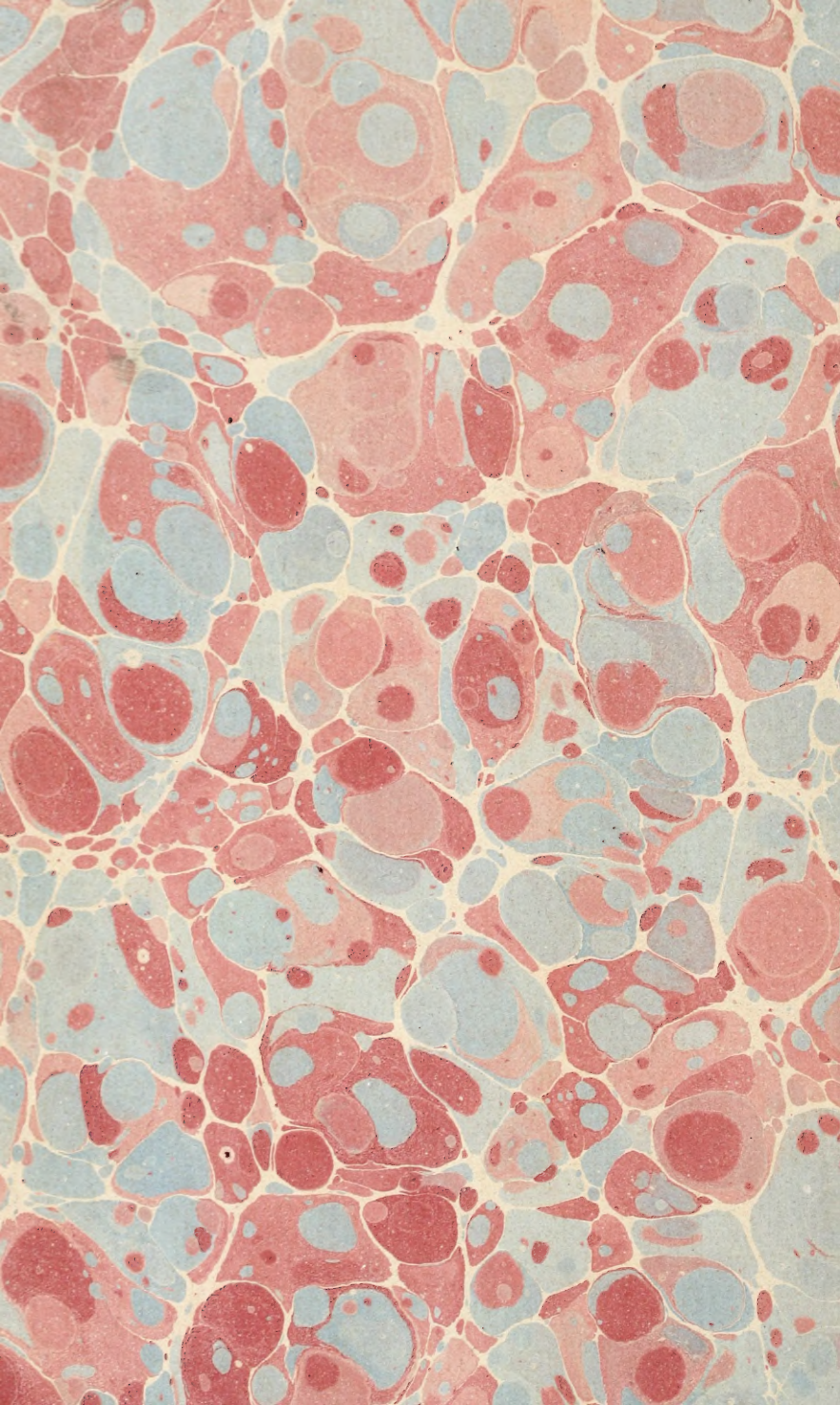
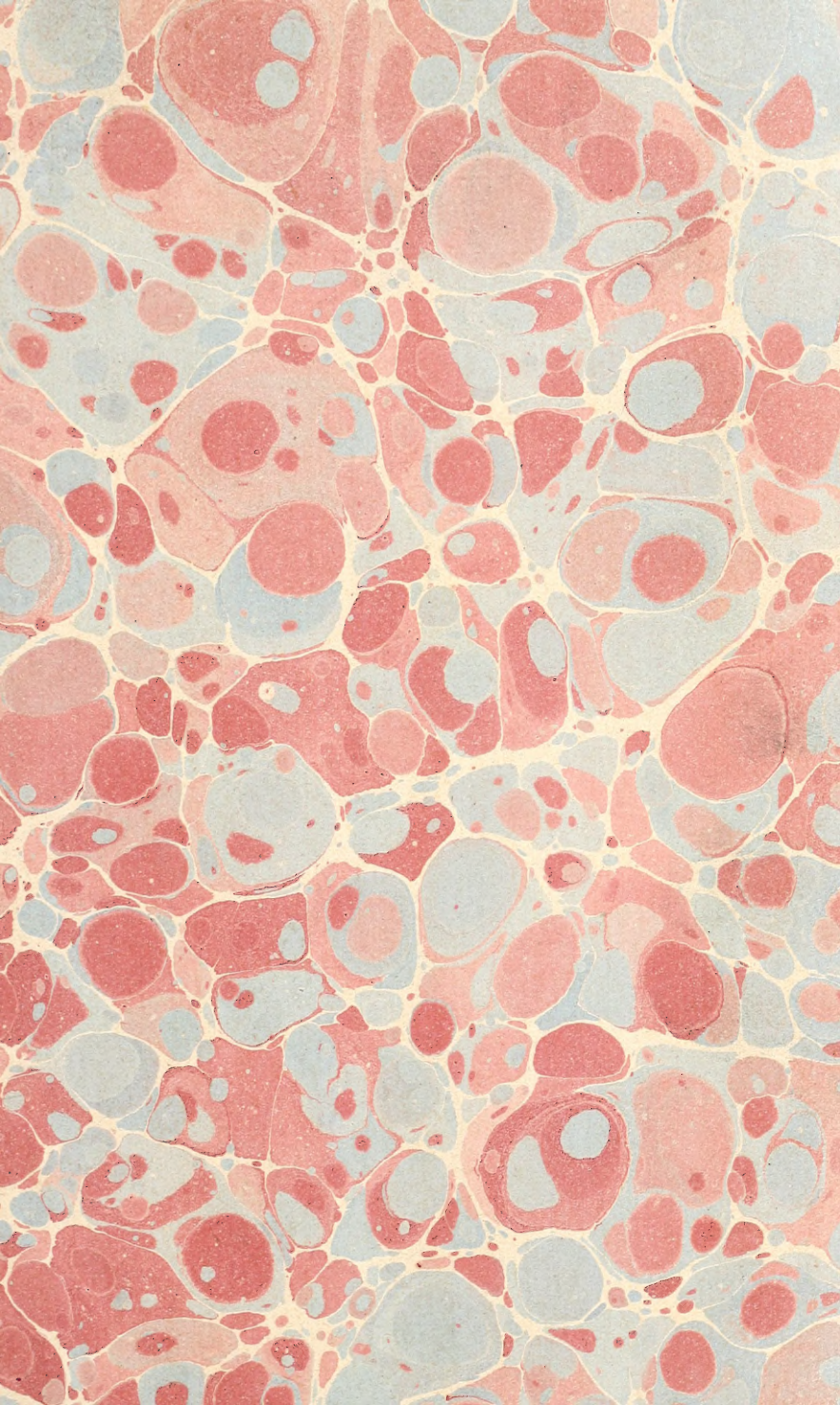

3 1761 06561343 2

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

241.

FRA

KONG FREDERIK DEN ANDENS TID

H. D. LIND h

000

FRA KONG FREDERIK DEN ANDENS TID

BIDRAG

TIL

DEN DANSK-NORSKE SOMAGTS HISTORIE

1559—1588

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

1902

brief

DL

0041436

DET Skrift, som herred forelægges Offentligheden, er udarbejdet paa Grundlag af den rige trykte Litteratur, som omhandler Begivenhederne i det 16de Aarhundredes Historie, og desuden af de utrykte Kildeskrifter og Dokumenter, som er komne mig for Oje i det danske Rigsarkiv og i Statsarkivet i Lybek. Som en kortfattet, men for den kyndige Læser forhaabentlig tilstrækkelig Vejledning henriser de i selve Teksten redfojede smaa Tal til Numrene paa de bag i Bogen anførte Kilder.

Skriftets første Del omhandler det dansk-norske Søværns almindelige Historie. Da Beretningerne, som foreligger fra dansk, fra lybsk og fra svensk Side om de forefaldne større Søslog, som oftest i høj Grad afviger fra hverandre, og jeg ikke har følt mig kompetent til at indlade mig paa nogen Bearbejdelse, der stottede sig til en særlig marinekyndig Kritik, har jeg indskrænket mig til at gengive de forskellige Beretninger hver for sig i en sammentrængt Form. — I Skriftets anden Del (Tillægget), der giver Bidrag til de Skibsofficerers Lærnetløb, som er mig bekendte, opføres disse Høredsmænd i den Orden, som deres formodede Tjenestealder kunde anwise.

Til Bogens Affattelse og Trykning har jeg haft den Lykke at modtage en fleraarig Understøttelse, som efter Deres Ekscellenser Marineministrene N. F. Ravns og F. H. Jøhnkes høvdrende

Anbefaling er beriget af Rigsdagen paa Finansloren. Disse nævnte høje Myndigheder saa vel som enhver, der har bidraget til dette Værks Fremme, tillader jeg mig at bevidne min Taknemmelighed. Særlig maa nævnes Hr. Admiral A. C. Schult, der villig har stillet sine marinehistoriske Samlinger til min Disposition, og Bestyrelsen for den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, som ved et Rejsestipendium har sat mig i Stand til at besøge Lybeks Statsarkiv.

Skalby Præstegaard, 20. September 1902.

H. D. LIND.

INDHOLD.

	Side
I. Kristoffer Trondson Admiral. 1559	1
II. Herluf Trolle overste Admiral. 1559—1562	8
III. Jakob Brokkenhus overste Admiral. 1562—1563	23
IV. Peder Skram overste Admiral. 1563	35
V. Herluf Trolle overste Admiral. 1564—1565	47
VI. Otte Rud og Erik Rud overste Admiraler. 1565	93
VII. Hans Lavritson overste Admiral. 1565—1566	100
VIII. Evert Bild overste Admiral. 1566—1567	125
IX. Peder Munk overste Admiral under Fejden. 1567—1570	137
X. Peder Munk overste Admiral i Peder Okses sidste Tid. 1570—1575	163
XI. Peder Munk Rigens Admiral. De fire første Aar. 1576—1579	182
XII. Peder Munk Rigens Admiral. Kristoffer Valkendorf Rentemester. 1579—1588	203
Tillæg. Skibshovedsmændenes Levnetsløb	237
 Kilder	 323
Oversigt over Hovedindholdet af Siderne 1—235	328
Fortegnelse over Skibshovedsmændene, som omtales Side 237—322	331
Rettelser og Tilføjelser	335

I.

KRISTOFFER TRONDSØN ADMIRAL.

1559.

NYAARSDAG 1559 var Kong Kristian den Tredje død. Efter sin Fader arvede Kong Frederik den Anden Statholderen paa Københavns Slot Mogens Gyldenstjerne som overste Styrer af Søværnets Forretninger. Hr. Mogens⁷¹ var en aldrende Mand (født 1485), men da han baade 1527, 1543 og 1555 havde ført Flaader i Søen, kunde han ikke være ubekændt med Marinens Forhold. Statholder var han blevet i Apr. 1558,⁷² efter at Peder Okse var faldet i Unaade, og fra Juni s. A. var det Væld af kgl. Befalinger til ham begyndt at flyde, som ikke udtorredes for i 1567, og som viser, hvor stor en Del han havde i Flaadens Styrelse i alle disse Aar.

Ved Tronskiftet var Povl Hvitfeldt Lensmand paa Københavns Slot. At Slotsherren her kunde have en betydelig Gærning at udøve paa det nære Orlogsværft, havde Hvitfeldts Formand i Embedet, Peder Godske (død Feb. 1556), tilfulde vist. Hvitfeldt selv havde mange Gange været til Søs, især til Island, og havde 1556 som Lensmand haft Lejlighed til at sætte en omfattende maritim Ordre i Værk, men hans Virksomhed under den ny Konge blev dog kun ringe, da han allerede 8. Maj 1559 opgav Lenet,¹ som M. Gyldenstjerne selv overtog efter ham.

Men det Medlem af Marinens Styrelse, der sad inde med egentlig Uddannelse som Søkriger, var Kristoffer Trondson. Efter et bevæget Ungdoms- og Manddomsliv var han 1542 traadt i Kongens Tjeneste og kan fra 1557 betegnes som Kongens Admiral baade over Flaaden og paa Bremerholm; det under derfor ikke, at det blev ham, som M. Gyldenstjerne 27. Feb.

1559 sendte til den ny Konge i Aarhus, da »Kristoffer vidste at berette om Skibene og al anden Lejlighed, ogsaa om det, man ikke kunde ønske at skrive«: Kongen kunde ogsaa trygt lade ham faa Svar tilbage.⁴

Marinens Pengevæsen saavel som hele Statens styredes af Rentekamret, hvis Regnskaber derfor (indtil Nyaar 1569) yder mange Bidrag til Søværnets Historie.²⁰ Udgiften til Marinen var i disse 4 første Fredsaar under Frederik II. i Gennemsnit kun c. 19000 Dlr. om Aaret.⁶⁶ Rentemesteren, der særlig havde det Hverv at føre Regnskab over Udgifterne til Flaaden, var 1539—1569 Jokim Bek, bistaaet af Renteskriveren Niels Pederson den ældre. Besoldingen til Skibshovedsmænd, Bøsseskytter o. a. udbetaltes direkte fra Kamret, men derhos overlodes der Slotskriveren paa Københavns Slot en større Sum »at give Baadsmænd, Skippere, Styrmand, Skibsbyggere, Skytter og i anden Maade til Slotsbehov, efter hans Kvittans«. Slotsskriver var indtil 23. Apr. 1559 Lavrits Hanson, efter hvis Død Knud Pederson tiltraadte Pladsen 1. Maj.²⁰

Trods de fredelige Tidsforhold skete der dog nogle Udrustninger i 1559. I Jan. havde Statholderen faaet Befaling til ikke at antage Baadsfolk til Orlogsskibene, før Kongen selv kom til Byen:¹ man havde jo Overløb nok af dem, der alt var i Tjenesten og kom hver Dag for at kræve deres Tilgodehavende fra sidste Mikkelsdag. Den ny Holk Akilles paatænkte det at sende til Frankrig med en Ladning Tømmer, som skulde sælges der;¹ et andet Skib, vistnok Hjorten,²⁰ skulde til Island, hvor Knud Stensøn havde Bemyndigelse til at modtage Folkets Hylding paa Kongens Vegne¹; Skibet afsejlede efter 22. Apr.¹ og skulde gøre Modstand mod de engelske og skotske Sørøvere, som det traf paa der under Landet. Den Besked, som »Kristoffer« bragte tilbage fra Kongen, angik Udrustningen af Hektor, Venus, Falk von Bergen og Pinken under Lars Andersøn som Admiral; denne Eskadre, som skulde jage Sørøvere under Norge, og virkelig udrustedes, kom dog ikke den Gang af Sted; men da man 22. Apr. havde faaet Bud om, at 4 engelske Kapere havde vist sig ved Norges Kyst, og 3 andre, som »havde Danmarks Vaaben paa og sagde sig at være hjemme i Danmark«, optraadte ved Marstrand, sendte Statholderen kun en enkelt Pinke ud, som skulde udforske Sagen nøjere.⁴

Udrustningerne syntes dog at skulle faa noget større Omfang. Vel havde Lensmanden paa Varbjerg haft Spejdere inde i Sverige og bragt i Erfaring, at »de er ræddere for os, end vi for dem«,¹ hvilket ogsaa kunde stemme overens med Efterretningen om, at Sverige af Hensyn til de danske ikke turde afsende svenske Orlogsskibe til Finland.³⁰ Men i Apr. mistænktes Gustav Vasa for at ville gøre et Anfald paa Gulland; hans Rigsraader havde været derimod, men Planen blev ikke helt opgivet.⁴¹ Da der nu tilmed fremkom Rygter om »Praktiker«, som Hertuginde af Lotringen (Kristiern den Andens Datter) havde udtænkt, sendtes der ikke blot Knægte til Gulland for at sikre Visborg, men alle Orlogsskibe befalede udrustede og Baadsmænd tilvejebragte: de 4 Skibe, der skulde til Norge, holdtes tilbage (5. og 11. Apr.). M. Gyldenstjerne lovede Kongen at ville gøre sig al sin Flid med Udrustningen, som (23. Apr.) skulde styrkes ved Udredelsen af de Skibe, de danske Købstæder var takserede til at holde, Riget til Tjeneste.⁸

Men 7. Maj har Sagen taget en ny Vending. Kongen befaler nu, at Orlogsskibene vel skal udrustes, men der maa foreløbig ikke anvendes stor Bekostning paa dem: de 4 til Norge bestemte Skibe skal have Kristoffer Trondson til Admiral og afgaa til Husum for at deltage i Angrebet paa Ditmarsken: nogle Bøjerter, Fjenden har udrustet paa Støren, skal dog indtil videre ikke angribes. Efter under Helgoland at have afventet nærmere Ordre faar Kristoffer under 18. Maj det Hverv sammen med nogle hertugelige Krigsfartøjer at gøre Ditmarskerne Afbræk paa Elben;¹ og Hamburgerne opfordres som tro Undersaatter til ikke at hindre den kgl. Flaades Fart op ad Elben, da man ikke har fjendtlige Hensigter mod andre end mod Ditmarskerne.⁶² Hvad den danske Eskadre udrettede, vides ikke: et Kobberstik fremstiller dog »Kampen ved Nordstrand«: Eskadren bestaar her af 5 Skibe, som sender Baad i Land, medens Tropperne ad en anden Kant er i Færd med at gøre Landgang.⁶⁰ 22. Maj rykkede Hæren ind i Ditmarsken, og efter Landets Erobring fik Eskadren 29. Juni Ordre til at begive sig tilbage til Sundet. 1561 hentede en Pinke i Flensborg det Skyts, som var blevet Kongens Bytte i det undervungne Land.¹

Kongen fik nu Stunder til at lade sig krone. Ved Højtideligheden (20. Avg.) figurerede ogsaa en Del af Flaaden. Skibene

Nordmand, (der ellers laa i Femernsund for at hindre ulovlig Kødudførsel,) og Falken skulde have overført Kurfyrst Avgust af Saksen fra Varnemynde til Gedsør,²⁹ men han foretrak at sejle direkte til Dragør. Ved Ankomsten til København modtoges han af en vældig Salut bl. a. fra Orlogsskibene:

Der havde da Kongen bestillet det saa,
 at man skulde lade alt Skyttet afgaa
 paa Orlogsskibene, som udlagt vaare
 paa Strømmene og bepryded' saa saare.
 De synderligste Skib, som der var da,
 vaar først det skønne Skib Fortuna,
 Mercurius, Hektor og Herkules,
 Venus og Solen og Akilles,
 Løven og Koen, Den sorte Hund,
 Hamborger-Gallion og sammelund
 Engelen, David, Struds og Gabriel,
 Den lybske Admiral og Mikael
 med mange slig flere, baade store og smaa, — —
 med hele og halve Kartover og Slinger,
 Skerpentin, Fyrmørser og ligesaa,
 de monne da alle tillige afgaa,
 med Hager og Barser, foruden al Ende.⁶³

Hensynet til Sveriges Holdning kan maaske ved denne Lejlighed have været Malurten i Festbægeret. I Juni¹ havde Sverige begæret Lejde for 16 Orlogsskibe igennem Sundet; Kong Gustaf vilde nemlig lade dem ledsage Datteren Katarine til Ostfriesland. Straks havde Kong Frederik da udsendt Spejdere for at erfare, hvor mange Skibe der i Virkeligheden skulde passere, hvad Admiralen hed, og hvilke fyrstelige Personer der skulde med.¹¹ Slige Skibes Færden i Oresund kunde al Tid volde Uro, selv om der i Virkeligheden kun kom et Par Stykker ad Gangen.⁸⁹ Men i Sept. laa Hertug Johan med en Eskadre paa 7 Skibe ved Eltsborg paa Rejsen til England*). En Dag drog han med en Jagt og nogle Pinker op til Baahus Slot for at udspejde det; han gik i Land paa Hisingen paa den anden Side af Elven. Men da Slotsherren frygtede for, at han vilde forskanse sig der,

*) Han afsejlede 11. Sept. med en Eskadre paa 10 Skibe.¹⁵¹

— Disse efterskrevne Skib skal hente Tommer: Strudsen, Lammet, David, Saltholken.

— Disse efterskrevne skal til at hente Fetalje og Korn med: Den lille Falk, Den gule Bøjert, Fyrreblasen, Stenpinken, Den blekingske Grib, Den Gullands Krejer, Samsing.

— Disse efterskrevne er Vedskib: Den ny Holk, Slangen, Den gamle Pram, Den flyvende Gejst, Hornet, Den ny Pram, Lange Leg.

Summa Summarum paa Folket [paa Fragtskibene]: 314.

Naar Kongen 23. Apr. tænkte at ville forstærke sin Flaade med de Skibe, som Købstæderne stillede, var det blot en Genoptagelse af en Foranstaltning, som tidligere ofte havde været i Brug. 1555 havde danske Købstæder sidste Gang maattet lade deres Orlogsskibe løbe i Søen med M. Gyldenstjerne, i alt 26 eller 28 Skibe, som Byerne bevilgede, efter at Kongens Fuldmægtige havde forhandlet med dem derom. Men da nogle Skibe manglede Skyts, andre var for smaa, og da der lød Klage over ulige Taksering i det Tilfælde, at flere Købstæder skulde stille et Skib i Fællesskab, blev der vedtaget en ny »Skik«, som ordnede Forholdet paa en mere tilfredsstillende Maade. I 1558 havde Kongen haft i Sinde at paabyde en ny Udrustning af Købstadsskibe, men Tanken blev opgivet. Heller ikke er den paatænkte Udskrivning i 1559 vistnok blevet til Virkelighed. Tværtimod fik adskillige Byer nu Fritagelse for at holde Skib mod at levere Kongen Skytset og ellers i paakommende Tilfælde at yde Folk og Fetalje; andre Byer fik Tilladelse til at sælge deres Skibe, atter andre overdrog deres Orlogsskib til Kongen. Desuagtet faar vi senere at se, at Kongen i Krigstidens 2—3 første Aar kræver Orlogsskibe af Købstæderne; men senest fra 1566 er man ophørt med at paabyde en saadan Udredelse.¹

Netop de danske Købstæders Villighed til at stille Skibe blev af Kongen brugt som Opmuntring for de norske Byer til at gøre det samme.¹³⁰ Virkelig udredede Oslo, Bergen og Trondhjem 3 Orlogsskibe i 1555, og fra næste Aar foreligger der en Fortegnelse paa 12 Skibe, som Norge skulde yde. Men da Kongen havde erfaret, at hvert Skibrede i Følge Norges Lov var pligtigt til at holde et Skib, Kongen til Tjeneste, »hvilken Skibsrustning dog paa nogle Aar var aflagt«, befalede han, at Len og

Købstæder nordenfjelds skulde stille 17 Skibe (deriblandt kun 2 paa 60 Læster), hvert med 40—80 Mands Besætning, medens de søndenfjeldske skulde udrede 10 eller 11 større Skibe paa 40—80 Læster med Besætning af samme Størrelse, saaledes at Mandskabet alt i alt udgjorde 1700 Mand.

Men der kom Klager, og der kom Ansøgninger om Fritagelse; man vilde yde Penge i Stedet for Skibene; de anskaffede Skibe vilde man unde Kongen og paa Forlangende levere Folk og Fetalje. Den paabudte Udredning 1558 blev helt opgivet, og fra Marts 1559 sendtes en Del Skibe fra Norge ned til Holmen; Bergens (vistnok Falk von Bergen) og Oslos Orlogsskibe var saa gode, at Kongen i 1558 tilbyttede sig dem mod Gabriel og Koen, som forblev i Norge til de 2 Lensmænds Tjeneste. Endog Pengeerstatningen blev nogle Steder eftergivet, men fuldstændig Fritagelse for al Skibsudredning vilde Kongen dog ikke love, selv om Byerne skænkede Kongen Skibet, og derfor ser vi, at Borgerskibe udskrives til Orlogs i 1563—65, men derefter synes Norge at være blevet fritaget for denne Tynge.

II.

HERLUF TROLLE ØVERSTE ADMIRAL.

1559—1562.

UNDER 11. Nov. 1559 fik Hr. Herluf Trolle Brev om, at han var forordineret til Kongens (»vor«) Admiral, og at han som saadan skulde have Opsyn med Orlogsskibene og deres Tilbehør. Hans Forgænger Kristoffer Trondson vilde underrette ham om alle de Mangler ved Skibene, som skulde afhjælpes. Et klart Register over de Skibshovedsmænd, der havdes, og over det Antal, der endnu fattedes, skulde indsendes til Kongen.¹

Herluf Trolle, der var Søn af en Sømand og allerede tilforn havde prøvet Søens Besværligheder, begyndte altsaa nu sin berømmelige Tjeneste til Soværnets Bedste. Han fik senere forøget Virksomhed, idet han 1560 tillige blev Lensmand paa Frederiksborg og 1561 paa Københavns Slot.

Kristoffer Trondson vedblev dog nogen Tid endnu at fungere paa Bremerholm. Han annammer Baadsmænd i Tjenesten, foreslaar Forlovelse af 100 norske Baadsmænd, »for at lette i Madkamret«, køber Hamp til Skibsbehov, modtager færdigsyede Bolsaner til Skibene,²⁰ lader en Skibsbygger gøre en Model af Fortuna, i Alen lang¹ osv. Men 29. Juni 1560 faar han Tryggevalde Len mod daglig at lade sig bruge (vel som Skibshovedsmand) paa Orlogsskibene og i Havnen, og 23. Sept. s. A. befales det ham at gøre Regnskab for, hvad Hamp, Tjære, Deler, Tømmer osv. han har oppebaaret til Orlogsskibene.¹ Dermed synes hans Virksomhed som Admiral paa Holmen at være endt. Otte Stigsøn blev hans Efterfølger, som kvitterer for Hamp, Kabelgarn, Boldavit til Sejl, vurderer et Kabel, betaler udført Malerarbejde etc. Men til samme Tid køber Herluf Trolle ogsaa

Barsler, Ankere, Stangjærn, lader sy Sejl osv. uden nogen Holm-admirals Mellemkomst.²⁰

Ejler Grubbe blev 1560 Rentemester ved Siden af Jokim Bek,²⁰ men har ikke befattet sig synderligt med Marinens Pengevæsen. Rentemesterens Skriver Niels Pederson synes i 1562 at have fungeret en kort Tid i Slotsskriver Knud Pedersons Sted.²⁹

Om Flaadens Forøgelse ved Nybygning i denne Periode vides kun lidt. I København bygges der paa nogle Skibe, derfor sendes 1560 en Del Skibsbyggere fra danske Købstæder did hen;¹ en Skibsbygmester antages i Amsterdam og skal holdes det første Aar paa Prøve;¹ et Hus, hvori Skibsbyggerne paa Bremerholm kan hugge om Vinteren og Skibsredskabet skal opbevares, bliver tilhugget paa Gulland.¹ Paa Holmen repareredes ogsaa en Del Skibe, men dog ikke Engelen, som efter Tømmermændenes Udsagn var meget skrøbeligt at færde.¹ I 1561 omtales kun Anskaffelsen af Tømmer og Master. 1562, 14. Marts blev det ny Skib Hinden »skudt i Vandet, og kom det ret vel ud; det bliver med Guds Hjælp« — skriver H. Trolle — »et godt Skib, og ligger det vel paa Vandet.«²⁹ Derpaa skulde der opsættes 3 ny Skibe, hvorfor en stor Del Tømmer huggedes. I Apr. tilbød en Borger i Treptou at ville sælge Kongen to ny Skibe, som laa ved København, hvorfor der indledes Underhandling om Salget.¹ — Den danske Flaade roses ved denne Tid særdeles meget af den franske Udsending Charles de Dançay, der mente, at hans Konge kunde have meget Gavn af den, hvis Kong Frederik vilde overlade ham den til at bekrige Skotterne med.¹⁰⁸ En ungarsk Adelsmand, der opholdt sig i Vittenberg, havde ved at høre Filip Melanktons Beretninger faaet Lyst til at rejse til Danmark, blot for at se Fortuna og Københavns Slot.³⁵

Da Hertug Magnus, Kongens Broder, og 300 Landsknægte i al Hemmelighed skulde overføres til Osel, udrustedes i Slutningen af 1559 Skibene Hunden, som Kongen havde skænket sin Broder, Hjorten og Kristoffer. Hertugen afventede allerede fra 29. Dec. Skibenes Ankomst i Solvitsborg, men Skibene afsejlede først 2. Jan. 1560 fra København og kom ikke længere end til Dragør, da de overfaldtes af en »grusom« Storm; Hunden mistede alle sine Ankere, drev op imod Hveen og maatte kappe sin Stormast, men reddede sig ind i Landskrones Havn; Hjorten mistede 2 Ankere og den ene Arm af det største:

Ankeret fattede dog Bund og frelste Skibet. Hjorten og Kristoffer afsejlede igen 5. Jan., medens Hunden efter endt Reparation skulde løbe direkte til Gulland. Magnus, der var blevet ked af at vente i Sølvitsborg, kom tilbage til København, hvorfra han atter rejste 5. Feb., og kom 13. Feb. til Aarhus; 23. Feb. var baade han og Skibene komne til Bokholt og ventede blot paa gunstig Vind.¹⁹⁹ 1. Marts naaede han Gulland, hvor han var en hel Maaned, og 16. Apr. Litland.¹¹ Danske Skibshovedsmænd paa dette Togt var Jørgen Grøn og Møvrits von Berlin.²⁰ Da »Modparten« havde Skibe i Søen, ønskede Magnus at beholde Kongens Skibe nogen Tid hos sig; alligevel maatte han indberette 30. Maj, at de uden hans Tilladelse var afsejlede; fra Kongens Side derimod ankedes der over, at Skibene netop var blevne opholdte for længe, og at man havde truet Jørgen Grøn med Fængsel og Taarn, da han erklærede at ville tiltræde Tilbagereisen.¹⁹⁹

Der var, som sædvanligt hvert Aar, bagt Kavringer, malet Byggryn og samlet Tørfisk til Ekviperingerne, ligesom der var udkrevet »Hjælpevin« til Provianteringen.¹ Da en Søøver, der raadede over 5 Rojagter, havde plyndret under Norge, udgik Befaling om til næste Foraar at skikke et Skib op paa disse Farvande.¹³⁰ Der udrustedes dog ikke ét, men fire Skibe, nemlig Hektor, Falk von Bergen, Flyvende Gejst og Ulven, over hvilke Lavrits Anderson blev udset til Admiral, men da der var sat en Mand til Skibschef, som havde Kongens Mishag, fik H. Trolle en velment Tilrettevisning: man skulde dog ikke være nødt til at befale ham en Ting mere end én Gang.¹ Eskadren afsejlede 24 Apr.⁸⁹ og traf under Norge en Engelskmand, som ikke strøg hurtig nok og derfor fik et Varselsskud; men uagtet han ikke havde sat sig til Mødværge, sendte Admiralen ham dog som Prise til Helsingør. Her fandt Admiralsens Optræden ikke Billigelse, og Skibet blev frigivet med en høflig Undskyldning.¹

I Apr. havde man faaet Underretning om, at der igen kunde ventes »Praktiker« fra Lotringerne, der lededes af den landflygtige Peder Okse; hans Plan skulde være at »forraske« et eller flere faste Punkter i Danmark-Norge. Som Følge deraf befalede Kongen Statholderen at lade holde særlig god Vagt paa Baahus, Bergenshus, Agershus, Malmøhus og Krogen samt i Landskrone og København. Alle Orlogsskibene skulde udrustes, forsynes

med 3 Maaneders Fetalje og besættes med Knægte; naar Salt-skibe, der kunde mistænkes at være maskerede Fjender, var i Vente, burde Flaaden ligge ved Helsingør. Ingen Sobreve eller Soartikler behøvedes, da Eskadren jo ikke skulde fjerne sig fra Sjælland. Var der ikke Jærnskyts nok, kunde man efter gammel Skik laane sig frem hos Handelsskibene i Sundet. Efter at H. Trolle havde indsendt et Register over Hovedsmændene, som gjordes behov, udskreves 15 Adelsmænd til Skibstjeneste.¹ M. Gyldenstjerne⁸ forsikrer under 17. og 20. Apr., at Krogen og Orlogsskibene nok skal kunne tage vel imod dem, der kommer i Sundet og har ondt i Sinde. Intet Skib skal til den Tid findes uklart. Foruden de 3 Skibe, der var sendte til Øsel, var endvidere 22 udredede, store og smaa; tilbage var 11 Skibe, som nu snarest muligt skulde udlægges paa Strømmen. Men af Fetalje havde man kun grumme lidt; af Krudt kun 124 Fade, af Jærnlod kun 100 Centner. 8. Maj indberetter han, at Knægtene er gaaede om Bord paa Herkules, Merkur, Akilles og 3 andre, mindre Skibe.¹ Fra 29. Maj opholdt Kongen sig i København, hvor han inspicerede de udrustede Skibe, hvis Hverv dog holdtes hemmelig. Ogsaa 17.—20. Juni, da de laa ved Helsingør, skal Kongen hyppigt have aflagt Besøg om Bord.¹⁰⁸ Da ingen Fare viste sig, er Flaaden vistnok derpaa vendt tilbage til København.

Dog fik den snart efter et nyt Hverv. Hertug Erik af Sverige havde i 3 forskellige Skrivelser i Marts, Maj og Juli begæret Lejde for 20 Skibe, som sydfra skulde sendes gennem Sundet til Elfsborg, hvorfra han vilde drage til England for at begære Dronning Elisabet til Ægte.¹ Dette Lejde er heller ikke blevet nægtet ham. Men det blev dog anset for nødvendigt at lade en Flaadeafdeling have vaagent Oje med de mange svenske Orlogsmænd. I Begyndelsen af Avg. gik nogle af de udskrevne Hovedsmænd om Bord paa Flaaden ved Helsingør, »at ligge der med de andre Skib, til den svenske Herre er forover dragen«.¹⁰⁸ Admiral over Eskadren var — ligesom vistnok ved dens første Udsendelse — H. Trolle; hans Admiralskib Fortuna havde faaet en ny Mast. Han havde mundtlig Ordre til, efter det givne Lejde, ikke at gøre de svenske Skibe nogen Skade, naar de ikke med Forsæt optraadte fjendtligt, men viste Kongens Skibe den tilbørlige Ære. I Helsingør traf man senere to svenske Karle,

som standsede forbisejlende svenske Skibe og antog Søfolk, der var kendte med Englandsfarten: denne Ufærd blev dog standset. Men efter at den svenske Admiral Jakob Bagge var løbet igennem Sundet med 2 Skibe, og det var sandsynligt, at de andre vilde følge kun 2 eller 3 ad Gangen, ligesom i Fjor, raadede H. Trolle Kongen til at hjemsende Flaaden, da denne kun var forsynet med én Maanedes Proviant, som var lige ved at slippe op. Kongen svarede, at først naar alle svenske Skibe var komne gennem Sundet og var afsejlede fra Elfsborg, maatte de danske Skibe indlægges. H. Trolle havde i Sundet truffet paa 2 svenske Skibe, som vistnok førte en afdød svensk Hertugs Lig;³⁰ de vilde ikke straks sætte for den danske Admiral og stryge Flaget, hvorfor han skød efter dem og ramte det ene Skib. Denne Optræden misbilligede Kongen, som for al Ting ikke vilde have, at de svenske skulde forurettes mod det givne Ord, naar de da ellers ikke forsaa sig imod Admiralen ved at løbe ham i Vinden ell. lign. Endelig resolverede Kongen 8. Sept., at Flaaden gerne maatte indlægges straks, naar det kunde anses for raadeligt. Men da var Stillingen ogsaa væsentlig ændret. Gustaf I.s Død hindrede Hertug Erik i at komme til Elfsborg, hvor Skibene, c. 18 i Tallet, derfor blev Vinteren over.¹⁵¹ I Sept. udbæres der nu Krudt ind paa Arkeliet fra følgende Skibe, paa hvilke Kommandoen altsaa blev strøget: Fortun, Svanen, Den vilde Mand, Den flyvende Gejst, Hektor, Enhjørningen, Struds, Falken og Ulven: desuden var udrustede d. A.: Venus, Agnete, Mercurius, Akilles, Herkules, Den sorte Pinke, Nordmand, Lilien og Berngrif, foruden de 3 Skibe, der var sendte til Øsel.²⁰

Til denne Sommers Udrustning var der foretaget en forholdsvis stor Udskrivning af Søfolk. I Feb. havde den svenske Konge hørt, at de danske i Norge havde udtaget alt det søfarne Folk, de havde kunnet overkomme; i Oslo alene 700 Baadsmænd:¹⁶² dette Rygte var ikke langt fra Sandheden. Lensmændene paa Baahus og Agershus havde netop haft Ordre til at bestille saa mange Baadsfolk, som de kunde overkomme, og den førstnævnte skulde endda i Lenets Købstæder udskrive 500 Baadsmænd.¹³⁰ Vel viste det sig, at nogle af de udskrevne var aldeles ukendte med »Skibshandelen«,¹ og at der ved Udskrivningen var taget »Gunst og Gave«, men Skibene fik dog deres nødvendige Besætning.

24. Avg. 1560 skrev H. Trolle til Kongen, at denne maatte, hvis hele Flaaden igen skulde ud til næste Foraar 1561, sikre sig mindst 600 gode Baadsmænd, som kunde ligge i Borgleje Vinteren over, foruden de daglige Baadsmænd, som om Vinteren skulde være paa Holmen og i Skibene: af Bøsseskytter kunde man ikke nøjes med mindre end 150.¹ M. Gyldenstjerne anbefalede det samme: »et halvt Tusind Baadsmænd, som gode er, er (lige) saa nyttig at holde i Tjeneste som et Fænniken Landsknægte: det er og besværligt med de Baadsmænd af Norge, som skal saa drage ned og op igen; de, som dur noget, drager bort derover.«⁴ H. Trolle fik da ogsaa Bemyndigelse til, efter at have raadslaget med andre gode Mænd, at antage Baadsmænd og sikre sig deres Nærværelse til Foraaret ved at lægge dem i Borgleje eller paa anden Maade.¹ Det var Kongens Vilje, at alt skulde haves paa rede Haand, og at Skibene skulde tiltlys saaledes, at de i Hast kunde udsendes til Foraaret; der næredes endnu stadig Frygt for de Lotringer. Baade H. Trolle¹ og M. Gyldenstjerne¹ maatte dog forlange yderligere Besked. Allerede 21. Feb. udstedtes Skibsartikler for H. Trolle, der var forordnet som Admiral at udlobe i Soen med nogle Orlogsskibe og Krigsfolk;²¹ lignende Artikler var udstedte for M. Gyldenstjerne i 1555. De paabyder først ubrødelig Lydighed, og træffer dernæst Bestemmelser om Spisningen om Bord, Fordelingen af Byttet og Ordenens Overholdelse inden Borde. Uagtet der ingen taktiske Bestemmelser forefindes, omtales dog visse særlige Situationer, for hvilke særlige Anordninger galdt: naar Orlogsskibene var udlagte paa Strømmen eller var paa noget Tog, maatte saaledes ingen uden Forlov fare fra Skibsborde eller ligge i Land: det Bytte, som var vundet, førend Admiralen var udlobet med Hovedskibene udenfor Revet (vistnok Falsterbo Rev), fordeltes anderledes end det, der siden blev taget; naar Skibet var under Sejl, maatte der ikke raabes eller bandes, da det var Skib og Gods anliggendes; ejheller maatte nogen Landsknægt da uden Forlov komme paa Kobryggen eller Kompanien. Naar Skibet ligger for Anker, maa ingen bespejde det eller hvad det har om Bord: da skal Ret holdes hver Mandag. Naar det kommer dertil, at man skal slaas eller handle med Fjenden, da skal hver Rode blive oppe og ikke gaa derfra uden at være forløvet og forløst med andre Knægte: de Saar, som Knægte og Baadsmænd modtager

at Fjenderne, skal heles, og Bartskærløn udredes af menige Mands Bytte, paa det at ingen skal blive forsømt. Ingen maa skriftlig eller mundtlig forhandle med Fjenderne uden Admiralens Forlov, ej heller løbe paa Bytte uden dennes Vidende og Vilje. Dersom Skibene af Storm og Uvejr opholdes paa Søen, og Feltjen ikke strækker til, er alle desuagtet pligtige til at følge Orlogsskibene tilbage til Havnen igen for København, hvorfra de udlob. Og naar Skibsrejsen er overstaaet, maa ingen gengælde eller anke over, hvad Straf der er vederfaret ham paa Rejsen.

Det kan antages, at nedenstaaende udaterede Flaadeliste³ er aflattet i Anledning af dette eller næste Aars Udrustninger:

— Disse Skib er gode Skib og er forordnede til Orlog:

	Styrmand	Skibpere	Baadsmænd	Poker	Tommermænd	Kølk og Køldersvendte	Krigsfolk	Bosseskytter	Bartskær	Pibere og Tromslar	Prædikant
Fortun, Omeral	4	3	120	4	3	5	200	31	2	4	1
Merkurius	2	2	80	2	2	5	60	17	1	3	1
Herkules	2	2	80	2	2	5	80	19	1	3	1
Akilles	2	2	60	2	2	5	60	17	1	3	1
Hektor	2	1	30	1	1	3	60	8	1	2	„
Falk af Bergen	2	1	20	1	1	3	20	6	1	1	„
Svanen, skal bygges	2	1	18	1	1	2	15	4	„	1	„
Flyende Gejst	2	1	15	1	1	2	15	4	1	1	„
Enhjørning	1	1	15	1	1	1	15	3	„	„	„
Bergens Grib	1	1	16	1	„	2	15	3	„	„	„
Nordmand [senere til-											
fojet	1	1	16	1	„	3	15	3	„	„	„
Jomfruen af Nakskov	1	1	18	1	„	3	15	3	„	„	„
Uglen [Ulven?]	1	1	12	1	„	1	10	2	„	„	„
Lillien	1	1	12	1	„	2	10	2	„	„	„
Nordmand [s. o.]	1	1	10	1	„	1	10	2	„	„	„
Sorte Pinke	„	1	10	1	„	1	5	1	„	„	„

— Disse to dur ikke uden at ligge og bevare Havnerne:

Venus at ligge ved S. Anne Bro. . . . Bdmd. 6, Bosseskytter 1.
Agnete at ligge i Kallebo Sund . . . . — 5, — 1.

— Disse Skib er forordinerede at løbe Kollart med og er gode Skib:

	Kølbmand	Skræver	Skipper og Styermænd	Baadsmænd	Poler	Tømmermænd	Kok og Kældersvend	Bosseskytter
Kristoffer af Agershus at løbe til Færø	1	1	2	20	2	1	1	2
Bjørnen af Norge til Vespenø . . .	1	2	3	14	»	1	2	»
Hjorten at løbe til Island for Sonden	1	1	2	20	2	1	2	2
Hanen at løbe til Island for Norden	1	1	2	14	»	2	2	2

— Disse efterskrevne Skib er gamle og dur ikke at bruge uden at hente Tømmer, Fetalje og Ved med inden Land:

Strudsen, 12 Baadsmænd, Lammet 16, Den ny Holk 20, Falk af Lolland 12, er til at hente Tømmer og Deler med. — Engelen 12, Gule Bøjert 6, Løven 8, Samsing 5, er til at hente Fetalje med. — Uglen 12, Paven 8, ... 10, Saltholken . . ., Hornet 14, Den ny Skude . . ., er til at hente Ved med. — Snørenaalen er til at hente Kul med.

— Skibshovedsmænd, som ikke er dagligen hos Skibene uden Tilsigen:

1. Jørgen Nagel. 2. Jørgen Jensøn. 3. Kristoffer Trudsøn. 4. Lars Andersøn. 5. Knud Stensøn.

— Disse daglige Hovedsmænd, som er forordineret paa Skibene til Vagt og Tilsyn:

1. Otte Stigsøn. 2. Jørgen Grøn. 3. Torbjern Daa. 4. Vilum Grubbe. 5. Morits Berlin. 6. Jakob Magdeborg. 7. Vitus Brun. 8. Jørgen Borchwold. 9. Hans Foged. 10. Jakob Jude.

Der maledes 1561 omtrent 800 Skjolde*) til Orlogsskibene, deriblandt 40 til Agnete, 162 til Akilles, 120 til Løven, (hvilket

*) Disse Skjolde, der efter Kongens egen Forklaring² »brugtes om Bord som Prydelse«, anskaffedes i et Antal, som nogenlunde svarede til de enkelte Skibes Størrelse.

Skib ikke nævnes paa ovenstaaende Liste), og desuden et Antal til Sorte Pinke og Bjørnen.²⁰ Midt i Apr. kom Kongen til København og har da, efter et tidligere Løfte, givet Besked paa, hvilke Skibe der skulde til Orlogs og hvilke til Koffardi,¹ men det er høist sandsynligt, at der den Gang ikke udsendtes nogen større Flaade, og ikke heller i Eftersommeren, da Kong Erik XIV.s ny Englandstog dog nok ellers kunde have krævet nogle danske Orlogsmænds Nærværelse i Sundet. Kong Erik vilde nemlig til England i samme Ærinde som i Fjor og ankom derfor i Avg. til Elfsborg, hvorfra han 1. Sept. afsejlede med 14 Orlogsskibe: men da en Storm havde adspaltet Skibene ved Skagen,¹¹ vendte han straks om og kom 3. Sept. meget syg tilbage, da han ikke kunde taale Søen.⁴ Det maa antages, at der i den Anledning er udstedt Lejde for svenske Orlogsskibes Passage gennem Sundet. Admiral Jakob Bagge laa 9. Sept. med 2 Krigsskibe og 4 andre ved Dragor; han havde været 4 Uger under Vejs fra Stokholm og ønskede at maatte antage Styrmand i Helsingør for Rejsen til Elfsborg.¹ Alt synes at være løbet fredeligt af. En fredelig Ekspedition var det ogsaa, da Skibene Vildmand, Flyvende Gejst²⁰ og Lammet, (der var ladet med Korn), i Apr. afsendtes under Vincens Juel til Osel, hvorhen Hertug Magnus atter vilde begive sig. 18. Maj ankom han til Oen og meldte 21. Maj V. Juels Afrejse med Skibene, hvortil denne Skibshovedsmand havde Kongens udtrykkelige Befaling, naar Lammet havde udlosset Kornet.¹⁹⁹ Allerede endnu i Maj udbares Krudt af Skibene.²⁰ Ulven sendtes til Flensborg og laa senere i Bælt, Hjorten og Bjørnen kom til Island, Agnete og Sorte Pinke »udi Strømmene« for at hindre Koldudførsel,²⁰ men der er som sagt intet Spor til en samlet Flaades Udsendelse. I Nov. kom Kongen i Strid med Hamborg¹⁸³ og skal have anlagt Blokhuse ved Elben for at beherske Kornhandelen der, men Striden endte hurtigt med et Forlig.

Tronskiftet i Sverige havde ikke forbedret Forholdet mellem de nordiske Riger: der herskede fremdeles Mistænksomhed paa begge Sider. Den svenske Konge skrev: De danske har et medfødt nationalt Had til Sverige, men vover ikke at vise det aabenlyst, thi ved en Krig, véd de, udretter de intet.¹⁵² I Juni anholdtes i Danmark to Svenskere, som vel var forsynede med Kong Eriks Pas, men som uden Tvivl skulde udspejde Flaadens Til-

stand og overtale Skibshovedsmændene til at gaa i svensk Tjeneste. Alligevel blev de dog løsladte.⁸⁹ Stor Betydning kunde det Venskabsforbund, som i Avg. 1561 afsluttedes mellem Sverige og Danmark-Norge,⁹⁰ ikke have: at Kongerne udvekslede Gaver. — Kong Erik fik 4 Skibsankere, hvert veiende 7—10 Skippund,¹ og Kong Frederik en Skibsladning Kobber,¹ — betød vel lige saa lidt. At Reval var kommet i Sveriges Besiddelse, kunde tværtimod vise Danmark, at det ogsaa her mod Øst vilde have dette Rige til Modstander.

Ved Aarsskiftet saas et »vældigt overnaturligt Ildtegn paa Himlen«,⁴¹ der varslede Krig; alle mente ogsaa, at en ny Fare truede fra Spaniens Side.⁹⁸ Derfor var det ikke med Urette, at Kongen mente at behøve et stort Antal Baadsmænd til Foraaret. Baade i Danmark og Norge blev det paabudt, at ingen maatte afsejle eller lade sig hyre, førend Kongen havde faaet det fornødne Tal. Knud Alsing sendtes i Feb. til Norge for at hente de udskrevne ned; Kongen behøvede da »endnu« 700 Baadsmænd. Agershus Len kunde kun yde 300, hvorfor al Sejlads standsedes i Marts, men frigaves af Kongen 1. Apr.¹⁸⁰ Oslo bad sig forskaanet for at sende mere end 100, for at Byen ikke helt skulde blive blottet for Sømænd.³⁴ I Danmark havde alle Købstæder tilsammen at stille c. 670 Baadsmænd; der var nu af H. Trolle blevet fastsat et bestemt Antal, som hver By skulde levere, for at Byernes Skibe ikke skulde nødes til at ligge stille, naar alle Baadsmænd, der fandtes, blev udtagne til Flaaden.¹ Til de mange Menneskers Bispisning anskaffedes ej blot som sædvanlig Ol, Rugkavringer og Byggryn, men der blev desuden udskrevet en Madskat, da Orlogsskibene skulde i Søen. Men trods disse store Forberedelser skete der ikke nogen særlig stor Udrustning.

15. Marts sendes Ulven og Enhornet til Bæltet; de andre Skibe, skriver H. Trolle, skal ogsaa blive rede med det første efter Kongens Befaling.⁸⁹ Til Island bestemmes to større Skibe, til Bornholm et Skib,¹ til Norge Flyvende Geist (Torbiern Daa) for at nedlægge Fribyttere og efter 3 Maaneders Ophold at føre Bergnisk hjem:¹⁸⁹ ligeledes Akilles til Norge efter Savdeler og efter Stykkerne fra Flekkerø, der nedlagdes som Fæstning. Ordren om sidstnævnte Togt (af 26. Apr.) er rettet til H. Trolle, men derpaa udgaar der ikke flere Befalinger Marinen vedkommende

til ham. Han havde nemlig længe næret det Onske at kunne fratræde Københavns Len til 1. Maj, og Kongen indvilligede deri 10. Apr.¹ Men samtidig opgav H. Trolle Pladsen som Kongens Admiral og sendtes i Juni til Liffland, nærmest i et diplomatisk Ærinde. Kongens Kansler Hr. Johan Fris overtog da foreløbig Admiralspligterne, med Bistand af den ny Lensmand paa Københavns Slot, Frans Brokkenhus.

13. Feb. 1562 var der udfærdiget Lejde for 20 svenske Skibe, der fra Vestersø skulde passere Sundet ad Ostersøen til; de havde at forholde sig fredeligt, lade deres Top- og Merssejl talde for Krogen og give sig til Kænde for Tølderen i Helsingør.²² I den Anledning gav Kongen i Apr. og Maj Befaling til at udspionere, hvad Mening den svenske Konge kunde have med at forlange fri Passage; hvor mange Skibe der laa i Elfsborg; naar de var sejlklaare¹ osv. Den svenske Konges Befaling lod paa, at af de to Eskadrer, der skulde gaa gennem Sundet, skulde den ene gaa til Narva, den anden (under Jakob Bagge) til Kalmarsund.¹⁶¹

Johan Fris havde spurgt Kongen om, hvor mange Skibe der skulde lægges ud paa Strømmen, og han fik, 26. Apr., det Svar, at den svenske Konge, i Følge modtagne Tidender, slet ikke vilde lade Skibe løbe gennem Sundet; man kunde derfor nøjes med at lægge 3 Skibe ud paa Strømmen under Lars Anderson som Admiral. Kansleren skulde udfærdige Ordre til de nødvendige Skibshovedsmænd om at møde, saa vel som Skibsartikler og Bestallinger. Fortuna, Herkules og Hektor fik derpaa 20. Maj Sobrev, som paalagde dem at have Opsigt med fremmede Orlogsskibe i Sundet; hvis disse ikke strøg Topsejl for Krogen eller forsømte at sætte for Helsingør, skulde de behandles som Rigets Fjender.¹ Straks efter har de 3 Skibe indtaget deres Station.¹⁴ I Juni standsede L. Andersøn to Købmandsskibe, fordi de ikke havde Sobreve fra deres Bys Øvrighed; men de løsgaves straks efter, og det blev betydet Admiralen, at det kun var Orlogsskibe, han skulde passe paa.¹ Otte Stigsøn, der vistnok vedblivende var Holmens Befalingsmand, modtog 19. Juni Ordre til at løbe i Øresund med Mercurius, som skulde forsterke Eskadren; men 18. Juli maatte baade Mercurius og Hektor sendes tilbage til Holmen, da de befandtes lække; det paalagdes O. Stigsøn at fore Tilsyn med deres Istandsættelse,

medens Knægtene om Bord overførtes paa Fortuna og Herkules, som endnu i nogen Tid skulde blive liggende ude; men 26. Juli hjemkaldtes dog ogsaa disse to Skibe. Først i Slutningen af Sept. ligger Jakob Bagge med 13 svenske Orlogsskibe ved Helsingør og giver Krogens Lensmand et beseglet Vidisse af det tilstaaede Lejde.³²

Da et dansk Gesandtskab i Apr. skulde sejle til Rusland, næredes der Frygt for, at de svenske Orlogsskibe skulde forbyde det at lande i Narva. Kong Frederik mente dog, at Sverige ikke vilde gøre hans Udsendinge nogen Hinder;¹ og denne Mening viste sig ogsaa at være rigtig, thi i Instruksen for den svenske Admiral paa det narviske Farvand stod paabudt, at de danske Gesandter frit maatte passere, naar de var udsendte legationsvis og forholdt sig tilbørlig.¹⁶²

Østersøen var ikke sikker i sidste Halvdel af 1562; saaledes borttog nogle danzigske »Sotyve« et Handelsskib lige under Gullands Kyst;¹ Borgmester og Raad i Danzig afsagde senere en Dom i Sagen, hvormed Kongen kunde erklære sig tilfreds;¹ og Lensmanden paa Gulland, Jens Bille, fik et alvorligt Paalæg om at passe godt paa Visborg Slot.¹ Af Frygt for, hvad de moskovitiske kunde tillade sig til Søs, indvilligede den tyske Kejser i, at Hertugen af Meklenborg maatte holde et Antal Orlogsskibe til Beskyttelse for sine Kyster og Undersaatter: herimod gjorde Kong Frederik ingen Indsigelse,¹⁶³ uagtet han holdt strengt paa sin »Højhedsret« til Søs. I Kraft af denne følte han sig som den retmæssige Herre over Rigens Strømme, hvem der skulde vises tilbørlig Ære og erlægges den ham tilkommende Told. Befalingen fra 1453 om, at Handelsskibe kun maatte sejle gennem Oresund og ikke gennem Bælt, havde allerede mindst et Aarhundredes Hævd;¹³⁵ det var kun i 1543 og 49 blevet fuldstændiggjort ved Anordningen om, at alle og enhver skulde stryge og sætte for Helsingør. Kong Hans havde i sin Tid (1507) lært Lybekkerne at stryge for hans Skibe og fremvise Søbreve, selv om de mødtes i rum Sø,⁵⁴ og denne Fordring var endnu ikke glemt i 1562, da der jo var blevet hævdet, at hver, som ikke strøg Topsejl for Krogen, skulde behandles som Rigens Fjende, hvorfor Herluf Trolle ogsaa uden videre midt i Fredens Dage 1560 fyrede løs paa det svenske Orlogsskib i Sundet. Det var ogsaa i Kraft af Højhedsretten, at Sverige maatte bede om

Tilladelse til at sende et større Antal Krigsskibe igennem Kongens Strømme; men naar der i 1560 var tænkt paa at »laane« Skjts hos Handelsskibe i Sundet, stottede man sig til Fredstraktaten i Speier, der ej blot gav Danmark Ret til de sædvanlige Toldafgifter, men ogsaa til at faa Varer fra fremmede Skibe mod kontant Betaling og til i Krigstilfælde endog at tage disse fremmede Skibe selv i Brug, mod at betale den Skade, de led; men dette betegnes i Traktaten kun som en gammel Skik.¹⁹⁹ Denne ubetingede Hævdelse af Højhedsretten kunde let lede til Sammenstød med andre søfarende Nationer; saaledes vakte Kongens Optraeden mod Hamborg (S. 16) megen Harme i England; man ytrede der, at Kong Frederik overgik alle sine Forgængere i uforskammet Fordring paa at ville være baade Vesterhavets og Ostersøens Herre.²⁰⁰ Og hvilket fængeligt Tønder kunde denne »Ret« ikke vise sig at være lige overfor en Nabo som Kong Erik XIV.

Juli 1561 købtes 24 Knevelsspyd »til at bruges paa Vagten paa Skibene, paa Holmen og udi Porten«. ²⁰¹ Maaske er Bevogtningen af Bremerholm blevet skærpet ved den Tid. 31. Okt. 1560 rasede et vældigt Tordenvejr over København; den følgende Nat var der »et saa højt Vand, som i lang Tid tilforne ikke havde været.« ²⁰² I det sene Efteraar gik halvandet Hundrede Skibe under ved Norges Kyst; »der bliver noget for Vrageren at bestille.« Ved en »Vrager« forstod Datiden en Fagmand, som var dygtig til at bjerge Vrag; Kongen lønnede ham i Reglen med Halvdelen af, hvad han optog. Fra 1540 kendes Esbern Nielson Vrager,²⁰³ efter 1560 Mikkell Jensen Vrager,²⁰⁴ som gjorde Tjeneste i hele Kong Frederiks Regeringstid.

Aarene 1560 og 61 er blevne mærkværdige ved de Foranstaltninger, som da blev truffne til Lettelse for den almindelige Skibsfart, nemlig Farvandenens Afmærkning ved Søtønder og Fyr. Af Søtønder fandtes der før denne Konges Tid en Del, især i de mindre, lokale Farvande, saaledes 1550 ved Ribe, 1552 ud for Hals, 1554 i Ringkøbing Fjord; for 1557 2 Tønder paa Dragørs Strømme, som dette Aar ogedes med to andre. Men 1560 tages Bestemmelse om Udlæggelse af Tønder paa den Linie, hvor Hovedfærdselen gik for sig, og 1561 udgaar derefter Bekændtgørelse til de søfarende om, at de nu til deres Vejledning kunde finde en Tønde paa Skagens Rev, en Klokketønde ved

Trindelen, en femte Tønde ved Dragør og en Sotønde ved Falsterbo Rev, som alle vilde blive udlagte hvert Aar i Marts, naar Søfarten begyndte. — Af Farvandet ved København havens en Beskrivelse i Bogen: »Sokartet over Øster- og Vester-Søen«, hvis Affattelse er endt 25. Maj 1567; det hedder heri: »Fra Helsingør til »Relluehallit« (Rævshalen) er Kaasen Sønden til Osten adskilt (omtrent) 4 Mile. Item at sejle igennem Grundene fra Falsterbo Rev til Dragør Norden til Osten: jævne ved Dragør er det 5 Favne dyb, en Alen mindre, der paapas er det grunde- ste paa Dybet; det er (ved) den anden Tønde, som ligger paa Kastrup Knæ, 6 Favne, eller ved det Pas; og der (paa) er det 7 eller 8 Favne Dyb; og skal man kænde Mærkerne saaledes: Københavns Slot og Spiren paa Vor Frue Kirke skal sættes over ét; straks derefter skal I gaa Norden til Vesten til den Middel- grunds Tønde, eftersom Vejret og Strømmen er til, og under Saltholmen maa I vel lodde; den Middelgrunds Tønde ligger ved den sønderste Vejrmølle Sønden for København; straks noget nær Nordnordvest til den tredje Tønde, der ligger (udfor) en Høuff (Høj) Vesten for de tre Høje, som ligger Norden for København, det skal I komme Norden næst ved Staden, og der paapas er det 10 eller 11 Favne Dyb, og frem bedre Sønden til Vesten, til Helsingør; der faar I straks, naar I er omkring Tøn- den, 9, 8 eller 7 Favne Dyb.«⁷⁰

Af Fyr havde der i gamle Dage vistnok været et paa Falsterbo, ligesom der ogsaa i 1558—60 var oprettet et »Blusseri« ved Dragør i Fisketiden: men 1561 bekendtgjordes Oprettelsen af 3 nye store Fyr paa Skagen, Anholt og Kullen: de skulde i Tiden fra 1. Marts til 11. Nov. holdes tændte fra en Time efter Sol- bjerg indtil Dagen gik op. Alle tre Fyr⁴⁰ har vistnok oprinde- lig bestaaet af en 20 Alen høj Egemast, fra hvis Raa en Jærn- kurv, hvori der blussedes med Brændevad, kunde nedfires og ophejses. Kullens Fyr ændredes dog allerede i 1562—3: et Sten- taarn opførtes, som bar en stor »Lygte«,²⁰ hvori 12 Tællelys sad i en »Fyrkrone«: baade 1564, 68 og 70 trængte Fyret alle- rede til store Reparationer, og det flyttedes 1584—85 til et be- lejligeres Sted. Fyret paa Skagen ændredes ogsaa til et Taarn, hvori 1567 brændtes Tran. En lignende Udvikling har vel An- holt's Fyr ogsaa gennemløbet: 1586 brændtes heri Tællelys. — Baade Sotønder og Fyr blev vel anbragte paa Opfordring af

fremmede Skippere, der til Gengæld lovede at erlægge Fyrgeld (Blus- og Tøndepenge); men Tolderen i Helsingør Jens Mogensson maa dog nævnes som den Mand, der har grebet Tanken og givet Anvisning til dens Udførelse. — Endnu skal nævnes, at Frederik den Andens Soret udkom 9. Maj 1561, efter at den først var gennemset af søkyndige Mænd. Den var ogsaa af Vigtighed for Skibsfarten.

III.

JAKOB BROKKENHUS ØVERSTE ADMIRAL.

1562—1563.

HERLUF TROLLES Afløser som Kobenhavns Slotsherre blev Frans Brokkenhus. Han havde som Lensmand paa Nyborg Slot udøvet en ikke ringe Virksomhed ved Styrelsen af det kongelige Skibsværft der, og han maatte nu 1562 overtage en lignende Virksomhed ved Bremerholm. Det er ham, som faar Befaling til at hjemkalde de lække Skibe Merkur og Hektor, til at lade dem istandsætte, til at sætte Knægtene over paa andre Skibe, til at bestille Tømmer til 3 ny Skibe, til at opspørge Tømmermænd, til at kvittere for modtaget Tømmer osv.

Men 10. Dec. nævnes hans Broder Jakob Brokkenhus, der da var hjemkommen fra Rusland, i en kgl. Skrivelse¹ som »Admiral«. Det er ogsaa ham, der menes, naar en Hovedbaadsmænd paa Fortuna, som 9. Jan. faar en Bod i Kongensgade, skal være »vor Admiral« horig og lydig i alle Maader,² og naar (18. Jan.) »Admiralen« skal betale nogle udskrevne Skibsbyggere for det Arbejd, de har udført paa Bremerholm. Lensbrevet, som 14. Feb. blev udstedt for Brokkenhus paa Stege Len, tildelte ham dette Len, saa længe han var »Overste Admiral«; som saadan skulde han være til Stede i København, have dagligt Opsyn med Skibe, Skibsredskab og Skibsfolk og paa egen Bekostning holde en god Skriver, der kunde registrere alt, hvad der brugtes paa Orlogsskibene, for at Admiralen derefter kunde gøre Kongen Rede derfor. Da Lensbrevet udstedtes, havde J. Brokkenhus allerede længe været fraværende som Afsending til Sverige, hvorfra

han først 6. Marts vendte tilbage til København.¹⁹ I hans Fraværelse fungerede atter Frans Brøkkenhus og modtog forskellige Ordre paa Skibsudrustning o. lign.¹ Men 9. Jan. havde Otte Stigson faaet Lensbrev paa Nordfjord Len uden Afgift mod at bosætte sig i København og lade sig bruge paa Kongens Skibe og paa Bremerholm hos Baadsmændene der; Otte Stigson synes herved at være bestallet som Holmens Admiral. Men inden Maj Maanedes Udgang er saavel J. Brøkkenhus som O. Stigson i svensk Fangenskab og saaledes ude af Stand til at varetage deres Embeder.

Naar man vilde se bort fra aabenbare Krigstegn paa andre Omraader (f. Eks. de svenske Udsendinges Fængsling i København: Resultatet af de danske Gesandters Forhandling i Sverige om Rigsvaabnerne etc.), vilde man af Søværnets os nu bekendte Virksomhed i Vinteren 1503 vel næppe kunne skønne, at usædvanlige Begivenheder maaske forestod; men sikre Tegn paa Krig fremkom først efter Haanden. Rentekamrets Udgift til Søværnet d. A. var ikke overordentlig store, omtr. 41000 Dlr., medens Gennemsnittet for alle Krigens 8 Aar er 52000 og for de 3 første Aar endog 71000 Dlr.²⁰ Man havde vel sikret sig store Kvantiteter af Fetalje; Lensmændene i Danmark skulde saaledes skaffe 1130 Læster Brød, 44 Læster Gryn, 8000 Sider Flæsk osv. — men en almindelig Madskat synes ikke at være udskrevet d. A. Det vides heller ikke, om der fra først af er udskrevet mere end 700 Baadsmænd i Norge; Knud Alsing skulde atter følge dem ned, og da de paa deres Vandring skulde passere svensk Grund ved Gøteelven, kunde der jo være Spørgsmaal om, hvor vidt Sverig vilde understaa sig at forbyde dem Passage.¹ Hvor mange Baadsmænd, der forud er antagne i de danske Købstæder, kendes lige saa lidt, men en Udskrivning har utvivlsomt fundet Sted. At der er udtaget mere end 12 fynske Skibsbyggere til at fremme Arbejdet paa Holmen med, maa ligeledes anses for vist. Allerede 8. Feb. var Flyvende Gejst og Havfruen udrustet til at løbe i Østersøen*); noget senere sendtes Enhjørningen til Bæltet.²⁰ 26. Feb. faar nogle Adelspersoner Ordre til iligen at begive sig til København for at tjene paa Orlogsskibene: det er sikkert Lars Anderson og de Officerer,

* De gjorde 2 eller 3 Rejser her i dette Foraar.²¹

som skulde tjene under ham; i Begyndelsen af Marts skal Frans Brokkenhus anvise ham 2 lempelige veludrustede Skibe; det blev Hektor og Ulven(?), hvormed han, ifølge Bestalling af 11. Marts, skulde begive sig i Østersøen for at anholde Skibe, der havde forbudte Varer*) inde, og sende dem til København;¹ Ulven og Mercurius sendtes til Danzig efter Skibsfornødenheder, medens Island besejledes af Jomfruen, Bjørnen og Vildmanden og Færøerne af Svanen, Gumphønen og Bergens Grib.²⁰

Hvad der indtil da var sket, kunde ikke tyde paa, at Krigen var besluttet; men et uforkasteligt Vidnesbyrd herom fremkom 12. Marts, da der — vistnok foreløbig i al Hemmelighed — udfærdigedes et regulært Kaperbrev for en Borger i Lybek, som derved fik Tilladelse og Forpligtelse til at hindre Tilførsel til de svenske i Øster- og Vestersø og til at angribe dem til Lands og Vands paa deres Gods og Liv**).¹⁸⁰ Til sin Fru Moder skrev Kongen 8. Marts, at der efter Sveriges utaaelige Optræden vilde følge alt Slags »Witterung«, som allerede havde ladet sig se.²⁰

Lars Andersøns Eskadre kan ikke være kommen i Søen før i Slutningen af Marts.²⁰ Til ham skriver Jakob Brokkenhus fra København 15. Apr., at han snart skal faa Forstærkning; men forinden skal han, i Følge Kongens Befaling, anholde alle svenske Skibe, der loper paa Sverige, eller i det mindste beholde alle de svenske Fartøjer, som han træffer paa, hos sig i Flaaden; ved denne Optræden bør han tage Hævn over, at nogle svenske Herrer har udskældt alle danske for Forrædere.¹⁵⁰ Snart efter laa, efter de af Sverige indhentede Efterretninger, danske Skibe ved Bornholm;³⁰ det maa have været L. Andersøns Afdeling, maaske bistaet af nogle Fribyttere. Det kan da have sin Rigtighed, naar Kong Frederik senere paastod, at han fra Midten af Apr. havde afskaaret Sverige Tilførsel;¹⁵⁰ til den svenske Regering skal han have skrevet, at han højligt foraaarsagedes at ledsage danske Handelsskibe med sine Orlogsskibe, da de svenske gjorde de Skibe stor Skade, som fra Vestersøen kom i Øster-

*) 13. og 27. Marts blev der nemlig udstedt Forbud mod at udføre Korn og Fetalje fra de danske Provinser paa begge Sider af Sundet, for at Riget ikke skulde blive forblottet.¹

**) Dette Brev fik snart efter mindst 13 Søsken. Senere paa Aaret betales Malerarbejdet paa 110 Skjolde til »den Fribytter«; et saadant Skib var altsaa indlemmet i den danske Flaade.²⁰

soen.¹⁵¹ Men til sine Venner skrev han, at da baade Polen og Lybek havde tilbudt at ville hindre Tilførsel til Sverige, saa vilde han benytte saadan Lejlighed og søge at bevæge Kong Erik til et mere fredeligt og fætterligt Naboskab end tilførsel.¹⁵³

Krigsforberedelserne fortsattes. Medens Kongen endnu 14. Marts nøjedes med at kræve Købstæderne for Skytset fra deres Skibe, hvorfor de jo kunde mene sig fritagne for »Skibstjeneste«, fik nu 38 danske Byer 1. Apr. Befaling til uden Undskyldning at stille 11 udrustede Skibe til Kongens Tjeneste.¹ Der arbejdes ivrigt for at faa J. Brokkenhus'es Flaade ud; alle Baadsmænd fra skaanske Købstæder skal mælde sig hos Kongens Admiral i København, som vil antage de duelige; ingen Baadsmænd maa gaa i Fart, forend han har tilbudt Admiralen sin Tjeneste. Bartskarere, Pibere og Trommeslagere udskrives fra danske Byer, som ogsaa brygger 700 Læster Öl; værgagtige Karle udtages fra sjællandske Len til Orlogsskibene. »der nu skal i Søen«; Helsingors Tolder tager Baadsmænd og Bøsseskytter fra fremmede Skibe i Sundet efter Fr. Brokkenhus'es nærmere Anvisning;¹ alle Smede i København maa smedde Kæde- og Fyrlod til Kongens Skibe; en lille Jagt, der tilhører J. Brokkenhus, købes for 100 Daler til Flaaden²⁰ osv. Man kan af Regnskaberne nogenlunde følge Udrustningen af Skibene: i Apr. omtales: Lilien, Falk von Bergen (79), Sorte Nordmand (51), Hjorten (41), Kristoffer (112), Herkules (220) og Svanen (115) og i Maj: Nattergalen, Akilles (130), Skotske Pinke (88), Mercurius (192) og Laksen (158).²⁰ De vedføjede Tal viser Antallet af de med Olje- eller Vandfarve malede Skjolde, som medgaves Skibene; desuden forsynedes Skibene med ofte kolossale malede Bolsaner og Standere. Herkules, som skulde være J. Brokkenhus'es Admiralskib og havde 30 Bøsseskytter og 4 Kartoveskytter om Bord, udrustedes med særlig Omhu; til 3 Mersklæder anvendtes 47 Alen rødt Munsters Klæde, til Kors 2 »Bolte« (5: Ruller) Boltelærred og 48 Alen Peklin til at fore med. Nattergalen, der var Kongens eget Skib og udstyret med smukt stafferede Kahytter af Enebærtræ,¹⁵² maledes med »Senover« (Zinnober), og nogle af dets Skjolde siredes med et kronet *F* i Guld paa blaa Grund.²⁰ Sandsynligvis i Slutningen af Apr. udfærdigedes Skibsartiklerne, som i meget ligner Artiklerne fra 1561; udeladte er vel de sidste 8 Paragrafer, men der tilføjes nogle ny Bestemmelser om Byttets

Deling i Medfør af den lybske »Forening« og om Brandskat, (der skal tilfalde Kongen alene); og der gives Forskrifter om, at da Lybek har tilsagt Hjælp, bestaaende af nogle Skibe, skal Byttet deles overensstemmende med den nærmere Aftale, der træffes med samme Stad; ligeledes skal den danske Admiral ved forefaldende Løjligheder pleje Raad med Lybekkerne og omgaas nabovenlig og fredelig med dem.³¹ I Admiralens »Bestilling og Søbrev« skal der intet fjendtligt være fundet anført mod de svenske, da disse senere fik Dokumentet i Hænde;⁴¹ men J. Brökkenhus havde tillige faaet mundtlig Besked af Kongen om at bevogte Østersøen saaledes, at intet Skib kunde komme ud fra eller ind til Sverige.¹ 30. Apr. overantvordedes der Admiralen 200 Dlr. »til at holde paa kgl. Maj.s Orlogsskib og gøre Regnskab for»,²⁰ hvorpaa Eskadren 4. Maj løb fra København og satte under Dragor;³⁸ midt i Maaneden vidste man i København, at den laa ved Hano²⁰ under Blekingen. Admiralen havde indberettet, at han ikke kunde bevogte Østersøen som paabudt, med mindre hans Skibe ligesom hidtil maatte deles i flere Eskadrer. 3 Handelsskibe havde han taget, men Mangel led han paa Skyts, Penge og snart ogsaa paa Fetalje. Hertil svarede Kongen (21. Maj), at det var farligt at sprede Eskadren, hvorved de enkelte Dele let kunde overraskes: Admiralen burde ogsaa uden den Forholdsregel kunne bevogte Søen og afskære Sverige Tilførsel. Penge skulde blive ham sendte, Skyts kunde han laane af fremmede Skibe i Søen, og Fetalje og Öl skulde Lensmanden paa Gulland. — hvem det allerede tidligere var paalagt at holde god Vagt og underrette Kongen om forefaldende vigtige Begivenheder, — nu ogsaa skaffe, for at Skibene ikke skulde nødes til at løbe tilbage til København for at forsyne sig dermed. Af et andet, kun lidt senere Brev fra Admiralen ses det, at Lars Andersons Eskadre da havde forenet sig med ham: han begærer Skibe, som han kan sende ud paa Kundskab, samt fersk Kod og Fisk, da han har mange syge om Bord. Men tillige maa han berette, at de Skibshovedsmænd, der udsendtes i særlige Ærinder, løb andet Steds hen end befalet, lod sig sætte i Land, saa snart de havde kastet Anker, blev længe ude og bedrev adskillig Modvillighed. Kongens Svar affattedes 26. Maj: Admiralen befaledes det at sammenkalde sine Chefer og tilkændegive dem, at saadan Modvillighed, som anført, vilde blive straffet som

Ulydighed mod Kongens egne Befalinger. Han skal lade L. Anderson med 2 Skibe ledsage russiske Gesandter til Litland, men ellers skal han holde Skibstlaaden godt sammen; Ordren om Ostersøens Bevogtning forklares eller ændres dog nu saaledes, at intet Skib maa sejle til og fra Sverige uden at angive Erinde og Ladning for Admiralen; kun Skibe med Fetalje og Krigstornodenheder skulde han anholde.¹ — Til Raadet i Stralsund sendte J. Brökkenhus en Skrivelse, dateret om Bord paa Herkules 24. Maj, hvori han foreholdt Staden, at to, formodentlig svenske Orlogsskibe, var, efter hvad han havde hørt, i Nydyb blevet forsynede af Borgerne i Stralsund; en saadan Understøttelse af Fjenden maatte Admiralen ikke blot indmelde til Kongen, men ogsaa straffe ved Opbringelse af de stralsundske Borgerskibe, han traf i Søen. Som Følge af hans Indberetning blev en Del stralsundske Fartøjer beslaglagte i Oresund; men dette bragte Stralsund til bestemt at optræde som Danmarks Fjende.¹⁸⁹

Sverige har sikkert været godt underrettet om de danske Rustninger og Foretagender. Kong Erik holdt Spejdere alle Vegne og havde ved denne Tid eller noget senere sine Spioner baade ved selve det danske Hof, i Byen København, hvor han holdt hele tre, og paa Kongens Skibstlaade, om hvilken sidste en ellers ubekendt Movrits Frank gav ham Oplysninger.¹⁸⁴ Alle Efterretninger kunde kun vidne om Kong Frederiks store Fjendskab og Krigslyst, som han gav aabenlyst til Kænde. At Kong Erik i et og alt gengældte hans Følelser, er givet; kun vidste han bedre at skjule sine Hensigter; han vilde lige til det sidste spille sin Rolle som den angrebne, der var tvunget til at gribe til Vaaben. Derfor kommer Krigstilstanden senere til Syne i Sverige end i Danmark. Men snart gaar man over til at arrestere de danske i Sverige, som man ansaa for Spejdere;¹⁵⁷ 16. Apr. befaledes det Admiralen over Narvaeskadren at gribe de Sendebud, som fra Danmark vilde til Øsel eller Rusland,³⁰ 30. Apr. afgav det svenske Rigsraad sin Betænkning om fjendtliggen at angribe Danmark,¹⁵⁰ og alt forlængst var der sket Rustninger til Lands og til Vands.

Over den udrustede svenske Flaade, der dog var mangelfuldt forsynet, var Jakob Bagge blevet Admiral; han havde under 24. Maj faaet sin Instruks,¹⁵⁰ som paabød ham at sejle til Rostok for at hente Kong Eriks Brud, Landgreven af Hessens Datter;

men forinden skulde han gaa under Gulland, Bornholm eller andre Steder, hvor han fornam, at Kongen af Danmarks Skibe var for Haanden: dem skulde han angribe paa fjendtlig Vis og ingen Flid lade uspart for at gøre dem Atbræk paa hvad somhelst Maade, ske kunde.¹⁵¹ 27. Maj kunde det mældes fra Gulland, at en Orlogstlaade paa 21 Skibe var sejlet forbi Syd paa efter at have udspejdet Havnene der; det kunde jo ikke være andre end Svenskerne.¹ 30. Maj fandt derpaa det tilsigtede Sammenstød Sted med den danske Flaade: hvilken Besked Kong Frederik personlig havde givet sin Admiral for dette Tilfælde, vides ikke, men den har vistnok lydt paa at hævde Kongens Ære som Herre over de danske Strømme. De danske Skibe, der deltog i Slaget, var: Herkules, Hektor, Hjorten, Kristoffer, Akilles, Svanen, Falken, Flyvende Geist, Ennhjørningen og Nordmand.^{32p}

Allerede 1. Juni naaede Efterretningen om Slaget København, og derfor foreligger der Skrivelser derom fra Kongen af 1., 2., 4. og 9. Juni; i dem alle erkændes Slaget at have været et Nederlag. Beretningerne² lyder omtrent saaledes: Sidste Pinsedag i disse Fredstider (!) er vore Skibe, som efter vor Sædvane laa paa vore Strømme under vor Ø Bornholm til Søfartens Sikring, blevet angrebne og overfaldne af 19 eller flere svenske Krigsskibe, som, ikke uden Besvær eller Skade for dem selv, har erobret og borttaget 1 Skib, hvorpaa vor Admiral Jakob Brokkenhus var, foruden 2 andre, som var grundskudte, hvorpaa de har nødet de andre til at vige. I et Brev af 23. Juli² synes Kongen at gaa ud fra en anden Betragtningmaade: Vore begyndte Skydningen, hedder det, men da det skete paa vore egne Strømme, er det ikkun gammel Skik og Brug til Søs: alle Skibe plejer at lægge bi for den Herre, hvem Strømmene tilhører, og at give tilbørlig Besked, om de er Venner eller Fjender, hvilken Anerkendelse vises ved Strygning af det øverste Sejl. Gör de ikke dette, holdes de for Fjender. Og Svensken har nægtet os denne os tilkommende Anerkendelse*).

*) Kongen tilstaar altsaa her, at de danske skød det første Skud i den bestemte Hensigt at straffe de svenskes Mangel paa Respekt for »Østersøens Herre«. Senere Beretninger har villet fremstille det første Skud, de danske affyrede, som et tilfældigt Vaadeskud.⁶¹ Denne Forklaring er vel ikke usandsynlig, men maa dog formodes at være fremkommen som

Nogle flere Enkeltheder fremdrages i en Beretning, som foreligger fra en Mand, der deltog i Slaget paa dansk Side¹⁹¹: Pinedag 1564 (!) laa de 11 danske Skibe i Havn ved Bornholm, da de 10 svenske Krigsskibe uformodet kom løbende for fulde Sejl. Straks lob de 11 dem i Møde; og saa snart man kunde naa hinanden med Skytset, begyndtes der en hæftig Skyden med det Udfald, at 8 danske Skibe maatte fly*), medens Stormasten paa Admiralskibet med de 7 i Mastekurven værende Skytter blev skudt over Bord, og Skibet selv maatte overgive sig. Admiralen havde givet Tegn til Hjorten og Hektor, der ogsaa var trængte af Fjenderne, at de skulde forsøge at undslippe, men Svenskerne omringede de to Skibe paa begge Sider og holdt dem fast ved udkastede Dræg: Hjorten, som mistede 18 Mand døde, begyndte at synke, hvorfor det maatte overgive sig og alle om Bord værende sættes til at stoppe Lækken. Ikke bedre gik det Hektor. De tre tagne Skibe og de 700 Fanger maatte senere udstaa en næsten 3 Ugers Storm paa deres Fart til Stokholm; her blev de menige munkeragede og enten satte til at gøre Arbejde i Jærn eller tvungne til at gaa i svensk Skibstjeneste.

Paa svensk Side havde den kurhessiske Gesandt været Ojenvidne til Slaget. Hans Beretning,¹² sammenlignet med en noget senere svensk,¹⁵² fortæller, at de svenske Skibe, 16—23 i Tallet, paa Forbifarten havde hilst Hammershus med svensk Løsen. Da de kom ud for Ronne, sejlede de danske ud af Havnen der med en Del Koffarter og lagde sig saaledes, at de svenske havde Øen paa den ene Side og de danske paa den anden. Ogsaa nu hilste Jakob Bagge den danske Flaade ved at lade Hærpukkerne slaa og Trompeterne blæse for at vise sin fredelige Hensigt: — af Forsigtighed havde han dog ladet sine mindre Skibe holde sig noget tilbage. Men den danske Admiral avancerede frem foran de andre og lod sit Skyts gaa af imod ham, som

en Undskyldning for det Faktum, at de danske havde begyndt de aabenlyse Fjendtligheder. — I øvrigt kan Kongens Ord om, at hans Skibe blev »overfaldne i disse Fredstider« og om, at hans Folk »skød først«, ikke godt forenes.

*) Man mente, at disse Skibe ikke noksom var komne deres Admiral til Hjælp.¹⁹¹ Da en Del saarede bragtes til København, baade Baadsmænd og Knægte,²⁰ ses det dog, at disse Skibe ogsaa maa have taget virksom Del i Slaget.

derved blev tvunget til naturlig Nødværge. De svenske Skibe Elefanten, Svanen og Engelen kæmpede med Herkules, Hektor og Hjorten: ved det tredje svenske Skud faldt Admiralskibets Mast, hvilket afgjorde Slagets Skæbne: de tre Skibes Hovedsmænd stak deres Hatte op og begærede Naade. Ogsaa de danske Skibe Akilles og Kristoffer havde lidt saa stor Skade,¹⁵⁰ at de »reddeløse« maatte slæbes bort. Slaget havde varet fra Kl. 2 til 5. Den svenske Flaade løb fra Bornholm til Varnemynde, hvor en ny Mast blev indsat i Herkules, og dernæst til Stokholm. Her maatte Fangerne gaa i et beskæmmende »Triumftog« gennem Byens Gader; foran dem blev baaret de erobrede danske Fænniker, sammenslagne og med Odderne slæbende henad Jorden. Flagene ophængtes senere i en af Kirkerne der.¹⁵⁹ *)

Hermed kan endnu sammenlignes en Beretning, hvortil en meklenborgsk Amtmand havde indhentet Efterretninger baade hos de svenske Seirherrer og de danske Fanger, medens Flaaden opholdt sig ved Varnemynde: Jakob Brøkkenhus mente fra først af, at den Flaade, der kom ham i Møde, kun var Købmandsskibe fra Danzig eller andre Steder. Men da Udkigsmanden berettede, at Flaaden holdt sig samlet og i god Orden, forandrede Admiralen Mening, og lod Herkules, Hektor og Hjorten løbe saaledes ud fra de andre danske Skibe, at de svenske maatte sejle ind midt imellem dem. De svenske paastod, at de ikke havde nogen Befaling til at begynde Fjendtligheder, med mindre de blev tvungne dertil; derfor skød de ikke, før Herkules havde skudt 4 Gange paa dem. Da Herkules'es Mast var faldet, opfordrede J. Brøkkenhus de svenske til at borde ham, men han fik til Svar, at det var unødvendigt; han skulde blot overgive sig, ellers blev Skibet skudt i Sænk. Saa maatte Admiralskibet, hvorpaa var 418 Mand, overgive sig, tilligemed Hektor og Hjorten: Akilles derimod undkom; de andre danske Skibe var flygtede forinden. 200 Kanoner blev de svenskes Bytte. 7. Juni løb Flaaden fra Rostoks Red hjem ad Stokholm til.³² †

* Jakob Bagge fik sit Adelsvaaben forbedret med 3 røde Kartovekugler i hvidt Felt, — aabenbart i de danske Farver — og med 3 danske Kronflag paa Hjelmen.¹⁵³ Blandt Fangerne, som gjordes paa Herkules, fandtes ogsaa en svensk Styrmand, som havde lovet at lodse den danske Flaade i Østersøen. Han dømtes til Doden.¹⁶¹

Slaget havde den øjeblikkelige Følge, at »Rønnes trolose Indbyggere indlod sig paa en strafbar Handel ved unødede at tilbyde Frafald fra Danmark«, dog kun ved Ydelsen af en Brandskat.² Men Jakob Bagge vedblev sin tvetydige Opførsel og vilde ikke modtage Skatten for ikke at »bryde Freden«. Efter Nederlaget maa Kong Frederik lade flere Befalinger udgaa: til Lensmanden paa Gulland om at passe vel paa; til Lensmændene ved Søkanterne i Danmark, at Kirkeklokker skulde ringes og Bavner antændes, naar de fremmede Skibe viste sig i Nærheden og vilde gøre Landgang: mod dem skulde Bønderne gøre væbnet Modstand: og til de lybske Koffartskibe, som nordfra sejlede gennem Bæltet, at de maatte stoppe op ved Nyborg, da der var Svenskere i de søndre Farvande.¹ — Samtidig iagttoges de svenske Orlogsskibes Bevægelser i Kalmarsund og Østersø, og derom indkom der en Del ret paalidelige Efterretninger.¹

Til Vestersøen, hvorved Datiden bl. a. ogsaa forstod Kattegat, var der ligeledes sendt nogle Krigsskibe, over hvilke Kristoffer Trondson var øverstbefalende. 3. Marts tildeltes ham Nordmand »eller et andet Skib, der var mindre paa Dragt end Hinden«. 26. Maj laa der en Jagt ved Varbjerg, som Jakob Brøkkenhus ønskede at bruge i Østersøen, men som ikke kunde undværes der, hvor det først havde faaet Station.¹ 2. Juni faar Oslo og 3 andre norske Byer Befaling til at udruste et godt Orlogsskib og skikke det straks til Kristoffer Trondson, som laa paa Kongens Strømme under Baahus Len.¹²⁰ 13. Juni synes Admiralen at have faaet Ordre til at forlade Stationen og i Stedet at udtage Orlogsskibe, Skyts og Baadsmænd i Sundet, men da nogen Tid efter to andre Skibsofficerer overtager dette Hverv,¹ er det sandsynligt, at han vedblivende har holdt Stillingen, uagtet de spredte Efterretninger derom ikke tillader os at se, hvad han udrettede, hvilket dog ikke kan have været stort, da den danske Hær endnu ikke havde sat sig i Bevægelse for at belejre Elfsborg.

Kong Frederik havde ikke begyndt Krigen uden at have nogen Udsigt til at erhverve sig Forbundsfaller, fra hvem Hjælp kunde ventes. Underhandlingerne om en Alliance med Polen fik dog ikke praktiske Følger. Større Forventninger kunde det vække, at den franske Udsending Dançay efter Kongens Opfordring rejste til Frankrig i Begyndelsen af Aaret for at skaffe

Danmark Hjælp, bestaaende af 6 eller 7 Orlogsskibe. Da den franske Regering gerne saa, at Danmark var mægtigt nok til at slaa et eventuelt spansk-nederlandsk Angreb paa Sundet tilbage, blev Dançay virkelig sendt til Dieppe med Ordre til Admiralen der om at gøre Skibene rede; men da han kom tilbage til Paris, havde man alligevel betænkt sig af Frygt for, at andre Somagter skulde blande sig i Nordens Forhold, idet den Hjælp, Frankrig ydede, maaske netop kunde tilskynde Spanien til at bemægtige sig Sundet.¹⁵² Omvendt gik der senere Rygter om, at Spanien havde lovet Danmark Skibe og Skyts, da det ikke ønskede Sveriges Overmagt til Søs;¹⁵³ men det var ikke andet end løs Tale. En Stad som Kampen ved Zeudersoen erklærede paa Opfordring, at den ikke vilde sende Danmark Skibe til Hjælp mod Sverige, men heller ikke vilde gøre dette Land Tilførsel.³⁰ Byen Hamborg nægtede ogsaa Kongen sin Bistand.⁶¹ Kong Frederiks eneste allierede blev derfor den fri Hansestad Lybek, hvis Harme Sverige havde vakt især ved Opbringelsen gennem flere Aar af de mange lybske Handelsskibe, der sejlede paa Rusland. Lybeks Raad havde tilbudt Kongen Assistens mod Sverige, hvis han vilde stadfæste deres Privilegier, og da han indvilligede heri 12. Marts, begyndte Lybek paa sin Flaades Udrustning. I Segeberg, hvor Kongen opholdt sig i Begyndelsen af Maj, fortsattes Underhandlingerne,⁶¹ men Kongens egne Skibe maatte dog alene udkæmpe Slaget ved Bornholm uden Lybekkernes Hjælp. Derfor skriver han 2. og 3. Juni til Raadet og opfordrer det til snarest muligt at udruste Skibe i Overensstemmelse med Segebergforliget, for at de svenske ikke skal kunne true Sundet.² 4. Juni ankom lybske Udsendinge, deriblandt Bartolomæus Thinnappel, til København for at ende Forhandlingerne, hvis Resultat blev en Alliancetraktat, der er dateret København 13. Juni. Heri lover Lybek at stille 5 af de bedste Orlogsskibe, Byen har, og desuden 1 god Pinke og 1 Bøjert. Kongen vil, om fornødent, yde dem Hjælp med Proviant og Munition, men Skibene skal være Kongens Admiral underlagte; dog maa de ikke, uden at den yderste Nød kræver det, føres udenfor Østersøen. Mellem de danske og lybske Skibe skal der herske et godt og venligt Forhold; naar Vinteren forbyder Sejladsen, skal det tillades de lybske Skibe at sejle hjem og blive hjemme i Vinterleje for ved første aabne Vande atter at indfinde sig. Ojemedet med Flaadernes

Operationer skal være at holde de svenske ude af Östersøen og beskytte de haandterende og koffarende Skibe. Af almindeligt Krigsbytte skal hver Part have Halvdelen, men de Besætninger, som gør Erobring, skal forlods have en Part efter ansete Personers Kændelse, og af det øvrige skal Kongen have 2 Dele og Lybek 1 Del.²⁹ Det danske Rigsraad undertegnede Traktaten, men efter Sigende gjorde nogle af Herrerne det højst ugærne.¹⁹⁵ Lybeks ærbare Raad blev Danmark en trofast Forbundsfælle, som ofte stillede flere Skibe, end det havde forpligtet sig til, og holdt ud gennem Krigens mange og besværlige Aar trods de forskællige opdukkende Divergenser, som ellers let kan skille allierede. At de lybske Skibes Udrustning og Besætninger ikke sjældent lod meget tilbage at ønske, kan ikke nægtes; men det danner kun et Sidestykke til de Forhold, der lige saa ofte herskede paa den danske Flaade.

Norges nordlige Grænse havde længe været udsat for Overgreb fra Russernes Side. Saaledes havde Moskoviterne i 1526 ladet nogle Skibe bygge for med dem at »arge« paa Finmarken.¹³⁵ Men 1553 havde Englænderne opdaget Vejen Norden om Norge til Rusland (Dvina), og to Aar efter fik det moskovitiske Kompagni i London Handelsprivilegier af Zaren trods Pødens, Hansestædernes og Sveriges Protest.⁵⁹ 1556 opfordrede Kong Gustav I. derfor Kristian III. til at lukke Norges Strømme for denne ny, usædvanlige Sejlads.³⁰ Den danske Konge anstillede ogsaa Undersøgelser angaaende den ny Kaas, forstandige Mænd hørtes og Spejdere udsendtes,¹³⁰ men Rigsraadet mente, at Kongen ikke burde lade noget fjendtligt mærke i denne Sag.³² I Apr. 1563 var der indløbet ny Indberetning om den engelske Sejlads: Kongen havde »selv formærket det samme«, men maatte dog paa Grund af Tidsomstændighederne erklære, at han vilde »lade al Ting dermed bestaa indtil videre«. ¹³⁰ Det blev et Spørgsmaal, som først skulde finde sin Løsning mod Slutningen af Kongens Regering.

I 1563 og det følgende Aar opføres den ny Smedje paa Bremerholm af Bygmester Peder de Duncker; Snedkere faar Betaling for Vindueskarme og Døre, og en Maler for Guld og Malerarbejde, han havde anvendt paa Bygningen; den blev senere en Del af den nuværende Holmens Kirke. — Admiralgaarden blev ogsaa i 1563 anstrøget med brun og brændt Farve.²⁰

IV.

PEDER SKRAM ØVERSTE ADMIRAL.

1563.

UAGTET den dansk-norske og den svenske Flaade allerede 30. Maj havde prøvet Styrke ved Rønne, blev dog den formelle danske Krigserklæring først udfærdiget 31. Juli,³⁰ da Landkrigen for Alvor skulde begynde. Saa længe Krigserklæringen ikke var udstedt, kunde man, trods alt, tale om Fredstider. Derfor var Samtiden i stor Uvished om, hvorvidt der var Krig eller Fred, og om, naar Krigen egentlig var begyndt. I en Optegnelse findes de dunkle Ord: »18. Apr. blev de første Fejdebrevne forskikket til Kong Erik af Sverige.«³⁸ Naar der i et Klæde-regnskab af Jokim Bek bemærkes: »Fejden begyndtes 17. Juni«,³⁹ da er disse Ord heller ikke let forklarlige. At Lensmanden paa Baahus 21. Maj kunde være i Uvished om, hvorvidt han maatte tillade, at et svensk Krigsskib, som var bygget ved Elven ovenfor Slottet, maatte føres forbi dette til Elfsborg eller ikke, er forstaaeligt nok; men det maa undre os, at Kongen, efter at have lidt Nederlaget ved Bornholm, kunde skrive til Gulland 5. Juni, at han ikke ventede sig noget uvenligt af nogen, hvilket igen havde til Følge, at Lensmanden undlod at anholde en Del svenske Skibe, hvortil der ellers var god Lejlighed, naar han blot havde vidst Kongens Vilje.¹ — 31. Maj befalede Afholdelsen af Bededage; de holdtes først i Avg. baade i Danmark³⁵ og i Norge; her gik den officielt foreskrevne Bøn ud paa, at Kongen maatte faa Sejrvinding over sine Fjender, for at han ikke skulde blive nødet til at besøge sine Undersaatter ydermere om Bistand, og for at fattige Folk ikke ved nogen langvarig Fejde skulde hindres i at søge deres Næring og Føde til Lands og Vands.¹³³

Disse ikke synderlig højstemte Ord vidner kun om en ringe Begjstring for Krigen. — Sveriges Stemning fremgaar af det Votum af Kong Eriks Nämnd, hvori denne Domstol godkendte det svenske Rigsraads Mening om de danske som Sveriges erklærede Fjender, der skulde angribes til Lands og Vands, bl. a., fordi de uden Aarsag først havde angrebet den svenske Flaade under Bornholm.¹⁵⁵

Kong Kristian III.s tidligere Admiral Hr. Peder Skram opholdt sig i Pinseugen paa sin Gaard Skedal, da han fik Brev om straks at begive sig til Kongen i København; han maatte ikke gaa udi sin egen Gaard der, før han havde talt med kgl. Maj. Ufortovet drog han af Sted, og efter at have faaet Foretræde, horte han af Kongens Mund, hvor ulykkeligt det var tilgaaet med Orlogsskibene, men tillige, at Kongen ikke vilde tage mod noget Afslag, naar han nu begærede af ham, at han skulde lade sig bruge som Admiral ligesom tilforn. Uagtet Hr. Peder kunde undskyldte sig med sin Alder og Skrøbelighed, indvilligede han dog i Kongens Onske og blev i København for at paa-skynde Skibstlaadens Udredning.³² 5. Juli skal han derpaa have mødtaget sin Udnævnelse som øverste Admiral;³⁸ Lensmanden Frans Brokkenhus²⁰ og senere Underadmiralen Peder Hvitfeldt bistod ham ved Forretningerne paa Holmen.

Der blev nu travl Virksomhed. 1. Juli modtog Frans Brokkenhus en Skrivelse fra Kongen, som mindede ham om Skibenes Udrustning; Frans talte saa derom med Hr. Peder, og denne lovede, at Skibene om 8 Dage skulde kunne udlægges paa Strømmen, og hvad der ellers var at bestille paa dem, skulde ikke forsømmes; men der manglede Skyts, og der manglede Mont.¹ Danske Købstæder havde faaet Befaling til at stille alle de Baadsmænd og Tømrere, der kunde faas, foruden en Del Bartskeerere, Pibere og Trommeslagere, og sende dem til Orlogsskibene; ligeledes udtoges Baadsmænd i Sundet. Derfra sendtes ogsaa en Del fremmede Handelsskibe til København, hvor Peder Skram skulde skønne, om de var brugelige til Orlogs;¹ af en Hamborger Skipper købtes en Bøjert, af Torbern Daa en liden Jagt²⁰ og af Jens Klyne, Borger i Ribe, et Skib til 1000 Dlr.s Værdi, som dog først betaltes længe efter.⁸² Skyts udtoges ogsaa i Sundet, og der fik man i alt 101 halve og kvart Slinger og 8 Barser med tilhørende Kammerser;²⁵ Stykker forskreves tillige

fra de kgl. Slotte og laantes af forskellige Herremænd.¹ Der anvendtes en ikke ringe Sum til Malningen af de mange Skjolde til Skibene, hvoraf der krævedes ikke mindre end c. 3200 Stykker til dette sidste Tog, hvis Begyndelse i Regnskaberne sættes til først i Juli. Ogsaa Slinger, Barser og Hager anstroses med rød Farve. Til Fortuna syedes 3 Bolsaner, hver 53 Favne lang og af tredobbelt Brede, 3 andre paa 24 Favne og dobbelt Brede og 100 Standere, hver paa 2 Alen. Omtrent 1500 ny Skibsspids (Entrepiker) anskaffedes, ligeledes støbtes Tinkalke til de antagne 15 Skibspræster,²⁰ til hvem der laantes Messeklæder hos Forstanderen for Helligaands Hospital i København.³

En Liste³ over den Proviant, hvormed Orlogsskibene forsynedes, er sikkert at henhøre til denne Tid. Her nævnes 32 Skibe; det vedføjede Tal angiver vistnok Mandskabets Størrelse:

516 Fortuna, 465 Mercurius, 77 Den sorte Bøjert, 77 St. Jørgen vam Hamburg, 214 Kind Gottes, 216 St. Hans, 223 Solen, 73 Jonas, 206 Jonas vam Lübeck, 412 Akilles, 74 Falk von Bergen, 216 Kristoffer, 60 Nattergalen, 140 Falk von Aalborg, 187 Morian, 212 Arca Noe, 108 Den flygende Geist, 44 Enhjørningen, 45 Den sorte Nordmand, 209 Jægeren, 31 Lodsmandspinken, 219 Meyer vam Danzig, 150 Papegøje von Hamburg, 150 Den flyvende Grib [von Königsberg], 279 Kristoffer vam Lübeck, 187 David, 158 Den forgyldte Løve, 211 Elefanten, 67 Svanen, 74 Ulven, 26 Den sorte Pinke og 80 Skottepinken.*)

Disse Skibe, hvis Besætning i alt udgjorde c. 5400 Mand, tildeltes der c. 2700 Sider Flæsk, 550 Kroppe Kød, 11 Læster Smør, 23 Læster Sild, 25 Læster saltet eller islandsk Fisk, 25 Læster Gryn, 150 Læster Brød, 530 Læster Ol og 4 Læster Salt.

Endvidere nævnes i Regnskaberne²⁰ følgende Skibe: Flyvende Drage, St. Jørgen, Havfruen, Svalen, Den sundiske Engel, Gogen, Løven af Vismar, Vildmanden, Jomfruen, Uglen, Bjørnen, Bar-net, Den lille røde Jagt, Hertug Adolfs Pinke og Hertug Adolfs Løve.

Proviantlisten anfører 32 Skibe og Regnskaberne endvidere 15, men alle disse 47 Skibe har ikke hørt til Peder Skrams

*) Alle disse Skibe genfindes i Statsregnskaberne²⁰ for dette Aar undtagen Jonas von Lybek.

Flaade. Nogle kan have været anvendte paa andre Farvand f. Eks. i Kattegat; andre er blot Lastdragere.

Omtrent midt i Juni var Svanen, Jørgen Prip, maaske tilføjede med nogle andre Skibe, blevet udsendt for at hindre Tilførsel til Sverige, »efterdi den svenske Admiral har overfaldet den danske, har taget 3 Orlogsskibe og endnu daglig foruretter Kongens Undersaatter paa Kongens egne Strømme«. ¹ Samtidig indlob der Meddelelse om, at 14 svenske Orlogsskibe laa i Kalmarsund; ¹ derfor blev ogsaa et Skib, som Kongen havde sendt efter Tommer, af de svenske Krydsere drevet ind i en blekingsk Havn. ¹ Under 18. Juli skrev Lybeks Raad til Kongen, at det haabede, at han havde sin Armada færdig, da 40 svenske Krigsskibe var i Soen ved Danzig eller deromkring. Denne allarmende Nyhed kunde umulig være rigtig; beroligende var det, som Raadet ogsaa kunde meddele, at Lybeks 5 Krigsskibe og 2 Pincker alt var afsejlede fra Travemynde og forhaabentlig ankomne til Sundet. ² Dette skete dog først 29. Juli, ² da de lybske Skibe under Admiral Frederik Knebel forenede sig med de danske.

Det var nu paa Tiden, at man traf de sidste Foranstaltninger til Flaadens Afsendelse. 20. Juli havde Peder Skram faaet Skibsartikler, nærmest lige lydende med dem fra dette Aars Foraar: ³¹ det Søpas, som udfærdigedes 23. Juli, forklarer, at Sveriges Konge ved fjendtligt Overfald har bevæget Kong Frederik til aabenbar Fejde og til at udsende P. Skram med Skibsflaaden til Vester- og Østersø mod Sverige, dets Forbundsfaller og alle dem, der vil gøre det Tilførsel; men alle andre maa Admiralen, under Kongens højeste Unaade, vogte sig for at tilføje Skade. ¹ 4. Avg. fik P. Skram 1000 Dlr. »at holde paa Skibene«, og tysk Kancelliskriver Baruk Skotte gik om Bord i Admiralskibet ²⁹ for at fungere som Sekretær og Regnskabsfører. *) Da Kongen, som var i Halmstad, fik at vide, at Skibene var færdige, og at Knægtene var komne til Skibs, »behagede det ham vel, og han ønskede dem en god salig Rejse og al Lykke og Velfart og bad Gud beskærme og bevare dem«. ⁸⁹

Til Gulland sendtes der Mel og Malt, for at Flaaden bekvemt kunde hente Brød og Öl fra denne Ø. Landkrigen ved

*) Er det ham, der har forfattet den anonyme Beretning om Togtet, som anføres S. 41 (i vore Kilder under 32p)?

Ostersøens Kyster skulde betinges af den Fremgang, Flaaden opnaaede: Lave Brahe befalede det med en Krigsstyrke at rykke ind i Smaaland, hvis Flaaden blev Herre i Søen; men blev den slaaget, skulde han trække sig tilbage til Malmo eller Landskrone.¹

5. Avg. afsejlede Peder Skram med omtr. 27 danske Orlogsskibe⁴¹ og de 7 lybske, i alt vistnok over 34 Skibe, store og smaa. Ved Bornholm laante forskellige Skibshovedsmænd hos fremmede Skippere, hvad de manglede af Pryssing, Sild, Brod, Ankere etc., hvilket Oresundstolderen maatte erstatte Skipperne.²⁵ Midt i Avg. træffer vi den dansk-lybske Flaade i eller ved Kalmar-sund. Baade Danmark og Sverige havde erklæret sig villige til at sende Gesandter til et Fredsmøde i Rostok. Men de svenske Udsendinge klagede over, at da de fra Kalmar anmodede de danske om Pas, blev dette ikke blot nægtet dem, men to danske Skibe viste sig, aabenbart for at hindre Gesandternes Afrejse.¹⁵³ I Virkeligheden havde de to danske Skibshovedsmænd kun svaret, at Admiralen ikke turde lade nogen Fjende passere: hos Kong Frederik selv kunde Gesandterne derimod søge Pas og Lejde.⁶¹ Men til Kongen indkom ingen Begæring, og Gesandterne undlod af en hel anden Grund at rejse til Rostok.

Dernæst maa Flaaden have været i Farvandene ved Gulland, — hvilket kan ses deraf, at den satte sine tomme Øltønder i Land paa Karlso,⁸ — og er dernæst i Slutningen af Avg. sejlet til Bornholm, hvorfra den 2. Sept. vendte sig imod Øland, for næste Dag³² at gøre Landgang paa Oen ved søndre Odde med 7 Fænniker Knægte, som i Overensstemmelse med Datidens barbariske Krigsførelse rovede Kvæg, brændte Landsbyerne Ottenby og Kirkehavn og inddrev Brandskat¹⁵⁷ paa en Strækning af omtr. 5 Mil;¹⁵⁹ med Tabet af nogle Hageskytter og Baadsmænd, der toges til Fange af Bønderne, trak man atter Tropperne tilbage 9. Sept. og løb ad Gulland til, da den svenske Flaade nærmede sig.¹²

8. Avg. havde dennes Admiral Jakob Bagge faaet Sopas: det paalagdes ham at bane sig Vej til Falsterbo og Sundet, alt eftersom Kongen havde Fremgang til Lands.¹⁵⁰ Hans Flaade bestod af 7 store, 19 middelstore og 1 mindre Skib, altsaa til-sammen 27*) Orlogsskibe, (hvoriblandt det danske Herkules.)

*) Dette stemmer overens med, hvad Kong Frederik havde hørt 15. Sept. at den svenske Flaade var 28 Skibe stærk.¹ Andre Kilder har 31—42 Skibe.

med en Besætning af 1725 Mand,¹⁵¹ vistnok foruden de om Bord værende Knægte og Krigsfolk. Men forskællige Vanskeligheder hindrede J. Bagge i straks at udføre Befalingen. Denne Uvirk-somhed omtaler Kong Frederik ogsaa i et Brev af 5. Sept: Saa snart den svenske Armada formærker vore og de lybske Krigsskibe, viger den af Søen og skjuler sig i Skærene; derinde opholder den sig endnu og maa tillade vore uhindret frit Brug af den ganske Ostersø. Derfor vilde Kongen skride til at angribe Stokholm eller Kalmar.² Et Angreb paa sidstnævnte By ventede Kong Erik ogsaa og opfordrede derfor sin Admiral paa ny til at sætte sig i Bevægelse; adlod han ikke, skulde der beredes ham en haanlig Modtagelse i Stokholm, og hans Len skulde blive ham fratagne.¹⁶¹ Men Jakob Bagge havde nu været i Stand til at adlyde. Allerede førend de danske havde brandskattet Oland, kom den svenske Flaade (30. Avg.) til Gulland og krævede Brandskat, som Oens Befolkning meget imod Lensmandens Onske ogsaa lovede at udrede.⁷)⁸ Dernæst fortsatte Jakob Bagge sin Sejlads til Farvandene omkring Øland,¹⁵⁰ indtil han Fredag 10. Sept. stødte paa den allierede Flaade.

Nævnte Dag saa den danske Admiral nemlig 16 svenske Skibe komme frem under Oland og gjorde derfor klart Skib; men efter Middag løb de tilbage til den øvrige svenske Flaade, som »31 Skibe stærk i alt« holdt sig bag Landet. Om Natten sejlede den derpaa de danske saa tæt forbi, at P. Skram uden at vide det befandt sig midt i den svenske Flaade, men da han var blevet gjort opmærksom paa Faren, undgik han den heldigt.³²) Næste Dag kom det til et alvorligt Sammenstød. Før Slaget havde P. Skram ladet alle Skibshovedsmænd og Skippere komme til sig og formanet dem til at søge deres Fjender og følge ham efter; han selv vilde holde sig som det en tro Mand og Admiral sig burde.⁴¹ Tillige satte han »en Ordning og Skik, hvori hvert Skib skulde sig holde, og hvad hvert skulde sig foretage«: bl. a. havde han bestemt, at naar han »havde bordet den svenske Admiral, da skulde ethvert af de andre Skibe vide at søge de andre svenske Skibe, hvert sin Lige, som det var stærkt til.«¹⁵

*) Af det Kvæg og Gods, som Bønderne havde samlet for at give de svenske til Brandskat, skal Lensmanden have beslaglagt en Del til Indtægt for Kongen.⁶¹

En Skildring af Slagets Gang, vistnok efter modtagne Rapporter, gives af Kong Frederik i Breve af 13. og 18. Okt. og kan gengives omtrent saaledes: Den svenske Armada, henimod 38 Skibe stærk, kom frem af Skærene og gav sig i Lag med vore, men fik en varm Modtagelse; efter at de to Parter næsten en hel Dag og en hel Nat uophørlig havde skudt paa hinanden, men af en stærk Storm var blevet hindrede i at begynde Nærkamp, bragte vore dog ved stærk Beskydning og ved at drage Fordel af Vinden (?) de svenske til at fly derhen, hvorfra de var komne, og overlade Søen til de allierede. Denne Sejr er opnaaet uden videre Skade paa Folk og Skibe; dog savnes Frans Bille, som tik Hovedet afskudt, og Fortuna tik nær Vandgangen et Grundskud fra et stort Stykke, men Skibet holdt sig dog oven Vande og gjorde sit Bedste. Paa Gulland er der drevet en 40 Vognladninger Kartovehjul, forgyldte Træskjolde og andet Skibsredskab paa Land, saa at nogle svenske Skibe, maaske Admiralskibet Elefanten, vel er gaaede til Grunde. Men Kongen kan jo ikke fortælle andet, end hvad der er indberettet til ham.²

De Optegnelser, som Peder Skrams Hustru⁴¹ og Datter³² har gjort, vistnok efter Admiralens egne Meddelelser, fortæller, at de allierede blev 10. Sept. de svenske var ved Olands norre Odde, men disse sidste gav sig til at flygte og blev jagede et helt Dogn, indtil de 11. Sept. indhentedes mellem Gulland og Medelsten (et Skær mellem Gulland og Elfsnabben) alene af den danske Admiral, den lybske Admiral og 4 danske Skibe: Jakob Bagge »holdt sig dog med Vejret« for at kunne have Fordelen (Luven), og han stak lange Bjælker ud til den ene Side, for at man ikke skulde kunne komme ham nær; derfor lod P. Skram alt sit Skyts flytte over til den ene Side i Fortuna, og en hæftig Kamp opstod; ved et eneste Skud faldt 18 Mand om Bord paa Fortuna, og Skibet blev saa ilde tilredet, at det siden maatte istandsættes ved Karlso og 24 Karle Nat og Dag betjene Pumperne. Ogsaa den svenske Flaade havde Skibe, som næppe kunde holdes oven Vande (saaledes Admiralskibet St. Erik), og henad Mørkets Frembrud greb Fjenden Flugten og reddede sig ind i Skærene. Andre end de nævnte 6 Skibe havde ikke deltaget i den afgørende Kamp fra de allieredes Side.

Den Beretning,^{32p} som af en uævnt er forfattet om Bord paa det danske Admiralskib, bekræfter det sidst fremhævede

Forhold ved følgende Ytringer: Hvor trolig vore andre Skibe og fornemmelig Hovedsmændene har staaet os bi i Nøden, véd den kære Gud: ogsaa vil mangan ærlig Krigsmand kunne afgive sande Vidnesbyrd derom. Herover opstod der stort Skænderi og Uenighed, som dog bilagdes 16. Sept. af vor Admiral; og paa Karlsø blev Hovedsmændene paa ny tagne i Ed.

Især syntes Mercurius, Albert Skel, ikke at have gjort sin Pligt, uagtet det var et »mærkeligt og fast« Skib, det bedste næstefter Fortuna, og skønt det havde Vejr og Vind nok til at søge Fjenderne. Men Chefen hævdede, at han kun havde fulgt Admiralens »Ordning og Skik«; vel vendte Mercurius, — og andet kunde det ikke, hvis det ikke vilde sætte til, — men ikke, førend Peder Skram selv saas at dreje af fra Fjenderne og ikke længere at borde den svenske Admiral.¹⁵³ At P. Skram i det mindste for en Tid ophørte med Kampen, kan have været begrundet i Fortunas Havari og i den store Modstand, det svenske Admiralskib vedblev at gøre. Men Situationen opfattedes anderledes af de lybske; de paastod siden, at den danske Admiral midt under Træfningen tog Flugten med sine og havde gerne, (ved at lade de lybske ene i den vanskelige Situation), ført dem til Slagtebanken; over denne Adfærd fra P. Skrams Side klagede den lybske Admiral ogsaa senere personlig for den danske Konge.¹⁵⁵ Til saadanne Udtalelser hentyder vist P. Skrams Hustru, naar hun taler om »løgnagtige Munde«, der forhaabentlig vil blive tilstoppede, naar Sandheden kommer for Dagen.¹¹

Desværre foreligger der ikke nogen udførlig Beretning om Slaget fra svensk Side; Kong Erik foreholder kun sin Admiral, at han i Slaget burde have set sig bedre for, taget Tingene med større Alvor og ikke været saa meget ræd; saa vilde han uden Tvivl have haft mere Lykke med sig; men i disse Udtalelser ligger der dog en Anerkendelse af, at Fordelen har været paa de forbundnes Side.¹⁵⁴

Formodentlig i Slutningen af Avg. havde Peder Skram anmodet¹¹ om at faa nogle mindre Skibe, der kunde sendes ud paa Kundskab, og 8. Sept. afsendtes derfor Oslos, Tønsbergs og Sarpsborgs Skib og en kgl. Pinke til Østersøen,¹ hvor de vel ikke er indtrufne inden Slaget 11. Sept. Mærkelig nok maa der være hængaaet lang Tid, inden man i Regeringskredsene fik nogen udførlig Efterretning om Slaget. Postgangen var kun

langsom, da Breve fra Flaaden, der jo ofte kunde opholdes af Modvind, maatte gøre Omvejen over København for at naa Kongen, der var ved Hæren. Men Kongen bebrejder Admiralen dennes fuldkomne Tavshed, uagtet han gentagne Gange havde opfordret ham til at indberette, hvad der kunde være forefaldet. 30. Sept. har Kongen tabt Taalmodigheden og skriver: Vi har fra eder, siden I er udlobet, aldeles intet Bud eller Skrivelse bekommet, hvoraf vi kunde erfare, hvorledes det har sig med eder, at vi vor Sag derefter kunde rette, hvilket os mere end noget forundrer.¹ Disse Ord kan ikke tages ganske bogstavelig, thi de ovennævnte 4 Skibe sendtes til Østersøen, netop fordi P. Skram i en Skrivelse¹¹ havde udbedet sig dem. Det kan ikke være muligt andet, end at han har sendt Breve hjem, men han maa ikke have bragt Efterretninger om Flaaden og Stillingen til Søs hverken hurtig eller udførlig nok. Endnu 25. Sept. havde Kongen maattet nøjes med urigtige Mældinger fra anden Kant om den svenske Flaade, der »allerede« var i Søen,¹ og først henad 13. Okt. kan han have modtaget den forsinkede Rapport om Slaget.

Men Kongen beskylder ogsaa (30. Sept.) Peder Skram for Uvirksomhed. Det var blevet fortalt Kongen, at Admiralen lod svenske Skibe uhindret lobe frem og tilbage over Østersøen: saaledes var der for nylig kommet 3 Skibe til Stralsund under svensk Konvoj, og de var atter lykkeligt vendte tilbage til Sverige, hvilket var Kongen underligt at høre. Fjenden vilde hente Krigsfolk i Tyskland til at styrke sin Landhær med og vilde især benytte Lejligheden, naar den forenede Flaade var sejlet hjem: derfor maatte dette Anslag for enhver Pris forhindres og den dansk-lybske Flaade blive i Søen, indtil Isen nødte den til at vende hjem. Fetalje og anden Fornødenhed skulde blive den tilsendt.¹ — Kongen havde i det mindste paa et Punkt Ret i, hvad han her bebrejdede P. Skram; 31. Avg. var der virkelig kommet 3 Skibe fra Sverige til Stralsund;¹⁸⁹ men Spørgsmaalet blev saa, om disse Par Skibes Overfart kunde have været hindret. Efter Slaget kan P. Skram af Fortunas Tilstand og andre Omstændigheder, f. Eks. af Hensyn til Gullands Sikkerhed,¹¹ være blevet nødt til Uvirksomhed; det oplyses,¹²¹ at Flaaden, som efter Slaget var sejlet til Gulland, blev hjemsogt næsten 12 Dage i Træk af store Storme, saa at nogle Skibe mistede Ankerne

og kom i Drift. Tilmed var Provianten saa knap, at alle Skipperne raadede Admiralen til straks at drage til København. Det tjener til hans Ros, at han dog holdt Søen, selv om han har maattet ligge »stille« ved Karlsø og Gulland i hele 8 Uger efter 11. Sept.:¹¹ da Fortunas Skibschef Jens Juel 12. Okt. døde, laa Flaaden ogsaa ved Karlsø.¹¹ Men efter Elsebe Krabbes Beretning løb Flaaden efter Slaget alle Vegne i Østersøen og fornam intet svensk Skib noget Steds i Søen.¹¹ P. Skrams Pinke opsnappede et Skib, hvorpaa en polsk Greve og Dr. Oluf Jakobson med »de krogede Fødder« var om Bord, og Jørgen Grøn fangede »den Karl Tage, der tidligere var flygtet ud af Riget«. ¹

Flaadens Forsyning med Proviant var altsaa meget mangelfuld.⁵⁹ Orlogsskibene var kun udfetjede for 3 Maaneder, indtil 16. Okt.: skulde Flaaden være længere ude, maatte der sørges for mere Proviant.¹ Fra Gulland kunde ikke ventes Undsætning; der manglede Malt paa Øen, og Tønderne, som de danske havde efterladt paa Karlsø, var opbrændte af de svenske. »Gaasevin blev vist den bedste Drik for en Part af Gullands egne Beboere denne Vinter.« Til Øens Beskyttelse afgav P. Skram 22. Sept. 100 Hageskytter, men der manglede baade Krudt og Penge til dem.⁸

Det viste sig snart, at det vilde falde vanskeligt for Flaaden at blive saa længe ude, som Kongen ønskede. Vinteren kom tidlig i de nordlige Farvande, og en Del af Mandskabet skal være blevet saa angrebne af Kulden, at de senere i København maatte lade Arme og Ben afsave.³² 6. og 7. Nov. naaede Armadaen Københavns Red;³⁸ fra 9. Nov. begyndte Udbetalingen af Skibshovedsmændenes Tilgodehavende;²⁰ Knægte og Skibsfolk lagdes i Borgleje i Købstæderne for at være ved Haanden næste Aar, og de fremmede Skibe, der var tagne i Kongens Tjeneste, blev ligeledes holdte tilbage.*)

Det var fundet raadeligt at udsende nogle mindre Skibe i Søen, efter at Hovedflaaden var kommet hjem. Dette blev ogsaa bragt i Udforelse. 28. Nov. bliver der holdt Strandvagt paa

* I Nov. udbaeres Krudt fra følgende Skibe: Fortuna, Nordmand, Jomfruen, Jægeren, Nattergalen, Merkurius, Kristoffer, Falk von Bergen, Svanen, Arken, St. Jørgen, David, Kind Gottes, Ulven, Jonas, Solen og Lybske Papegoje.²⁰

Rygen ved Efterretningen om, at 7 danske Skibe skulde stationeres der.¹⁸⁰ Senere tog Otte Galskyt paa Bøjerten et sundisk Skib i Nydyb¹² og endnu i Jan. 1564 tog han og Klavs Skel noget Prisegods i Østersøen.*)²⁰ Heller ikke de svenske var ledige. 1. Nov. skikkes 3 Galejer ud fra Stokholmskærene for at iagttage de danske:¹⁵¹ 26. Nov. indberettes det fra Gulland, at der var sendt 7 Orlogsskibe til Stralsund for at hente Proviant og Krigsfolk, og at andre Krigsskibe lurede paa 30 lybske Kofarter, der vilde sejle hjem fra Narven.⁴

Efter Hjemkomsten har P. Skram maattet nedlægge sin Admiralsværdighed for dernæst at overtage Kommandoen over Lagholms Slot. Mærkelig nok har Mogens Gyldenstjerne samtidig maattet opgive Statholderembedet, hvad enten hans egen Svagelighed eller ogsaa Kongens Unaade, som han maaske har paa-draget sig ved at stille sig paa P. Skrams Side, har været Grunden dertil. Herluf Trolle skriver ved denne Tid: »Spillet regerer sig nu selv, som det vil; jeg vilde, at min Broder (Borger) var og derfra, thi han er altfor from til det Selskab». ⁸⁹ Men i det mindste fra Maj 1564 er M. Gyldenstjerne allerede i fuld Aktivitet igen.

Den danske Landhærs første Tog galdt Elfsborg, hvis Belejring paa forskellig Vis støttedes af danske Orlogsskibe. I Juli var der en Eskadre paa 3 Skibe i Vestersø. Nattergalen faar 31. Juli Befaling til først at ledsage det Skib, der skal føre det grove Skyts til Varbjerg og dernæst at slutte sig til den nævnte Eskadre, som skal sende alle rostokske og stralsundske Skibe, den træffer paa, til København.¹ 12. Avg. skriver H. Trolle fra Varbjerg: I Gaar løb Nattergalen og de andre, her var, til Elfsborg at indtage Havnen for Elfsborg; og vi følger efter med det første (med Hæren, til Lands).⁸⁹ I Elfsborgs Havn laa 7 svenske Skibe; et af dem opbrændtes af Kongens Folk under et natligt Angreb 24. Avg., og fire erobredes af Nattergalen i Natten til den 26.¹ og efter at en Pram havde ført det grove Skyts fra Helsingør til Elfsborg²⁵ og Fæstningen 4. Sept. var faldet i de danskes Hænder, blev endnu to store Krigsskibe, Krabaten og Svenske Jomfru, Krigsbytte foruden nogle med Jærn ladede Skibe, som

* I Dec. udbæres Krudt fra: Kristoffer, Meyer, Morian, St. Jørgen og Vildmand.²⁷

var sænkede i Havnen, men senere toges op.¹ Fra denne Tid foreligger et Brev (uden Datum og Underskrift), hvori det hedder: »Erik Ugerup har allerede bekommet 2 af de svenske Skibe, som er komne af Vester til Elfsborg, og der er endnu 6 eller 7 paa Vejen, som de svenske forud havde skikket til Nederlandene efter Folk og Vaaben. Hvis Erik Ugerup med de andre kgl. Maj.s Skibe skal løbe herfra af disse Strømme og ned til København, eftersom der allerede er fanget Hr. Peder Skrams Skrivelse*), da gjordes det storlig fornøden, at her blev sendt 2 eller 3 andre gode Skibe, som kunde løbe her udi Strømmen, til Fetaljen fremkommer« (til Elfsborg).¹¹ Gøgen blev senere sendt med Mikkil Skriver til »det norske Fiskeri« i de samme Farvande.²⁰ 12. Nov. skulde Frans Brokkenhus sende den største Pram til Halmstad efter det Skyts, der var erobret fra Svenskerne ved Mared.¹

---

* Her omtales aabenbart de 4 Skibe, der sendtes til Osteroen, se S. 42.

HERLUF TROLLE ØVERSTE ADMIRAL.

1564 1565.

PEDER HVITFELDT, Norges Kansler, forretter Tjeneste som »Admiral« efter Peder Skram. Han sender Skibe efter udskrevet Tømmer, han udtager personlig Tømmer i Kronens Skove, han giver Anvisning paa Pengeudbetalinger til Soofficerer, han modtager og kvitterer for Købstædernes Orlogsskibe osv.: han har altsaa nærmest været Admiral paa Holmen.

Nogen Hjælp har Jens Trudson Ulfstand, der 26. Marts var blevet Lensmand paa Københavns Slot,¹⁸ efter at Frans Brokkenhus var udkommanderet til Søs, vel ogsaa kunnet yde. Den ny Lensmand brugtes saaledes til at aflatte et Register over Skibsredskab, til at kontrollere Udskrivningen af Baadsmænd i København, etc. I Foraaret 1566 kom han til Skibs, og dermed ophørte hans Lensmandstid.

Det er allerede omtalt, at Mogens Gyldenstjerne igen overtog sit Statholderembede, i det mindste fra Maj Maaned. Det kunde kun sikre godt Samarbejde, at hans personlige Ven Herluf Trolle atter blev antaget til overste Admiral over Skibstlaaden, der skulde i Østersøen; 14. Marts er han udsét dertil¹ og har straks efter tiltraadt Pladsen.²⁰

Der blev anvendt meget paa Flaaden i 1564. Rentekamrets Udgift til Sovænet er henimod 87000 Dlr., langt overstigende Gennemsnitstallet for hele Krigen og for de dyreste Aar 1563—66, og i det hele den næsthøjeste Aarsudgift i hele Krigsperioden.⁶⁶

Skibsbyggeriet paa Holmen blev drevet med megen Flid. H. Trolle skriver 7. Juli: Der staar 2 Skibe paa Stabelen mere

end i Fjor.¹⁹ Det største af de Skibe, der var opsatte paa Holmen, hed Jægermester: det skulde i Følge Kongens Udsagn være færdigt til Paaske n. A. og kom til at ligne Fortuna noget: og det blev saa godt forsynet med Indholt, »at man skulde banke haardt paa, førend Slaget gik igennem«. Til de ny Skibe var der skaffet Tommer, bl. a. 400 Bjælker paa 16—22 Alens Længde, og der var udskrevet alle de Tommermænd, der var at faa i Købstæderne.¹ Ligeledes havde man faaet 12 Tommermænd fra Lybek,² men de gjorde mange Vanskeligheder, og Rentemesteren J. Bek havde nær faaet en ufortjent Irettesattelse for deres Skyld.³ — En god Tilvækst fik den danske Flaade i de erobrede svenske Skibe Krabaten og Svenske Jomfru. D. A. udbetaltes en Del af Købesummerne for Skibe, som vist allerede var anskaffede forrige Aar, saaledes for Solen, der kostede 2100 Dlr., Lybske Kristoffer (4000 Dlr.), Meyer (3000 Dlr.), Arken, David og Morian; endvidere for tre andre Skibe til henholdsvis 1500, 2000 og 2700 Dlr.²⁰ — Ogsaa i Aar skulde Flaaden ogs ved de Orlogsskibe, som Købstæderne stillede: de danske Byer fik 3. Marts Befaling derom,¹ og at det samme blev krævet af de norske, ses af Forhandlingerne med Sarpsborg og Oslo.¹³⁰

Ved Baadsmandsudskrivningen gennemførtes den Grundsatning saa vel i Danmark som i Norge, at alle de Søfolk, man kunde faa, blev tagne til Kongens Tjeneste: alene af Sjællands Købstæder fordredes der 840 Mand. Endnu i Marts var der stor Mangel paa Baadsfolk til Flaaden, hvorfor der forsøgte et Efterslæt f. Eks. paa Fyn og i Ribe. Desuden maatte de danske Byer stille 1780 værgagtige Karle med Hager og Spyd under Befaling af en Borgmester og en Raadmand: de fleste af disse skulde til Skibs. Mindst 10 navngivne Personer,¹³ deriblandt den lybske Admiral Frederik Knebel,² fik Fuldmagt til at hverve Baadsmænd i Hertugdømmerne og Tyskland: og som det yderste Middel tyede man baade i Marts, Apr. og Maj til at udtage Baadsmænd i Sundet: »andre Raad véd man nu ikke, enddog de er fast uvisse«: naar de fremmede Søfolk havde »svoret«, sendtes de til København.⁸ Til at tjene til Skibs udskreves c. 60 Adelsmænd:¹ c. 18 Skibshøvedsmænd synes at have været i fast Tjeneste. Af Skibspræster nævnes d. A. 16.²⁰

Det er en Selvfølge, at der efter Evne sørgedes for Proviant til Skibene: Ærter, Gryn, Kavringer og Slagtestude skaffedes til

Veje: Ol i store Kvantiteter bryggedes af Købstæder og Bønder i Danmark samt endvidere paa Gulland og i Stettin: Madskat udskreves 16. Apr. og 8. Juni,¹ men alligevel nærrede man stadig Frygt for, at Forraadene skulde vise sig at være utilstrækkelige.

Skibene, der skulde bringe Knud Stensøn til Island, var vist den Flaadeafdeling, som udrustedes først: den bestod af Vildmanden, Hinden og Svanen.²⁰ Ogsaa Kattegatseskadren var tidligt ude: den talte 6 mindre Skibe under Mikkel Zelle. 10. Marts befalede det ham at anholde de svenske Skibe, der havde overvintret i Nederlandene, men nu vilde fore deres Ladninger til »Norge» og derfra ind i Sverige. Men under 18. Marts faar han Ordre til med Nattergalen og 2 andre Skibe af Eskadren at fore de norske Skatter ned fra Agershus til Københavns Red, hvor han skal blive liggende, til han faar nærmere Besked: men de 3 andre Jagter af Eskadren skal ved Marstrand og Elfsborg vedblivende have godt Udkig efter de omtalte Skibe Vester fra.¹ 22. Marts laa Mikkel Skriver paa Helsingørs Red, hvor han mistede et Anker.²⁵ I Maj har han været i København¹ og i Avg. sejler han atter op med kgl. Maj.s Skib og ombytter i Helsingør sin daarlige Esping med en bedre.²⁵ Han skulde med nogle kgl. Jagter beskytte Fiskeriet ved Marstrand mod de svenskes Overfald, og nogle andre Jagter fra Baahus og Oslo Len og fra København og Malmö skulde slutte sig til ham. Uagtet han selv i nogen Tid var ilde tilpas,¹ udrettede han dog sit Hverv om Bord paa Dragen:²⁰ med Understøttelse af Landtropperne skulde han ødelægge de Baade og Skibe, de svenske samlede i Gammel Lødøse. 16. Dec. fik han Befaling til at sætte sig til Modværge, hvis de svenske vilde gøre Anslag mod Marstrand;¹⁸⁰ og 26. Dec.⁸ var der indløbet ny Efterretning fra ham samme Steds fra.

Meget tidligt afsendtes en Flaadeafdeling under Admiral Peder Hvitfeldt til Ostersøen. 4. Marts beretter Kongen,² at han vil udsende 6 Skibe, der kan være færdige om otte Dage, til Farvandene ved Bornholm, da det er ham magtpaaliggende, at han faar fast Fod i Søen før de svenske; han beder derfor de lybske om ogsaa at sende 3—5 Skibe derhen. Da 200 af Kort Glasenaps Knægte er komne til Skibs hos P. Hvitfeldt og faar Betaling 14. Marts, er Eskadren vel afsejlet kort efter: det omtales ogsaa,¹⁸⁰ at baade danske og lybske Udliggere (foruden

Kaperne) ved denne Tid er blevet sete ved Pommerns Kyster; det er derfor muligt, at Lybek har opfyldt Kongens Onske. Endnu 3. Maj omtaler Kongen, at de 6 Skibe er i Soen.² Senere maa de være indlemmede i Hovedflaaden.

3. Marts havde Evert Bild maattet overgive Trondhjems Borg Stenvigsholm til Svenskerne: han bragte selv Budskabet derom til Bergen: men Lensmanden her, Erik Rosenkrans,¹³³ udrustede straks 8 Skibe, (hvoraf ét, Duen, vel var et kgl. Orlogsskib),¹³⁶ og en Mængde Skuder, hvorpaa Bondehæren skulde transporteres, — i alt 4000 Mand.¹⁵⁰ Befalingsmand over den hele Styrke blev Erik Munk, hvorfor Evert Bild, der gerne vilde haft Kommandoen, nøjedes med selv at udruste et Skib og slutte sig til Eskadren,⁶⁵ som afsejlede fra Bergen 26. Apr. Udfør Søndmøre kunde E. Munk have overrasket en svensk Partigænger Mads Dalkarl, men en »forbandet Kærling« advarede Fjenden, saa at man atter maatte søge Skyttebaadene. Fra Trondhjem havde de svenske imidlertid villet forekomme Angrebet ved at rette et Stød mod Bergen med 6 udsendte Jagter; med disse kæmpede E. Munk 2. Maj ved Agdanæs og gav dem det glatte Lag, saa at Halvdelen sank og Halvdelen maatte stryge. Ved et Vindstød lagde Duen sig om paa Siden og laa saaledes en hel Snes Minutter; Skytset stod fuldstændig i Vand, men Skibet rejste sig til al Lykke igen; hvorpaa man naaede Trondhjems Fjord 3. Maj; Flygtninge havde dog uheldigvis averteret Stenvigsholms Besætning, saa at E. Munk »ikke kunde tage dem paa Sengen« men (fra 8. Maj) maatte belejre Borgen, idet han ventede sig noget særligt af en Tømmertlaade, hvorfra han vilde antænde Fæstningsværkerne ved Tjære og Næver.¹³⁶ Imedens udsendtes Lagmanden Mads Størsøn med 6 Fartøjer til Nordland for at indtage det til dets rette Arveherre.¹³³ Alle Vegne havde E. Munk Held med sig. 14. Maj skriver han: 1000 svenske er slagne og Resten flygtet; her i Skansen for Stenvigsholm er de norske Bønder gilde, lystige og glade.⁶⁵ Og 22. Maj overgav Stenvigsholm sig.

Senest i Begyndelsen af Apr. var Tabet af Stenvigsholm (3. Marts) kendt i København. Der blev derfor paatænkt at udruste en større Ekspedition; og 15. Apr. bestemte Kongen Herluf Skave til øverste Befalingsmand, vistnok over Krigsfolket, og Kristoffer Trondsøn, Knud Stensøn (og vel ogsaa Oluf Daa)

til Skibshovedsmænd: ¹³⁰ Jakob Windz'es Knægte skulde gaa om Bord.²⁰ Men da Kongen 29. Apr. erfor, at Erik Rosenkrans rustede sig, blev der ikke skikket en saa stor Magt derop, som paatænkt, men kun 3 Skibe, der dog havde alle de nævnte Hovedsmænd om Bord.¹³⁰ 10. Maj blev der givet H. Skave 6000 Mark »at holde paa, nu han drog paa det Tog til Trondhjem«. ²⁰ 27. og 28. Maj naaede Eskadren Bergen og 14. Juni Trondhjem, men kom for silde til at deltage i Borgens Gen-erobring; Forholdene i Trondhjem var da ikke gode, da der herskede Hungersnød i Byen.¹¹ Under 11. Juni blev H. Skave udnævnt til Lensmand her; men han maa have vakt Kongens Harm, thi denne havde skrevet ham saaledes til, »at han næppe turde befatte sig med Stenvigsholm«; dog kom Sagen i Orden. K. Trondson og K. Stenson var 9. Sept. igen i København med de »norske Skibe«, som Herluf Trolle meget ønskede til Forstærkning af Ostersøflaaden. — 7. Juli vendte E. Munk tilbage til Bergen med sine 3 større Skibe og sendtes derpaa til København med Falk von Bergen og Enhjørningen, der havde nogle af de svenske Fanger om Bord.¹⁴ Kongen, som alt tidligere var blevet underrettet om Sagernes Stilling, i Maj ved Jens Pederson ¹³⁰ og i Juni ved Jørgen Daa, fik nu Underretning fra første Haand af E. Munk, der omtr. 1. Avg. ankom til København¹ og udbad sig nærmere Ordre. Han belønnedes med en stor Del af det tagne Bytte og med Vor Frue Klosters Len i Oslo.¹³⁰

Norges Kyster foruroligedes meget af Skibe, der gav sig ud for Koffarter, men røvede og plyndrede, naar Lejlighed gaves.¹³⁰ De tre kgl. Skibe, som opsendtes til Trondhjem, bemægtigede sig paa Vejen 5—6 franske Sørøvere, og 1. Avg. blev 2 Fransøser halshugne udenfor Københavns Osterport, fordi de havde røvet under Norge.¹³³ De usikre Forhold kunde mærkes paa Statsindtægterne: 30. Apr. skrev Statholderen paa Agershus: Havnerne beløb forrige Aar 5000 Dlr., men vil i Aar næppe beløbe 300.¹⁴

»Flaaden er færdig til om faa Dage at udløbe og forene sig med Lybekkerne, som er for Haanden,« — saaledes skrev Kongen 29. Apr. 1. Maj blev der udstedt Skibsartikler for H. Trolle som Kongens Admiral og Kristoffer Møgensoen som Admiralens Løjtnant.¹¹ Artiklerne ligner dem fra tidligere Aar,

men der har fundet en Omarbejdelse Sted, og nogle ny Artikler er komne til.²¹ Af Tilføjelserne kan fremhæves Bestemmelserne om, at Admiralen skal have Bemyndigelse til at afsætte udydige og uvillige Hovedsmænd og Skippere, og at hver Hovedsmand skal blive i sit Skib efter dets Hjemkomst, indtil hans Skipper har gjort Rede for sit Inventarium (Skibsredskab, Køkkentøj, Jærnfang etc.) og hans Arkelimester for Arkeliet, som derpaa indleveres paa Tøjhuset.

Af særlig Betydning er en Række taktiske Regler, som foreligger i 2 Eksemplarer med M. Gyldenstjernes Paategning: »Fra Herluf Trolle, den 18. Dag Maj A°. 64. Skibsbestilling, hvorefter han kan vide at rette sig«; i en anden, forkortet Redaktion er de optagne i Skibsartiklerne fra dette Aar. Indholdet er følgende: 1. Naar Admiralen vil gaa til Sejls, lader han om Dagen et Stykke gaa af, og om Natten udhænges tillige 1 eller 2 Lanterner i Hovedtovene. — *2. Men da den lybske Admiral er med i Flaaden, fører han én Lanterne, at man kan kende ham, og den danske Admiral to. — 3. Efter at Admiralen har givet Tegn, har ethvert Skib at gaa under Sejl og blive i den af Admiralen fastsatte Orden. — 4. Er et Skib kommet af Sigte, men kommer i Sigte igen, skal de andre lade deres Mærsskod flyve og holde paa »Skotting« saaledes, at Sejlet »slanger« for Vejret, for at man kan kende, om det er Freund eller Fjende. — 5. Naar Admiralen vil vende eller »lægge over« om Natten, da skyder han 2 Stykker løs og stikker 2 Lanterner bagud. — 6. Intet Skib i Flaaden maa vende, førend det kommer bag i sin Formands Kølvand, efter at denne har vendt, for at Ordenen kan overholdes. — *7. Alt dette skal Skibshovedsmændene foreholde deres Skippere og Styrmand, at disse kan rette sig derefter. — 8. Ingen maa sætte (gaa til Ankers) for nær ved noget andet Skib, for at Skibene kan have godt »Svingerum« og uhindret atter kan gaa til Sejls, saa at enhver kan værge og skaane den anden, naar man lægger bi. — 9. Kommer et Skib i Nød, skyder det et Skud og stikker Fænniken ud af store Mær, og da skal det nærmeste Skib være pligtigt til at komme det til Hjælp. — 10. Hindrer Storm eller Uvejr nogen Skibshovedsmand i at hente Løsenet hos Admiralen, kan det Løsen bruges, som var givet for Natten forud. — 11. Dersom Flaaden skilles ad paa denne Side Gulland, da skal Findingen (Mødestedet) være

under Bornholm. — 12. Hovedsmændene skal en Gang hver Uge ordinere deres Mandskab, hver paa sit Kvarter, opstillet til Værge, ligesom de vilde give eller tage, for at Folket kan øves, og hver desbedre vide, hvad han skal gøre, naar han kommer til Fjenderne («Klart Skib»). — 13. Naar man mangler (kæmper), skal hvert Skib som Kændetegn vise en liden Bolsan fra sin Mesanraa. — *14. Naar man søger Fjenden, maa ingen stryge Mærsejl eller andre Sejl, førend man er Fjenden om Borde, thi den største Skade sker, førend man kommer om Bord. — *15. Ingen maa skyde, førend han er saa nær, at han straks vil borde og er vis paa, at han ikke skyder fejl, men at hvert Skud rammer Fjenden.*) — Disse Bestemmelser blev, som rimeligt er, ogsaa meddelte Lybekkerne.²⁶

I Forbindelse med ovenstaaende Regler kan endnu følgende ny Bestemmelser fra selve Skibsartiklerne fremhæves: Ingen maa føre Flag paa sin Stormast uden Admiralen, og ingen paa sin Fokkemast uden Underadmiralen: men naar Admiralen opsætter det med Hovedsmændene aftalte Tegn, der viser, at han vil søge Fjenderne, da maa hver Hovedsmand, »som har Mod«, opsætte 2 Flag lig Admiralens til Tegn paa, at han vil søge Fjenden, og da bør alle Hovedsmændene under Æres- og Livsstraf være Admiralen følgagtige, og alle og enhver om Bord være rede til at kæmpe, hvis han ikke paa Stedet vil ihjelstunges som en Fjende. Hvo som saares i saadan Handel og bliver ude af Stand til at fortjene sit Brod, skal forsynes af Kongen, og hans tro Tjeneste saaledes belønnes. Ligeledes skal Saar, modtagne af Fjenden eller under Arbejdet om Bord, heles paa Kongens Bekostning: og bliver nogen fangen af Fjenden, vil Kongen udløse ham inden Aar og Dag.

Trods al anvendt Umage blev Udrustningen og Forsyningen af den Flaade, Herluf Trolle skulde føre, meget mangelfuld: Admiralen selv, der dog var en velvillig Dommer, maa selv erkænde det og kan kun trøste sig med, at Provianteringen af P. Skrams Flaade forrige Aar led af endnu større Brist. Han fortæller,²⁷ at meget fattedes, da han drog af: der var Skibe, som kun fik 8 Tdr. Ol med: allerede efter 8 Dages Forløb viste Mangelen sig paa Fetalje og Ol: midt i Avg. maatte man endog sætte

*) De med * betegnede Artikler findes ikke i den senere Redaktion i Skibsartiklerne.

baade Knægte og Baadsmænd paa halve Orlationer. Der manglede Oversigt over, hvad man virkelig havde med, da Proviantskriveren Oluf Kuld havde forsømt at meddele Admiralen et Register derover. Men ogsaa selve Skibenes Tilstand lod meget tilbage at ønske, en Del var straks efter Afsejlingen lække og taalte slet ikke Søen: Ansvarret herfor lagdes over paa Mester Kornelius Skibsbygger, der havde ført daarligt Tilsyn med Skibene, da de blev bradede (kølhalede). Ogsaa Sejlene var »onde«, Takkel og Tov var forhalet, gammelt og næsten ubrugeligt, men der var ikke andet at faa*); Skibene havde ikke deres fulde Bestykning**) og endnu mindre Reserveskyts til at supplere det, der gjordes ukampdygtigt; ja selv Krudtet omtales som »ondt«, og derfor maatte Arkelimester Herman bære Skylden. Man kunde ikke vente at udrette store Ting med en saadan Flaade. Dog maa tilføjes, at der paa de lybske Skibe fandtes ganske tilsvarende Mangler.

3. Maj kunde Kongen berette, at hans Orlogsskibe paa 2 nær var færdige; medregnede han Lybekkerne og de 6 Skibe, der alt var i Søen, blev hele Flaaden paa 50 Skibe, store og smaa. 8. Maj lagde de ud paa Strømmen; men her hændte den Ulykke, at der opkom Ild i noget Krudt paa Solen, saa at omtr. 40 Mand blev »skændelig brændte«³⁸ og de, der stod til at redde, maatte under Bartskeerhaand.²⁰ 9. Maj ankom den lybske Flaadeafdeling »her under Landet«;² den bestod af 10 Orlogsskibe og 3 Pinker under Hr. Frederik Knebel som Admiral og Johan Kampferbecke som Underadmiral***);⁹ 10. Maj udbetaltes der til H. Trolle 300 Dlr. og 4500 Mark »at holde paa hos Flaaden«, og endelig samme Aften afsejlede baade Kongens og Lybekkerens² Skibe og ankrede op ved Dragør. Næste Dag afholdtes Skibsraad, hvori man besluttede at gaa under Sejl og ikke sætte

*. Endnu 5. Maj manglede der Ankertov til Flaaden, og man søgte da at faa saadanne paa 12—14 Tommers Tykkelse og 150 Favnes Længde hos Koffardiskibene i Sundet.¹

**) Skyts havde man taget fra Krogen og fra Skibene i Sundet;⁸ 17. Maj beder Kongen Lybek om 3 støbte Kartover og 3 Slinger til Flaaden.²

***). Af de lybske Skibe havde Engelen, Admiral, 200 Baadsmænd og 80 Knægte om Bord, 2 Skibe: 210—220 Md., 2 Skibe, hvoraf det ene hed David: 204 Md., 4 Skibe (deriblandt der Fuchs): 181—186 Md. og endelig Barken 150 Md., - i alt 1518 Baadsmænd og 500 Knægte.²⁰¹

noget Steds, saa længe Vinden føjede sig, førend man traf paa Fjenden. Tillige vedtoges den Orden, hvori Skibene skulde sejle. Denne Sejl- eller Slagordning, som Kongen endnu samme Dag approberede, fordelte Flaaden i Grupper paa 3 hverandre understøttende Skibe, der sejlede saaledes, at hele Flaaden dannede en kileformet Figur. Grupperne⁸ bestod af følgende Skibe: 1. Fortuna, Danske Kristoffer, Lybske Kristoffer. 2. Mercurius, Arken, Elefanten. 3. Løven, David, Solen. 4. Kind Gottes, Aalborg Falk, Papegojen. 5. Jægeren, Engelske Ketzte, Jonas. 6. Den lybske Admiral (Engelen) og to andre lybske Skibe. 7. Tre lybske Skibe. 8. Tre lybske Skibe. 9. Morianen, Høgen, Gribben. 10. Bjørnen, Nordmand, Gejsten. 11. St. Jørgen Bojert, et lybsk Skib og Ulven.*) — Desuden nævnes Hertug Adolfs Pinke, Jomfrupinken og Gøgen, der skulde bruges til at bringe Kundskab.

Denne Liste udviser 23 danske og 10 lybske Kampskibe. I de Samtaler, som den lybske Admiral havde med H. Trolle, bebrejdede han denne, at den danske Flaade ret besét kun talte 19 Kampskibe foruden Jagterne, og Kongen havde dog lovet at udruste en Flaade, der var stateligere end den i Fjor, og den havde jo talt 27 Skibe. Hertil svarede⁸⁹ H. Trolle, at Kongen havde maattet sende 8 Skibe til Norge (de 3 til Trondhjem og Resten vel til Kattegat); men de to store Skibe Krabaten og Svenske Jomfru kunde snart ventes til Flaaden, som yderlig kunde øges ved Opbringelsen af nogle Skibe, f. Eks. den holstenske Fribytter Dragen, og ved Omdannelsen af Akilles til Orlogsskib.**)

Modvind hindrede den forenede Flaade i straks at opsøge Fjenden, og Natten til 14. Maj nødte en stærk Storm Flaaden

*) En anden Sejlordning,⁹⁰ hvis Affattelse kan sættes til omtr. 23. Maj, har Skibene fordelt anderledes i de sidste Grupper, nemlig: 9. Et lybsk Skib, Akilles, Morian. 10. Bjørnen, Høgen, Gribben. 11. Nordmand, Den kronede Bojert, Gejsten. 12. Den hollandske Pinke, Skottepinken, endnu en stor Pinke. — Naar Svenske Jomfru og Krabaten kom til, skulde de danne en Gruppe foran den 6te. — I begge de her anførte Lister er det Skib, der nævnes først i hver Gruppe, Hovedskibet, der sejler forrest; det andet sejler til Bagbord og det tredje til Styrbord for Hovedskibet, begge lidt agter for dette.

***) I Begyndelsen af Juni kom Krabaten til Flaaden og 28. Juni Svenske Jomfru.

til at sætte ved Falsterbo, hvor man endnu laa 17. Maj. Men Skibsraadet besluttede at sejle til Bornholm for at proviantere, og 18. Maj om Aftenen Kl. 10 kastedes da Anker ved denne O, som maatte levere 150 Mand til Besætning for Akilles. Efter at have udholdt en ny Storm 20. Maj lettede Flaaden tre Dage efter og ankrede op under Karlsoerne ved Gullands Sydende 24. Maj Kl. 10 Aften, og herfra vilde man søge Fjenden, medens Skibsfolket endnu var »ført og lystigt«: men Vinden gik om til Nord og Nordvest, og man maatte blive liggende,⁸⁹ medens Pinkerne stadigt var ude paa Kundskab og bl. a. bragte Bud om, at den finske Flaade varede paa de Koffarter, der skulde til Narva; man besluttede derfor at løbe paa det revalske Farvand, men ogsaa det hindrede Vinden:²⁷ 28. Maj vedtog man da, at man vilde holde det gaaende for enhver Vind, indtil Medbøren blæste mod de svenske Skær. Denne Forholdsregel havde vigtige Følger: snart efter kunde der indberettes om en Træfning med Fjenden.⁸⁹

Den svenske Admiral Jakob Bagge havde faaet Instruks 18. Maj. Han skulde understøtte Kalmars Forsvar mod de danske, søge Oresund, tage Told der, brænde paa de danske Smaaoer og ellers samvirke med den svenske Landhær, naar den faldt ind i Danmark. Senere erfor H. Trolle, at Jakob Bagges »Anslag havde tillige været at tage Folk ind under den pommerske Side, trænge gennem Oresund og tage Herredømmet over Vestersoen.¹¹ Om hans Dygtighed havde begge hans Modstandere store Tanker: H. Trolle mente, at Jakob Bagge senere (som Fange) kunde give Kong Frederik gavnlige Beretning om Lejligheden, saa at de svenske Anslag kunde forekommes,¹¹ og Lybekerne paastod endog, at den svenske Admiral havde mer end menneskelig Forstand og befattede sig maaske med Trolddom.⁹ 11. Maj sejlede Jakob Bagge fra Stokholm med 23 Skibe, der havde 2647 Mands Besætning, men der maa senere være kommet Forstærkning, forend han (29. Maj) afsejlede fra Elfsnabben, thi i Slaget har, som den senere forfattede Konduiteliste udviser, 36 Skibe deltaget. Blandt disse var alle de 3 danske, som erobrede 1563 ved Rønne, og det berømte Mars eller Mageløs, som skal have ført 173 Stykker, hvoraf dog kun de 14 var Kartover, Resten Smaaskyts; det hed, at Østersøen ikke havde set saa stort et Skib: en dansk Optegnelse angiver dog

dets Størrelse til 450 Læster, medens dets Kampfielle Elefanten endogsaa skal have maalt 500 Læster.⁸⁸

Om Slaget foreligger der ikke nogen samlet dansk Rapport, da H. Trolle straks efter Kampen sendte Peder Munk til Kongen for at atlægge mundtlig Beretning om denne »Handel«: men af spredte Ytringer i H. Trolles Breve fremgaar det, at Fjenden talte 38 Orlogsskibe, deraf 16 saare velstafferede Hovedskibe: de danske stod et stort Æventyr ud, især fik Otte Ruds Skib stor Skade og maatte hjemsendes til Reparation: dog gik alt vel, og alle om Bord viste sig som ærlige Mænd. Fjendens Skib Mageløs blev erobret, dog ikke blot af Lybekkerne, men ogsaa af Otte Rud, ligesom ogsaa H. Trolle selv, der da ikke var langt borte, havde betænkt at borde det. De lybske satte med Vilje Ild paa Mars, ellers kunde det siden være brugt mod Fjenden: det sank paa 40 Favne Vand, men Stedet er ikke let at finde, hvis Skytset skal optages. Flere Fanger, deriblandt Jakob Bagge, er gjorte, og Lybekkerne har lavet en Vise derom, men den maa ændres meget, hvis den skal beskrive, hvorledes det virkelig er gaaet til.⁸⁹

Mellem 6. og 13. Juni har Kongen erfaret, at H. Trolle har »sejret« og drevet Fjenden i hans Hul igen; Kongen paastaar i et Brev, at der, trods den gruelige Skydning, (paa dansk Side) ikke er skudt mere end 6 Mand (!). Angaaende de nærmere Omstændigheder henviser Kongen til 2 »Sedler«, som han vedlægger sin Skrivelse, men som ikke findes mere.² Men Kampen ansaas for en »Guds Gærning«, for hvilken der burde afholdes Takkegudstjeneste.¹

En kort dansk Beretning³ fortæller, at Slaget begyndte 30. Maj mellem Oland og Jomfruen (en Ø udfor Oskarshamn) ved Middagstid og varede til ud paa Natten: da var der skudt et lybsk Skib i Sænk*). Men næste Morgen genoptoges Kampen og varede til Kl. 2 Eftermiddag; Mars blev vundet og brændt af den lybske Admiral, et dansk Skib og endnu et lybsk Skib. Den svenske Flaades 35 Skibe opregnes. — I Otte Ruds Ligprædiken, fra en senere Tid, hedder det derimod: Da Otte Rud saa, at den danske Admiral, der var i Vending med Mageløs, blev forskudt

*) Ogsaa Kongen omtaler den lybske Pinke, der gik under, saa at nogle af Besætningen druknede.

og vilde gaa under, begav han sig mellem Admiralen og Mageløs, betvang dette Skib ved Skud og skød saa Ild i hans Krudtkammer, at han forgik.⁷⁸

En langt udførligere Meddelelse leverer den lybske Kronike¹⁹⁵: Da den allierede Flaade nærmede sig de svenske Skær for at søge Fjenden, kom denne 30. Maj ud med 40 store Skibe, der havde Fordel af Vind og Vejr og begyndte en Skydning uden Lige. Mars, — som var 10 Fod længere end St. Peders Kirken i Lybek, havde 700 Mands Besætning og kunde undertvinge den stærkeste Borg, — løb foran de andre og satte ind paa de allierede, men disse lavede imod Vinden og satte uforfærdede tæt ved de svenske, hvorefter Skydningen varede ved til Aften. De lybske vilde gerne have entret, men da Fjenden mærkede det, trak han sig tilbage, hvorved Slaget afbrødes. Sent paa Aftenen aftalte den danske og den lybske Admiral med hinanden, at deres to Skibe Fortuna og Engelen skulde anfalde og entre Mageløs og ikke blot tilbringe Tiden med at skyde; ligeledes blev der aftalt, hvorledes de andre forenede Skibe skulde anfalde de andre svenske. — Næste Morgen, 31. Maj, da Solen stod op, viste de svenske sig atter for Vinden og skød med det grove Skyts, men de vilde ikke med i Dansen og tage mod Entring. Da gik Vinden om, og de forenede fik Luven; Engelen tøvede ikke, men styrede mod det store Mageløs, fulgt af den lybske Skipper Henning Krages Der Fuchs, der lagde sig ved Mageløs'es Rørgat og beskød det svenske Skib langskibs, saa at der faldt 300 om Bord og ingen turde blive ved Stykkerne. Engelen kastede nu Ild over paa Mars; det lybske Krigsfolk bordede og lod det lybske Flag flyve fra Agterskibet, medens Jakob Bagge med sin Løjtnant og 100 Mand blev Lybekkernes Fange. Men da der allerede var skudt Ild i Mageløs, og Ilden tog hæftig Overhaand, var der ingen Redning mulig for Skibet; de lybske maatte takke Gud for at komme uskadte derfra, alle de 149 ladte Stykker gik af under gruelig Larm, og Skibet sprang i Luften, da Ilden naaede Krudtet. Om Bord var der Værdier for flere hunderde Tusinder Dlr., der skulde have været brugte til at hverve Krigsfolk for i Rostok; derfra skulde Mageløs være afgaaet til Sundet. Ved Erobringen af dette Skib var den danske Admiral og hans Skibe en halv Mil borte, og dog skrev han til

sin Konge, at de havde erobret Skibet, hvorfor Kongen mente, at Fangerne burde overlades ham.

Spørgsmaalet om, hvem Fangerne med Rette tilhorte, altsaa ogsaa om, hvem der havde erobret Mageløs, aflødte en saare vidtloftig Korrespondance. I en Skrivelse af 23. Juni hævder Lybeks Raad, at det var Hr. Frederik Knebel og Henning Krage, som alene havde gjort sig til Herrer over Mars. Hvis Staden nu ikke maatte beholde sine Fanger, vilde det derfor vække stor Misstemning blandt Borgerne." Som Bevis kunde Lybekkerne ogsaa henpege paa de 3 Flag fra Mars, der som Sejrstegn var bragte til deres Stad.¹⁸⁵

Afvigende derimod er en Tidende, ogsaa fra Lybek, dateret 28. Juni,¹⁹² som tilstaar, at det var Engelen, David (?) og et dansk Skib, hvis Kaptein hed Otte Rud, som traf paa den svenske Admiral; men den lybske Admiral bordede Skibet og kastede Ild i det, hvorfor Jakob Bagge overgav sig til ham, der ogsaa endnu har Fangerne i Forvaring. Af de lybske Skibe sank et gammelt Skib, men kun 17 af Besætningen druknede; ogsaa et lille svensk Skib er skudt i Sænk med hele Besætningen.

Spørgsmaalet om Fangerne forblev uafgjort.⁸⁹ Efter at Fr. Knebel nogen Tid havde beholdt dem hos sig, blev de 3. Juli satte i Land hos den lybske Foged paa Hammershus. H. Trolle havde vel lovet Lybekkerne, at Fangerne kun midlertidigt skulde føres til København og derpaa til Lybek; men dette Lofte blev ikke godkendt af Kongen, som absolut vilde overtage Fangerne; men han maatte dog love ikke at frigive dem uden Lybeks Konsens og at indestaa for den Del af Rançoneringen, der efter det med Lybekkerne indgaaede Forlig tilkom disse.¹ Dette formuleredes i et Brev af 26. Juli,³² og 12. Avg. kom Fangerne til København, førte dertil af Jørgen Grøn.¹³³

Vi har endnu ikke afhørt det Vidnesbyrd,¹⁵² som fra svensk Side er aflagt om Slaget 30.—31. Maj; Beretningens Udførlighed og mange malende Træk tyder paa, at den, som fører Ordet, er et Ojenvidne, ja endog en Person, som staar den svenske Admiral meget nær.¹⁵² Da Flaaderne første Dag stødte sammen, hedder det, skød Fortuna først sit Løsen, hvilket betegnede Fægtningens Begyndelse. Tre »Vendinger« gjorde begge Modstanderes Flaader i Dagens Løb; i anden Vending blev Fortunas Storraa skudt over, saa at Skibet maatte holde sig uden for

Kampen Resten af Dagen: i tredje Vending sank det lybske Skib, der havde 5 Mers. I alle tre Vendinger blev den svenske Admiral kun fulgt af faa af sine Landsmænd; henimod Aften blev Vejret helt stille. — Næste Dag var den svenske Flaade heller ikke samlet: kun Elefanten og Finske Svane fulgte den svenske Admiral: tre større Skibe holdt sig en halv Somil borte fra Mars, omendskont de havde en gunstig Ostenvind til at komme ned til Admiralskibet. De danske og de lybske derimod holdt sig sammen, men da de gik »paa en skarp Bogline«, var det Jakob Bagges Plan at trænge dem ind paa Olands nordre Odde, og Kl. 5—6 om Morgenen begyndte han ogsaa med sine faa Skibe at sætte det i Værk: men da Modstanderne mærkede hans Hensigt, og Vinden var dem for knap til at gaa Odden forbi, slog de et Slag tilbage under stadig Skyden: og da man saaledes var kommet midt under Oland, vendte Vinden sig og blev Nordvest, saa at de lybske fik Luven: Engelen og et andet lybsk Skib lagde sig Luvart for Mars og »den danske Flaade« til højre, men Fortun fik Grundskud, saa Vandet steg 3 eller 4 Alen i Skibet, og Byens Love*) fik alle Bjælker sønderskudte; derfor maatte de beggø(?) vige til Side: men samtidig sejlede paa svensk Side ogsaa Elefanten og Finske Love bort og lod Mars kæmpe alene, medens andet Steds nogle lybske Skibe kæmpede med Svenske Hektor, der slog godt fra sig. Omsider satte dog alle svenske Skibe Kaasen til Ellsnabben, overladende Mars til sig selv. Men desuagtet holdt det ensomme Skib god Stand. Ingen Fjende kunde komme om Bord. Fra Mærsene kastede Lybekkerne Fodangler og Spyd ned paa Mars'es Dæk, men Jakob Bagge selv pillede Mærskarlene ned med sine sikre Skud. Da sprang et Jærnstykke om Bord, hvorved Kobryggen sprængtes og hævedes en halv Alen i Vejret; tilmed skød Fjenden med Fyrbolde, der var forsynede med Spidser, hvorved Ilden ret fik Magt. Efter at have raadført sig med sin Underadmiral Arved Trolle overgav J. Bagge Skibet og traadte tilligemed 100 Svenskere over paa det lybske Skib, der laa ved Mars'es Laaring, medens Lybekkerne besatte Skibet og sprang omkring af Glæde over deres

*) Bysens Love eller Den forgyldte Love, 300 Læster stort, ejedes af Borgmester Markus Hess i København og Konsorter, men var taget i Brug af Kongen d. A. Først 1577 blev Lejen for Skibet udbetalt Rederne.³³

Held. Men Ilden klatrede snart op i Takkelagen og naaede ligeledes kort efter Krudtkamret; Fokkemasten fór som en udskudt Pil til Vejs, Skibet blev brudt midt over og sank, saa at 3—400 Lybekkere fandt Døden derved. Medens Kampen stod paa, saas en Kvinde med udslaget Haar og brun Kjortel dukke op af Havet mellem Mars og Engelens Esping og holde sig oppe ved Baadens Fangeline for dernæst at forsvinde. Var det hende, man kunde tilskrive Kampens sorgelige Udfald? — Siden drog de forenede Flaader til Gulland.

Den svenske Flaade hjemførtes af Underadmiral Klas Fleming paa Elefanten. Efter Hjemkomsten holdt han Rettergang og tildelede 17 Skibe (deriblandt Elefanten selv) Ros for deres Optræden i Slaget, men anklagede de øvrige 19 Skibes Officerer for at have holdt sig tilbage oppe i Vinden, uagtet denne var dem gunstig.¹⁵⁵ Men for Kong Eriks Næmbd blev det bevist, at Klas Fleming, i Stedet for at undsætte Mars, havde været den første til at vige; og han maatte derfor bede Kongen om Naade og erkænde sig selv som en Sotlygning, Forræder, Skælm og Bösewicht.¹⁶¹

Medens den svenske Flaade maatte løbe i Havn, holdt den forenede dog Søen, idet den hele Juni Maaned blev liggende ved Karlsø. Skibene skulde repareres, det sprængte Skyts udrangeres og de manglende Skibsfornodenheder skaffes til Veje. Peder Munk, der jo var sendt til København, medbragte et Memorial, vistnok nedskrevet af H. Trolle, og indeholdende 21 Punkter,¹⁴ som bl. a. udviste, at Admiralen for Fangernes Skyld, for det brudte Redskabs og for Olmangelens Skyld ikke straks kunde være paa Færde igen eller gøre noget Anslag; der var ogsaa meget sygt Folk om Bord, som hindrede Bevægelserne; men Fjenden blev iagttaget af 5 Smaaskibe ved de svenske Skær og af 2 større ved den pommerske Side. Tiden kunde have været benyttet til en Aktion mod Oland, men H. Trolle indskrænkede sig til 25. Juni at sende Indbyggerne paa denne O en Opfordring til frivillig Underkastelse. For lettere at kunne modtage Forsyning forlangte Lybekkerne at komme nærmere ved deres Operationsbasis, og H. Trolle maatte føje dem; Flaaden lettede 24. Juni og kom 29. Juni til Bornholm, hvor den laa til 13. Juli. Ogsaa han var af den Mening: Vi kan intet gøre mod Fjenden, førend vi faar noget at gøre med.⁸⁹

Under Opholdet ved Bornholm udsendte H. Trolle, i Følge en fra Kongen modtaget Ordre, Morianen, St. Jørgen Bojert⁸⁹ og vistnok et dansk Skib til¹² foruden to lybske³⁸ til Rostok. Her laa den svenske Kaptejn Anders Björnsson med Hvita Falken og nogle Smaaskibe: han havde under 12. Juni faaet Ordre til at krydse ved den tyske Side.¹⁵¹ H. Trolle medgav sine Skibe et Brev, hvori han opfordrede Raadet i Rostok til godvillig at udlevere Skibet. Peder Hvittfeldt traadte over paa Morian som Admiral og afsejlede 5. Juli. Da intet opnaaedes ved Forhandling, begyndte Kampen 11. Juli.¹⁵³ Fra de dansk-lybske Skibe og fra et i Land anlagt Batteri fyredes paa Falken, som efter et tappert Forsvar sprængte sig i Luften. Efter at de 5 Skibe ogsaa havde indjaget Stralsund og Grejfsvalde Skræk ved deres Nærværelse der i Farvandet,¹⁵⁰ kom de tilbage til Flaaden 24. Juli.³⁸

Uvirksomheden affødte mange Plager for Admiralen. Blandt Hovedsmændene næredes der stor Misundelse over, at Svenske Jomfru og Krabaten var bedre forsynede end de andre Skibe; ja det truede ligefrem med Mytteri i den Anledning. En Proviantskriver savnedes paa hvert Skib, da hverken Kok eller Kældersvend vilde gøre ordentlig Regnskab. Flaaden var svækket ved Bortsendelsen af mindst 7 danske og 2 lybske Skibe: mange Skibe, f. Eks. Svenske Jomfru, var lække og led af andre Mangler. Dertil kom Sygdommen, som den stærke Hede kun kunde øge.⁸⁹ Under samme Plager led Lybekkerne ogsaa. Admiralen selv, Frederik Knebel, havde faaet Smerter i det ene Ben og maatte bruge Bade paa Bornholm: han var utilbøjelig til under de for Haanden værende Omstændigheder at søge Fjenden.

5. Juli sendtes Ludvig Munk og Lave Brokkenhus til København for at forebringe Kongen Admiralens Planer og Ønsker. Naar H. Trolle var nogenledes forsynet med Ol, vilde han udfordre Fjenderne til Kamp ved Oland, hvis han kunde træffe dem: hvis ikke, vilde han efter Lybekkernes Ønske krydse paa det revalske Farvand.⁸⁹ Dette sidste fraraadede dog Kongen ham, da der ved Reval var »fladt Vand og en ond Indsejling.«¹

4. Juli var den svenske Flaade atter løbet ud¹⁵⁰ under Kommando af Klas Fleming, der atter var taget til Naade, Niels Birgeron Grip og Per Akselson Banér som sideordnede Admiraler. Rygtet gik i Danmark, at denne Flaade kun med Nød og

nappe var blevet udrustet igen; der var Folk om Bord, som aldrig havde været til Søs og aldrig havde afskudt eller blot sét et Stykke Skyts.² I Virkeligheden havde Udrustningen, til stor Harme for Kong Erik, trukket i Langdrag, fordi man havde Vanskelighed ved at komplettere Besætningerne.¹⁵⁵

Torsdag 13. Juli fik den lybske Admiral Underretning om, at den svenske Flaade (34—41 Skibe) var løbet Ost og Syd om Bornholm og derpaa ad Nydyb til. Da Flaaden muligvis skulde overføre Tropper fra Tyskland, lettede H. Trolle for at følge efter. Pinkerne berettede, at Fjenden ikke var ved Nydyb; ved Hiddensee (ved Rygens Vestkyst) og ved Varnemynde traf den forenede Flaade heller ikke Svenskerne, og uagtet man paa Vejen til Varnemynde fik at vide (15. Juli), at Fjenden igen havde vist sig ved Bornholm sejlede man dog videre, for muligvis at blive Herre over Hvita Falk, hvis Skæbne man endnu ikke kendte*); men nu erklærede Lybekkerne, at de foreløbig vilde blive ved Rostok for at proviantere, og de kunde ikke bringes fra denne Beslutning. Medens de danske og de lybske endnu underhandlede herom, indløb der en Efterretning, som gjorde et magtigt Indtryk. Den svenske Flaade havde nemlig 14. Juli lagt sig ved Bornholm paa de allieredes tidligere Ankerplads, og en Del lybske Handelsskibe, der kom fra Narva, var styrede lige ind i Flaaden i den Tro, at de kom til Venner (15. Juli). Svenskerne havde bemægtiget sig de fleste af Skibene og ombragt en Del af Mandskabet paa en rædselsfuld Maade, hvorpaa de var sejlede hjem med det store Bytte,¹² da Sygdom rasede om Bord, og Provianten var lige ved at slippe op.¹⁵¹ Et af de Skibe, der havde undgaaet Odelæggelsen, bragte nu Budskabet herom til de forenede Flaader. I deres Harme over denne Skændselsdaad**) erklærede baade de lybske og de danske Hovedsmænd, at de vilde leve eller dø med hverandre for at gøre Gengæld mod Svenskerne: de vilde tage Kurs ad Bornholm og søge Fjenden. Og da de saa kom til Bornholm, — var de svenske borte!

*) Derimod attraperedes Dragen, som sendtes til Kobenhavn for at losse de Købmandsvarer, det havde inde.

**) Paa F. Knebels Opfordring affattede H. Trolle et Brev til Kong Erik, hvori han foreholdt ham disse Grusomheder; de Fanger, der var tagne paa Magelos, blev anderledes godt behandlede.⁸⁰ Jakob Bagge har hertil føjet sit eget samstemmende Vidnesbyrd.⁸²

Og da Lybekkerne endnu ikke var fuldt forsynede og vilde blive paa Stedet, var man atter fordømt til ny Uvirksomhed, under hvilken Sygdommen tog ny Fart; paa de danske Skibe var Tredjedelen, paa de lybske endog Halvdelen af Mandskaberne utjenstdygtig. Der var ikke megen Stemning for at søge Fjenden: Lybekkerne havde mest Lyst til at sejle hjem.⁸⁹ Kongen maatte (26. Juli) skrive til Raadet i Lybek, at Stadens Orlogsskibe ikke burde skilles fra Kongens Flaade, ej heller vige for Fjenderne.⁹⁰ 27. Juli mældes dog fra Bornholm: De danske og lybske Orlogsskibe har atter samlet sig under Oen og venter de svenske.⁹¹ H. Trolle skriver ogsaa, at Eskadren fra Rostok, det i Bodekul reparerede Mercurius og de bortsendte lybske Skibe var vendte tilbage, ligesom ogsaa Byens Love, som efter Slaget 30. - 31. Maj var sendt til København, snart kunde ventes til Flaaden. Ludvig Munk var desuden kommet fra Kongen med Løfte om Tilsendelsen af Proviant og af 800 Mands Undsætning, og deres Afsendelse var alt begyndt.⁹² Med den bedre Forsyning havde Lybekkerne ogsaa faaet bedre Mod. Derfor kunde H. Trolle nu se lysere paa Forholdene og nære Forhaabning om Lykke og Sejr: «Vi vil ikke foragte vor Fjende eller give vor Fordel bort, men vi vil . . . . søge ham, som om han var gjort ud af Halm og Straa og med Guds Hjælp nederlægge ham. Inden Augustus gaar ud, skal det blive afgjort.»⁹³ Ogsaa Kongen ventede Kamp og Sejr til Søs: 22. Juli havde Landhæren overskredet den svenske Grænse «paa sit rette Tog til Stokholm»: men Hæren medførte ikke Belejringskyts, thi man haabede, at Flaaden imedens vilde komme i Træfning med de svenske og sejre over dem, saa at den vilde kunne møde for Stokholm med det fornødne Skyts. Uagtet Toget mislykkedes, vedblev Kongen at basere sine Planer paa en Sejr til Søs: Hvis H. Trolle kunde afskære den svenske Flaade fra Stokholms Skær og forsænke Adgangen til Skærgaarden dér, skulde han tvinge de svenske Orlogsskibe til at søge Kalmarsund, hvor den danske Hær og Flaade saa kunde tilføje dem mærkelig Skade.¹

I Avg. havde en svensk Mand udbredt det Rygte i Skaane, at den svenske Flaade havde slaaet de danske af Soen og lagt sig i Øresund: men dette var jo, som Kongen udtrykker sig, «en aabenbar Løgn». Men 7. Avg. skriver Lensmanden paa Sølvitsborg: »I Torsdags (3. Avg.) løb Kongens Flaade fra Born-

holm hen under Oland, og i Fredags og Lørdags (4. og 5. Avg.) hortes svarlig skyde i Soen. Hvad det er, véd man ej.⁴¹ Straks efter Hjemkomsten var nemlig den svenske Flaade atter udsejlet (20. Juli) under den tidligere Kommando og var naaet til mellem Oland og Bornholm, da den traf den danske Flaade; men, skriver Kong Erik om sine Admiraler, »da de fik Fjenden at se, blev de rædde og flygtede.«¹⁵⁰ Nærmere Underretning om denne Træfning mangler: intet Brev er bevaret fra H. Trolle i Tidsrummet 28. Juli — 14. Avg.; Kongen har vel 15. Avg. modtaget Breve fra ham, men de er tabte. En svær Storm nødte den svenske Flaade til at søge Farvandet ved Olands nordre Odde. I sin Vrede over Nederlaget afsatte Kong Erik Klas Fleming og indsatte (8. Avg.) Klas Kristerson Horn til Admiral i hans Sted. Næppe havde denne overtaget Befalingen, førend de fjendtlige Flaader kom binanden i Sigte.¹⁵⁰ Det var Indledningen til Ølandsslaget.

Om dette Slag foreligger der kun ét Brev fra H. Trolle;⁸⁹ det maa være skrevet tidlig om Morgenen til 15. Avg. og har følgende Indhold: Medens de forenede Flaader laa til Ankers under Oland, blev de Svenskerne var Mandag 14. Avg. i Dagen. Fjenden havde Luven, hvorfor Skibsraadet i al Hast besluttede, at man vilde oppebie hans Angreb liggende for Anker, da man jo ikke kunde komme til ham: vilde han borde, skulde han blive godt modtaget; men han brugte dog kun sit Skyts under Opsejlingen fra Kl. 7 eller 8 til 1. H. Trolle havde ladet sine bedste Skibe give skarpe Svar, saa at Fjenderne ingen Fordel opnaaede: og efter Middag forordnede han nogle af sine bedste sejlene Skibe til at krydse sig op imod Fjenderne for at lokke dem nærmere, og for at de andre kunde »komme i Vinden for de svenske«, og da det tyktes H. Trolle, at han virkelig kunde komme til nogen Handel*, gik han til Sejls med alle Skibe og gjorde et eller to Slag frem og tilbage: derved kom det til en Kamp, som, da alle, baade danske og lybske, gjorde deres Bedste, endte med, at de »fik de svenske i Flugt«. Fjenderne adsplittedes i to Hobe, som begge forfulgtes af de dansk-lybske; men da disse ikke var saa godt besejlede, kunde de

* En anden dansk Beretning giver den Forklaring, at han fik en halv Vind.⁴²

ikke indhente de fjendtlige Skibe. Den ene Hob løb ind mod Skærene (vistnok i Kalmarsund), og her grundstodte et svensk Skib; men de allierede hindredes af Grundene og Mørket i videre Forfølgelse, hvorefter de vendte tilbage til H. Trolle. Den anden Hob, der bestod af de største og bedst besejlede Hovedskibe, forfulgtes ud i rum Sø af H. Trolle selv, men fik Vinden fra ham og satte i Nattens Lob (til 15. Avg.) en anden Kurs, formentlig (ogsaa) til Kalmarsund, for at alle Skibene kunde samles dér, og saaledes undslap den fra ham. Under Forfølgelsen herskede en stærk Storm. Selv tænker H. Trolle at samle sin Flaade ved Gulland. Og medens han nu samme Nat er under Sejl mellem Oland og Gulland og skriver dette Brev, savner han, uagtet Vejret er noget usigtbart, fire Skibe, som for har fulgt ham; men han haaber, at de maa have taget samme Kurs som han. Saa vidt han har kunnet se, har intet Skib lidt Skade i Slaget. — I senere Breve tilføjer han, at det var Elefanten, der blev paa en Klippe i Kalmarsund, og at de svenske i det hele har lidt stor Skade i Slaget. De savnede Skibes Antal er nu tre: David, Morian og Bysens Løve; om deres Skæbne véd han endnu 31. Avg. ikke Besked, men han antager, at de maa have sat en vrang Kaas om Natten, »da den Storm var«. ⁸⁹

30. Sept. skriver Kong Frederik om Slaget til sin Søster Kurfyrstinde Anna af Saksen; men man ser straks, at han maa grunde sin Fortælling paa helt andre Beretninger end det ovenanførte Brev fra H. Trolle, maaske paa et andet, nu tabt Brev fra Admiralen eller paa en Skrivelse fra Erik Rud. For ikke længe siden — skriver Kongen ⁹⁰ — har vore Skibe igen haft en Træfning med de svenske; de sloges to hele Dage og to Nætter, saa at Svensken mistede 4 statelige Skibe; af disse har vor Undersaat Erik Rud med Eders Kærligheds Skyts*), som var forordnet paa hans Skib, Den svenske Jomfru kaldet, skudt det største og bedste svenske Skib efter Mageløs, Den finske Hjort (?), og endnu et andet stateligt svensk Skib i Sænk med alt deres Skyts og Redskab**). Men af vore Skibe er tre af de allerringeste (?),

* 1565. 7. Marts befaler Kongen, at det Skyts, han har laant af Kurfyrsten, skal vejes, for at man kan give Kurfyrsten »Forvaring« derpaa.¹

***) De to andre mistede Skibe kunde saa være dem, som efter dansk Beretning ⁴² skulde være strandede ved Vesterviks Skær og forgaaede med Folk og alt.

der uden at vide det om Natten var komme ind blandt de svenske, som de antog for vore, blevne holdte tilbage med Magt og gjorde til Bytte.⁸⁸

Ogsaa den svenske Konge har skildret Slaget som en Dobbel-Træfning. Der foreligger to Breve om denne Genstand, det første af 19. Avg. til Statholderen i Stokholm,¹⁵⁷ det andet af 15. Sept. til »Den menige Mand udover hele Sveriges Rige belangendes den Lykke og Sejr imod Fjenderne«.¹⁵⁸ Begge disse Breve er ikke blot uoverensstemmende med de danske Beretninger, men ogsaa med hinanden indbyrdes*). Det var officielle Beretninger, der viste, hvorledes Kongen ønskede Begivenhederne opfattede: men skønt det var Kongens Onske, at Træfninger altid skulde omtales som Sejre, især, naar det blot nogenledes nærmede sig til Sandheden,¹⁵⁹ kan man dog ikke frakænde Kongen en Stræben efter at levere en objektiv Skildring i disse to Breve: men paa den anden Side angiver han sig ikke som Ojenvidne til selve Kampen, saa at hans Beretning dog kun er en Skildring paa anden Haand. Brevet af 15. Sept. maa der vistnok tillægges størst Betydning. Heri fortælles da: Efter at Hr. Klas Kristerson var blevet Admiral, kom Fjenderne dragende ind mod vore Skibe, som laa ved Olands nordre Odde: Vinden var den Dag Sønden og blæste »fluks«, saa at de svenske intet andet Raad vidste for at undgaa Fjenden end at lade staa til Søs op under Gulland: de blev altsaa slagne paa Flugt, men fik ingen Skade paa Skibene**). Derpaa satte Fjenderne paa de svenskes forrige Ankerplads og begyndte at brænde paa Oland. — Men »straks derefter« blev det Nordenvind, der var os tjenlig, hvorfor vore søgte Fjenderne, som togede med deres letteste Skibe ud fra Landet til Modværge. Men de svenske skød saa længe paa dem, at de omsider maatte lette og give sig til Sejls; og de sloges saa med de svenske den hele Dag igennem til noget ud paa Natten***). Men i Skærsmyslen var 3 af Fjendens Skibe uforseende komme ind blandt vore Orlogsskibe og havde sat dér;

*) Det er egentlig kun Brevet af 19. Avg., der udtrykkelig omtaler Kampen som et to Dages Slag.

***) Her har Brevet af 19. Avg.: men da Vinden bedredes, skærsmyslede de med Fjenden den første Dag, indtil Morket faldt paa; saa holdt de Soen.

****) Brevet af 19. Avg. har kun følgende Ord om dette andet Sammenstød: Anden Dagen derefter kom vore til Sejls igen, drog atter endnu en

vor Admiral blev dem var, »medens de var paa Flugten og agtede at løbe deres Kaas«, og han tog dem til Fange tillige med 5 Adelsmænd og 600 gemene Fanger. — Men da den svenske Konge endnu ikke havde faaet Efterretninger fra Søen om Skibene*), lod han sig sætte over til Oland samme Dag, som Slaget stod**), før med Ryttere og Knægte at værne Oen, hvis de allierede havde sejret; og da saa han deres Flaade ligge der i Søen og talte ikke mere end 30 Skibe, uagtet de før Slaget havde været 40 i alt; de maatte da have mistet 6 Skibe, hvilket to Skibsvrage paa Olands Kyst kunde tyde paa***). Elefantens Forlis omtaler Kongen klogelig ikke. Af selve hans Beretning fremgaar, at første Sammenstød var et Nederlag for de svenske, og at det andet heller ikke — undtagen i Brevets Overskrift — fremstilles som en Sejr for dem; thi den »Flugt«, der omtales, er vel at mærke ikke hele den danske Flaades, men kun de 3 Skibes, der havde lagt sig for Anker i eller ved den svenske Flaade og før silde vilde fly for Overmagten; det er alene disse Skibes Erobring og de allieredes formentlige Tab, som motiverer Kongens Opfattelse af Slaget som en Sejr. Hans Angivelse af Antallet paa de danske og lybske Skibe for Slaget er i Overensstemmelse med en samtidig Beretning, som sætter Tallet til 38, (medens den svenske Flaade opgives at være 45 Skibe stærk);³⁰ naar Kongen senere kun saa 29—30 Skibe, behøver de manglende ikke at have været havarerede, men kun fraværende.¹⁵⁵

Om Slaget tier de lybske Kilder.

Slaget maa have fundet Sted inden for den Tidsgrænse, der paa den ene Side betegnes ved Klas Kristersons Ansættelse som Admiral (8. Avg.) eller ved hans Tiltrædelse til Kommandoen, der skal være sket 10. Avg.; paa den anden Side ved 19. Avg., da Kong Erik skrev sit første Brev, eller ved 15. Avg., da han

Gang mod Fjenderne og kom til Mangels med dem tidlig om Morgenen den 11. Dag udi denne Maaned og sloges den hele Dag igennem.

*) 19. Avg. tilføjer: siden de paa den første Rejse havde skilt sig ad fra Fjenderne.

**) Det vil altsaa sige: Slagets anden Dag.

***) 19. Avg.: Da vi kom til Øland, havde vore allerede slaget Fjenderne paa Flugt (?) og erobret 3 af deres Skib, som de havde faaet ind i Flaaden til sig. — De tagne Fanger angives til 500; de allieredes Skibe ved Øland til 29; deres Tab til 10 Skibe.

vendte tilbage fra Oland til Kalmar. Hvis H. Trolles Beretning over Hovedet angaar den samme Træfning, som Kong Eriks Breve omtaler, da kan Admiralens Rapport kun gælde det andet Sammenstød, der altsaa maa være sket 14. Avg. og af ham opfattes som en Sejr. Den svenske Konges Tidsangivelse: »11. Avg.« maa da henføres til første Træfning, hvorom jo intet Brev fra H. Trolle giver nogen Meddelelse. En dansk Optegnelse⁶⁴ træffer maaske i Hovedsagen det rette, naar den tidsfæster Begivenhederne saaledes: 11. og 12. Avg. var der Slag under Nordodde ved Oland, og blev de svenske slagne paa Flugten med deres Skibsmagt. 13. Avg. blev brændt paa Oland. 14. Avg. skete det Slag under Oland og Jomfruen indtil Natten, og om Natten udi en Storm løb vores Skibe udi Søen; men David, Morian og Loven blev beliggendes under Oland, og om anden Dagen, 16. Avg. (?), blev de tagne udaf de svenske.

Slagets sørgelige Slutningsepisode var disse tre Skibes Erobring. De var ⁶⁵ »formedelst Guds Vejr og Vind« blevne tagne af de svenske mellem Nørre Olands Odde og de svenske Skær. Da Hovedsmanden paa David, Arild Ugerup, saa sig indesluttet af de svenske*), vilde han, skønt det var umulig at slippe løs, dog ikke opgive Skibet uden Vilkaar, hvorfor han sammenkaldte de omtr. 40 Krigsfolk, som tillige med nogle Knægte endnu var i Live af Skibets oprindelige Besætning, — der var 200 Mand, — og spurgte dem om gode Raad. Men de faldt ham alle for Fode og bad ham dog ikke at føre dem til Slagtebænken eller forlange det umulige af dem. Derfor henvendte A. Ugerup sig til den svenske Admiral paa St. Erik og sagde, at han vilde overgive Skibet, hvis der blev lovet dem alle om Bord et ærligt og naadigt Fængsel, enhver efter hans Vilkaar; men hvis Admiralen ikke vilde eller kunde love dette, da vilde A. Ugerup lade baade sig selv og Skibet gaa op i Luer, »hvilket med oprakte Hænder blev samtykt«. Der blev da tilsagt dem det Fangenskab, som de havde begæret; men det blev et haardt og tungt Fængsel, hvori de maatte lide alle Haande. Det fjerde danske Skib, der ogsaa var løbet i Fælden, nemlig Svenske Jomfru, vidste dog at redde sig i Tide, efter Sigende ved at tåne svensk Flag og saaledes slippe forbi den fjendtlige Flaade.⁶⁵

*) Man sagde, at de svenske havde skudt dansk Losen for at hidlokke de danske Skibe.⁴²

Slagets paaviselige Følge var, at begge Modstanderes Flaader maatte erklære sig ukampdygtige og var henviste til nødvtvungen Uvirksomhed en Tid lang. Medens den svenske Hovedflaade tog Station i og ved Kalmarsund, finder vi H. Trolle ved Bornholm (20. Avg.): men hans Rekognosceringsfartøjer holdt stadig Oje med Fjenderne, som han atter gjerne vilde i Lag med. Saaledes vilde han af Sted 24. Avg., men da kunde Lybekkerne ikke, ligeledes 1. Sept., men saa blev det Modvind: ligeledes 16. Sept., men da havde Lybekkerne atter Forhindringer. Hertil kom, at Hovedskibe som Fortuna og Mercurius ikke længer kunde taale Storm og Uvej, at der manglede Proviant, Klæder, Mandskab, og at Soten bredte sig, selv om den ikke længer var saa dødelig som før. Admiralen Frederik Knebel nødtes af Sygdommen til at rejse hjem, hvorfor Johan Kampferbecke traadte i hans Sted.⁸⁹

Fra Ankerpladsen ved Bornholm afsendtes mindre Flaadeafdelinger i forskælligt Hverv.⁸⁹ 1. Sept. udskikkedes Enhjørningen (Oluf Trondson) og en Pinke for om muligt at opsnappe den svenske Kansler ved den pommerske Side. Under 6. Sept. udgik kgl. Ordre til at lade 2 eller 3 Pinker krydse under Blekinges Kyst for at hindre de svenske Smaafartøjer i at overfalde Koffardiskibe og kgl. Fetaljeskibe. En Fribytter, som H. Trolle havde udsendt paa Kundskab, og som var blevet udvist fra Stralsund, mældte Admiralen, at svenske Skibe indtog Ladning til Sverige der i Havnen: H. Trolle opfordrede da Stralsund (14. Sept.) til at afgive Lofte om ikke at yde Danmarks Fjender Beskyttelse; ellers var H. Trolle undskyldt, hvis han maatte angribe disse Fjender paa Byens Strømme; men Raadet svarede, at Admiralens Instruks ikke gav ham Anvisning paa at operere paa de pommerske Farvande.¹⁸⁰ 16. Sept. affærdiges saa Klavs Skel med Engelske Mikael, Falken og Gejsten »for at tjene de svenske, der har deres Færgested fra Stralsund«; 20. Sept. er denne Eskadre ved Grejfsvalde og forlanger under Trusler en lybsk Fribytters Frigivelse, men Opfordringen bliver ikke taget til Følge; i Slutningen af Maaneden maa Eskadren derimod hindre lybske Fribytters Plyndring af Rygen og saaledes dæmpe disse allieredes Iver.¹⁸⁰ Endvidere blev Enhjørningen (O. Trondson), Jomfrupinken, Skottepinken og maaske ogsaa Nordmand sendte til de revalske og rigaiske Farvande, hvor de eventuelt

skulde overvintre, hvis den danske Statholder i Litland ønskede det. Selv paatænkte H. Trolle at gøre Landgang paa Oland, men forinden (16. Sept.) tog han Lybske Kristoffer til Admiral-skib, da Fortuna var for skrobeligt: dets Skibschef Kristoffer Mogensson blev sendt med det til København, hvor det skulde repareres, saa at det kunde holde, »om ikke 20 eller 10 Aar, saa dog 4 Aar eller Fejden ud, da det var en større Ære for Skibet at dø ærligt for Fjendernes Haand end at blive ophugget.«¹

21. Sept. gik H. Trolle endelig under Sejl fra Bornholm og kom næste Dag til Oland, hvor 7 Fænniker Tropper sattes i Land under Otte Rud og brændte i 5 Dage den bedste (sydlige) Del af Oen. De svenske Ryttere, som var paa Oen, indlod sig ikke i aaben Kamp, men havde forinden drevet Kvinder, Børn og Kvæg bort, saa at Landet var mennesketomt, hvor Landgangstropperne kom hen. 2 Bønder toges til Fange, men sendtes tilbage med et Brev af 27. Sept. til Oens Indbyggere, hvori H. Trolle bl. a. tillader sig den Uefterrettelighed at ytre, at Oland er blevet skaanet, ej blot i Fjor, men ogsaa hele denne Sommer. Foretagendet hindredes ikke af den svenske Flaade, der dog laa i Kalmarsund, men netop i de Dage tværtimod sejlede hjem.¹⁵⁰ Efter at have indtaget Landgangstropperne afgik den forenede Flaade 27. Sept. ad Bornholm til: først hindredes Farten af Modvind og dernæst Natten mellem 29. og 30. Sept. af en vældig Sydveststorm, hvis Virkninger føltes i alle danske Farvande og voldte megen Skade. Stormen skilte Flaaden ad: Lybske Kristoffer og 15 andre Skibe maatte søge Ly og Ankerplads ved Avaskær under Blekingen*); herfra sejlede H. Trolle 2. Okt. videre og kom næste Dag til Bornholm, hvor Flaaden efter Haanden samledes; nogle Skibe havde søgt Gulland; Elefanten blev kun reddet der ved en Baadsmands Dygtighed, som styrede Skibet ind i »Bursvig der under Landet«:²¹ Dragen, der maa være kommet til Flaaden igen, laa endnu i Nov. ankerløs og sejløs i Visby Havn¹ og trængte til en stor Repa-

*) Mærkelig nok befandt H. Trolle sig nu dér, hvor Hæren, der 25. Sept. var brudt op paa Toget mod Kalmar, havde ventet at kunne drage Nytte af hans Bistand, »saa at der kunde gores Fjenden Afbæk baade til Lands og Vands«.

ration, som næppe kunde betale sig;⁸ og Fortuna, som jo befandt sig paa Veien til København, var drevet tilbage til Bornholm med knækkede Master.⁸⁹ Men medens Flaaden samledes under Bornholm, opkom der Natten til 4. Okt. en ny Storm, som tvang alle Skibene til at ride for Top og Tagl og lod alle Ankere gaa tabte. Det var vel under denne Storm, at en Baadsmand vovede sig fra sit Skib ud i Soen med et Tov, for at redde et andet Skib, der var blevet ankerløs; han belønnedes med hele 6 Alen Munsters.²⁰ 6. Okt. sendte H. Trolle under disse Omstændigheder Erik Lykke til Kongen for at give Beretning om Flaadens Tilstand og vel ogsaa for at udvirke Tilladelse for Flaaden til at vende hjem.¹⁴ Allerede forlængst havde H. Trolle ytret, at Erfaringerne fra i Fjor advarede imod et Efteraarstogt.

Fra 13. Okt. begyndte Skibene at vise sig paa Reden ved København; H. Trolle skriver 16. Okt.: Jeg er nu kommen her i Havnen med kgl. Maj.s Skibe; Storm og Trang for Ankere og Tov drev os hjem. Endnu 20. Okt. laa dog Mercurius ved Bornholm: det havde været i stor Nød i det svare Vejr og var blevet saa lækt, at det næppe kunde holdes oven Vande; Proviant var der intet af, og af den Grund maatte man sætte 150 Knægte i Land der paa Øen; men man ventede blot paa en Dags Medbør for at komme hjem.⁸ Der var truffet Bestemmelse om, at Skibenes Mandskab for Pestens Skyld ikke maatte have Adgang til Byen, naar det kom til København; det »nøgne og forfrusne« Folk blev nu forløvet, medens H. Trolle selv rejste til Kongen i Nyborg for at tale med ham om Flaadens Anliggender; henad Jul kom Admiralen tilbage. Med det danske og norske Mandskab om Bord havde H. Trolle i det hele været tilfreds; han roser det som arbejdsomt, modigt og nøjsomt i Modsætning til de tyske Knægte, der vilde have mange Penge og gode Dage og blev »syge«, naar de ikke kunde opnaa deres Onsker. Ogsaa om H. Trolle selv udtaler hans Skibschef Kristoffer Mogensøn megen Ros: »Vi har en god Admiral, som gør os alle godt; og dersom der var nogen Del, vi ikke forstod os paa, da underviser han os deri vel.«⁸

Naar Hovedflaaden var draget hjem, skulde efter Bestemmelsen nogle mindre Skibe holde Søen. H. Trolle havde foreslaet, at en Eskadre skulde afskære Forbindelsen i den nordlige

Del af Ostersøen mellem Sverige og Narva—Reval, og dette Forslag blev for saa vidt bragt i Udførelse, da Enhjørningen, Jomfrupinken, Skottepinken og Nordmand, som ovenfor omtalt, blev udsendte til disse Farvande. Det vides, at Skottepinken i dette Efteraar erobredes af de svenske,¹⁵¹ men andre Efterretninger haves ikke om denne Eskadre. En anden Flaadeafdeling skulde krydse ud for Rostok, Stralsund og Pommerns Kyster, og Peder Hvitfeldt blev udset til Admiral,¹ men han kan ikke have tiltraadt Overkommandoen før i Slutningen af Okt. Maaned. Det er rimeligt, at de i Sept. udsendte Skibe Mikael, Falken og Gejsten har udgjort en Del af denne Eskadre, der bestod af 6 Skibe;¹⁵⁵ 3 lybske Orlogsskibe, der løb ud 29. Okt., skulde forene sig med dem ved Hiddensee eller efter en senere Bestemmelse ved Jasmund eller Nydyb. 24. Okt. laa nogle af Kongens Skibe under Gulland; der blev da hurtigt skrevet til dem, at svenske Skibe var komne til Stralsund, og de maatte ikke komme uhindrede tilbage; ogsaa Lybek opmuntrede til med al Iver at indespærre dem.⁸ De svenske Skibe bestod af Røde Hund, 4 Barker, 2 Galejer og 1 Bøjert under Admiral Sigfrid Jönssons Kommando og laa 2¹ 2 Sømil fra Byen for at indtage Tropper og Fornødenheder.¹⁴ 18. Nov. skrev man her hjemme: »Gud give, at vore Skibe (for Stralsund) maatte komme i Vending med de svenske og gøre dem nogen Afbræk.«⁹ Noget i Forvejen, Mortensaften, havde P. Hvitfeldt, der altsaa nu var i Spidsen for Eskadren, virkelig gjort et Forsøg paa at overraske et svensk med Salt ladet Skib, som han med 4 Skibsbaade vilde bortbugserer om Natten. Men da hele Staden blev allarmeret og udsendte 2 armerede Baade imod ham, og da det svenske Skib kom paa Grund, maatte han ro bort efter at have stukket Ild paa Skibet.¹⁹¹ De svenske prøvede senere paa at bryde Blokaden,¹⁴ men en Storm hindrede Forsøget; alle Skibe led Skade paa Master, Ror og Ankere, medens ét strandede,¹⁹⁵ og det bemægtigede de blokerende Skibe sig.¹⁸⁰ De svenske blev derfor nødte til at ligge Vinteren over i Stralsund.

Et Projekt, som flere Gange dukkede op i dette Aar, gik ud paa at sænke Indløbene til Stokholm for derved at svække Sveriges Magt til Søs. I Sept. fremkom saaledes Markgrev Albrekt den ældre af Brandenburg med Forslag i den Retning. I Dec. forhandlede derom med lybske Gesandter. Det paatænkte

at spærre det store og det lille Koggendyb (eller Kogedyb) og Steksund. Det førstnævnte Dyb var 5 Favne dybt og saa bredt, at der ikke kunde være Tale om at fylde det: det lille var kun 3 Favne dybt, men lod sig heller ikke let spærre; derimod var Steksund kun 6 Alen dybt og kunde sænkes med et Skib paa 40 Læster, da Blokhuset, som laa derved, vist ikke kunde hindre Sænkningen. De Skibe, der skulde bruges hertil, maatte være forsynede med Fyrværk, som udsendte Røg og Damp og derved skjulte, hvad man havde for.⁸ Kong Frederik befalede nu sine Raader i al Hemmelighed at overveje Sagen og give Anvisning paa, hvilke gamle Skibe der kunde bruges dertil, og hvorledes Stenkisterne skulde gøres.¹ Deres Erklæring gik dog ud paa, at den danske Flaade kun vilde udsætte sig for stor Fare ved at foretage disse Sænkninger; og selv om det lod sig gøre, vilde de svenske paa én Nat kunne skaffe sig et andet Udlob for deres Skibe, og Omkostningerne vilde da være gjorte forgæves.⁹ Foretagendet blev derfor opgivet.

Et andet radikalt Middel til at skade Sverige var Lukningen af Sundet for al Trafik; det blev iværksat, men snart opgivet igen, da det jo var et tveægget Sværd, der kun kunde forvandle Venner til Fjender og i et hvert Fald mindske Indtægterne.¹⁰

Herluf Trolle havde længe næret Onske om bedre Tilsyn og Regnskabsforelse paa Holmen. Dette Onske fik han nu opfyldt, da hans Ven Kristoffer Mogenson 13. Dec. fik Bestilling paa Bremerholm, altsaa som Holmens Admiral; han og Københavns Lensmand var alt i Forvejen satte til at affatte Registre over Skibsredskaberne, der fandtes baade om Bord og paa Holmen. Og 10. Dec. fik Slotsskriveren paa Københavns Slot Knud Pederson Bestilling paa tillige at være Skibsskriver paa Bremerholm; han skulde føre Regnskab over Skibsredskab, Ankere, Tommer, Jærn osv. og dertil benytte 2 Skrivere, der under ham skulde tjene paa Holmen. Naar der fattedes noget til Skibene, kunde han derom henvende sig enten til Statholderen, Lensmanden, Rentemesteren eller til Kongen selv, eller ogsaa maatte han selv for Kongens Regning købe eller udtage det fornødne. Admiralen (Holmens?) skulde han være lydige, som om det var Kongen selv. Fra 15. Jan. 1565 paalægges det derpaa Rentemesteren, at han ikke maa befatte sig med Indkøbene til

Orlogsskibene, for at der ikke skal købes dobbelt Kvantum af samme Vare.¹

Udgiften gennem Rentekamret til Søværnet var i 1565 over 101000 Dlr. I hele Krigen kendes intet Aar, som krævede større Pengemidler til Flaaden. Det blev ogsaa i andre Henseender et strængt Aar, og kun 1566 overgik det i at paaføre Marinen sørgelige Tab.

For at skaffe Besætning til Flaaden benyttede man Hvervning i temmelig stort Omfang. Der hvervedes ikke blot i Hamborg, Lybek, Rostok¹³ og Holsten, men tillige i Skotland,¹ og H. Trolle maatte forstrække Kongen med 500 Dlr. hertil.¹ Holmens Admiral fik Ordre til at angive, hvor mange Baadsmænd Lenene i Norge efter hans Skøn kunde taale at stille;⁸⁹ der blev da udskrevet 440, som skulde føres ned med Skibe,¹³⁰ men der er formodentlig blevet udtaget flere senere. Fra de danske Kobstæder udskrev man 1470 Baadsmænd; men Byerne maatte tillige stille Karle med Hager, Rør eller Spyd og med en forsøgt Borger som Hovedsmand:¹ af disse Udbudskarle nævnes 900 Knægte fra Landene Vest for Sundet;³¹ men ved en Mønstring over 400 jydsk Knægte maatte de 250 hjemsendes, vel fordi de var uduelige. — Desuden paalægges det Lensmændene at skaffe Sofolk; ligeledes tilsiges 30 Adelsmænd til at tjene til Skibs henad Foraaret.¹

Til Skibsbygningen paa Holmen var der udskrevet 123 Tømmere fra Kobstæderne: de skulde have Løn efter deres Duellighed. 20. Jan. faar H. Trolle, der havde mønstret Knægte i Skaane, Befaling til straks at rejse til København for at have Opsigt med Skibsbygningen, som K. Mogenson havde tilset i hans Fraværelse:¹ allerede 4 Dage efter har H. Trolle overtaget sine Forretninger. 24 Diktere var forskrevne fra Lybek for at arbejde paa det ny Skib: i Feb. spørger Kongen ivrigt efter, naar det kan blive færdigt. Det fik Navnet Jægermester; og det var sikkert ved Jægermesters Atlobning, at Niels Hemmingsøn havde den bekendte Samtale med H. Trolle, hvorunder denne erkendte det som en Adelsmands Pligt at værne Landet mod Fjenderne. Paa Lolland byggedes en stor Pram til at føre Skyts i;¹ men Sygdom ryddede saaledes op mellem Tømmermændene, at Bygningen gik helt i Staa.⁴ En Pinke²⁰ og et af P. Hvitfeldt i Norge bygget Skib købtes til Flaaden,¹³⁰ medens derimod et Skib

fra Rostok, hvorom der ogsaa underhandlede, blev Kongen for dyrt.¹⁶ Der indkøbtes Ankere i Amsterdam: en Kobberskat udskreves hos Præster o. a., end ikke den store Klokke i Lunds Domkirke skaanedes: af det indkomne Kobber skulde der støbes halve Kartover. Mester Kornelius smeddede ogsaa en Del Skyts: et Kontrafej af en af disse »Bosser« blev malet og sendt til Hr. Frederik Knebel i Lybek.⁸ — En Madskat til Flaaden paalagdes alle danske Bønder, »eftersom der intet andet Raad var at finde«, desuden skaffedes den sædvanlige Fetalje, bagtes Kavringer etc.¹

Endnu i det gamle Aar (16. Okt.) havde H. Trolle ytret: »Jeg frygter (for), hvorledes kgl. Maj. skal (kunne) faa sine Skibe udredede paa Foraaret.« Disse bange Anelser var velbegrundede. K. Mogensøn havde (5. Dec.) maattet give en Fortegnelse over, hvad Brøst der fandtes paa Skibene, og det viste sig, at her var meget at afhjælpe: ogsaa brøstede det paa Kabelgarn og Tov, som næsten ikke var at faa for Penge, paa Lader (Alfutager), Kugler og Krudt til Skibsstykkerne og paa Klæder til Søfolkene; men værst af alt var dog Pengemangelen. At Vinteren med sin Kulde varede til ind i Apr., kunde kun forsinke Udrustningerne. Det var derfor et tungt Ansvar, H. Trolle maatte paatage sig, da Kongen 22. Marts overdrog ham at sørge for Skibenes Ekvipering, eftersom Kongen selv ikke saa snart kunde komme til København.¹

Udrustningerne omfattede i alt 34 kgl. Skibe foruden 2 Fribyttene og de Skibe, der skulde til Island*¹⁸). Endogsaa Fortuna havde man tænkt at sende til Søs,¹⁶ men det blev dog opgivet. Endvidere vilde man lade visse Købstæder i Norge udfly Skibe, inden de blev brugte anden Steds.⁸ Skibstjeneste er vist ogsaa fordret i det mindste af nogle Byer i Danmark.

Af de 34 Skibe, som var under Ekvipering, skulde 14 sendes til Norge (Kattegat), nemlig: »Skibene« Grib af Königsberg og Køgehog, »Barkerne« Engelske Ketze, Malmø-Falk og Nordmand, »Rojagterne« Fronen (2: Havfruen), Gøgen og Uglen (vistnok ogsaa kaldet Liuning) og »Pinkerne« Lilien, Oslo- og Elfsborg-Pinke og Unge Fortun (Fortunas Esping) og desuden

* Til Island bestemtes Hanen, Vildmanden og Hinden,²⁰ uagtet man daarlige kunde undvære dem og nogen Tid tænkte at fragte Skibe til denne Fart.⁸ Det er maaske tvivlsomt, at de ovennævnte 3 Skibe kom af Sted.

de 2 Fribyttere. Allerede i Jan. overvejede man, hvorledes de Anslag, som Svensken havde for mod Marstrand o. a. Steder, bedst kunde hindres. I Marts synes Otte Galskyt at have været i disse Farvande; han begærede Tillførsel af Folk og Føtøje. Samtidig afsendtes Mikkel Zelle paa Dragen²⁰ for at bringe Undsætning til Elfsborg, som da trængtes meget haardt af Fjenderne: tilige skulde han udrette alt til Kongens Gavn ved Marstrand og lignende Steder; da han løb af fra København, voldte Isen ham store Hindringer.⁸ Han havde vist ikke Held med sig, uagtet Farvandene der oppe, f. Eks. Varbjergs Havn, i Slutningen af Maanedene var isfri.⁹ Paa Byllingen, en Klippe i Elven mellem Elfsborg og Havet, havde de svenske bygget et Blokhus, hvis Skyts forjog en af de danske Jagter (Dragen?), der havde gjort Angreb; Kongen mente derfor, at der foruden de smaa Skibe, der var under Udrustning,⁸ ogsaa maatte anvendes et større Orlogsskib, der kunde forcere Adgangen til Elfsborg.¹ De svenske var alle Vegne i Skærene med Baade og Espinger og tog mange Skuder og Baade fra de fattige Folk,⁹ og det Onske blev udtalt: Gud give, at Kristen Skel noget snart kunde komme af Sted til Norge; han kunde end være en Hjælp til, at Mikkel Skriver kunde komme ind for Elfsborg.¹⁰ 7. Apr. mældes fra Varbjerg: Tre af Kongens Orlogsskibe ligger i Skærene og kan ikke komme op til Slottet for Vejrets Skyld;⁴ det omtalte Blokhus havde Elfsborgs egne Stykker dog nedskudt:¹¹ men svenske Kilder fortæller,¹⁵³ at de 3 Orlogsskibe blev slagne tilbage af 3 svenske Espinger og nogle faa Baade og mistede meget Folk. Den danske Konge befalede derfor, at to andre større Skibe skulde forstærke Eskadren, assistere ved et Angreb paa Hisingen, odelægge Fjendens Baade og Espinger og frigøre Indløbet til Slottet.¹ Der meldes da ogsaa¹⁵³ om et nyt dansk Forsøg paa med Skibe og Skuder samt 3 eller 6 Fænniker Knægte at overraske den svenske Lejr paa Hisingen; der stod en to Dages Træfning, hvorunder de indtog en Klippe, hvor Fjenden havde et stort Værn, og bragte ham paa Flugt; men da de ingen yderligere Undsætning fik, maatte de gaa om Bord igen og drage bort.²⁷ I Maj opererede Knud Stenson, Kristiern Juel og Kristen Skel ved Elfsborg;¹ den førstnævnte var, i Følge hans egne Optegnelser¹⁵⁴, Admiral, sloges med de svenske der og laa i 8 Uger for at hindre dem i at gaa i Vestersø. Byen

Oslo befaledes det at udrede Jagter, Baade og Espinger, der kunde gøre Fjenden Afbræk for Elfsborg og Baahus,¹³⁰ men samtidig skulde den glædelige Efterretning smugles ind paa Slottet, at Hjælpen (til Lands) nærmede sig.¹ Tilstanden krævede nødvendigvis ogsaa hurtig Undsætning: den skildres saaledes i Slutningen af Maj: Elfsborg er endnu lige saa haardt belagt som før: kgl. Maj.s Skibe ligger udenfor de Bomme, som er slagne over Elven, og kan ikke tilføre Hjælp, men har ydet nogen Forstærkning til Besætningen paa Baahus Slot: Landhæren bør snart drage op til Undsætning.⁸ Kort Tid efter var det dog lykkedes Orlogsskibene at undsætte Elfsborg fra Søsiden,⁸⁹ og efter faa Dages Forløb viste ogsaa Daniel Rantzau sig med Landtropperne, hvorpaa Fjenden trak sig tilbage.⁶⁵ Elfsborg blev nu forsynet saa godt med Skibe og Nødtorft, at det kunde holde sig en Tid lang.²⁷ Kongen befalede nemlig, at Nordmand, Uglen, Unge Fortun og Lilien skulde blive i de Farvande, medens Køgehøgen, Gribben, Engelske Mikael, Falk von Malmö og Havfruen efter H. Trolles Onske skulde afgaa til Ostersøen. En Admiral blev udset for de Jagter, som blev tilbage. Torluf Bildt var foreslaaet af Mogens Gyldenstjerne; Nordmand, der i øvrigt savnede baade Krudt og Lod og ordentlig Skyts, skulde være hans Admiral-skib: men Kongens Mening, at Peder Knudson skulde have den Bestilling, gik dog igennem. Arild Olsson ventedes herop, men ventedes længe forgæves.¹¹ — 20. Juli afbrændte Landhæren Gammel Lødøse ved Gøteelv: der fandtes et stort svensk nybygget Orlogsskib ved Navn Trods Danmark: de danske »havde gjerne haft det ner; men der var ingen Raad til, saa blev det slet opbrændt«. ¹¹ Derpaa kunde de danske Orlogsskibe her oppe tilsyneladende unde sig nogen Hvile; men det blev kun et Vindstille før den næste Storm.

Den næste Eskadre, der afsendtes fra Holmen, havde Erobringen af de i Stralsund liggende svenske Skibe til Maal. Om denne Ekspedition havde de forbundne Regeringer forhandlet meget lige fra Nyaarstid.⁹ Kongen vilde afsende 8 Skibe, der skulde førene sig med nogle af Lybek udsendte, og Lybekkerne var villige til at lade deres Skibe medvirke der, skønt Farvandet ved Stralsund var flakt og Havnen selv kun 8 Fod dyb; men Spørgsmaalet var, hvorvidt det kunde anses for politisk rigtigt at søge Fjenden i nevtrole Farvande; Peder Hvitfeldt, der skulde

have Overbefalingen, burde der da gives Forbud om at angribe selve Stralsunds Havn, og hvis det alligevel var nødvendigt, maatte han have udtrykkelig skriftlig Befaling dertil fra Kongen. Til »Finding« bestemtes først Jasmund eller Bornholm, men man enedes til sidst om at sætte Falsterbo eller Møen²⁷ til Mødested. 26. Feb. fik H. Trolle Befaling til straks at udruste de Skibe, der skulde til Stralsund, og 7., 12. og 19. Marts kom nye Paa-mindelser om det samme: Skibene skulde være færdige, til Isen brød op, og skulde rabates (?), da deres Modstandere ikke vilde slaa fra sig, men kun undløbe. Kongen var bestemt paa, at Svenskerne skulde angribes i Havnen, hvis det ellers kunde ske uden Fare: for de pommerske Hertugers Vrede behøvede man ikke at frygte, da de jo ikke var nær saa mægtige som den dansk-norske Konge. P. Hvitfeldt fik 27. Marts Ordre til at raadslaa med de lybske om at gøre Fjenden Afbræk for Stralsund og tillige at iagttage nogle Handelsskibe ved Vismar, som vist vilde sejle til fordægtige Steder.¹ — Lybek kom først i Søen med sine Skibe;²⁶ de havde sikkert allerede vist sig der 17. Marts;¹⁸² men P. Hvitfeldt afsejlede ikke før omtr. 6 Apr.;¹⁶ der er vistnok under 28. Marts tildelt ham Skibsartikler, der lignede dem, som Hovedtlaaden udsendtes med.²⁷ Eskadren bestod af: Arken af Danzig, Jægeren, Bjørnen, Flyvende Geist, Svenske Bark, Falk von Bergen, Nattergalen, Enckhuyzer Jomfru, Hertug Adolf Pinke og Sorte Pinke*.⁸⁹ 16. Apr. sendte P. Hvitfeldt fra Nydyb en Skrivelse til Raadet i Stralsund og forlangte heri bestemt Svar paa, om Byen vilde tillade ham at fare frem mod de svenske Skibe efter Krigsbrug. Herom kom der en mundtlig Konference i Stand mellem Underadmiralen og nogle pommerske Raader med det Resultat, at P. Hvitfeldt erklærede at ville afstaa fra sit Forehavende. Hertugerne af Pommern til Behag. Derimod førte han Klage over de Spottetaler, som man i Stralsund lod sig forlyde med saavel om Kongen som om ham selv i Anledning af hans mislykkede Angreb Mortensaften i Fjor (S. 73), han kunde af den Grund finde sig beføjet til at lade en eller anden sundisk Borger dingle fra Raaen.¹⁸⁰ Til Kongen skrev han 28. Apr., at de svenske Skibe laa saaledes

*) 2 af de til Stralsund bestemte Skibe skulde (7. Apr.) sendes for Elfsborg;¹ men det er usikkert, om det er sket.

under Stralsunds Volde, at man ikke uden Fare kunde angribe dem; heller ikke var Flaadens Ankerplads ganske sikker; men han udbad sig Befaling til at sænke Indløbene. Hertil blev han dog ikke bemyndiget; Kongen befalede ham blot at angribe de fjendtlige Skibe, naar de vilde løbe ud af Havnen; derfor skulde han selv holde Soen mellem Pommern, Nydyb og Bornholm og ikke tillade noget svensk Skib at vise sig i det Farvand.¹ 7. Maj laa Underadmiralen for Jasmund og indsendte da til Stralsund en Klage over en Kaper.¹⁸⁰ Endnu 10. Maj giver Kongen ham Ordre¹ til at hindre Sverige Tilførsel fra de pommerske Stæder, Volgast o. fl.⁸

2. Maj vidste man i København, at den svenske Hovedflaade skulde have det Hverv at sikre de svenske Stralsundskibes Hjemfart. Admiralen Klas Kristersons Instruks af 29. Apr. paalægger ham da ogsaa at befri de nævnte Fartøjer. Med 38 større og 10 mindre Skibe*), der havde 1688 Stykker Skyts og c. 4000 Mand om Bord, afsejlede han fra Dalarø 15. Maj.¹⁵¹ 20. Maj laa P. Hvitfeldt med 10—13 Skibe Syd for Bornholm, da den lybske Landfoged paa Oen mældte ham, at der var set henved 30 Skibe, kommende Nordost fra. Da dette kun kunde være en Del af den svenske Flaade, gik den dansk-lybske Eskadre straks under Sejl.¹² Det fortælles, at 3 lybske Skibe af Eskadren stod Nord paa og slap lykkelig til Sundet; og at P. Hvitfeldt havde været i Stand til at følge deres Eksempel; men da han var blevet uenig med Lybekkerne om Fordelingen af Byttet fra en erobret Prise, viste han sin Vrede ved at søge mod Syd.¹⁹⁵ Hvorledes det end forholder sig hermed, saa blev Enden paa Legen den, at Størstedelen af Eskadren forfulgtes saa skarpt af de svenske, der hurtig havde opdaget de flygtendes Spor, at den maatte søge ind paa neutralt Omraade paa den pommerske Kyst.¹⁸⁰ Medens 3 danske og 2 lybske Skibe foreløbig syntes at være i Sikkerhed ved at flygte ind i Grejfsvalder Boddén, Syd for Rygen, naaede Arken, Jægeren, Bjørnen og Nattergalen kun til Stranden ved Landsbyen Mukran, lidt Syd for Jasmund paa Rygens Østkyst, jagede af 9 svenske Skibe (deriblandt Danske Hektor) under Bengt Reff. De svenske gik til Ankers en halv Sømil fra de

*) 6. Maj skriver lybske Gesandter fra Kobenhavn: Den svenske Konge vil udruste 46 Skibe, deriblandt St. Erik og 7 af dennes Lige.²⁷

danske; men disse nødtes af den stærke Paalandsvind til at løbe Skibene paa Land: Skibsfolket blev reddet og arbejdede i Nattens Løb paa at bjerge noget Skyts og bringe det i Stilling mod Fjenden, som næste Morgen rykkede dem nærmere paa Livet med mindre Fartøjer, vejledede af de stedlige Lodser.¹⁹¹ P. Hvitfeldt lod da ogsaa stikke Ild paa de strandede Skibe, som brændte ned til Vandlinien, uagtet Rygens Landfoged anstillede nogle Slukningsforsøg: et af Skibene drev brændende Nord paa ind i Trompervig og sank der:¹⁹² men den svære Sogang og stenede Kyst vilde dog alligevel have voldt Skibenes fuldstændige Odelæggelse. De danske søgte med Skud fra det bjergede Skyts at holde Fjenden i Afstand, men Landfogden standsede Skydningen, stak sin Hat op og formaaede Bengt Reff til at love, at han ikke vilde tilføje de allierede noget ondt i Hertugernes Land, hvorpaa de svenske Skibe drog bort »med stor Lyst og Fryd, med flyvende Fænniker, Flage og Bolsaner og under Trompeters, Pibers og Trommers Lyd, som Krigsbrug er«. ¹⁹³ Det danske Skibsfolk, omtr. 400 Mand, sendtes til Hiddensee, hvorfra de med Skibsbaadene, som endnu var i Behold, satte over til Møen. P. Hvitfeldt selv og 6 andre Adelsmænd havde midlertidig taget Bo i et Telt paa Land; de lejede nu en Skude i Stralsund og rejste hjem over Gedsør og blev paa deres Gaarde, til de fik Lejde af Kongen, saa at de kunde fremkomme med Undskyldning for deres Færd.¹⁹⁴ Det bjergede Skyts, i alt 38 Stykker, hvoriblandt 5 halve Slinger, tog den pommerske Regering i Forvaring; noget blev ogsaa senere opfisket*).

Men Ulykken havde endnu ikke naaet sit fulde Maal. Jomfruen von Enckhuyzen (Torluf Bildt), Falk von Bergen (Arild Olson) og 3 lybske Skibe laa som omtalt i Greifswalder Boddén,¹⁹⁵ hvorfra de 22. Maj anmodede de pommerske Hertuger om Lejde, hvilket dog blev dem nægtet: dog tillødes det dem at indkøbe den nødvendige Proviant. Men under 25. Maj skrev Klas Kristerson, der laa med den svenske Hovedflaade i Nydyb, at Hertugerne enten skulde holde de dansk-lybske Skibe arresterede til Krigens Ende eller indvillige i, at de svenske angreb dem, hvor de var: og næste Dag indtog 11 fjendtlige Skibe en

*) 25. Maj havde Lensmanden paa Gedsør faaet Underretning om Eskadrens Uheld og indberettede derom til Kongen.⁸

truende Stilling indenfor Skudvidde, men 27. Maj drog de atter bort, og Faren syntes overstaaet. Tidlig om Morgenen 30. Maj kom dog 10 svenske Skibe til Syne, under Admiral Sigfrid Jøns-son, netop den samme, som P. Hvitfeldt tidligere havde blokeret i Stralsund. De svenske vilde nu kun afholde sig fra Fjendtligheder, hvis Hertugerne vilde lægge Beslag paa Skibene; men hastigt Svar krævedes, thi Mandskabet var begærligt efter Kamp, og alt Skyts var ført over til den ene Side af Skibene for at begynde Angrebet. Næste Dag indvilligede de allierede i at lade Skibene tage i Sekvester, men Hovedsmændene udbad sig Vidnesbyrd om, at de kun var indgaaede paa dette Forlig tvungne af Overmagten og for at undgaa en større Ulykke. Mandskabet rejste hjem over Gedsør. Trods Forliget tog de svenske ikke blot de danske og lybske Skibstlag, men de udplyndrede ogsaa Skibene, som Mandskabet havde forladt; ja de bortførte endog et af de lybske Skibe. De øvrige Skibe lagdes ved Grejfsvaldes Havnebolværk, og der foretoges et Inventering over dem 4. Juni, hvorved der af Skyts fandtes kun 20 Stykker paa Jomfruen, deriblandt 2 halve Slanger, og paa Falken 27 Stykker, mest Smaaskyts.³ 10. Juni drog endelig de svenske bort og konvøjerede 60 rigt ladede Skibe fra Stralsund og Nydyb til Sverige; Herluf Trolle, som havde været i Søen med Hovedflaaden, var da sejlet hjem, saa at Passagen var fri. — Baade fra Sveriges og fra Danmarks Side fremkom der nu en Række Anmodninger til den pommerske Regering om Udleveringen af de sekvestrede Skibe, ja den tyske Kejser udfærdigede endog i 1568 et Brev om det samme til Gunst for Danmark; men alle fik Afslag. En Borger i Grejfsvalde, Mattias Schwartz, blev antaget til at fore Tilsyn med Skibene:⁸ havde han ikke været, da havde de ligget »slet for Vrag«, mente M. Gyldenstjerne; dog havde Mattias under Tiden Vanskelighed ved at faa sine Penge,^{9a} og det hele blev maaske en temmelig dyr Historie for de allierede.¹⁹¹ — 4 danske Skibe af P. Hvitfeldts hele Eskadre maa dog antages at være undkomne fra de svenske.

Som sidste Afdeling af Orlogsskibene skulde Hovedflaaden under H. Trolles egen Kommando udsendes.⁸⁹ Den bestod af Admiralskibet Jægermester, Underadmiralskibet Svenske Jomfru og af Skibene Mercurius, Krabaten, Akilles, Lybske Kristoffer, Danske Kristoffer, Elefanten, Solen, Jonas, Papegojen, St. Jorgen,

Gejsten og Danske Jomfru*).²⁶ Allerede 2. Marts var der udfærdiget Skibsartikler for H. Trolle og hans Løjtnant Kristoffer Mogensøn; de har stor Lighed med dem fra i Fjor, men ganske enkelte Bestemmelser er tilføjede, saaledes er f. Eks. §§ 7 og 14 i forrige Aars Sejlordning (S. 52) nu optagne blandt Artiklerne.³¹ En anden Redaktion (paa Tysk) gentindes med Dateringen 28. Marts;²⁷ den er vist blevet udfærdiget til Underretning for Lybækkerne, hvorfor nogle Artikler, især i Begyndelsen, er udeladte. Med Udrustningen gik det kun langsomt, der manglede som sædvanlig Fetalje, Skyts og Penge. Rentemesteren kunde ikke skaffe Mønt til Baadsmændene, og H. Trolle maatte sige: Hvis Folket ikke faar Penge, da kommer Skibene ikke ud.²⁸ Endnu en Hindring optraadte i Pesten, som fra i Fjor havde taget Bo i Kobenhavn. En Gang var Kongen, — som Anders Søfrensøn Vedel fortæller, — selv gaaet ud paa Bremerholm ved Reberbanen, der, hvor Skibene byggedes, for at se, hvorledes det havde sig, at det saa forhaledes, at hans Orlogsskibe ikke tilrustedes saa betimeligen, som Lejligheden udkrævede. Han gik ikke langt fra de Steder, hvor mange Baadsmænd, Bøsseskytter og andet Skibsfolk laa befængte af Pestilens, at man saa godt som kunde høre deres Heldræt (Dødskamp) og Suk, og mange samme Dag af dem hendode; og alligevel skadedes den gode Herre intet.²⁵ Dette maa være sket i Apr. 1565. 2. Maj mindede Kongen H. Trolle om at skaffe Flaaden hurtigt ud, da Sverige snart vilde udsende sin.¹ H. Trolle svarede, at 10 Skibe kunde straks lægges ud paa Strømmen, og de andre skulde snart følge efter.²⁹ Virkelig blev alle de kgl. Skibe paa Jægermester, Jomfruen og Mercurius nær udlagte 7. Maj, og det lovedes Lybækkerne, at alle danske Skibe skulde være til Stede 19. Maj ved Falsterbo.²⁷ 23. Maj udfærdigedes Bestalling for H. Trolle og 13 Skibshovedsmænd til at løbe i Ostersøen mod Fjenden: paa Bornholm kunde Flaaden hente Ol og 300 Knægte**).¹ — Med Lybeks Gesandter

*) Endnu nævnes¹ Guds Lykke, hvilket vist er det samme Skib som Kind Gottes; men det var strandet ved Bornholm.³⁰ En anden Liste²⁷ mangler St. Jorgen, Gejsten og Danske Jomfru, men har Peder Stedings Kravel, en Raabojert og Stelter (?). Denne Liste nævner Mercurius som Underadmiral.

**) 16. og 22. Maj betales Knægte, der skal til Skibs. 30. Maj udleveres gront Engelsk til et Skivedække og til at slaa i Kahytten i Jægermesteren.²⁰

var der ført Forhandlinger om god Korrespondens og endrægtigt Raad mellem de allieredes Admiraler, hvilket Lybek maatte indromme der ogsaa havde været sidste Sommer, men hvad der endnu manglede, kunde jo ændres; ligeledes forhandlede om Forandringer i Bestemmelserne angaaende Byttet,²⁵ hvilke Kongen bifaldt.¹ Lybek udrustede dette Aar 12 større Krigsskibe foruden nogle Pinker,² men muligvis er der i dette Tal ikke medregnet de Skibe, som alt var brugte mod Stralsund, og som nu altsaa var indisponible, hvorfor den Opgivelse, at Lybek d. A. i alt havde 18 Skibe udrustede,¹⁹⁵ kan være meget rimelig. 17. Maj var da sidste Afdeling af de lybske Skibe afsejlede fra Travemynde med Frederik Knebel og Johan Kampferbecke som Admiraler. I Forvejen havde Borgmester Bartolomæus Thinnappel været om Bord og formanet Besætningerne til at være tro og lydige; tillige blev der vedtaget en Sejlordning i 12 Artikler.²⁶ 18. Maj var Flaaden under Møen og 19. Maj ved Falsterbo; men da den ikke traf de danske her, sendtes Admiralerne til København for at paaskynde Udrustningerne der. Medens de var i Hovedstaden, opkom der 24. Maj Ild i Admiralskibet Engelen (Den gyldne Engel) ved Artillerimesterens og Bøsseskytternes store Uagtsomhed ved Krudtets Tørring og anden Behandling. Skibet stod overalt i lys Lue og sprang til sidst i Luften, idet alle de ladte Stykker gik af, da Ilden naaede dem,¹⁹⁵ hvorpaa Skibsskroget sank med alt, hvad der var om Bord, ogsaa de medbragte Penge. De fleste af Mandskabet omkom ynkeligt, kun 140 blev reddede, og de var alle mer eller mindre ilde tilredte. Noget af Skytset haabede man dog at kunne bjerge ved dertil egnede Folk*.)²⁷ 25. Maj aftalte de danske og lybske nye Bestemmelser om Byttet, skønt man indsaa det urigtige i at sælge Huden, før man havde nedlagt Bjørnen; men Ændringerne vedtoges især for at opmuntre den gemene Mand til des mere behjærtet at søge Fjenden.²⁶ Netop medens Engelen stod i lys Lue, nærmede den svenske Flaade sig, idet den krydsede mellem Møen og den meklenborgske Kyst, 30 Skibe stærk. Den kom ikke ganske uventet; 21. Maj var der udgaaet Befaling til Sjæl-

*) Af Skytset blev, over 3 Aarhundreder senere, i 1886 optaget en halv Snes Stykker, deriblandt 2 hele Kartover, 2 halve Følslinger, 1 Stobejerns Gøtling etc.¹¹¹

land, Lolland, Falster og Møen om at holde god Strandvagt,¹ og endvidere var alle Sotonderne paa Grundene ved København blevet optagne for at vanskeliggøre Passagen for Fjenden.²⁰ Søndagen 27. Maj kom den svenske Flaade alligevel til Dragør, hvorfor en Del Landtropper opstilledes paa Amager for at hindre en formodet Landgang. Lybekkerne, hvem Fjenden var overlegen, mente, at han nærmest vilde overfalde dem, hvorfor de efter Haanden havde trukket sig op i Sundet og nu lagde sig bag Grundene og Rævshalen udenfor København for at være nærmere ved de danske Skibe: de svenske fulgte dog ikke efter, men satte ved Amager, anholdt lige for Lybekkernes Øjne baade danske og lybske Koffarter og krævede uforstyrret Told af de hollandske fra Danzig kommende Skibe: men da Fjenden mærkede, at den danske Flaade snart var færdig, og da Vinden var gunstig, afsejlede han igen i den tidlige Morgenstund 30. Maj.²⁷

Den svenske Flaades Nærværelse ved København skal have fremkaldt en Panik i Byen. Beretningen herom klinger bedst i den svenske Rimkrønikes Vers¹⁵⁸:

Vore de havde saa god en Bør,
 de løb saa nær ind til Dragør
 og der deres Anker fældte;
 de havde vel løbet nærmere daa,
 hvis Styremændene havde dristet sig saa;
 hører, hvad de dér bestilte!
 Da vore Skibe var nu komne saa nær,
 og de i København saa dem dér,
 kom dem stor Sorrig til Haande;
 det skete alt paa en Søndag klar,
 Konningen da selv i Kirke var*);
 han var selv i stor Vaande.
 De løb alle af Kirken ud
 og raabte alle: »Hjælp os nu, Gud!
 det bliver os til Mene;
 kommer de svenske os saa nær,
 raade Gud, hvor det blir med os her!«

*. Han holdt en af sine Herremænds Bryllup¹⁵³ og ønskede derfor ikke ubudne Gæster den Dag.

Kongen gik til Slottet alene;
 han var da sørgende hjærtelig,
 han saa sine Fjender saa nær for sig,
 det hannem tykte ilde være;
 han frygtede derfor allermest,
 de maatte komme og blive hans Gæst,
 thi græd han bitterlig saare.
 Siden steg han i en liden Baad
 og drog bort til de lybske brad,
 bad dem af Hjærtens Grunde,
 at de vilde hannem trolig bistaar,
 thi hans Skib var ej færdig enddaa,
 og ej slippe de svenske i Sundet.

Den svenske Flaade benyttede ogsaa Opholdet i Sundet til at afbrænde 3 Kirkesogne paa Møen. Møenboerne var 28. Maj blevet opfordrede af Kongen til at gøre Modstand, hvis Fjenden vilde gøre Landgang,¹ men de var saa trygge, at de afslog den Hjælp, som Besætningen fra Hvitfeldts Eskadre paa Tilbagevejen (S. 81) tilbød dem; derfor drog Sofolket videre og kom tidsnok til at gaa om Bord paa H. Trolles Flaade,⁸⁹ men Møen fik den svenske Overmagt at føle.

Efter at Svenskerne var afsejlede 30. Maj, styrede de til Travemynde, hvor de ankom temmelig uventet 1. Juni; deres Hensigt var at ødelægge eller erobre det store lybske Skib Morian, som laa her, og at forsænke Traven²⁷ med flere Skibe, fyldte med Sten.⁴ Men efter at Morian var blevet varpet indenfor Barren, der den Gang spærrede Havnen, afviste Skibet, assisteret af det der værende Blokhus og 2 andre Krigsskibe, det fjendtlige Angreb. Af Frygt for at blive indespærret af den dansk-lybske Flaade, som ventedes i Søen, afsejlede de svenske atter,¹⁵⁹ og de allierede kom én Dag for sent.¹⁹⁵

Thi endelig var da H. Trolle kommet af Sted. 30. Maj, da han fra Jægermesteren skrev: »Gud vende vor Ulykke til Lykke og Velfærd og give os Sejr over vore Fjender!« kunde Afrejsen have fundet Sted, hvis Vinden havde været gunstig.²⁷ Vente-tiden benyttedes til at aflatte en ny »Sejlordning«. ²⁶ Denne gengiver 33 1, 3—5, 7—11 i »Skibsbestillingen« fra i Fjor (S. 52)

i nogenlunde uforandret Skikkelse*), udelader §§ 2, 6, 12—15 ganske, men indeholder følgende nye Bestemmelser: 1. Ingen maa, ved Dag eller ved Nat, sejle Admiralen forbi under en Pøn (Straf) af 10 Daler til de fattige. 2. Naar Admiralen vil have sine Hovedsmænd og Kaptejner om Bord hos sig, skal han stikke sine Flag ud af Kahytten og skyde et Skud, da skal de komme til ham. 3. Naar man er under Sejl, skal enhver vogte sig for at gøre de andre Skade, men hver skal give den anden hans ordentlige Rum og for Retten bøde for den Skade, han har tilføjet ham (smlg. 1564, § 8). 4. Naar En om Natten bemærker grundet Vand eller Land, skal han skyde et Skud og lægge bi. 5. Ingen uden Admiralen maa skyde, ved Nat eller ved Dag, det skulde da være, at En vilde bringe ham til at vige af(?).

Endvidere aftales, hvorledes man skulde forholde sig ligeoverfor Fjenden.²⁶ Kaptejnerne lovede at angribe mandhaftig, at gøre deres Bedste, saa vidt menneskeligt og muligt var, og at anfælde den første og nærmeste Fjende, der laa bekvemmest, og ikke »se sig om« efter en anden; fik Fjenden Overhaand over et Skib, skulde de andre trolig staa dette bi, etc.²⁶

1. Juni gik den samlede Armada under Sejl; den talte 25 Kampskibe, med Pinkerne 27 Skibe**). Da man ikke vidste, hvor Fjenden opholdt sig, udsendtes Pinker forud, og den øvrige Flaade krydsede mellem Moen og Skaane. Her skulde de, efter en truften Aftale, være under Sejl 6 Glas og lægge bi 6 Glas for at give Pinkerne Tid til at komme; men den ivrige H. Trolle brød Aftalen og satte om Natten sin Kurs ad Bornholm til. Da skød den lybske Admiral og bragte ham til at vende om. Men da der nu (2. Juni) kom Kundskab om, at Fjenden var løbet Syd paa, besluttede man at give sig i Handel med ham og søgte ham 3. Juni ved Varnemynde, men erfor, at han havde været ved Trave (S. 86), og at han derpaa havde vist sig ved Meklenborgs Kyst. Derfor gik (4. Juni) J. Kampferbecke om Bord i alle de lybske Skibe og formanede Folket til Tapperhed,

*) Dog ændres i § 4 Kændetegnet til, at man skal lade Sejlet (?) paa Fokkemasten flyve og sætte en Floj i Mastetoppen; i § 8 tilføjes, at Ræerne skal sættes i Kors (kajes); og i § 10: ligesaa forholdes under Sejl.

***) De danske Skibe er nævnede S. 82; de lybske hed: Josva, Marie, Löwe, David, Fortuna, Halbmond, Engel Gabriel, Moses, St. Peter und Poul, Rother Hirsch, Falck, Die alte Pincke og Der Wolf.²⁶

og H. Trolle sendte Johan Bokholt, Lojtnant over Knægtene paa Jægermesteren, til F. Knebel og lod ham sige, at den danske Admiral vilde nu, ved Dag eller Nat, angribe Fjenden, da denne var for Ojne, og da Gud gav godt Vejr; og derfor begærede han, at de lybske vilde staa ham bi. Men skønt det ogsaa var den lybske Admirals højeste Onske at angribe, lod han dog J. Bokholt svare H. Trolle, at Flaaden ikke var samlet, men at de fleste baade danske og lybske Skibe endnu var langt borte, og derfor burde den danske Admiral ikke forhaste sig men holde bi, indtil »Bagflaaden« kom op, for at det ikke skulde gaa ham paa samme Maade, som det gik Jakob Brokkenhus ved Bornholm og Jakob Bage ved Oland, det Gud forbyde. J. Bokholt bragte Beskeden tilbage, men Admiralen kunde i sin »forbitrede Harme« (Grimm) mod Fjenderne ikke »styre« (mæssigen) sig og begyndte Kampen. Saaledes fortæller da en officiel lybsk Kilde.²⁶ Forinden Kampen opmuntrede H. Trolle sine Folk med disse Ord: »Nu, Venner, bør vi atter modtage den Kamp, som vi altid har ønsket os: ikke let vil vi finde saa god en Lejlighed igen, og alt vil med Guds Hjælp nok falde lykkelig ud for os.«²⁵ Derpaa bød han — i Følge Ligprædikenen²⁹ — sine Folk at falde paa Knæ og gøre Bøn til Gud, hvorefter Præsten gav dem Atløsning, som alvorlig faldt ind til Gud i en stadig Tro.

Flaadernes Bevægelser fulgtes efter Evne fra Land. Fra Gedsør¹ skrev Lensmanden Klavs Hvitfeldt 4. Juni, at han efter Befaling havde udsendt 2 Baade til Stralsund og Grejfsvalde paa Kundskab; den ene skulde vende tilbage til Gedsør, den anden til den danske Admiral; men de havde ikke truffet noget svensk Skib i Søen. De foregaaende Dage havde svenske Galejer loddet ved Rødsand, men var saa styrede Vest paa for at vende tilbage til den svenske Flaade ved Femern, da de saa Landtropherne samle sig imod dem paa Stranden. Klavs Hvitfeldt skriver endvidere: »Kgl. Maj.s Skibsflaade sejlede herfra for Gedsør i Dag, udi en stille Nordosten-Vejr, og tror jeg visselig, at de møder de svenske Skibe i Dag inden Aften.« Brevskriverens Forventning gik i Opfyldelse.

H. Trolle beretter selv, at han, siden han løb ud af Sundet, ikke havde strøget Sejl, førend han kom i Handel med de svenske. Dette skete Mandagen 4. Juni mellem Femern og Vismar. Han havde gunstig Vind, kom midt ind i den svenske Flaade, gik løs

paa deres Admiralskib og vilde søge om Bord: men da 15- 16 fjendtlige Skibe kom om ham, maatte han*) med Magt slaa sig igennem Flaaden, saa at han fik stor Skade paa Skibsredskabet og mistede meget Folk: men da han havde gjort Gengæld, blev der kun vundet lidet paa begge Sider. H. Trolle selv blev saaret i Arm og Laar af et Skud Hage! og maatte lægge sig til Sengs. Ikke blot Jægermester, men ogsaa nogle andre Skibe var ilde skamferede, især paa Redskabet. — 6. Juni beretter han videre, at Flaaden er under Hiddensee, Vest for Rygen, paa Vejen efter Fjenden, som den løber efter (eller forfølger): men længe kan Jægermesteren ikke holde det ud. Han laverer nu med Svenskerne om Vinden til 7. Juni Kl. 6—7 om Morgenen i den Mening at trænge dem fra Nydyb og skille dem fra deres Skibe, som ligger ved Stralsund. Men da erfarer han, at de svenske allerede har forenet sig**) og tæller nu 48 Skibe, som holder deres Kaas ad Bornholm til, og derfor beslutter han samme Dag at sætte sin Kaas til Sundet for at bevare baade dette Farvand og den danske Flaade for Kongen: flere Skibes Tilstand er saadan, at de ikke kan udholde en ny Kamp eller en Storm, men maa reparere i København. 7. Juni ligger H. Trolle for Dragør, og 8. Juni vil han lægge ind.⁸⁹

De officielle lybske Beretninger^{26. 27} fortæller om Slagets Gang, at H. Trolle Kl. 2 Efterm. saa godt som alene begyndte Angrebet under Meklenborg: det blev imidlertid snart efter helt stille, saa at det var umuligt for de Skibe, der var komne til agters, at vinde op: nogle lybske og danske Skibe holdt dog Skydefægtning indtil henimod Aften, men udrettede ikke noget synderligt. I Nattens Løb sejlede Fjenden ad Stralsund til, medens de allierede holdt sig i hans Nærhed. 5. Juni kom Frederik Knebel, (der den Dag daterer sine Breve: »under Fernern«), om Bord til H. Trolle og foreslog ham, at den danske Admiral skulde forordne en anden i sit Sted, lade sig sætte i Land i Lybek og der faa fornøden Pleje, medens hele Armadaen

*) i Forening med Mercurius (Jørgen Brahe), Lybske Kristoffer (Hans Lavritson), Svenske Jomfru (Erik Rud), Akilles (Henrik Gyldenstjerne) og Krabaten (Otte Rud), — tilføjer en anden dansk Kilde.⁴¹

***) Den svenske Stralsundeskadre maa dog allerede være blevet udfriet i Slutningen af Maj 1658.

skulde sejle til Trave, hvor de skadede Skibe kunde blive reparerede og Morian og 2 Proviantskibe slutte sig til dem. Men H. Trolle vilde aldeles ikke indvillige heri; han mente, at Svenskerne vilde sejle til Sundet, hvis de mærkede, at de allierede slog sig til Ro ved Travemynde. Det blev da besluttet, at man vilde følge Fjenden, saa længe man havde ham i Sigte, og han ikke var kommet Stralsund forbi, og at man vilde modtage Slag, hvis han angreb, og gøre ham saa megen Modstand som muligt, før at han ikke skulde bringe de med al Nødtørft ladede Skibe fra Stralsund ud til sig; men derpaa vilde man sejle til Sundet, hvorhen Morian og de andre Skibe kunde sendes. Efter denne Plan fulgte de allierede Fjenden 6. Juni, (da den lybske Admiral daterer sit Brev: »under Hiddensee«), til under Wittow (den nordligste Halvø paa Rygen) og holdt sig der under Landet Natten over; men da Vinden vedblev at være de allierede imod, og da deres Flaade kun bestod af 23 Skibe og saaledes nu var de svenske ganske underlegen, tog de 7. Juni Kursen til Dragør, hvor de ankom Kl. 2 Efterm. Her stødte Morian til dem 9. Juni. Af de lybske Skibe lagdes de skadede og bygfældige ved St. Anne Bro for at repareres, de andre ved Kastrup Knæ. Baadsfolket maatte ikke komme i Land for ikke at volde Uorden. Da nogle af de lybske Kaptejner beskyldtes for under Slaget 4. Juni at have svigtet de andre, bilagde Admiralerne Tvisten saaledes, at de skyldige betalte 20 Dlr. til de fattige.

Den lybske Krønike¹⁹⁵ tilføjer en Del Enkeltheder. H. Trolle kunde ikke entre den svenske Admiral, fordi denne havde udlagt Bomme, som holdt Fjenden borte. Danske Kristoffer (Niels Trolle) fik stor Skade ved sin egen Ild og en Bøsseskyttes Uforsigtighed, idet der gik Ild i Krudtet; mange dræbtes og 50 saaredes; havde Skibet ikke faaet Hjælp af en Lybekker, var det brændt op; nu sendtes det om Natten til København med de saarede*).

Fra svensk Side foreligger en Beretning¹⁵² med mange livligt skildrede Smaatræk, der maa have et Øjenvidne som Kilde. I Slaget, der stod ud for Buchow mellem Rostok og Vismar,

* I Juli betales Bartskaerlon for Skibshovedsmand Jakob Jude og nogle Bøsseskytter, som blev forbrændte paa Danske Kristoffer.²⁰

»lurede« de lybske noget; — da kom H. Trolle paa Jægermesteren for en Vind, holdt først ned paa Svanen, som undgik ham, dernæst paa Herkules, der ogsaa drejede af; søgte derpaa for fulde Sejl Engelen, Pelikanen og flere andre Skibe, men han fik en varm Modtagelse overalt, hvor han kom hen: endelig stævnede han mod Troilus, tønnede mod en Bom, dette Skib havde lagt ud, saa at Troilus krængede stærkt over til Luvart, mistede sin Mesanmast og fik Kahytten knust; Troilus laa nu »som en And under en Falk«, men brugte dog sit Skyts vel. Den danske Admiral lod støde i Trompeterne, svingede agter om Troilus, lod sit Dræg falde og raabte: »Stryg og giv dig til Fange for Kongen af Danmark!« men Troilus' 12 Stormstykker afholdt de danske fra at entre, og Pile røg som Hagel fra de om Bord værende Finners Staalbuer. »Der stod den danske Admiral udi blaåt Harnisk, med en Brunsvighat og Fjerbusk samt med sit gule Felttegn, hvorpaa de 3 Kroner saas«. Da ramtes han af Hagel, som Niels Schenck, Hovedsmanden paa Troilus, havde udskudt af sit Ror.¹⁵³ Og da H. Trolle frygtede for, at flere Svenskere skulde komme over ham, huggede han sit eget Dræg over og drev i Læ gennem hele den svenske Flaade. Imedens kæmpede det svenske Admiralskib St. Erik med den danske Underadmiral (Merkurius?) og det svenske Skib Danske Hektor med det danske Skib Svenske Jomfru. Aftenen skilte Flaaderne ad. 5. Juni fulgte Fjenden tæt efter de svenske, men da var det stille Vejr; 6. Juni tillod Vejret vel de svenske at søge Fjenderne, men disse var da afsejlede til Øresund*).

Fjendens Flaade laa endnu 17. Juni ved Bornholm og bestod da af 48 Skibe; den havde gjort Forsøg paa at indtage Oen,¹² og havde ledsaget Koffarter baade fra Sundet og fra Stralsund til Sverige.¹¹ 17. Juni løb den Vest paa, var samme Dag under Møen, næste Dag ved Stævns; 23. Juni kunde de lybske fra deres Skibe ved Kastrop Knæ »med Smerte« se Fjendens 48 Skibe mellem Falsterbo og Stævns;²⁷ 25. Juni udplyndredes

*) Da Svenskerne, selv efter den Angivelse, som nævner den tidligste Tid, først 12. Juni drog ad Øresund til, kan Beretningerne om, at de forfulgte de allierede paa Vejen¹⁵¹ og gjorde 700 af deres Mænd ukampdygtige,¹⁵³ ikke være rigtige.

Moen atter, uagtet Bonderne denne Gang satte sig til Modværg, ¹⁵¹ men 400 Knægte, som Kongen afsendte, kom dem for sent til Hjælp. Derpaa vendte den svenske Flaade sig til den tyske Side for at overføre Krigsfolk til Sverige. ¹⁵² Fjenderne optraadte overalt som Herrer i danske Farvande. Det var nødvendigt, at den forenede Flaade snart viste sig igen paa Kongens Strømme.

VI.

OTTE RUD OG ERIK RUD ØVERSTE
ADMIRALER.

1565.

DA Herluf Trolle 8. Juni gik i Land fra Jægermesteren, nedlagde han med det samme sit Embede som øverste Admiral. I hans Sted blev Otte Rud udnævnt: Dagen er uvis, men det var sket, før H. Trolle døde af sine Saar (25. Juni). Den døende erfor nemlig Udnævnelsen og sagde da, at han ingen vidste i Danmarks Rige, som var bedre til at være Admiral, end O. Rud; »jeg vil sige god for, at han ikke skal sky for sine Fjender«. ⁷⁸

Lybekkerne havde gjort Kongen opmærksom paa, at den danske Flaade var for faatallig, ²⁶ hvilket Kongen selv maatte indromme, ¹ og han lovede derfor, at den skulde øges med 8 Skibe, nemlig de 5 Skibe, som var afsendte fra Kattegateskadren (S. 78), og nogle andre, som man haabede at erhverve i Sundet blandt Handelsskibene dér, og som Oluf Daa og Sylvester Franke afsendtes for at udtage: ²⁶ endvidere skulde Skibet, som Landskrone By udrustede, ogsaa møde: men det strandede forinden. ¹ Da der ogsaa manglede Baadsmænd og Knægte, blev en Del Søfolk udskrevet i Norge, ¹³⁰ og de mange, som var rejste hjem til Købstæderne, fordi de var syge, men som nu var helbredede, krævedes tilbage. ¹ 900 Hageskytter skulde gaa om Bord paa Flaaden. ²⁷ Alt disponibelt Skyts bragtes om Bord. ¹ Med Proviant blev Flaaden kun nogenledes forsynet: den var næppe løbet ud, før den følte Mangel paa Øl.

18. Juni havde Fjenden vist sig mellem Falsterbo og Stævn med en anseelig Styrke; derfor gik alle de lybske og danske Admiraler og Kaptejner 22. Juni i Land paa Amager for at raadslaa om den Orden, som deres Skibe skulde ligge i for at tage imod Fjenden*). O. Rud maa altsaa paa denne Tid have været udnævnt til Admiral. Man besluttede ogsaa at gaa under Sejl 28. Juni, men da de lovede 8 danske Skibe endnu ikke var komne, maatte Afrejsen opsættes. Endvidere blev man enig om en Ordning, der skulde gælde, naar man kom i Kamp med Fjenden, for at ingen skulde kunne undskylde sig. Enhver burde følge de andre og ved Ære og Tro holde ud; var et Skib ikke saa vel besejlet, at det kunde følge med de andre i den paabudte Orden (s. n.), var det næste forpligtet til at hjælpe det af Sted ved Bugsering med Baade, for at Ordenen ikke skulde blive forstyrret. Naar det kom til Handel, skulde man ikke »se sig om« efter et andet Skib, men lægge det nærmeste om Bord, hvad enten det var efter den givne Orden eller ikke, og gøre sit Bedste. Man var ikke undskyldt, fordi man mente at burde vente »paa sin Mand, hvorpaa der var givet Besked«, men hvosomhelst der undlod at lægge om Bord med Fjenden, skulde agtes for en æreløs, troløs og menedersk Mand, der ikke var værd, at en ærlig Mand drak af samme Kande, som han. For at minde herom blev en rød Trækande hængt op paa Bovgsprydet om Bord paa alle de danske Skibe.²⁶

Som antydet, var der ogsaa vedtaget en Orden,²⁶ hvori Skibene til Søs skulde følge efter hverandre. Sejlede de for Vinden, fordeltes de i Grupper (ligesom i Fjor S. 55) paa tre Skibe, hvoraf Hovedskibet sejlede i Spidsen med sine to Sekundanter til henholdsvis Bag- og Styrbord; dog dannedes den første Gruppe af fem Skibe. Flaaden bestod af**):

- I. 4. Jægermesteren, dansk Admiral (Otte Rud, Klavs Skel);
1. Lybske Kristoffer (Hans Lavritson); 5. Havfruen (Baltasar

*) Skibene blev lagte i følgende Orden: Jægermester, Morian, Mercurius, Josva, Svenske Jomfru, Akilles, Krabat, Lybske Kristoffer, Danske Kristoffer, Elefanten, Maria, Löwe, Moses, Fortuna, Rother Hirsch, St. Peter und St. Poul, Halber Mond, Engel Gabriel, Davit, Falck, Solen, Papegoje, Jonas, Flyvende Gejst, Danske Jomfru, St. Jørgen,²⁶ — i alt 26 Skibe.

**) Ved de danske Skibe er Officererne om Bord tillige anførte.

Lavritson); 2. Krabaten (Vincens Juel, Hartvig Hoken); 3. Engelen (Kristiern Skel). II. 6. Morian, lybsk Admiral; 7. Löwe; 8. Halber Mond. III. 9. Svenske Jomfru, Underadmiral (Erik Rud, Peder Munk); 10. Floris (Oluf Daa); 11. Danske Kristoffer (Niels Trolle, Knud Alsing). IV. 12. Maria; 13. Engel Gabriel; 14. Fortuna. V. 15. Elefanten (Erik Lykke, Rudbek Pors); 16. Jonas (vistnok Tyge Kruse); 17. Papegoje (Knud Reventlov). VI. 18. Mercurius (Kristoffer Rosenkrans, Hans Pederson Basse); 19. Gribben (Kristiern Juel); 20. Falk von Aalborg (Lavrits Grøn). VII. 21. Moses; 22. Falcke; 23. David. VIII. 24. Meerweib; 25. Flyvende Gejst (Otte Galskyt); 26. Lübsche Falcke. IX. 27. Danske Jomfru (David Gyntelsberg); 28. St. Jørgen (Peder Bilde?); 29. Engelske Ketze (Sylvester Franke). X. 30. Josva; 31. Rother Hirsch; 32. St. Peter und Poul. XI. 33. Akilles (Peder Hvittfeldt, Anders Fris); 34. Solen (Jørgen Pederson); 35. Kogehogen (Knud Stensøn). Pinkerne, som sejlede foran og bag Flaaden, var paa lybsk Side: Alte Pincke, Wolf og Höländische Pincke. Tilsammen 21 danske og 14 lybske Kampskibe foruden 3 lybske Pinker.

Naar Flaaden sejlede »beim Winde« (bidevind), svingede i Reglen den Bagbords Sekundant op efter Hovedskibet foran den Styrbords Fælle, i den Orden, som Løbenumrene i ovenstaaende Liste angiver, saa at Flaaden dannede én lang Linie.²⁶

2. Juli besluttede de danske og lybske Admiraler at gaa under Sejl ved første tjenlige Vind. Fjendens Hovedstyrke var vel afsejlet fra Sundet, men der saas dog nogle svenske Skibe under Stævns, og imod dem udsendtes Elefanten, Engelske Ketze og Flyvende Gejst samt 3 lybske Skibe, som kom af Sted Kl. 7 næste Formiddag; men senere paa Dagen (3. Juli) gik ogsaa den samlede Armadas andre Skibe under Sejl og vilde sætte Kursen ad Moen og dernæst til Nydyb. Den lybske Admiral mældte hjem, at Fjenderne kunde opvise 48 Skibe; men, tilføjede han, »Tallet afskrækker os ikke; vi er dem voksne«. ²⁷ De følgende 3 Dage var det temmelig stille Vejr; da man havde faaet Kundskab om, at Fjenden laa under Jasmund med 45—46 Skibe, holdt de allierede Skibsraad, hvori de tog den Beslutning kun at ankre op, hvis det vedblivende var stille, for at Svensken ikke skulde undgaa dem eller drage Fordel af Vinden; men naar Vinden kulede op, skulde man stadig »prise den«. Flaaden laa da en Tid lang

til Ankers mellem »Orkunde« (Arkona?) og Jasmund, altsaa i Trompervig. Lørdag 7. Juli fik den Fjenden i Sigte henimod Jasmund der under Landet. Den lybske Underadmiral lod sig sætte over til O. Rud og forestillede ham, at de nu, da Gud havde givet dem gunstig Vind, burde efter Aftalen holde ned mod Fjenden, men saaledes, at alle i den fastsatte Orden kunde anfælde ham, saa at ingen kunde undskylde sig med, at de ikke havde haft Tid til at vinde frem: og derfor burde O. Rud ikke overile sig men sindigt holde sig tilbage, indtil alle samtidig kunde begynde Slaget. Til Overflod sendte da O. Rud en af sine Tjenere ved Navn Andreas (maaske Skibshovedsmanden Anders Fynbo) til Bagtruppen i Flaaden og opfordrede Cheferne dér ved Ære og Tro til at være villige til at angribe Fjenden med alvorlig Flid. Det samme gjorde den lybske Admiral ligeoverfor sine Folk.⁷⁶ O. Rud lod derpaa sit Mandskab om Bord paakalde Gud og afsynge nogle Salmer, baade danske og tyske, ligesom han opmuntrede enhver til at stride mandeligen.⁷⁸

Den hidtil værende Underadmiral Erik Rud beretter følgende om Slaget: Lørdag 7. Juli kæmpede de allierede med de svenske: disse talte 46 Skibe, vel stafferede med Folk og Udrustning. For de dansk-lybske var baade Vind og Strøm gunstige: Kampen stod mellem Nydyb og Bornholm. Jægermesteren og den svenske Admiral St. Erik bordede hinanden; saa kom 2 eller 3 fjendtlige Skibe, deriblandt Forgylde Løve*), deres Admiral til Hjælp, men den danske Underadmiral Svenske Jomfru ilede til og kom til at ligge mellem St. Erik og Forgylde Løve: derpaa kom andre svenske Skibe til og omringede de danske, saa at disse var i stor Nød. Dér laa i én Klynge 7 svenske Skibe**) om de 3 danske Skibe Jægermesteren, Svenske Jomfru og Danske Kristoffer og 1 eller 3 lybske Skibe. Dog slog disse saa godt fra sig, at der ikke var et levende Væsen at se paa St. Erik og Forgylde Løve, hverken paa Kobryggen eller »Bunken« (her vist 5: Batterierne), og de to Skibe kunde let være blevet erobrede: men for det første gik der Ild i Forgylde Løve, og

*) Forgylde Løve (Byens Løve) er det danske Skib, som de svenske tog efter Slaget 14. Avg. f. A. (S. 66).

**) Ligprædikenen over O. Rud, der lader Kampen begynde Kl. 6 Morgen og vare i 11 Timer, angiver her de svenske Skibes Antal til 5.⁷⁸

da Vinden bar ned paa Svenske Jomfru, fængede dette Skibs Takkel og Tov ogsaa Ild, saa at Skibet blev nødt til at arbejde sig ud af Klyngen, der omgav det paa alle Sider; Ilden havde gjort Jomfruen »sejllamt«, og af 500 Mand var kun 150 kampdygtige. For det andet blev Danske Kristoffer skudt i Sænk, og det vidstes endnu ikke, om Hovedsmanden derpaa, Niels Trolle, var blevet reddet af de svenske eller ej. Den lybske Admiral, som havde holdt sig bravt og kunde have gjort Svenske Hektor værgeløst, maatte (for det tredje) ogsaa rømme Pladsen for Ildens Skyld, og da han havde lidt Skade paa Sejl og Redskab, kunde han ikke komme Jægermesteren til Hjælp, førend han havde gjort sig færdig igen. Ligeledes holdt 2 andre Lybekkere sig vel og roses saavel som nogle af de danske, hvoriblandt Engelske Ketz særlig nævnes. — Fjenden vedblev at »overile« den danske Admiral med friskt Mandskab, saa at alt hans Folk blev »afslagen«, og da ingen ydede ham Undsætning, fik de svenske omsider Skibet. Erik Rud ved ikke, om hans Broder nu er i Live*). Blandt de saarede nævnes Kristoffer Rosenkrans (paa Mercurius) og Oluf Daa (paa Floris); de Skibe, der havde mistet mest Folk, vidnede selv om, at de virkelig havde været i »Rogen«. Efter Slaget saa Svenske Jomfru ilde ud: i Laaringen fandtes et Hul ved Vandlinien, der var 2 Alen langt, et andet meget stort saas lige ved Krudtkamret; Gallionen og Tømmerværket der omkring, Fokkemasten, Storraaen, 4 Skærstokke i Skroget var sønderskudte og 2 Ankere gjorde ubrugelige; Skibet kunde ikke længe holde Søen i den Tilstand. Andre Skibe var ogsaa i den Grad tilredte, at de bestemt maatte anderledes stafferes, hvis man ej vilde lide endnu mere Spot og Skade. — De svenske havde mistet Svenske Hektor, Forgylde Løve, Store Grif og Kalmar Bark; to af dem var opbrændte, to grundskudte.³²

Mogens Gyldenstjerne opgør Tabet, vistnok til Dels paa Grundlag af Erik Ruds Beretning, saaledes: De svenske har fanget større Skade end vi; de har mistet 5 med de bedste af deres Skibe**) og firdobbelt Folk mer end vi.³² Kongen skrev

*) O. Rud havde faaet et stort Saar over det venstre Øje.⁷⁸

**) Kun Svenske Hektor var et større Skib, Forgylde Løve og Store Grif var af Mellemstørrelse og Kalmar Bark et mindre Skib.⁵⁰ Det femte mistede Skib var St. Jørgen, som erobredes af de danske, hvorom mere nedenfor.

12. Juli til Lybek: Vort Tab for vor Del er ikke saa stort.²⁷ Med Datidens Hang til Overdrivelser fortalte man, at 3000 menige Svenskere var faldne; de kastedes over Bord, medens de adeliges Lig førtes til Stokholm for at begraves der med megen Prunk *).⁵⁰

De tjenstlige lybske Indberetninger²⁶ fremstiller Slagets Gang saaledes: O. Rud**) bordede St. Erik, og den lybske Admiral paa Morian bordede Svenske Hektor i den Tro, at hele den samlede Armada var saa højt oppe i Vinden, at ingen vilde holde sig tilbage; Angrebet indjog Fjenderne først stor Skræk; men da de saa, at Angriberne ingen synderlig Hjælp fik, idet omtrent kun 10 danske og lybske Skibe indlod sig med Fjenderne***), fik disse Mod og omringede Morian; Hektor lagde sig paa den ene Bord, Den gyldne Løve paa den anden, Store Grib agter, medens Svanen og endnu et Skib ligeledes laa tæt ved. Der opstod da en 4 Timers Skyden, hvorved Løven, som Morian nogen Tid havde besat med sine Folk, kom i Brand; St. Erik forlod Svenske Jomfru, som det havde kæmpet med, og sluttede sig til Morians Fjender, medens Josva, der ellers havde nok med at værge sig selv, ilede Morian til Hjælp; men Ilden, der fik Overhaand i Løven, nødte Morian til at trække sig tilbage og lade Ankeret falde, da Skibet var meget skamferet. Løven brændte ned til Vandlinien, Store Grib sank, og Hektor forliste ligesaa. Den danske Admiral var nu omringet af Fjender, som han i en 6 Timers tapper og ridderlig Kamp gjorde ganske værgeløse, men han fik ingen Undsætning, hvorimod Fjenden trak friske Folk til sig, som overmandede Skibet, medens Danske Kristoffer, der vilde undsætte ham, blev grundskudt. Svenske Jomfru blev saa ødelagt, at det ikke uden stor Reparation kunde bruges igen mod Fjenden. Hele dette Tab kunde være undgaaet, hvis alle havde gjort deres Pligt. Sylvester Franke gjorde

*) Der anførtes ogsaa endnu større Tal: »Den svenske Admiral havde bekendt (for Otte Rud?), at han havde mistet 3500 Knægte og 1500 Baadsmænd.«⁷⁸

**) Jægermesteren beskrives i den lybske Kronike¹⁰⁵ som et Skib paa 400 Læster, 200 (?) Stykker Skyts, deriblandt 4 hele og 8 halve Kartover og 2 store Notslanger.

***) Den lybske Kronike paastaar, at kun 4 danske og 8 lybske Skibe kæmpede med Svensken, Resten var »Kujoner«.

dog sit Bedste med sit lille Skib: han satte nogle af sine Skytter om Bord paa det svenske Skib St. Jørgen: de fik Magt over det og bragte det til København*). -- Dagen hældede, saa at det blev umuligt for Morian at komme Jægermesteren til Hjælp: de svenske forlod Kampladsen for gunstig Vind og tog Kursen ad Bornholm**).

Medens den lybske Beretning lader Morian være Midtpunktet i Kampen, lader de svenske Kilder det danske Admiralskib i højere Grad spille Hovedrollen. Jægermester søgte St. Erik; dette fik Hjælp af Finske Svane, som igen blev angrebet af Danske Kristoffer. Svenske Jomfru kæmper med Hektor, Troilus og David: dette sidste bliver angrebet af Morian, som atter anfaldes af Den gamle svenske Grib, der dog løbes i Sænk af et unævnt lybsk Skib. Saa laa da Svenske Jomfru med Troilus paa den ene Side og Svanen paa den anden; Jægermester laa for Svanens Bøvg og Byens Love agter. Morian, der under Sejl kæmpede med Hektor, lod sit Anker falde, hvorved det blev fri for Hektor, som sejlede videre: lige saa bar en anden Lybekker sig ad, som kæmpede med David. Fjenderne kastede Fyrværk paa Forgylde Løve, saa at det brændte op. Troilus skød et saadant Hul i Danske Kristoffer ved Vandlinien, at Vandet skvulpede derind; da Skibet begyndte at synke, prøvede en Del af Mandskabet paa at gøre sig til Herre over det svenske Skib Svanen, hvis Besætning derfor sprang over paa Jægermesterens Dæk, men det svenske Samson jog de danske fra Svanen, og da sank Kristoffer. 10 svenske Skibe har tappert bordet med Fjenden. Denne holdt al Tid bide Vind, men de svenske mest Luvart for Jægermesteren, »der han laa«: de mistede 4 Skibe,

---

*) Den lybske Kronike fortæller denne Episode saaledes: Franke forte et engelsk Skib paa 60 Læster, hvormed han erobrede St. Jørgen, der maalte 130 Læster; men da de svenske kom til Undsætning, maatte Franke opgive sin Erobring. Tilbage om Bord blev dog nogle af hans Folk, 4 Baadsmænd og 8 Landsknægte; de drev de svenske ned i Rummet og tilnaglede Lugerne over dem, hvorpaa de under svensk Flag sejlede gennem den fjendtlige Flaade, undkom om Natten og naaede København, hvor Kongen modtog dem med Ære og gav dem Guldkæder og smukke Klædninger.¹⁹⁵

**) Efter Slaget bragtes 400 saarede Lybekkere paa 2 Skibe til Hansestaden.¹⁹⁵

516 døde og 523 saarede (foruden de druknede).¹⁵² Den svenske Konge takkede Gud, fordi han dog i dette Slag havde haft nogen Lykke blandt anden Ulykke, og fordi der dog var sket Fjenderne noget Afbræk, idet deres Admiral og et andet af deres fornemste Skibe (?) var erobrede: St. Erik og andre Skibe havde dog lidt nogen Skade af Fjendens Skyts, saa at de maatte hjælpes, for de kunde komme ud igen.¹⁵⁵

Men rigtig tilfreds med Slagets Resultater var Kong Erik alligevel ikke; han mente, at der vist havde været god Lejlighed til at gøre Fjenden yderligere Skade og at udrette mere til Gavn for Sveriges Rige, end sket var. Dog bevilgede han Admiralen Klas Kristerson en Triumf og Hovedsmændene en Foræring; de menige fik en Skænk, naar de vilde gøre ét Togt endnu.¹⁵⁵

Men i Danmark blev der udtalt langt haardere Domme over dem, som mentes at have været forsømmelige i Slaget. I en privat Dagbog læses under 7. Juli: »Beklageligt er det, at mange den Dag sveg deres Ed til Kongen.«⁸⁵ Mogens Gyldenstjerne skriver: »Kongen er intet tilfreds med de Skibshovedsmænd, der har ladet tage deres Admiral bort;«⁸⁹ og nogle andre Rigsraader udtrykker sig endnu tydeligere: »Vort Folk har holdt sig ilde nu saa vel som tilforn udi salig Herluf Trolles Tid (i Slaget 4. Juni): Gud straffe dem; og tror vi vel, det bliver dem heller ikke skænket med Tiden.«¹¹ Kongens Ugunst havde allerede vist sig 17. Juli, da han skrev til Erik Rud, at nogle Hovedsmænd paa Orlogsskibene i den sidste Træfning ikke havde holdt sig, som det sig burde, hvorfor et kgl. Brev, vistnok indeholdende strænge Ord, skulde oplæses for dem.¹ Andre Forholdsregler er der, saa vidt vides, ikke tagne imod de forsømmelige. Men Kongens Vrede svandt vist ikke saa hurtig. 20. Avg. skriver Peder Skrams Elsebe Krabbe, at det gør hende ondt, at de gode Mænd er komne i Ugunst hos Kongen for den Skibshandels Skyld; alligevel haaber hun, det skal vise sig, at de ikke med deres gode Vilje har undladt at gøre deres Pligt*.⁸⁹

Størst var dog Harmen mod de forsømmelige i Lybek. Allerede de lybske Indberetninger taler haarde Ord om de tro-

*) De »forsømmelige« er maaske virkelig blevet hindrede i at ile deres Fæller til Hjælp af de øvrige svenske Skibe, som ikke deltog i Kampen om Admiralskibene.¹⁵⁵

løse, som forglemte Ed, Ære og Redelighed og lod de andre i Stikken. Derfor blev der holdt formelig »Inkvisition« over dem, der ikke havde gjort deres »devoir«: i Avg. forhorte Borgmester Bartolomæus Thinnappel de paagældende i København, og 12. Okt. maatte de udstaa en ny Eksamen i Lybek.¹⁵⁴ 5 Hovedsmænd havde dog af Frygt for Straffen taget Flugten.¹⁵⁵ Men da de andre Skibschefer gik i Forbøn for de skyldige, og da disse gav Haand paa, at de for Fremtiden vilde forholde sig mere tro, blev de fleste benaadede: dog maatte enkelte vandre i Fængsel i nogen Tid. Det viste sig i øvrigt, at nogle af de lybske Borgere, der i Foraaret var blevet udsete til Hovedsmænd, havde benyttet et uheldigt Stillingssystem, idet de havde lejet andre, men uduelige Mænd til at træde i deres Sted.¹⁵⁶

Hertug Hans den ældre i Haderslev viste Kong Frederik sin Medfølelse ved at skrive: »Det havde været bedre, at Jægermesteren var blevet i Søen, end at Fjenden skulde forstærke sig med det.«¹⁴ Men netop dette skete; Jægermesteren viste sig snart efter i Fjendens Rækker. Af Fangerne, som Sverige havde gjort 7. Juli, skulde Admiralen og de 4 Adelsmænd efter Kong Eriks Befaling indføres til Stokholm og »forhøres« af Kongen der; hvad de gemene Fanger angaar, som man havde altfor mange af, da havde Kongen fast hellere set, at Admiralen havde ladet det gøre af med dem: men nu skulde de sendes et Steds hen, hvor de kunde gøre Gavn.¹⁵⁵ Triumfen, hvori Fangerne blev »indførte«, gik for sig 29. Jan. 1566:¹⁸ i Okt. døde O. Rud i Fangenskabet.

Efter Slaget 7. Juli overtog Erik Rud øverste Kommando over den forenede Flaade. Han sammenkaldte et Skibsraad og besluttede sammen med de lybske Admiraler, at man skulde løbe »af en Boyg til en anden« mellem Bornholm og Skaane, indtil man erfor, at de svenske var dragne til Skærene, og man havde faaet nærmere Besked fra Kongen.³² Man kunde nemlig, paa den ene Side, ikke angribe Fjenden, da mange Skibe var beskadigede, og man ikke kunde have nogen Tillid til de ære- og ed-forglemmende Folk: paa den anden Side vilde det være en Skam at forlade Søen saa pludselig. Derfor opholdt Flaaden sig nogle Dage mellem Bornholm, Skaane og Blekings Side og udstod i den Tid en stærk Storm: men da man erfor, at Fjenden 8. Juli havde forladt Bornholm for at gaa Nord paa ad Skærene

til, ankrede de allierede op under Bornholm 11. Juli ved Middagstid*). Her gik Admiralerne næste Dag i Land og genoptog Forhandlingerne. Da mindst 5 af de bedste lybske Skibe havde lidt stor Skade, ønskede Lybekkerne, at deres hele Flaade maatte sejle til Trave for at reparere dér. Erik Rud bemærkede hertil, at dette maatte de i saa Fald gøre paa eget Ansvar; han kunde ikke indvillige deri uden Kongens Tilladelse; men han vildg foreslaa, at hele den forenede Flaade sejlede til Moen eller Falsterbo, saa kunde der forhandles med Kongen om Lybeks Ønsker, som bl. a. gik ud paa endog ganske at oplægge Skibene for i Aar og udruste dem bedre til næste Foraar.²⁶ Kort Tid efter maa man have modtaget Kongens Skrivelse til Erik Rud af 12. Juli, hvori det befales denne at træde over paa et andet Skib og i Broderens Sted være (øverste) Admiral. Med de uskadede Skibe og Folk skal han holde Søen under Bornholm, for at de dansk-lybske ikke skal siges at være slagne af Søen; kommer Fjenden og er ham overlegen, hvad der dog er usandsynligt, kan han jo altid trække sig tilbage. De ukampdygtige Skibe derimod skal sendes til Dragør for snarest at blive reparerede.¹ I et Brev til Lybek af samme Datum²⁷ beder Kongen Raadet, at det vil sende sine skadede Skibe til København og lade Resten blive i Søen. Uden at tage Hensyn til Kongens Ønsker, men blot i Kraft af den paa Bornholm tagne Beslutning afsejlede hele Flaaden fra Øen 17. Juli, da Vinden var god, og kom 19. Juli »under Skaanes Side« og 20. Juli ved Middagstid under Falsterbo Rev. Næste Dag afrejste de 2 lybske Admiraler med 2 Kaptejner til København for at forhandle med Kongen, som dog ikke var i Byen.²⁸ Endnu 22. Juli daterede Erik Rud et Brev fra Svenske Jomfru,⁸ som laa med den øvrige Flaade ved Falsterbo, men dernæst begav ogsaa han sig til København; han tilkændegav de lybske Udsendinge, at de kunde faa Avdiens hos Kongen paa Frederiksborg 27. Juli. Kongens Svar lød da paa, at han ikke kunde tillade de lybske Skibes Reparation paa Trave, da den

*) Her sluttede »Kujonerne« sig til den øvrige Flaade.¹⁰⁵ Medens Flaaden laa ved Bornholm, løb en Mængde Handelsskibe⁸ med Proviant fra Pommern til Sverige.¹⁵⁵ Mærkeligere er Efterretningen i et Brev af 2. Avg.: »De svenske brænder paa Moen; det var og en Forsømmelse!«⁴¹ Denne fornyede Plyndring er maaske foretaget af svenske Fribyttere eller af en mindre Flaadeafdeling.

godt kunde ske ved København, hvor al Nødtørft til Skibene skulde blive udleveret; derom havde han skrevet til Raadet, og dettes Svar maatte man først oppebie.²⁶ I Brevet til Raadet (af samme Dag) begærede Kongen, at de skadede lybske Skibe ikke vilde afsondre sig fra hans, men at tværtimod de lybske Admiraler vilde begive sig noget bedre ind paa Strømmen end hidtil; naar Fjenden saa, at Flaaderne holdt sammen, vilde han maaske ikke mere denne Sommer komme ud af Skærene.²⁷ Raadet synes at have indvilliget i, at de skadede Skibe maatte blive liggende ved København indtil Udgangen af Avg. Raadet sendte Tommermænd og Mastetræer derover,¹⁹⁵ medens Kongen tillod Lybek at købe Tommer og Master i Norge og indføre dem toldfrit i Danmark til deres »ufærdige« Skibe.¹

Under 30. Juli havde Erik Rud faaet kgl. Befaling til at begive sig til Søs med Flaaden for af al Magt at gøre Fjenden Afbræk.⁸⁸ Det var Hensigten at udsende en Eskadre af »middelmaadige« Skibe i Østersøen; dog blev det ikke E. Rud, men Hans Lavritson, som bestemtes til Admiral over denne Flaadeafdeling.

Der hersker nu stor Travlhed med Udrustningen af Eskadren og med Reparationen af de skadede Skibe. Der indkøbes Hamp, Kabelgarn, Boldavit etc.; der hentes Tommer i Norge og Sjælland; Tommermænd udskrives til at arbejde paa Holmen; ligeledes indkræves det resterende af Madskatten, og mere Ol brygges osv. Rentemester Jokim Bek faar 21. Juli en alvorlig Paamindelse om, at han ikke maa undslaa sig ved at varetage sin Bestilling, ejheller være raadløs; han skal villigt forhandle om, hvad der bør bestilles til Skibenes Underhold i Vinter (hvilket altsaa igen horte til hans Embedspligter, se S. 74). Hans Søn Lave Bek skal være Proviantmester for Flaaden i Stedet for Bjørn Andersøn og altsaa have den Bestilling at skaffe Fetalje til Skibene.¹ Fra St. Hansdag 1565 opføres Niels Paaske som Slotsskriver ved Siden af Knud Skriver.²⁰

Det var Tabene, som var lidte i Slaget 7. Juli, og den strænge Syge, som herskede om Bord, der havde drevet den svenske Flaade hjem til Dalarø, hvor den ankom 14. Juli.¹⁵⁰ Men her skulde den efter Kong Eriks Mening ikke blive liggende, ellers havde man, inden man vidste et Ord deraf, atter de danske under Øland eller ved den svenske Skærgaard; nu, da Fjenden var

lammet noget, skulde man gøre den end mere Skade.¹⁵⁵ Da Udrustningen især af Mangel paa Folk trak længe ud, afsendtes (8. Avg.) en mindre Eskadre under Peder Larsson for at krydse mellem Skaane og Tyskland.¹⁵⁰

Hans Lavritson afsejlede 15. Avg.²⁶ med 8 danske og 5 lybske Krigsskibe samt 2 lybske Pinker.¹⁹⁵ Lybekkerne fortes af et Admiralskab, bestaaende af 3 Kaptejner, »dog under den danske Admiral og efter hans Raad«. Med Lybske Kristoffer ligger H. Lavritson 20. Avg. under Bornholm; han skildrer Situationen med ret mørke Farver¹: I Stokholm udruster man mer end 25 Skibe, i Kalmarsund ligger 9 store og 16 mindre; endvidere er der 9 engelske og hollandske Koffarter, der er saa godt udrustede, at de ikke vil lade sig fratage deres svenske Varer »uden Hug«. Svenskens »Pas« er paa begge Sider af Bornholm, og man kan nok vare ham, hvis han ikke benytter de mørke Nætter til at sejle En forbi; men man kan ikke altid være under Sejl om Natten; Skibene er ikke lige godt besejlede og kan under en Storm let komme fra hverandre og sætte til. Hvis han kan faa Forstærkning, vil han med første Vind rykke Fjenden »for Næsen«. Ligesom han slutter Brevet, kommer Havfruen med en kgl. Ordre, — vistnok af 18. Avg.; den byder ham at vogte paa de Skibe, der farer fra Pommern til Sverige og fra Kalmar til Stralsund.¹ Denne Befaling, tilføjer han da, vil han med al Flid efterkomme. Paa den anden Side efterkom Kongen ogsaa hans Ønske og udrustede en Forstærkning, bestaaende af 4 kgl. og 3 lybske Skibe,²⁶ (hvoriblandt Morian og Josva), men Forstærkningen hindredes af Vinden i at sejle ud og naaede ikke H. Lavritson lige saa lidt som et Kongebrev af 5. Sept., der befalede ham at søge Underretning om, naar den svenske Hovedflaade kunde ventes i Søen; var den ikke stærkere end han, skulde han holde sig i Søen saa længe som muligt; var den ham for mandstærk, kunde han selv løbe hjem og lade Pinkerne blive ude paa Kundskab, men ikke paa privat »Museri« (Plyndring).¹

Samme Dag, som Kong Frederik udfærdigede dette Brev, afsejlede Klas Kristerson fra Elfsnabben; hans Besætning var 6200 Mand stærk, men deraf var rigtignok de 600 syge.¹⁵⁰ Fra Gulland iagttog man omtr. 29 svenske Skibe, der sejlede forbi;¹ Flaaden, som oprindeligt bestod af 26 Orlogsskibe men fik 10

Skibe i Forstærkning fra Kalmar,²⁵ viste sig 9. Sept. ved Bornholm og tog Kursen til Nydyb: den vendte dog om, da den Efterretning indlob, at H. Lavritson laa Ost for Bornholm: samme Dags Eftermiddag Kl. 3 fik de danske ogsaa Fjenden i Sigte og tlygtede straks ad Oresund til: men da der i de Dage rasede en af de hæftige Storme, som regerede næsten hele Sept. Maaned, kom de dansk-lybske Skibe 11. Sept. til København saa ilde skamferede af Vejret, at de ikke mere kunde bruges mod Fjenden dette Aar.²⁷ Næste Dag skal to danske Krigsskibe være strandede paa Saltholm i en Sydveststorm: den Dag krydsede den svenske Hovedflaade mellem Møen og Falsterbo, og man ventede, at den skulde søge mere mod Nord. Da de lybske Skibe laa næsten alene ved Dragør, blev derfor efter Lybekkerens Anmodning de danske beordrede lagte ud til dem, og alle og enhver fik Befaling til under høj Straf at gaa til Skibs: men en ny Storm hindrede disse Foranstaltninger. Derefter foreslog den danske Admiral E. Rud, at Skibene, før at man kunde have den ene Side fri, skulde lægges ved Nordre Tonde ved Stubben saaledes, at to danske og to lybske Skibe vekselvis ankrede op ved hverandre. Lybekkerne satte sig derimod, men 17. Sept. var de svenske dragne bort fra Sundet, og derfor kunde man ogsaa opgive disse Planer.²⁶ 23. Sept. laa Fjenden endnu ved Falsterbo, men tvunget af Soten forlod han derpaa dette Farvand og lagde sig i Kalmarsund, medens en Afdeling stadig saas ved Bornholm,¹ hvor den af og til prøvede paa at gøre Landgang. »Onde Tidender er nu de fleste«, ytrer en Brevskriver 19. Okt.² Midt i denne Maaned bemærkedes 12 Svenskere ved Øen: de tog nogle Skuder og bortjog 2 lybske Pinker: men, skriver den lybske Landfoged, »havde der været 10—12 Orlogsskibe, som virkelig vilde slaas med Fjenden, kunde de let have gjort ham Afbræk: man har ellers let ved at prale og slaa de svenske ihjel, — naar ikke én af dem er i Sigte«. ⁴² Siden 9. Sept. var Svensken altsaa fuldstændig Herre til Søs.

Desuagtet tænkte de lybske Skibe paa at sejle hjem. Efter mange Omsvøb fra de danskes Side lykkedes det Lybekkerne 5. Sept. at faa Kongens Tilladelse til, at de 7 skadede Skibe maatte sejle til Trave, og at de 3 Skibe, der skulde have forstærket H. Lavritson, saa vel som de 5 andre lybske Skibe, der alt hørte til dennes Eskadre, maatte følge med hjem. Men disse sidste

kom jo 11. Sept. til København, og Afrejsen sinkedes dels af Fjendens Nærværelse i Sundet, dels af Proviantmangelen, der først maatte afhjælpes; da et fra Lybek afsendt Fetaljeskib var taget af Fjenden, maatte Københavns Borgere brygge Ol til Lybekkerne²⁷ og Knud Pederson forsyne dem med Proviant:²⁸ ligeledes maatte Beboerne paa Amager besværes med at føre Ballast ud til deres Skibe.¹² Omsider kom dog Flaaden af Sted, uagtet M. Gyldenstjerne havde modtaget Underretning om, at 42 svenske Skibe var i Søen; men da man ved Møen havde erfaret, at der ikke var set noget til Fjenden dér, gik man atter under Sejl. En fire Dages Storm rejste sig næste Dag; Flaaden kom i stor Fare, de fornemste Skibe maatte hugge Masterne og opgive deres Baade²⁶ og Ankere; i den Tilstand reddede de sig ind i Neustadtbugten og naaede, efter at Stormen var forbi, »lykkelig« ind til Travemynde.¹⁹⁵ — 27. Okt. var den svenske Hovedflaade atter ved Elfsnabben; Pesten havde hæmmet alle dens Bevægelser og nedlagt en stor Del af Mandskabet.¹⁵⁰

Forholdene ved Kattegat havde antaget en ny Skikkelse, da de svenske 28. Avg. indtog og ødelagde (Ny-) Varbjerg. Forinden havde Fjenden taget alle de Skibe og Baade, som fandtes i Havnen; Havfruen undkom med Nød og næppe. Kongen befalede derfor, at et større Krigsskib eller 2 til 3 Jagter skulde opsendes for atter at rense og forsvare Havnen. Og da Varbjerghus 15. Sept. faldt i Fjendens Hænder, blev disse Pinker endnu nødvendigere, eftersom svenske Smaaskibe nu drev deres Spil mellem Varbjerg og Halmstad. Proviant kunde ikke føres ad Søvejen til Hæren, som nu rykkede frem, førend Krigsskibene sikrede Transporten. En Del Belejringsstyks var ført paa Pramme til Borgens Generøbring¹ og blev udskibet 6. Okt.,³⁸ men 10 Dage efter blev det indskibet igen, idet Landhæren under Daniel Rantzau afbrød Belejringen for at levere Fjenden det berømmelige Slag ved Svarteraa; men Varbjerg vedblev at være svensk.⁶⁵ I Okt. kom Jonas herop, og i Dec. omtales de Skærbaade og Pinker, som skulde til Norge,²⁰ men mere høres ikke om Foretagender ad denne Kant i 1565*).

*) Af andre Begivenheder d. A. til Sos kan fremhæves, at St. Jørgen i Stormen 12. Sept. ud for Gulland gjorde en god Fangst i et Par svenske Kobmandsskibe, som havde kostbare Harnisker o. a. Mærkværdigheder

I Okt. er den danske Flaade under Desarmering. Der udbæres Krudt fra c. 16 Skibe,²⁰ og Borgleje bestemmes for 320 Bøsseskytter.¹

Under 5. Nov. udgik der et »Mandat« fra den tyske Kejser, som til Gunst for Frederik II. forbød alle tyske Undersaatter al Udførsel af Vaaben, Munition og Proviant til Sverige. Efter en Del Underhandlinger troede man nu nok, at Hamborg næste Aar vilde stille 3 eller 4 Krigsskibe til Kongens Tjeneste.¹⁸³ Dette var Lyspunkter, som dog slet ingen Betydning fik, og som forsvandt i det Mørke, der truede fra andre Sider: Provinsen Holland tænkte paa at besætte Sundet militært for at holde begge de nordiske Magter i Tomme; lignende Planer tillagde man Habsburgerne;¹⁸⁴ hertil kom de lotringske Intriger, som Peder Okse mentes at være Mester for; Spørgsmaalet om Sejladsen Norden om Norge, Standsningen af Koffardiskibene i Sundet, ja Sundets fuldkomne Tillukning var alt letfængeligt Tønder, hvoraf en Ild hurtig kunde opblusse. Samtidige beretter, at Forholdet mellem Danmark og Lybek ikke var bedre, end at den ene efter hver uheldig Fægtning var straks rede til at kaste Skylden for Uheldet over paa den anden. Og Kongen selv, »der var ung og stærkt optaget af Jagt og Drikkelag«, havde vanskelig ved at gennemføre sine Planer, da baade Pest, Dyrtid og Pengemangel trykkede alle Forhold;¹⁸⁵ — netop i Slutningen af 1565 maatte han erklære, at han ingen flere Penge havde. For at undgaa større Kalamiteter havde Kongen da Selvfornægtelse nok til at kalde Peder Okse tilbage; han havde da én Fjende mindre og sikrede sig en Dygtighed. Allerede 20. Sept. udstedes Lejdebrevet for P. Okse, men det afsendes dog først 24. Jan. 1566, og 24. Apr. erklærer Kongen, at han har ladet al Unaade falde.¹⁹

Som vi har set, fungerede Erik Rud endnu 16. Sept. som dansk Admiral (S. 105); lidt før (4. Sept.) tillægges der ham i et Brev, der angaar nogle Forholdsregler mod Koffardiskibene ved Helsingør, Navnet »Danmarks Riges Raad og Admiral«.¹¹

---

inde, hvilke fortes til Cimbrishavn og dernæst til Kongen.⁴ I Okt. for-
gik to Pinker under Gulland,⁴² som Lensmanden paa Øen brugte til at
gøre Fjenden Afbræk med.

Da Fjenderne havde indtaget Varbjerg By (28. Avg.), kaldte Kongen ham over til sig i Helsingborg, og da han vendte tilbage fra Skaane, i Sept., fik han Sæde i det »hjemmeladte Raad«, som skulde udføre den fraværende Konges Befalinger. Ikke længe efter maa han have nedlagt Embedet som overste Admiral.

VII.

HANS LAVRITSON ØVERSTE ADMIRAL.

1565—1566.

I Efteraaret 1565 er Hans Lavritson Baden blevet udnævnt til øverste Admiral. 9. Nov. udbetales der nemlig nogle Penge af Rentekamret »efter H. Lavritsons Befaling, som nu er Omeral«; ²⁰ 17. Nov. og senere befales det ligeledes de udskrevne Baadsmænd at møde hos »Admiralen«, ¹³⁰ og det kan kun være H. Lavritson, som derved er betegnet i Egenskab af øverste Styrer af Somagtens Anliggender. Som Holmens Admiral fungerede vistnok Kristiern Juel: baade i 1566 og 1567 forskriver han Hamp, Kabelgarn, Spiger etc., som Mads Skriver paa Holmen kvitterer for. ²⁵ Da Lensmanden paa Københavns Slot Jens Trudsøn Ulfstand i Juni skulde til Skibs, traadte Bjørn Andersøn Bjørn i hans Sted.

Flaaden øgedes ved denne Tid med en Del nye Skibe. I Avg. og Nov. 1565 købtes to Skibe i Norge, det ene skulde kun forsynes med Kanonporte for at være Kongen tjenligt, men det andet maatte først gøres færdigt med Overløb, »Bogenet«, For- og Agterdæk, Porte osv. ¹³⁰ I Sept. blev to ved Helsingør anholdte Skibe købt af Kongen. ¹ I Okt. forhandlede der med Frederik Bauch, Skibsbygger fra Amsterdam, om at bygge et Skib i Nedenæs Len omtrent som Fortuna, hvorfor dette Skibs »Højelse, Længde og Bredelse« blev ham opgivne. Der lovedes ham kun en halv Daler om Dagen for hans egen Person, men det tillodes ham at bygge et Skib til for hans egen og Peder

Hvitfeldts Regning:⁸ Kontrakten undertegnedes 4. Nov., hvorpaa han atter rejste til Holland for at skaffe Tømmermænd og Jærnværk til Skibet.⁹ Endelig sendtes Sylvester Franke til Lybek for dér at tilsé Bygningen af et stort Krigsskib, 120 Fod langt, 44 bredt og 25 dybt; Storraaen skulde være 56 Alen lang.¹² Dette Byggearbejde gav Anledning til en vidtloftig Brevveksling; mindst 22 Breve kændes endnu. I Marts 1566 var Skibet næsten færdigt og skulde snart bringes i Vandet⁸ og ved godt Vejr føres til Travemynde, hvor Sten-Ballasten skulde indtages; Skibet havde da endnu ikke faaet sine Master.¹² Som Arbejdere havde man haft i Sinde at anvende svenske Fanger, da Arbejdskraften i Lybek var dyr; af samme Grund tilsendtes der ogsaa Franke Proviant hjemmefra, da han havde ikke mindre end 200 Mand at bespise. I Juni var Skibet saa vidt færdigt, at S. Franke kunde føre det til København; senere fik han Penge anviste for at betale, hvad der endnu skyldtes i Lybek for det nye Skib.¹ — I Okt. 1565 førtes der nogle vistnok resultatløse Underhandlinger med Undersaatterne i Norge om Udredelsen og Vedligeholdelsen af Galejer og Skyttebaade, der stadig skulde blive i dette Rige for at afværge mulige Angreb.¹³⁰ Det kunde være blevet Grundlaget for en særegen norsk Flaade. I Feb. 1566 opfordrede endelig Kongen sin Faktor i England til at købe et Skib i London og forsyne det med Kanoner og Mandskab til Kongens Brug. Samtidig klagede Kongen over, at Sverige skaffede sig Krigsskibe fra England, hvilket den engelske Regering dog benægtede.³⁰ — Ellers anskaffes Tømmer og Master til Skibsbyggeriet paa Holmen, hvortil ogsaa en Del Tømmermænd fra de danske Købstæder udskrives.¹

For at skaffe Proviant til Flaaden i 1566 udskrev man en Madskat; Bjørn Andersøn, der atter havde overtaget sin gamle Stilling som Proviantmester i Stedet for Lave Bek, skulde udelukkende anvende Madskatten til Skibenes Forsyning. Endvidere anskaffedes Ærter, Byggryn, Eddike, Kavringer (saa store som en lempelig Tallerken), 2200 Slagtstude, (hvoraf dog mange døde under Transporten paa den sene Aarstid), 6000 Knabefade osv.¹ Proviantskriver Oluf Kuld fik i 1567 Kvittans for Regnskabet over al den fra Feb. 1564 til Feb. 1566 oppebaarne Fetalje.¹

I Nov. 1565 bad Kongen Dronning Elisabet af England om Tilladelse til at lade 400 Søfolk hyre i hendes Land ved den

skotske Kaptejn James Cullen. Dronningens Svar var et Afslag; og da Cullen, forsynet med de nødvendige Penge, alligevel indfandt sig i England, blev han arresteret.³⁰ Bedre Held havde Kongen med Hvervningerne i Tyskland,³¹ hvor Sylvester Franke o. a. havde dette Hverv.³ — I Norge skulde (fra Avg. 1565) Pros Lavritson over hele Riget udtage saa mange Baadsfolk som muligt: de skulde møde til Foraaret; kun de fra Marstrand skulde allerede møde i Nov. og tjene for Besolding. I Feb. 1566 behøvede Kongen endnu »et mærkeligt Antal«; intet norsk Skib maatte derfor udløbe, førend hans Skibsflaade var kommet i Søen og havde faaet Baadsfolk nok.³² En lignende stor Udskrivning fandt Sted i Danmark. Alene fra Jylland udtages 2100 duelige Karle til Baadsmænd foruden de allerede udskrevne; de skal under Livsstraf mælde sig hos Admiralen. Desuden skal et Antal Karle med Harnisk og Værge under 1 Borgmester og 1 Raadmand give Møde fra de danske Købstæder foruden de sædvanlige Bartskaarere, Pibere, Trommeslagere og Tømmermænd. 6. Marts erkænder Kongen selv, at de fleste Skibsfolk i Danmark allerede er udtagne til hans Tjeneste. Men Flaaden havde endda ikke naaet fuld Besætning; der udskrives i Skaane; der udtages Baadsmænd i Sundet;⁸ til at møde saa sent som 20. Juni udskrives Ungkarle, Husmænd og Pebersvende fra Landsbyer og Fiskerlejer i Nordsjælland; og naar Admiralen kommer i Søen, skal Helsingørs Tolder i al Hemmelighed sende hollandske Skibe ned til ham, for at han kan tage det manglende Mandskab hos dem.¹ — 26. Feb. udgaar Befaling til c. 30 Adelsmænd om at tjene som Skibsofficerer og møde enten straks eller i Apr.¹

Udskrivningen mødte store Vanskeligheder. Pros Lavritson skrev 15. Marts: »Her (i det sydlige Norge) er ganske faa Baadsfolk at bekomme, thi de fornemmeste og bedste er alt døde og afgangne, saa at baade Byerne og Lenene er saa godt som øde.«⁸ Paa Bornholm fandtes slet ingen Folk, der var duelige til Tjenesten.⁴² Det er da ret betegnende, at vi baade i Norge og i Danmark hører om Styrmand og Skippere, der er »forløbne« af Kongens Tjeneste: mange Baadsfolk mødte slet ikke paa den bestemte Dag og maatte have ny Ordre; andre mødte vel, men løb saa bort bagefter; saadanne skulde tiltales ved Herredstingene. At Knægtene var uvillige til at gaa til Skibs, førend de fik deres Tilgodehavende, kan da ikke undre.¹

Udgiften til Søværnet gennem Rentekamret kan for 1566 beregnes at være 54000 Dlr.; den var altsaa betydelig nedadgaende i Sammenligning med de tidligere Krigsaar.⁶⁶

Den milde Vinter tillod tidlige Udrustninger. I Marts mente man, at de svenske havde nogle Skibe i Østersøen; to lybske Pinker blev udsendte paa Kundskab, men kom tilbage uden at have truffet nogen Fjende, hverken i Nydyb, Kalmarsund eller ved den blekingske Side.⁹ Dette Rygte bevægede dog Kongen til at give Hans Lavritson Befaling til at fremskynde Arbejdet ved Orlogsskibene saaledes, at de kunde være færdige til 14. Apr., som Admiralen alt tidligere havde lovet.¹ Naar derimod den svenske Konge klager over 8 Jagter og Pinker, som i Marts løb til og fra i Søen og hindrede Tilførsel til Kalmar,¹⁶¹ har det sikkert været dansk-lybske Fribyttere*); mod dem udsendes Peder Larsson fra Kalmar med 6 Skibe.¹⁸⁰ Udrustningen af den kgl. Flaade gik kun langsomt for sig**), da mange af de Ting, som var nødvendige dertil, først efter Haanden kunde skaffes til Veje. Der var Brøst paa Humle, Kabelgarn, Tjære, og Knud Skriver maatte til Dels selv udlægge Pengene dertil.⁵ Store Ankere erhvervede Kongen sig, vistnok i Sundet; de mindre maatte Mester Kornelius, Smed paa Holmen, smedde.⁸ Endnu i Maj trængtes der til megen Fetalje, til Krudt og til Skyts; hos Byen Malmö laantes 40 større og mindre Stykker. Da det sidste

*) D. A. udfærdigede Kongen mindst 15 nye Fribytterbreve¹⁸, men de Patenter, som var over et Aar gamle, blev samtidig inddragne.¹

**) Rentemesterregnskaberne tillader os at følge Ekviperings Gang. I Marts blev Havfruen bemanded, i Apr.: Flyvende Gejst, Jonas, Papegojen, (der havde 11 Bosseskytter og 4 Slangeskytter om Bord), og Vildmand; i Maj: Sorte Pinke, Hertug Adolfs Pinke, Engelen (20 Bosseskytter), Floris (20 Boss.), Jonas (1 trekvart Slange), Svanen (12 Boss. 4 Slang.), Krabaten (27 Boss., 2 Kartover, 4 Feltslang.), Svenske St. Jorgen, Elefanten, Samson (41 Boss., 5 Kart., 2 Notslang., 5 halve Slang.), Hannibal (38 Boss.), Svenske Jomfru (33 Boss., 3 Kart., 2 Feltslang.), Kogehøg, Engelske Mikael, Gabriel (23 Boss., 2 Kart., 2 Feltsl.) og Kristoffer (20 Boss., 2 Slang.); i Juni: Solen (16 Boss., 2 Sl.), Akilles (24 Boss., 2 Kart., 4 halve Sl.), Borgmester af Rostok (18 Boss., 3 Sl.), Gribben, Mercurius (15 Boss., 2 Kart., 2 Sl.), Gøgen, Ny Fejetaske (4 Boss.) og Admirals Pinke (3 Boss.); i Juli: Danske St. Jorgen og Lillien, — ialt 30 Skibe, store og smaa, hvoraf de fleste horte til Hans Lavritsons Flaade. Til Island sendtes Hinden, Hanen og Flyvende Hjort.²⁰

Hold af det udskrevene Mandskab først kunde ventes at møde 20. Juni, var dette Tidspunkt altsaa det tidligste, paa hvilket man haabede at kunne faa Flaaden ud.¹ En ganske særegen Udrustningsgenstand var der denne Gang tildelt Flaaden; der var anskaffet 110 Lerpotter, der kostede 2 Skilling Stykket, og som skulde fyldes med ulæsket Kalk for at kastes »udi Øjnene paa de svenske, naar disse bordede.«²⁹

I Marts opfordrede Kongen Lybek til at ruste sig snarest muligt, da Svensken dette Aar vilde have 50 Skibe i Søen og Kongens Skibe vilde være færdige 14. Apr.;²⁷ men uagtet Staden »med Flid« arbejdede paa Flaaden, var der dog mange Vanskeligheder at kæmpe imod.⁹ Det bedste Mandskab var død af Soten,²⁷ Nabobyerne forbød deres Borgere at gaa i fremmed Tjeneste, ja selv indfødte lybske Borgere var sejlede bort for at slippe for Orlogstjenesten.¹ Den tidligere Admiral Frederik Knebel udsendtes 15. Apr. til København for at forhandle om Tid og Sted for Flaadernes Forening m. m. Kongen erklærede, at han vilde kunne tilvejebringe 22 eller 24 Orlogsskibe, men han ventede, at Lybek vilde udruste flere end oprindeligt lovet; der blev herpaa svaret ham, at dette ikke kunde ske uden mærkelige Omkostninger. 21. Apr. forklarede Raadet, at Udrustningen hidtil var blevet hindret af Uvejr og Storm, men skulde nu ufortøvet blive fortsat og gores færdig om 14 Dage. Først 10. Maj fik dog Admiralen Borgmester Bartolomeus Thinnappel og de to Raads-Admiraler Johan Kampferbecke og Kort Wolters deres Kreditiv; de skulde mundtlig forhandle med Kongen efter den dem medgivne Besked.⁹ De skal da være afsejlede med 11 Skibe,¹⁸² hvormed de ankom 14. Maj i Sundet uden dog at have faaet deres »store Skib« (Adler) med. 27. Maj havde de Avdiens hos Kongen og anmodede ham om Flaadens snarlige Udsendelse. Hertil svarede Kongen, at Knægtene enten endnu ikke havde aflagt Ed eller havde ikke »Lyst« til at gaa om Bord; men han foreslog, at man skulde sende Flaaden uden Knægtene, blot besat med Søfolk, ned til Falsterbo. Da Lybekkerne indvendte, at Flaaden i saa Fald vilde være altfor svagt bemannet, lod man det hele blive derved, indtil Knægtene kunde eller vilde gaa med.²⁷ Da Lybekkerne var meget ivrige for »Sundets Lukning«, kunde det kun vække deres Misfornøjelse, at mange Skibe fik Tilladelse til at passere mod at erlægge forhøjet Told,⁶⁷ og

det uagtet den dansk-lybske Flaade jo endnu ikke var kommet af Sted. Den lybske Admiral klagede herover til Hans Lavritson, da de lybske Skibsfolk af den Grund var meget uvillige imod deres overordnede, og man kunde vente slemme Ting af dem, hvis hin Tilladelse fremdeles blev givet.⁵ Paa Rigsraadets Anmodning udstedte Kongen da 22. Maj et Forbud derimod.¹ Men Sagen maa være kommet de svenske for Øre, siden de kunde fortælle, at de danske og lybske var uenige.¹⁵²

Den svenske Flaades Udrustning havde ogsaa været meget vanskelig. Pesten havde regeret saa stærkt i 1565, at Flaaden for en stor Del maatte have hel ny Besætning,¹⁵⁰ og Ulysten til at tjene var hos de udskrevne saa stor, at mange af dem vendte hjem igen, naar de var sendte paa Vej til Flaaden.¹⁶¹ 3. Maj fik Admiralen Klas Kristerson Instruks af sædvanligt Indhold og 23. Maj afgik han fra Elfsnabben med 41 Skibe*); 30. Maj var han ved Olands nordre Odde, 1. Juni ved søndre og 10. Juni ved Bornholm, efter at Flaaden var blevet adsplittet i en Storm.¹⁶¹ 14. Juni opfordrede han Øen til Overgivelse.⁴² Efterretninger om Fjendens Bevægelser var imidlertid naaet samtidig til de danske¹ og til Lybekkerne; og Kongen fandt sig derved foranlediget til at lægge sine Skibe ud paa Strømmen 11. Juni; 24. Juni gik den lybske og vel ogsaa den danske Admiral om Bord**).²⁷ Efter at den svenske Admiral havde modtaget et Par utaalmodige Skrivelser fra sin Konge, lettede han 24. Juni og laa, uden at have truffet paa sine Modstandere, 26. Juni Syd for Dragør, en Sømil fra søndre Tønde,¹⁵² med 46 Skibe, store og smaa,²⁷ og krævede Told af Handelsskibene Syd fra; men næste Dag begyndte den svenske Flaade at trække sig tilbage for at lægge sig Syd for Falsterbo Rev, medens en Del lette Fartøjer holdt Vagt nordligere.¹⁵² 29. Juni kunde den dansk-lybske Flaade gaa under Sejl for en Nordvestvind; Samson var Hans Lavritsons Admiral-skib***). Med Flaaden fulgte flere hundrede Koffardiskibe, som,

*) Af Skibe, som forudm havde sejlet under dansk Flag, saas i denne Flaade: Jægermester, Bose Lejonet, Soldanen, Hektor, Hjørten, Herkules, Danske Pinken o. fl.¹⁶⁵

***) Den omtalte Storm havde ogsaa i den Grad hersket i Sundet, at det lybske Josva kom i Drift, skønt det laa for 2 Ankere.²⁷

****) Det Sobrev og de Skibsartikler, som maa være udfærdigede for H. Lavritson, kendes ikke.

kommende Nord fra, var blevet opholdte i Sundet, og som havde forpligtet sig skriftlig til ikke at løbe Flaaden forbi, førend denne var kommet til Bornholm.⁹ De allierede naaede dog den Dag ikke længere end til Nord for Falsterbo Rev. Der var nemlig sket det Uheld, at Underadmiralskibet Hannibal under Stævns fik Slagside paa Grund af manglende Ballast. H. Lavritson forsikrer,⁸ at han selv havde bestilt alt vel ved Skibets Udrustning, men han var blevet bedraget og løjet for af de Skippere og Styr-mænd, der skulde have sørget for Ballasten; de havde sendt over 30 Læster tilbage deraf og sagt, at de vilde ikke have mere i Skibet. Der fortælles nu,¹¹ at Hannibal kom paa Grund, hvorfor H. Lavritson skød Løsen til Tegn paa, at intet Skib i Flaaden maatte rippe (lette) eller sejle videre; og medens Hannibal blev hjulpet til Rette af de andre Flaadens Skibe, lykkedes det 6 svenske Skibe, som ogsaa var komne paa Grund, og som med Lethed kunde være blevet tagne af de allierede, at komme af igen ved at udkaste Ballasten og lade sig bugsere af Espingerne. Men saa skete det andet Uheld, som H. Lavritson selv mener, han »fortjener Utak for«. Trods det givne Løfte brød de omtalte Koffarter ud og listede sig ved Nattetid forbi Flaaden, passerende Revet paa 3—4 Favne Vand, hvor intet Orlogsskib kunde følge dem; H. Lavritson sendte vel et Par Skibe ud for at spærre dem Vejen og drive dem tilbage, men en halv Snes dristede sig dog til at sejle lige uden om dem.⁸ Da de svenske indsaa, at de paa Grund af Vindens Retning ingen Fordel kunde have ved at søge Fjenden, som jo heller ikke søgte dem, afsejlede de 30. Juni til Bornholm, og her kom alle Koffarterne i deres Hænder; de fleste betalte Told for at sejle videre, men nogle førtes til Stokholm; og bl. a. for at konvøjere dem sejlede Klas Kristerson over Oland tilbage til Dalarhamn, som han naaede 6. Juli.¹⁵⁰

Efter at den svenske Flaade havde bortfjernet sig fra Krigs-skuepladsen, har H. Lavritson sikkert foreslaaet, at de allieredes Skibe foreløbigt skulde løbe tilbage til Sundet. Men Kongen svarede 12. Juli, at Admiralen ubetinget burde blive ude, om det saa blot var for at vise, at de danske havde Soen inde, men dog ogsaa for at gøre Fjenden Afbræk. 23. Juli havde Kongen modtaget et Brev fra Admiralen, hvori denne meddelte, at han endnu laa ved Bornholm, men at han ikke havde faaet Øje paa Fjen-

den, som han dog ventede med Længsel.²⁴ Samme Dag svarer Kongen,¹ at Admiralen skal blive ude for at vise sig som Mester i Soen, da Svenskerne jo er løbne i Skærene og ikke mere kan ventes tilbage i Aar. Ol og Baadsmænd, som Flaaden lider Mangel paa, skal blive den tilsendt. Tolderen i Sundet, der havde kunnet bringe forskellige Skipperefterretninger om den allierede Flaade, mældte nu 23. Juli, at den var løbet ad Øland til.⁸ I Ostersoen laante de danske Skibe (der nævnes Lybske Kristoffer, Krabaten, Sorte Pinke og en anden Pinke) baade Skyts, Baade og Ankere hos de Handelsskibe, de mødte.²⁵ Man rustede sig til et Sammenstød med Fjenden, thi det Rygte, der havde fortalt, at han ikke vilde vise sig mere, maatte erkendes at være falskt. H. Lavritson havde hørt, at Kong Erik havde udtalt sig ringeagtende om ham og de fleste Hovedsmænd paa Flaaden; men Admiralen forsikrer: »Jeg vil ikke opgive dette Skib (Samson), den Stund jeg haver Liv og Helbred, og Skibene maa flyde paa Vandet, og meget mindre drage (flygte) derfra; næst Guds Hjælp, da skal Kongen af Sverige aldrig spørge sligt eller sige om mig. Hvad Lykke Gud ellers vil tilføje mig, staar i hans guddommelige Haand altid.«⁸ Dette skrev han 19. Juli; 10 Dage derefter var hans »Lykke« forbi.

Ved sin Hjemkomst til Dalarø havde Klas Kristerson modtaget Befaling til atter at angribe de danske.¹⁶¹ Han afsejlede 15. Juli, men var 25. Juli ikke naaet saa vidt, som Kong Erik kunde ønske, hvorfor han fik fornyet Ordre til at sejle videre, idet han truedes med Embedsfortabelse.¹⁵⁶ Ved Olands nordre Odde erfor han, at de dansk-lybske ogsaa laa under Øen ved Bodevig, 36 Sejl stærke*). De var gaaede gennem Kalmarsund, havde vel ikke angrebet Byen, men haft en Træfning med de svenske Skibe der, hvoriblandt en Galej blev saa ilde tilredet, at den maatte søge Havn.¹⁵⁷ Ved Nordre Odde stodte saa de fjendtlige Hovedflaader sammen.

Kong Frederik beretter herom: »26. Juli sloges vore Orlogsskibe med de svenske under Øland fra om Morgenen, Kl. var ved 9, og til 4 slet om Aftenen; og har vore Skibe med samt de lybske holdt dem vel, saa at ingen af dem, store eller smaa,

*) Ogsaa i Folge en anden Kilde¹⁶⁴ talte Flaaden 37 Skibe, da den drog ud af Sundet.

var blevet tilbage, men hver har gjort saa meget, muligt var, dog har de ikke kommet til at borde med Fjenderne; og tinge vi paa vore Skibe ingen Skade, ej heller synderlig paa Folket, uden Kristoffer Mogenson er blevet skudt. Hvad Skade Fjenderne fik, er os intet vist forekommet, dog er at formode, at det uden Skade paa deres Side ikke er afgangen.¹⁵⁰ Men den danske og lybske Armada har beholdt Overhaand.^{2b}

Den svenske Beretning¹⁵² skildrer derimod Slaget som et Nederlag for de allierede. De svenske laa ved Nordre Odde og havde Fordelen af Vinden, der var sydlig. Fjenden udsendte nogle Pinker for at lokke de svenske uden om Odden, men de kom kun i Kamp med nogle svenske Ligemænd. Men da Vinden blev gunstigere for Fjenden, lettede han, gik uden om Odden og satte Kl. 9 Form. ind paa Svenskerne, der ligeledes havde lettet og lavede ind under Landet, for at Modstanderen ikke skulde faa Vinden fra dem. St. Erik gav først »det store Bæst, der gik forrest, den kække Mercurius, der havde 550 Mand«, et saadant Lag, at det maatte dreje bi for at bøde Skaden. Dernæst kom St. Erik i Kamp med Morian, der mistede sin Størmast ved et Skud af en Feltslange og maatte vige, men Samson og et andet dansk Skib, der først havde kæmpet med Hektor, indtog Lybekkerens Plads: St. Erik stillede saa alle sine Stykker i Styrbord og fik Modstanderne til at trække sig tilbage. Det svenske Skib Herkules omringedes af en Hob Fjender og mistede meget Folk, men Svanen, Engelen og Bysens Løve kom det snart til Hjælp. Til sidst undløb alle Fjenderne for en Vind hen under Gulland, forfulgte af de svenske, men da Natten brød frem, og Vinden blev til en Storm, maatte de svenske vende om og Hektor, Herkules og St. Erik straks efter søge Havn for at blive reparerede.¹⁵⁶

En lybsk Zeitung¹⁸¹ beretter, at Slaget varede fra Kl. 8 til 6; Svensken maa have lidt megen Skade, da de lybske kun gjorde faa Fejlskud. Om Aftenen løb Fjenderne til Skærene, hvor de andre umulig kunde følge dem. Den lybske Admiral vilde dernæst have sat Kursen til Danzig, hvor han vilde indsætte en ny Mast; men Hans Lavritson bad ham om at følge med til Visby for at jordfæste Kristoffer Mogenson, som havde faaet Hovedet afskudt i Slaget. — Saaledes forberedtes alt til Ulykken.

Altsaa »er H. Lavritson løbet under Gulland, og dér, for et aabent Forland, paa en ubelejlig Grund, hvor ingen Ankerhold var, sat, uanseet, at ham af vor Lensmand der samme Steds var advaret, saa og af Skippere og andre, som med i Flaaden var, ombedet og formanet, at han dér ikke skulde lægge sig med Skibene. Ligevel blev han der liggendes, og mellem Søndagen og Mandagen den 28. og 29. Juli derefter, om Natten, strandede 12 af vore Skibe, deriblandt var vor Admiral og Underadmiral; sammeledes de lybskes Over- og Underadmiral og end ét Skib; dertil og blev ikke meget af Folket reddet.« Saaledes lyder Kong Frederiks jævne Ord, hvori han fremstiller Ulykken for sine Mænd.¹³⁹ I en anden, kortfattet Beretning om Skibbruddet tilføjer han, at kun faa er reddede, som med stor Nød undkom, og at 15 eller 16 af Adel er blevne*¹⁴⁰).

Andre officielle Beretninger er ikke forefundne; men ældre danske Forfattere⁶¹ angiver dog de nærmere Omstændigheder.⁴¹ Vejret havde allerede om Natten mellem 27. og 28. Juli været saa haardt, at intet Skib i Flaaden var gaaet fri for Skade; men da det næste Dag (Søndagen) blev Fralandsvind, kunde denne Lejlighed være blevet benyttet til at søge rum Sø, men uheldigvis skulde Jordefærden netop foregaa den Dag, hvorfor alle Hovedsmændene drog i Land med Liget; de fleste af dem kom først tilbage henad Aften. Da var Vejret endnu temmelig stille og gunstigt til Afsejling, og, omendskønt der var Straf for den, der uden Ordre forlød sin Ankerplads, var Hovedsmændene paa Krabaten, Gabriel og Danske Jomfru (Henrik Gyldenstjerne, Mikkel Sehested og Peder Munk) dog saa forsynlige, at de paa egen Haand gik under Sejl og derfor led forholdsvis ringe Skade. Men saa hørtes ligesom Klageskrig baade i Luften og fra Havsens Bund; det var, som om Søen sydede under Skibene, skønt det endnu var Havblik, og Solen i sin Nedgang farvede Himlen med de underligste Farver. Og da kom Stormen, med Regn og Hagelbyger, saa mægtig som et Jordskælv¹⁸⁴ og saa hastig, som om den var blevet styrtet ud af en Sæk, — og først efter 5 eller 6 Timers Forløb havde den udraset.

*) 15 af disse Adelsmænd findes navngivne paa et »Register over de Skib og [Adels-] Folk, som blev under Gulland«.⁴

Det var et sørgeligt Billede, som Morgensolen belyste 29. Juli. Det var vel lykkedes 17 danske Skibe og vistnok 8 lybske i Nattens Lob med store Anstrængelser at holde sig oven Vande, men deres Tab var ogsaa store: de havde maattet hugge Masterne fra Borde og udkaste baade Skyts og Ballast. Men 11 danske og 3 lybske Skibe var totalt forliste, et enkelt red endnu paa Skærene, men de andre var knuste paa Klipperne og opslugte af Bølgerne. Saaledes mistedes Samson, Hannibal, Mercurius, Akilles, Engelen, Floris, Solen, Kogehogen, Papegojen, Gribben, Engelske Fortun og Hertug Adolfs Pinke, samt de lybske: Morian, Josva og Meerweib. Og »det var en stor Ynk, Jammer og Elendighed at se de mange tusinde døde Mænd, som var drevne i Land og saa ynkelig kvæstede, at de var næsten ukendelige.« Det er ikke muligt at angive Tallet paa de druknede endog blot tilnærmelsesvis, da officielle Bemandingslister fattes. Men kan man stole paa en Meddelelse,⁶¹ der angiver Besætningens Størrelse paa de to største danske Skibe til 1000 Mand hvert, paa Mercurius til 700 og paa Resten til i Gennemsnit 200 Mand, i hvilke vistnok for høje Tal baade Skibsfolk og Knægte maa være medregnede, da bliver Summen af de forliste omtr. 4500 Mand. Tallet paa de 3 lybske Skibes Besætninger angives til 1900.⁶⁴ Saaledes skulde i alt 6400 være omkomne i Bølgerne. Samtiden angiver Tallet til 7000,¹⁸⁴ 7423,¹³³ eller 7772.¹⁸⁵ Men disse Tal maa sikkert reduceres betydeligt. Paa Gulland reddedes der nemlig, i Følge Lensmanden Jens Billes Beretning, ikke mindre end 1400 Mennesker i Land. Disse nøgne og forkomne Folk maatte forsynes med Klæder og Kost: 600 Mand bispistes paa Visborg Slot og Resten fordeltes ude paa Landet og hos Visbys Borgere, uagtet Forraadene paa Øen var saa knappe, at de maatte befrygtes snart at ville slippe op.⁸⁶ Der kan da ikke næres megen Tiltro til andre Beretninger om, at der af samtlige totalt forliste Skibes Mandskab kun skal have været i alt 62 Personer i Live efter Ulykken; mere sandsynlige er derimod Fortællingerne⁶¹ om, hvorledes nogle Mænd havde reddet sig i Skibsbaadene, andre var paa Vragstumper drevne ind paa Land, enkelte var blevne tilbage i Visby, medens Stormen rasede, og hvorledes den lybske Underadmiral Kort Wolters blev reddet paa vidunderlig Vis ved Josvas Forlis.¹⁹⁵ Men baade den danske og den lybske Overadmirals Lig blev fundne

i Soen og stedtes til Hvile i Marielkirken i Visby.¹⁸⁵ Af de strandede Skibe saa Akilles ud til at kunne reddes; det blev derfor holdt oven Vande ved Pumper, Stripper og Baljer; men 31. Avg. erklærer Lensmanden paa Oen, at Arbejdet er forgæves, og at han vil lade Skibet korte (varpe) ind paa Grundene.⁸

Ulykken fremkaldte »et Klageraab over hele Danmark«;³⁵ mange var jo de Hjem i begge Riger, der var ramte af Sorgen*). Og da Tidenden kom til Lybek, hørtes der »en saadan Hysten, Graad og Veklage af Kvinder og Børn, at en Sten maatte rores derved«: de alvorlige iblandt dem erkændte, at det var for deres Synders Skyld, at Gud lod dem lide denne Skade.¹⁸⁴

Efterretningen naaede Kobenhavn 9. eller 10. Avg., men man kunde jo næppe fæste Lid til den; en Pinke sendtes af Sted for at skaffe bedre Underretning; men allerede 11. Avg. havde man faaet fuld Vished; de reddede Skibe var vel begyndt at komme hjem; Lensmanden Jens Billes Breve var vel ogsaa indløbne fra Visby og havde givet gode Oplysninger; Forhør er maaske ogsaa anstillede i Sagen. 21. og 22. Avg. kan Kongen meddele fuld Besked om Skibbruddet til Hertugerne Hans og Adolf, til Krigskommissarierne, til Lybeks Raad og til sin Fru Moder Enkedronningen; han trøster sig med, at Begivenheden er en »Guds Gærning«, som maa modtages med Sindsro. Enkedronningen svarede, at Guds Hensigt dermed var at bringe de fjendtlige Magter til at afstaa fra Blodsudgydelsen og søge den kære Fred.⁴¹ Lybeks Raad takkede Kongen for den af ham udviste Medfølelse og ønskede: »Gud erstatte Skaden!«^{**})⁹

At den sørgelige Begivenhed maatte lægges Admiralen Hans Lavritson til Last, blev snart indlysende for Samtiden. Den lybske Krønike¹⁹⁵ fortæller i fuld Overensstemmelse med den danske^{***}): Den danske Admiral vilde lægge Flaaden for Visby,

*) 1567 fik en Kvinde en lille Pengegave »for Guds Skyld«, da hendes Husbond var blevet borte ved Gulland.²⁰

**) Hertug Adolf havde laant Kongen en Pinke, som nu var gaaet under ved Gulland. Til Erstatning fik han Skibet Nordmand med tilhørende Skyts.¹

***) Admiral H. Lavritson var gift med Karen Gyldenstjerne Knudsdatter, en Søster til den Aksel Gyldenstjerne, som anses for Forfatter eller Kilde til en Krønike om Ottearskrigen.⁴¹ Da denne Krønike netop udmarker sig ved en meget uvenlig Tone, naar Hans Lavritson omtales, skulde man tro, at Svogerskabet var ude, da Svogeren var død.

om end de lybske Skippere vilde tale ham fra det og førte ham til Gemyt, at det var en ond Red der, saa at alle maatte strande og miste Liv og Gods, hvis en Storm skulde hæve sig. Statholderen paa Visby lod ligeledes Skibene advare, men der hjalp ingen Formaning hos Admiralen. — Men til den store, usædvanlige Naturbegivenhed hin Nat kunde Datiden ikke finde Forklaring uden ved at forudsætte, at overnaturlige onde Magter havde Del i den*). I 1543 var Kongens Skibsflaade jo ogsaa blevet forgjort. Længe efter⁸⁾ bekendte da ogsaa nogle Troldkvinder, at en Kone, hos hvem en Skibskaptejn, der førte Orlogsskib 1566, var til Huse, havde givet dem Penge, for at de skulde forgøre Skibstlaaden, saa kunde den omtalte Kone ved Kapteinens Forlis komme i Besiddelse af hans Ejendele, som henstod hos hende. Baade Troldkvinderne og den havesyge Værtinde maatte da lide retfærdig Straf for deres Misgærninger.⁸⁸

Kongen havde hørt, at der blandt de reddede Folk ved Gulland fandtes en Spanier, som kunde »gaa under Vandet« (en Dykker): ham kunde man nu faa Brug for: thi det meste af de forliste Skibes Skyts, Ankere og Tøværk kunde forhaabentlig bjerges. Allerede 11. Avg. var der sendt Jens Bille paa Visborg Anvisninger om Bjergningen: da der var hæftet Bojer ved de efterladte Ankere, skulde disse snarest mulig bjerges, inden Bojerne blev slidte af ved Bølgeslaget.¹ En Del af Mandskabet fra det forliste Akilles tog Del i Arbejdet: ligeledes havde Lybek efterladt 50 Mænd for at redde Stadens Ejendom: men under 27. Sept. indløb der Klage fra Lybekkerne over Jens Bille, at han havde hindret dem i at leje Heste, ja frataget dem 3 Baade for selv at bruge dem i Kongens Tjeneste.⁹ I Nov. var der indkommet en ny Klage over Folket fra Akilles, som fratog Lybekkerne det Skyts, som tilhorte dem: og Kongen maatte da gentage sit Forbud imod enhver Forurettelse af de lybske Interesser.¹ Baade M. Gyldenstjerne og Jens Bille fik flere Ordre om at hjemsende det bjergede Skyts, naar det kunde ske i Sikkerhed. 24. Okt. afsendte J. Bille en Del Skyts, men han kunde have sendt mere, hvis der var kommet et Skib til; dette maa ske, inden Svensken kommer igen til Oen, og inden en Nordveststorm bryder Isen løs i de svenske Skær og driver den over

*) Kong Erik holdt 4 Hekse til at forgøre den danske Hær.²

mod Gullands Kyst, thi saa kan man ikke komme fra Oen.⁸ Næste Aar sendtes Sylvester Franke 25. Feb. med nogle Skibe efter mere af Skytset; Jens Bille skulde konvojere dem tilbage med sine Pinker.¹ De svenske maa have angrebet Skibene under Vejs; derved var det Rygte blevet udspreedt, at Fjenden havde »aftvunget« Kongen alt det Skyts, som var reddet ved Gulland, medens dog Sandheden var, at de danske havde faaet alt dette Skyts hjem med Undtagelse af nogle faa Jærn-Kammerstykker og noget Takkel og Tov fra 2 Pinker, som de svenske ganske vist havde taget, men det Tab var da ikke at agte stort og den Erobring ejheller at jubilere saa meget over.² Der var nu (1567) udsendt en Vrager fra Kobenhavn til Bjergningsarbejdet, men efter Jens Billes Mening havde han taget mod Penge af de lybske for at gøre deres Arbejde for Kongens, og han vilde ikke følge sin Instruks eller være Jens Bille lydige, hvorfor denne ønsker sig en af Kongen »betroet« Mand i Stedet for.¹ I Nov. var der atter kommet en Del Skyts til Holmen, undtagen 2 trekvart Kobberslanger, hvormed en Pinke var lobet paa Grund ved Skaanes Ostkyst; dog kunde Skytset vel nok bjerges.¹¹ — Endnu i Sommeren 1575 havde Mikkell Vrager vist optaget Skyts under Gulland, men han klagede over, at man ikke havde givet ham Betaling derfor, der i Følge hans Bestalling skulde udgøre Halvdelen af det bjergedes Værdi*¹.

Straks efter den dansk-lybske Flaades Skibbrud fandtes baade paa Blekingens^{2b} og Gullands⁸ Kyster Master, hvoraf en endog med et svensk Flag, en Kiste med svenske Breve etc., hvorfor man paa dansk Side formodede, at de svenske havde lidt lige saa stort Tab i Stormen som de allierede; man talte om 24 strandede Skibe osv. Det viste sig dog, at intet svensk Skib var gaaet tabt, men at adskillige havde lidt Havari og maatte straks hjemsendes;¹⁶¹ 3. Avg. vendte den øvrige Flaade tilbage fra Øland og kom 3 Dage efter til Elfsnabben, hvorfra Admiralen Hr. Klas og hans Baadsmænd sendtes til Hæren for at anvendes i Krigen til Lands. Men 9. Sept. døde Admiralen af Pesten.¹⁵⁰

Gulland havde i Krigen Tid stadig vist sig at være et godt Støttepunkt for Flaaden i den nordlige Del af Østersøen. 1. Feb.

*). Fra 5 af de største Skibe var der opfisket i alt 65 Metal- og Jærnkanoer, deriblandt kun 2 hele Kartover fra Samson.¹¹⁴

1566 havde Kongen derfor takket Beboerne her for deres tro Opførsel under Fejden; han bad dem fremdeles at udvise samme Troskab. Med Pinkerne, som laa ved Oen, havde Lensmanden Jens Bille endog paatænkt et større Foretagende ved et Angreb paa de svenske Skibe i nogle pommerske Havne; men dette havde dog Kongen fraraadet. Uagtet der ved samme Lejlighed var lovet Oen Tilførsel af Proviant, som var aldeles nødvendig paa Grund af den herskende Forarmelse, maatte Jens Bille endnu 3. Avg. klage over, at Gulland, der dog var et Ledemod af Danmarks Rige, skulde være »hartad forgæt« (forglempt). Men Undsætningen fik han ikke før i Okt.⁸

Ved Kattegat galdt Svenskernes Angreb d. A. Baahus; det lykkedes dog danske Skibe at bringe Borgen Forsyning, inden Adgangen spærredes. I Feb. havde Kong Erik faaet Underretning om, at der i Marstrand laa nogle danske Orlogsskibe, baade store og smaa;¹⁰¹ det var vistnok den Eskadre, Arild Olson var Hovedsmænd for; tillige kommanderede denne »Admiral« ogsaa nogle Landtropper; 14. Marts paalægges det ham at bemægtige sig fem rigt ladede Hollænderskibe i Varbjergs Havn. 4—5 kgl. Smaaskibe skal derfor sendes ham til Hjælp.¹ Den svenske Belejringshær, der laa for Baahus, havde opsat nogle Blokhuse ved Søsiden for at hindre danske Troppers Landgang dér;¹⁰¹ 23. Marts begyndte Beskydningen af Baahus og 26.—27. s. M. forsøgte Fjenden at storme Huset. Fra samme Tid forefindes et Brev fra A. Olson;⁸ han synes at vente Fæstningens Fald, men bemærker, at hvis de danske havde haft 2—3 Fænniker Knægte mere, skulde Baahus og Indland ikke have lidt saadan Skade som nu. Han har taget nogle Fanger, som nedsendes, men hans egne Folk og »Fribytterne« (irregulært Mandskab) havde nedlagt henved 1000 (!) Mand Svenskere; og havde han større Kræfter at raade over, skulde intet af det svenske Skyts komme tilbage til Sverige. Dansk Skyts, sat i Land fra Jægeren og Strudsen, er dog ogsaa i Virksomhed mod Fjenden. Han venter de lovede Pinker og beder om bedre Forsyning med Krudt og Brød. — 11. Apr. gaves ham Befaling til at mælde Jens Holgersøn, Baahus'es tapre Forsvarer, at der om 8 Dage, hvis Vinden blev gunstig, vilde komme Skibe og Folk til Undsætning; imedens skulde A. Olson gøre Fjenden saa megen Afbræk som mulig.¹ For at bringe Jens Holgersøn den omtalte Besked lejedes 2

»Dreng« til at rø med en Baad ned ad Elven: de kom lykkelig over Bommen, som de svenske havde lagt over Strømmen, og ind paa Slottet.¹¹ Hjælpen kom dog først 30. Apr. og ikke til Søs, men til Lands. Derefter fik A. Olson 27. Maj Ordre til at føre nogle af de tyske Knægte, der havde bragt Undsætningen, tilbage til Halmstad paa Forselskibe; 2 af Skibene »i Norge« sendtes midt i Maj til Østersøen, medens A. Olson fremdeles forblev paa sin Station.¹ Til Understøttelse for Baahus'es Forsvar loves der nu 3 Skyttebaade.¹⁸⁰ Fra 18. Avg. dækkede Daniel Rantzau paa Guldborgs Enge Elfsborg, der var truet af den svenske Hær. I Sept. omtales Danske St. Jorgen, Danske Jomfru og Fortunas Baad, som skal stationeres i Marstrand under A. Olson.²⁰ 23. Okt. ønskede Kongen, at de Skibe, der skulde til Marstrand, snart maatte komme af Sted, da de skulde erobre 6 hollandske Skibe, som laa ved Varbjerg.¹ Endnu i Dec. laa A. Olson med Danske Jomfru heroppe*²⁰ — Som Modforanstaltning havde den svenske Konge 3. Maj¹⁵⁰ og senere 27. Juni givet Admiral Henrik Arwidson Befaling til at trænge gennem Øresund, at begive sig til Varbjerg og erobre Baahus med alle de der værende Kaperes Hjælp for derpaa at krydse i Vestersøen.¹⁵⁶ Admiralen prøvede dog ikke paa at løse denne vanskelige Opgave og dømtes til Døden, men benaadedes senere.¹⁵¹ I Efteraaret skulde nogle svenske Orlogsskibe fra Kalmar forsøge at naa Varbjerg, men ét vendte tilbage med uforrettet Sag, og to andre var efter Sigende gaaede tabt paa Vejen.¹⁶¹

*) En Fribytter Mester Dines havde taget noget Gods fra Malte Hanson fra Tønsberg, men A. Olson erobrede ved denne Tid Fribytterens Skib og Ladning. Malte beskyldte nu Arild for at have tilegnet sig selv alt Godset, men denne erklærede, at han kun havde taget Dines'es eget Gods for sig og sine Folk; alt, hvad der tilhørte andre, havde han sendt til Slotsskriveren Knud Pederson, som havde anvendt det til Flaadens Behov.⁴

VIII.

EVERT BILD ØVERSTE ADMIRAL.

1566—1567.

I Jan. 1567 fik Hr. Mogens Gyldenstjerne paa Grund af tiltagende Svaghed Afsked som Statholder paa Københavns Slot, »uagtet Kongen gjerne vilde have beholdt ham længere i sin Tjeneste«. Afskeden var dog vel ikke ganske i Naade, thi en Maanedes Tid efter overgik der Hr. Mogens en ærgerlig Dom for at have forkommet et Pantebrev for Kongen;¹ men Grunden til Afskedigelsen kan ogsaa have været, at der nu var fundet en Atloser. I Nov. 1566 (S. 107) havde Peder Okse igen taget fast Bopæl her i Landet og fungerede derefter som Rigsraad; den derpaa følgende 15. Feb. blev han, sammen med Johan Fris, Statholder og 17. Avg. endvidere Righshofmester. Han fik straks stor Indflydelse paa hele Regeringen og ikke mindst paa Statens Pengeforvaltning; »Peder Okses Kammer«, vistnok paa Rentekamret, forsynedes med Bænkedyner, Skivedække osv.²⁰ Under den nye Styrelse blev der aabenbart indført et Sparsommelighedssystem med Marinens Pengesager; trods de mange overordentlige Udgifter, som Søværnet, der atter skulde bringes paa Fode, nødvendigvis krævede, var den samlede Udgift gennem Rentekamret i 1567 kun 39000 Dlr.⁶⁶ og dalede i de følgende Aar endnu mere, idet Gennemsnitstallet for 1567—70 kun er 33000 Dlr., medens det for 1563—66 var 71000. Og dog fortælles der,¹¹⁷ at de fire Adelsmænd (deriblandt vel Peder Okse selv), der havde faaet Rigets Pengesager mellem Hænder, havde lovet Kongen at ville holde 25 Krigsskibe, forsynede med alle Fornødenheder, saa længe Svenskekrigen varede.

Slotsskriver og overste Skibsskriver Knud Pederson blev 16. Maj 1567 Borgmester i København,⁴⁷ hvorfor hans Regnskab over Indtægt og Udgift til Orlogsskibenes Bygning og Udrustning blev afsluttet og »forhørt«. Ved forskellige Lejligheder havde han staaet i Forskud for Kongen; men da han begærede sine Penge igen, blev det ham betydet, at han maatte vente. Ventetiden blev lang; han døde 1569, og først 1582, 21. Dec., opnaaede hans Slotsskriver- og Skibsskriver-Regnskaber, som ikke havde været ganske i Orden, Kongens Kvittering, idet baade Kongen og Knud Pedersons Arvinger lod deres Fordringer falde.¹ Ved hans Dod deltes Embedet saaledes, at Niels Paaske, der havde været hans Medhjælp i nogen Tid, blev Slotsskriver, og »Rentemesterens Skriver« eller Renteskriveren Niels Pederson, »den gamle«, blev overste Skibsskriver eller, som det senere kaldtes, Klædekammerskriver. Hans Regnskaber angik vel nærmest Personellet, medens Regnskabet over Skibenes Inventar, Holmens Beholdninger osv. førtes af Mads Mortensøn, Skriver paa Holmen²⁵ (S. 109), som havde været Forstander for Helliggesthus i København og 1558—72 var Raadmand i samme By.⁴⁷

1566, 26. Feb. var Evert Bild, som før havde tjent til Lands, blevet beordret til at gøre Skibstjeneste.¹ Om hans Færd til Søs d. A. vides intet, men da han 27. Avg. faar Brev paa Odensegaards Len, kaldes han Admiral. 11. Marts 1567 optages han i Rigsraadet og 2. og 18. Apr. benævnes han udtrykkelig overste Admiral i det Kongebrev, der forlenede ham med Stege Len uden Afgift. Han skulde bo i København, have daglig Opsyn med Kongens Skibe, Skibsredskaber og Skibsfolk og holde en dygtig Skriver paa Holmen.¹ Flaadens og Holmens overste Ledelse var altsaa lagt i hans Haand. Det var en tung Arv at hæve, thi Flaaden var halvt tilintetgjort, og der var mange Tab at erstatte.

Først maatte der tænkes paa nyt Skyts, »eftersom Orlogsskibene af Storm og Guds Vejrligt havde fanget Skade paa Folk, Skyts og anden Krigsrustning, og der maatte findes Raad til at staffere andre Skibe med Skyts«. ³¹ 26. Avg. udskrives derfor en Kobberskat af alle danske Købstæder, der skulde indbringe c. 116000 Pund Metal. Ved Nyaar blev der gjort Udveje for, at Støbningen af Kanonerne kunde gaa uhindret for sig. I Feb.

udsendtes Mester Kornelius, Smed paa Holmen, til Amsterdam for at købe 200 Barser til Orlogsskibene.¹

22. Avg. 1566 havde Kongen skrevet: »Den Herre Gud, som os af sin Guddomsforsyn har taget vore Skibe, sender os vel Raad til andre igen«. ¹⁵⁰ Der herskede Travlhed paa Holmen; her arbejdede mindst 200 Skibsbyggere, som var udkrevne fra danske Byer i Efteraaret. Og i det ny Aar blev der paa Værftet Brug for 300 føre ugifte Karle fra Jylland, for 50 Tømmermænd fra Lolland-Falster og for alle de Tømmermænd, der fandtes i Skaane og Fyn, da Arbejdet tidligere i høj Grad var blevet forsømt af Mangel paa saadanne Folk.¹ Desuden afsendtes en Mand til Nederlandene for at skaffe 20 gode Tømrere, eller om muligt flere, derfra.¹⁵ Den travle Virksomhed er ret malerisk fremstillet paa et Kobberstik fra Frederik II.s Tid. Paa Land ses 4 Skibe staaende paa Stabel; de er endnu i Spant. Beg koges, noget Tømmer hugges, andet skæres med Langsav paa Bukke. 4 Skibe ligger i Farvandet udenfor; ét er helt tiltaklet, to har delvis faaet deres Takkelage, medens det fjerde endnu er uden Master; ved det ene Skib ligger en Tømmerflaade, hvorpaa man ser Mænd arbejdende paa Skibssiden.⁶⁰ — At meget Tømmer maatte tilvejebringes til Skibsbygningen, er en Selvfølge:¹ Master, 11 Favne lange, udtoges i Sundet;⁸ i Apr. manglede man endnu 500 Skippund Kabelgarn.¹

Men ogsaa ad andre Veje maatte der skaffes nye Skibe; saaledes i det udtømmelige Oresund. Allerede 12. Avg. havde Tolderen her modtaget et kgl. Brev, som befalede ham »med bedste Lempe« at opholde ankommende Handelsskibe paa 200—300 Læster: Sylvester Franke skulde saa syne dem for at bedømme, om de var Kongen tjenlige. Det var dog ikke nogen rig Høst, man her gjorde; gode hollandske Skibe kunde ikke ventes om Efteraaret. Et ganske nyt Bremerskib, lige fra Bankestokken, traf man dog paa, og uagtet det kun var paa 140 Læster, blev det dog nedsendt til Rævshalen. I Sept. kom der en Hamborger, som S. Franke mente, nok kunde gøre Nytte, og endvidere ventedes et Saltskib fra »Oranien«. ⁸ Der omtales ⁶⁷ ogsaa et fremmed Skib paa 300 Læster, som Kongen havde beslaglagt til Krigsbrug; det blev her kun vurderet til Halvdelen af dets virkelige Værdi, og Rederne fik ikke en Gang noget af denne Sum udbetalt.⁶⁷ — To Skibe købtes endvidere i Norge for hen-

holdsvis 1600 og 2200 Dlr.:¹³⁰ Knud Skriver skaffede et i Amsterdam, hvorhen et Pengebeløb sendtes som Afdrag;¹ Skipper Frederik Tomnyson skikkedes til Hamborg for der at købe et Skib, som var tjenligt til Orlogs;¹³ et andet, ogsaa fra Hamborg, sendtes af Ejeren paa Kongens Opfordring til København, for at Admiralen og kyndige Mænd kunde besigtige det der.¹ Endelig kan tilføjes, at Kongen udbad sig Dronning Elisabeths Tilladelse til at forsyne et Krigsskib i England med Mandskab;³⁰ maaske angaar denne Begæring det i Fjor bestilte Skib (S. 110). Den kgl. Sekretær Elias Ejsenberg rejste til Danzig for at forhandle om Købet af et »stort nyt Skib«, som Oresundstolderen havde henledet Opmærksomheden paa; men da Sekretæren ikke forstod sig paa at syne Skibet, og dette dog ikke vilde kunne bruges samme Aar, kom Købet i det mindste forelobigt ikke i Stand*^{2b}.

Efter at den svenske Hovedflaade var vendt hjem i Avg. 1566 (S. 122), udsendtes Admiralen Per Larsson¹⁵⁰ med et mindre Antal Skibe, som i Sept. kom til Syne baade ved Bornholm, Stralsund⁹ og Jasmund.⁸ Derfor fik Peder Hvitfeldt Sobrev til at løbe i Ostersø med nogle Orlogsskibe og af yderste Magt gøre Fjenden Afbræk, men ikke blive længere ude end til Jul.¹¹ Om dette Tøgt vides intet andet, end at 67 Bøsseskytter, som skulde til Skibs med P. Hvitfeldt, tik deres Penge 13. Sept.²⁰ — Lybekkerne havde ogsaa lovet at sende nogle mindre Skibe i Soen. 22. Sept. var alle lybske Orlogsskibe paa ét nær ankomne til Travemynde: de havde bl. a. været ved Danzig og var der gaaede i Rette med nogle af de Koffardiskibe, som i Juni var løbne Hans Lavritson forbi i Oresund. Nogle af de lybske Orlogsskibe skulde nu udrustes paa ny for at kunne udløbe 28. Sept. I Okt. var de saa heldige at erobre et svensk Orlogsskib, som de førte til Trave**⁹).

*) Efter en Beretning¹⁰⁵ skal Kong Frederik d. A. i Lybek have ladet bygge et stort Skib, en Søster til det Skib, Lybekkerne selv lod bygge, 112 lybske Al. langt, 25 Al. bredt og 36 Al. dybt, beregnet til 1075 Mands Besætning.¹⁸⁵ Da ingen dansk Beretning foreligger herom, maa der være sket en Forveksling med Skibsbygningen i Lybek i 1565—66, som ikke omtales i lybske Kilder (S. 110).

***) Det berettes,¹¹⁷ at Kongen i Okt. sendte Krigsfolk paa nogle Skibe for at overrumple Kalmar, men at Landgangen hindredes af en Storm, som adsplittede Skibene.

Da man mente, at de svenske i det tidlige Foraar vilde angribe Gulland, hvis Befolkning næsten var uddød, besluttedes det at sende 400 Knægte derover til Oens Forsvar. Skønt man ikke naaede at samle hele dette Antal, blev Knægtene dog sendte af Sted, og Sylvester Franke sat til Oberst og Befalingsmand over dem.¹³ Han skulde fra København føre Krigsfølket over Land til Simmershavn og tage dem om Bord til Gulland.¹ Paa denne Rejse traf S. Franke, der var Chef paa Jonas,²⁰ et Skib under den blekingske Side; det forsvarede sig med Lod og Krudt og maatte erobres med Magt. Om Bord befandt sig Dr. Justus Jonas, der betragtedes som Forræder og ved Juletid sendtes til København, hvor han siden (28. Juni) blev henrettet.¹⁸⁰

Vinteren var meget regnfuld, men mild.¹¹⁷ Der følte ikke faa Vanskeligheder ved Provianteringen og Bemanningen af de Orlogsskibe, der skulde udsendes i det nye Aar 1567. Vel var der som sædvanlig paabudt Indkøb af Okser til Flaadens Forsyning, men ellers var der mærkværdigt nok »endnu ikke tænkt« paa Fetalje til Orlogsskibene saa langt hen i Tiden som 22. Feb. Der blev da skyndsomst udstedt Breve om Udredelsen af en Madskat: Lensmændene maatte sende al den Fetalje, de havde paa deres Gaarde, og som de kunde undvære, til Københavns Slot, hvor Forraadene var meget smaa. I Marts udskreves endvidere Torsk, Gryn og Ærter af Lenene, ligesom Kavringer forskaffedes. 10000 hvide Knabefade blev dette Aar indkøbte til Flaaden. Men da Togtet til Agershus skulde gaa for sig, maatte Jyllands og Fyns Købstæder hjælpe Kongen med en ekstraordinær Ydelse af Proviant.¹

Det forrige Aars Begivenheder havde vist Nødvendigheden af tilstrækkelig Ballast. Det paalægges derfor Helsingør og flere Havne ved Sundet at føre Ballaststen til Holmen: Gilleleje, »hvor Folket var saa uddød, at der ikke var 20 Mænd tilbage«, forskaanedes dog. I Maj udfordredes endnu mere Ballast, da der var stor Mangel derpaa til Orlogsskibene.¹

Til Skibenes Bemanning udtoges i Norge søndenfielss over 800 Personer, men der maatte hellere end gerne skaffes flere endnu. Kunde Tallet ikke blive fuldt, maatte man tage baade gifte og ugifte Bønder, men helst nogle, der havde tjent Kongen før.¹⁸⁰ I Danmark blev der udskrevet c. 750 Personer fra Købstæderne; en Borgmester eller Raadmand fra hver By skulde

baade i Norge og Danmark følge Folkene til Holmen og siden lade sig bruge til Skibs; endvidere skulde Landsbyer og Fiskerlejer i Danmark stille 1550 Mænd, dog ikke gifte Gaardsiddere, for at Gaardene ikke skulde blive øde. Særlig fra Lolland-Falster toges 300 Baadsmænd. Antallet paa de udskrevne indfødte Baadsfolk var saaledes mindst 3500, men da der dog vedblev at være Mangel paa Skibsfolk, blev der endnu 20. Juni udtaget flere fra Søkøbstæder og Fiskerlejer i Danmark. 8. Juli, altsaa i sidste Ojeblik, skulde de sjællandske Købstadsmatrosere møde hos Admiralen.¹ — For at hverve Søfolk sendtes bl. a. Peder Hvitfeldt til Nederlandene,¹³ andre sendtes til Hamborg, Ditmarsken²⁰ osv. Ogsaa fra de fremmede Skibe i Sundet udtog man søerfarent Mandskab, hvilket man lovede 4—8 Dlr. i Løn om Maaneden. — Kongens Skibshovedsmænd skulde møde 29. Marts, 9 navngivne Adelsmænd 6. Apr.¹ 15 Skibspræster fik Penge til en Salmebog, ligesom der ogsaa anskaffedes Kalke og Disker af Tin til flere af dem.²⁰

Frygten for at opleve lignende forfærdelige Begivenheder som i Fjor har sikkert givet mange af de udskrevne stor Ulyst til at gøre Skibstjeneste. 60 bosiddende Borgere i Odense bød Kongen 1000 Dlr. for at slippe for »denne Rejse«, og Kongen modtog Tilbudet.¹ Paa denne Maade indkom der i 1567 paa Sjælland og Fyn 4740 Dlr.⁶⁶ Andre udskrevne foretrak helt at udeblive paa Mødedagen, men disse ulydige truedes med Dødsstraf. Af Kalø Len havde Peder Munk oprindelig udtaget 70 Baadsmænd: deraf mødte 2, hvorfor Skibshovedsmanden atter maatte af Sted efter dem, der var blevne siddende hjemme. Af de 188 Karle og Tømmermænd, som Vendelbo Stift skulde sende til Holmen, mødte kun 38 Karle og 1 eneste Tømmermand, som endda »kun duede til at hugge en Bondevogn sammen«; og Udskrivningen var dog her besorget af en Rigsraad, af hvem man kunde vente særlig Flid til at udrette dette Hverv. Paa Lolland-Falster havde de udskrevne ligefrem undsaagt og truet de Mænd, som i hvert Sogn var valgte til at udpege de Baadsmænd, der kunde bruges:¹ noget lignende var sket i Helsingør,⁴⁹ og det maatte forbydes under Tab af Liv og Boslod. Mærkeligere var det dog, at selve Skibshovedsmændene, til Kongens »ikke liden« Forundring, roligt blev hjemme fra Tjenesten; det befalede dem da (27. Maj), at de straks, iligen, Dag og Nat

uspart, skulde møde hos Admiralen, saafremt de ikke vilde stande Kongen til Rette dertor: ja, en af dem, Erik Hardenberg, maatte 10. Juli have endnu en Paamindelse derom med Trusel om Fragtelse af Adels Navn og Frihed.¹

Den første Eskadre, som udsendtes i 1567, var Sylvester Frankes, der skulde hente Skyts fra Gulland (S. 122). Noget senere opererede han i Kattegat.

Her var Tilstanden uforandret. I Marstrand laa Arild Olson med nogle Pinker, nærmest for at holde Oje med Varbjerg Havn, hvorfra de svenske vilde beherske »Vestersøen«. Den svenske Admiral Peder Larsson fik 5. Marts Ordre til med 3 Skibe at afgaa fra Varbjerg til Nederlandene og England for at hyre Krigstolk og Skibe, og derfra til »Norge«, hvis Indbyggere han skulde behandle fjendtligt.¹⁵⁰ Dette er næppe bragt i Udførelse. Derimod var det lykkedes de svenske med nogle Pinker og Baade fra Varbjerg at tage 3 danske Stangkreieter, hvorfor Kong Frederiks Kogemester Kristen Munk opsendtes med nogle Pinker, som, bistaade af A. Olsøns Fartøjer, skulde tage eller brænde disse Varbjergskibe.¹⁵⁰ Med Landhæren vilde Kongen tillige forhindre, at fremmede Handelsskibe ikke saa dristigt som hidtil løb ind i Havnen der. 4. Apr. bifaldt han, at der var sendt endnu to Skibe sammen med Kogemesterens Pinker. Hvad der udrettedes, er ubekændt: men 30. Apr. var der forelagt Kongen en ny Plan til Erobringen af disse fjendtlige Skibe: at Svensken havde kunnet samle saa mange Kræfter paa det Sted, blev lagt A. Olson til Last: man sagde, at han kun havde ligget og saltet Sild, besværet Undersaatterne og søgt sin egen Fordel: hvis det var sandt, vilde Kongen have ham fængslet og sendt til København og en anden sat i hans Sted.¹ — Da Frans Brokkenhus og Bjørn Kaas afærdigedes til Agerhus'es Undsætning, fik de 21. Apr. Paalæg om paa Vejen derop at gøre et Angreb paa Varbjerg, da Fjenden derfra kunde true deres Retratelinie. Dette Angreb blev ikke iværksat, hvorimod Sylvester Franke afsendtes fra København i samme Ojemed. 13. Maj Kl. 2 Eftermiddag løb han herfra og kom næste Dag til ud for Varbjerg, men maatte 15. Maj søge ind til Havnen Herter, 2 Mil Nord for Varbjerg. Her fandt han Falk von Malmø, Gogen, Oksen, Lilien, Pindsoen og Elfsborgs Pinke samt 8 Roder tyske Knægte. Med

disse Skibes Baade løb han samme Dags Aften til Oen Gederø (Gettarø, uden for Varbjergs Havn), og da Solen 16. Maj stod op, styrede han ind i Havnen, erobrede ogsaa 2 Skibe; men Vandet dér var meget grundet, saa at hans Folk maatte ud af Baadene, og efter at flere af dem var blevet saarede af de overlegne Fjender, maatte han atter trække sig tilbage til Herter.¹² Da saaledes Forsøget var mislykket for S. Franke, besluttede man (28. Maj), at Frans Brokkenhus paa Tilbagevejen fra Agershus skulde vove et nyt Angreb med Bistand af nogle Ryttere og Knægte, der kunde »berende« Varbjergs Havn fra Landsiden.³² I de første Dage efter 18. Juni kom da Brokkenhus's Krigsfolk ind under Gederø og gjorde Landgang, men kunde intet udrette og maatte indskibe sig igen;³⁸ Slottet var det ej heller lykkedes at overraske.⁶¹ Medens Resultatet endnu var ubekendt i København (17. Juni), udsendtes Peder Hvitfeldt herfra med nogle Orlogsskibe for at bringe de danske Skibe deroppe Undsætning og gøre Fjenderne Afbræk; alle de der værende Skibshovedsmænd skulde være ham lydige.¹³⁰ I Juni kom Gribben, St. Jørgen og Løven til Vestersø;²⁰ de har vel hørt til Hvitfeldts Eskadre; paa Vejen til Varbjerg laa han selv nogen Tid ved Helsingør, hvor Tolderen forsynede ham med noget Tjære;²⁵ men om hans Bedrifter forlyder intet. — Ogsaa ved Aarets Slutning synes der at have været forberedt et Angreb paa Fjendens Stilling ved Kattegat.⁴¹

24. Marts lagde de svenske sig for anden Gang i 1567 for Agershus;⁶⁵ Arild Olson var vist den første, som meddelte Kongen Underretning derom. Der blev da taget Beslutning om at sende Hjælp fra København, og efter nogle Forhandlinger blev Frans Brokkenhus og Bjørn Kaas satte til Anførere for Expeditionen; 21. og 25. Apr. fik de Instruks, som paalagde alle i Toget, ogsaa Skibshovedsmændene og Skibsfolket, at være dem lydige. Skibene, der bestemtes til Togtet, skulde »ganz und gar« være færdige 18. Apr.;² deres Navne er: Nattergalen, Røde Svane, Jonas, Elfsborgs Pinke og Havfruen samt Duen, Gumphonen og 19 Førselsskibe.³⁸ Om Bord paa Nattergalen var Knud Stensøn, der nærmest maa anses for Admiral over Skibene. Først 12. Maj afsejlede Eskadren, som 17. Maj kom til Oslo; næste Dag udskibedes Tropperne i Pramme og Baade, men

Kampen var uheldig for de danske: de maatte atter søge Skibene, og en Pram blev ved den Lejlighed saa overfyldt, at den sank med alle ombordværende. Et nyt Landgangsforsøg faldt lige saa uheldigt ud. Men 21. Maj ankom Erik Munk og »Admiral« Jens Pederson med 4 Orlogsskibe, 1 stor Galej paa 44 »Remer« (Aarer), 8 Skærbaade og nogle Skuder, medførende 5 Fænniker Knægte. De var sendte af Lensmanden i Bergen, Erik Rosenkrans, som nu atter greb kraftig ind i Norges Forsvar. Vel havde han under det hele maattet rejse til København, men Erik Munk ledede Forberedelserne til Toget i hans Sted, idet han overvandt alle Vanskeligheder. De udskrevne Bønder vilde saaledes ikke have ham til Hovedsmand, men de maatte boje sig og lyde.¹³³ Han og Jens Pederson kunde heller ikke enes, saa at Kongen maatte afgøre Striden derhen, at E. Munk, der var om Bord paa Galejen, skulde være Befalingsmand over alt det norske og tyske Krigsfolk, der fandtes saa vel paa de Orlogsskibe. J. Pederson var Hovedsmand over, som paa de Skibe. E. Munk selv havde i Befaling.¹³⁰ De samlede dansk-norske Skibe beskød nu den svenske Lejr med god Virkning, hvorefter Krigsfolket gjorde et hæftigt Angreb paa Skanserne.¹³³ Fjenden turde da ikke oppebie en ny Storm, men hævede Belejringen 23. Maj og trak sig ud af Norge. Mellem 19. og 24. Juni kom E. Munk og hans norske Skibe tilbage til Bergen,¹³³ medens den danske Eskadre afsejlede 18. Juni fra Oslo, gjorde paa Hjemvejen Forsøget mod Varbjerg (S. 132) og satte Krigsfolket i Land ved København.¹ — Den omtalte Galej blev meget beundret af Samtiden; Erik Rosenkrans havde ladet E. Munk forestaa dens Bygning, og den var forsynet med 20 af de Skjolde, som dog nu synes at være gaaede af Brug paa Kongens Orlogsskibe, med en Mast og en Raa, et Kompas og et Natglas osv.¹³³ Kongen ønskede at se Galejen, for mulig at beholde den, og lod den hente til København; men Frans Brokkenhus og Bjørn Kaas gav den ikke godt Vidnesbyrd; den kunde ikke hjælpe sig i rum Sø; i Norge havde den i stærkt Vejr stadig maattet holde sig under Land, hvorfor den ikke duede til at sendes i Østersøen, saaledes som det var paatænkt.¹ Den blev da næste Aar i Maj tilbagesendt til Bergen; men i Juni fordredes den atter tilbage til Kongen, da den skulde bruges i en magtpaaliggende Bestilling:¹³⁰ 4. Avg.

kom den da af Sted.¹³³ Det er vistnok det Skib, som senere fortrinsvis kaldes »Galejen«*).

I Januar havde Kong Erik erfaret, at Danmarks og Lybeks Hovedflaade i 1567 kun kunde blive 20 Skibe stærk.¹³⁶ Et større Tal har Aksel Gyldenstjerne, som i et Brev af 16. Feb. meddeler, at Kongen i Aar vil faa 24 smukke veludrustede Skibe i Søen, foruden Pinkerne og Jagterne, og foruden hvad de lybske, som er saare ivrige til at ruste sig, kan stille.¹¹ Kongen hævder stadig i sine Breve,² at Flaaden trods forrige Aars store Tab aldrig har været bedre udrustet end dette Aar. Men allerede i Feb. »ræddes« A. Gyldenstjerne hart for, at de danske Skibe kun vil blive sildig »fere« (færdige).¹¹ Denne Frygt var ikke ugrundet. Vel skriver Kongen i Begyndelsen af Juni: »Saa snart de lybske Skibe, som vi daglig venter, kommer og slutter sig til vor Armada, vil vi søge Fjenden«; men hele Maaneden gik hen, inden Kongen (1. Juli) kunde mælde: »Om faa Dage løber Flaaden ud«.² Denne kunde endnu ikke kaldes sejlklar, da 8. Juli var ansat som sidste Mødedag for en Del af Mandskabet**).

Da Kongen 24. Marts havde forespurgt hos Lybeks ærbare Raad, hvor mange Skibe Staden dette Aar kunde stille, fik han til Svar (4. Apr.), at man vilde gøre alt for at møde med 10 Orlogsskibe foruden Pinkerne, men stærkere kunde Lybek ikke vise sig i Søen, thi det var Mandskab, det især bristede paa.

*) Til Island sendtes Hanen og Vildmanden;²⁰ Afsendelsen fremskyndedes, da de arme Undersaatter der i Landet ellers vilde komme i stor Nød.¹ I Marts havde Kong Erik opfordret Indbyggerne paa Øen til at give sig ind under Sverige.¹³⁶

***) Følgende Skibe vides²⁰ at være udrustede i Juli Maaned 1567: Fortuna (80 Bosseskytter, 20 Kartoveskytter, 14 Slangeskytter, 14 Trekvartslangeskytter), Svenske Jomfru (30 Bøss., 7 Kart.), Krabaten (28 B., 4 K., 4 Slang.), Lybske Kristoffer (20 B., 4 K.), Leoparden (18 B., 4 K.), Uroksen (17 B., 2 K.), Gabriel (20 B., 4 halve K.), Morian (16 B., 4 halve K.), Gribben (16 B., 2 halve K., 2 hele Sl.), Løven (16. B., 3 halve K.), Borgmester von Rostok (18 B., 2 halve K., 2 Sl.), Svenske St. Jørgen (12 B., 2 Sl.), Svanen (19 B.), Jason (18 B., 4 Sl.), David von Rostok (13 B., 2 Sl.), Elefanten (18 B., 2 halve K., 1 Sl.), Danske St. Jørgen (10 B.), Oksen van Hamborg (24 B., 4 K., 4 Sl.), Havfruen (4 B.), Nattegalen (16 B.), Jonas (11 B., 1 Sl.), Danske Jomfru (12 B.), Flagermusen (3 B.) og Pindsoen. De fleste af disse 24 Skibe horte til Evert Bilds Flaade.

Naar de allierede havde forenet sig i Sundet, burde dette »lukkes«, for at Sverige ogsaa skulde komme til at lide under samme Mangel paa Folk. Først 13. Juni fik Admiralerne Hr. Johan Brookes og Hr. Mattheus Tidemann deres Kreditiv,⁹ hvorefter Adler og 9 andre Skibe afsejlede 20. Juni fra Traven¹⁵⁰ og ankom 28. Juni for København.² Netop 20. Juni havde Kongen bedet Raadet om, at det dog vilde affærdige sin Flaade, trods de Fredsforslag, der dukkede op i de Dage.² Ogsaa Raadet var ivrigt; der burde bl. a. foretages Tog, — skrev det 6. Juli,⁹ — mod Kalmar: dette Tog kunde kun faa et lykkeligt Udfald, thi Fjenden var svækket af Pest og Oprør; og Krigen kunde ikke faa Ende, førend man var Herre over Kalmarhus, der var Midtpunktet for al Tilførsel til Sverige.⁹

6. Feb. havde Kong Erik allerede holdt Mønstring paa sin Flaade,¹⁵⁰ som mentes at skulle blive paa en 60 Skibe: men da Farsoten havde ryddet svært op i Fjor paa Skibene, varede det længe, inden disse kunde faa nogenlunde fuld Besætning:¹¹⁷ Kongens tiltagende Sindssygdom gjorde ham udygtig til Regeringen og hindrede ogsaa Flaadens Udrustning. I Danmark ventede man i Feb. svenske Galejer ved Moen og i Maj ved Lolland-Falster, hvorfor der blev holdt Strandvagt paa disse Oer:¹ det var Kalmarflaaden, som voldte denne Uro, medens de allierede ved denne Tid (6. Marts) ikke havde et eneste Skib i Soen.¹¹⁷ Den svenske Narvaflaade, der bestod af 6 mindre Skibe, affærdigedes ogsaa i Apr. og havde det Hverv at skade Oselboerne saa meget som muligt.¹⁵¹ Svenskernes Angreb paa Arensborg, som blev afbrændt, endte dog med, at de maatte trække sig tilbage med Tab.⁶⁵ I Danmark smigrede man sig med, at det vilde være de svenske helt umuligt at bringe deres Hovedflaade i Soen,² men heri tog man dog ganske fejl: Admiralen Peder Bagge, der 30. Juni havde faaet sædvanlig Instruks, afsejlede 12. Juli med 47 Skibe og c. 4900 Mand.¹⁵¹ 30. Juli skriver Kong Frederik: »De svenske Skibe venter vore under Bornholm: men naar vore og de lybske endnu ikke har mødt Fjenden der, saa har ugunstig Vind Skyld deri, thi de er forlængst helt færdige.«^{2b}

Den danske Flaades Udrustning havde jo særligt paahvilet Admiralen Evert Bild; dog har han ved Siden heraf haft Lejlighed til hyppig, (baade i Marts, Apr. og Juni lige til 3. Juli), at

sidde i Kongens Retterting;¹⁵ i Maj, da der blev holdt Raadslagning om de norske Forhold, blev hans Deltagelse i Forhandlingerne dog betinget af, »om han kunde komme fra Skibene.«¹⁶ 6. Juli fik Evert Bild, »vor Mand, Raad og Admiral«, sit Sobrev, affattet i de almindelige Udtryk om, at han skulde løbe i Ostersoen og gore Fjenden Afbræk.¹⁶ De Skibsartikler, han tillige maa have faaet, kendes ikke, men de har sikkert ikke afveget synderlig fra de tidligere. 18. Juli maa han med den dansk-lybske Flaade, 30 større Skibe foruden de mindre,¹⁷ have forladt Reden, thi da bliver der tilsendt ham 500 Dlr. til Skibsbehov.²⁰ Men medens han nu laa ved Dragør og ventede paa gunstig Vind, blev han 21. Juli saa syg, at han endog ønskede at modtage Nadverens Sakramente. Paa Kongens Befaling fortes han i Land paa Amager, og her døde han 1. Avg. Liget blev først bragt til hans Gaard paa Nørregade i Kobenhavn og dernæst til Vor Frue Kirke, hvor hans Jordefærd (12. Avg.) fandt Sted i Kongens Nærværelse.²⁸

IX.

PEDER MUNK ØVERSTE ADMIRAL UNDER FEJDEN.

1567—1570.

DEN 1. Avg. 1567 indsatte Kongen Peder Munk til Admiral over Flaaden, da Evert Bild nu var død.¹ Der kan ikke være Tvivl om, at Peder Munk derved opnaaede Stillingen som øverste Admiral, skønt denne Embedstitel ikke udtrykkelig tillægges ham. Heller ikke tildeltes der ham straks det Len, som baade i Jakob Brokkenhuses og Evert Bilds Tid havde været tillagt den øverste Admiral, idet E. Bilds Enke Vibeke Podebusk fra 14. Avg. havde Stege Len i nogen Tid efter Mandens Død, som i et Slags Naadsensaar. Men i Lobet af 1568 maa den nye Admiral være blevet forlenet med Stegehus.⁸⁰

Flaaden laa vedblivende ved Dragør: Vindstille eller Modvind nødte den til denne Uvirksomhed. Under Tiden blæste en gunstig Vind op, og da satte man hurtig Sejl til; men saa slojede Vinden af eller vendte sig endog, og man maatte blive liggende. Saaledes havde Flaaden været «arresteret» i hele 6 Uger.² Endelig kom man af Sted 12. Avg.²⁸ og naaede Falsterbo, men her revnede Mærsejlet paa Underadmiralskibet Svenske Jomfru uden nogen paaviselig Aarsag, og det ansaa Skibsraadet for et saa daarligt Varsel, at det besluttede ikke at sejle videre. Det var en heldig Beslutning; thi Natten derpaa rejste der sig en vældig Storm, der kunde have medført en lignende Ulykke som den ved Gulland i Fjor;² nu nøjedes Stormen med at slide Mær og Stænger og lade Skibene ride baade

fra Anker og Tov,¹¹ saa at Flaaden maatte vende tilbage til København 13. Avg. for at reparere, hvilket ikke saa snart i en Il kunde ske; men skønt Skaden ikke viste sig at være over Maade stor,¹² var de større Skibe dog saa medtagne, at de ikke mere det Aar kunde bringes i Søen. Af de lybske Skibe løb snart efter de 6 hjem til Traven.¹¹⁷

Den svenske Flaade ved Bornholm, der bestod af 33 Orlogsskibe, dog ikke store Hovedskibe, og af 23 Pinker, Stangkrejter og Skuder,² var afsejlet ad Oland til, men Stormen indhentede den og drev den ind i Kalmarsund, hvorfra den omtr. 20. Avg. løb hjem:¹⁵³ den skal have mistet 2 større Skibe og lidt Tab paa Takkel, Tov og Ankere.² Kong Erik sendte den straks ud igen, idet der denne Gang blev medgivet Admiralen Peder Bagge en Raadgiver:¹⁵¹ men i Slutningen af Sept. var Flaaden atter vendt tilbage,¹⁵³ uden at have set noget til Fjenden; en mindre Flaadeafdeling maa dog ogsaa have været i Søen i Okt.

»Da den svenske Flaade var svækket, og da Høsttiden nærmede sig,« blev den dansk-lybske Hovedflaade ikke udsendt igen. En Del af Knægtene om Bord og 2—300 Baadsmænd, der skulde bruges som Skansegravere, sendtes til Halland¹ og deltog i Daniel Rantzaus og Frans Brokkenhuses bekendte Vinterfelttog. — Derimod udskikkedes en mindre Eskadre¹ paa »14 (?) vældige« Skibe,² hvoraf 7 var danske; Sylvester Franke blev Admiral over dem*) og over de lybske Skibe, som kunde blive færdige til 28. Avg.³ Eskadren maa være udlobet i Begyndelsen af Sept.; 10. og 11. i denne Maaned faar S. Franke det Hvert at udsende nogle Pinker for at hindre tyske Knægte i at flygte bort fra Ystad til Tyskland.^{2b} 18. Sept. laa han ved Hammershus, da Landfogden her mældte ham, at der laa 12 hollandske Koffarter Syd for Øen, som trods givet Forbud havde Forbindelse med Land. Admiralen sendte da nogle Skibe derhen, men Hollænderne vilde ikke forevise de kgl. Kaptejner deres »Breve«, slog tværtimod Kaptejnerne med Næver for Brystet osv. og fremkom endog med Klager over, at Kaptejnerne havde »overfaldet« dem. Den Gang havde S. Franke endnu sine Skibe samlede.¹² Under 22. Sept. tilskriver Kongen ham, at de anklagede Kaptejner

*) Da Svanen var lækt, blev Loven sendt i Stedet, skønt S. Franke havde ønsket sig Hamborg-Oksen.¹

dog skal sættes fast. Der sendes ham Proviant til midt i Okt.: men til den Tid skal han aftakke de lybske Skibe, sende Jørgen Busk med Nattergalen, Svalen og Engelske Pinke til Bæltet, hvor svenske Skibe agter at løbe igennem, og med de øvrige Skibe skal han begive sig hjem. Men 29. Sept. har Kongen skiftet Mening: S. Franke skal blive i Søen, saa længe han kan. Hvis der kun er 10—11 svenske Orlogsskibe ved Bornholm, skal han forsøge sin Lykke imod dem: der loves ham til den Ende 3 udrustede Skibe til Hjælp; men Kongen har hørt af Lybekkerne, at han spreder sine Skibe og har knap 8—9 hos sig. Da han har klaget over, at han kun har lidet Gehør hos de lybske, vil Kongen bede de lybske Gesandter, som er i København, om at formane deres Mandskaber til at være hørige.⁸⁾ Forinden dette Brev afsendtes, var Eskadren løbet fra Bornholm til Nydyb for at ligge paa Lur efter nogle svenske Købmandsskibe, der kom fra Stralsund. 8 Timer efter Eskadrens Afseiling kom Svenskeflaaden paa 22 Skibe, hvoraf de 4 var Hovedskibe, til Bornholm og løb omkring Landet: men da det »arme« Folk paa Øen og de lybske Knægte satte sig i Forsvarsstilling, løb de svenske 26. Sept. derfra, Nordost hen, og efterlod kun 2 smaa Galejer under Øen.⁹⁾ 1. Okt. beretter S. Franke, at de lovede 3 Skibe er ankomne til Eskadren: naar der er forekastet ham, at han ikke holder Skibene samlede, da er han uden Skyld: Jørgen Busk og Jokim Niefend er uden videre sejlede bort fra ham om Natten, og en Storm har spredt Skibene: det var en Nordostvind med stærk Strøm, som har trængt dem op mellem Moen og Stævns, hvor han nu ligger. Stormen var saa stærk, at man ikke kunde høre, hvad der raabtes fra det ene Skib til dets nærmeste Nabo:¹²⁾ den havde ogsaa paaført ham al Slags Skade og Mangel, skriver han 5. Okt.: især havde Lybske David mistet Anker og Tov. Det besluttedes derfor (6. Okt.) i København, at Franke skulde blive i Søen kun en otte Dage endnu og dernæst begive sig hjem, men at 4 andre Skibe, som var færdige til Afløb til »Stærkelse« af Flaaden, og hvorover Otte Galskyt havde Befalingen, skulde straks tillige med et Proviantskib løbe ud og tøve 14 Dage i Søen: hvis de i den Tid traf Fjenden, kunde de forsøge deres Lykke med ham.¹⁾ Men der synes ikke at være blevet noget af denne Plan. S. Franke var af Vejret tvunget bort fra Stævns, hvor der ingen god Ankerplads var, til Dragør, hvortil

han var kommet 7. Okt: af de mange syge, han havde om Bord, havde han maattet sende 50 i Land. »Hvad de hollandske Skipperes Sag angaar, saa lad Admiral Peder Munk komme ud og forhøre Hovedsmænd og Baadsmænd og faa Svar af dem selv«. Vel erklærer han, at det ikke er Vinter endnu, og at han godt med gunstig Vind kan løbe ud igen;¹² men hans Handlinger svarede ikke til hans Ord, thi allerede 10. Okt. har han uden Tvivl søgt Havn. To Skibe bestemtes nu til at ligge i Bælt; 2 Pinker, hvoraf den ene kommanderedes af »en engelsk Kaptejn«, ²⁰ udsendtes i det sene Efteraar paa Kundskab: 200 Bøsseskytter skikkedes til Halmstad, og de 2 Skibsofficerer, som havde paa-draget sig Skyld paa Togtet, blev holdte »i Bestriking«, til Kongen kom til Staden.¹ Paa Togtet »var intet udrettet, og Fjenden blev ikke set:«² saaledes lyder Kongens korte Beretning om S. Frankes Bedrifter*).

En mærkelig Begivenhed fra 1567 maa endnu omtales. Rente-mesterregnskaberne udviser, at David von Rostok sendtes til Bergen, og at Kristen Aalborg afsejlede med Skibet 1. Marts;²⁰ Bergens Lensmand, Erik Rosenkrans, fulgte ned med David paa dets Hjemrejse (25 Apr.).¹³³ I Juni udrustedes dernæst Bjørnen, »som kom til Bergen med E. Rosenkrans«;²⁰ Skibets Fører var atter K. Aalborg, som naaede Bergen 24. Avg.**)¹³³ Derpaa gik han atter til Søs, da hans Instruks bød ham at rense Søen for Fribyttere. I Karmsund traf han to skotske Pinker, som vel gav hans Krigsskib, der førte dansk Flag, den tilbørlige Hønnør; men da de skulde fremvise deres Skibspapirer, havde de hverken »Besked, Sobrev, Lejde eller Bestilling, som oprigtige Folk plejer at have«, hvorfor K. Aalborg erklærede at maatte føre dem til Bergen. Uagtet Skotterne var mandstærkere end de danske, nødte K. Aalborg dog ved snilde Forholdsregler de skotske til at føje sig efter hans Vilje, og da gav Hovedsmanden over Pinkerne, der kun var iført gamle, revne og pjaltede Baadsmænds-klæder, sig til Kænde som James Hepburn, Jarl af Bothwell. 2. Sept. kom Skibene til Bergen. I den ene Pinkes Ballast

*) Der fortælles i nogle lybske Kilder, at hele den lybske Flaade overvintrede d. A. i København, men ellers findes ingen Efterretning derom. Det er vel Forholdene fra 1565 (S. 102), som her gaar igen.

**) Den ellers saa vel underrettede Absalon Pederson har altsaa i sin Dagbog forvekslet de to Skibe, som K. Aalborg har fort dette Aar.¹³³

fandt K. Aalborg nogle Breve, der ikke alene beviste Jarlens Identitet med den skotske Dronnings Ægtefælle, men ogsaa med den fredløse Kongemorder, hvorfor man efter nogle Forhør tog den Bestemmelse, at han skulde sendes til København. 30. Sept. afsejlede saa K. Aalborg med Bjørnen, som havde Jarlen om Bord; denne viste megen Harme mod Skibskaptejnen, fordi han formentlig havde sveget sit Ord. I Nov. sendtes K. Aalborg selv til Kongen i Aalborg med Beretning om det forefaldne. Hvad der var sket i Norge friede vel Jarlen for at ende sit Liv paa Skafottet, men ikke for at dø som Livsfange i Dragsholms Statsfængsel (1578).¹⁰⁸

For nærværende Tidsrums Vedkommende (1568—70) findes der kun faa Efterretninger om Flaadens Forøgelse ved Nybygning og Køb; der har maaske fundet Besparelser Sted paa dette Omraade. I Foraaret 1568 havde Kongen ladet »foretage« et stort Skib paa Holmen, hvortil der i Norge huggedes Bjælker, 36 Fod lange, Bark-, Boyg- og Stødholter.¹³⁰ Galejen, som er omtalt S. 133, fik flere Brødre, idet franske Skibsbyggere²⁰ byggede lignende Fartøjer i Nedenæs, Mandals og Agershus Len.¹³⁰ Den nye Fortun havde faaet Brøst ved Kolen¹ og modtog en større Reparation, som var nogenledes færdig i Apr.²⁷ I 1569 omtales ogsaa Bygningen af en Galej i Nedenæs Len.¹³⁰ 1. Dec. paalægges det Peder Okse at lade Skibsbygningen paa Holmen fremdeles gaa for sig, da man nu havde saa mange Planker, at det Skib, der stod paa Stabelen, kunde »fyldes« (klædes) dermed indtil Jul.¹ 2 Hamborgerskibe, som Jørgen Busk havde gjort til Priser, lod Kongen udruste til Orlogs.¹ Der har ogsaa d. A. været en Del Forhandlinger i Gang angaaende Køb af Skibe. I Feb. bifaldes det, at et Bremerskib bliver købt til en rimelig Pris.¹ Samtidig vilde Kongen erhverve sig det store Adler af Lybekkerne,² men da han kun bød en Sum, der ikke naaede Beløbet af de Omkostninger, som Raadet havde anvendt paa Skibet, (det maa tidligere have været i Privateje og udlejet til Raadet), og da det nu paatænktes udrustet som Kobmandsskib,³ kom Købet vist ikke i Stand. Der underhandlede ogsaa om et stort danzigsk Skib (maaske det S. 128 omtalte), som den engelske Dronning ogsaa synes at have ønsket sig.³⁰ Ved at true Skipperen med Skibets Anholdelse, fik man ham til at love, at han vilde levere det til Kongen næste Foraar; men skønt han

lod sin Son blive tilbage som Gidsel her i Landet, mistænktet han dog for at ville tage mod Pengene her og saa for et Syns Skyld lade Skibet tage fra sig i England.¹ Der var vel ikke saa mange Besværligheder ved Købet af en flensborgsk Borgmesters Skib, hvilket Kongen havde taget i Brug, da det laa ved Landskrone.¹ Sælgerne af Skibe maatte dog være forberedte paa, at Betalingen udeblev i lange Tider. Et Skib var 1563 blevet købt i Ribe, og Sælgerne krævede nu 5—6 Aar efter Betalingen ved et Sendebud; men dette fik blot til Svar: »Som Gud! der er nu ikke Raad til Penning!» og maatte rejse hjem igen med den trostesløse Besked.⁸² I 1570 byggedes ogsaa en Galej paa Holmen. Til et nyt Skib havde Peder Okse foreslaaet Navnet Maria, men Kongen fastholdt en tidligere Beslutning om at kalde det »Wohl, Herr, in Gottes Namen«; saaledes og ikke anderledes skulde Skibsfolkene og Baadsmændene efter Admirals Befaling kalde Skibet.¹ Fortuna havde atter stor Mangel og Læk og trængte til Reparation. Til »Skibstømmermand og Bygmester« med 200 Dlr.s Løn antoges Hugo Beda 28. Juli.¹³ Der huggedes naturligvis meget Tømmer til Orlogsskibene i Danmark og Norge, men der ankedes over, at det tidligere huggede havde været for klejnt og var blevet ekspederet altfor langsomt.¹³⁰

I Periodens første Aar, 1568, var Udgiften til Søværnet gennem Rentekamret kun 19000 Dlr., den ringeste aarlige Sum hele Krigen igennem. Der udskrives en Oksekat af alle Bønder i Danmark til Orlogsskibenes Forsyning og (4. Marts) en Madkat, »da saa mange Fribyttere løbe i Søen og besvære Under-saatterne«; Krigen med Sverige bruges mærkelig nok ikke som Motivering.¹

Af Baadsmænd blev der udskrevet i det søndenfjeldske Norge et saa stort Antal som muligt; 4 Skibshovedsmænd fulgte dem ned til København.¹³⁰ Af danske Købstæder udtoges omtr. 840 Personer til Tjeneste paa Flaaden; af Landdistrikterne vistnok ogsaa et ikke ringe Tal, saaledes 150 i Løgstør og Omegn; i Kalø Len og paa Øen Anholt 200, paa Læsø 120, paa Turø og Endelave 100; naar der blev holdt Udskrivning paa Fastlandet, tyede nemlig mange ud paa Smaaøerne for at undgaa Kongens Tjeneste. Der blev d. A. ogsaa udtaget Krigsfolk i Sønderjylland. — 300 Karle med Rør maatte Byen København udgøre til Orlogsskibene; men da der endnu manglede Besætning, udskrev

man af de sjællandske Købstæder endvidere 450 Karle, som skulde møde 5. Juni.¹

Daniel Rantzau og Frans Brokkenhus fuldførte deres berømte Vinterfelttog gennem Sverige. De havde foreslaaet, at de vilde drage mod Stokholm og ende Krigen med Byens Indtagelse, men det var da nødvendigt, at de fik Undsætning, og at der skikkedes Orlogsskibe til en af Ostergötlands Havne, og da Havet for Tiden var isfrit, kunde det vistnok lade sig gøre*).⁶⁵ Kongen lovede ogsaa at bestræbe sig for at blive Søen mægtig; hvis Daniel Rantzau saa vilde indrette en Befæstning ved Sø-siden, skulde der ske Tilførsel til den. Hvor vidt det var raadeligt at give Admiral Peder Munk Ordre til at lade 3—4 Pinker og Smaaskibe løbe i Østersøen, blev overvejet i Begyndelsen af Feb;¹ men en saadan Eskadre vilde dog ikke være blevet til nogen Støtte for D. Rantzau, da han allerede 14. Feb. var kommet tilbage til Skaane. I Marts var Dragen og Havfruen dog allerede i Østersøen, og følgende Skibe skulde snart afgaa samme Steds hen: Løven, Falken og Fejetaske samt endvidere: Svalen, Danske Jomfru, Nattergalen og Bjørnen.**).²⁰ Disse Skibe maa have udgjort den Eskadre, som Sylvester Franke skulde føre i Østersøen for at være »Svensken til Tjeneste«. ⁹ Han ønskede ogsaa at faa Elefanten og Uroksen med ud, men da han jo ikke havde udrettet noget videre i Fjor, ventede Kongen sig ikke stort af ham, selv om dette Ønske blev ham tilstaaet.¹ 21. Marts berettes, at alle kgl. Maj.s Pinker er udløbne i Østersøen;³² 30. Marts omtaler Kongen 7 Skibes Udrustning; men med S. Franke's Eskadre blev der nu truffet en anden Bestemmelse, (hvorom mere nedenfor S. 148), medens 2 Skibe blev lagte paa Strømmene for at tage Besked af Koffardifarerne.¹ At ogsaa de svenske var i Søen, fik man Vished om, da 8 af deres Orlogsskibe med nogle Koffarter blev sete (24. Apr.) at sejle Bornholm forbi til

*) I Slutningen af Jan. har Kong Erik fornummet, at de danske har skikket nogle Personer, der er forklædte som Bønder, til Stokholm for at ødelægge den svenske Skibsflaade, hvorfor Vagten paa Skibsholmen ikke maa tillade saaledes klædte Personer at færdes paa Broen, der fører over til Holmen.¹⁵¹

***) Tillige opføres i Regnskaberne²⁰ »Vinterløn til de gamle Aarstjenere paa Rostockerprammen, Jonas, Malmø Falk, Pindsoen, Sundiske Engel, Fortuna og Gabriel udi Grønnegaard (og) udi Krabbeløkke.«⁵¹

Stralsund.¹⁵⁰ Da Peder Skram paa Lagholm havde modtaget sikker Efterretning om, at Sverige rustede sin Hovedflaade, var der god Grund for Kongen til at opfordre Statholderne til snarest at holde de danske Skibe rede. Kongen mente 3. Marts at kunne bringe 20 Skibe i Søen²⁷ (1. Maj opgiver han Tallet til 27 foruden Pinkerne); og han havde det Haab, at han ogsaa foruden de lybske kunde være Fjenden stærk nok; men da det var ham magtpaaliggende, at de allierede viste sig i Søen med mindst det samme Antal Skibe som i Fjor, anmodede han Lybekkerne (1. Maj) om at opgive, hvor mange de kunde stille.² Raadet svarede (22. og 24. Maj), at de besværlige Tider vel kunde hindre det i at møde med saa mange Skibe som tilforn, men da Nødtorften bød det, vilde det dog udruste det samme Antal som i Fjor (S. 134) og skaffe dem færdige til Pinse (6. Juni); Oresund skulde være Mødestedet. 9. Juni fik Admiralerne Hr. Mattheus Tidemann og Hr. Heinrich Lindhorst Kreditiv; som sædvanlig gøres der Regning paa god Korrespondens med de danske;⁹ Eskadren maa derefter have naaet København midt i Maaneden. — Kongen viste sin Interesse for Flaadens Udrustning ved Besøg paa Bremerholm; 8. Maj kom han Kl. 6 om Morgenen fra Holmen og skulde til Raadsforsamling paa Slotet, da nogle stettinske Udsendinge, som var i København, mødte ham og gjorde ham deres tilbørlige Reverens.¹⁸⁰ For Peder Munk, »vor Admiral«, og Oluf Kalips, hans Løjtnant, udstedes 17. Maj Skibsartikler, der er omtrent enslydende med dem fra 1565, — og tillige Søbreve for de Skibshovedsmænd, der skulde følge P. Munk i Ostersøen.¹ Hans Instruks skal have lydt paa at krydse under Bornholm og at holde Oje med de svenske Skibe ved Stralsund.¹⁸⁰ De danske Orlogsskibe var vel nogenledes ekviperede i Maj,² men havde endnu i Juni ikke fuld Besætning, saa at det nær kunde have gaaet ligesom tidligere, da de ikke vare fuldfærdige ved den lybske Flaadeafdelings Ankomst. 12. Juni hedder det dog,¹¹⁷ at 30 danske Skibe ligger paa Reden og oppebier deres 12 Kampfællers Komme, og 22. Juni: »Vor Armada er sejlferdig og venter kun paa Vind«. ² Peder Munk havde forespurgt, om han skulde søge Fjenden i Kalmarsund, ved Oland eller Elfsnabben, men det overlod Kongen (22. Juni) til Skibsraadets Afgørelse. Vistnok fra Bornholm sendte de allierede nogle Pinker til Ølands søndre Odde, men da de intet

mærkede til Fjenden dér, besluttede Skibsraadet, at hele Flaaden skulde løbe didhen og brænde nogle Gaarde paa Oen for at faa Fjenden til at vise sig, hvis han var i Nærheden. Dette billigede Kongen 3. Juli, men paalagde P. Munk at sørge for, at Skibene ikke blev blottede for stærkt for Folk ved den paatænkte Landgang.¹ Altsaa lettede Flaaden 11. Juli fra Bornholm og kom 13. Juli ind i Kalmarsund, hvor den satte omtr. 1000 Krigsfolk i Land, som brændte i Hulterstads og Græsgaards Herred;¹⁵⁹ men da der fandtes et ikke ringe Antal skotske og tyske Tropper paa Oen, og da man ikke førte Feltskyts med sig,²⁷ vovede man sig ikke videre ind i Landet, men indskibede sig igen, hvorpaa Flaaden 16. Juli vendte tilbage til Bornholm, uagtet Lybekkerne var særlig ivrige efter at forny Angrebet. Dette skete dog ikke: Sygdom viste sig stærkt paa alle Skibene, for Lybekkerne var Provianten knap,¹⁵⁹ og deres store Skib Adler var saa lækt, at Pumperne om Bord maatte gaa Nat og Dag.²⁷ Endskønt Kongen tidligere havde ønsket, at Flaaden skulde blive ude til efter 24. Avg., da Fjenderne nok inden den Tid vilde vise sig, hvis de i det hele taget kom ud, havde han dog 9. Avg. ændret Mening: da Sygdom herskede om Bord, da Fjenden ikke havde vist sig, og da Høsten var nær, skulde P. Munk straks løbe til Oresund, sætte ved Dragør og selv hente nærmere Ordre i København, men maatte ikke lade Besætningerne komme i Land. Derefter vendte Flaaden hjem: de lybske kom 13. Avg. til Falsterbo; de danske 4 Dage senere*²⁷). Pinkerne fra Flaaden blev dog i Søen og krydsede efter de svenske Skibe ved Stralsund, indtil Efteraarseskadren kom ud. Denne skulde bestaa af »middelmaadige« Skibe,¹ som den danske og lybske Admiral, Rigshofmesteren og Kansleren skulde udse og sætte Admiral og Hovedsmænd over.² Herom havde Kongen ogsaa skrevet til Lybeks Raad, som svarede 8. og 9. Avg., at Staden vilde lade 4 Skibe foruden Pinkerne slutte sig til de danske Skibe; men naar disse, som Peder Munk havde antydnet, kun skulde være 16 Skibe i Tallet (foruden Pinkerne), da blev de ikke stærke nok; naar Kongen de to foregaaende Aar havde taget sine store

*) Knaegtene fra Skibene fortes til Landhæren;¹ Lybekkerne indvilligede 9. Okt. i at overlade Kongen de Krigsfolk, som kunde undværes fra deres Skibe.⁹

Skibe hjem, havde Svensken straks vidst at bruge Søen; ogsaa i Aar laa der mange Varer i Stralsund, som ventede paa at blive førte over; og derfor burde der stilles 22 danske Orlogsskibe.⁹ Kongen paa sin Side mente, at Lybekkerne var »næsvise«, naar de vilde lære ham, hvor mange Skibe han skulde yde; deres Tilbud var ogsaa for lavt; Sagen angik jo lige saa godt dem som ham. Først naar de kgl. Raader var blevne enige med Lybekkerne om Tallet, maatte Resten af de lybske Skibe faa Tilladelse til at sejle hjem. Men det var nødvendigt, at Efteraarseskadren ufortøvet kom af Sted.¹ Trods de strænge Ord vidste Kongen dog at bøje sig for Omstændighederne og deputerede i alt 21 Skibe, store og smaa, til at danne Eskadren; det kan antages, at nogle af dem skulde have det særlige Hverv at hindre Tilførsel fra Stralsund.² Derpaa sejlede Lybeks øvrige Skibe, deriblandt Adler, hjem til Traven.²⁷

For Efteraarseskadren blev Sylvester Franke udset til Admiral; han skulde gøre Fjenden alt muligt Afbræk, men dog paasé, at Skibene ingen Skade led.¹ Hans Instruks bød ham ogsaa at borttage de svenske Skibe, der laa ved Stralsund; vilde Stralsunderne ikke udlevere dem, maatte han ove Repressalier paa det sundiske Gods, der kom i hans Magt.¹⁸⁰ 27. Avg. laa Eskadren ved Dragør, men den danske og den lybske Admiral aftalte i Peder Munks Hus, hvad der var at gøre denne Høst, da det var Kongens Befaling, at Fjenden skulde søges i aaben Sø, i Nydyb og i selve Stralsunds Havn. S. D. afsejlede Flaaden og laa 30. Avg. ved Bornholm; her blev 12 Skibe liggende, som skulde vente nogen Tid paa Købmandsskibene fra Nydyb og siden begive sig samme Steds hen; Resten løb 31. Avg. ad Gulland til, men ved Oland blev Vinden kontrær, hvorfor 2 Skibe og 2 Pinker efterlodes paa det kalmarske Farvand, og med de øvrige Skibe ankredes 3. Sept. igen ved Bornholm, hvor man vilde afvente Fjendens Ankomst for saa ogsaa at afsejle til Nydyb, hvor der skulde plyndres og brændes paa Kystlandet, et Foretagende, som de lybske Skibe, i Følge en fra Raadet modtaget Instruks, dog ikke skulde deltage i.²⁷ Jens Pederson var dansk Underadmiral, vistnok over de først til Nydyb afgaaede 12 Skibe. 3. Sept. rettede han det Spørgsmaal til Stralsunderne, hvorledes de vilde forholde sig, hvis han angreb sine Fjender, der opholdt sig hos dem. Staden henviste til sin neutralske

Stilling og satte sig i Forsvarsstand.¹⁸⁰ J. Pederson foretog en Sænkning af Nydyb med Stene og Ballast, som Stralsunderne senere havde en Del Bekostning med at faa ryddet,¹⁸¹ men han udbad sig dog nærmere Ordre hos Kongen, hvorfor denne 18. Sept. befalede ham at gore sig al mulig Flid for at odelægge eller erobre de nævnte Skibe uden at sætte Kongens Orlogsskibe paa Spil. Ligeledes var der 18. Sept. udgaet Brev til P. Munk om, at S. Franke skulde holde Søen saa længe som muligt.¹ Men en vældig Storm, som rasede i Dagene om 20. Sept., og som bl. a. fik 350 Skibe til at strande ved Skagen,⁸² gjorde disse Planer til intet; nogle af de danske Skibe, som laa ved Bornholm, deriblandt Admiralskibet, drev for deres Ankere og førtes helt ned til Hela (Landtungen ved Putziger Wieck) eller til Frische Nehrung (Landtungen ved Frische Half), hvor enkelte af dem strandede*). 4 lybske Orlogsskibe laa ved Bornholm, da Stormen traf dem, men de red den godt af der. Flaaden maatte hjem; en Del af de danske Skibe, som efter Haanden havde samlet sig igen, begav sig 27. Sept. paa Tilbagevejen og Lybakkernes Skibe 2. Okt.; de sidste naaede s. D. til Møen for dernæst ved første Vind at sejle til Trave.²⁷ 5 Skibe med svensk Ladning havde de lybske Orlogsskibe i Eskadren taget som Priser, men dem havde den danske Admiral sendt paa Vej til København, ikke som det sig vel burde, til Lybek**). Men en af disse Priser strandede under Stormen paa Bornholm og 3 ud for Rügenwalde (mellem Stettin og Danzig); Ladningerne, som bjergedes her, beslaglagdes af de pommerske.⁹ saa at de danske ikke fik megen Glæde af dette formentlige Overgreb. Som en Eftervirkning af Togtet kan omtales, at der i Nov. indløb en Klage over Sylvester Frankes og Jakob Niefjends Roverier — vel i dette Efteraar — under Lanterygen.¹⁴ — I den sene Høst maa der have været enkelte danske Orlogsskibe i Østersøen: saaledes Svalen, Jørgen Busk, der i Søen mødte 3 Skibe, som i Stedet for at give ham tilbørlig Besked angreb ham fjendtlig uden al Aarsag, skønt han havde det danske Flag flyvende; men

* 28. Okt. havde Kongen hørt, at nogle af de danske og lybske Orlogsskibe var strandede.²

***) Maaske fra denne Tid foreligger et Dokument med Titel: Konditioner om Byttets Deling, som Lybek henstiller til Kong Frederiks, hans Raads, Admiralers og Kaptejners videre Godkændelse.⁹

han fik dog Overhaand over dem og førte dem alle 3 til København (29. Nov.),² hvor Borgmester og Raad saa vel som Kongens Retterting domte Skipperne fra deres Hals og Skibe og Ladninger som gode Priser.⁷⁵

I »Vestersøen« (Kattegattet) var Farvandene meget usikre; 24. Marts havde Kong Erik befalet 3 svenske Skibe, der laa i Varbjerg Havn, at krydse i Søen dér; tillige kunde ventes nogle andre Skibe, vistnok Fribyttere, som var udrustede i England. Paa Forespørgsel erklærede den engelske Regering, at den ikke kendte noget til hele Sagen, men hvis det forholdt sig saa, at der udrustedes Skibe for Sverige der i Landet, skulde det nok blive hindret.³⁰ — Otte Galskyt havde denne Vinter haft sin Station her i Kattegat; derfor fik han (21. Marts) kgl. Befaling til at lægge sig for Varbjerg med de Skibe og Pinker, han havde hos sig, for at de svenske ikke skulde løbe ud af Havnen med deres Skibe og Baade.³² Der var ogsaa lovet O. Galskyt Tilførsel af Fetalje.³⁸ Men en Ugestid efter blev der truffet andre Bestemmelser; da skulde O. Galskyt med sine Skibe begive sig til København, medens S. Franke, der var bestemt til at krydse i Østersøen og vist endnu ikke var afsejlet (S. 143), med 3—4 Skibe sendtes til Varbjerg. Kongen fortæller,² at Admiralen faldt ind i Varbjerg Havn med 3 Skibe og nogle Baade og erobrede 5 »temmelige« Skibe paa omtr. 100 Læster hvert, som havde bragt den svenske Besætning Tilførsel; et stort engelsk Skib, der var indrettet til Orlogsbrug, satte sig til Modværge, men blev hæftigt beskudt og til sidst stukket i Brand. Paa dansk Side taltes 20 døde og temmelig mange saarede, men dog ikke saa mange som tidligere berettet. De 5 tagne Skibe førte S. Franke tillige med en ligeledes erobret Pinke til København. — Senere har O. Galskyt atter overtaget Kommandoen over Skibene ved Varbjerg*). 29. Juli besluttede man at sende 1 Galej**) og 2 Pinker herop for at blive Herre over de Espinger, som ud fra Varbjerg røvede fra Undersaatterne; Lensmændene paa Baahus og Elfsborg skulde afgive Espinger og Skærbaade til Hjælp ved dette Foretagende, som dog vist ikke har ført til noget Resultat.

*) I Juni betales Løn til nogle danske Knægte, der var med ham dér.²⁰

**) Vistnok Erik Munks Galej (S. 133). Som Rokarle paa den anbragtes (»smeddedes«) svenske Krigsfanger, der havde forsét sig.¹

— Baade i Marts og i Okt. var der paatænkt Belejring af Værbjerg Slot fra Landsiden, men Planen blev først iværksat 1569. 12. Okt. indesluttedes Slottet af den danske Hær og s. D. ankrede Forselsskibene med Belejringsskytset en halv Mil Syd for Fæstningen, men det urolige Vejr hindrede Udskibningen, og en »grusom« og langvarig Storm kastede 60 Skibe, Skuder og Baade med iladet Gods op paa Strandbredden.² 9. Nov. var dog Stykkerne bragte i Batteri, og 13.—14. Nov. overgav Borgen sig; men Erobringen havde kostet de to dygtige Feltherrers Liv: Daniel Rantzau faldt 11. Nov. og Frans Brøkkenhus døde af sine Saar tre Dage derefter. Senere laa nogle danske Krigsskibe i disse Farvande: saaledes i Marts 1570 Isak og Galejen,¹ som i Juli fik Tilsigelse til at blive paa deres Station og Lofte om Fetalje.¹³⁰ I Avg. faldt de svenske ind paa Hisingen ved Goteley, nedhuggede de danske Knægte¹⁶⁶ og brandskattede Landet: det indbragte Lensmændene paa Baahus og Elfsborg en Irettesættelse, da Overfaldet ikke havde kunnet lykkes saa godt, naar de ikke havde været forsømmelige.¹

Skibene Koen, Hanen og Vildmanden sendtes i 1568 til Island og Soen til Færøerne.²⁰ Lensmanden paa Island Henrik Krag opsendtes med Befaling til at værgø Oen mod de omtalte engelske Fribyttere (S. 148), som efter Sigende paatænkte et Angreb.¹ Men trods Krigstilstanden nærrede Kongen endnu mere vidt rækkende Planer, nemlig et Togt til Grønland.¹¹ Hertil blev Skibet Uroksen bestemt med Kristen Aalborg som Hovedsmand. En i flere Henseender mærkelig dansk-islandsk Proklamation til Grønlænderne udfærdigedes; den fremsætter, at Grønland altid har ligget under Norges Krone, og at der i tidligere Tider har været truffet den Foranstaltning, at 2 Skibe med nyttige Ting skulde hvert Aar sendes derhen; men dette er senere blevet hindret af ondt Vejr og Tidernes Vanskelighed. Derfor vil Kongen forny Forbindelsen og har afsendt Uroksen i den Hensigt; Grønlænderne skal erkænde Kongens Overherredømme, men han vil til Gengæld tage sig af deres Velfærd. Til Skipper¹³ antoges Jørgen Taysen, der havde angivet sig for Kongen som en erfaren sø- og landkyndig Pilot og udstedt Revers om at ville finde Landet og give Kongen Underretning derom; denne »Jørgen Skipper« skulde nyde 300 Dlr.s Løn, en Genant og frit Hus mod at ville tjene for Livstid; der gives (13. Apr.) baade

ham, Hr. Hans Jenson, der skulde være Præst paa Uroksen, og en Del Skibsfolk, som skulde med til Grønland, Forskud paa deres Løn.²⁰ Men 14. Apr. havde Kongen, der opholdt sig paa Frederiksborg, faaet Betæneligheder: det var jo usikkert, om der kunde vindes noget ved Togtet; man udsatte i ethvert Fald baade Skib, Folk og Gods for Fare, og der var god Brug for alle Orlogsskibene imod Fjenden. Afsendelsen af Skibet burde derfor opsættes indtil videre, og Sagen kunde nøjere overvejes, naar Kongen kom til København. K. Aalborg, som maaske er mødt hos Kongen, trøstedes med et Livsbrev paa nogle Boder i Hovedstaden;¹ thi efter at Kongen var kommet til København omtr. 27. Apr., blev Sagen ikke optaget paa ny, og hele Pengeudgiften til »den grønlandske Rejse« beløb sig derfor kun til omtr. 260 Dlr.⁶⁶

Den svenske Flaade havde, som vi har set, ikke krydset de danske Orlogsskibes Vej i 1568; men der var dog en Del svenske Skibe i Søen. 5. Juni udsendtes den finske Flaade og Kalmarflaaden, i alt 17 mindre Skibe med c. 1070 Mands Besætning under Admiral Peder Larsson. Den drog først mod de danzigske Fribyttere i den finske Bugt,¹⁵¹ prøvede derpaa i Juli med 15 Skibe et Angreb paa Gulland*), — som dog værgede sig med godt Held, — og dækkede endelig en Landgang paa Øsel, hvorved Svenskerne satte sig fast paa en Tredjedel af Øen**). Hovedflaaden skulde udsendes under Gabriel Kristerson Oksenstjerna, som fik Instruks 1. Juli.¹⁵¹ Men imedens brød Oprøret ud mod Kong Erik, og hans Regering stundede til Ende. 10. Avg. havde Lybekkerne hørt, at Svenskerne havde oplagt 15 Skibe i Stokholm, og at den mindre Flaade var løbet til Kalmar.²⁷ Oksenstjerna kom da ikke ud, og 29. Sept. var Kong Erik Broderen Johans Fange. Den ny Konge (»Hertug Johan«, som Kong Frederik helst kaldte ham), tilbød ikke alene Vaabenhvile, hvilken dog ikke blev tilstaaet ham, men ogsaa Fred.

*) 25. Maj havde Jens Bille faaet en harmfuld Skrivelse fra Kongen, som ankede over, at Øen nu ikke en Gang kunde brodføde sig selv, medens den i tidligere Krige tillige havde kunnet forsyne Flaaden. — Senere erkendte Kongen Øens bristende Evne i saa Henseende.¹

***) Den omtalte svenske Admiral Peder Larsson traadte i Okt. 1569 i dansk Tjeneste; han blev mærkelig nok ikke anvendt til Søs, men tjente med 6 Rustheste, saa længe Krigen varede.¹

Underhandlingerne herom foretoges i Roskilde og endte med Vedtagelsen af Fredstraktaten af 18. Nov.*), som bl. a. bestemmer, at alle erobrede Skibe med deres Ankere, Tov, Sejl, Skyts og Munition skal restitueres paa begge Sider; ligeledes skal et af de 2 Skibe, som de danske fik i Hænde ved Elfsborgs Erobring, gives tilbage til Sverige: denne Stat opgiver al Ret til de i Pommern sekvestrerede Skibe. Udleveringen af Skibene, som Sverige skal restituere, skal ske i Stokholm til dem, som forordnes dertil, og paa en for Modtageren bejlig Tid. Alle Fanger frigives uden al Rançonering undtagen Jakob Brokkenhus, som Kongen af Danmark ikke vil forløse. De svenske Gesandter havde ønsket, at en »god Mand« maatte ledsage dem til Sverige for at modtage de restituerede Skibe og Stykker, og af den Grund fik Erik Munk Befaling til at følge dem og at bestille alle Ting efter sin Instruks.⁶¹ Men da han kom til Stokholm, blev han straks indlagt i et Herberg som Fange, og det blev ham forbudt at gaa ud af Huset »over Rendestenen«; han bevogtedes af Stadsknægte, og ingen maatte komme til ham; senere sendtes han et andet Sted hen,⁶² hvor vel Behandlingen ikke har været bedre. Kong Frederik berettede ogsaa 13. Juni 1569,²⁷ at Erik Munk havde været »op- og anholdt« i Sverige indtil nu, da han var vendt tilbage med en Skrivelse fra Kong Johan.² Den svenske Konge havde imidlertid nægtet at ratificere Roskildefreden, og et Grænsemøde i Juli forblev ganske uden Frugt. I Danmark var man blevet klar over, at »de svenske var fulde af Finanser og Praktiker«,¹ og at Krigen maatte fortsættes.

Efter en haard Vinter, der allerede begyndte 28. Okt., og i hvilken Kongen selv kom i Livsfare paa Storebæltets Is,³⁵ skulde der i det ny Aar 1569 atter tænkes paa Flaadens Udrustning. Paa denne anvendte Rentekamret den forholdsvis betydelige Sum 38500 Dlr.⁶⁶ I Norge udskrives »fra Oslo til Stat« omtr. 1500 Mand, i Baahus Len 430 osv.; men da nogle Lensmænd og Fogder her i Norge har taget imod Penge for at lade nogle udskrevne Baadsmænd blive hjemme, bliver Skibshøvedsmand Peder Knudson udsendt for at oprede dette Forhold.¹³⁰ I Danmarks Købstæder udskrives omtr. det samme Antal som i Fjor; fra forskellige Smaaøer udtages 240 Mand, og 3. Juni, da der endnu

*) Freden med Lybek sluttedes 22. Nov.

mangler Baadsmænd til Flaaden, som »straks skal i Soen«, maa de sjællandske Købstæder endnu levere 200 Mand.¹ Af en Fortegnelse over udeblevne Baadsmænd, som maaske kan henføres til dette Aar, ses det, at 19 danske Købstæder slet intet Mandskab havde sendt, og at ikke en af de øvrige Byer havde stillet fuldtalligt Mandskab*.)¹⁹ Kongen vilde gjerne have Flaaden tidlig ud; men skulde det bero paa Skibshovedsmændene fra Jylland, saa vilde det slet ikke kunne lade sig gøre; thi ihvorvel der var skrevet til dem om at møde og det snart, var de saa godt som alle fremkomne med Undskyldninger, idet nogle var hindrede af Sygdom, og andre havde andre vigtige Grunde. Kongen lod dog Sagen være, hvad den var, og befalede blot Peder Okse (22. Maj), at han skulde tage Skibshovedsmænd, hvor han saa kunde faa dem.¹

Af Lybekkerne ventede Kongen sig d. A. kun ringe Hjælp. 2. Marts opfordrede han dem til atter dette Foraar at udruste deres Orlogsskibe i rette Tid, da Fredsunderhandlingerne jo var strandede.² Det ærbare Raad lovede at ville møde »ikke altfor længe efter Pinsehelligdage« (i Slutningen af Maj) med 7 Orlogsskibe og 2 Pinker;⁹ som Mødested bestemtes Dragør eller Bornholm. Først 18. Juni modtog Hr. Mattæus Tidemann og Hr. Heinrich Lindhorst Kreditiv som Admiraler, og 22. Juni skrev Raadet til den danske Admiral, at den lybske Flaade nu var afsendt for at træffe sammen med den danske ved København; 24. Juni maa Raadet dog tilføje, at Skibene vel »efter al menneskelig Umage« var gjorde helt færdige, men Vinden havde ikke føjet sig.⁹ Det er dog sandsynligt, at de endnu i Juni Maaned har forenet sig med de danske Skibe, men sikkert dog først i Østersøen.

Her drev danzigske Fribyttere deres Spil i Begyndelsen af Foraaret; de viste sig ikke blot ved Tysklands Kyst, f. Eks. ved Rostok, men to af dem laa endog i Grønsund og holdt ilde Hus med Kongens Undersaatter; de skulde derfor »arresteres«.⁵ Senere kom de svenske i Søen, Narvaflaaden i Apr. og Kalmarflaaden i Maj;¹⁵¹ de allierede havde hørt, at der var sendt svenske Orlogsskibe i Maj baade til Danzig¹ og til Stralsund,⁹ og Kong

*) En Skibskaptajn var ogsaa sendt til Tyskland for at hverve Baadsfolk der.¹⁸

Frederik mente, at det kunde være rigtigt at udsende en mindre Eskadre imod dem: men hvis den svenske Hovedflaade mødte, maatte de danske dog vige for den, og derfor burde den samlede Hovedflaade snarest ud, selv om Admiralskibet ikke straks kunde sendes med den: dog henstillede Kongen Sagen til Admiralen og til andre, som havde Forstand derpaa.¹ Kongens Frygt for den svenske Stortflaade var dog ubegrundet: Kong Johan skrev 15. Juli: »Vi har ikke Raad til i Sommer at udruste vore store Orlogsskibe: de kom altsaa slet ikke til Sos.¹⁵¹ Derfor var de allierede Herrer i Ostersøen. Den danske Flaade, over hvilken Peder Munk var sat til Admiral, afsejlede 12. Juni fra Reden, uagtet de lybske endnu ikke var komne:² der var paalagt ham at gøre de svenske i Stralsund Afbæk. Naar de lybske medregnes, skal hans Flaade have bestaaet af 30 Skibe.³ Fortuna var hans Admiralskib; hans Underadmiral Henrik Gyldenstjerne var om Bord paa Svenske Jomfru. De følgende Begivenheder er nærmest fortalte efter de to Mænds¹ Beretninger,¹¹ sammenlignede med Kongens² og de lybskes.²⁷

Peder Munk blev nogen Tid liggende ved Bornholm, men afsejlede derpaa omtr. 29. Juni. Maalet for Togtet var nu ikke længere Stralsund, men Revels og Narvas Farvande. 1. Juli var han kommen til Darsersort i Litland, næste Dag til et Eiland mellem dette Sted og Reval. Her laa 6 eller 7 Skibe af den svenske Narvaflaade, og imod dem affærdigedes 8 eller 9 af de allieredes Skibe, som skulde give sig i Mangel (Kamp) med dem: de svenske biede dog ikke, men tog Flugten over et for de danske ubekændt Farvand, hvorfor et dansk Skib (Svanen?) ragede paa Grund, og, da det ikke kunde komme af, blev det stukket i Brand af de danske selv, men baade Mandskab, Skyts, Krudt, Lod og Redskab bjergedes forinden. Derimod skal de danske ud for Reval have generobret Skottepinken, der horte til Narvaflaaden,¹⁵¹ og de lybske Pinker tog ved »Wodesholm« en svensk Pinke. Den lille Grif. Lørdag 9. Juni Kl. 3 om Morgenen¹¹⁷ kom P. Munk for Reval, skjult af den da herskende Taage. Alle Flaadens Baade blev armerede og bemandede og sendtes ind mod Havnen. Da de løb indefter, traf de ved Bol-

*) Hermed stemmer ikke en anden Kilde,¹¹⁷ der omtaler 40 allierede Skibe, de 7 lybske medregnede.

værket en danzigsk Fribytter, som skød to af Baadene i Sænk, men selv efter tapper Modstand blev taget af 6 Baade; de af Mandskabet, der ikke var faldne, løb i det taagede Vejr fra Borde ind i Byen, hvor de mældte de danskes Ankomst. Man traf endnu 3 andre Fribyttere; men da de fralagde sig alt Ansvar for deres Stalbroders Adfærd, blev de dimitterede. I Havnen fandtes omtr. 100 Handelsskibe: c. 40 havde Ladninger om Bord, bestaaende af Jærn, Kobber, Hør, Hamp, Tælle etc.; disse Sager blev omladede i de Skibe, som man havde Besætning og Redskab nok til, medens de øvrige blev stukne i Brand. Byen selv var da uden Værge og uden Overkommando, da flere af Ovrighedspersonerne var paa Besøg i St. Birgittes Kloster, en halv Mil udenfor Byen; havde Flaaden medført Landgangstroppe, kunde den have indtaget og besat Staden. En svensk Trompeter kom nu om Bord paa Fortuna, medbringende et Brev fra Statholderen i Litland og Slotsherren i Reval, som protesterede mod Overfaldet, da de mente, at der var Vaabenstilstand til 25. Juli. Hertil svarede de danske og lybske Admiraler, at Stilstanden ikke var indrømmet de svenske hverken af de danske eller de lybske: Roskildefreden havde den svenske Konge ikke bekræftet, men han havde blot søgt at trække Tiden i Langdrag ved nye Forhandlinger. Derfor havde den danske Konge befalet Admiralerne at angribe Fjenden, hvor han var at træffe; det skulde ikke blive ved denne ringe Begyndelse, men de vilde hjemsege ham, som det sig burde. Vistnok næste Dag begyndte P. Munk et Bombardement af Byen og Slottet, idet han lagde sine Skibe nærmere ind under Fæstningen; fra Byen blev Skydningen besvaret, men uden at det gjorde en eneste Mand Skade*). Dernæst laa Flaaden endnu en Uges Tid ud for Reval, og herfra afsendtes Sylvester Franke med 5 danske Skibe og alle de lybske henad Narva, »de haandterende danske og lybske Købmænd til Bedste«; men Modvind hindrede ham i at komme længere end til Hogland, hvor han traf adskillige danzigiske Fribyttere; 4 af disse satte sig til Modværge, lod deres Flag flyve

*) Det fortælles, at St. Olufs Kirke led Skade ved Bombardementet. Byen forlangte og opnaaede en Vaabenhvile,⁴¹ som Borgerne benyttede til at armere en Skanse paa »Rosengaarden«, hvorfra de saa beskød den danske Flaade.⁶¹

og lettede Anker for at komme ret i Vinden for de allierede. S. Franke havde afsendt 3 Baade for at hente Besked hos dem, men én Baad skød de i Sænk, og de to andre maatte trække sig tilbage med et Tab af 60 saarede; derfor maatte S. Franke med Magt gøre sig til Herre over disse fire Fribyttere. Men da Revals Red var en ikke ufarlig Ankerplads med mange blinde Rev og Revler, afsendte Peder Munk en Pinke, hvis Chef var Mattias Damstlet, til Franke med den Besked, at han skulde komme straks tilbage, da Peder Munk gerne vilde til Søs igen. Da Pinken kom ud i Soen, mødte den 2 Fribyttere, som tvang den til at blive hos dem et helt Døgn og vist havde ført den til Sverige eller Danzig, hvis ikke de lybske Skibe tilfældig havde truffet paa de to Fribyttere, jagede dem op og anholdt dem. Det viste sig, at de hørte til de tre Fribyttere, som P. Munk havde frigivet for Reval. Admiralens Brev havde Damsflet set sig nødsaget til at kaste over Bord, for at det ikke skulde falde i Fribytternes Hænder*). Da en svensk Ritmester, som P. Munk havde fanget, berettede, at der kunde ventes 14 svenske Skibe til Reval for at overføre Ryttere til Sverige, tøvede P. Munk 8 Dage efter Pinkens Afsendelse paa samme Ankerplads ud for Reval for at se, om de svenske ikke vilde komme, hvortil der var god Lejlighed, da der hver Dag blæste en for dem gunstig Vind; men Admiralen frygtede for, at de først vilde vise sig, efter at han var vendt hjem. Derpaa afsejlede P. Munk, efter at S. Franke havde forenet sig med ham, ad Gulland til**). Men paa Vejen over »den ryske Boddum« adsplittedes Flaaden af en svær Storm i Natten mellem 26. og 27. Juli; Admiralen blev derefter liggende ved Gullands Sandøer i 8 Dage, fra 30. Juli at regne, dels for igen at samle de danske Skibe om sig, dels for at være de svenske til Vilje, om de vilde vise sig. 3. Avg. løb de lybske Skibe, der havde lidt langt mere Skade i Stormen end de danske, ind i Havnen Østergaard (Östergarn) paa Gullands Østkyst. Dernæst gik Vejen over Bornholm hjemad. 23. Avg. kom de danske Skibe til København og 8. Sept. de lybske

*) P. Munk skal i det hele have truffet paa 14 polske Fribyttere; de 5 blev atter løsgivne, da de havde deres Pas i Orden, men de 9 fortes til København.¹¹⁷

**) Otte Dage efter P. Munks Afsejling lagde Moskovitterne sig med en stor Hær udenfor Reval.²

til Trave: disse sidste havde dog i Sundet efterladt 2 Skibe, som atter skulde ud med den kgl. Armada*). Anders Sofrenson Vedel hilste P. Munks og H. Gyldenstjernes Hjemkomst med et latinsk Digt, hvori det hedder: »Gud har aandet gunstig Vind i dine Sejl, en Lykkens Sejrgudinde har hyldet dig paa glade Vinger og kranset Fortunas Skibssnabel med Sejrens Vedbende. Ja, ogsaa Henrik, hvem den gyldne Stjerne giver ædelt Navn, er, herlig baade ved egne Bedrifter og fædrene Blod, ikke indkommet hid til den købingske Havn med den paa Bølgerne vandrende Jomfru alene; men medbringende et rigeligt Bytte landede han med en uskadet Flaade ved disse Kyster.« — Kongen vurderede de tagne Ladninger til nogle hundrede Tusinde Dalers Værdi.² Over Byttets Deling indløb der Klager. Kongen havde forlods skænket P. Munk 100 Knipper Hør og 5 Fade Tælle, men Peder Okse vilde afkorte Værdien af disse Naturalier i den Del, der tilkom P. Munk af det øvrige Bytte; ogsaa Skibsoffice-erne klagede over, at de ikke havde faaet saa meget af Byttet, som Skibsartiklerne tilstod dem. Kongen maatte tilstaa, at begge Klager var berettigede, undtagen, hvad Skibsofficerernes Part i de erobrede Skibe selv angik.¹

Efter Flaadens Hjemkomst blev en mindre Eskadre udsendt; Admiral var vist Erik Munk, som i det mindste i Begyndelsen af Okt. er dansk øverstbefalende i Østersøen. Han havde da skrevet hjem, at de svenske var i Søen; det er maaske de af P. Munk ventede 14 Skibe**). Den danske Eskadre befaledes det at holde Søen saa længe som muligt og gøre Fjenden alt tænkeligt Afbræk. Da Lybekkerne ingen Skibe havde i E. Munks Flaadeafdeling, skulde denne forstærkes med 3—4 danske Orlogsskibe, som tillige tilførte Eskadren Proviant, saa at den ikke af den Grund behøvede at drage hjem.¹ E. Munk skal i dette Efteraar efter eget Sigende have anholdt et Skib fra Polen, hvorpaa der fandtes adskillige Papister, som sendtes til København.¹³³ Det er maaske en anden Eskadre, der omtales, naar Kongen 17. Dec. bifalder, at 3 Skibe og 3 Pinker skal udsendes

*) Naar de to Lybekkere havde været et Togt ude, skulde de i det sene Efteraar ombyttes med to mindre.²⁷ Dette sidste blev sikkert ikke iværksat.

*) Kalmarflaaden var endnu ikke kommet ud i Sept.; men det kan være sket senere.

med det allerførste; men det skal paalægges Hovedsmanden over dem at paasé, at Skibene ingen Skade lider.¹ Ved Nyaarstid er denne Eskadre vendt velbeholden hjem med et temmeligt Bytte.² Der herskede ellers en streng Vinter, som varede til Apr. 1570.¹¹⁷ I Volgast laa i Jan. det danske »Underadmiralskib Falken og vistnok to lybske Pinker indefrusne*); den pommerske Hertug nægtede dem Lejde, men vilde, hvis de selv forholdt sig fredelig mod alle, tage dem i sin Beskyttelse lige overfor Stedets Beboere.¹⁸⁰

Peder Okse indførte en gavnlig Reform i Statens Regnskabsvæsen. »Før havde to Rentemestre ført hvert sit Regnskab, det ene med Nyaarsdag som Termin, det andet begyndende ved Mikkelsdag, begge ydende hinanden Forstrækninger, uden at Aarsregnskabet samtidig opgjordes.«¹⁷ Lige saa lidt havde de to Rentemestre hver sine bestemt afgrænsede Udgiftskonti at gøre Regnskab for, selv om Jokim Bek nærmest kan betegnes som Somagtens specielle Rentemester: men Udgifter til Søværnet er dog ogsaa af og til at finde paa hans samtidige Embedsbroders Regnskab.¹⁶⁶ Fra 1568 begynder Statsregnskaberne derimod i Reglen fra Nyaarsdag, og de to jævnsidesløbende Regnskaber er smeltede sammen til ét. Og fra 1569 er alle Søetatens specificerede Udgifter forsvundne fra Statsregnskabet, og dermed er en vigtig Kilde til Marinens Historie ganske hentørret, da Somagtens specielle Regnskaber, som fra nu af fortælles af den øverste Skibsskriver Niels Pederson (S. 126), alle paa ét nær er gaaede tabt. I Rentemesterregnskaberne opføres nu kun en samlet Sum, som N. Pederson modtager for »at give til Skippere, Styrmand, Baadsmænd, Bøsseskytter, Skibsbyggere, Savskærere og andre Holmens Folk og i andre Maader at udgive til Holmens Behov.«²⁰ At han ogsaa har udbetalt Lønninger til Skibshovedsmænd, er sikkert nok. Smedene paa Holmen modtog derimod deres Betaling gennem Slotsskriveren.

Nyaarsdag 1570 skrev Kongen et meget utaalmodigt Brev til Rigsraadet om den vanskelige pekuniære Stilling, som især hans egen private Kasse (Kongens Kammer) befandt sig i. Til Landkrigen, paastaar han, mangler der ham intet uden fast alt det, der skal bruges. Og »til Skibene at udrede paa Foraaret

*) Det er dog maaske kun tre Fribyttere, her er Tale om.

vil og en stor Sum og, som vor Hofmester os haver berettet, udi de 20,000 Dlr.⁶⁶ For alt dette vidste Kongen intet Raad; fik han ikke Hjælp, kunde han ikke vedblive at være Konge.⁶² Rigsraadet tog Sagen med rolig Alvor; men Kongen opnaaede dog, at Rentekammeret ydede et større Tilskud til Hoffets Udgifter end tidligere.⁶⁹ — Udgiften i 1570 til Søværnet var kun lidt mindre end i det foregaaende Aar, nemlig c. 35000 Dlr.⁶⁶

Forrige Aar var der udskrevet en Oksneskat til Flaaden; Madskatten befaledes leveret inden 5. Marts; den samledes paa »Fetaljehuset« ved Slottet. 3. Juni udskreves endvidere en halv Madskat af Bønderne paa Oerne, da Orlogsskibene manglede Proviant; denne Skat skulde ydes midt i Juli.¹

I Norge blev der udtaget saa mange Baadsfolk, man kunde faa;¹⁰⁰ i Danmarks Købstæder det samme Antal som i Fjor, men desuden i Marts og Apr. en betydelig Del baade paa Fyn, i Skaane og i Jylland. Da Baadsmændene viste Tilbøjelighed til at udeblive, truedes de med Livsstraf; der var ogsaa dem, der forsøgte at løbe bort fra Tjenesten, hvilket de heller ikke gjorde ustraffet.¹

I Feb. og Marts skrev Kongen til Lybek, at Svensken dette Aar vilde udfolde en stor Magt i Østersøen, hvorfor hans Vælde maatte brydes ved endrægtig Optræden af veludrustede Orlogsskibe. Kongen selv vilde udsende over 40 Skibe denne Sommer; det var da overflødigt at minde Raadet om Udrustningen af anseelige Orlogsskibe, f. Eks. Der Adler.² Raadet erklærede ogsaa, at det var i flittigt Arbejde med Skibene, men at der manglede Mandskab, Salpeter o. a. Det vilde dog udruste 7 gode Skibe, deriblandt Adler, og nogle Pinker, som midt i Maj skulde sendes til Armadaen. 24. Maj fik Hr. Heinrich Lindhorst og Hr. Johan von Wickede Kreditiv som Admiraler. Falsterbo var bestemt til Modested. Skibene var færdige i Begyndelsen af Juni, men da indvilligede Kong Frederik i en Vaabenhvile, der skulde vare fra 16. Juni til 31. Juli, og Raadet tilbageholdt derfor Skibene; efterat Kongen imidlertid (18. Juni) havde berettet, at Sverige havde forkastet Forslaget om Vaabenstilstanden, anvendtes der atter al menneskelig Flid paa at faa Flaaden af Sted; den afsejlede ogsaa 7. Juli, men Modvind hindrede dens Fart, saa at den først efter en halv Snes Dages Forløb naaede Moen.⁹

Trods Vinteren, der jo var saa haard, arbejdedes der flittigt paa de danske Orlogsskibe, hvoraf en Del efter Haanden lagdes ud paa Reden, nemlig: Løven (Admiralskib), Bjørnen, Regnholt, Strudsen, Marittor, Maagen, Danske Jomfru, Bullen, Svalen, Droslen og Fuksen: de skulde afgaa til Ostersøen for at gøre Fjenden Afbræk. Til Admiral var Sylvester Franke udset; naar Peder Munk anføres som S. Frankes Løjtnant,¹ kan man kun anse det for en Fejlskrift*). Eskadren havde Station ved Bornholm: den led meget i Begyndelsen af Apr. under en Storm: et Skib, hvorpaa en engelsk Kaptejn, »en hel tapper Mand og velforfaren Person«, var Chef, gik under med en Del af Mandskabet og dets Hovedsmand.² Under Bornholm tog S. Franke en svensk Orlogspinke og nogle Koffarter,³ som hjemsendtes.

Den svenske Kalmartflaade havde ligeledes været udsendt i Marts—Apr. Hovedflaaden udrustedes ogsaa, og naar den svenske Konge havde afslaaet Vaabenhvilen, var det netop sket, fordi han ventede at udrette store Ting ved sin Flaade. Klas Fleming blev (26. Juni) Admiral, men ved hans Side stilledes 3 andre Admiraler, uden hvis Raad han intet vigtigt maatte foretage sig. Som tidligere, skulde Sundet være hans Maal. Det faldt vanskeligt at bemane Flaaden: til sidst tog man Krigsfanger, ja unge Dreng om Bord.¹⁵⁰ 7. Juli kom dog Flaaden af Sted, den bestod i Følge Skibslisten af 33 Skibe med c. 4000 Mands Besætning, men hertil kom Narvaflaadens 8 Skibe.¹⁵¹ Ved Aftenstid 16. Juli viste de svenske sig ved Bornholm Nordost fra; fra Øen taltes 6 meget store Orlogsskibe, 14 middelmaadige og 23 smaa, foruden 37 Koffarter og Skuder. I Syd under Øen laa ogsaa Sylvester Frankes lille Eskadre:¹² Vejret var baade taaget og saa stille, at ikke et Blad paa Træerne rørte sig; men de danske maatte se at komme bort: de brugte baade Sejl og Aarer for at undgaa Fjenden, der stræbte ind paa dem, og det lykkedes dem virkelig alle at fly undtagen Bjørnen,¹² der erobrede 17. Juli: de andre rettede deres Kurs hjemad. Og, skriver Kongen, »om end der af de svenske efter deres Art og Vane er gjort stort

*) Peder Munk var i Kobenhavn 2. Juni, da han underskrev en Orfejde for Erik Munk,³² og ligeledes 8. Juli, da han faar Befaling til at udlevere et Skib fra Holmen.¹ Eskadren var i Søen endnu 16.—17. Juli. Som S. Frankes Løjtnant kunde man gætte paa Erik Munk.

Væsen heraf, saa er der dog ikke meget hverken vundet eller tabt i et saadant (enkelt) Skib.² Uheldet skyldtes efter Kongens Mening de danskes egen Uagtsomhed, men han var tilbøjelig til ogsaa at give Lybekkerne nogen Skyld, da de var komne for sent i Søen med deres Skibe (S. 158). Men Lybeks Raad bemærkede ganske rigtig, at de lybske Skibe dog havde været for faa til at hjælpe Kongens lille Flaade; de skulde jo have stødt til hans store, — og den var jo endnu ikke kommet ud.³ — Efter Sammenstødet ved Bornholm afsejlede de svenske 26. Juli derfra,⁴ følte sig i nogen Tid som Herrer i Søen¹¹⁷ og var hjemme i Avg. Endnu i Juli skal derpaa — i Følge Kong Frederiks Fortælling af 6. Sept.² — de danske være »udløbne« med deres »ganske Armada« for sammen med de lybske Skibe, (der var ankomne omtr. 18. Juli), at søge deres Held mod Fjenden;² til Admiral over den samlede Flaade har sikkert Peder Munk nu været udsét, skønt intet Dokument beretter noget derom. Da der imidlertid straks efter Armadaens Udlob var modtaget den Tidende, at Svenskerne var rommet af Søen,⁵ og at de af Frygt for Høststormene vilde oplægge deres Skibe, saa var Kongen ligeledes betænkelig ved at vove sine Skibe, og han lod dem atter lægge ind efter et mærkværdig kortvarigt Togt,² (som maaske ikke har strakt sig længere end ud paa Kobenhavns Red). Ogsaa Lybekkerne havde (12. Avg.) ønsket at undgaa større og unødig Bekostning;⁵ 8. Sept var derfor Flertallet af deres Skibe atter hjemme, medens 2 Skibe og 2 Pinner var blevne tilbage hos de danske for sammen med disse at »være paa«.⁵ Midt i Avg. løb da dette »Udvalg«, bestaaende af 14 Orlogsskibe, i Søen for at gøre Fjenden Afbræk.² Erik Munk nævnes som Admiral.¹⁶ Paa Gulland bryggedes Øl af tilsendt Malt, da man ikke kunde vide, hvor længe disse Skibe blev ude.¹ E. Munk anholdt 4 Skibe fra Danzig*); vel erklærede Stadens Raad, at de kun var »udgjorte« mod de russiske Fribyttere; men dels »tilkom den Højhed at være Østersøens Beskytter ingen anden end Kongen af Danmark«,⁵¹ dels havde Danzig vist sig som Fjende ved at modtage Fribyttere, der førte danske Skibe med sig som Priser.⁶¹ I Sept. affærdigede de svenske Gesandter,

*) De sendtes til København, og Peder Munk gav (i Sept.) Anvisning paa, hvor de skulde ligge ved Holmen.¹⁶

der opholdt sig i Stettin, et Bud med det svenske Skib Fliegende Geist til Sverige, men i Nydyb blev Skibet angrebet og taget af de danske.¹⁵⁰ I Okt. er Sylvester Franke i Søen bl. a. ved Greifswalde; denne By havde taget imod et Bremerskib, som havde vidst at befri sig for en dansk Fribytter og var tyet ind i Havnen, hvorfør Franke nu truede Byen med Hævn.¹⁸⁰ Et hamburgsk Skib, som var aflærdiget til Narva eller Reval, og som Franke havde truffet paa, sendte han til Sverige paa Kundskab, som det skulde hedde,² men samtidig lod han Skibet tage Varer med, som skulde forhandles for ham i Stokholm. Uheldigvis blev Skibet straks efter taget af en lybsk Udligger, og Franke maatte gøre det ærbare Raad en Undskyldning for sin tvetydige Optræden.⁴²

I det foregaaende er der nævnt forskellige Mænd, hvem Bestyrelsen af Holmen har været betroet, men hvoraf ingen har fort Navn af »Befalingsmand paa Holmen« (eller Holmens Admiral). Dette Navn føres nu af Arild Olson i Juni d. A., da han underskriver et Dokument,³² ligeledes i Sept., da han skal tilvejebringe et Skib, som en Fribytter har fort til Holmen, eller ogsaa selv paa egen Bekostning give Ejermanen Erstatning derfor,¹ og endelig ogsaa i Okt., da han forlenes med Frølands Skibrede uden Afgift.¹⁸⁰

Fredsmodet i Stettin skulde aabnes 1. Juli. Kong Frederik vilde oprindeligt lade sig nøje med at beholde de to ved Elfsborgs Indtagelse erobrede Skibe og med at faa de to i Pommern sekvestrerede tilbage foruden 3 andre Skibe. Men da Sverige frem for alt ønskede at erhverve sig Elfsborg, opnaaede Danmark bedre Betingelser. 13. Dec. undertegnedes Freden, som paabød Tilbageleveringen af Jægermester, Herkules, Loven, David, Hektor, Hjorten, Morian og Bjørnen med alle disse Skibes tilhørende Stykker, og endvidere af de to sekvestrerede Skibe og af Skytset baade paa dem og paa de 4 Skibe, som var opbrændte ved Pommerns Kyst; endvidere skulde den danske Konge beholde de 2 Skibe fra Elfsborg. De 8 Skibe skulde udleveres i Stokholm 10. Apr. 1571 til en dansk Befalingsmand. Elfsborg lovedes udleveret 7. Juni til de svenske; men hvis det ikke skete, skulde de 8 Skibe tilbageleveres i Stokholm eller 200000 Dlr. udbetales de svenske. Ved Fredsslutningen tilkændtes der Ly-

bekkerne en Erstatning paa 75000 Dlr. og de af deres Skibe, som var komne i pommersk Sekvester.⁶¹

Freden afsluttedes 13. Dec., men var endnu ikke kendt i København 28. Dec., thi da udfærdigedes endnu en Fribytterbestalling.⁶² Storm og Vinter hindrede de danske Underhandlere i at komme tilbage til Hovedstaden før 7. Jan. 1571.⁶³ Udvekslingen af Ratifikationerne skete 12. Marts.⁶⁴

4. Apr. udraabtes saa Freden af Kongens Herold Johan Baptist paa Københavns Gader.⁶⁵

X.

PEDER MUNK ØVERSTE ADMIRAL

I PEDER OKSES SIDSTE TID.

1571—1575.

FREDEN var vendt tilbage. Den anstrængte Travlhed, som Ottearskrigen havde forvoldt, afløstes nu af større Ro, ligesom ogsaa Udgifterne nedbragtes til under det halve af, hvad de havde været i Krigstiden, idet Gennemsnitstallet for Rentekammerets aarlige Udgift til Søværnet i vor Periode dalede fra 52000 Dlr. til 24000.⁶⁶ Søstatens øverste Styrelse laa vedblivende i Rigshofmester Peder Okses dygtige Hænder: til ham udgik der talrige maritime Ordre, især om Orlogsskibenes Udrustning og Bemanning. Paafaldende derimod er det, at kun et saare ringe Antal kongelige Befalinger udstedes til den, der som Fagmand maatte ventes at staa ved P. Okses Side i Marinebestyrelsen, nemlig Admiralen Peder Munk: denne var vel 1571 blevet Medlem af Rigsraadet, men brugtes saa lidt ved Holmen, at det kunde synes,⁶⁷ som om han helt har afgivet Befalingen derover i nogle Aar. Dog tyder den Omstændighed, at han vedblivende beholdt Stege Len, og at han i Sept. 1573 modtog en Ordre angaaende udskrevne Baadsmænd, sikkert nok paa det modsatte. Vist er det i det mindste, at han fra 12. Jan. 1574 har deltaget i Marinens Styrelse: denne Dag tildeltes der ham et nyt Brev paa Stege Len, som »han selv hidtil havde haft i Værge«, og som han nu skulde nyde (uden Afgift) mod at være øverste Admiral, bo i København og have daglig Opsigt med Kongens Skibe, Skibsredskab og Skibsfolk og med den Skriver, som førte

Register over, hvad der brugtes paa Orlogsskibene. Efter den Tid modtog han Feb.—Maj 1574 og Feb.—Apr. 1575 en Del Ordre, der vedrorte Søværnet.¹ Under ham var Arild Olson fremdeles Admiral paa Holmen. Rentemester var Otte Brøkkenhus og efter 1. Jan. 1574: Kristoffer Valkendorf, der skulde faa en stor Betydning for Marinens Styrelse. Holmens Skriver var vedblivende Mads Mortenson (S. 126); men 16. Marts 1573 overtog Renteskriver »gamle« Niels Pederson Materialregnskabet ved Siden af Regnskabet over Lønningerne etc. til Mandskabet (S. 126); han blev 20. Juli 1576 forstnævnte Bestilling kvit og har vel med det samme opgivet den anden Forretning*). Regnskabsfører over Lønningerne blev derefter Niels Pederson den unge (til 1579), medens Materialregnskabet overtoges af Vulf Rytting**), som dog allerede afgav det 1. Dec. 1576.

Den mærkeligste Tilvækst, som den dansk-norske Flaade modtog i dette Tidsrum, var Skibet St. Oluf; det skildres, vistnok meget overdrevent, som et kolossalt Skib, 70 Alen langt i Kølen,³¹ paa 1200 Læster og med 1500 Mands Besætning.³⁵ Det byggedes i Norge og var paabegyndt i forrige Periode, men 1571 skulde Arbejdet derpaa gaa »religere og iligere« for sig, hvorefter Master sendtes til Skibet fra København. 1573 var det færdigt, og 4 Skibe afsendtes til Byggestedet, dels for at beskytte Nybygningen, saa at den ikke blev overrumplet eller forrasket. »efterdi Kongen betænkte, hvad Anslag og Praktiker derpaa kunde drives«; dels for at ledsage Skibet ned.¹³⁰ I Sept. be sejledes det med Wohl Herr in Gottes Namen, for at man kunde se, hvor dygtige de begge var til Sejlads***).¹ I Norge byggedes desuden Den norske Galej og 3 andre Galejer.¹³⁰ Ogsaa i København stod et eller flere ny Skibe paa Stabelen; det var vel til dem, at 20 gode Skibsbyggere i 1572 blev hentede fra Amsterdam.

*) Niels Pederson var 1572 blevet Raadmand og blev 1580 Borgmester i København; han døde 18. Maj 1583.⁴⁷

**) Vulf Rytting havde 1570—74 været Byskriver i København.⁴⁷

***) Da Erik Brøkkenhus havde haft stor Udgift og Umage ved St. Olufs Bygning, foræredes ham 200 Dlr. Den Præst, Niels Erikson, som havde gjort Tjeneste for de paa Skibet arbejdende Folk, fik Brev paa at hjælpes til Kald.¹ De norske Undersaatter, der i Anledning af Bygningen havde været besværede med Tommerhugst, fik Fritagelse for at erlægge Tiendepenge af Tommer etc. i ét Aar.¹³⁰

Da Kongen ønskede sig et Skib paa 30—40 Læster, der kunde overføre ham selv, den højbaarne Fyrstinde hans kære Hustru og fremmede Fyrster over Bæltet, blev et saadant bygget i Norge af Planker og Kravelværk; det skulde kunne sejle »retskaffent baade bei en Vind og for en Vind« og ikke stikke for dybt, saa at det kunde flyde paa grundt Vand. Om Bord skulde der være en Kahyt («Kabusse») til Kongen, saa smuk, som den kunde leveres: derimod skulde intet »Baanett«*) paasættes; men Skibet indrettedes, ligesom Snuekatten, til at føre Smaaskyts. Mesteren, Hugo Beda, skulde ved dette Arbejde ret vise sin Kunst og skaffe det færdigt til 21. Marts 1574.¹³⁰ Af de arresterede danzigske Skibe udvalgte Kongen selv nogle enkelte, der kunde gøre Tjeneste som Orlogsskibe, hvorefter de blev lagte over til Kongens egne, og man begyndte at bygge paa dem; men saa blev de alle atter udleverede til deres Ejere, da Danzig vedtog at betale Skadeserstatning**).¹ Feb. 1574 udskrives 55 Skibsbyggere fra danske Kobstæder for at reparere Kongens Skibe. Fortuna havde vist sig meget lækt, saa at det maatte kolhales; paa Krabaten maatte det meste oven Vande afslides, ligeledes trængte Jægermesteren, Herkules, Svenske Jomfru o. fl. højlig til Reparation, som mest udførtes i Norge, da man havde Arbejde nok foruden paa Holmen. Herkules, som man havde ment kunde ombygges til en Galej, duede ved nøjere Eftersyn ikke til noget og blev opbrændt, for at man dog kunde indvinde Jærnværket deri.¹³⁰ I Okt. 1575 udskrives atter Skibsbyggere til Holmen, vistnok fra flere jydsk Kobstæder.¹ 1573 blev Kongens Skibe malede brogede, nemlig røde og hvide. — Som Skibsbygmester fik Hugo Beda 25. Sept. s. A. ny Bestalling, hvori der lovedes ham 300 Dlr.s Løn, Ol og Mad, naar han var ved Kongens Arbejde, og en Gaard i Norge. Hans Mestersvend Hans Madson fik 100 Dlr. i Løn. Disse Skibsbyggere anvendtes især i Norge. Mester paa Bremerholm blev Hans Katlin 28. Juni 1574. Han skulde for en Løn af 150 Dlr., Genant og fri Bolig altid være til Stede paa Holmen for at have Tilsyn med Kongens Arbejde:

*) Boned, egentlig et Tæppe eller Læsejl, maa vel her betyde Solsejl ell. lign.

**) 1572 betales Bremerskibet Den flyvende Gejst. 1575 faar Peder Skram Betaling for et i Fejden leveret Skib.¹

men Spaaner og Tommeraffald skulde være Kongens Ejendom.¹

Endnu kan bemærkes, at man i 1574 overvejede, hvor mange Skibreder der i Norge skulde være om at bygge en Galej og at holde den ved Magt med Skyts, Folk og Fetalje; de af Loven paabudte «lange Skibe» ansaas nemlig ikke mere for at kunne gøre Nytte.¹³⁰

Af Flaadens Tal udgik 1571 det danzigske Skib Abraham, der i Fejden var brugt i Rigens Tjeneste, Borgmesteren, som Hvitfeldterne 1573 tilbyttede sig for deres Skib Svalen og 400 Dlr., Danske Jomfru, som en Borger i Lybek 1574 fik i Erstatning for Gods, han havde mistet ved Revalaffæren, Grip von Rostok, som Kongen s. A. forærede Hertugen af Meklenborg, og endelig, som omtalt, Herkules*.)¹

En Efterdønning af Krigen var den Usikkerhed, som de mange Fribyttere og Kapere forvoldte paa Havene. Betegnende for Tilstanden var, at Prinsen af Oranien udbad sig 2 Havne i Norge, hvori hans Fribyttere kunde »bytte og parte« deres Rov; han fik naturligvis Afslag.¹ Den svenske Konge havde overladt nogle Skotter, der havde tjent i hans Hær,³⁰ Krigsskibet Den gyldne Due, 48 Stykker, som et Afdrag paa deres Løn:⁶¹ men Skotterne brugte Skibet til Fribyteri, hvorfor det 1572 blev arresteret i Nedenæs Len, og der blev holdt Rettergang over Besætningen.¹³⁰ Sagen var dog ikke endnu afgjort 1582.¹ Ikke mindre end 30 Kapere havde i 1572 vist sig ud for Ejderstedt og Ditmarsken; fra et af dem var Folkene gaaede i Land paa Romø, men de blev overmandede af Befolkningen, og Skibet førtes til Ribe,⁴⁹ paa hvis Stromme det var blevet anholdt.⁴⁵ Ligeledes beslaglagdes en oranisk »Viceadmirals« Skib, der havde staaet i Spidsen for en Kapereskadre.¹ I 1573 ventedes der et stort Antal Fribyttere i Vestersøen, som maaske vilde gøre Landgang i Norge, hvorfor der blev truffet Modforanstaltninger.¹³⁰ Hans Jesson fra Ribe overhaledes paa sin Rejse til Hamborg af en rostoksk Sørøver, som besatte hans Skib og truede med at kaste hans Folk over Bord; men det lykkedes Hans Jesson at tilbageerobre sit Skib ved at kaste nogle af Piraterne i Søen og indespærre Resten i Rummet.⁴⁵ Ogsaa 1574 ventedes der mange

* 1573 laante Borgmester Markus Hess Morian til en Islandsrejse, 1575 Jakob Ulfeldt et kgl. Skib til en Gullandsrejse.¹

Soroverskibe i Vestersøen:¹³⁰ en skotsk Adelsmand Tomas Bilde tilligemed 7 andre henrettedes i Bergen som Fribyttere.¹³³ Disse Eksempler viser, at Usikkerheden i Vesterhavet var stor, men om muligt var Tilstanden endnu værre i Østersøen. Her huserede især svenske, polske og danzigske Fribyttere. De havde i 1571 bl. a. bemægtiget sig 2 rigt ladede danske Handelsskibe; hele Besætningen paa tre andre tagne danske Skibe havde de ubarmhærdigt kastet over Bord.¹¹⁷ Mange Saltskibe turde af Frygt for disse Kapere ikke sejle hjem.¹ S. A. opfordrede Kongen de danske Købstæder at opgive Værdien af den Skade, som de havde lidt af danzigske Kapere; samtidig udsendtes Orlogsskibe imod disse med godt Resultat.¹ Paa den anden Side klagede Danzig over den moskovitiske Sorøver Karsten Rode, som uhindret kunde bringe sine Priser til Bornholm, ja endog til København.¹² 1572 tillod Hertugen af Lauenborg sig Roverier i Østersøen og tog alt, hvad han kunde overkomme;¹⁸² Tomas Danske og en anden Fribytter tjente svenske Interesser,⁶¹ og andre svenske Kapere besværliggjorde især Handelen paa Narva.¹⁹ 1573 fik man da fat paa et saadant svensk Fribytterskib, hvis Folk sattes i Blaataarn;¹ en Hans von Lybek, som var undveget af dansk Tjeneste, og som var blevet Fribytter og havde begaaet Mord, henrettedes 1574 i Helsingør, der var det sædvanlige Sted for slige sorgelige Skuespil. Den svenske Konges Søster Markgrevinden af Baden tog ikke blot et Skib, der tilhørte Markus Hess, men endog et af Kongens egne Skibe ved Navn Flasken; hendes Skibe blev derfor midlertidigt anholdte.¹ Til Gengæld kaprede en vis Nigel Zont, der førte dansk Flag, ogsaa i Østersøen og solgte sine Priser i København.⁸⁰ 1575 omtales Fribyttere ved Litland og ved Gulland; Lensmanden dér opfordredes til at have godt Udkig efter dem.¹ Men samtidig synes dette Uvæsen dog at være stillet meget af; hertil bidrog noget, at Sverige efter Lofte begyndte at afskaffe sine Kapere og alene lod sine Orlogsskibe optræde i Østersøen.⁴⁹

Til Udrustninger i Aaret 1571 anvendte Rentekamret kun 10000 Dlr.⁶⁶ Vinteren havde været haard; Sund og Bælt var istillagte; man agede fra Malmø til København med store Læs;³⁵ flere skotske Bosseskytter, der vilde desertere fra Kongens Tjeneste ved at flygte over Isen, omkom.¹¹⁷ Da der behøvedes en stor Mængde Fetalje til den Eskadre, der skulde hente de er-

obrede danske Orlogsskibe, som de svenske i Følge Stettinfreden skulde tilbagelevere, udskrev Kongen 12. Feb. en Madskat. Paa den anden Side gjorde de svenske Fordring paa, at Pinken Fliegende Geist, som under Fredsforhandlingerne i Stettin var blevet opbragt af danske Udliggere (S. 161), skulde gengives dem. Dette lovede de danske,¹¹ og Loftet er vel ogsaa blevet holdt. 13. Apr. fik Jørgen Daa »Missive og Sobrev«⁷ om de Skibe, han skulde modtage i Sverige og føre til København (sammen med Otte Ruds Lig og noget tilhugget Hustømmer fra Gulland).¹ I Maj ankom han, formodentlig ad Søvejen, til Vaxholm ved Stokholm, hvorfor Admiral Klas Fleming 12. Maj fik Befaling til at udlevere ham Skibene; men da Hektor allerede forrige Aar var blevet sænket ved Skibsholmen, kunde de danske kun modtage Takkel og Tov fra dette Skib;¹⁵¹ for de andre Skibes Vedkommende udstedte J. Daa Kvittering, dateret Jægeren (Jægermesteren) for Stokholm 20. Maj.¹¹ Følgende Skyts fandtes da om Bord paa Skibene:

	Kobbetskyt								Jærnskyt										
	Trekvart Kartover	Halve Kartover	Trekvart (Felt-) Slanger	Halve Slanger	Stormstykker	Dobbelle Falkonetter	Enkelte Falkonetter	Falkoner	Hele Slanger	Gottene Trekvart Slanger	Halve Slanger	Kvartestykker	Stenbasser	Skæmbrekkere	Basser	Gottene dobbelle Falkonetter	Milchager	Skibslager	
Jægeren .	1	4	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	6	2	»	»	»	13
Herkules.	»	2	1	2	»	»	»	»	18	»	6	7	»	2	»	»	1	20	
Løven*) .	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	1	16	
David Bjørnen }	»	»	»	1	»	1	1	2	3	2	1	4	2	»	17	2	»	12	
Morianen	»	»	»	2	»	3	3	»	»	1	3	5	2	»	6	»	4	11	
Hjorten .	»	»	2	»	»	»	»	»	2	»	4	2	»	»	2	»	5	8	

*) Bysens Love, som 7. Juli 1565 næsten var blevet Vrag (S. 96), havde en Reparation atter gjort brugelig (S. 114).

Med Skibene fulgte altsaa 31 Stykker Kobbertyts og 193 Stykker Jærnskyts*). Et Blik paa ovenstaaende Fortegnelse viser ikke blot, hvor uensartet en Bestykning Datidens Skibe førte, men ogsaa, at ikke alt det erobrede Skyts er ved denne Lejlighed blevet tilbagegivet**), selv om mange Stykker maa forudsættes at være blevet odelagte under den Kamp, som gik forud for Skibenes Erobring. Ved Udleveringen modtoges ogsaa Lader med Hjul og Ruller, Skutter og Talger, og til hvert Jærnstykke ét Kammer: ligeledes en Hob Lød (Kugler) af alle Slags. Til hvert Skib hørte dets staaende og løbende Takkel med Sejl og Redskab, 2 à 3 Ankere, 1 Esping, 1 Fangebolt (5: Blok) med indtil 13 Bøjer, Køkkentøj, Kedler, Brandjærn med Tunger, Bradspid, en »Drag« med sin Kæde etc. J. Daa modtog endnu 27. Maj nogle manglende Sejl og Tov og afsejlede derpaa fra Stokholms Skærgaard. O. Ruds Lig havde et af de mindre Skibe inde, men da Eskadren kom til Dragør, blev Liget, i Overensstemmelse med Instruksen, bragt om Bord paa Jægermesteren, O. Ruds gamle Admiralskib, og saaledes ført ind til København.¹ Da J. Daa midt i Juni var kommet hjem, blev det straks opdaget, at det bedste af Skytset manglede endnu. Kongen forlangte Erstatning, og de svenske forsikrede, at det manglende straks skulde blive ført til Kalmar, hvor det da kunde hentes af de danske. Disse sendte da ogsaa i Juli et Skib derhen, men fik vistnok intet, thi Forhandlingerne om dette Æmne slæbte sig gennem Aarene 1572 og 73; saa lovede Kongen af Sverige at udlevere Skytset i Kalmar i Føraaret 1574 og at godtgøre med Stangjærn, hvad der manglede af Jærnstykker.¹¹ Men de svenskes »Ord og Gærning var endnu meget langt fra hinanden«,¹ Lensmanden paa Solvitsborg, som sendtes til Modestedet, har i

*) Efter svensk Opgivelse udleveredes kun 181 Stykker Jærnskyts.¹⁵¹ — I J. Daas Kvittering bemærkes om Jægerens 2 Feltslanger, at de svenske kalder dem Notslanger, men vi danske kalder dem Nattergalen og Skildpadden; om Herkules'es danske Trekvartslange, at de svenske kalder den en Feltslange.

**) I svensk Tjeneste havde¹⁵¹

Jægermester	64—90	Stykker.	133—341	Sofolk.	250—310	Knægte:
Herkules	72—90	—	111—227	—	263	— :
Løven	56—61	—	138—186	—	89—96	— :

ethvert Tilfælde ikke modtaget alt, hvad der skulde udleveres, og først 1578 kom man nogenlunde til Ende med denne Sag*).

Ogsaa de Skibe, som i 1565 var blevet sekvestrerede i Pommern, skulde i Følge Stettinfreden udleveres. En Tid tænkte den pommerske Regering paa først at betinge sine Undersaatter en Erstatning for den Skade, de havde lidt af de danske under Krigen: men da den danske Kommissar kom til Stede og krævede Skibenes Udlevering, gik denne for sig uden Indvending.¹⁸⁰

10. Jan. »1570« (o: 1571) skrev Peder Okse, at alt Skibsfolket kunde aftakkes paa en 400 Mand nær: skulde der saa en lille Flaade i Soen til Foraaret, kunde der let bekommes 1—200 her i Landet. De svenske vilde nemlig udgøre en lille Flaade, som sammen med en dansk kunde modvirke de polske Pinker i Østersøen.¹⁶ Man blev da enig om, at begge Nationer skulde udsende lige mange Skibe:¹⁷ de danske lovede at udrede 6, og hvis Sverige vilde kundgøre dem Tiden for de svenske Skibes Udsendelse, vilde de lempe deres Løjlighed derefter.¹⁸ Rigtignok udgik der 5. Maj en Befaling fra den svenske Konge, lydende paa, at Foretagendet skulde indstilles, da Danskerne havde brudt Overenskomsten og ikke udsendte noget Skib;¹⁵¹ men i Virkeligheden har de danske Skibe netop vist sig hele Sommeren igennem i Østersøen. For ikke at tale om Jørgen Daas ovennævnte Sendelse til Stokholm, har Sylvester Franke fra Apr. været Anfører for nogle Skibe,⁷ og 16. Juli udsendtes Jørgen Daa som Admiral og S. Franke som Underadmiral med en Eskadre,^{2a} bestaaende af de to Admiralers Skibe og Nattergalen, Hanen, Strudsen og Danske Galej;¹³ de skulde sikre Kolfarten, og gøre de mange Fribyttere Afbræk, som krænkede Kongens Højhed og Toldrettighed. 23. Juli befaledes det Peder Okse at sende endnu et Skib til Forstærkning for J. Daa, da de polske Fribyttere var meget stærke i Soen.¹ Det er om denne Eskadres Opræden, den polske Konge beretter i en Klage fra Sept., hvori han meddeler, at den danske Admiral nylig uden forudgaaende Krigserklæring havde taget nogle polske Fribytterfartøjer i Putziger Wieck (Pustervig) ved Danzig og ført dem til Dan-

*) Det svenske Skyts, som Lybek havde erobret, afkøbte Kongen Byen for 3000 Dlr.²⁰

mark, hvor 28 af Fribytterne havde maattet lide Døden*); siden havde Admiralen vist sig udenfor Danzig og ligeledes villet bortføre de polske Skibe, som fandtes der, men dette var dog ikke lykkedes ham.¹⁶⁷

Ogsaa til Vestersøen affærdigedes Eskadrer. 13. Apr. fik Henrik Gyldenstjerne Sobrev som Admiral over Leoparden, Nattergalen, Svalen, Maagen, Juppiter, Danske, Norske og Franske Galej før at løbe under Norge og agere mod Kaperne. Først i Juni var der indløbet et Brev fra Admiralen, hvori han begærede, at 2 Galejer maatte blive ham tilsendte. Der svarede, at én Galej alt for 3 Uger siden var sendt til ham, og at den anden snart skulde følge. Naar Vinden føjede sig, skulde han, Kristoffer Borggreve von Dohna**) og de andre Kaptejner begive sig under Norge og udrette alt, Riget til Ære.¹ Efter at H. Gyldenstjerne var hjemkommet, udsendtes 22. Avg. Erik Mortenson i Vestersø^{2a} som Admiral over Norske Galej, Svalen, Marieflor og Franske Galej, og der medgaves ham udførlig Instruks.^{1b}

Udsendelsen af de omtalte Eskadrer viser, at Kongen havde Ret i, hvad han svarede Hertugen af Alba og Englands Dronning, da disse havde klaget over den Forhøjelse af Oresundstolden, som Lastpengenes Indførelse havde bevirket. Kongen hævdede nemlig, at han til Bekæmpelse af de mange Fribyttere havde maattet føle sig baade nødsaget og forpligtet til at udruste Flaader i Øster- og Vestersø; han havde ofret meget paa at udrødde de moskovitiske og polske Kapere og havde uden mindste Godtgørelse skaffet f. Eks. Hollændere deres Skibe igen, som Sørovere havde taget fra dem. Men saa maatte Klagerne heller ikke vægre sig ved til Gengæld at erlægge Sundtold.⁶⁷

For at støtte denne Tolds rigtige Erlæggelse var allerede i Apr. en Galej lagt ved Helsingør.³² I Bæltet laa Jørgen Abildgaard med 4 Skibe før at paasé, at ingen »forløb Tolden«, og at ingen Fribytter plyndrede dér. Blandt de 4 Skibe var Snue-

*) Af andre Kilder⁴⁹ ses, at 27 Fribyttere, som Kongens Orlogsskibe havde taget til Fange i Østersøen, i Avg. sendtes til Helsingør for at henrettes der¹ som aabenbare Sørovere,⁹⁷ og at det var 3 Fribytterskibe og 4 eller 5 af dem tagne Priser, som J. Daa forte med sig til København.¹¹⁷

**) Denne, som hidtil havde tjent i Hæren og i Jan. 1571 var blevet Hofjunker,⁷¹ medfulgte ikke som Søofficer, men vistnok som Diplomat.

katten, der plejede at fore de kongelige over Vandet; i Sept. fik Besætningen paa den en særlig Hofdragt, bestaaende af en rød stakket Klædeskjortel, lange Baadsmandsbukser og en ru rød Baadsmandshat.¹

I Begyndelsen af 1572 var det atter haard Vinter; i Apr. havde der været Ishindringer til Søs i hele 3 Maaneder.¹¹⁷ Med dette Aars Udrustning for Oje havde man forhandlet med Markus Hess om Leverancen af forskellige Skibsfornödenheder; men da han ikke havde kunnet effekteure Ordren, maatte Tolderen i Sundet paatage sig at skaffe det fornødne til Veje, dog skulde det betales af Rigets og ikke af Kongens Penge, da det jo var til Rigets Gavn. Blandt disse Ting anføres: 100 Ankere, efter Arild Olsons nærmere Anvisning; 100 Kompasser, store og smaa, 200 Natglas med hvidt Sand i, 300 store Lanterner, 2 Fade Talg til at smøre Skibene med, og — en Parmesanost til Kongen.¹ Rentekamrets Udgift til Søværnet var d. A. 20000 Dlr. En Skibskaptejn var i Jan. sendt til Tyskland for at skaffe Baadsmænd,¹³ og den paabudte Madskat skulde være inde 16. Marts, da Kongen til Foraaret vilde udruste nogle Orlogsskibe; men da der ikke kom saa mange Skibe ud som paatænkt, tillod Kongen senere, at de fattige af Bønderne maatte være fri for at udrede Madskatten, der jo kun vilde blive gæmt til Bedste for Rotter og Mus.¹ I Maj sendes Raf Kletan som Admiral over Danske Galej, Norske Galej og Pinken Juppiter til Vestersø mod Fribytterne og i Juni skikkes Peder Adrian med Svalen til Østersøen mod dem, de lod sig finde der uden Bestalling og til Besvær for de haandterende;¹³ han skal have jaget Fribytteren Tomas Danske ind under den svenske Side.⁶¹

20. og 21. Juli fejredes Kongens Formæling med Fru Sofie og Dronningens Kroning. Gæsterne fra Tyskland, Brudens Fader, Hertug Ulrik af Meklenborg, og Kurfyrst Avgust af Saksen, fortes fra Varnemynde til Gedsør, vistnok af Jørgen Abildgaard paa Snuekatten. I København modtoges de med Salut, der kunde høres 4 Mil bort. Efter Kroningen aflagde Kongeparret med Gæster et Besøg paa Flaaden:

De Orlogsskib vilde de skue da der,
som udenfor København liggendes er,
som Kongen han haver vel skønne og mange,

de ere saa vide, saa store og lange;
 de laa udredt saa saare statelig,
 med Flid udtaklet saa ganske kunstig,
 med Bolsaner, Fænniker, Flage ogsaa.
 Der var og mange store Skyt oppaa,
 baade hele og halve Kartover og Slinger,
 Skerpentiner, Falkoner, saa store og lange,
 Hager og Barser foruden al Ende
 med mange andre flere, som vi ikke kænde.
 Som Herreslot ligger alt paa tørt Land,
 saa store ligge de Skib i den Strand;
 det er stort Under, at Vand kan bære
 slig Bygning, som man befinde maa dere;
 det er og Under, saa stort over Maade,
 at Folk kan slig Skib styre og raade.
 De synderligste Skib jeg nævne nu vil,
 fordi at Tiden vil ej stede til,
 at jeg skal dennem opregne her alle.
 Det første monne man Fortuna ret kalde,
 Admiral for alle den Tid mon være,
 mange hundrede Læster kan det vel bære.
 Marien og Jægeren dernæst gaa,
 Den svenske Jomfru, Krabaten ogsaa,
 Leoparden og Løven og Herkules,
 dertil de begge to Akilles,
 Jonatas, Bjørnen og Gabriel,
 Den flyvende Gejst og Engelske Mikael,
 Elefanten, Gribben og Pelikane,
 Lange Herkules og Den dantsker Hane,
 Jason, Regnholt og Naktergal,
 Struds og Svalen og Dantsker Sval,
 Den rostokker David og Den store Hjort,
 dertil Svenske David og Den lille Hjort,
 Den forgylgte Maage og saa Meermand,
 Sankte Peder, Isak og Vilde Mand,
 Fyrreblasen, Bullen, Forlorne Søn,
 Rosen og Danske Jomfru saa skøn,
 Meerfruen, Flasken og andre slig flere,
 som ikke er nær opregnede here,

foruden Galejer og Koffartskib mange
 med Jagter og Pinker saa vide og lange,
 hvilke aarlige løbe til adskillig Land,
 som høre til Danmarkis Krone forsand, . . .
 desligeste hen i andre Kongerige,
 som Kongen han haver sin Hverv med lige,
 til Frankerig, Engeland og Skotland,
 Hispanien, Sverige, Moskov, Lifland . . .
 Der vare og mange paa Strømmen ogsaa
 udlagt, som ikke her tegnede staa.
 . . . . . Hans Naade lader og dertil
 sin Flaade forbedre, jeg sige det vil,
 med skønne store Skib at bygge af ny,
 af hvilke der gaar vide Sagn og Ry;
 blandt hvilke Sankt Oluf det skønne Skib er,
 hvis Lige man næppelig finder her nær;
 Wohl Herr in Gotts Namen lige og saa
 med andre slige flere, baade store og smaa . . .
 Der havde den Konge da ladet udføre
 Fetalje og vilde sit Maaltid da gøre
 paa Fortuna. Der blev saa statelig
 anret med Mad og kostelig Drik.
 Den Dag dreve de med slig Lyst hen;
 om Aftenen droge til Land igen.
 Da maatte hver Mand da se og høre
 den grulige Lyd, som da fremførte
 de mange Skyt, som paa Skibene laa,
 saa vel paa store som paa de smaa,
 de skøde, at Jorden hun bævede ved,
 mange Mile i Landet da hørte man det.⁶³

Medens Snuekatten blev liggende ved Gedsør for at kunne føre Hertugen af Meklenborg tilbage til Tyskland, dannedes en Eskadre bestaaende af Meermand, Regnholt og Svalen,¹³ der under Jørgen Abildgaard som Admiral skulde løbe til Farvandet ved Hela for at efterstræbe Fribyttere.¹ Eskadren overmandede en saadan ved Gulland og sendte ham til København, hvor det viste sig, at han havde svensk Kaperbrev, hvilket den svenske Regering heller ikke forsøgte at fragaa.⁶¹

København havde i 1572 faaet en ny Slotsherre i Morten Venstermand: men han vides ikke at have virket paa Marinens Omraade.

Atter mældte der sig en haard Vinter, som varede fra Okt. 1572 til ind i Maj 1573.⁵⁵ Man havde som sædvanlig sørget for nødvendig Forsyning af Fisk, Kod, Kavringer, »saa store som en Ottingbund«, m. m.; i Dec.¹ havde Spørgsmaalet om Orlogsskibenes Udrustning til Foraaret, om en Madskats Udskrivning og om Antagelse af Søfolk været behandlet, og der var ogsaa blevet udarbejdet et Overslag over, hvad en Ekvipering af 25 Skibe vilde koste:¹¹⁷ men Kongen mente senere at kunne spare det hele, da han stod i godt Forhold til alle Naboer. Derfor blev et Par Hundrede Baadsmænd anvendte til Jordarbejde ved Skanderborg Slot, hvor Kongen opholdt sig i længere Tid; man glemte ikke at medgive dem »Bolte og Regiment« for at kunne straffe de modvillige og skalkagtige.¹ Udrustningerne blev da ikke store, og Aarets Udgifter gennem Rentekamret kun 16000 Dlr.⁶⁰ I Apr. var de 4 Skibe rede, der skulde hente St. Oluf fra Norge (S. 164) og vel tillige efterstræbe Søroverne i Vestersøen. En Galej lagdes i Bælt og en anden ved Kastrop Knæ for at have Opsigt med Skibsfarten dér. I Maj laa Jørgen Abildgaard med flere Skibe førstnævnte Sted, men han var noget for streng med at tvinge indenlandske Skippere til at løbe ind til Nyborg.¹

Da Rostokkerne havde sat sig op mod Kongens Svigerfader, Hertugen af Meklenborg, anholdtes alle Rostokskibe, og der udsendtes en Eskadre, vistnok Jørgen Abildgaards, for at tage Vare paa Byen og dens søfarende Borgere:¹ i Juni berettes der,³⁰ at Rostoks Havn er blokeret af 6 danske Krigsskibe.¹¹⁷ Disse vendte vel tilbage til Sundet i Begyndelsen af Juli, men fik straks efter Ordre til atter at varetage deres Bestilling, og 12. Juli modtog da J. Abildgaard, Admiral over Akilles, Havmanden, Gyldne Maage og Strudsen, Søbrev og Befaling til at løbe mellem Varnemynde og Gedsor, hindre al Skibsfart paa Rostok og henvise den til Vismar; Fribyttere, som han traf paa, skulde anholdes indtil videre. Men i Sept. ophører disse Foranstaltninger, og de arresterede Skibe frigives.¹

Ellers saa alt fredeligt ud. I Juni tænkte Peder Okse, der havde faaet Ordre til at ordne alt, hvad der angik Orlogsskibene,

paa at afsende et Skib, der skulde føre danske Gesandter til Hertugen af Projsens Bryllup, og paa at skikke 100 Læster Sild til Narva med et Skib, der skulde sælge Silden og købe Hamp i Stedet: de svenske Udliggere vilde nok lade Skibet passere. Da opskræmmedes man ved et Rygte om, at den nyvalgte polske Konge, Henrik af Anjou, vilde 15. Juli komme til Danzig, hvilket kunde udtydes som et betænkeligt Tegn, da der samtidig forlangtes fri Passage gennem Sundet for 4000 franske Krigsfolk, som skulde sendes til Polen. Uagtet det var tænkeligt, at de ubudne Gæster kunde, uden at nogen formaaede at hindre det, tage Vejen gennem Bæltet, traf man i Hast Forberedelser til at spærre Sundet.¹¹⁷ Derfor blev Udrustningen af Wohl Herr in Gottes Namen, Svenske Jomfru, Krabaten og Jægermesteren hurtigt paabegyndt; man tænkte paa at forstærke Krogens Fæstningsværker, »for at de, der vilde løbe forbi uden at give Besked, kunde blive modtagne, som det sig burde«; i samme Hensigt skulde en Skanse eller to opkastes ved Dragør, og der kunde endog være Tale om at tage Sõtønderne i Sundet op for at vanskeliggøre Sejladsen for de franske. Efter at man havde betænkt sig lidt, opgav man dog at sætte alt dette i Værk. De store Skibe blev ej udrustede fuldstændigt, men Skibsredskabet fremlagdes paa rede Haand, saa at man »ikke skulde lede efter det, naar det skulde bruges«; kun Svenske Jomfru (og maaske nogle mindre Skibe) lagdes ud paa Strømmen for at iagttage Sejladsen.¹ Lidt fik man dog for al sin Ulejlighed. Sidst i Juli viste der sig et Skib i Sundet, der med Magt vilde tiltrodse sig Gennemfart og maatte standses med Lod og Krudt.⁶¹ Om Bord var den franske Legat Lanssac, som havde været i Polen, og som nu saaledes uden Lejde eller »Varsel paa Orlogsvis« havde villet sejle forbi; han blev foreløbig holdt tilbage og Skibet lagt ved St. Anne Bro. Men om Bord fandtes endvidere flere vel bekendte Fribyttere, som blev satte i Blaa Taarn, for at de ikke skulde berømme sig af at være komne frit gennem Kongens Strømme, uagtet de havde tilføjet hans Undersaatter saa megen Skade. Man udskev nu en Del Knægte og Baadsmænd i de sjællandske Købstæder; de skulde straks til København, hvor Admiral Peder Munk vilde give dem nærmere Ordre, og skulde siden forblive i Tjenesten. Da man endnu bestandig nærrede Frygt for, at den polske Konge vilde sende Krigsfolk

gennem Sundet, bevogtedes Københavns Slot og Krogen vel, og Orlogsskibene holdtes nogle Uger længere liggende paa Reden end først paatænkt. Men 20. Okt. lægges 1850 Krigs- og Skibsfolk i Borgleje i Danmarks Købstæder: der var altsaa efter Haanden samlet et ikke ubetydeligt Antal. Endnu 20. Jan. 1574 var Høfsinderne tilsagte til at ligge nogen Tid ved Helsingør,¹⁰⁹ atter af Frygt for Kong Henrik, der dog snart efter flygtede fra Polen for at blive fransk Konge. Den danske Regering havde under alt dette et Par Gange sendt et Bud til Frankrig for at udforske Stemningen der, og man havde tænkt at lade en Skibskaptein føre en Pinke, fyldt med Varer og Sild, didhen for ogsaa at udspejde Tilstanden, idet han skulde optræde som Købmand: men det blev dog opgivet. Det franske Skib loslodes i øvrigt i Dec.; men endnu næste Aar blev det forment især de franske Handelsskibe at sejle gennem Bælt: de maatte alene tage Vejen gennem Sundet.¹

1574 indlededes med en stræng Vinter, som lod Fattigfolk i København lide stor Nød. — Peder Okse havde forfattet en Liste over, hvad Tolderen i Sundet skulde bestille til Orlogsskibenes Udrustning d. A., men Righofmesteren kom dog selv til at skaffe det til Veje, da Kongen formodentlig nodig vilde betale det selv af Oresundstolden. Nogle Folk udsendtes for i Tide at antage Baadsmænd, da de duelige Sofolk ellers let i Mellemtiden vilde søge Tjeneste anden Steds. En Madskat udskrevs, da der ventedes fremmede Orlogsskibe i Søen, og Flaaden derfor skulde udrustes.¹ Aarets Udgift i Penge var henimod 26000 Dlr.¹⁰⁶

I Feb. indsendte Righofmesteren en Fortegnelse over en stor Del Orlogsskibe, som kunde gøres i Stand i en Fart og »var saa nær færdige som mellem Vejr og Vand«. Af disse udpegede Kongen Wohl Herr in Gottes Namen, Jægeren, Svenske Jomfru, Krabaten, Hamborger Okse, Leoparden, Herkules von Bremen, 3 Galejer og 1 eller 2 Pinker, som enten skulde løbe i Søen eller ligge paa Strømmen ved Kastrup, alt eftersom Lejligheden fordrede det. Da der altsaa ikke kom saa mange Skibe ud, som først antaget, vilde man efter Kongens Mening heller ikke have Brug for saa mange Baadsmænd, som oprindeligt beregnet. Resultatet blev dog, at der fattedes over 500,¹ som blev udskrevne i danske Købstæder:¹¹ nogle vilde Sylvester Franke

ogsaa skaffe fra Lybek. I Apr. blev Oppebørselen af Madskatten standset, da man havde Fetalje nok til de Skibe, der skulde i Søen.¹

I Marts udsendtes Erik Mortenson med Forgyltde Maage mod Fribytterne i Vestersø, hvorhen endnu 2 Pinker aflærdigedes i Apr., for at efterstræbe de Kapere, der løb »mellem Rev og Bank« (Jylland og Norge); Danske Galej (Svarte Hans) var imidlertid lagt i Bælt. 28. Marts skulde øverste Admiral Peder Munk give Møde i København for at have Tilsyn med Skibenes Udrustning; til samme Tid befaledes det 5 Adelsmænd at møde for at tjene paa Flaaden: 53 Skibsbyggere fra danske Købstæder skulde reparere de Skibe, der var under Ekvipering. Det galdt et Togt til Narva; Eskadren blev sejlfærdig 2. Maj, men var endnu ikke kommet af Sted i Slutningen af Maanedens. Peder Munk forordnedes til Admiral over Skibene*); han skulde sætte en Fyrste fra Valakiet, som var blevet forjaget af Tyrkerne og nu fra Danmark sendtes til Rusland, i Land i Narva, hvor Eskadren skulde vente 5—6 Dage, medens et Skib, der skulde følge med Flaaden og havde en Ladning Sild inde, kunde faa denne solgt. Hvis Admiralen mødte svenske Orlogsskibe, maatte han paa ingen Maade forgribe sig paa dem, men udsende en Esping og tilkændegive sit Hverv. Paa Udrejsen maatte han endvidere intet foretage sig imod de Fribyttene, der i Virkeligheden var svenske, men havde polske Kaperbreve for bedre at kunne forstyrre den danske Skibsfart paa Narva; men naar han paa Hjemvejen var kommet udenfor Farvandet ved Narva, skulde han bemægtige sig alle de Fribyttene, han traf paa, og som havde rovet fra de danske; det paalagdes ham at skaffe sig sikker Underretning om, hvorvidt de svenske virkelig havde hindret danske Skibe i at fare paa Narva, hvilket Kongen ikke vilde tro om dem, da det vilde være Brud paa et givet Lofte.¹ Hvor længe Peder Munk har været til Søs, vides ikke**), men hans Eskadres Tilsynekomst i Østersøen har sandsynligvis dæmpet de svenskes Overgreb mod danske Handelsskibe. — 22. Juni bestemte

*) Det blev bestemt, at der skulde medgives Admiralen og hver Hovedsmand om Bord lige saa megen Vin og Tyskøl, som ligestillede tilforn havde faaet tildelt ved Flaadens Udlæggelse.¹

**) 17. Sept. omtales en Retssag, der trods hans Fraværelse i Rigens Bestilling til Skibs var blevet foretaget.¹

Kongen, at de Orlogsskibe, der laa paa Strommen, skulde blive liggende der, indtil den Aarstid kom, da man plejede at indlægge dem ved Holmen og forlove Folket. Det ses endvidere, at et Skib, hvortil 80 Baadfolk er udskrevne, har gjort en kort Rejse til Norge, at et russisk Sendebud er ført til Osel paa et kgl. Skib, og at 50 Knægte i Hast er sendte til Arensborg paa en Pinke (i Sept.); men ellers haves ingen videre Efterretninger om Flaaden d. A.: dette kan til Dels forklares ved den Befaling, som Peder Okse havde faaet 12. Avg. om, at han i Kongens Fraværelse skulde have Tilsyn med alt og blive i København, saa længe Skibene sejlede.¹

Da Hamborgerne, som holdt Krigsskibe paa Elben for at hævde deres formentlige Eneret paa Udførsel af Korn, i 1573 havde overfaldet danske Kornskibe,¹⁸² arresteredes alle hamborgske Skibe i Norge og Danmark: nogle af disse Skibe fragtedes midlertidigt af danske Købmænd:¹ men de udleveredes atter, da Hamborg udbetalte en Skadeserstatning.⁶¹

Et nyt Provianthus, der kunde rumme Skibenes Fetalje, skulde opføres. Først vilde man lægge det enten ved Reberbanen eller bag Smedjen, i begge Tilfælde vistnok paa Bremerholm. Dernæst fandt man en Plads til det paa Slotsøen, men der vilde det hindre Udsigten: at bygge der, hvor Slotsherrens Stald havde staaet, vilde ogsaa formene Kongen at se Skibene løbe ud og ind ved St. Anne Brygge: at rive Bødkerhuset ned og lade Provianthuset indtage dets Plads, var heller ikke heldigt, — og saa blev det overladt til Peder Okse at finde en Plads, hvad enten den blev paa Holmen eller et andet Sted: men Huset maatte gøres hurtig færdigt, thi Fetaljen kunde kun lide Skade ved, som hidtil, at opbevares paa mange forskellige Steder.¹

Allerede tidligere (S. 148) var Fanger blevet brugte til Arbejde »paa Galejen»: denne Straffemaade finder sin videre Udvikling ved Befalingerne af 28. Apr. 1574 om Tatere, der skal føres til København og bruges til at arbejde enten i Smedjen, paa Galejen eller anden Steds, og af 13. Avg. 1576 om fore og stærke Løsgængere og Barenhytere, som skal til Københavns Slot paa videre Besked.¹ Endvidere trues (1587) de Bøsseskytter, der i deres Borgleje viser sig uskikkelige, med at »indsmeddes udi Lænker, derudi at gaa og lide«, som deres Forseelse er til.³¹ Bispisningen for dem, der blev indsatte i Taarnet eller

indsmeddede i Kæderne for deres Skalkheds Skyld, maatte i Følge Bestemmelserne af 28. Dec. 1580 ikke beløbe sig højere end til 21 Skilling om Ugen.¹⁵⁰ Dette er da de første Spor til »Arbejdet i Bremerholms Jærn«.

Udgiften i Rentekamret til Somagten var i 1575 henved 41000 Dlr.¹⁵¹ Denne forholdsvis store Sum tyder paa, at der er foretaget en større Udrustning. Den franske Udsending Dançay fortæller herom: Den danske Konge lader sin Flaade udruste med særlig Omhu; man skulde tro, at det galdt en Krig med Sverige. De mange danske Handelsskibe, som vilde til Narva, ledsagedes af 5 Krigsskibe og 1 Galej, som returnerede 28. Juni og fortalte, at Moskoviterne havde arresteret alle danske Koffartskibe. Midt i Juni er der udsendt 4 andre Krigsskibe, som skulde føre Krigsfolk til Lifland og dernæst bruges mod Piraterne der. Endelig er 5 Skibe sendte til Portugal efter Salt. Det er alle de Krigsskibe, forsikrer Gesandten, som for Øjeblikket er armerede; men senere beretter han dog, at 25 Skibe er udrustede.¹⁵²

De officielle Kilder flyder temmelig sparsomt for dette Aars Vedkommende. I Anledning af Byggearbejder paa Krogen, hvorved bl. a. et gammelt Skib blev sænket paa Odden mod Isgang, blev 2 Krigsskibe i Marts lagte ved Kastrup Knæ for at føre Tilsyn med passerende Skibe. Peder Munk meldte i Apr., at Enckhuyzer Jomfru, Svalen, St. Morten og Hamborger Løve havde fuld Besætning og kunde — maaske med Undtagelse af sidstnævnte — blive færdige ved 1. Maj til at løbe ud i Østersøen og holde Strømmene der rene. Admiralen forfattede da en Fortegnelse over Hovedsmændene om Bord, hvorefter Kongen kunde udfærdige deres Bestallinger. Der udgik ogsaa Befaling om, at naar de Krigsskibe, der skulde til Narva, var ankomne dertil, skulde de straks løbe hen under Liflands Side og andre Steder, hvor der var Fribyttere. 23. Juli vilde Kongen sende 500 Knægte, 4 Kartover etc. til Osel, som ved denne Tid kom helt i hans Besiddelse. Derfor befalede han, at en Galej og 3 andre Skibe hurtigt skulde gøres i Stand, 26. Juli udsendtes Bestallingerne til Skibshovedsmændene paa Eskadren,¹ og 31. Juli synes denne at være afsejlet.¹⁵² I Okt. hjembragtes til Danmark fra Osel en Del liflandske Fanger; i Dec. lagdes omtr. 200 Baadsmænd i Borgleje i danske Købstæder.¹ Men næste Aar

maatte Kongen forbyde Narvafarten, da Russerne var faldne ind i dansk Litland.

Morten Venstermand afløstes i Dec. som Lensmand paa Københavns Slot af Kristen Vind Henrikson, der heller ikke fik nogen Betydning for Somagtsens Styrelse. Vigtigere er dog en anden Personalforandring. Rigshofmester Peder Okse, der havde været syg fra Sommerens Midte, døde 24. Okt., og saa godt som alle hans Funktioner gik over paa Rentemesteren Kristoffer Valkendorfs Haand. I Sept. var ogsaa Kongen meget syg af Fjerdedags Feber, men han overstod dog Sygdommen, som helt havde forladt ham i Dec.¹⁵²

Spørgsmaalet om Sejladsen Norden om Norge var stadig Genstand for Regeringens Opmærksomhed. I 1571 havde norske Borgere klaget over, at engelske Sømand trængte sig ind i Finmarken med Handel og Fiskeri, og Lensmanden paa Vardøhus fik Befaling til at skaffe nøjere Besked. 1572 har Kongen erfaret, at de engelske og andre bruger den usædvanlige Sejlads omkring Vardøhus, »hvormed den gemene Fart gennem Sundet efterlades«, idet de handler og fisker paa det nordlige Farvand uden at erlægge Told. Vardøhus Lensmand skal forekomme sligt ved at arrestere Skibene. 1575 ængstedes man over, at Russen byggede to store Skibe ved Norges Grænse, da man jo ikke kunde vide, hvad Hensigten var dermed.¹⁵³

XI.

PEDER MUNK RIGENS ADMIRAL.

DE FIRE FØRSTE AAR.

1576—1579.

PEDER MUNK vedbliver at føre Embedstitlen: Kongens Admiral — i Kongens Mund: »vor Admiral«, — og dog er der i Begyndelsen af nærværende Tidsrum foregaaet den Forandring i hans Stilling, at han har faaet Gang og Sæde som Rigens Admiral. Da han jo først var blevet Rigsraad 1571, hørte han til de yngre af Raaderne og findes ogsaa 1572, 73 og 75 blandt de sidste paa de Lister, hvor disse Herrer øjensynlig nævnes i Aldersorden (som den 11te eller 13de af henholdsvis 15 og 17).^{15b} Men lige saa ufravigelig denne Orden iagttages i de nævnte Aar, lige saa bestemt fastholdes en ny Orden efter 1576, i Følge hvilken Peder Munk indordnes som den 3dje i Rækken efter Kongens Kansler og Rigens Marsk, men stadig med Benævnelsen: »vor Admiral«. Første Gang kan dette iagttages i den Indbydelse,¹ som 16. Apr. 1577 tilsendtes dem, der blev budne til Fadder ved den unge Kristian IV.s Daab 2. Juni, ved hvilken Peder Munk efter Resens Beretning⁶¹ var til Stede som »Rigens Admiral«, medens Erasmus Lætus dog blot kalder ham »Admiraldus«;¹¹ 4. Juni sidder Admiralen ogsaa i Herredagen som 3dje øverste Rigsraad, og saaledes endvidere i Maj 1578^{15b} og Avg. 1579.¹ Man kunde tænke, at han er blevet forfremmet i Anledning af den nævnte Begivenhed i Kongefamiliens Liv, men da der 22. Maj 1576 er udgaaet Kongebrev om, at alle skal være Kansler Niels Kaas og Peder Munk, »vor Admiral« lydige i Kon-

gens Fraværelse,¹ er det muligt, at han allerede i 1576 er blevet forfremmet, og at netop hans ny Stilling har gjort ham værdig til at modtage den Fuldmagt, som da blev ham betroet. Endnu tidligere, i 1575, var den nye Rigens Marsk blevet udnævnt.

Side om Side med Peder Munk styrede Rentemester Kristoffer Valkendorf Søværnets Anliggender. Allerede i 1574 havde Rentemesteren faaet et Par, dog mindre betydningsfulde Ordre vedrørende Marinen, men fra Juli 1575 faar han et stedse voksende Herredomme paa dette Omraade; enkelte Befalinger i nærværende Periode er dog enten rettede til Admiralen alene eller til Admiralen og Rentemesteren i Forening; men i Løbet af 1579 skulde Magtforholdet udvikle sig endnu mere til Rentemesterens Fordel.

Holmens Admiral var, som forhen, Arild Olsson. Af Rente-kamret har han som Admiral vist ikke haft mere end 100 Dr. i Løn,²⁰ men som Hoftjener kan han have oppebaaret noget ved Siden deraf.¹ Han skal være død 26. Feb. 1578;²⁰ mærkelig nok beregnes der ham endnu »Pension og Dienstgæld« fra Paaske til 30. Juli s. A.*)²⁰ Lavrits Kruse blev hans Eftermand 10. Juni; han fik i Lønning: 350 Dr., 3 Hofklædninger, en rigelig Genant, 100 Læs Brændevad, Foder og Maal til 3 Heste og endelig frit Hus og Vaaning i København.¹ En lignende Genant har Arild Olsson vist ogsaa haft, men hans Efterfølger fik tillige den første os bekendte Bestalling og Instruks som Tilsynsmand paa Holmen, hvorom mere nedenfor.

Saa vel Kongens som Holmens Admiral havde Embedsbolig; men da de begge (i det mindste Peder Munk og Arild Olsson) tillige havde private Ejendomsgaarde i København, er det ikke let at skælne disse fra Embedsboligerne. 1576 omtales »Peder Munks Gaard«, som vel er under Reparation, da der udleveres Lys til de Malere, som i Aarets korte Dage arbejder paa Bygningen.²¹ I 1579 anskaffes 3 Laase »udi kgl. Maj.s Gaard, som Per Munk Admiral nu udi bor«**).²¹ Denne Bolig havde han til Okt. 1596, da han maatte udlevere Nøglen »til den Gaard paa Holmen, han til des haft havde«, eftersom Kongen vilde forvare

*) Hans Len, Frølands Skibrede, gives 16. Marts til en anden,¹⁹⁰ og i Juli nævnes hans Enke.¹

***) Denne Admiralgaard er vist den, som allerede omtales ved 1563 (S. 34).

sit Turneretøj der.¹ Men 1574 overdrog Peder Munk i Mage-skifte til Kongen sin egen Gaard med 2 Boder, der laa ved den lille Holm, Lille Kirkestræde og Admiralstræde, »tvært overfor Admiralgaarden«. ³³ Denne af Kongen saaledes erhvervede Gaard fik Holmens Admiral vistnok til Embedsbolig. Vel havde Arild Olson, der i 1571 fik Skode paa en Gaard paa Østergades søndre Side, tillige i 1574 faaet Ejendomsbrev paa et Stykke Jord, der laa Sonden op til »Arild Olsons Gaard«, men det er tvivlsomt, hvad der skal forstaas ved denne sidste Benævnelse. Det samme Regnskab af 1579, som nævner den Kongens Gaard, hvori Peder Munk bor, omtaler nemlig tillige den »kgl. Maj.s Gaard, Lavrits Kruse udi bor«: en Pottemager opsætter her 4 nye Kakelovne og lægger selv 64 Kakler til.²¹ Samtidig nævnes ogsaa den Gaard, »som den udi bor, som haver Holmen i Befaling«, (i Anledning af en nærliggende Grunds Bebyggelse, hvilket kunde blive Gaarden til Skade); og kort efter: »vor Underadmirals Lavrits Kruses Gaard« ved Lave Brahes Gaard (5: ved forhenværende Hotel Royal). ³³ Der var altsaa to Admiralgaarde, vistnok liggende tæt ved hinanden; men naar der 1579 fortælles,²⁰ at der er indlagt Vandledning i »Admiralens Gaard«, kan det atter ikke ses, hvilken af de to der menes.

Fra vor Periode forefindes ganske faa Regnskaber, der er sorgelige Rester af hele Rækker, hvis Tab i høj Grad maa beklages, da selv disse bjergede Vragstumper har megen Værdi for Forskningen. Vigtigst er vel det »Regnskab paa Indtægt desligeste Udgift deraf til kgl. Maj.s Skibsfolkes Besolding ved (unge) Niels Pederson, Renteskriver, fra 19. Apr. 1579 til 16. Avg. 1580«, der forudsætter et tidligere Regnskab, gældende for 2¹/₂ Aar, aflagt af samme Niels Pederson. Det er et »Klædekammerregnskab«, saaledes som det senere kaldtes, i fuldt udviklet Skikkelse. Af ikke ringe Betydning er ogsaa et Proviantregnskab fra 1. Maj 1575 til Aarsdagen 1577, vistnok aflagt af Slotsskriver Niels Paaske. Heri opføres 1. den Fetalje, som hver Lørdag udleveredes til de forskellige kgl. Skibe; disses Navne, Chefer og Hverv nævnes i Reglen; 2. det, som er »forspiset paa Holmen«, ogsaa anført ugevis; og 3. det, som er »forspiset her paa Slottet ved kgl. Maj.s Kok, Kanslerens Kok, Slotsherrens Kok og den Kok, som bespiser gemene Slotsfolk, Arbejds- og Plihtsfolk og Fan-

ger (Borrekokken). Endvidere foretindes: Kort Ekstrakt og Forklaring paa Bremerholmens Material- Regnskab fra 1. Dec. 1576 til Nyaarsdag 1578 og derfra videre til Nyaar 1579. Førstnævnte Datum havde Vulf Rytting opgjort sit Regnskab; senere overtog Anders Hanson Regnskabsførelsen. Beholdningerne omfattede Sejl, Flag, Klæde, Kabelgarn, Jærn, Kompasser, Natglas, Lanterner, Bly- og Jærn-Dyblod, Kedler, røde og hvide Fade, røde Tallerkener, Støbe, Ankere, Kobbetskiver, Fangebolte og meget andet. Til Indtægt er ført, hvad der 1. er forfærdiget til Skibene, 2. tilbageleveret fra Skibene, 3. forarbejdet paa kgl. Maj.s Reberbane, 4. leveret af Rebslagere i Byen, 5. af Smede og Bøsestøbere, 6. af Rigernes Lensmænd, og 7. forskaffet i Riga, Narva, Danzig, Lybek, hos Købmænd hjemme og af Tolderen i Helsingør etc. Udgiften fordeler sig mellem, hvad der er udleveret 1. til Skibene, 2. til Reberbanen, 3. til kgl. Maj.s store Smedje, 4. til den gamle Smedje, 5. til den lille Smedje, hvor der gøres Tommermands Redskaber, 6. til Kronens Slotte (f. Eks. Arensborg), 7. til Bøsestøbere osv. Skriverstuen paa Holmen omtales: den fik Væggene omslaget med Gørlost og et Skivetække (Bordtæppe) af samme Stof. Til Materialregnskabet slutter sig endnu 2 smaa Regnskaber over Kedler og Gryder for 1577 og 78; af dem kan erfares, hvilke Skibe der har været udrustede de nævnte Aar. Alle disse Regnskaber vil levere Bidrag til den følgende Skildring. — Udgiften til Søværnet gennem Rentekamret var i 1576—79 gennemsnitlig 42000 Dlr. om Aaret,⁶⁰ altsaa betydelig højere end i forrige Periode.

I de nævnte 4 Aar vides Flaaden at have faaet følgende Tilvækst: Mester Bertel, der allerede 1569 nævnes som kgl. Skibsbygger,¹ men senere var blevet afskediget, toges atter i Tjeneste og byggede fra 1577 i Trondhjems Len en Orlogspinke, (der dog ogsaa kaldes »det store Skib«), en stor Fyrreblase til Tommertransport ved Holmen (»Barken«) og en Galej; de to sidste var sejlfærdige Dec. 1579; det store Skib, som Hugo Beda synes at have fuldført,¹⁸⁰ i Jan. 1582.¹ 1577 udskrives af danske Købstæder 189 Skibstømmermænd og 1579 ligeledes 51 Tommermænd og 24 Par Savskærere til at arbejde paa Skibe og Baade, vistnok paa Bremerholm: her blev s. A. Skibet Josva, som Mester Hans Madson havde bygget, »udskudt i Vandet«,

hvorfor der tildeltes Mesteren en Æresklædning*).²¹ Samme Mester havde været i Kolding for at syne et Skib, der var blevet skænket til Kongen.²⁰ Markus Hess tilbød Kongen i 1576 Den svenske Bark, der var over Maade vel besejlet og kunde bruges som Pinke: Kongen vilde købe det af ham for det gamle Skib Nattergalen og en Sum Penge;¹ og i 1579 vilde samme Mand sælge et Skib, som kunde bruges til Admiralskib, naar nogen ringe Flaade skulde udløbe.¹ 1578 betaltes et danzigsk Skib, der var brugt i Fejden,³² og et andet, som Henrik Brokkenhus havde solgt Kongen for 1200 Dlr.²⁰ — Wohl Herr blev bradet i Baahus Len 1576 og 79, og St. Oluf, Fortunen og Jægeren fik indsat nye Master**). — Enckhuyzer Jomfru befaledes 1577 udleveret til en Skibsfører som Erstatning for 2 Pinker, han havde mistet i Kongens Tjeneste;¹ alligevel findes Skibet endnu i den Eskadre, som 1580 sendtes til Ostersoen; men ellers udgik nogle mindre Fartøjer af Flaadens Tal ved Stranding eller Havari.

Til Orlogsskibenes Udrustning 1576 var der Aaret i Forvejen udskrevet den sædvanlige Fetalje af Lenene;¹ Rentekamrets Udgift er 42000 Dlr.⁶⁶ Den franske Gesandt havde erfaret, at Kongen d. A. vilde udsende mange Skibe;¹⁵² herpaa kunde det ogsaa tyde, at 500 unge ugifte Karle blev udskrevne i Norge. »da Skibene agtedes udlagte paa Strømmen«; det blev imidlertid meget vanskeligt at skaffe de 500, da Handelen »i forleden Fejde for største Parten var nederlagt«, og til sidst maatte Kongen helt opgive den norske Udskrivning.¹³⁰ Ved Juletid 1575 udfærdigedes Søbrevne for Enckhuyzer Jomfru (Hans Knabstob) og Juppiter, der skulde udsendes mod Fribytterne i Østersø;⁹⁹ men de to Skibe viste sig snart at være utilstrækkelige, da Moskoviterne havde mange Kapere ude; og da Kongen ikke kunde »lide« slig Plyndring paa sine Strømme, gav han Admiral Peder Munk (i Maj) Befaling til at udfly Svalen, Strudsen, St. Morten, Svenske Bark og en Galej, som foruden Enckhuyzer Jomfru og Juppiter,

*) Rentemesteren havde forespurgt, om Kongen vilde have (Kahytterne i) Orlogsskibene pannellet (paneledede) med Fyrredeler eller Ege-Vognskud: Kongen foretrak det første som det billigste.¹

***) Naar Master fra Norge kom til Sundet, blev de bugserede videre til Holmen af Baade fra Helsingør; under Tiden kunde Storm og Strøm rive en saadan Mast fra Baaden, der førte den.³²

der maa være komne tilbage til Holmen, skulde udløbe i Soen: til Chefer for Skibene skulde Admiralen foreslaa nogle Skibshovedsmænd, der var til Stede eller hurtig kunde forskrives: tillige skulde en Pinke ligge i Bælt.¹ Af Proviantregnskabet ses nu, at følgende Skibe laa paa Strømmen i Maj: Krabaten, (hvis Chef var Erik Munk, der kaldes Admiral, vistnok for Osteroeskadren,) Elefanten, Hamborg Love, Strudsen, Loven, Enckhuyzer Jomfru, St. Morten, Danske Galej og vistnok ogsaa Franske Galej. Eskadren synes foreløbig at være sendt til Gedsør, men led her i Juni saa megen Skade i en stærk Storm, at der maatte sendes Bud baade til Holmen og Varnemynde efter Ankere, Mærs og andet sligt.¹ I Avg. skulde en Del Skuder bringe Hofsinder til Osel og Loven ledsage dem; de Galejer og Pinker, som allerede var i Soen, blev liggende under Osel til Mikkelsdag, for at Russerne ikke skulde gøre Landgang paa Oen med Espinger*.² Allerede 29. Sept. lægges 200 Baadsmænd i Borgeje; da synes Togtet at være endt.¹

De kgl. Skippere, Styrmand og Højbaadsmænd havde forestillet Kongen, at de i gamle Dage ved Højtiderne havde paa Københavns Slot modtaget 1 Mark hver i Offerpenge, noget Mjød og Lys og desuden hver Juleaften 2 Fade godt Ol, hvormed de vel har gjort sig lystige i deres »Admiralitetslav«, som var stiftet 1558, og hvis Skraa Kristoffer Trondson havde forfattet;³² men »nogen Tid forleden« var de 2 Fade blevet ændrede til 1 2 Læst Rostokkerøl, og nu var endogsaa dette blevet dem nægtet. Lensmanden fik da i Dec. Befaling til atter at udlevere dem Ollet.³¹ I Følge en lignende Skik tildelte Admiral Peder Munk Holmens Savskærerere Pinseaften 1576 1 Td. Ol og Tommermændene og Savskærererne Juleaften s. A. henholdsvis 1 Fad og 1 Td. Øl.²⁴

*) Følgende Skibe sendtes til Lifland: Raaskibet Hamborg-Svanen, Rostok-Elefant, Bullen, Helligtrekonger, Enckhuyzer Jomfru, Danske Hane, Droslen, Flyvende Hjort, Strudsen, Svalen, St. Morten, Klavs Ungers Pinke, Sorte Hamborg-Bojert, Pelikanen, Hamborg-Engelen, Isak-Skibet, Hamborg-Bojerten Hanen, Det lange Hamborgskib, Ravnene og Norske Havfrue. Til Gulland sendtes 7 Skibe, til Rostok 2, til Riga 1, til Danzig 1, til Bleking 1, til Helsingør 7, til Dragsholm 2, til Vordingborg 2, til Kalundborg 1, til Saltholm 2, til Vedbæk 1, til Aalborg 2, til Koldding 2, til Norge 10, til Vespeno 1 og endelig til Spanien: Leoparden, som »blev« paa Rejsen.²⁴

Vinterkulden har ogsaa i 1577 været haard, thi 26. Jan. udleveres der 3 Td. grovt Salt til at tø Pumperne op i Skibene baade »her ved Holmen« og »i Krabbeløkke.«²¹ Der udskrives en Madskat til Flaaden, da denne skal holde Strømmene rene for Fribyttere;²¹ Rentekamrets Udgift d. A. er 44000 Dlr.⁶⁶ I Norge udtages 800 Baadsmænd, som skal tjene for Besolding,¹³⁰ og 180 Skibstømrere fra danske Købstæder arbejder paa Holmen;¹ ogsaa en Del Skyts bliver anskaffet.²⁰ Disse Forberedelser vakte Opsigt i Sverige, som til Gengæld styrkede sine Grænsefæstninger og ogede Flaaden med ny Skibe.¹⁵⁷ Danmark havde i Virkeligheden ogsaa en stor Flaade udrustet, ikke mindre end et halvt Hundrede Skibe, deriblandt adskillige store, som Wohl Herr, Fortuna, Jægeren, Svenske Jomfru, Krabaten, Store Elefant, Hamborg-Okse og andre.²² Dog var de ikke alle ekviperede i krigersk Hensigt; de fleste skulde kun paradere ved den nyfødte Kongesons, Kristian den Fjerdes Daab 2. Juni; de laa dels paa »Strømmen«, (hvorved i dette Tilfælde er ment den nuværende Havn mellem Toldboden og Slottet), dels i den daværende Havn ved Højbro for at afgive Salut; andre udsendtes for at overføre Morfaderen fra Varnemynde. Kongen selv havde inspiceret alt, ogsaa paa Skibene, for at overbevise sig om, at alt var i Orden til Festlighederne.⁶⁷ Til Island og Vespønø sendtes endvidere Islands Rose, Islands Falk, Hamborg-Rosen og Vildmanden. Tre andre afsejlede Skibe kom ikke tilbage: Norske Havfrue blev Vrag, uvist hvor, Hellig tre Konger blev »vraget« under Hesselø, og Hamborg-Bojerten Kronede Svane satte til under den projisiske Side.²² Et mindre fredeligt Hverv havde de Skibe, som i Vestersøen krydsede efter Sørovere der; i Sept. vendte 2 Galejer tilbage derfra i læk Tilstand og meget trængende til Reparation.³² Derimod blev den Ekspedition, som afsendtes til Danzig, et virkeligt Krigsforetagende midt i Fredens Tid.

Danzig var kommet i Strid med den polske Konge. Byen rettede derfor forskellige Anmodninger til Danmark om Hjælp, om Tilladelse til at købe Fødekorn i Danmark, om Tilførsel af Proviant, om Tilladelse til at hverve en Fane, 4—500 Mand,

*) Paa et Kort over København fra Slutningen af Frederik II.s Tid,⁴⁶ ses Orlogsskibene liggende baade ved Slotsholmen (»her ved Holmen«) og ved Bremerholm (»i Krabbeløkke«).

Hageskytter i Rigerne, om »Befordring« af de Skibe, Byen havde udrustet, osv.¹⁰ Kongen, der frygtede for, at Polen trængte efter Herredømmet over Østersøen,³⁰ havde stillet sig venlig ligeoverfor Danzigerne og indrommet Byen det meste af, hvad den bad om³), og havde desuden forstrakt Borgerne med 5000 Rosenobler, 2 Jærnkartover, 12 dobbelte Falkonetter, 12 Læster Bossekrudt og anden Munition. Men Byen havde tillige bedet Kongen »holde Øje med dens Havn«, thi hvis andre, f. Eks. Sverige, benyttede Lejligheden og gjorde sig til Herrer over Staden, vilde det blive meget betænkeligt for Danmark.¹⁰ En saadan Tankegang har vel ogsaa bevæget Kongen til at støtte Danzig ved Udsendelsen af en Eskadre.

Allerede midt i Feb. var Skibshøvedsmand Raf Kletan afsjælet som Admiral over en Flaadeafdeling til Østersøen; i Slutningen af Apr. bestod Eskadren i det mindste af: Danske Hane (Admiralskib), Strudsen, Svalen, Juppiter, Enckhuyser Jonifru, Gott mit uns, Galejerne Abraham, Isak og Jakob samt Den lille røde Galej.²⁴ Hans Hverv var vel nærmest at efterstræbe de polske Fribyttere, som havde røvet danske Skibe, og som derved retfærdiggjorde de Fjendtligheder, som Danmark nu maatte begynde mod Polen. De Pinker, som Kongen havde »tilladt« Danzigerne at udruste til deres eget Forsvar, skulde Admiralen behandle naboligen og fredeligen. Fetalje og en Forstærkning, bestaaende af Hamborg-Løven og en Galej, skulde Admiral Peder Munk sørge for til Eskadren. Midt i Apr. ligger Raf Kletan med nogle Skibe ved Rixhöft, Vest for Danzig, og Resten af Eskadren ud for Königsberg for at være paa de polske Fribyttere; men Kongen giver ham 17. Apr. Ordre til at holde Skibene sammen paa det »rette Farvand« mellem Lybek, Bornholm og Gulland og krydse der, medens dog en Pinke skal sendes ud paa Kundskab. Kort efter dør R. Kletan, og Erik Munk sendes 12. Maj med en Galej til Østersøen for at være Admiral i hans Sted.¹

^{*)} Kongen tillod Danzigerne at købe noget i Helsingør beslaglagt Jærnskyts og at købe Fetalje paa Gulland og Bornholm; tillige udstedte han Brev om, at de af Danzig udrustede Skibe skulde hjælpes og undsættes med Fetalje o. a. af danske Undersaatter og Embedsmænd, dog Kronens Rettighed i Østersø uforkrænket.¹

Situationen ved Danzig var paa dette Tidspunkt meget alvorlig: 13. Juni stormede Polakkerne Byen, men blev slaaede tilbage, hvorefter en Vaabenhvile indtraadte fra 17. til 25. Juni, hvilket dog ikke afholdt dem fra at beskyde »Blokhuset« 2: Vejkselmynde.¹⁰⁷ Det er sikkert, at Erik Munk efter Evne støttede Danzigerne i Kampen mod Polakkerne, om han end ikke altid kunde undgaa at komme i en tvetydig Stilling. Da de danzigske saaledes afbrændte Pustervig, medvirkede de danske ogsaa og angreb Polakkerne fra Søsiden: en af de danske Pinker, hvis Chef Gilbert Jung var, afbrændte — uden Ordre og mod Kongens Bestalling¹ — »erbärmlich« en hel Landsby og tog stakkels Fiskere og Bønder til Fange, som flere Uger igennem maatte »lide Hunger og Tørst« om Bord paa Orlogsskibene. Omvendt var en engelsk Kaptejn paa den danske Eskadre uden Admiralens Vidende draget i Land og faldt saa i Polakkernes Hænder; han kom ikke fri, før E. Munk skriftlig lovede ved sin kristelige Tro og Ære, at han ikke vilde hjælpe de danzigske Rebeller og ikke forgribe sig paa de polske Udliggere.¹⁰ Det er sandsynligt, at E. Munk har benyttet sig af den omtalte Vaabenhvile til at sejle hjem, thi han led stor Mangel paa Proviant; den Tilførsel, som Nattergalen skulde bringe, havde maaske den Gang ikke naaet ham. I Begyndelsen af Juli var han kommet til København: den engelske Kaptejn blev her afskediget og Gilbert Jung fængslet, andre til Eksempel; Kristoffer Valkendorf skulde alvorlig foreholde Hovedsmændene, at de aldeles intet maatte foretage sig uden Admiralens Befaling; Nattergalen, Svalen, St. Morten, de to største Galejer og den mindste Galej skulde atter ud*), men dog ikke, førend Rigsadmiralen, der var skrevet efter, var kommet til Byen og havde synet dem. E. Munk selv mødte i Valby hos Kongen for at modtage mundtlig Besked. Denne har vel ikke været meget forskellig fra Instruksen, som var udstedt 29. Juni, men som vist var kommet ham for sent i Hænde. Det hedder heri: da Polakkerne ej blot havde berendt Danzig, men ogsaa overfaldet de af Kongens Undersaatter, der gjorde Staden Tilførsel, skulde E. Munk begive sig under Hela med alle sine Skibe og Galejer; og hvis Danzigerne led Nød, skulde han afværge dette og gøre Polakkerne Afbræk. Dog

*) E. Munk fortæller selv, at han var Admiral over 8 Skibe.¹⁰⁴

skulde han ikke lade sig formærke med, at han havde Kongens Befaling dertil, men bruge det Paaskud, at han eftertragtede en Fribytter, som laa ved Pustervig og plyndrede de danske Skibe.¹ Efter at E. Munk atter var afsejlet og ankommet til Krigsskuepladsen, hjemsender han et Brev, dateret »31. Juli for Hela«, hvori han fortæller, at han i disse Dage har strejft om ved det polske Gebet og har prøvet paa at blive Herre over en Del Baade, der fandtes ved Rixhöft, men Fjenderne trak dem over en Landstrimmel ind i et »besluttet Vand«, hvor man ikke kunde komme ind med Skib eller Baad, og derfor har han kun faaet to af dem ødelagt.¹⁰ Kongens senere Instruks gik ud fra den Forudsætning, at Danzigs Belejring atter var hævet, hvorfor E. Munk ikke skulde »beleidige« nogen af Parterne. Sandheden var dog, at Blokhuset vedvarende blev belejret, — 23. Avg. stormedes det forgæves, 25. Avg. spærrede Polakkerne Floden ved en Bro, som dog ødelagdes af Danzigerne 31. Avg.,¹⁹⁷ — men da det var Kongen meget magtpaaliggende, at Blokhuset ikke kom i Polakkernes Hænder, udfærdigedes der (5. og 10. Avg.) ny Instruks for E. Munk om at hjælpe Danzigerne og gøre »de Poller« saa megen Afbræk som mulig og ikke udføre andre Hverv, saa længe der var noget for ham at udrette ved Danzig.¹

I et Brev har da E. Munk ogsaa indberettet om Begivenhederne ved Danzigs Blokhus, som han havde deltaget i, og om Ophævelsen af Blokhusets og Stadens Belejring (3. og 6. Sept.), men Brevet er gaaet tabt: E. Munk havde deri ogsaa ytret Frygt for, at han ved sin Optræden havde handlet ud over, hvad hans Instruks bød ham, men Kongen beroligede ham (21. Sept.) med, at han kun havde forholdt sig efter Kongens Skrivelse og Befaling: hvis Polakkerne var dragne helt bort fra Danzig, skulde han holde sig paa Stroget mellem Danzig og Elbing for at efterstræbe de polske Fribyttere dér uden dog at udsætte sine egne Skibe for Fare: Munitio og Fetalje skulde blive ham tilsendt. Da denne Skrivelse udfærdigedes, vidste man ikke i København, at E. Munk — ganske vist i Overensstemmelse med den tidligere kgl. Ordre af 10. Avg., — havde deltaget i en Ekspedition til Elbing. Her omdannede Polakkerne nemlig nogle anholdte Skibe til Kapere, der skulde ødelægge Danzigs Handel: dette Anslag vilde Danzig kvæle i Fødselen og anmodede E. Munk om at medvirke dertil. I en Skrivelse, dateret: »Af Galejen udi Wiselen

for Myndet 7. Okt., fortæller Admiralen, at han blev affærdiget 10. Sept. til Elbing med de kgl. Galejer og de danzigske Fartøjer (4 Galejer og 15 bestykkede Baade¹⁹⁸): Landtropperne anførtes af Grev Ferdinand von Hardegg. 16. Sept. naaede Eskadren Elbings Red; de omtalte anholdte Skibe fandtes endnu ubesatte med Mandskab, men fra et Blokhus paa Bolværket ved »Dybet for Mindet« og fra en opkastet Skanse skød Fjenden paa Angriberne, dræbte 7 Mand paa E. Munks Galej og — tog derpaa Flugten. Dybet fandtes spærret ved Sænkning, men blev snart ryddet, og 17. og 18. Sept. lagde Galejer og Baade ind i »Elven, der løber af Polen til Elbing«, og besatte Skanse og Blokhus. Medens Tilbagetoget sikredes ved 1 Galej og nogle Pinker, som efterlodes, drog man op ad Elven med Galejer og 4 Baade (»Kahner«) til selve Byen. Et Udfald blev vist tilbage af Skibenes Skyts: paa Byens »Spig« (Speicher, Pakhus), der var fuld af Korn,¹⁹⁸ blev der sat Ild, saa at den og en Del af Byen brændte. Dernæst tiltraadte man Tilbagetoget; i selve Elven sænkedes 2 Bøjerter og i Dybet 4 store Skibe og 2 Kahner paa 3 forskellige Steder; Blokhuset afbrændtes, og de Skibe, som forefandtes, — i et Antal af omtr. 60¹⁹⁸ —, bortførtes, hvorefter man med dem kom 28. Sept. tilbage til Danzig, »takende Gud for beholden Rejse«. 9. Okt. bevidnede Danzigs Raad Kongen sin Taknemmelighed for, hvad den kgl. Armada havde udrettet saa vel ved Blokhuset som ved Elbing.¹⁰ Men Noden drev nu E. Munk hjem; 27. Sept. var det Skib, som skulde bringe ham Fetalje og Krudt, endnu ikke afsejlet fra København;³² Admiralen maatte derfor laane 1 Læst Krudt hos Danzigerne: han fortæller selv senere,¹³¹ at han blev liggende ved Danzig, saa længe han kunde for Vinteren, og 3 Maaneder længere, end han havde Fetalje til: denne maatte han købe dels for sine Tærepenge, dels for Byttepengene og for en Sum, han fik til Laans. I sit Brev af 7. Okt. erklærer han ligefrem, at der nu ikke længere er Tid til at indhente ny Ordre fra Kongen; Vinteren er for Haanden, og der er stor Brøst paa Proviant.¹⁰ Han maa være kommet til København i Slutningen af Okt.; han hjemførte bl. a. 2 polske Fribytterskibe, der var tagne ved Elbing, og Ankere og Tov fra de Skibe, som blev sænkede der: da disse Skibe nemlig var udrustede til Orlogs, turde Danzigs Raad ikke beholde noget af deres Tilbehør, da det efter

Raadets Skon tilkom Kongen, »for den Rettighed, han havde udi Soen«.¹ Blandt de Skibe, der toges ved Elbing, var der ogsaa en Del, som fandtes forsynede med Kongens Pas: om disse førtes der Korrespondance med Danzig; men Skipperne paa de hollandske og engelske Skibe iblandt Priserne beklagede sig paa det højeste over, at E. Munk og hans Officerer havde handlet ukristeligt med dem. Da E. Munk tilbød at ville stande alle og enhver til Rette herfor, befaledes det Lensmanden paa Kobenhavns Slot, Holmens Admiral (Arild Olson) og Borgmestre og Raad i København at træde sammen for at skønne, om E. Munk havde overskredet sin Bemyndigelse. Noget Guds maatte han da, efter Dom, tilbagelevere: en anden Part, mente han derimod, var ham »foræret« af nogle Skipperne:¹ men dette befandtes dog at være anderledes, og han maatte ogsaa ud med dette Guds, efter at Kongen havde truet ham med sin Vrede.¹³⁰ Ogsaa en anden Skibskaptejn, som vist uden Ordre havde udleveret noget Krudt (til Danzigerne?), gaves der Udsigt til at lære Blaa Taarn nærmere at kende.⁸⁸

Der findes² en »Fortegnelse paa kgl. Maj.s Skibe af Anno 1577's og 1578's Regnskaber«, som vist er omtrent samtidig med de nævnte Aar. Her opføres, for første Gang med en vis Klassifikation (se dog S. 76), af

Skibe: Wohl Herr, Fortuna, Jægeren, Svenske Jomfru, Krabaten, Bjørnen, Isak-Skibet, Gribben, Graa Falk, Nattergalen, Struds, St. Mørtten, Gott mit uns, Droslen, Bullen, Hvide Falk, St. Hans, St. Peder, Juppiter, Hamborg-Okse, Hamborg-Love, Danscher (2: Danzigske) Hane, Islands-Rosen, Hamborg-Rosen, Svalen, Enckhuyzer Jomfru, Hamborg-Skib Svanen, Hamborg-Skib Engelen, Helsingborg-Engel, Fyrblase von Hamborg, Rostok-Elefant, Lybske Vildmand, Pelikan von Odense, Lille Pelikan, Fyrblas den lange og Flasken (i alt 36), anden Steds nævnes endnu: Store Elefant²² og St. Oluf).

Galejer: Danske Galej, Norske, Franske, Abraham, Isak, Jakob og Røde Galej (i alt 7).

Bøjter: Flasken, Flyvende Hjort, Hamborg-Hane og Hamborg-Morian (i alt 4).

Jagter: Brandjagten og Polske Jagt (i alt 2).

Pramme: Boegrib Pram, Malmo Pram og Laalands Pram (i alt 3).

Med Undtagelse af 10, nemlig: Wohl Herr, Fortuna, Jægeren, Svenske Jomfru, Strudsen, St. Peder, Hamborg Engel, Pelikan von Odense, Den lange Fyrreblase og Flasken-Bojert, var alle de nævnte »Skibe, Galejer og Bojertes« udrustede i 1578. Lille Pelikan blev Vrag i Norge paa Hjemvejen fra Færø; Bojerten Morian forgik »under Pryslands Side«;²² til Gengæld blev Bojerten Flasken, som for nogle Aar siden var erobret af Fribyttere og ført til Riga, tilbageerobret i Ostersøen af Hamborg-Svanen tillige med dens værdifulde Ladning, der bestod af Tjære og Hørfrø.²³

Foruden den Fetalje, som aarlig blev udskrevet af Lenene, var i 1578 ogsaa Ydelsen af en Madskat blevet paabudt, »da nogle Orlogsskibe skulde hindre det Plackeri«, der skete til Søs.³¹ Rentekamrets Aarsudgift beløb sig til 42000 Dlr.⁶⁶ I Danmark udskreves 720 Baadsmænd og i Norge 910; men i dette Rige var det tilladt for hver udskrevet Mand at yde 2 Voger Fisk i Stedet.¹³⁰ I 1577 antoges der 9 ny Skibsofficerer og i 1578 4; men i Marts s. A. paatænktes dog en Oprømning i Officersstanden: 2 afskedigedes straks, og det paalagdes Admiral Peder Munk at forfatte et Register over de Høvedsmænd og »Lutenanter«, som efter hans Skøn ikke længere var tjenlige; »han maatte da bedst kende dem«. ¹ Det er første Gang, at Ordet Lojtnant bruges om en særegen Klasse af Officererne; tidligere har Ordet altid kun betegnet den næstkommanderende over en Flaade eller paa et enkelt Skib.

I Marts blev Krabaten lagt ved Kastrup Knæ for efter gammel Brug og Sædvane at tage Besked af de passerende Skibe; de uvillige maatte tage Skade for Hjemgæld. Ligeledes laa Peder Adrian med en Galej i Bælt; to af Hertug Adolf af Holstens Skibe løb ham forbi uden at ville give Besked, saa at P. Adrian maatte løsne Skud imod dem for at faa dem til at gøre deres Skyldighed; alligevel var han ængstelig for Følgerne af denne Opræden, men Kongen gav ham fuldstændig Medhold. Da han senere havde tvunget indenlandske Skibe, der havde forevist ham Søbrev, til ogsaa at vise sig for Tolderen i Nyborg, gav Kongen ham derimod ikke Ret heri; men snart blev det dog nødvendigt at udstede Befaling netop herom, eftersom meget fremmed Gods uden denne Forholdsregel smugledes forbi uden Told. Af samme Grund blev det n. A. paabudt, at indenlandske saa

vel som fremmede Skibe skulde sætte (ankre op) for Helsingør og give Tolderen Besked.¹

Til Rusland skulde der afsendes en Ambassade, hvori bl. a. Jakob Ulfeldt, Arild Ugerup, Sten Madson Laksmand o. fl. skulde deltage: det befaledes derfor Aleksander Durham med Elefanten, Nattergalen og 1 Skib til samt nogle Galejer at ledsage Udsendingene til Osel, men derpaa hjemsende de 2 forstnævnte Skibe og 2 Galejer, for med ét Skib og Resten af Galejerne at holde Søen og afvente Gesandternes Tilbagekomst.¹ Han afsejlede 9. Maj, men under Bornholm indtraf det Uheld, at Abraham Galej under Storm og Tykning havde Sammenstød med et andet Skib (vistnok Elefanten), saa at Galejen nær var gaaet under og mistede baade Fokke- og Mesanmast; det andet Skib forliste en Del af Bagstavnen og blev saa læk, at Pumperne idelig maatte gaa. Først 25. Maj naaede man Osel.⁶¹ En spansk Gesandt, der vilde til Sverige, maa have truffet denne Eskadre paa Tilbagevejen under Bornholm: — 15. Maj havde Kongen nemlig besluttet, at hele Eskadren straks efter Ankomsten til Osel skulde vende hjem;¹ — men naar Gesandten talte ikke mindre end 18 store Krigsskibe og 4 Galejer, kan disse Tal ikke være rigtige.¹⁵⁵ Forudsætningen for Befalingen af 15. Maj havde været, at der ingen Fribyttere var i hine Farvande: derfor skulde A. Durham først 24. Avg. udsendes igen med Elefanten til Gulland for der at vente paa Brev fra Gesandtskabet; og hvis det trak ud til Vinterens Komme, skulde han overvintre der paa Øen. Men da man i Mellemtiden havde erfaret, at der dog var 2 Fribyttere i Østersøen, blev A. Durham allerede 20. Juni udsendt med 3 Galejer imod dem.¹

Samme spanske Gesandt havde i øvrigt udkastet store Planer om, hvorledes Spanien, med eller uden Sveriges Hjælp, kunde bemægtige sig Herredømmet i Østersøen. Spanske Orlogsskibe skulde, 2 eller 3 ad Gangen, passere Sundet som »Handelsskibe«, indtil en hel Flaade var samlet i Østersøen; dernæst skulde Helsingør og Helsingborg bringes i Spaniens Magt; derved vilde denne Stat ikke alene i Oresundstolden opnaa Midler til at underholde sin Flaade i disse Farvande, men kunde ogsaa ved at spærre Sundet for Østersølandenes Kornudførsel udhungre de oprørske Nederlande. Heldigvis blev disse Planer ikke til Virkelighed.¹⁵⁵

I Avg. 1577 havde den svenske Regering erklæret sig rede til at godtgøre det Skyts, som den endnu ikke havde udleveret i Overensstemmelse med Stettinfreden, naar blot de danske vilde afgive et klart Register over, hvad der endnu fattedes. Da dette Register forelaa, lovede Sverige, at Udleveringen skulde ske næste Aars Mikkelsdag, til hvilken Termin ogsaa den manglende Pengesum skulde erlægges i Kobber; Skytset, der var bjerget paa Bornholm fra et svensk Orlogsskib, som var strandet der, maatte den danske Konge gærne tilegne sig som Afdrag paa de resterende Kanoner.¹⁰ 10. Avg. 1578 fik Jørgen Daa da Befaling til at begive sig til Kalmar med Nattergalen og endnu ét Skib for at modtage Kobber for 45000 Dlr. og Skytset, eller Kobber og Jærn i Stedet.¹ 9. Okt. kunde han udstede Kvittering for 15213 Dlr. i Kobber, 14349 Dlr. i Sølv og 15437 Dlr. i Sølvmont. For Skytssets Vedkommende vilde de svenske ikke give Overvægt paa Kobberet og Jærnet, (hvilket de danske begærede som en Erstatning for Støbeløn og Afbrænding), men blot lige Skytssets Vægt, og Jørgen Daa kunde derfor kun med alt muligt Forbehold kvittere for 8 Skippund Kobber og 180 Skippund Stangjærn.¹¹ 23. Okt. var han hjemkommet; Pengene befaledes sendte til Rentekamret, Sølv et til Mønten og Kobberet til Stykkestøberiet;¹ foreløbig opførtes dog 553 Lispund Kobber og 156 Skippund Stangjærn i Holmens Materialregnskab.²³

Den Bestalling, Lavrits Kruse til Balle som »Tilsynsmand paa Bremerholm« fik tildelt 10. Juni 1578, forpligtede ham til at have Tilsyn 1. med Skibsfolkene, Tømmermændene og Savskærererne paa Holmen, at de udrettede deres Arbejde med Flid; 2. med Kongens Kost og Udspisningen paa Holmen, at der intet gik til Spilde; at ingen andre blev »spiste« dér end de, som havde »Beskeden« samme Steds, og at ingen fik Kosten uden for Holmen uden de, der var syge eller havde fanget Skade i Kongens Tjeneste og derfor laa med ferske Saar under Bartskærens Haand; 3. med de kgl. Koffardskibe, at der ikke blev tildelt dem mere Mandskab end andre Købmandsskibe, og at Skibsfolkene derpaa ikke indtog andet Gods end det, der var dem befalet; 4. med Beholdningerne af Hamp, Kabelgarn, Boldavid, Søm o. a.; at Skipperne ikke udtog mere deraf hos Skrивeren paa Holmen, end Skibenes Nødtørfte fordrede, og at det, som udtoges, blev optegnet paa Sedler, som Tilsynsmanden selv under-

skrev; og 5. med Skippere, Styrmand og Baadsmænd, at de ikke forsømte Kongens Rejser. Endelig 6. havde han at holde godt Regiment over Skibsfolket og altid selv personlig, det mest mulige, lade sig finde paa Holmen, for at han desbedre kunde fuldgøre, hvad der var ham befaleet.¹

Rentekammerudgiften var i 1579: 38000 Dlr.⁶⁶ Lenene leverede den sædvanlige Fetalje: i Danmark udtoges 6—700 Baadsmænd.¹ 5. Jan. tilskrives Peder Munk, Admiral*), Jørgen Daa, Underadmiral, og 10 Skibsofficerer, at de skal møde i København 20. Marts, da Kongen vil udrede sine Orlogsskibe for at holde Soen ren, »saa og for Frygt og Fare Skyld«, da al Ting ser saa sælsomt ud udenlands. Den tilföörordnede Admiral (J. Daa) skulde give Skibsofficererne nærmere Besked, men Skibene ønskede Kongen færdige til at løbe ud ved første aabne Vande: Maalet var Vestersøen, hvis Strømme skulde holdes rene, men hvor vist tillige Hamborgs Handel skulde foruroliges. Eskadren er udsejlet i Apr.: da betaltes 3 Bartsøkærkister til Skibene.²¹ Senere indberetter J. Daa, at Prinsen af Oraniens Admiral er i Soen med nogle Orlogsskibe: og Kongen svarer 12. Maj, at disse Skibe skal anholdes »paa en Ret«, hvis de med Forsæt, og ikke drevne af Vind og Vejr, løber ind til Norges Kyster, thi de har intet dér at gøre, og Kongen er selv i Stand til at sikre sine egne Strømme. Et Skib, en »Busse«, som J. Daa havde taget og hjemsendt, skikkedes ham tilbage, udrustet og fetaljeret. 7. Juni bragte Efterretninger om, at Admiralen havde taget nogle hamborgske Skibe,¹ men da Kongen snart efter forligede sig med Hamborg, er J. Daa vistnok blevet kaldt hjem og de fremmede Skibe tilbageleverede. 220 danske Baadsmænd forlövedes i Juni.²¹

Det var oprindeligt bestemt, at Erik Munk skulde møde 7. Marts for at være Admiral i Østersøen,¹ men han fik et andet Hverv i Norge. Hamborg-Pinken og Sorte Bøjert sendtes til Narva med en Ladning Sild, som skulde sælges der for Hamp og Kabelgarn til Holmen; men begge Skibene blev arresterede af den svenske Underadmiral og førte til Sverige, medens Ladningen anvendtes til det svenske Krigsfolks Bepisning.¹⁵² Dette

*) I Jan. og Marts skal Peder Munk foreslaa to nyantagne Skibsofficerers Lon.¹

opvakte Kong Frederiks højeste Vrede: »Eders kgl. Maj.«, skrev han, »skal forlade sig til, at vi saadan Haan og Spot, os er vederfaret, vist betænker at vedergøre«. Den svenske Konge svarede, at Sagen dog ikke var værd at blive saa hastig og streng over.¹⁹¹ Skibene udleveredes, og 2 Skippere sendtes i Jan. 1580 til Sverige efter dem.²¹ I Erstatning ønskede Kong Frederik for 11000 Dlr.s Værdi, enten i Penge, i Kobber eller i Jærn til Ankerkættinger.¹ I Dec. forbød Danmark atter Handelen paa Narva;³¹ England fulgte Eksemplet³⁰ og ligeledes Lybek, uagtet denne By havde megen Fordel af nævnte Handel.¹⁸²

I Sept. blev Nattergalen, Gribben, St. Peder og maaske flere Skibe sendte til Øsel med nogle af Kongens Mænd, Krigsfolk og Munitio, men de tre nævnte Skibe forgik under Bornholm 29. Sept., og Vincens Juel og mange af Folket om Bord druknede.^{38b} Ulykken gik Kongen til Hjærte; han ønskede, at Gud vilde være de omkomne alle naadig. V. Juel har ikke været om Bord som Høvedsmand; dette gælder snarere Lavrits Kruse Tygesøn, som mistede alt sit Tøj ved Forliset, hvorfor der tildeltes ham Klæde m. m. »til nogen Husvælelse«. Et andet Skib befaledes nu tilflyet for at føre den nys udnævnte Statholder paa Øsel til denne Ø.¹ I Dec. erfor man, at Elefanten²¹ var »blevet« i Norge.⁹⁹ Samme Maaned lagdes 450 Baadsmænd i Borgleje.²¹

En særegen Ekspedition d. A. galdt Grønland. 1. Maj fik Rentemesteren Ordre til at gøre 2 stærke, velbesejlede Skibe (Pinker) paa henholdsvis 30 og 16 Læster færdige dertil inden 3 Uger »for Aarets Løjligheds Skyld«. Kongens Skibshøvedsmand Jakob Alday, »en god, søfaren Mand og Astronom«,¹¹ der sikkert paa en Rejse 1576—78 med den engelske Nordpolsfarer Martin Frobisher havde set Sydgrønlands Kyst og derfor havde noget Kændskab til dette Land, fik det Hverv at opsøge Grønland, der med al Ret og Billighed hørte under Norges Krone, for at bringe Landet under dets rette Øvrighed og Almuen til den kristelige Tro. Lykkedes Rejsen, skulde han og hans Fæller betænkes med al kgl. Gunst og Naade. David Jenson var sikkert Chef for den anden Pinke; Skibspræst var Hr. Kristiern Nielsøn, der har beskrevet Rejsen; Bartskeerer var Peiter van Geldern; to Personer medtoges for »Sprogets Skyld« og fik Højbaadsmandsløn,²¹ medens der tildeltes de menige dobbelte Aars-

penge*). Sobrev udstedtes 21. Maj,¹³⁰ og 1. Juni løb Skibene fra Kobenhavn til Helsingør, hvor de standsedes af Modvind til 17. Juni, da de stod Sundet ud; men det viste sig straks, at den mindste Pinke ikke duede til at gøre den lange Rejse, Topstangen blæste af, skont det ikke var Storm, og Skibet kunde slet ikke følge sin Rejsefelle. 9. Juli kom man til Bergen, og dér købtes for 1200 Dlr. et andet Skib i Stedet, ligesom ogsaa en ny Styrmand hyredes. Skibene afsejlede igen 26. Juli, var ved Færo 4. Avg., Nordost for Island 7. Avg. og stodte 9. Avg. paa Isbjærge saa store som et kgl. Slot og saa høje som et Kirkespir. Efter at have udstaaet flere Storme, der skilte Skibene fra hinanden, fik den største Pinke Grønland i Sigte, men en ny Storm drev atter Skibet til Søs. Hetland naaedes 20. Sept., men i disse Farvande nødte en meget stærk Storm Besætningen til at kappe Masten for at undgaa Forlis, da Skibet drev for alle fire Ankere. Efter at Pinken var blevet repareret, besluttede man at vende hjem og ankom 6. Nov. til Kobenhavn, hvor Jagten indtraf 14. Nov., efter at den nogen Tid havde søgt Tiltflugt i Norge; Lonnen beregnedes fra 20. Maj til 22. Okt. Beretningen om Sejladsen slutter Skibspræsten med et latinsk Vers, hvori han erklærer, at den »ikke er Løgn«; han har ikke blot set alt, hvad han beretter, men døjet alle de omtalte Farer paa Togtet.¹¹

Allerede 2. Nov. havde Alday talt med Rentemesteren og erklæret, at hvis han næste Aar kunde komme noget tidligere af Sted om Foraaret, saa fortrøstede han sig til, at han nok skulde kunne naa Land i Grønland. Der blev da straks givet Befaling til at udfly de samme 2 Skibe til Foraaret. En Baad, delt i 2 Parter til at sætte sammen, og paa 18—20 Aarer, skulde bygges paa Holmen. Men om dette Togt haves ellers ingen Efterretning. Paa Rejsen 1579 havde Alday faaet Kundskab om, at den skotske Kaptejn Clerk havde plyndret Island og Færo og siden ligget i Vinterleje under Hetland; han skulde have erklæret, at han vilde vise sig som Danmarks Fjende, saa længe han levede. Derfor¹² sendtes J. Alday 25. Nov. til Skotland og Ørkenøerne med kgl. Fuldmagt til at gribe og afstraffe denne Sørøver; men

*) Der medgaves J. Alday: 100 Skjorter, 13 Stykker diverse Toj, 50 Par færøske Hoser, 54 Par islandske Vanter; disse Sager skulde forhandles paa Grønland eller udleveres til Skibsfolket.²¹

ihvorvel den skotske Regering støttede ham heri, maatte han i Apr. 1580 vende tilbage uden Resultat, om end med en god Anbefaling*³⁰. For at hindre slige Piraters Optræden ved Færo fik 3 Borgere i Bergen, deriblandt Mogens Hejneson, Tilladelse til med et Skib at angribe Kaperne der; dog maatte de, der var paa deres retfærdige Rejse, ikke skades. Færingerne opfordredes ogsaa til at sætte sig til Modværge mod Sørøverne.¹³⁰ Af samme Grund bestemtes det, at Lensmanden paa Island skulde blive paa Oen baade Vinter og Sommer og have Raadighed over et Skib, hvormed han kunde forsvare Landet.¹

Spørgsmaalet om fremmedes Sejlads Norden om Norge var endnu ikke løst, snarere tilspidset. Med Englænderne var forhandlet 1577 i et Mode ved Hamborg; de danske paastod, at Farvandet mellem Island og Norge hørte til de danske Strømme, hvor kun Ejermanden maatte tiltage sig nogen Rettighed; det var allerede for mange Aar siden forbudt Englænderne at sejle dér. Mødet blev resultatløst.⁶¹ Da ogsaa Hollænderne brugte den samme Handel, fik 3 Borgere i Bergen, deriblandt atter Mogens Hejneson, Fuldmagt til at angribe hollandske Skibe paa dette Farvand.¹³⁰ Da man desuden ikke kunde vide, hvad Nabo-skab man havde at vente af Moskoviterne ved Nordlands Grænse, blev Erik Munk sendt derop i det hemmelige Ærinde »at have Varetægt og Indseende«,¹ og der blev holdt Mønstring over Stridskræfterne i Trondhjems Len.¹³⁰

Paa Bremerholm skulde, i Følge Akkord af 23. Maj 1579, Kongens Bygmester Hans von Andorf bygge et Hus »af Grund« paa (5: ved Enden af) Reberbanen; det skulde være 100 Alen langt, 16 Alen bredt og 3 Lofter højt; første Loft blev 8, de andre mindst 7 Alen høje; mod Holmen skulde der bygges 4 smaa Gavle (Kviste).³³ Sejlhuset, som denne Bygning kaldtes, lagdes paa tværs af Reberbanen; Rester af det findes endnu i Charlottenborgs Atelierbygning. Andre Lokalteter paa Holmen, som nævnes i disse Aar, er: Krabbeløkke, (hvori 1579 laa Skibene: Svalen, St. Oluf, Hamborg-Okse, Krabaten, Norske Galej og

*) Til Rejsen var der givet ham 200 Dlr. i Tærepeng, hvorhos der godtgjordes ham 55 Dlr., han yderligere havde givet ud; desuden tilstodes der ham én Hofklædning ud over den ene, hvormom hans Bestalling formældte (25. Maj 1580).¹

Helsingborg-Engel),²¹ Køkkenet i Krabbelokke, Køkkenet paa Bremerholm for Skibstømmermænd,²² Vinterkøkkenet (paa Holmen), den store Smedje paa Holmen, den lille Smedje, hvor der gøres Tømmermandsredskab udi, den gamle Smedje paa Holmen,²⁰ Omeralens Laage, Tømmermandsboden etc.

Af Niels Pedersons ovenfor omtalte Regnskab over »Udgift til kgl. Maj.s Skibsfolkes Besolding fra 19. Apr. 1579 til 16. Avg. 1580« lader der sig uddrage følgende Mandtal over Søetaten paa hin Tid:

1 Holmens Admiral 650 Dlr. 7 Skibshovedsmænd à 300, 1 à 250, 2 à 200, 5 à 150, 1 à 130, 5 à 100, 1 à 60, 1 à 25, 1 à 24, 1 à 3 Hofklædninger. 5 Skibspræster à 12, Mikkel Bartskaar og 4 andre Bartskaarere. — 1 Arkelimester 300, 2 à 26—30, 1 Arkeliskriver 20, 1 Fyrverper 60, 495 (eller 478) Bøsseskytter*) à 8—20, 24 tyske Bøsseskytter 12—18, 15 Bøsseskytter, som kom til Litland, 10—16, 1 Krudtmager 200. — 54 (eller 50) Skippere, 44 (eller 42) Styrmand, 6 tyske Styrmand. — Bremerholms daglige Folk: Hans Tysk, 1 Mestermand for Tømmermændene, 16 Vagter (heraf: 2 Natvagter ved Omeralens Laage, 1 Dagvagt paa Holmen for Tømmermændene), 4 Portnere. Sejllæggere: 1 Mestersvend, 8 (eller 5) Svende. 6 (eller 5) Bløkkedrejere. I Køkkenet paa Bremerholm: 1 Kok, 1 Underkok, 1 Kokkedreng, 2 Vanddragere og Fiskeblodere, 1 Kældersvend, 2 Tapprian'er for Tømmermænd, 1 Kvartermester i Tømmermændenes Bod. 1 Spaanedrager. Paa Banen: 1 Mestermand, 1 Mestersvend, 7 Svende, 1 Begsyder, 1 Tjæresyder. 1 Mand paa Sejlluset, 1 Møgspreder. — Baadsmænd: i Sommerhalvaaret 663, fordelte paa 58 Skibe, fra 3 til 30 paa hvert Skib**); i Køkkenet paa Bremerholm 43. (220 forløvedes i Juni). 56 tyske Baads-

*) Her og i det følgende angiver det første Tal Sommerhalvaarets Mandtal, det andet Vinterhalvaarets.

**) Af de S. 193 anførte Skibe mangler her: Fortuna, Jægeren, Droslen, Juppiter, enten Hamborg-Skibet Engelen eller Svanen, Hamborg-Skibet Morian, Lille Pelikan, det ene Skib ved Navn Flasken og Rode Galej. Derimod nævnes: Gabriel, Danske Vildmand, Regnholt, Galej Helebrandt (o: Rode Galej?), Den sorte Bojert, Store gronlandske Baad, Lille gronlandske Baad, foruden nogle Smaafartøjer og Pramme. Senere hen i Regnskabet omtales dog Fortuna og Jægeren og desuden: Josva, Den ny Galej David, Den hvide flyvende Engel, Dragen og Den lille Jagt Slangen.

mænd, 9 tyske Pødker. I Vinterhalvaaret: 56 »Hoffbodtzmandt« i Køkkenet paa Bremerholm, 250 Baadsmænd og 32 Pødker i Vinterkøkkenet; (455 Baadsmænd lagdes i Dec. i Borgleje). — Skrivere og andre: Niels Pederson, Renteskriver, 150, Anders Hanson, Skriver paa Bremerholm, 100, Kristoffer Tellemann, Skriver dér fra 3. Maj 1579 til 3. Nov., han forløvedes; Mads Mortenson, Skriver i Kristoffers Sted, forløvedes 3. Maj 1580*); Mester Bernts udi den store Smedje 90**); 1 Mestersvend samme Steds; Mikkel »Røsemester« 30, Peder Pælestikker 40, Povl Klejnsmed 100, Povl Teltmager 40. — Skibsbyggere: Hans Madson, Byggemester paa Bremerholm, 150; Kort Barnsted, Brademester, 33, 1 Mestersvend 30, 35 (eller 30) Svende à 10—14 i Aarsløn. Skibstømmermænd, der tjener for Dagløn: 113 i Apr. — Juni for 2—8 Skilling daglig, 119 i Juli—Okt. for 1¹/₂—8 Sk., 110 i Nov. og Dec. for 1¹/₂—4 Sk., og 14 i Jan.—Marts for 2—4 Sk. Omtr. 10 Par Savskærere paa Bremerholm fik 2¹/₂ Sk. for 1 Snes Alen og Filepenge. 14 Par Savskærere sendtes til forskellige Len. (I alt omtrent 1700 Personer; i Vinterhalvaaret var Tallet c. 60 mindre).

I den Beholdning af Klædevarer og andre Ting, som Niels Pederson skulde gøre Regnskab for, fandtes ogsaa²¹: Rigens Sværd »med Sølvforgylt«; Kongens korte Degen¹ og den tilhørende Degenskede med Sølvforgylt med 10 Knive og Pren; Synaale 415; Knappenaale 700 Stykker og 24 Knipper med 3 Smaaknipper i hvert; Paternosterbaand af Glas 3; Glarøjne 344 Par, som var nedlagte i 7 Skrin, osv.

*) Regnskabet omtaler ogsaa Povl Skriver paa Bremerholm og Jorgen Hansson Tommerskriver.

***) Mester Bernts fik 24 Al. Engelsk og Sardug for 2 store Ankere, han gjorde til Orlogsskibene; i samme Anledning fik Mestersvenden ogsaa »Drikkepenge«.

XII.

PEDER MUNK RIGENS ADMIRAL.

KRISTOFFER VALKENDORF RENTEMESTER.

1579 — 1588.

RENTEKAMRETS Udgift til Søværnet er i Gennemsnit i denne Periode kun c. 26000 Daler aarlig;⁶⁶ der har aabenbart i disse Aar hersket en Sparsommelighedsaand i Marinens Styrelse, uagtet man ingenlunde var blind for Værnets Vigtighed for Danmark-Norge som Søstat. Rigsadmiral (Kongens Admiral) er Peder Munk vedblivende; men han synes næppe at have haft nogen videre Indtlydelse paa Holmens Sager, i det mindste ikke i Periodens første Halvdel: de er helt glæde ud af Admiralens Hænder og over i Rentemester Kristoffer Valkendorfs*). Aaret 1579 danner Overgangen. Allerede 7. Jan. udstedes en Ordre, der tyder derpaa: Kongen befaler nemlig Rentemesteren at lade nogle Skibe udruste til Tøgt i Østersøen, hvorfor Holmens Admiral faar det Paalæg baade i denne Sag og i andre at rette sig efter Rentemesterens Ordre. 9. Apr. sker den videre Udvikling gennem en ny Instruks for Holmens Chef, Lavrits Kruse, hvori der bl. a. bestemmes, at han ikke maa tilegne sig nogen Ret eller Fordel paa Holmen, i Havnen eller af de i Havnen indkommende Handelsskibe, og at han ejheller maa antage Sofolk i Tjenesten eller forløve dem uden særlig Befaling, da han kun er sat til at føre Tilsyn med dem**). Den Myndighed, som her

*) Som nye Medarbejdere i Rentekamret fik K. Valkendorf i denne Periode: Enevold Kruse, Niels Grubbe og Holger Gagge.⁷⁰

***) Til Gengæld forøgedes Admiralens Lon og Genant ganske betydelig.

nægtedes Holmens Admiral, tillagdes netop K. Valkendorf, hvem der 30. Nov. overdroges en Statholders Vælde, selv om han fremdeles kun førte Navn af Rentemester. Han skulde indtil videre i Kongens Fraværelse have Opseende og Tilsyn med alt paa Holmen, for at det kunde gaa desto skikkeligere til dér; Bremerholms Befalingsmand, Skibskaptejner, Skippere, Baadsmænd, Bosseskytter, Tømmermænd og alt andet Skibsfolk skulde under Strafansvar være ham lydige og hørige, som om Kongen selv personlig gav Befalingen, især skulde Valkendorf alene have Fuldmagt til at antage Skibsfolk i Kongens Tjeneste og forløve dem, naar det syntes ham godt at være.⁷⁸ Denne Stilling til-delte man Rentemesteren for at raade Bod paa forskellige uheldige Forhold paa Holmen, da det her »skulde gaa noget uskikkelig til«. 1. Dec. faar Holmens Admiral derfor Befaling til at rette sig efter Rentemesterens Ordre: hvad »Skik og Ordning«, denne gør paa Holmen eller Skibene, skal Admiralen alvorlig overholde og tilsige Skibsfolkene at rette sig efter. De følgende Aar viser os ogsaa Valkendorf som Udøver af denne Magt. 1580, 27. Nov. paalægges det ham at gøre en Forordning paa Holmen og paa Skibene, hvorledes det bedst kan tilgaa der, hvilken Ordning med Flid skal efterkommes af alle. Forordningen udkom først 1587, efter at Rentemesteren i nogle Aar til en Prøve havde foreløbig ladet den træde i Kraft »baade med Vagt og anden Bestilling paa Holmen og Orlogsskibene«. Kongen resolverede i den Anledning: »Samme eders gode Betænkende og Forordning behager os i alle Maader helt vel«, og han tilføjede som i et Overblik over Rentemesterens hele Virksomhed: »Eders ubesparet, møjsommelige Flid, Umage og Omsorg udi denne og anden vor og Rigens anliggende Bestilling vil vi med al Gunst og Naade altid bekænde«. ¹ Disse og andre venlige Udtalelser af Kongen vidner om, at Valkendorf, om han end ikke altid kunde undgaa Tilrettevisninger*), dog i det hele og store kunde glæde sig ved at have Kongens ubetingede Tillid.

*) Valkendorf kunde endog blive Kongen for nøjeregnende. Da Skibskokken paa Kongens Jagt ikke havde kunnet opspare forholdsvis saa meget Kokkenfedt som Kokken paa Holmen, vilde Rentemesteren til Straf fradrage Skibskokken noget i hans Besolding, uagtet der var afgivet Fedt til at smøre Skibsredskabet med om Bord. Kongen resolverede da (1583): »I regne ikke for strængt med ham udi de Maade«. ¹ Et andet

I Tidsrummets sidste Aaringer har Rentemesteren dog maattet dele sin Magt med andre, men det kan ikke paavises, i hvad Omfang dette er sket, eller om det har bevirket nogen følelig Indskrænkning i hans Herredomme over Holmen. 1585 befales det Rigsraaden Aksel Gyldenstjerne sammen med Valkendorf at styre Rigets Sager i Kongens Fraværelse, og da der i 1587 udstedes en Forordning imod Baadsmændenes Rønning, anføres begge disse to Mænd som dem, der skal føre Loven ud i Livet, da de er »tilforordnede ved Kongens Skibshandels Bestilling«. Omtrent samtidig dukker Admiral Peder Munk op paa ny: 1584 er han vistnok oberstbefalende over en Eskadre til Osel: 1585 i Marts paalægges det ham at blive paa Sjælland, da »adskillige Bestillinger forefalder udi København belangende vore Orlogsskibe, som paa Sommeren skal udi Søen»; 1586, Juni træffer Kongen Aftale med ham om den Tid, da Livskibene skal være færdige, og i 1587 endelig beordres alle til København forskrevne Skibsoficierer, som skal være paa Skibenes Udredning, til i alle Maader at rette sig efter P. Munks eller K. Valkendorfs Tilsigelse.¹ Trods Admiralens noget ogede Virksomhed mindes vi dog atter her om Rentemesterens Tilværelse. Hans Befalinger agtedes mindst lige saa gode som Admiralens, og Grænserne mellem de to Mænds Embedsomraader fandtes ikke afstukne.

Det er troligt nok, at Skinsyge og Harme maa have blusset op hos Admiralen, naar han saa, at den Embedsmyndighed, som med Rette tilkom ham, var blevet saa stærkt beskaaret. Dog mærker man intet videre til Fjendskabet før efter Kongens Død. Begge Modstandere indtraadte da i Regeringsraadet. I 1589 skulde Froken Anna sendes paa Brudfærd til Skotland, og en større Eskadre udrustedes i den Anledning: men Skibene led stor Skade under voldsomme Storme ved Norges Kyst og kom slet ikke til Bestemmelsesstedet. Paa Herredagen i Kolding 1590 fremkom nu P. Munk, der havde været Eskadrens Admiral, med Klager over Skibenes mangelfulde Tilstand, hvilken efter hans Mening ikkun kunde tilskrives K. Valkendorfs Forsømmelse; thi skont P. Munk »for nogle Aar siden« havde faaet Admiralstil-

¹ Tilfælde anføres ved Aar 1586, da det drejede sig om at skænke nogle Klædninger til Skibsfolkene, hvilket Rentemesteren synes at have modsat sig. Ogsaa 1587 fik han et Par slemme Tilrettevisninger.

lingen betroet og saaledes burde og kunde have Opseende med Orlogsskibene, havde Valkendorf, »i mod samme P. Munks tilbetroede Amt og Bestilling dog forhvervet Kongens Brev og Befaling paa, at han med altingest baade paa Holmen og paa Orlogsskibene skulde have Opseende«, ⁷⁵ og derfor rejste Admiralen nu Tiltale mod Rentemesteren, fordi Orlogsskibene havde været saa lække, at han ikke havde kunnet holde Søen med dem, men med den største Livsfare havde maattet søge Havn i Norge. Herpaa gav K. Valkendorf det for Nutiden ikke ganske forstaaelige Svar, at han ved Underadmiral Erik Vognsøn og de mest betroede Skippere som Vidner*) kunde bevise, at baade Skippere og Tømmermænd havde faaet alt, hvad der gjordes fornødent til at udruste Flaaden; og havde Tømmermændene og Skibsfolket ikke gjort deres Dont til Gavns og diktet Skibene, som det sig burde, da var det ikke hans Skyld, men deres, som skulde have haft Opsigt med Arbejdet.⁷⁶ Efter at Rentemesteren saaledes, som det synes, havde skudt Skylden paa sine egne undergivne, kom Dommen (4. Avg.) til at lyde paa, at Uheldet ej blot kunde tilskrives Skipperne, der ikke, som det sig burde, havde tættet og drevet Skibene, da disse blev styrtede (kølhalede), men kunde ogsaa være foraarsaget af den stærke Storm, der havde gjort Skibene lække i Søen, — og derfor tog Dommerne denne Tale »overtvært« og vilde have begge Parter undskyldte i alle Maader;⁷⁷ og da der desuden allerede var indledet Rettergang mod nogle Troldkvinder, der overbevistes om at have været den egentlige Aarsag til Uvejret, led Rentemesteren intet Men af denne Sag; derimod bragte Sagen angaaende Mogens Hejnesøns Henrettelse ham til at nedlægge sine Embeder. 3 Aar efter tog P. Munk ogsaa sin Afsked som Regeringsraad og Admiral, uden at man dog kan paapege Bevæggrunden dertil.¹⁶⁹ Men K. Valkendorfs Marinestyrelse under Frederik II. var endt med en stærk Dissonans.

Som Admiral paa Holmen tjente Lavrits Kruse efter sin nye Instruks af 9. Apr. 1579 vistnok til henad Slutningen af 1584**);

*| 27. Maj 1590 havde P. Munk udtaget Stævning til Skipper Kristen Pederson og til Skriver Jens Gregerson og K. Valkendorf ligeledes Stævning til Holmens Befalingsmand Erik Vognsøn og 2 Skippere i Anledning af denne Sag.¹⁷

**| 9. Jan. 1585 bevilges der ham nemlig et fuldt Aars Lon, uagtet han til sidst ikke havde gjort et helt Aars Tjeneste.¹

hans Eftermand blev Erik Vognson, der 28. Febr. 1585 fik en Instruks,¹ som tilholder ham at være Rentemesteren K. Valkendorff og Rigsraaden Aksel Gyldenstjerne lydige, og som er mere udførlig end Forgængerens. Af de nye Tilføjelser, som antyder, i hvilken Retning den ovenfor (S. 204) omtalte nye Ordning og Skik paa Holmen (af 1580) er gaaet, kan fremhæves følgende: Admiralen skulde 1. have Tilsyn med Vagten Dag og Nat paa Orlogsskibene og give Løsenet til Vagten baade paa Holmen og Skibene: Portene og Laagerne paa Holmen maatte, efter at Vagten var sat, ikke aabnes uden særlig Grund. 2. Hver kgl. Skipper, som hjemkom fra et Togt, skulde give de om Bord værende Styrmand Vidnesbyrd om deres Duelighed. 3. Kongens Skipper og Styrmand maatte ikke opholdes ved Retsforhør i fremmede Sager: paa Holmen maatte kun de Sager foretages, som angik Kongens Folk. 4. Admiralen maatte ikke understaa sig til selv at lægge Arrest paa noget Skib og Gods. 5. Ved de Forlovelser af Skibsfolk, som det blev ham befaleet at foretage, skulde Afskedigelsen i hans Nærværelse føres til Bogs af Skriveren. 6. En Gang om Ugen maatte Admiralen overvære Maaltidet, som holdtes paa Holmen, for at paasé, at Folkene fik saa megen Æl og Mad, som der tilkom dem, og at Fetaljen var vel tilberedt af Kok og Kældersvend: Mangler skulde gives Rentemesteren til Kænde. 7. Naar nogen af Modvillighed, uden Aarsag eller uden først at have indgivet Klage gjorde Mytteri, skulde han fængsles og lide Dom og Straf: men Admiralen maatte ikke uden særlig Befaling lade nogen rette paa Livet. 8. Helligdagene og de Dage, der ikke arbejdedes paa Holmen, skulde 4 Skippere og c. 50 Skibsfolk »vare« paa Holmen og en af Skibspræsterne holde Gudstjeneste for dem.

Vagtet Københavns Lensmand, som tidligere bemærket, nu aldeles ingen Virksomhed havde ved Holmen, skal det dog anføres, at Kristoffer Rosengaard 1585 afløste Kristen Vind som Slotsherre.

Renteskriver Niels Pederson den yngres Lønningsregnskab, der gaar til 16. Avg. 1580 (S. 201), har Paategning om, at det er konfereret med Indtægtssiden i Renteskriver Hans Mikkelsøns Regnskab, gældende fra 10. Maj 1580 til 1. Jan. 1581.²¹ Sidstnævnte har altsaa afløst Niels Pederson i denne Bestil-

ling*⁶⁶. Ogsaa et andet Regnskab af Hans Mikkelsen (Nyaar 1581—Nyaar 1582) omtales, men er nu forsvundet som de fleste andre fra det 16de Aarhundrede.

1580 agtede Kongen at lade bygge Orlogsskibe »baade paa Holmen og hos Slottet«, hvorfor der blev udskrevet en Mængde Egetommer og Master i Norge,¹³⁰ ligesom ogsaa et stort Antal Tommermænd blev udtaget i danske Købstæder.¹ Ved Overgangen til 1582 fik K. Valkendorf Tilladelse til at bruge godt, ferskt norsk Tømmer til det Skib, der byggedes »der paa Holm«, da det vilde trække for længe ud, hvis der skulde skaffes sjællandsk Tømmer. 1584 udskrives 100 Skibsbyggere til Arbejdet paa Holmen: Bjælker hugges til Skibet, der er under Bygning »her for Københavns Slot«, og 27. Nov. tilskriver Kongen Rentemesteren, at der er givet 2 Skippere Underretning om, hvorledes Kongen vil have sit nye Skib bygget, hvorfor Rentemesteren skal aldeles rette sig efter, hvad de tilsiger; hvis det, der saaledes foreslaas af dem, virkelig lykkes, er det godt; hvis ikke, da vil Omkostningerne derved ikke volde Riget megen Skade.¹ Ogsaa 1585 blev der udskrevet Tømmermænd. Kongen selv beskriver d. A. sit Skibsbyggeri saaledes: »Nu for nogle Aar siden har vi med særlig Flid ladet et Skib ved Navn St. Mikael bygge, som lykkedes saa vel, at det holdtes for det bedst be-sejlede Skib, som da var i Søen, hvilket det ogsaa var. Dernæst lod vi for 3 Aar siden med endnu større Flid og Bekostning, og saaledes som vi selv angav det for Bygmesteren, opsætte et andet Skib, som vi kaldte Rafael og forordnede at vare paa vort Liv; og vi kender intet Skib, som kunde lignedes med dette i Sejlads. Ikke desto mindre har vi ladet bygge endnu et nyt Skib, Gideon, hvorpaa vi har anvendt saa megen Tid, som vi tror kan anvendes paa et Skib; thi omendskønt vi har en dygtig Mester, hvem vi har foreskrevet alt efter vort Tykke, har vi dog selv tit og ofte, fra Begyndelsen til Enden, ja næsten altid været til Stede derved; til Tider har vi ogsaa ladet nedtage, hvad der i vor Fraværelse ikke var opsat efter vor Vilje, ladet det tage fra hverandre, opmaale det paa ny og opsætte det igen, ganske efter vort Behag. Skibet fører 6 halve Kartover og 12

* 3. Juli udleveredes rodt Engelsk til et nyt Skivetække til Hans Mikkelsens Kammer paa Renteriet.²¹

trekvarst Slinger, og der er 154 Baadsmænd, Bøsseskytter og den Slags Folk derpaa. Gud har naadig velsignet vor anvendte Flid, thi ligesom Rafael overgik Mikael, saaledes overgaar Gideon nu Rafael; og vi tror ikke, at et eneste Skib i Oster- eller Vestersø kan sejle som dette. Vi har ladet det bygge til vor egen Opvartning med et temmeligt Gemak, et »Gelaess« og alle gode Bekvemmeligheder.«³⁸ Næste Aar havde Kongen dog erfaret, at Masterne paa Gideon var meget svage, og da man ikke kunde faa saa store Mastetræer i ét Stykke, maatte Masterne gøres i flere Stykker med »Tvinger« (Jærnbånd) ligesom Josafats. Da Mikael ikke sejlede saa godt, som Kongen havde ment, vilde han ikke længere regne det blandt sine Livskibe, men kun bruge det til at hente Fetalje, medens Josafat skulde træde i dets Sted. Nogle Maaneder efter blev dog Kongen anderledes til Sinds, og Mikael toges til Naade igen, maaske fordi der var opdaget den Brøst ved Josafat, at det var noget rankt i Søen. Kongen mente dog, at Skibet, der var baade stærkere, fastere og bedre bygget end Gideon, nok kunde blive stivere ved Ændring af Masterne eller Kølen eller paa anden Maade. Tømmer udtoges ogsaa d. A. paa Sjælland og i Holsten, da Bygningen af et nyt Skib skulde paabegyndes paa Holmen, lige saa stort, men ikke større end Gideon eller Josafat: »ved hvad Munster og Manér vi det ellers vil have skicket og forordnet«, skriver Kongen, »vil vi Skibsbygmesteren, naar vi hid (til København) kommer, underrette«. — I Norge byggedes ogsaa en Del Skibe, saaledes 1580 en Baad til Kongens eget Behov paa Bæltet; den blev besat med 20 ugifte Karle, der altid skulde blive ved Skibet. 1581 byggedes en Galej i Baahus Len af Mester Bertel,¹³⁰ som 1582 mente, at han nok kunde gøre en Galej udaf Den norske Bark, der »slyngede« for meget i Søen; men Mester Hans Madson og andre, »der havde Forstand derpaa«, mente derimod, at Overlobet ved Ombygningen ikke kunde sænkes mere end tilforn, saa at Skibet i sin ny Skikkelse alligevel vilde slynge, naar der kom Skyts paa Dækket. Derfor dømte Kongen Skibet til Opbrugning paa Holmen.¹ 1584 skulde der bygges 2 Galejer i Bergenhus Len, hvor der var gode Egeskove; Skibsbyggeren Kort (Barnsted) var Mester derfor. 1586 var der kommet en »Baad« til Holmen, som Erik Munk havde bygget i Norge; den færdigbyggedes paa Holmen af Hans Madson efter Kongens Anvisning,

og n. A. var »Erik Munks Pinke« klar og fik Navnet Nattergal.¹ Saa vel Wohl Herr som St. Oluf repareredes i Norge. — Ogsaa ved Køb erhvervede Kongen sig nogle Skibe. Nogle københavnske Borgere solgte 1580 Bornholms Engel til Kongen for 900 Dlr.¹ Markus Hess havde i Amsterdam ladet bygge to meget smukke og store Skibe; det ene tilegnede Kongen af Spanien sig og brugte det til Admiralskib,¹⁵² det andet, maaske det samme, som omtales S. 186, købte den danske Konge 1581 for 15000 Dlr.¹ 1584 tilbød den svenske Grevinde Ebba af Rasborg et Skib, som hun havde bygget ved Baahusely, til Købs,¹ og Kongen lod da ogsaa en Skibsbygger syne Skibet. 1582 var der taget nogle Handelsskibe paa Nordlandsfarten, og af dem blev de to, der var vel besejlede, tilflyede til Orlogspinker.¹ Flaaden vides dog ogsaa at have mistet nogle Skibe i dette Tidsrum; saaledes skænkedes Jagten Gott mit uns til Jørgen Farensbech, Embedsmand paa Arensborg paa Øsel, Svalen til Jørgen Mus,¹ og et Skib eller en Lødsmandsbaad paa 50—60 Læster til Astronomen Tyge Brahe.³²

1586 havde Kongen klaget til sin Svigerfader, Hertugen af Meklenborg, over, at han manglede gode Mastetræer, og Hertugen havde svaret, at en Skov i hans Hertugdømme vist kunde yde store og rette (lige) Træer. Derfor fik K. Valkendorf Befaling til at tage Maal af Masterne »med en Snore eller et Stykke Sejlgarn«, for at man kunde vide, hvor lange og tykke de skulde være. Næste Aar afsendtes virkelig et Skib efter Masterne, som skulde flaades eller slæbes efter Skibet.¹

I 1580 er Udgiften gennem Rentekamret til Søværnet c. 22000 Dlr. »Da nogle indtrænger sig med Skibe i Østersøen og har deres Brug, som aldrig tilforn«, udskrives en Madskat;³¹ Islands¹ og de nordlandske Lensmænd i Norge maa afgive al den Fisk, som falder af deres Len, da Kongen behøver en stor Summa deraf til Skibenes Udredning.¹³⁰ Der udtages 500 Baadsmænd i Danmark³¹ og lige saa mange i Norge søndenfelds og i Bergen desuden 200 Hageskytter, der skal bruges paa Orlogsskibene;¹³⁰ ligeledes skaffes 6 Styrmand, der er kendte i Østersøen, og endelig antages 6—700 Baadsmænd og Bøsseskytter udenlands.¹ Der var nemlig først paatænkt en mere omfattende Udrustning; saaledes skulde af de større Skibe Fortuna, St. Oluf, Jægeren, Jomfruen og Krabaten udredes; men denne Plan blev hurtig opgivet, og kun nogle mindre Skibe, nemlig:

Dragen, Hanen, St. Morten, Strudsen, Danske Galej og Franske Galej bestemtes til Ostersoen, Gott mit uns til Stationen i Bælt og Josva til Vagtskib ved Kastrup Knæ; de overflødige Baadsmænd skulde da forblive hjemme. Men ikke længe efter erfor Kongen, at Sverige vilde udruste 24 Orlogsskibe for at gøre et Anslag mod Narva, og han befalede derfor flere Skibes Udrustning, for at han kunde være lige saa stærk i Søen som den svenske Konge;¹ paa den anden Side forstærkede Sverige sine Fæstninger ved Efterretningen om, at Danmark antog en Høb Folk.¹⁶⁷ Trods Overfloden paa Baadsmænd manglede man dog Besætning til St. Oluf og vilde derfor tage 1 Baadsmænd af hvert Skib, der sejlede gennem Sundet,³¹ men da Skipperne her knurrede, opgaves baade denne Tanke og, efter nogen Vaklen, tillige St. Olufs Udsendelse.¹ K. Valkendorf, som havde faaet Ordre til at give Besked om, hvor mange Skibe der kunde udløbe, og hvad Folk og Kaptejner der kunde forordnes derpaa, indsendte 27. Marts¹ et Forslag, hvoraf følgende Skibsliste er et Uddrag:

	Baadsmænd	Bosseskutter	Knekte	Hele Besætningen efter en anden Kilde.
Svenske Jomfru, Admiral . . .	90	65	50	190
Josva, Underadmiral	80	60	50	205
Krabaten	60	40	30	130
Dragen	40	36	30	106
Svalen	20	24	10	54
Strudsen	20	24	10	54
Gabriel	18	18	10	46
Danske Vildmand	»	»	»	64
Isak [? se under Galejer] . . .	30	24	10	»
Enckhuyzer Jomfru	12	24	»	28
St. Morten	10	12	»	23
Danske Galej	30	24	»	54
Norske Galej	30	24	»	54
Fransk Galej	28	20	»	51
Abraham Galej.	30	24	»	58
Isak Galej	30	24	»	54
Jakob Galej	28	20	»	58
David Galej	30	28	»	52
[Salomon Galej]	»	»	»	»

Summarum: Skibe og Galejer 17, Baadsmænd 587, Bosse-skytter 487, Knægte 200. Kaptejner med deres Folk, Skippere, Styrmand, Kokke, Kældersvende, Tommermænd, Bartskeerere, Trompetere, Pibere, Trommeslagere etc. vil beløbe mer end 200 Mand, saa at de bliver vel til Hobe 1500 Mand. Rentemesteren bemærker endvidere: Dersom kgl. Maj. vil endnu have 100 eller 150 Mand mere paa Skibene end de, nu er optegnet, da kan man endnu faa Raad til 100 gode Knægte og til 50 Bøsseskytter eller og fler: det er godt og smukt, at der er Knægte paa Skibene hos Skibsfolket. Skibene kan blive sejlferdige omtr. 24. Apr., men Jørgen Daa, som skal være Admiral over Eskadren, maa snarest til København for at føre Tilsyn med dens Udrustning.¹

Skibene afsejlede fra Sundet 8. Maj. 3. Juni afsendtes en Skrivelse til J. Daa, hvori det befalede ham at blive i Østersøen og ikke af nogen Grund løbe hjem uden Kongens udtrykkelige Tilladelse. Tilstanden paa Eskadren maa ikke have været god, siden det maa forbydes Admiralen, hans Hovedsmænd og Skibsfolk at drage i Land og ved Nat og Dag drikke og lemlæste hverandre og at forsømme noget, hvorved Flaaden kan lide Skade. Endvidere blev det ham paalagt at holde godt til Raade med Fetaljen, saa at den kunde holde sin Tid ud, men straks at gøre Indberetning, hvis han senere kom til at mangle noget, Ankere, Tov, Krudt eller Fetalje.¹ Det ses,²¹ at han hos Hovedsmanden paa Bornholm har hævet et Forskud paa 1100 Dlr. til Skibsfolkets Besolding. Uagtet han havde faaet Paalæg om at indgive hyppig Rapport, saa Kansleren sig nødsaget til (30. Juni) at skrive: »Er mig fast sælsomt, at J. Daa intet haver skrevet fra sig.«⁶ Og J. Daa gav Kongen Aarsag til end mere Mishag. Der var blevet arresteret nogle Skibe ud for Pernau i Litland paa deres Fart til Rusland (Narva); og noget Skyts, som var der om Bord, havde J. Daa uden videre tilegnet sig. Herover kunde Kongen ikke noksom forundre sig; thi saa vel Sædvane i al Krigshandel som Skibsartiklerne paabød, at Krigsammunionen ved et Skibs Erobring skulde følge Krigsherren; aldrig havde nogen Admiral fremsat Ønske om at maatte beholde Skytset selv. Derfor havde J. Daa atter at bringe sit uretmæssige Bytte til Stede igen og indlevere det i Kongens Arkeli.¹ Midt i Juli maa Ordre være udgaaet til Admiralen om at komme hjem, thi 20. Juli ankrede Svenske Jomfru, Josva, Krabaten, Dragen, Danske

Vildmand, Enekhuyzer Jomfru, St. Morten og Fransk Galej op paa Reden³⁸ og blev snart efter indlagte: 2. Avg. lægges en Del Baadsmænd og Bosseskytter i Borgleje.¹ Over Resten af Skibene blev Gilbert Jung Admiral: hans Instruks af 9. Avg. paalagde ham, at han ikke maatte tilstede noget Skib at sejle paa Pernau, Narva og andre russiske Steder, men at føre saadanne Fartøjer som Priser til København.¹ Efter at have udstaaet de stærke Storme, som rasede i Avg.,³⁵ vendte han tilbage i Okt. med nogle Priser: men Gott sei mit uns og de to grønlandske Pincker udsendtes dog endnu for at jagttage Narvafarten. I Nov. lagdes atter en Del Baadsmænd i Borgleje og samtidig modtog K. Valkendorf Befaling til at forløve en Part af Kaptejnerne, Baadsmændene og Bosseskytterne: Holmadmiralen og Skipper Kristen Pederson, som kendte disse Skibsfolks Vilkaar bedst, skulde gaa ham til Haande ved Afskedigelsen. Bosseskytterne lod man skyde til en Skive udenfor Byen, og en stor Hob af dem befandtes da saa udelige, at der kunde være Tale om at afdrage noget i deres Løn: men Kongen vilde dog ikke gaa med hertil for ikke at gøre andre uvillige til at træde i hans Tjeneste.¹ — De narviske Priser blev enten solgte eller ophuggede, da de hverken kunde tjene som kgl. Orlogsskibe eller Kolfardiskibe. Til Trods for, at man havde arresteret alle Narvafarere, man traf paa, sejlede talrige lybske Skibe i det ny Aar paa Narva: men til dette kunde Kongen ikke være en rolig Tilskuer, og 24. Marts 1581 afsejlede 7 Skibe fra København til Ostersoen,¹⁵² nemlig (foruden Admiralskibet) Gott mit uns, David Galej, Salomon Galej, Jakob Galej, Bergen Grib og Islandske Rose, under Aleksander Durham som Admiral (Instruks af 12. Marts). Dog blev nu, vistnok af Hensyn til Lybek, Forbudet angaaende Narvafarten hævet, og i Begyndelsen af Maj kom A. Durham hjem: men da Lybek havde klaget over hans Udliggere, blev der efter Hjemkomsten holdt Forhør over Skibshovedsmændene.¹ Efter at Sverige i Efteraaret 1581 havde erobret Narva, blev Situationen her i væsentlig Grad forandret.

Ved Mikkelsdags Tid 1580 fandt et Grænsemøde Sted mellem danske og svenske Udsendinge i Ulfbæk-Knærød. De danske klagede over de tidligere Forulempelser af Narvafarten, og der indrømmedes ogsaa nogen Erstatning til de skadelidte.¹⁹ Men de svenske paa deres Side klagede over, at danske Orlogs-

skibe havde plyndret sofarende paa svenske Vande, ja helt inde i Sveriges Skærgaarde og havde, ligesom til Spot, skudt dansk Losen dér. Den svenske Konges Broder Karl var paa sin Hjemrejse trods givet Lejde blevet angrebet af de danske og ført af sin rette Kurs, og hans Flag var blevet nedtaget, da »svensk Flag ikke maatte føres paa danske Strømme«; derimod var Sveriges Fjender, de russiske Sendebud, blevet førte paa danske Orlogsskibe over svenske Farvande etc.⁶⁰ Det vedtoges nu paa Grænsemødet, at naar enkelte svenske Orlogsskibe mødte enkelte danske Krigsskibe paa danske Strømme, skulde Svenskerne skyde svensk Losen, forevise deres Passer, men ikke fælde eller stryge noget Sejl; traf derimod enkelte svenske Orlogsskibe en hel dansk Orlogsflaade paa dansk Omraade, da skulde de, som forhen, stryge deres Topsejl. Paa tilsvarende Maade skulde de danske forholde sig overfor de svenske paa svenske Farvande. Vilde nogen af Kongerne skikke en hel Orlogsflaade gennem den andens Strømme, skulde det, ligesom tilforn, anmeldes forud.⁶¹

For at afværge Russernes Indfald i Finmarken og for at hindre Farten Norden om Norge var i Feb. 1580 Galejerne Abraham, Isak, Jakob, David og Norske Galej bestemte til Vardøhus, af hvis Lensmand man forlangte Underretning om, hvor vidt der var Husrum nok paa Slottet til 5—600 Mand, og om der var Plads for Skibene til at ligge i Vinterleje dér.¹³⁰ Svaret var vistnok et saadant, at Planen blev opgivet, hvorpaa Galejerne sendtes til Østersøen.

I Sept. havde Hertug Karl af Meklenborg faaet Tilladelse til at bese Holmen og Skibene, hvis han ytrede noget Ønske derom.³²

Da de Baadsmænd og Bøsseskytter, der lagdes i Borgleje i Købstæderne, langtfra opførte sig ulastelig, lod Kongen baade 1580, 1581 og 1587 udgaa Forordninger³¹ imod deres Uvornhed, som baade kunde gaa ud over Borgerne og over de skikkelige blandt Kammeraterne; i Odense f. Eks. overøste de indkvarterede deres Standsfæller med Vand, drog dem med Reb gennem Aaen og trakterede dem med Hug, Slag og Lemlæstelse. Dog har Borglejefolkene næppe nok villet lade sig tæmme ved Kongens Trusler, selv om disse lød paa Bremerholms Jærn (S. 179).

31. Dec. 1580 skrev Kongen til K. Valkendorf: »Enddog vi ikke ved os med nogen Fjendskab, dog, efter at Rigens Magt og Anseende mest er udi Soen anliggendes, saa og til at holde Strømmene rene, vil vi lade nogle vore Skibe tilfly.« Det skulde være 10—12 af de middelmaadige, som Jomfruen og Josva; de tilligemed Galejerne skulde i en Il kunne udrustes, hvis det krævedes. Nogle af disse Skibe sendtes ad Narva til, som allerede omtalt (S. 213). Til Vestersøen paatænkes i Apr. 1581 en Udsendelse af 4 eller 5 Galejer, der skulde holde det Strøg under Fyrstendømmerne, Jyllands Side og Norge »for at vare de mange Sørøvere, som fandtes der, paa Tjenesten«. Til Bælt sendtes Gabriel (5: vistnok Mikael) og Galej David.¹

Da Hertuginde af Meklenborg, Kongens Svigermoder, skulde overføres til Gedsør, fik Mikael, David og »det Skib, som i Fjor var bygget i København«, Ordre i Begyndelsen af Juni til at udføre dette Hverv: fremmede Skibe paa Farvandet Varnemynde-Gedsør skulde efter gammel Sædvane stryge Sejl og give Besked; vilde de ikke, skulde der skydes paa dem; satte de sig til Modværge, skulde man gøre sit Bedste imod dem; thi Kongen og hans »Moder«, som de skulde gelejde, maatte der ikke ske nogen Foragt eller Fortræd. Eskadren forstærkedes noget efter med Isak og Jakob Galej af Hensyn til nogle danzigske Fribytere, der var i Søen. Da fik man Underretning om, at Hertug Kristoffer af Meklenborg vilde sejle til Sverige, ledsaget af i alt 8 svenske Orlogsskibe, der skulde »fri ham for Fare paa de danske Strømme«, eftersom han ikke havde kunnet opnaa noget dansk Lejde. Da Kong Frederik ikke vilde lide den Tort, at hans Moder var gelejdet af et ringere Antal Skibe end Meklenborgeren, eller at de danske var de svageste paa det Farvand, fik Rentemesteren Ilbud om endnu at afsende et større Skib — helst Josva — og 3 Galejer til Eskadren, som skulde have Sten Madsøn Laksmand til Admiral. Endnu samme Dag gav Valkendorf den Besked, at 4 Galejer og 1 Pinke kunde udredes straks. Men til øverstbefalende maatte man midlertidig tage Holmens Admiral Lavrits Kruse, hvem man dog lovede snart at sende en Afløser, (27. Juni). Ham underlagdes Prinsebarken, Mikael, Bergen Grif og Galejerne Salomon, Jakob, Abraham, David og Isak. Mødte han de svenske Skibe, skulde han forholde sig fredelig, hvis de opførte sig tilbørlig mod ham; naar de havde

skudt det svenske Losen, vist deres Sobrev og ved deres Topsejls Fælding gjort Kongen den Ære, som tilbørligt og i sligt Fald sædvanligt havde været, skulde Admiralen paa ingen Maade være dem besværlig eller trænge dem ud af deres rette Fart; men vilde de ikke stryge, da burde han have Kongens Højhed i Agt og afvende saadan Spot, Skimpf og Foragt. Havde han overført Hertuginde til Gedsør, skulde han straks begive sig over mod Tysklands Side, og hvis han da mødte Hertugen og de svenske Skibe, og disse ikke vilde stryge, da skulde han »foretage de endelige Midler, ved hvilke de dertil maatte endelig tilholdes«. Hertuginde skulde til sidst igen føres til Varne-mynde, hvorefter han skulde begive sig til København. Før denne sidste Befalings Udstedelse (1. Juli) maa Admiralen være sejlet af Sted; men da Prinsebarken i en Storm havde redet sig læk, befaledes det ham 6. Juli at begive sig tilbage, idet han lod Mikael blive ved Gedsør, og efter en Uges Forløb at sejle ud igen med Josva eller et andet Skib i Prinsebarkens Sted. Det kan ikke ses, om Admiralen har gjort denne Venderejse, men 19. Juli vilde Kongen have ham hjemkaldt, da de svenske vist nu havde »taget deres Rejse bort« fra det Farvand, og da L. Kruse havde skrevet, at Gedsør var en daarlig Red til at ligge paa for de større Skibe. Mikael og de mindre Galejer var jo ogsaa tilstrækkelige til at ledsage Fru Moder tilbage, og derfor skulde kun disse Skibe blive liggende ved Gedsør.¹ Det maa da antages, at den danske Eskadre — heldigvis — ikke har truffet de svenske Orlogsskibe paa sin Vej; Dançay, den franske Udsending, skrev ogsaa med en vis Ret: »Kongen holder stadig 10 Krigsskibe i Østersøen og har ikke en eneste Fjende dér, det jeg véd«. ¹⁵² Der var vel Tale om Oprettelsen af et Admiralsembede i Østersøen for det romerske Rige, men selv den svenske Konge havde dertil bemærket, ¹⁵³ at dette vilde ikke blot træde de Rettigheder, som han selv havde, for nær, men heller ikke Kongen af Danmark vilde efter hans Mening kunne gaa ind derpaa*). ¹⁶³

1581 havde Udgiften til Søværnet gennem Rentekamret været c. 24000 Dlr.; 1582 blev den omtr. 2000 Dlr. mindre.⁶⁶ Dançay

*) 6. Juni 1581 bestemte Kongen, at Skibshovedsmænd ikke som forhen skulde nyde Kostpenge, naar de laa i Kobenhavn og ventede paa at komme til Skibs.¹

skriver g. Marts d. A., at den danske Konge nu har bedet England*) og andre søfarende Magter om at holde inde med Handelen paa Rusland Norden om Norge, i Betragtning af de store Tab, han vilde lide i Øresundstolden, hvis hine Farvande blev almindelig Handelsvej, hvilket nu maatte forudses, da Rusland, efter at Narva var gaaet tabt for det, trængte til Tilførsel nordfra.¹⁵² Det var K. Valkendorf, som paa ny havde henledet Kongens Opmærksomhed paa dette Spørgsmaal og havde foreslaaet Udrustningen af 3—4 Skibe. Kongen svarede 19. Jan., at det dobbelte Antal Skibe vist vilde være fornødent, hvis Landet ikke skulde have Skam af det hele, da de engelske Handelsskibe, som sendtes did, var udrustede paa Orlogsvis. Kort Tid efter tages derfor Bestemmelse om, at Prinsebarken, Krabaten, Dragen, Samson, Markus Hess'es Skib, 2 Galejer og 1 Pinke skal sendes til Nordlandene, medens Josva, Abraham og Jakob Galej skal ligge i Øresund og paase, at alle Skibe har løst Toldseddel i Helsingør: Mikael, Dragen og et Skib til lægges i lignende Hensigt i Bælt, hvorigennem ingen fremmed Nations Skibe nu maa passere: der udskrives 575 Baadsmænd af danske Købstæder, og 5 Skibshovedsmænd skal give Møde 1. Apr. — K. Valkendorfs oprindelige Forslag angaaende Eskadren, der skulde sendes Norden om, gik dog igennem; den kom kun til at bestaa af Galejerne Salomon, Jakob og David under Erik Munk som Admiral og Sten Madson, Kristen Vind og Tomas Norman som Hovedsmænd; en Pinke, som tillige var foreslaaet udsendt, kom ikke med, og en Galej, som skulde være traadt i dens Sted, vist heller ikke.¹ Eskadren fik 5. Apr. Skibsartikler, som omtrent er enslydende med dem fra 1568, men har modtaget enkelte Forbedringer, som Erfaringen har vist at være nødvendige, saaledes f. Eks., at Admiralen og hans Folk ikke maatte drage i Land til Gilde og Gæstebud, og at Skyts, Krudt, Fetalje etc. ved et Skibs Erobring alene skulde tilfalde Kongen.²¹ Som en Begunstigelse tillodes det, at 1 Tønde Øl skulde deles af kun 34, ikke, som sædvanlig, af 40 Mand om Bord.¹ E. Munks Sobrev og Instruktion (af 5. og 23. Apr.) tilholder ham at løbe ud for Vardøhus, Malmis og St. Nikolaj og udforske alt angaaende de fremmedes Sejlads der, for at han efter Hjemkomsten kan give sikker

*) England svarede naturligvis med et Afslag.²²

Underretning. Da Malmis ligger baade paa Norges og Ruslands Grund, bør dette Sted lige saa vel anerkænde Kongens Rettighed som Ruslands. Fremmede Skibe i Malmis's Havn skal E. Munk bemægtige sig, men ellers maa der ikke gores Landgang i Rusland eller begyndes Fjendtligheder dér; kun naar Russerne angriber, maa E. Munk forsvare sig. Russiske Handelsskibe i Søen maa, under Livsstraf, ikke udplyndres; franske har Tilladelse til at sejle frit paa Rusland, da de har betalt samme Told som i Oresund; men ellers skal han se at overkomme andre fremmede Skibe under Norge paa denne Side Malmis saa vel som Sørovere, han møder dér, og sende dem alle til København; dog maa han ikke angribe noget Skib, uden at han føler sig mægtig nok dertil.¹

Der fortælles,¹⁵² at E. Munk i disse Farvande erobrede 4 nederlandske og spanske Skibe: de blev senere erklærede for gode Priser.¹ En fransk Koffardimand blev saa angst ved Synet af de danske Krigsskibe, at han vendte om og troede sig forfulgt af David Galej, der dog kun var udsendt for at forkynde ham, at han intet havde at frygte. Uheldigere gik det ligeoverfor Englænderne. Da E. Munk angreb 3 engelske Skibe, forsvarede de sig længe, indtil en Storm skilte de kæmpende fra hverandre, og da han senere forsøgte sig mod 9 andre Engelskmænd, satte de sig saa godt til Modværge, at han under Fjendernes Spot maatte erkænde sin Afmagt og lade dem passere.¹⁵²

I Avg. vendte Eskadren hjem. 24. Avg. havde Kongen til sin Forundring hørt, at Galejerne Jakob og David var komne i Sundet, men uden deres Admiral; han var efter sine Kaptejners Udsagn maaske blevet tilbage paa sin Gaard i Norge for af Prisdødet at udtage de Klenodier og Kostbarheder, som han vilde tilegne sig selv. Snart efter kom dog E. Munk til Stede og førte Klage over sine undergivne; han havde paalagt dem at samles ved Merdø, — ikke fordi dette Sted laa i Nærheden af hans Gaard, men fordi han der vilde skaffe sig en Styrmand, — og denne Befaling havde de ikke efterkommet. De undskyldte sig med, at de havde begivet sig lige hjem, fordi der manglede dem Ol og Brød, og fordi Vinden ikke var gunstig til at løbe ind til Merdø. At de tre Galejer var skilte ad i Søen, fik Storm og Uvejrlig Skyld for. Alt dette fremkom ved et Forhør, som Kongen lod sin Rentemester og Holmadmiral holde over de paa-

gældende, — og dermed vilde Kongen lade denne Sag bero. Men samtidig var der opstaaet en privat Trætte mellem E. Munk og hans ene Skibskaptejn, K. Vind; efter at E. Munk havde ud-slyngt Ordet »Skælm« imod ham, var det kommet til Nævekamp imellem dem. Bag efter vilde E. Munk udjævne Sagen ved at forsikre, at han med »Skælmen« ikke havde ment K. Vind, men en Mand om Bord paa dennes Skib, og at han havde talt i Drukkenskab og Misforstand. Officielt erklærede Kongen ogsaa, at han helst saa de to Modstandere forligede i Venlighed, »da han med al Gunst og Naade var dem bevaagne for den Tro og Flid, de paa denne Rejse bevist havde«, og derfor befaledes det K. Valkendorf, Rigsraad Aksel Gyldenstjerne og 2 andre Mænd at mægle mellem de stridende Parter.¹ Men privat synes Kongen at have haft en anden Mening. En af hans Omgivelser skriver 9. Sept.: »En stor Argwohn og Nag hos H. Maj. mod K. Vind er bleven behængendes af, hvis (hvad) E. Munk om hannem her haver angivet, saa at, dersom K. Vind var uskyldig, maatte det hver ærlig fortryde, at en uskyldelig (for) en andens Daarhed og Drukkenskab til sin største Ulempe og Æres For-smælering skulde undgælde, og han vil beklage den Tid, han var kommen i kgl. Maj.s Tjeneste. Kgl. Maj. mod hannem er saa oprippet, at han hannem for Melkedeje (Malkepige) nævner.«² Baade E. Munk og T. Norman¹ fik Part i noget Guld, der fandtes paa en af de tagne Priser*), men det ses ikke, om K. Vind ogsaa har faaet denne Begunstigelse.

Dette Togt i de nordlige Farvande har maaske hos Kongen genoprvaakt Tanken om Opdagelsen og Erhvervelsen af nye Lande ved Nordpolen, og det var vel i den Hensigt, at han 15. Avg. 1582 anmodede Dronning Elisabet af England om at tillade, at den bekændte Nordpolfarer Martin Frobisher (S. 198) maatte træde i dansk Tjeneste et Aar eller to. Uagtet der ikke vides

*) Herom skriver E. Munk senere i sit Fængsel: »Der bekommedes en Tønde, som var Penninge udi. Den samme Tønde blev bevaagen (bevogtet) paa Rejsen fra det, den kom i vores Værge, og saa ind paa Byttehusen leveret i K. Valkendorfs Haand og Forvaring, altid med 6 Mand til og fra, Nat og Dag; og den blev oplagen i Hovedsmænds og Byttemestres Overværendes.« E. Munk fik 300 Dlr. i Byttepenge deraf.¹³⁴ Kongens Gunst viste sig ogsaa derved, at der blev eftergivet E. Munk hele 2 Aars Restancer af Nedenæs Len.¹

meget om Frobishers Færd netop i Aarene 1578—85, er der dog intet Spor til, at Kongen har faaet den attraaede Tilladelse. Men det er vist, at Kongen i senere Aar endnu staar i Forbindelse med Frobisher og sender ham Hilsner; til Gengæld giver Søfareren Kongen Meddelelser om sine Rejser.³⁰

Rentekamrets Udgift til Marinen i 1583 var over 30000 Dlr.,³¹ altsaa noget større end sædvanlig; Udrustningerne fik ogsaa et større Omfang end ellers. Der udskrives en Madskat, og Mangleterne ved den hidtil leverede paatales; den Fetalje, der var beregnet til 10 Personer, havde vejet for lidt, saa at den ikke en Gang forslog til 6; Brødet havde været »ondt« og ubagt, Ollet ikke, som det sig burde, og Tønderne lække; den daarlige Føde havde foraarsaget Sygdom blandt Skibsfolket.³¹ Overslag gjordes over, hvor mange Baadsmænd og Bøsseskytter der behøvedes, og hvor de skulde udskrives eller hverves; Danmark maatte levere 900¹ og Norge søndenfjelds 120, vistnok foruden hvad Bergen By »godvillig« maatte stille.¹³⁰ Af Rentemesterens Fortegnelse havde Kongen (7. Dec. 1582) sét, hvilke Mænd der kunde forordnes til Skibshovedsmænd og Løjtnanter paa Skibene; »blandt samme Løjtnanter er nogle, som er os aldeles ubekendte, og som vi ikke erindrer at have en Gang sét; hvilke dog maa vel være gode for sig«. Kongen erkendte ellers det rigtige i at antage Kronens egne Undersaatter af Adel fremfor alle andre til sliig Bestilling til Lands og Vands, for at de ogsaa for Fremtiden kunde være tjenlige til at bruges dertil*¹.

Da sidste Aars Togt Norden om kun havde indbragt Kongen den Skam, han havde forudsagt (S. 217), paatænkte i 1583 en større Udrustning. En særlig dygtig Besætning vilde man forskaffe sig i de Styrmand og Baadsmænd, som Bergen og Trondhjem skulde forsyne Eskadren med paa Opreisen, og som skulde sættes i Land i disse Byer paa Hjemreisen.¹³⁰ Til Admiral var Lavrits Kruse, Holmens Chef, blevet udset 13. Marts;¹ hos ham blev 4 Dreng og Hofjunkere forordnede for at undervises i Sømandsskab; 4 andre »Undersaatter« var om Bord som Elever hos Viceadmiralen, Kristen Munk.¹ Følgende Skibe var

* De Skibshovedsmænd, der tilsagdes at møde til Skibs, og som under deres Ophold i København skulde bispises paa Slottet, skulde ikke have Maden hver ved sit Bord, men ved en fælles »Disk«.¹

bestemte til Ekspeditionen: Samson (Admiralskib), Prinsebarken, Svenske Jomfru, Krabaten, Dragen, Lille Fortun, Strudsen, Svalen, Musen og Galejerne Moses, David og Salomon;⁶¹ 11 Skibshovedsmænd var tilsagte til at møde 7. Apr. i København. Men 21. Marts havde Kongen opgivet at sende denne store Skibsudrustning saa langt bort; der gik jo saa mange Rygter om Praktiker og Oprør fast alle Vegne. Dog skulde Skibene blive liggende tilflyede og med nødtorftig Besætning; men Opgivelsen af Foretagendet skulde foreløbig holdes noget dulgt, og alt tilsyneladende forblive uforandret; Spanien udrustede jo ogsaa en Armada til Vestersøen, hvorfor det kunde være godt, at den danske Flaade holdtes rustet, og at Skibsfolkene var til Stede.¹ 25. Apr. var Kongen, i Følge hans egne Kalenderoptegnelser,⁴⁹ »ude og besaa sine Skibe og satte Admiral og Hovedsmænd paa dennem«. For imidlertid at erfare, hvorledes de engelske »stillede sig« paa den nordiske Fart, hvormange Skibe der sejlede, hvor store de var, og om de var udrustede paa Orlogsvis, blev »en forstandig Karl«, nemlig Kaptejn Tomas Norman med Musen 28. Apr. sendt til Malmis og St. Nikolaj, hvor han skulde blive til 24. Avg.; han maatte ikke forgribe sig paa nogen søfarende og kun »afværge« de modvillige, naar Lejligheden og Nødtorften tilsagde.¹ 15. Sept. omtales hans Hjemkomst: Kongen fandt Behag i, hvad han berettede om sin Rejse.⁶ — Dertil indskrænkede sig altsaa den saa stort anlagte »nordiske Fart«; det var nemlig kommet til diplomatiske Underhandlinger med England angaaende Mellemværendet. K. Valkendorf maatte derfor (17. Maj) erklære Hovedsmændene, Skibs- og Krigsfolket, at Kongen ikke behøvede dem »til det Behov«, hvorfor de nu blev aftakkede; men at Kongen stode paa, at dersom han en anden Tid, »i Dag eller i Morgen, som man siger«, kunde have deres Tjeneste behov, de da vilde lade sig godvilligen befindes.¹ 22. Juni underskrevs Overenskomsten med England; det pragtfuldt udstyrede Dokument bestemmer, at Danmark ikke vil hindre den engelske Sejlds Norden om, mod at faa en Afgift paa 100 Rosenobler af det engelske Kompagni for hvert Aar, dette udsender Skibe paa de nordiske Farvande.⁴⁹

Af de andre Dispositioner, der i 1583 blev truffet med den danske Flaade, kan nævnes, at Fortuna, Wohl Herr, St. Oluf og 3 Galejer (i Feb.) paa tænkes udlagte som en Art Reserve enten

ved St. Anne eller mellem Kronborg og Dragør; i Apr. tænkte Rentemesteren at lægge Krabaten, Dragen, Moses og David ved Kastrup Kne eller ved Dragør. Til Farten paa Island bestemtes Hanen, Graa Falk, Hvide Falk og Vildmanden.¹ Til Skotland afsejlede 13. Maj Fortuna og St. Mikael med en Legation.⁶¹ 9. Juni berettes i et svensk Brev fra Reval, at Kongen af Danmark for nogen Tid siden har aflærdiget sin Underadmiral Sylvester Franke med nogle Skibe og Pinker, der havde Krigsfolk om Bord, til Pilten i Kurland for at besætte denne Plads; straks efter gav Polakkerne sig til at belejre Fæstningen.¹⁵² Yderligere dansk Undsætning blev derfor nødvendig. I Juni befalede Kongen, at en Galej skulde sendes til Kurland; og 2 andre Galejer med 50 Knægte og endnu en Galej med 100 Knægte og Ammunition foruden et Skib med Fetalje aflærdigedes i Følge Befalinger af 8. og 17. Avg. til Piltens Undsættelse.¹ Kongen roste Rentemesteren for den hurtige Afsendelse af disse Skibe.⁶

Da Rostoks Borgere atter havde vist Modvillighed mod Hertug Ulrik af Meklenborg, gik denne deres Ulydighed ogsaa hans Svigersøn, Kong Frederik, »til Sinds«, hvorfor han ikke blot sendte dem en Skrivelse for at »forbedre« deres Trods, men ogsaa arresterede alle Rostokkerskibe i Sundet og i Norge. Endvidere vilde Kongen for at »nederføre deres Fortræd«, udruste 5 Skibe, de Rostokker til Tjeneste, og gav 25. Avg. 4 Skibskaptejner Ordre til at møde i Haderslev for at faa Besked; men straks efter at Kaptejnerne var ankomne, og Aleksander Durham havde faaet Befaling til at eftertrægte Rostokkerskibe i Søen;¹ — ikke, som først paatænkt, til at trænge helt op til Byen Rostok og tage Skibene der,⁶ — blev der truffet en anden Bestemmelse; Rentemesteren havde nemlig mældt, at Sygdom i den Grad herskede i København, at der kunde være Grund til at lukke Universitetet; der var daglig henved 50 Lig, og i kort Tid var der død 40 Mand af Skibsfolket. Derfor blev de til Rostok bestemte Skibe atter indlagte og aftaklede; det Mandskab derpaa, som endnu var raskt, forløvedes, og de syge holdtes tilbage, indtil de kunde blive helbredede, for at de ikke skulde bringe Smitte til andre (31. Avg.). Imod Rostok vilde Kongen optænke andre Midler, og 28. Sept. fik da ogsaa Rafael og Mikael, der havde ligget i Bælt, Ordre til at holde Kaasen mellem Stralsund og Rostok og optage den modvillige Bys Skibe. Da Rostokkerne

n. A. forligede sig med Hertugen, hævdedes Arresten paa Skibene, og Fjendtlighederne ophørte*¹).

1584 kostede de maritime Udrustninger Rentekamret omtr. 25000 Dlr.⁶⁶ Rentemesteren havde i Begyndelsen af Aaret afgivet Indberetning om Orlogsskibenes Tilstand, og Kongen havde bedet ham om at lade deres Udrustning være ham anliggende, saa at de blev vel udstafferede: de foreslaaede Skibshovedsmænd behøvede ikke at møde før 5. Apr., for ikke at volde baade dem selv og Kongen unødige Omkostninger.¹ I Danmark udgjordes 800 Baadsmænd, i Norge 220; 200 Knægte hvervedes i Bleking. Kongen skriver 20. Feb.: »Fast alle Lande er i Orlog og Oprustning, og disse Rigers meste Magt og Værn er liggende paa Skibsrustning, hvortil Gud har undt os gode Skibe, og hvad andet dertil behøves; og dog kan intet frugtbarlig udrettes, uden man til dem har gode sofarne Folk, som tilforn har været brugte paa Skibene; vi befinder nu, at dersom vi behøvede at udruste et anseeligt Antal Skibe, da vilde vi ikke paa mange hundrede nær have saa mange Bøsseskytter og Baadsmænd, som gjordes behov til dem, og saa vilde dog Skibene med dem ikke være velforvarede, efterdi de bedste, som tilforn og i forleden Fejde var i Tjenesten, er blevet aftakkede og skal nu holdes i Agt i England, Spanien, Tyskland osv.« For nu igen at faa erfarne Baadsmænd og Bøsseskytter, sendte Kongen Sylvester Franke udenlands med Ordre til ikke at spare for meget, da det ellers vilde gaa efter det almindelige »Sprikvort, at hvad let opsidder, det let afsidder«. Bøsseskytterne skulde gøre Proveskud og antages, naar de var gode til Haandværket. Paa lignende Betingelser skulde Baadsmændene hverves.¹ — Kongen klagede senere meget over dette Aars Udskrivning: De udskrevne var gamle, udlevede

*¹) 13. Feb. 1584 skriver Kongen fra Skanderborg, hvor han havde boet i længere Tid: »Der fattes noget Skibsredskab til et af de arresterede Rostokkerskibe, som vi en Tid lang har brugt her til Slottet og endnu udi tilkommende Sommer agter at lade bruge her samme Steds til Skibsbehov«. Skulde dette være »Kristian den Fjerdes Skib paa Skanderborg Sø»? Det var vel ikke umuligt, at et mindre Skib kunde være bragt over Land til Slotssøen. 1587, 6. Feb. tilbagesendes en Mestersvend og nogle Skibsbyggere, som Kongen havde forskrevet til Skanderborg, efter at de her havde gjort det færdigt, som de skulde.¹ 1593 sendtes 12 Baadsmænd fra Aarhus didhen;⁴⁰ og baade 1595^{68b} og 1616 (C4, 4) har der utvivlsomt været et »Skib« paa Skanderborg Sø.

Mænd, halte, lamme i Hænderne, syge, eller Løbeseller, der straks forløb Tjenesten, naar de kom til Kobenhavn.³¹ Saadanne, der løb bort uden Afskedsplas, skulde straffes paa deres tre Fingre, hvormed de havde svoret Kongen tro Tjeneste (28. Sept.).¹

Mikael og Rafael laa i Bælt; Skibsfolkene om Bord var i Anledning af Festlighederne ved Kristian den Fjerdes Hylding blevet klædte i rødt og gult. Disse »Jagter« førte først en Markgreve til Danzig (i Maj), og overførte derpaa Kongen i Juni over Bæltet og i Juli over Sundet. Senere sendtes de til Osel.¹

I Apr. og Maj afsendtes 2 Pinker til Pilten i Kurland med Nødtorft og Proviant. 14. Juni skulde Aleksander Durham og 4 andre Skibshovedsmænd møde i Kobenhavn for at gaa om Bord paa Skibene, der var bestemte til Osel. Admiral Peder Munk og Rigsraad Hak Hølgerson Ulfstand fik derpaa (26. Juli) Pas til at afgaa til denne Ø i Kongens Bestilling; der medgaves dem Rafael, Mikael, Salomon Galej og David Galej, som skulde »gelejsdage« dem frem og tilbage.¹ De afsejlede, i Følge Kongens Optegnelser, samme Dag og vendte tilbage 15. Sept.⁴⁹ »Gud har givet Peder Munk og H. Ulfstand Lykke, Raad og Mod, vort Hus Arensborg igen at bekomme, og fuldendt lykkelig deres Rejse«, skriver Kongen senere*.¹

Til Malmis sendtes Kaptejn Tomas Norman med 2 Pinker¹ (Instruks af 10. Maj); som Underhandler medfulgte Simon von Salingen. Ved Vardøhus eksamineredes alle der værende fremmede Skippere. 1. Juli ankom man til Malmis, hvorefter de danskes Besværinger over, at Rusland krævede Skat paa dansk Grund, forebragtes Vøjvoden, men denne henviste Sagen til Regeringen i Moskov.¹⁹⁶ Kaptejn Normans og von Salingens »Besked og Erklæring« om samme Fart havde Kongen endnu ikke faaet læst 4. Marts n. A., men von Salingen belønnedes med 200 Læster Sild.¹

Da der gik Rygter om farlige Praktiker og om fremmede, der maaske ved Brand vilde »anfægte« Kongens Orlogsskibe, befalede det 15. Juli Rentemesteren at fore Tilsyn med de

*) Der forefindes 2 Billeder,⁶⁰ som fremstiller »Øsels og Arensborgs Gen-
erhvervelse 1584 ved Admiral Peder Munk og de øvrige danske adelige
og Frederik Rantzau«; man ser 4—5 Skibe liggende ved Øen, hvor nogle
Krigsfolk sættes i Land; 2—3 andre Skibe findes i en Havn eller Bugt.

tilrejsende og at lade holde god Vagt paa Holmen og Orlogsskibene, »stærkere og saa flittigt, som her til Dags tilforn nogen Tid kan være sket«, saa at ingen blev indladt paa Holmen, end sige paa Skibene, uden de, som var kendte og havde Besked om at maatte komme der.¹

I Fejdens Tid var et Skrin med Penge faldet ud af en Baad og laa nu paa Bunden af Middelfartsund. Men Bertram Pogvisch til Bukhagen, som besad »en velbegavet, kunstig Betænkende og Skarpsindighed«, havde udfundet et Middel til at tage Skrinet op. Han havde ved en Mand i Helsingborg ladet gøre »en behændig Skikkelse« af en Lædersæk med et Vindue i og en Klokke ovenpaa, hvori man kunde gaa under Vandet.² Men hvor vidt al denne Skarpsindighed har været i Stand til at fiske Skrinet op, faar vi ingen Oplysning om. I øvrigt havde Kongen jo endnu sin fast ansatte »Vrager« til at bjerge saadanne Genstande (S. 122).

Til Udrustningerne i 1585 var som sædvanlig udskrevet Ydelser af Brød, Fetalje etc.¹ Udgiften gennem Rentekamret var godt 24000 Dlr.⁶⁶ I Norge udtoges 200 Baadsmænd¹³⁰ og i Danmark 770, men de skulde være bedre end de fra sidste Aar.¹ Københavns Borgmestre og Raad havde paa Stadens Vegne andraget om Frihed for Baadsmands- og Bøsseskytte-Hold, men det kunde ikke bevilges, da København jo var det Sted, hvor Kongen havde sine Orlogsskibes Udredning, og derfor maatte han, hvad Borgmestre og Raad ogsaa nok selv kunde tænke sig, have alt det Folk, som gjordes behov til Skibene, samlet netop her.³³ I Erik Vognson fik Holmen d. A. en ny Admiral (S. 207).

Da Peder Munk og Hak Ulfstand i Fjor havde været saa heldige paa Osel, bestemte Kongen i Marts, at de igen i Aar skulde sendes derhen med Rafael og nogle andre Skibe. Peder Munk maatte derfor blive paa Sjælland eller Møen for at kunne tage Vare paa Skibene, der skulde ud denne Sommer; men Oseltoget kom dog vist ikke i Stand. I Maj fik Hans Rusvurm Bestalling til at begive sig i Vesterso med Gideon og Rafael for at overkomme Sorøvere. Stationsskibe sendtes i Apr. til Sund og Bælt, og andre Skibe i forskellige Lænder til Gulland, England, Kurland etc.

Dette Aar er blevet mærkeligt ved, at Kongen i Maj Maaned vovede sig ud paa den eneste længere Sørejse, han vides at have

gjort: han var selv meget stolt deraf og folte sig ret som »en Søhane«. 20. Maj Kl. 7 Morgen afsejlede han fra København med Gideon og flere andre Skibe og løb næste Dags Morgen Kl. 7—8 ind i Marstrands Havn: paa Hjemrejsen gik han 27. Maj Kl. 2 Eftermiddag om Bord i Kalvsund og kom næste Dag Kl. 6 til Kronborg efter at have tilbagelagt 27 Sømil i 16 Timer.³⁸

4. Marts 1585 skriver Kongen: »Simon von Salingen har givet os Undervisning om den nordiske Fart, og jo mere vi tænker derpaa, desto bedre synes vi om det«. Forslaget angik vist et Handelsforetagende, hvortil der dog anvendtes Orlogsskibe. I Okt. havde S. v. Salingen indberettet Kongen om sin Rejse; han havde tillige paataget sig at tegne en »Sø-Charte og Mappe», som skulde gøres færdig med det første.¹ I 1586 udsendtes han atter sammen med Lensmændene paa Trondhjem og Vardøhus, medens Kaptejn Tomas Norman var Skibshøvedsmand; Instruksen af 1. Maj bød dem at berigtige de nordlige Grænser. Russerne mødte imidlertid ikke paa den Tid, de dog selv havde bestemt, da Tartarerne var faldne ind i Landet; og de danske maatte vende hjem med uforrettet Sag;¹⁹⁶ i Sept. mødte S. v. Salingen hos Kongen paa Gedsøgaard³² og fik nogen Erstatning for den Skade, han havde lidt Norden om Vardøhus, vistnok paa Ekspeditionen i Fjor.¹ — Da Englænderne drev meget ulovligt Fiskeri under Island³⁰ og besejlede Vespene mod Kongens Vilje, blev der paa sidstnævnte Sted bygget et Blokhus, der kunde skyde de Skibe i Sænk, som ikke vilde vise Pas.¹³⁰ 1586 arresteredes engelsk Gods i Danmark som Repræsalier for engelske Søroveres Voldsgærninger. I 1587 og 88 mindedes man kun om »den nordiske Fart« ved den Indtægt, Rentekamret havde ved Salg af Passer for Sejladsen paa disse Farvande.⁶⁶

Til Udrustningerne i 1586 var Pengeudgifterne 24000 Dlr.; der var bestilt Slagtekvæg, Fetalje, Knægte, Bøsseskytter og Baadsmænd; særlig antoges 12 Styrmand i Bremen, og for dem blev der paa Holmen dækket et fælles Bord med 1 eller 2 Retter Mad til hvert Maaltid mere end til de andre Skibsfolk. 80 Baadsmænd fra Sjælland og Skaane skulde møde først i Maj for at besætte Gideon, Rafael og Mikael. Over disse Skibe var Kristen Munk 27. Marts blevet udnævnt til Admiral for denne Sommer; han skulde »vare paa Kongens Liv«, og løbe i Øster- og Vestersø imod Fribyttere: optraadte disse samlede i Eskadrer, skulde han

dog ikke udsætte Folk og Skib for Fare, men forholde sig »som en ærlig og ærekær egner«. ¹ Skibsartikler, der ganske ligner dem fra 1582, udstedtes, ³¹ hvorefter Rentemesteren tilsagde alle Folkene om Bord, at de skulde være K. Munk hørige og følgagtige. Skibene sendtes først til England*), men paa denne Rejse viste det sig, at en Del af de Skibsjunkere, som tjente om Bord, var ganske ubekvemmelige og uduelige til den Bestilling, hvorfor de efter Hjemkomsten blev aftakkede. Dernæst gjorde man — efter Aftale med Peder Munk — de Skibe færdige, der skulde møde ved Gedsør for at overføre det meklenborgske Hertugpar. Mikael blev degraderet som Livskib, og Josafat indtog dets Plads (S. 209). Men Skibene blev liggende længe ved Gedsør, idet først Modvind og derpaa Hertugindeus Sygdom og Død trak Tiden ud; til Slutning havde Skibene ikke mere end 8 Dages Fetalje tilbage, saa at i Maanedes Proviant maatte rekvireres fra Kobenhavn 6. Okt. Kongen beskriver Tilstanden saaledes: »Efterdi Josafat, Gideon og Rafael nu fast den ganske Sommer har været i Soen, og vore Sofolk i saa Maade har været mere end andre besværede og deres Besolding og Klæde noksom fortjent, da har vi foræret disse Folk den Klædning, som blev dem givet, da de udsejlede til England, saa at den ikke skal afkortes i deres aarlige Besolding; dersom de ikke havde udstaaet mere end her for Landet (Gedsør) udi den Storm og Uvej, (som) udi disse nu nylig forledne Dage og Nætter haver været, da havde de gjort Fyldest for samme Klædning«; K. Valkendorf selv vilde uden Tvivl, efter Kongens Mening, ikke for firdobbelt saa meget, som Klædningerne var værd, indlade sig paa at gennemgaa alt det, hvad disse Skibsfolk havde maattet doje. — 14. Okt. blev Mikael, der jo atter var taget til Naade, sendt til Gedsør for tilligemed Rafael at overføre Hertugen. — D. A. laa Bremsen i Bæltet for at henvise fremmede Skibe til at sejle gennem Sundet. ¹

Da Spanien paatænkte et Angreb paa England ved den »uovervindelige Flaade«, havde Kongen tilbudt Dronning Elisabeth sin Hjælp. Den engelske Regering takkede for Tilbudet og

*) 27. Maj havde Kong Frederik og Kansler Niels Kaas forskellige Meninger om, hvorvidt Dronning Elisabeth ved denne Lejlighed vilde aflægge Besog om Bord paa Gideon eller ej; Konge og Kansler indgik Væddemaal derom med en Ame Vin som Indsats. ⁴⁰

spurgte, hvor mange Skibe Kongen kunde stille, og til hvad Tid de vilde møde.³⁰ 24. Apr. skriver Henrik Ramel, som da var om Bord paa Gideon, (vistnok paa Vejen til England, hvorthen han var skikket som Afsending), at alle Skibe fra Spanien, der kommer i Sundet, skal arresteres.¹¹ Ikke desto mindre skal Kongen just i de samme Dage have paatænkt at sende 3—4 af sine Skibe til Spanien efter Salt.¹⁵² I 1586 var der Planer oppe om at tilbyde Frederik den Anden Hollands og Zeelands Trone og om et Ægteskab mellem en af Kongens Dotre og Morits af Oranien, men dette kunde dog paa den anden Side hos England kun fremkalde Frygt for Danmarks voksende Magt over Havene,^{69a} da Kongen i saa Fald vilde blive fuldkommen Behersker over de mindre Farvande, ja en overmægtig Fyrste til Søs, af hvem Englands Skibsfart baade Norden om og Ost over maatte blive ganske afhængig.¹³⁷ Næste Aar mente man dog, at Kongen udrustede sin Flaade for at yde England Hjælp.³⁰ Da den kgl. Hofjunker Kaj Rantzau i Kongens Ærinde var blevet fængslet i Nederlandene, lod Kongen straks 600 hollandske Skibe anholde i Sundet. Spanien opmuntrede Danmark til at vedblive med denne sin Adfærd mod de oprørske Nederlande, men Arresten hævedes alligevel ikke længe efter mod en Skadeserstatning.¹³⁷

Pengeudgiften i 1587 til Marinen udgjorde 36000 Dlr.⁶⁶ og udviser altsaa en betydelig Stigning, som tyder paa forøget Virksomhed. Fetalje rekvireres; paa Island vil Kongen ikke længere holde en Lensmand, men kun en Foged, for at Holmen kan faa al den Fisk, som falder af dette Len; en Madskat udskrives, men da K. Valkendorf har forsømt samtidig at fremsende Mandtalslisterne over dem, der skal udskrives, kan man ikke se, om Fetaljen vil slaa til. I Danmark udtages c. 640 Baadsmænd,¹ i Norge 190,¹³⁰ og i Udlandet hverves ikke mindre end 1000. Resultatet af Hvervningen i de tyske Byer udviste, at der blandt Sofolkene var en stor Uvilje mod Kongens Tjeneste; en Del Baadsmænd og Bøsseskytter, der tilforn havde tjent Kongen, havde erklæret, at de var blevet ilde og utilbørlig holdne baade med Mad og Besolding og saa til sidst forsmædelig afviste og aftakkede; denne Klage ramte dog ikke Kongen, men dem, som var satte til at give Folkene Underholdning og Løn, og deriblandt ogsaa Rentemesteren selv. Denne vidste godt, skriver

Kongen til Valkendorf 11. Feb., at Rigernes meste Magt og Anseelse »staar udi Skibes og Soens Regering og Forraad«, og at det er Kongen ikke ringe men paa det højeste anliggende at have gode, forfarne og duelige Bøsseskytter og Baadsmænd i sin Tjeneste; havde denne faaet saa daarligt et Rygte, kunde det jo kun afskrække andre fra at tage Tjeneste; og derfor burde Rentemesteren behandle dem, der nu var hvervede, saaledes, at de ikke kunde beklage sig, da det ikke var Kongens Vilje, at man forholdt sig ilde og ubeskedentlig imod dem. — Det var dog ikke blot Rentemesteren, som fik Kongens Vrede at føle. Da Kongens Baadsmænd, som alt var i Tjenesten, »forlystede sig« ved at rømme fra Holmen, erklærede Kongen 31. Maj, at han var uden Skyld deri, da han holdt dem saa godt med Klæder, Lon og Kost, som nogen af de tidligere Konger, og da han gjerne havde villet være dem bevaagen til ved forefaldende Lejlighed at »befordre« dem. Men for at der kunde gøres Skel mellem ærlige Folk og areförglemte, troløse og letfærdige Mennesker, befalede det Rentemesteren og Aksel Gyldenstjerne (S. 205) at lade Rømningsmændene straffe efter Soretten og Skibsartiklerne uden al Naade og derfor rejse en Galge ved Holmen, hvori disse menedige kunde faa deres tilbørlige Straf.³¹ — 20. Marts maa K. Valkendorf atter høre ilde af Kongen, denne Gang, fordi der ikke er Penge i Rentekamret. Men da Rentemesteren klagede over den store Udgift til de mange Skibsherremænd, besluttede Kongen at aftakke en Del af disse og lade Hans Rusvurm rejse om og bringe den Sag i Orden;¹ der afskedigedes virkelig midt i Apr. omtr. 20 Skibsherremænd.⁷⁹ Rentemesteren sendte derpaa Kongen en Fortegnelse over alle de Skibskaptejner og Skibsherremænd, der var i Tjenesten. Hertil bemærkede Kongen, at der jo allerede var truffet Bestemmelse angaaende de sidstnævnte: hvad Skibskaptejnerne angik, da kunde Kongen vel erindre en Part af dem, men der var ogsaa en Del, som han ikke kendte: og derfor maatte Sagen for deres Vedkommende helst bero, til han selv kom til København,¹ hvilket skete i Slutningen af Maj. Da Kongen i dette Brev tydelig skelner mellem Skibskaptejner og Skibsherremænd, maa Forskellen være den, at de sidstnævnte tillige med Skibsjunkerne staar i Nummer som Hoftjenere, men i et løsere Forhold til Marinen end de egent-

lige faste Skibskaptejner og Løjtnanter. Denne forskellige Benævnelse fremkommer først i Kongens senere Regeringsaar.

Den stærke Frost i Eftervinteren maa have forsinket Ekviperingen en Del:¹ 6. Marts kunde man age over Isen fra Helsingør til Helsingborg.¹¹ Skibene, som skulde ud denne Sommer, blev, efter Kongens Befaling af 8. Marts, efter Haanden lagte ud paa Strømmen »for Byen«, saa at de ved Kongens Ankomst (i Maj) kunde være forsynede med Skyts og Fetalje og rede til at modtage deres Besætninger. Livskibene beordredes i Apr. til at afgaa til Bælt, men fik straks efter Modordre, hvorpaa Svalen indtog denne Station i deres Sted. 13 Skibskaptejner skulde give Møde 29. Apr. for at vare paa Skibenes Udredning og Affærdigelse og i alle Maader rette sig efter Peder Munks eller K. Valkendorfs Befalinger. Borge Trolle blev 28. Apr. sat til Hovedsmand paa Rafael »for at begive sig paa de Rejser, der tilsiges ham, og forholde sig som en ærlig Adelsmand«. Udrustningen galdt Vesterhavet.¹ Kongen havde alt tidligere (14. Dec. 1586) befalet, at der straks paa Foraaret skulde udsendes 2 Galejer og 1 Pinke mod Fribytterne der, men Pinken maatte være lige saa velbesejlet som Lille Fortun, da Fribytterne i Reglen var saa hurtigsejlende, at en Galej ikke kunde indhente dem.³²

29. Juni udstedtes nu Søpas for en Del af de Skibe, der havde ligget paa Strømmen: Gideon, (der 7. Juni lagde ud ved Nørre Tønde),³⁸ Josafat, Rafael, Mikael, Gabriel, Samson, Josva og Dragen, hvilke under Aleksander Durham skulde rense Vestersøen ved Lindesnæs for Sørøvere; skønt Kongen hverken var i Krig med Spanien eller med de unerede Provinser, skulde dog især de Fribyttere, der var udrustede i Dynkirken, og hvorover der var ført megen Klage, angribes, naar de fandtes paa norske Strømme. Men allerede 19. Juli blev der udfærdiget Brev til Admiralen om at vende hjem midt i Avg. Efter Hjemkomsten maatte Skipper Kristen Pedersøn begive sig til Kongen og berette ham, hvorledes Rejsen var gaaet af; Skibene var da alle ved temmelig Magt undtagen Josafat, der havde faaet Skade paa sin Gallion og sin ene Mast. Den større Vesterhavseskadre afløstes derpaa af en mindre, bestaaende af Pinken Hvide Rose, samt Galejerne David og Jakob under Hans Roskej, der (19.

Juli) fik Befaling til at blive længere ude og at overvintre i Flekkerø*¹.

Aaret bragte de første os bekendte »Holmens Artikler«, der i »nogle Aar«, vistnok omtrent fra 1580 (S. 204) til en Prove var blevet praktiserede paa Holmen.¹ Kongens Sekretær skriver til K. Valkendorf fra Haderslev 20. Nov.: »Jeg haver bekommet eders Skrivelse, formældende om den Forordning, som I paa kgl. Maj.s Vegne og Behag haver gjort, hvorledes med Vagten og anden Handel og Bestilling paa Holmen skulde forholdes; saa haver jeg samme Forordning kgl. Maj. forelåst, hvilken H. Maj. aldeles ganske vel har ladet sig befalde.«⁶ Kongen tilbagesendte Forordningen, besejlet og s. D. egenhændig underskrevet, med Tak til Rentemesteren for hans Omsorg for disse Ting. Forordningens Hovedindhold, — af hvilket nogle Punkter kendes fra Instruksen for Holmens Admiral fra 1585 (S. 207), — kan angives at være følgende³¹:

I. Om Vagten paa Skibene. 1. Af Skibshovedsmændene skal én være pligtig til 6 Uger i Træk at have sit Natteophold paa Orlogsskibene for at føre Tilsyn med Vagten og for at paasé, at Ild og Lys slukkes i rette Tid; han gaar om Bord i Mørkningen og gaar ikke fra Borde før efter Solopgang, sammen med den afløste Nattevagt. 2. Denne bestaar af 4 Skipper, 8 Højbaadsmænd, 4 Styrmand, 30 Baadsmænd og 4 Bøsse-skytter, som 8 Dage ad Gangen har deres Senge om Bord; af dem »vaager« skiftevis 1 Skipper, 2 Højbaadsmænd, 2 Styrmand og 10 Baadsmænd, hvortfor de forskaanes for Arbejde paa Holmen om Dagen. 3. Nattevagten baade op- og afføres ved klar lys Dag Morgen og Aften med Piber og Trommer og modtager ved Skibshovedsmanden Løsenet af Holmens Befalingsmand, der til den Ende skal være til Stede hver Aften paa Holmen. 4. Efter sat Nattevagt maa ingen færdes med Skibe eller Baade omkring Orlogsskibene eller indlade sig i Samtale med nogen om Bord; anraabes slige Fartøjer, og de ikke vil lyde, skydes der et Skud efter dem; og kan det ikke hjælpe, da skydes de i

*) I Juni blev en Del Baadsmænd anvendte af Kongen til Jagten i Jylland; men hverken »Klavditen« (Profossen) eller den spanske Kappe kunde undværes, naar der skulde holdes Regimente blandt dette Baadsfolk.¹

Sænk. 5. Paakommer der Orlogsskibene ved Nattetid noget, som er foranlediget af Uvejr eller Forræderi, og Vagten paa Skibene behøver Bistand, skal der skydes 1 til 3 Skud efter Hjælp, som da ydes af Nattevagten paa Holmen. 6. Derimod maa ingen Koffartskipper, som ligger paa Reden, ved Aften eller Nat løse Skud, hvis han ikke vil straffes og forbryde, hvad han ejer i Skib og Ladning. — 7. Dagvagten paa Skibene opføres, førend Nattevagten afløses, og bestaar af 1 Skipper, 2 Højbaadsmænd, 2 Styrmand og 2 Bøsseskytter. 8. Heller ikke om Dagen maa Baade nærme sig Orlogsskibene, mod Baadens Forbrydelse. 9. Ingen Koffart maa »sætte« nærmere Kongens Skibe end udenfor de med Tonder forsynede Pæle. Handler en Skipper herimod, skal han enten løbe »ind omkring vor Skibstlaade mod Byen«, eller lægge tilbage udenfor Pælene, hvortil der skal gives ham fornøden Tid. Er han uvillig, skydes der paa ham.

II. Om Vagten paa Holmen. 10. Paa Holmen skal altid 2 Skippere, 4 Højbaadsmænd og 24 Baadsmænd have Natteleje for at kunne yde Vagten paa Holmen Hjælp i Uvejr o. a. Nattevagten her bestaar af 10 Baadsmænd, som vaager paa de forordnede Steder paa Holmen. 11. Ved hver af de tre Porte og Laager paa Holmen skal staa en stærk Baadsmænd som Dagvagt og afløses efter 8 Dages Tjeneste. Portene lukkes om Sommeren, naar Nattevagten opføres, og om Vinteren Kl. 6 Aften; de lukkes ikke uden vigtig Aarsag op igen førend om Morgen, naar Folket skal gaa paa Arbejde. Sammen med Portene skal Broen mellem Slottet og Holmen ophales og sættes Laas for om Aftenen og oplukkes (nedlades) om Morgen. 12. For at Holmen ikke paa Søn- og Helligdage skal være blottet for Folk, skal de to Skippere og 40 Mand af alt det Folk, som har deres daglige Underhold paa Holmen, være til Stede der, og en af Skibspræsterne skal holde Prædiken for dem.

III. Om Forsømmelser paa Vagten m. m. 13. Ingen maa under Straf komme fuld paa Vagt; ingen maa forsove eller forsømme sin Vagt. 14. Ingen paa Skibene maa, naar Vagten er sat, holde Dobbelt, Drik, Spillemand, Hujen eller Skrigen, men være stille. 15. Ingen af det Folk, som bor paa Holmen, maa efter sat Vagt holde Øltappen eller Drik, hvis han ikke vil straffes og forvises Husene.

IV. Om Rettens Pleje. 16. Over dem, som forser sig paa Vagten, afsiges en endelig Dom af de Skibshovedsmænd, Skipper og Styrmand, som da er til Stede paa Holmen. 17. For ikke at besvære Skipper og Styrmand for meget med at sidde i Retten, skal kun de Sager, som gælder Kongens Folk paa begge Sider, foretages paa Holmen; alle, som er bosiddende i København, og som ikke er i Kongens Tjeneste, henvises til at føre deres Sag for Borgmestre og Raad i København. Holmens Admiral fører Tilsyn med, at Skipper og Styrmand ikke forsomme Kongens Rejse ved Paakændelse af fremmede Sager. 18. Samme Holmens Befalingsmand maa ikke lægge Beslag eller Arrest paa noget Koffartskib »der for Byen«, hvilket tilkommer Borgmestre og Raad at besørge.

V. Om Spisningen paa Holmen m. m. 19. Holmens Befalingsmand skal føre Tilsyn med Køkken og Kælder paa Holmen og paasé, at Køkke- og Kældersvende flyr Ol og Mad vel. 20. Kommer der Klagemaal fra Folkets Side over Køsten, undersøger han Sagen; om den Brøst, som da findes paa Fetaljen, underretter han K. Valkendorf og A. Gyldenstjerne, der saa befaler Skriveren paa Københavns Slot at raade Bod derpaa. Men er der ingen billig Aarsag til Klage, men denne sker af Modvillighed, indsættes Hovedmændene derfor i Stok og Jærn og lider Dom og Straf. 21. Besværinger bør fremsættes af Skibsfolkene med Sagtmodighed ved 3 eller 4 af deres Midte; i saa Fald skal der gives dem god Besked igen; men dersom de samtlig stiller sig modvillig »med Forsamling«, straffes de efter Skibsretten.

Til en saadan Forordning kunde der netop i de Dage føles en særlig Trang, da et i øvrigt meget lost Rygte gik ud paa, at nogle vilde overraske Kongens Orlogsskibe »med Brand«. God Opsigt kunde dog, efter Kongens Mening, i ethvert Tilfælde aldrig skade, hvorfor der 1. Nov. anordnedes flittig Vagt paa Skibene. 20. Nov. skrev Kongen videre, at naar den af ham nu stadfæstede Forordning blev tilbørlig efterkommet, havde det forhaabentlig ingen Nød eller Fare med Holmen og Skibene.¹ At Marinen virkelig laa Kongen paa Hjærte, selv om han var fraværende, havde han vist i Sept., da der under hans Ophold i Kolding havde været en vældig Storm dér, forbundet med

stærkt Hojvande, hvorved flere Skibe havde lidt Havari. Straks fik han Frygt for, at det kunde være gaaet lige saa slemt til ved Holmen, og han bad derfor Rentemesteren om at give til Kænde, hvor vidt Orlogsskibene »i Havnen« ved denne Lejlighed havde lidt nogen Nød.³²

Allerede i Avg. 1587 havde Kongen befaleet, at al Brøstfældighed paa Orlogsskibene skulde bødes, og at Skibene selv skulde brades og talges, for at de paa bedste Maade kunde være rede til Foraaret 1588. Ved Nyaarstid finder han det vedblivende raadeligt, at Skibene gøres rede for alle Tilfældes Skyld, om han end ikke vidste nogen Grund til en særlig Udrustning til Søs.¹ Livskibene Rafael, Mikael og Gabriel var bestemte til at føre Kongen over Bælt (fra Jylland) midt i Feb., men da Kongen ikke mente at kunne komme til den Tid, blev de 3 Skibe, øgede med Livskibene Gideon og Josafat, liggende paa Reden i velstafferet Stand.³² Kort efter, 21. Feb., indløb der dog Befaling om, at de 3 førstnævnte Skibe straks skulde til Bælt og de øvrige Orlogsskibe efter Haanden lægges ud paa Strømmen.³²

Livskibene kom ikke i rette Tid; Kongen maatte vente hele Tirsdagen 5. Marts i Nyborg efter dem. Han var da »fluks svag«, saa at han maatte støtte sig noget ved en Kammerjunktors Haand, da han Onsdag Middag gik om Bord, og her hverken spiste eller talte han. Vinden var ikke straks gunstig, men om Eftermiddagen bragte en frisk Kuling dog Skibene til Korsør.³¹ »Og der hans Naade skulde træde igen af Skibet, var det hannem meget besværligt uden andre deres Hjælp det at gøre.«³² Samme Aften kom han til Antvorskov. Her døde han Skærtorsdag 4. Apr., næppe 54 Aar gammel. Bæltfarten blev altsaa hans sidste Færd til Søs.

Et varslende Jærtegn havde netop Søen afgivet sidste Dec. i den »underlige Sild«, der ansaas for en »Brevdrager med den Krone og de gamle gotiske Bogstaver«; disse tolkedes som: vincemini, 2: I vil blive overvundne. En lybsk Krønike¹⁹⁵ vover den Paastand, at Kongen, lige saa vel som Peder Okse, »uden al Tvivl« er efter sin Død faret til »Nobeskrog«. Naar Krøniken saaledes anviser Frederik II. Plads i Helvede, er det kun et stærkt Udslag af dens Harme over, at Kongen efter dens Anskuelse har været utaknemlig nok til at lade sin forrige allierede dele alle Smaaamgters fælles Skæbne: den hensynsløse Behand-

ling. Naar derimod den danske Historieforskning⁷¹ har erkendt, at Frederik II. i maritim Henseende har »skaffet sit Land en Prestige, som syntes at skulle virkeliggøre Forhaabningerne om Danmarks Herredomme paa Ostersoen og de nordiske Have, idet danske Flaader holdt Farvandene rene, og fremmede Skibe sænkede Topsejlet for danske Krigsskibe, »Herren af Ostersoen« til Ære,« — da kan den dansk-norske Marinehistorie kun anvise Kongen Plads blandt de Mænd, der har gjort sig fortjente til at nævnes med Hæder og Tak. Og vor Somagt har mange umistelige Minder, baade glædelige og sørgelige, at bevare fra Kong Frederik den Andens Tid.

TILLÆG.

SKIBSHØVEDSMÆNDENES LEVNETS LØB.

1. Peder Skram til Urup^{32k} fødtes omtr. 1500⁷¹ og var Søn af Kristen S. og Anne Reventlov.⁴¹ Han deltog som »Dreng« hos Henrik Gøje i Kristiern II.s Tog ind i Sverige 1518—20, var dernæst udenlands og blev efter Hjemkomsten Hofsinde. Gruelig hastig, som han var, gjorde han c. 1531 sig skyldig i Anders Vinters Drab, men blev dog allerede 1532, da en lybsk-dansk Flaade sendtes til Oslo, beordret til Hovedsmand over Krigsfølket paa Mikael under Tile Giseler som Admiral; i den officielle Brevveksling underskriver P. S. dog altid før T. Giseler. Isen hindrede Eskadren i at bringe det belejrede Agershus nogen større Undsætning,¹³⁵ hvorpaa man sejlede hjem i Apr. 2. Maj afsejlede Hovedflaaden under Admiral Knud Gyldenstjerne fra København; P. S. var atter om Bord paa Mikael; fra Oslo sendtes han 17. Maj tilbage til Danmark for at hente ny Instruks angaaende Underhandlingerne med Kristiern II.; men da P. S. vendte tilbage 30. Juni, havde Kong Kristiern allerede »faaet Lejde«, hvilket P. S. misbilligede, hvorfor han heller ikke har underskrevet Kontrakten med den forraadte Konge af 2. Juli. 24. Juli var Flaaden atter i København. 1535, 2. Feb. ægtede P. S. Elsebe Krabbe Tygesdatter. I Grevens Fejde samledes s. A. en forenet dansk-svensk-(holstensk)-projsisk Flaade for at bekæmpe Lybekkerne. Den svenske Konge havde i Feb. ønsket sig en Admiral eller Skipper til sine Skibe, og nogle danske Afsendinge havde da anbefalet P. S. til denne Post. Kong Gustav tog ham ogsaa i sin Tjeneste efter at have undersøgt, hvad han var for en »Sälle«, og om han virkelig var saa duelig, som det sagdes. Men til svensk Admiral udnævntes dog 30. Apr. Maans Svenson Some; om Bord paa hans Admiralskib Store Kravelen befandt P. S. sig. I Begyndelsen synes

den forenede Flaade ikke at have haft nogen overste Admiral; 26. Maj lover P. S., den svenske og den prøjsiske Admiral og én Hovedsmand til, at de vil leve og dø med hinanden.¹⁵⁵ 9. Juni mødte man Fjenden ved Bornholm. Store Kravelen kæmpede her med det grevelige Mikael, som P. S. jo for havde faret med. Fjenden flygtede til Øresund, og de allierede erobrede en lybsk Flaadeafdeling ved Svenborgsund. Fra nu af synes P. S. at have indtaget Pladsen som overste Admiral, siden det er ham, der forbyder Plyndring af de danske Oer, og ham, de oprørske Skibsfolk af den Grund vil slaa ihjel i hans Seng.¹⁹¹ Det erobrede Løven blev da hans Admiral-skib. Fra Juli blokerede den allierede Flaade København. Da P. S. vilde hindre nogle fjendtlige Fartøjer i at bringe Undsætning til Byen, blev han 12. Nov. skudt i sit venstre Ben af et dobbelt Hagelod og maatte føres i Land. Saa snart han blev af med sin Krykke, overtog han igen Kommandoen over Flaaden, der nu laa i Vinterleje i Landskrones Havn, hvorfra han ved Fastelavn 1536 forgæves prøvede at ise sig ud og led »Livsnød«, inden han kom ind igen. 25. Marts løb han ud i Østersøen, traf ingen Fjende, vendte 1. Maj tilbage og bidrog derpaa som «kgl. Maj.s Admiral», efter at de svenske Skibe var løbne hjem, ved Kobenhavns Blokering til Byens Overgivelse. 1537 eller 38 løb han (maaske kun som simpel Skibshovedsmand) ud med Svanen efter Sørovere, men Skibet blev Mortensaften sejl- og rorløst under Stævns, og han selv reddede sig kun med Nød i Land. 1539 var der udskrevet Fetalje til Mikael og 11 andre Skibe; P. S., som d. A. maaske har overtaget Admiralembedet paa ny,⁶⁹ skulde føre Skibene did, som det tilforn var besluttet, og naar det var bestilt, maatte han begive sig hjem igen; men allerede 18. Maj forlovedes Baadsmændene og Skibene indlagdes, dog takkelrede« paa videre Besked.¹ 1545 sender han Kongen Register over nogle Mænd, der kunde træde i syge Skibshovedsmænds Sted; men han erklærer, at hvis han selv ikke faar bedre Helbred, kan han ikke tjene længere.⁴¹ Endnu 1548 er han vistnok «overste Admiral» over de ni Skibe, som førte Hertug Frederik til Norge; men endog store Flaader udsendtes ellers i disse Aar, uden at P. S. var Admiral over dem. 1555, da atter en stor Flaade skulde i Søen, bad P. S. om Afsked for Alder og Skrobeligheds Skyld, hvilket han ogsaa opnaaede. — I Apr. 1563 var han overste Proviantmester i Halland, men blev da atter Admiral, (S. 36—45; efter Togtet maatte han opgive denne Stilling; Marts n. A. var han syg, maaske som en Følge af Søtogtets Strabadser. Senere forsvarede han sit Len Lagholm med stor Dygtighed mod Fjenden. 1568 indberettede han herfra, at den svenske Flaade udrustedes, hvorfor Kongen ogsaa burde udgøre sin. 1575 fik han 400 Dlr. for 2 Heste og et Skib, han havde overladt Kongen.¹ Han døde 1581, 11. Juli og jordedes 22. Avg. i Urup Kirke. Gravskriften kalder ham fire Kongers Admiral udi Oster- og Vestersøen mod Rigens Fjender.⁷⁴ Af Len havde han haft foruden Lagholm: Helsingborg, Roskilde, Halmstad, Bratsberg o. fl.

2. Karl Skotte de Hustet³² var 1535 Chef paa Aalborg-Bøjt og havde i Høst taget Fanger under Møen.¹ 1536 skal K. S.s Bojert. 53 Mand, atter ud: ligeledes 1539, men da kom der Modordre. 1542—46 havde han Pandum Len: 1543 udtager han Baadsmænd i Norrejylland. 1548 er han Chef paa Falken paa Hyldingsrejsen til Norge; henter 1549 først Skyts fra Sønderborg, er senere Admiral paa David og over Engelen og Gribben i Vesterso mod Sørovere. 1550 solgte han et Skib for Kongen. 1551 førte han paa Engelen Krudt fra Nyborg til København¹ og fik dernæst en Skibsklædning, da han skulde til Island sammen med Germand Svenske og Mikkell Viborg.²⁰ 1555 sejler han under M. Gyldenstjerne i Vesterso og skal bringe Brev til Dronningen af Skotland. 1556 ligger han i Bælt med Koen og 2 Jagter og er 1557 under Jakob Hvide i Vestersoens Chef paa Koen.¹³⁰ 1563 faar han som Skibshovedsmand Hofklædning og ligesaa 1564 og 65. 1572 faar Grenaa By Brev paa Kongsgaarden der, som en K. S. har i Forlening men har udlejet til andre; Byen skal give K. S. Afgift af Gaarden og efter K. S.s Død indhente videre Besked hos Kongen. 1576 bortgives noget Lensgods, »som K. S. sidst havde haft i Værgo«.¹

3. Jørgen Jensen (Ulfeldt), Søn af Jens U. til Helnæs og Ane Frille til Nielsager, tjente Hr. Torben Bille,⁷² blev Høfsinde og fik Hjelmholt Len i Luggude Herred.⁸⁰ Som Lensmand skulde han tjene selvanden til Skibs. 1548 var han Chef paa Gribben paa Hyl- dingstogtet til Norge, 1551 befales det ham at møde til Skibs 29. Marts, 1555, 14. Apr. (d. A. udskrev han Baadsmænd); 1557, 23. Maj og 1558, 17. Apr. (men Ordren toges tilbage). — 1559 skulde han møde, naar han blev tilsagt; 1560 ligeledes, og har da ligget i Sundet.¹ 1562 nævnes han som den 2den af de Skibshovedsmænd, som ikke er dagligen hos Skibene uden Tilsigen;³ som Chef paa Herkules ligger han under L. Anderson i Sundet; under samme Admiral udsendes han i Marts 1563 som Chef paa Ulven til Østersø mod forbudne Varer; 1564 er han Chef paa Falk von Aalborg, og 1565 Chef paa Solen.¹ Men 1566 var han død til Lands paa det sidste Tog udi Sverige.⁷² Han var gift med Ursula Gere til Bols- tofte. — Om en anden J. J. se C4., 158.

4. Kristoffer Stygge (eller Rosenkrans)⁷² til Hevringholm og Lynderupgaard var Søn af Ejler S. og Kirsten Gyldenstjerne Pedersdatter og Broder til Nr. 16. var Kogemester hos Bisp Stygge Krumpen i Borglum, kom 1535 i Fangenskab under Grevens Fejde, fik 1537 Sæbygaards Len, (hvilket han havde til 1552), og skulde tjene selvjerde til Skibs. 1563, Apr. var han en af de 4 Proviand- mestre i Viborg Stift, men synes s. A. at have tjent til Søs under P. Skram.¹⁵ 1564 var han Chef paa Papegøjen, og skulde henad Vinteren have kæmpet til Lands, men fik dog Ordre til 1565 at møde til Skibs, naar H. Trolle tilsagde ham.¹ 7. Juli ved Bornholm

blev han som Chef paa Mercurius skudt i Laaret og døde af sine Saar S. 97.³² Hvor han er jordet, vides ej.

5. Albert Skel til Hegnet, Rostrup, Hammelmose og Fusingo er Søn af Anders S. og Karen Flemming⁸⁷ og Broder til Nr. 24. 1538 fik han Brev paa Irupgaard og 1540 paa Børglum Len og forpligtedes da til at møde til Skibs selvjerde eller selvsjette¹ og om Bord klæde sig i Kongens Klædning og Farve;⁸⁷ 1545—47 tjente han om Bord paa Flaaden.⁷⁷ 1563 er han atter i Sotjenesten, udtager i Juni Baadsmænd og Skyts af fremmede Koffarter i Sundet og er senere Chef paa Mercurius under P. Skram, men var uheldig i Slaget 10.—11. Sept. (S. 42). 1564, 18. Marts, maatte A. S. derfor møde for Kongens Raader (deriblandt H. Trolle, F. Brøkkenhus) paa Københavns Slot, hvor han anklagedes for ikke at have bevist sig saa ærlig i Slaget, som han burde. A. S. paaberaabte sig P. Skrams Ordning og vilde skaffe denne Admirals og 11 andre Adelsmænds Vidnesbyrd for, at han havde forholdt sig redelig; Retssagen blev derfor opsat til første almindelige Herredag.¹⁵ Det fortælles,⁶¹ at siden blev den Sag og Mistanke, som Kongen havde til A. S., dog omsider sonet og afstillet. Til Søs kom A. S. da ikke mere. 1565 er han Hovedsmand over 500 Udbudsknægte, som dog vel brugtes til Lands.¹ Han døde 1568, 28. Nov. i Roskilde og var gift med Kirsten Sandberg. Deres Datter Karen blev 1566 gift med Nr. 118

6. Mikkal Hals var Hofsinde 1536 og fik 1541—42 Lensbrev paa Næsbyholm mod at tjene selv personlig til Lands og Vands. 1548 fulgte han Hertug Frederik paa Hyldingsrejsen til Norge. 1551 skulde han møde til Skibs 29. Marts, 1555, 14. Apr., 1557, 23. Maj og tillige 1558, 17. Apr., men Ordren tilbagekaldtes. Ogsaa 1559, 24. Apr. beordres han at møde, naar han tilsiges, men han døde s. A. Kongen erklærede, at han var en fri Mand, hvilket altsaa var betvivlet.¹ Han var gift med Abel Brejde.

7. Kristoffer Trondson (Rustung)¹³⁴ til Sem var Søn af Trond R. og Karen Kold.⁷¹ I sit bevægede Liv har han udvist megen Voldsomhed og Troløshed, men ogsaa Dygtighed og Mod. Her fremhæves kun hans Sotog. Han er først i Tjeneste hos den papistiske Ærkebisp Oluf Engelbrektsen i Trondhjem, og faar det Vidnesbyrd af Fjender, at han er det onde Ophav til al Uredeligheden, men af Venner, at han er en fin, agt, forstandig Mand, der kunde være Riget nyttig baade til Lands og Vands. 1536 sendes han af Bispen til Bergen for at bemægtige sig Bergenhuss, men det mislykkes, og han falder endog nogen Tid i Fangenskab, hvorfra han dog snart løslades. Sendes saa til Nederlandene og vender tilbage til Trondhjem med 4 Skibe, hvormed han 1. Apr. 1537 afsejler til Holland med Ærkebispens om Bord. Dernæst slog K. T. sig paa Fribytterlivet. Han fik Bestalling af Pfalzgreve Frederik til som Mar-

skalk af Norwegens at søge at befri Frederiks Svigerfader Kristiern II. af hans haarde Fængsel; men da baade Kristian III., Skotland og Hamborg klagede over Piraten K. Trunthelm, bosatte han sig nogen Tid i Ostriesland; 1539 hjemsøgte han Norge og havde Station i Mecheln, endnu som Pfalzgrevens Tjener.¹⁵⁵ Noget senere traadte han i Rigernes Tjeneste. 1542, 20. Marts skrev Kansler Johan Fris til Kongen: »K. T. er begærendes Eders Maj.s Lejde og vil være Eders Tjener igen. Saa tykkes mig, ikke Uraad at være, at han kom ind i Riget igen, thi han véd al Lejligheden udi Norge«. 1543 blev han M. Gyldenstjernes Løjtnant over den Flaade, som da sendtes i Vestersø. Efter at have tøvet en Stund i Flekkerø for Modvind, jog den en nederlandsk Flaade paa Flugt og viste sig senere ved Vestfrieslands og Zeelands Kyster, men K. T.s Anslag om at gennembryde Digerne her for at oversvømme Landet hindredes af Storm og Fjendens Modstand, og med 6 Priser vendte man da hjem. 1544 deltog K. T. i Forhøret over nogle, som forrige Aar havde villet forføre Kongens Skibflaade;³² det var dernæst paatænkt, at han som Admiral over David, Falken, Arken, Gribben, Lodsmandsbaad og 2 Bøjerter skulde løbe til Elb for at kæmpe mod Ditmarskerne, men 15. Juli blev Planen opgivet.⁶² I Sept. fik K. T. Følgrebrev paa Æbelholt Kloster »paa Tjeneste til Skibs«. 1545 foranledigede Hertug Albrekt af Meklenborgs Rustninger, at den danske Flaade maatte løbe ud. K. T. fik Befaling til straks at begive sig til København og færdiggøre David for med dette Skib at løbe under Lante Meklenborg til de andre danske Skibe og som Admiral over dem at hindre Krigsfolks Overførelse; men kort efter blev Kongen anderledes til Sinds, og David blev hjemme. 1546 solgte K. T. en Bøjert til Kongen. 1548 var han Chef paa Hamborg-Gallion, som tilligemed 8 andre Skibe overførte Hertug Frederik til Norge.¹ 1551 blev K. T. med 2 Skibe sendt til Island for at nedlægge den ubørsomme Bisp Jon Areson; 9. Apr. udstedtes Instruks, Søbrev og Skibsartikler.⁵⁸ Da Biskoppen ved Ankomsten til Island allerede var henrettet, holdt K. T. Ting paa Oen, modtog Indbyggernes Troskabsed og bortførte en Del Kirkeskatte. 1555 befales det ham 12. Feb. iligen at komme til Kongen i Nyborg. Han maa give Københavns Lensmand Peder Godske Anvisning paa Bygningen af 2 Barker paa 40—60 Aarer;¹ maa besigtige Krudtbeholdningerne i Blaataarn, gamle Tøjhus og St. Peders Kirke i København; maa overveje, hvor en ny Krudtmølle bedst kan bygges,¹³⁵ og maa gøre Overslag dels over 3 Maaneders Fetalje til alle Kongens Skibe, dels over mindste Bemanning af de Skibe, der laa i Havnen.³⁸ Og endelig gaar han i Juni om Bord paa Fortuna for som Admiral M. Gyldenstjernes Løjtnant at føre den Flaade i Vestersø, som Klagerne over Kaperierne dér havde bevæget Kongen til at udsende. Til Flaaden stødte 4 Skibe, udrustede af norske Lensmænd, og 3 fra norske Købstæder. K. T. maatte overveje, hvorledes Gabriel. Koen, Gule Bøjert, Pinkerne og enten Galioten eller David tillige med de 7 norske Skibe bedst kunde overvintre i

Bergen¹³⁰ 1556 fik han noget Gods i Norge som arvelig Ejendom mod hele sin Levetid at bo i Danmark og ikke andre Steder:¹³⁰ han ejede ogsaa en Gaard i København.⁴⁷ 7. Juni fik han latinsk Pas samt Skibsartikler, da han med Venus, Sorte Hund, Koen og Havtruen skulde rense Strømmene mellem Norge og Jylland for Sorover; han tog en Prise og forsynede Flekkerø med Knægte og Krudt.¹³⁰ 1557 skal han med Hektor, Venus og Loven overføre Kurfyrst August fra Rostok. 1558 skulde de udskrevne Baadsmænd, naar de kom til København, finde al Besked hos Admiral K. T.¹ 12. Avg. skriver M. Gyldenstjerne, at »Kristoffer mener, at der vil gøres 200 Baadsmænd og Knægte behov til Vinter til at holde Værket paa Skibene i Gang; K. T. har tillige forfattet et Register over, hvorledes han mener, Skibene skal ligge i Vinterleje, dog paa Kongens Behag.⁴ Helsingør By giver ogsaa K. T. en Gave, fordi Byens Orlogsskib fik Lov at liggé i Krabbeløkke.⁴⁹ D. A. var der oprettet et Admiralitetslav for Kongens Skibsofficerer og Tjenere, og K. T. gjorde da med menige Lavsbødres Raad, Vilje og Samtykke en Skraa og Lavret, hvorefter Brødrene havde sig at rette.³² Lavets Virksomhed under hele Frederik II.s Regering er i øvrigt ubekændt; se dog S. 187. K. T., der solgte sit Samson til Kongen,²⁰ fik 6. Nov. Befaling til at blive i København og have flittig Opsyn med Orlogsskibene.¹ Om 1559 se S. 1—8. I Apr. havde han ansøgt den ny Konge om et Kanonikat til en Søn, der studerede ved Københavns Universitet; han bad Kongen betænke hans ringe Vilkaar, da han havde mange Børn, og den tro Tjeneste, som han havde bevist Kongens Fader, og som han nu ogsaa af yderste Formue vilde bevise Kongen selv.⁴¹ I Stedet for Æbelholt (og Eskildsø) Len fik K. T. 1560 Tryggevælde mod daglig at lade sig bruge paa Orlogsskibene, baade til Søs og i Havnen.¹ I 1561 synes han slet ikke at have faaet nogen kgl. Befaling angaaende Marinen, og 1562 nævnes han ogsaa som Nr. 3 af de Skibshovedsmænd, der ikke er dagligen hos Skibene uden Tilsigen.³ 1563 ombyttede han Tryggevælde Len med Espholt. Om hans Deltagelse i Kri-gen se S. 32; at han ogsaa har kæmpet under P. Skram i Østersøen, ses af, at han dér har laant noget Salt af et Handelsskib.²⁵ Ogsaa i 1564 var han virksom, se S. 50. 1565, i Begyndelsen af Aaret, maa han være død; 5. Feb. bortgives Espholt Len til en anden, og 26. Maj har Fru Karen klaget til Kongen over sin Armod, hvorfor der tilstaaes hende en Gaard i Norge.¹³⁰ Naar K. T. 1563 nævnes som den, der havde været præfectus maris, og 1568 af Frederik II. som »vor Hr. Faders Admiral«, kan Forklaringen maaske søges i, at K. T. langtfra indtog den fremskudte Stilling i Frederik II.s Tid (og især ikke efter 1560) som under Kristian III. I Ottearskrigen var han kun midlertidig Kongens Admiral og udsætte Skibsofficer (Eskadrechef). — Hans Søn Enno er bekendt som den, der i Fejdetiden vilde spille Forræder, og hans Datter Anna er ligeledes bekendt som Bothwells »Skottefrue«. 1578, da der holdtes Skifte efter K. T., var baade Enken og alle 7 Døtre i Live.⁷²

8. Herluf Trolle til Hillerødsholm og Herlufsholm var Son af Hr. Jakob T. til Lilø, der 1517 havde været dansk Admiral, og Kirsten Skave Herlufsdatter, og fødtes 1516, 14. Juni (Broder til Nr. 95. Efter at have været Hofsinde fik han flere større Len, deriblandt 1544—54 Krogen, og som Lensmand her skulde han møde selvottende til Skibs.¹ Peder Palladius fortæller i Fortalen til Skriftet »St. Peders Skib«, dateret 24. Juni 1553, om en Oplevelse, som H. T. og han har haft til Søs: »Det drages mig til Minde, hvad Havsnød vi var udi, nu i Dag 10 Aar, Eders salige Fader, I og jeg, der vi var til Skibs til Hobe paa Bælt fra 8 slet Formiddag til 6 slet Eftermiddag, under Guds Vejrlig. Regn, Lynild, Torden, Storm og Blæst den ganske Dag igennem, saa at Pumpen blev uklar og de 3 Takler, som vare til Vejrs, bruste overtvært og knuppe i Sønder, som om man havde skudt 3 Armbøster udaf, og Sejlet sloges ud for Borde paa den anden Side og nogle af vore Karle med, som vi drog ind igen med Sejlet. Og maatte vi saa fare for Vind og Vove, til vi kom i smult Vand mellem Korsør og Skælskør, og maatte dér kaste Anker ud og ligge og bøde Takkel og Tov igen, ikke længer fra Landet, end som man kunde kaste med en Sten, og vi kunde ikke alligevel naa Landet, uden vi vilde have sæt Skibet dér, ikke uden vort Livs større Fare, end som vi vare da udi. Hvorfore vi maatte til Søs igen hen imod Sprogø og siden tit og ofte lovare, førend vi af Guds Naade kunde naa ind til Korsør om Aftenen, i saa Maade, at der var ikke en tør Traad paa os. Enddog min fromme Herluf mange andre Gange haver været udi større Havsnød, dog var dette ikke en ringe Fare paa Bælt, der haver mange fra sin Davre vælt, som man siger; og jeg derfor kan ikke forglemme den Dag.« — H. T., der 1559 var indtraadt i Rigsraadet, var s. A. til Stede ved Kongens Krøning og er vel ved denne Lejlighed blevet udsæt til Admiral (se S. 8—17). Efter at han i 1562 havde faaet sin Afsked som Lensmand paa København og som Admiral, sendtes han i Juni til Lifland, hvorfra han i Okt. var vendt tilbage. 1563 er han Proviantmester paa Sjælland, følger senere med Kongen paa Toget mod Elfsborg (S. 45) og faar endelig Forsvaret af Lagholm overdraget. Men i Nov. er han syg og svag og faar Tilladelse til at begive sig hjem.¹ Om Aarene 1564 og 65 se S. 47—92. Efter at være blevet saaret i Arm og Laar af nogle Hagelskud, vilde han ikke lade sig forbinde, førend de andre mere saarede var hjulpne. Der- ved forværredes hans Tilstand. Dog var han endnu saa stærk, at han, da han kom i Land, selv kunde gaa til sin Gaard. Men da han 18. Juni for Prædiken hjemme stod oprejst for sammen med sine nærmeste at synge de af ham selv forfattede danske Salmer: »O store Gud, vi love dig!« og »Paa dig, o Herre, haaber jeg!«, da sprang hans Saar op, — som man mente, ved »Lægens Uagtsomhed og Forsømmelse«. ¹⁹⁵ — og han mistede saa meget Blod, at han besvimede. Mandag 25. Juni, om Aftenen Kl. 8 begyndte Dødskampen. Forinden havde han sendt Bud efter Kristoffer Mogenson og havde, sid-

dende paa en Stol, talt med ham, vistnok om Søværnets Anliggender. Og i denne Stilling hensov han samme Dags Aften Kl. 11¹ 4.⁶¹ Efter at han paa højtidelig Vis var ført fra København, stededes han til Hvide 25. Juli i Herlufsholms Kirke. En Sarkofag rejstes senere som Minde: men inden for en Mur neden under Sarkofagen har man i vore Dage, nærmest ved et Tiltælde, fundet hans og hans Hustrus Kister.⁶⁰ Med Birgitte Gøje var H. T. blevet gift 1544. De er Stiftere af Herlufsholms Skole.

9. Jakob Jude. 1545 var J. J. Chef paa Peder Ebbesøns Jagt under Admiral Kristoffer Galde i Vestersø.¹³⁰ 1548 førte han Størtbekker paa Hyldingsrejsen til Norge og 1549 Den lange Grif under Germand Svenske i Vestersø.¹ Regnskaberne²⁰ udviser, at han 1551—61 har været Skibshovedsmand med 40—50 Mark i Løn, og at han 1556 har været til Søs, da han derfor modtog en Skibsklædning, 1561 i Marts var han som Chef paa Pinken Nordmand under Admiral L. Anderson bestemt til at løbe i Vestersø mod Sørøvere, men i Maj skal han under K. Trondson agere mod Ditmarskerne. 1562 fik han en Gaard i Vangede frit mod at lade sig bruge til, hvad han kunde;¹ han regnes som Nr. 10 blandt de daglige Hovedsmænd, som er forordnede paa Skibene til Vagt og Tilsyn; og han bestemmes til Chef paa Venus, der skal ligge ved St. Anne Bro og bevare Havnen.³ Han anføres da ogsaa somørende Krigstjeneste til Søs i 1563,⁶¹ men som nyantagen ved St. Hans Tid med 18 Marks Aarsløn.²⁰ I Slaget ved Femern (Juni 1565) under H. Trolle gik der Ild i Krudtet paa Danske Kristoffer, og J. J., som var om Bord, forbrændtes slemt (S. 90); Bartskeerer ønnen alene beløb 3 Dlr. og 30 Mark.²⁰ 1570 gives den Gaard i Vangede, som J. J. sidst havde i Værge, til en anden.¹

10. Jakob (Jokim) van Meideborg (Meckelborg, Magdeborg) var 1545 Hovedsmand paa Bjørnen under Admiral Kristoffer Galde i Vestersø. 1546 nævnes han som Chef paa en Bøjert.¹ Han anføres nu²⁰ som Skibshovedsmand fra 1551 til 67 med indtil 80 Marks Aarsløn.²⁰ 1551 skal han med sin Bøjert føre Skibsredskaber til Nyborg, 1554 med »Bonden« føre Fetalje derfra til København og 1555 med Bøjerten fare med Fisk fra Kolding til Hovedstaden.¹ 1557 derimod var han ved Flekkerø under Admiral Jakob Hvide imod Sørøvere; paa Hjemvejen indtog han Deler i Langesund. 1560 var han ogsaa i Vestersø, men som Chef paa Ulven under Admiral L. Anderson.¹³⁰ 1562, da han nævnes blandt de Hovedsmænd, der har Vagt og Tilsyn med Skibene,³ er han i Marts om Bord paa Enhornet, der løber i Bælt. 1563 er han ligeledes Chef paa Enhjørningen,¹ som faar nye Fænniker og Flag;²⁰ og han kæmper baade under J. Brokkenhus (ved Bornholm)³²¹ og under P. Skram.⁶¹ 1564 i Marts var han Chef paa Gøgen, som var »forordineret at løbe forud for Flaaden paa Kundskab« og avertere Fjendens Nærmelse; men da

Skibet sejlede daarligt, blev det hjemsendt i Juli; dog ønskede H. Trolle sig Skibet igen i Sept.⁸⁹ 1565 er J. v. M. ved Varbjerg, men maatte hjem i Avg., da hans Sejl var ubrugelige.⁴¹ 1566 var han ogsaa Skibshovedsmand, og 1567 nævnes han først i Apr.) som Chef paa Malmo Falk i Vestersø, derpaa som Hovedsmand paa Flyvende Drage (i Sept.).²⁰

11. Jørgen Grøn »er næppe adelig«.⁷⁷ 1545 førte han Peder Godskes Jagt under Kristoffer Galde i Nordsøen,¹³⁰ 1546 Den gule Bøjert i Østersøen (?), 1549 Griffen under Karl Skotte i Vestersø og senere David under Germand Svenske; 1551 er han nogen Tid Chef paa Engelen. 1554 fik han Brev paa (Ronninge-)Sogaard, som han havde til 1562),⁸⁰ og i Jan. havde han i Kolding den Ære at være Relator ved Udstedelsen af et Kongebrev angaaende Slagning af Søm til Kongens Skibe. 1555 skulde han med en Jagt først til Rostok, saa til Falster og dernæst ligge i Bælt tillige med 2 andre Jagter. 1557 var han som Chef paa Løven under Admiral K. Trondsøn ved Rostok for at overføre Kurfyrsten; i Nov. overførte han Dronningen (over Bæltet?) og sejlede saa til København. 1559 Chef paa Venus, der først skulde under L. Andersøn under Norge, derpaa under K. Trondsøn mod Ditmarskerne.¹ 1560 førte han Hertug Magnus til Øsel (S. 10); i Sept. fik han Betaling for sin Litlandsrejse;²⁰ senere førte han levende Hjorte i god Behold fra Falster til Rungsted og det i Ditmarsken erobrede Skyts fra Flensborg til København.¹ Baade 1561²⁰ og 1562¹ laa han med Ulven i Bælt; han er Nr. 2 af de daglige Hovedsmænd, der har Vagt og Tilsyn med Skibene,³ og har 40—60 Mark i Løn.²⁰ 1563 deltager han som Chef paa Flyvende Gejst i Rønneslaget,^{32p} fører i Juli med sin Bøjert Skyts fra Helsingør til P. Skram.²⁵ er senere til Sos med dennes Flaade, udsendes paa Kundskab ved Gulland og fanger den »Karl Tage« (S. 44).¹ 1564 blev han Chef paa St. Jørgen Bøjert, der skulde løbe forud for H. Trolles Flaade paa Kundskab; i Juli sendtes han til Rostok for at kræve det svenske Skib, som der laa, udleveret;⁸⁹ i Avg. førte han Fangerne, som toges paa Mageløs, til København (S. 59), hvor de vakte stor Opsigt, da de steg i Land.¹³³ 1565 udtog han Baadsmænd i Jylland,⁸⁹ og er maaske den Jørgen Pedersøn, der omtales S. 95 som Chef paa Solen i Juli 1565 (se dog Nr. 193 og 144). 1567 modtog Karen Grøns noget af J. G.s Besolding;²⁰ han er da formodentlig død.

12. Otte Stigsøn (Hvide)⁷⁷ var Søn af Poul S. til Katterød og Else Stampe Mogensdatter. Han var den sidste af Marsk Stigs Slægt og slegtede sin Stamfader paa i møget. 1500 sejlede han som Skibshovedsmand i Søren Norbys Flaade mod Finland. Senere fulgte han med Kristiern II. ud af Riget og sendtes af Søren Norby med Skibe og Folk paa et Krigstog mod Skaane, men toges til Fange; han maa da love Frederik I. Troskab og faar Mossedals Len af ham.

Da Kristiern II. var kommet til Norge, sendtes O. S. med 2 Jagter og nogle Landsknægte til Styrkelse af Kong Frederiks Lensmand i Bergen. Eske Bille, der krigede mod Erkebispens i Trondhjem; Erkebispens Skibe har sikkert ikke kunnet modstaa O. S.s Angreb; Bispens Gaard og Domkapitlets Bibliotek og Arkiv opbrændtes.¹³¹⁰ Efter denne Bedrift roser Kong Frederik O. S. for hans Troskab og villige Flittighed: han faar ej blot sin Sold, men ogsaa Andel i Byttet, Priserne og Brandskatten¹³⁵ samt Guldal og Sparbo som Len. 1533 nævnes han endvidere som Hofsinde.¹³⁰ Men efter Kongens Død slutter han sig til Grev Kristoffer af Oldenburg og sendes 1536 til Holland for at paaskynde den Flaades Udrustning, der skulde undsætte København; siden fører han 1536—38 Kapere i Vestersø med Norge som særligt Maal for Røverierne. — Heri skete 1539 en Standsning, da Kristian III.s Svigerfader Hertugen af Lauenborg tog ham til Fange; men da hans Frille, den norske Præstedatter Alhed, bevægede flere Fyrster til at gaa i Forbøn for ham, slap han ikke alene fri, men fik Kong Kristians Tilgivelse og traadte i Kongens Tjeneste. 1541 ses han at være brugt i et Tillidshverv, og 1542 faar han Lister Len og tillige Island, over hvilket han var Hovedsmand eller »Foged« til 1547. Alhed benyttes ogsaa af Kongen som Spejder i Holland, da hun var en forslagen Kvinde, der kændte Vej og Sti vestværts. Paa Hyldingsrejsen 1548 er O. S. Chef paa Gabriel, men s. A. faar han en Tilrettevisning for Overtrædelse af Tømmerudforsølsforbudet. 1549 forlenes han paa ny med Lister med selvstjette at tjene til Skibs; for Kongen havde han personlig indberettet, at skotske Kapere plagede de søfarende, hvorfor han foreslog, at nogle i Norge udrustede Skibe skulde ligge i Vinterleje der paa Kysten.¹³⁰ Det blev indvendt mod hans Plan, at i det mindste Listerlen ikke egnede sig til Vinterleje, da Frost og Sne vilde holde Skibene indspærrede til langt ud paa Vaaren.¹³⁵ 1550 skulde O. S. som Admiral »ved den Ed, han har os svoret«, løbe i Vestersø med et kgl. Orlogsskib, som skulde bistaas af 4 af Norges Hovedlen udredede og fetaljerede Skibe, og holde Søen til nærmere Besked.¹³⁰ 1551 skal han i Feb. straks begive sig til Kongen; han sendes som Chef paa David og med et Københavns Skib til Island for at kue Bisp Jon Aresons Oprør; det var dog dæmpet, inden man naaede derop. Men s. A. fik O. S. igen Brev paa Island og var Foged her til 1553.⁵⁸ D. A. fik han et uvelkomment Brev fra Kongen om, at Sørøvere, som havde ligget under Lister, havde partet Røvergødset der, og en Præst og O. S.s egen Foged havde endog dristet sig til at købe det af dem. O. S. skal derfor med de 2 Mænd møde i København og gøre Rede for sig, hvis han ej selv vil svare til deres Gærning.¹³⁰ 1555 udskrives han til at gaa om Bord paa Flaaden, der under M. Gyldenstjerne skal i Vestersø; fra Flekkerø sendes han til Kongen, der befaler ham o. fl. at overveje, hvorledes en Del af Flaaden bedst kan overvintre i Bergen; O. S. skal være Admiral over Skibene dér og blive hos dem Vinteren over.¹³⁰ 1556 fik han Nordfjord Len,

hvorfra han ogsaa selv tredje skulde møde til Skibs; han sendtes til Gulland for at give Raad om Visbys Befæstning.¹ 1557 havde han en Ejendom i København ved det gamle Tøjhus (Boldhusgade).³³ 1558, da han solgte Tømmer til Kongen,²⁰ skrev M. Gyldenstjerne i Avg.: »O. S. er afdragen til Norge om det Bjergværk; Gud give ham Naade dertil.«⁴ I Sept. er han Chef paa Kravelen fra Bergen, som skal føre Raader og Proviant til Lifland; i Nov. faar han paa Reval Slot Kvittering for Provianten.¹⁰⁹ 1559 fik han Frodefjord Len paa Livstid. 1560 i Apr. gives ham Befaling til at møde i København, naar H. Trolle tilsiger,¹ og han nævnes nu som Nr. 1 af de daglige Hovedsmænd, der er forordnede til Vagt og Tilsyn paa Skibene,³ og han har 1560—63 fungeret som Holmens Admiral (S. 8). I 1560, Apr. sendte M. Gyldenstjerne O. S. til Krogen, for at han skulde have Tilsyn med Folket dér,⁴ men ellers har han vel været om Børd paa Flaaden, der da laa i Sundet.¹³⁴ 1562, Juni skulde O. S. som Chef paa Mercurius atter ligge i Sundet, men da Skibet viste sig lækt, blev saa vel det som dets Chef hjemkaldt 18. Juli.¹ S. A. maatte han opgive Livsbrevet paa Frodefjord; men i Jan. 1563 fik han Livsbrev paa Nordfjord (S. 24) som Holmens Chef. Han er Officer paa Herkules i J. Brokkenhus's Flaade^{32p} og fanges med sin Admiral 30. Maj.^{38b} Han var endnu i Live Feb. 1565, da han overlod en Brodersøn Nordfjord Len, og 1567, Feb., da han endnu var i Fangenskab,^{40f} og som Fange maa han være død. Om hans Stifsøn se Nr. 27.

13. Frans Bille⁸⁶ til Søholm,⁷¹ Søn af Hr. Anders B. og Pernille Krognos Olufsdatter⁷⁷ (og Broder til Nr. 181), var 1545 Hofsinde og 1548—57 Lensmand paa Silkeborg; som saadan skulde han selvfortjente tjene til Skibs.¹ 1560—61 havde han Varbjerg Len, og 1562 tjente han Fr. Brokkenhus paa Københavns Slot.¹⁴ Da han i 1563 skulde til Søs, tillodes det ham efter hans Ønske at medtage sin Sognepræst i Horne, Hr. Mads Hansøn, som Skibsprædikant;¹ han sælger en Baad til Kongen; den skal bruges hos Lybske Kristoffer, der vel er F. B.'s Skib;²⁰ selv benævnes han Underadmiral. Han har da tjent under P. Skram; i Juni befales det ham at mønstre Bønder i Ørum Len. Da de svenske Gesandter begærede Lejde (S. 39) af F. B. og Jens Juel, henviste de dem til den danske Konge.⁶¹ I Slaget 11. Sept. (S. 41) var F. B. en af de faa, som sammen med deres Admiral forfulgte Fjenden; under Forfølgelsen blev F. B., der stod øverst paa Skibet,⁴¹ dødelig saaret af et Stykkelod (ænea glans).⁶⁰ Han begravedes »hæderlig og med tilbørlig Ære« i Visby,⁶¹ men et Epitafium over ham findes i Horne Kirke.⁷⁴ Af Len havde han endvidere haft: Dronningborg, Vrejlevkloster, Ørum. Han var gift med Edel Hardenberg Jakobsdatter. Johan Lauterbach gjorde et Epigram over hans Død som finis malorum.⁶⁰ Reravius oversatte 1577 en Trøstebog for Enken; at hendes 6 Sønner og 3 Døtre var nu kun Sønnen Erik tilbage.³⁵

14. Evert Bild til Ravnholt og Aggersborg,⁷⁷ Søn af Niels B. og Berte Ulfeldt Eggertsdatter⁷¹ og Broder til Nr. 143, var 1548 Hofsinde, og blev s. A. Lensmand paa Aakær og skulde gore Tjeneste selvtolvte til Skibs;⁸⁰ 1553—64 havde han dernæst Trondhjems Len, hvor han ved sit Overmod kom i Strid med Bispen Hans Gaas; han skal ogsaa have lagt ulovlige Tynger paa Præsteskabet.¹³⁵ 1564, 3. Marts maatte han efter faa Dages Belejring overgive Stenvigsholm til de svenske (S. 50). Kongen havde paatænkt at lade ham fængsle og føre til København, da han »mod Ed og Pligt havde gjort sig Kongens Fjender delagtige;¹³⁰ nu slap han med at miste Lenet; 1. Sept. kom han til København.¹³³ 1. Dec. var han Løjnant over Fr. Brøkenhus'es danske Knægte, i Avg. 1565 stod han under Ritmester Movrits Podebusk; i Svarteraaslaget blev han saaret. 1566 beordres han til at møde 21. Apr. for at tjene til Skibs, og i Avg. udnævnes han til Admiral (S. 126—136). 1567, 1. Avg. døde han. S. A. havde han udsendt en Pinke (Kaper) under Jørgen Nyefiend, som tog et lille Skib, men dette blev frigivet, da det var neutralt Ejendom.⁷⁵ Han var gift med Vibeke Podebusk Klavsdatter.⁸³

15. Otte Rud Knudson⁸⁸ til Møgelkær⁷¹ og Sæbygaard, Søn af Knud R. til Vedby og Dorte Bolle Madsdatter og Broder til Nr. 119, er født 1520, 15. Maj; blandt hans Faddere var flere Helgener indskrevne. Efter et længere Ophold i Udlandet blev han 1543 Hofsinde og fik 1549 Dragsholms Len, hvorfra han skulde møde selvsjette til Skibs; samtidig giftede han sig med Pernille Okse Johansdatter. 1551 ombyttede han Dragsholm med Gulland, men hans Styrelse af dette Len var ikke dadelfri, og 1557 kom han af med Lenet, men fik senere Erstatning i Odensegaard og Korsor Len. I 1563 gjorde han først Tjeneste til Lands og udmærkede sig i Kampen ved Mared, idet han tjente ved Hoffanen med 17 Heste,⁴⁹ men allerede under Opholdet (i Nov.) i Halmstad havde Kongen bestemt ham til Chef for Bysens Løve.⁷¹ Efter Slaget 30.—31. Maj 1564 (S. 57) blev han Chef paa Akilles;⁸⁹ gjorde Landgang paa Øland (S. 71), bestemmes til Landkrigen, men tjente dog 1565 til Sos som Chef paa Krabaten, hvormed han bistod H. Trolle godt 4. Juni (S. 89; derpaa blev han Kongens Admiral og førte Flaaden 7. Juli (S. 92—101), men maatte overgive Jægermester til de svenske. Disse lovede ham et ærefuldt Fængsel, og Kong Erik skrev, at de fangne Adelsmænd skulde indføres til Stokholm, for at han selv kunde forhøre dem.¹⁵⁵ Men Indtoget i Stokholm blev for O. R. og hans Fæller et beskæmmende Triumftog, og Forhøret blev saa skarpt, at Kong Erik vilde havde myrdet O. R., hvis det ikke var blevet hindret. O. R. døde af Pest paa Svartsjø Slot i Mælaren 11. Okt. Det varede længe, inden Efterretningen om hans Død kom til Danmark. 2 Dage efter Slaget vidste Broderen Erik ikke, om Otte var i Live eller ej.³²¹ Fru Pernille Okse afsendte senere en Gaardfæster for at komme i Forbindelse med O. R.; Sendebudet forpligtede sig under

Livets, Ærens og Godsets Fortabelse at afsøge Sverige og Finland i denne Hensigt; men da han kun naaede til Stralsund, Stettin, Danzig og Guldbergs Enge for Elfsborg og ingen Efterretninger bragte, blev han i 1568 dømt til at sættes ud af sin Gaard.⁷⁵ Endnu 1567 synes den danske Regering at have været uvidende om O. R.s Død. Efter Krigen førtes Liget 1571 fra Sverige paa et mindre, dansk Krigsskib, men ved Dragør blev det sat over paa O. R.s Admiralskib Jægermester og saaledes ført ind til København (S. 169). Niels Hemmingsøn holdt Ligtalen i Vor Frue, og her oprejstes et prægtigt Epitafium, der ragede højt i Vejret. Da dette Mindesmærke var »paa Fyrsters og Herrers Vis« og ikke som de, der var rejst for andre af O. R.s Lige, som laa begravne der i Kirken, og da det tilmed var rejst paa det Sted, hvor Konger og Fyrster plejede at sidde ved Krongerne, befalede Kongen 1576 Pernille Okse at lade Epitafiet nedtage; hvis hun vilde, kunde hun opsætte det i sin egen Sognekirke. Hun bad da om, at Begravelsen maatte blive, hvor den var, og det bevilgedes paa den Betingelse, at intet af den kom til at være højere end Gulvet. Men da Pernille endnu tøvede med Udførelsen deraf, befalede det Universitetet og Kirkeværgerne at besørge Arbejdet udført efter Kongens Vilje.⁸⁸ Kort efter døde dog Pernille (26. Okt.). Datteren Mette var 1574 blevet gift med Nr. 110.

16. Peder Stygge (Rosenkrans) til Hevringholm⁷² var Søn af Ejler S. og Kirsten Gyldenstjerne Pedersdatter og Broder til Nr. 4. 1545 var han Hofsinde, og 1549 fik han Værne Kloster Len, (som han havde til 1561), hvoraf han skulde tjene selvjerde til Søs. Mod Søroverne i Vestersø udskrives han baade 1550 og 55. 1564 udtog han Baadsmænd i Norge søndenfjelds¹³⁰ og blev i Juni Chef paa Dragen, som i Sept. stødte til H. Trolles Flaade.⁸⁹ 1565 i Maj bliver han Chef paa Hamborg-Jægeren under Admiral P. Hvitfeldt paa dennes uheldige Tog (S. 80). 1566 tjente han til Lands, men blev haardt saaret ved et Mytteri af hans egne Ryttere. Han døde 1570, 27. Jan., ugift.

17. Hans Lavritsøn (Baden) til Oddenstrup og Nørgaard⁷¹ var Søn af Lavrits Jønson og Geske Juel Hansdatter.⁷⁷ 1548 var han Hofsinde, og 1551 fik han Livsbrev paa Ramløsegaard og skulde derfor møde selvanden til Skibs; han selv gav dog ikke Møde før 1550, da han som Skibshovedsmand skulde løbe paa Strømmen, og ligeledes 1560 paa H. Trolles Tilsigelse.¹ 1561 fik han (i Stedet for Ramløse) Livsbrev paa Brunlag og Numedal Len.¹³⁰ 1563, Marts skal han straks møde efter Admiral J. Brøkkenhus'es Anvisning, skal 26. Maj under L. Anderson ledsage russiske Gesandter fra Ystad til Lifland og har som Chef paa Falken^{32p} deltaget i Rønneslaget. I Juli er han Hovedsmand paa Arken,³ har under P. Skram deltaget i Slaget 11. Sept., hvor han var en af de faa, der bistod Admiralen med at forfølge Fjenden,⁴¹ og han kan som Øjenvidne erklære, at

Merkurius ikke har benyttet Vind og Vejr, som det sig burde.¹⁵ 1564 er han Chef paa Lybske Kristoffer, hvis Udrustning dog var mangelfuld. Da H. Trolle i Juli vil opfordre den lybske Admiral til større Virksomhed, tager han H. L. med som Vidne. Efter 21. Sept. blev Lybske Kristoffer Admiralskib⁸⁹ H. L. skulde denne Vinter have kempet til Lands, men Ordren tilbagekaldes, og 1565 er han atter Chef paa Lybske Kristoffer, som i Apr. havde lagt ud af Havnen. Han har nu deltaget i Kampene under H. Trolle og Otte Rud, — særlig udmærkede han sig i Kampen 4. Juni (S. 89), da han kom sin Admiral godt til Hjælp. — og efter Erik Ruds Hjemkomst udsendes H. L. med en Eskadre. Se videre S. 103 — 121.

18. Lavrits Andersøn (Baden)⁷⁷ til Gundestrup, Søn af Anders Nielson til Skottrup og Bodil Bang ell. Hasel Akselsdatter, var 1540 Hofsinde og fik 1552 for udvist tro Tjeneste mod Hertug Frederik Sandby Len og tillige Hørje Len, hvoraf han skulde møde selvanden til Skibs. Han mødte ogsaa 1555 ved Paaske og 1557 23. Maj; 1558, da han skulde møde 17. Apr., blev Ordren tilbagekaldt. 1559 blev han Admiral over Hektor, Venus, Falk von Bergen og Nordmand, der skulde lobe under Norge mod Sorøverne der (S. 2), men 18. Maj maa han vist underlægge sig K. Trondsons Kommando paa Ditmarskertoget; 29. Juni hjemsendes Skibene. 1560 skal han atter agere mod Sorøverne under Norge og som Admiral (S. 10). 1562 ligger L. A. med Fortuna, Herkules og Hektor i Sundet, se S. 18. Han nævnes blandt de Hovedsmænd, der ikke dagligen er hos Skibene uden Tilsigen.³ I Marts 1563 skal han med de 2 lempelige Skibe Hektor og Ulven? til Østersø S. 24; og 26. Maj faar han Befaling til at ledsage russiske Sendebud fra Ystad til Litland,¹ m.n. vistnok forinden denne Ordre har kunnet udføres, er han selv 30. Maj blevet fanget ved Rønne og hans Skib Hektor erobret af de svenske; han sendes til Tavastehus i Finland, hvor han dør¹⁶³ kort efter. 1564 faar Enken Sofie Sparre- Kaas Nielsdatter Lov til at bo paa Sandbygaard til 1. Maj n. A., da hun er aldeles husvild, hvis hun skal flytte straks.¹

19. Oluf Kalips⁷¹ til Kølberg og Torshof var maaske en Søn af Lagmand i Oslo Peder Herlogson, men i hvert Fald ikke adelig. Herpaa blev der raadet Bod 1550, da han fik Adels- og Vaabenbrev. 1552 tildeltes ham Onso Skibrede; han skulde derfor møde selv til Skibs.¹⁸⁰ 1553 var han Hovedsmand over 2 Skibe med Tømmer, der sendtes til Island;⁵⁸ 1555 var han Officer i en dansk-norsk Eskadre i Vestersø. 1558 skulde han give Møde i Flekkerø. 1564 befales det ham at udskrive Baadsmænd i Baahuslen og fore dem inden 20. Marts til København; derpaa bliver han Lojtnant paa Danske Kristoffer og følger H. Trolle i Østersø; i Sept. forlovedes han nogen Tid; men uagtet det var en god Mand, som man ikke kunde undvære længe,⁸⁹ blev han dog Aaret ud i Norge. Vel beordres han

til at møde til Skibs til Foraaret¹ og faar da bl. a. det Ærinde at mælde her nede, hvor sælsomt de tyske Knægte anstaltede sig i Norge;⁸ men fra Maj fungerer han som Kansler og senere paa Aaret overdrages ham samme Embede med Lenene Marickirkens Provsti og Mossedal. 1567 var han derimod vist Løjtnant paa K. Stensons Admiralskib Nattergalen i den Eskadre, der afsejlede 12. Maj fra København for at bringe Agershus Undsætning.³⁸ 1568 nedførte han Baadsmænd i Marts og blev derefter Admiral P. Munks Løjtnant i Østersøen (S. 144). — Han døde 1592 paa Torshof og var gift med Birgitte (Baden) Iversdatter og med Inger Basse (Litle) Jørgensdatter.

20. Jørgen Valkendorf til Glorup, Søn af Henning V. og Sidsel Fris Jespersdatter, og gift med Mette Gøje Henriksdatter,¹⁸ var 1548 Hofsinde, fik 1555 Holbæk Len, hvoraf han skulde møde selvferde til Skibs. 1560, Maj var han udset til at være Skibshovedsmand under H. Trolle, men da han netop i de Dage skulde afgive Holbæk Len, blev en anden sat i hans Sted. 1565 var han blevet forgjort af nogle Troldkvinder og Præsten i Ringe.¹ Han var Broder til Rentemester Kristoffer V.

21. Sten Bille Klavson⁸⁶ til Raabeløv, Vandaas og Næsbyholm,⁷¹ Søn af Klavs B. og Lisbet Ulfstand Jensdatter,⁷⁷ fødtes 1527, 14. Nov. og var udenlands i flere Aar, tjente 1555 i Kancelliet, men var s. A. om Bord paa den Flaade, M. Gyldenstjerne var Admiral over i Vestersø; i Juli sendes han paa et Skib med et kgl. Brev til Frankrig.¹³⁰ 1560 var han Hovedsmand under H. Trolle, som laa i Sundet med Flaaden;¹ men ellers tjente han i Landhæren. Han døde 1586, 5. Jan. og var gift med Kirsten Lindenov Andersdatter.

22. Movrits von Berlin laa 1556 med den mindste Jagt i Bælt.¹ Fra 1558 forekommer han i Regnskaberne.²⁰ 1560 var han med Herug Magnus i Lifland (S. 10) og 1562 blandt de Skibshovedsmænd, der daglig havde Vagt og Tilsyn med Skibene;³ han fik s. A. Brev paa Renten og Landgilden af Frafjord Len.¹³⁰ 1563 kæmpede han under P. Skram;²⁰ ogsaa 1564 gjorde han Tjeneste, men blev syg og er vel død; da han under sin Sygdom i 12 Uger ingen Afspisning havde faaet, betaltes der hans Hustru 36 Mark i Stedet.²⁰

23. Bent (Bærnt) Bagge havde tjent Kongen tilforn om Bord paa Uglen, da han 1557, 17. Okt. søgte om ny Ansættelse.⁴ 1559 sendes han med Lammet til Svansund efter Trælast.¹³⁰

24. Jakob Skel, Søn af Anders S. og Karen Flemming, Broder til Nr. 5³, nævnes fra 1549 som Hofsinde og havde følgende Len: Vrejlevkloster, dernæst (1557—62) Korsør, hvorfra han skulde møde selvsjette til Skibs, endelig Skivehus, som han mistede, da hans

Swigerinde Kirsten Rud havde tiltaget sig stor Bestilling og saa godt som regerede Lenet for ham. 1563 i Marts udskrives han til Skibs, tjener under J. Brökkenhus¹ (da han deltager som Chef paa Svanen i Ronneslaget og under P. Skram; i Avg. faar han en Skibsfænnike, nogle Flag²⁰ og Messeklæder³ til sit Skib, og i Østersoen laaner han nogen Proviant af et Handelsskib.²⁵ 1564 førte han Kind Gottes og 1565 vistnok det samme Skib.¹ Der fortælles,⁷² at han er druknet maaske i 7. Juli-Slaget (1565), men nærmere Oplysninger mangler. Han døde ugift.

25. Peder Jude føres 1557—64 som Skibshovedsmand med 40 Marks Løn. 1560 i Maj var han Chef paa Lilien og fik et Mærsklæde, en Fænnike og en Skibsfloj.²⁰ En P. J. var 1565 Borgmester i Landskrone.¹

26. Hans Holst. 1566, Apr. indsendte Henrik Rantzau fra Segeberg en Skrivelse til Kongen, hvori han anbefalede H. Holste, boende i Embden, til at opnaa sit Onske om at føre 2 Skibsladninger Bajsalt gennem Sundet til Danzig. H. Rantzau skriver, at H. H. er en uægte Søn af en Ahlefeldt, har været baade Frederik I.s og Kristian III.s uværdige Tjener og har ogsaa i den sidste Konges Tid ladet sig bruge som Hovedsmand og Underadmiral til Vands. Han vil nu gerne lade sig bruge til Lands og Vands mod de svenske. (Pakke i Rigsarkivet: Raader i Hertugdømmerne). 1559 skulde en H. H. med Falken hente en tilhugget Stald i Svansund,¹³⁰ og 1562 skulde Skipper H. H. med Hanen til Island for Norden.¹ Dette kan vel ikke være den samme Person, som H. Rantzau omtaler.

27. Kristoffer Fallwater kaldes O. Stigsøns Stiføn, thi han er Søn af en ubekændt Fader og den Alhed, som O. S. (Nr. 12) levede sammen med.⁷⁷ Efter at have været Foged paa Lister,¹³³ blev han i Apr. 1558 Skibshovedsmand med 40 Marks Løn;²⁰ 1559, Apr. mældte han M. Gyldenstjerne om nogle Kapere under Norge (S. 2). 29. Juni sendtes han til K. Trondson paa Ditmarskertoget med mundtlig og skriftlig Besked fra Kongen om, at Admiralen straks skulde vende hjem.¹ Da K. F. dernæst skulde være Foged paa Nordfjord under sin Stiffader, drog han did og kom paa Vejen til Bergen. Her traf han sammen med en anden Foged, med hvem han drak og blev uenig om, hvorvidt en af deres Karle var en Tyv eller ej; de drog deres Daggertter og borede dem i hinandens Bryst, saa at de begge døde. De blev med Ære« lagte i én Grav ved Domkirkens Højalter.¹³³

28. Jørgen Daa⁷⁷ til Snedinge, Vollerup og Dansted, Søn af Erik D. og Inger Present Torbernsdatter, og altsaa Broder til Nr. 32 og 61, er født 1532, 11. Nov. og blev tidlig Hofjunker (og Hingstrider).⁷⁹ Dec. 1558 fik han Udstens Kloster som Pantelen mod at

lade sig bruge som Skibshovedsmand. naar han blev tilsagt;¹⁸⁰ derfor forløvedes han 1559 som Hofsinde, men Kongen gjorde hans Bryllup paa Københavns Slot med Kirstine Bek Jokimsdatter.¹ 1564 sendes han fra Norge til Kongen for at mælde Trondhjems Indtagelse og bringer gode Tidender om Mageloses Undergang tilbage S. 51.¹⁸¹ Men først 1567, Feb. befales det ham at lade sig bruge til Skibs; han skal forinden udtage Baadsmænd i Bergens Len og føre dem til København;¹ det fortælles dog, at han ikke har villet lade sig bruge, hvorfor han kom i Ugunst hos Kongen. Udstens Kloster mistede han i Begyndelsen af 1570; men 1571 fik han Lenet igen, og der blev fra nu af betroet ham vigtige Hverv. S. A. sendtes han til Stokholm for at modtage de udleverede danske Orlogsskibe S. 168—9 og blev siden Admiral i Østersøen (S. 170). 1574 skal han møde 28. Marts i København for at tjene til Skibs under Admiral P. Munk; da Skibshovedsmanden N. Kaas ej var ankommet, befaledes det J. D., hvis han da vilde, at træde ind paa N. Kaas'es Skib som Hovedsmand.¹ 1576 bortmageskiftede han Vollerup for Birkebjerg,¹ og n. A. fik han Biskopens Len paa Lolland.⁸⁰ 1578, Avg. skulde han i Kalmar hente Erstatning for manglende Skyts, som Sverige skulde udlevere (S. 196). 1579 skulde han møde 20. Marts for at være P. Munks Underadmiral; men han fik en selvstændig Kommando (S. 197) ligesom ogsaa i 1580 (S. 212), da Kongen forærede ham 200 Dlr. I 1585 maatte han afgive Udstens Kloster. Ved denne Tid mistede han én Søn udenlands ved Drukning, og en anden, Holger. (der siden blev Søofficer, se C4., 158), ægtede en borgerlig født, Vineke Villumsdatter; men J. D.s Strængthed mod Sønnekonen indbragte ham talrige Truselsbreve fra Konge og Regeringsraad. 1592 fik han dog Andenæs Len. Han døde 1598 samtidig med sin Frue; de blev jordede paa én Dag, 22. Marts, i Ørslev Kirke.

29. Kristiern Sørensen til Rødding var 1558 Hingstrider.²⁰ 1559 fik M. Gyldenstjerne Brev af 20. Feb. fra Kongen, at K. S. var taget til Hovedsmand paa et af Orlogsskibene, og at Hr. Mogens skulde annanme ham ind paa Slottet og bruge ham til den Bestilling, som M. G. bedst syntes.⁸ 1562 har K. S. 20 Dlr.s Aarsløn.²⁰ 1563 tjener han under P. Skram, deltager i Slaget 11. Sept. og kan aflægge Vidnesbyrd om Mercurius'es Uvirksomhed i Slaget.¹⁵ 1564, Marts udses han til Løjtnant paa David,¹ modtager et nyt Mærsklæde til Skibet,²⁰ kæmper 11.—14. Avg., men fanges Dagen efter (S. 65—69) og føres til Kalmar. Her skrev han og Medfanger paa Kong Eriks Opfordring en Ansøgning til Frederik II. om, at de maatte blive udløste, hvortil Kong Erik var villig, om Fange gaves for Fange »og om adel og uadel«. Hidtil var de blevet kristelig, ærlig og vel holdne, men hvis den danske Konge ej gik ind paa det svenske Forslag, kunde de frygte for at blive anderledes behandlere.¹ Kong Frederik tiltraadte dog ikke Forslaget. K. S. var da endnu Fange Feb. 1566.^{49 f}

30. Vitus Brun,⁷⁷ der næppe er henregnet til Adelen, var Søn af Oluf B. og Anne Fris Nielsdatter og nævnes 1536. 1559. 1. Marts antages «Brevviser» V. B. til Skibshovedsmand; han skal modtages paa Slottet og der nyde tilbørlig Underhold;¹ fra nu af og til Paaske 1565 opføres han med 50 Marks Løn.²⁰ 1559 var han Chef paa Falk v. Bergen, først under L. Anderson, saa under K. Trondson mod Ditmarskerne.¹ 1562 er han blandt de 10 daglige Hovedsmænd paa Skibene til Vagt og Tilsyn.³ 1563 var han oprindelig bestemt til Løjtnant paa Svanen.¹ og har senere tjent under P. Skram i Østersø.²⁰

31. Villum Grubbe (Sparre) var Søn af Jens G. Jepsøn til Bringsstrup og Karine Baden Villumsdatter. Han nævnes til Sandby og Vinderup og var gift med Maren Basse Eriksdatter.¹⁸ 1559, 3. Apr. skriver Johan Fris til M. Gyldenstjerne, at V. G., en Broder til Jørgen G. til Sandby, vil forsøge sig til Skibs.¹⁴ Han fik 50 Mark om Aaret.²⁰ Han var blandt de 10 daglige Hovedsmænd, der 1562 havde Vagt og Tilsyn paa Skibene.³

32. Torbern Daa⁷⁷ til Vollerup er Søn af Erik D. og Inger Present Torbernsdatter og Broder til Nr. 28 og 61. 1559, 17. Apr. udgik Brev om, at T. D. var antaget til Skibshovedsmand og skulde modtages paa Slottet og have Underhold som andre af hans Lige.⁸ Han havde 80 Mark i Aarsløn.²⁰ Hertug Magnus fik Tilladelse til at tage T. D. med sig til Lifland, men alt 23. Feb. 1560 sender Magnus ham tilbage med Underretning til Kongen,³⁰ og i Marts er han Chef paa Flyvende Gejst under L. Andersøn ved Norge. Ved denne Tid udgik Brev om, at ingen maatte paaføre ham Retssager, saa længe han var hindret i Kongens Tjeneste.¹ 1562 er han blandt de Hovedsmænd, der daglig har Vagt og Tilsyn.³ Apr. fik T. D. som Chef paa Flyvende Gejst Sobrev til Norge (S. 17). Ogsaa 1563 er han til Skibs, deltager i Slaget 11. Sept. under P. Skram;¹⁵ til Kongen sælger han (S. 36) en liden Jagt, der skal bruges paa Kundskab.²⁰ 1564 er han Chef paa Morian under H. Trolle, men efter Slaget 14. Avg. fanges han (se S. 69 og Nr. 29). 1566 i Juni gik han i Stokholm i Borgen for J. Brokkenhus, og i Dec. overværede han dennes Domfældelse samme Steds.¹¹ 1567, 24. Maj var han endnu ikke udløst.^{49f}

33. Vincens Juel til Hesselmed⁷¹ var Søn af Jens J. og Vi-beke Lunge og var gift med Elline Goje Mogensdatter og Elsebe Svave Pedersdatter. 1559 fik han Pantelenet Skjoldnæs og 24. Apr. Ordre til at møde selvferde derfra til Skibs. 1560 i Marts var han Chef paa Falk von Bergen under Admiral L. Andersøn mod Sørøvere under Norge¹ og laa senere i Øresund ved Helsingør sammen med de andre Skibe, indtil den svenske Herre var dragen forbi.⁹⁸ 1561, Apr. befales det ham at drage med Hertug Magnus til Lifland (S. 16).

Det han ikke ses, om han har været til Skibs 1562 og 63; derimod er han i Marts 1564 Chef paa Elefanten og ligeledes, skønt han i Dec. var beordret til Landkrigen, i 1565 Chef for samme Skib under H. Trolle og Hovedsmand over Krabaten under O. Rud.²⁶ Elsebe Krabbe skriver til Birgitte Gøje om 7. Juli-Slaget og om Kongens Vrede mod de forsømmelige Skibshovedsmænd (S. 100): »Os besynderligen fortryder det med V. J., og tror vi ingenlunde, han sig med Vilje forset haver, thi din Husbond gav ham altid en god Skyld.« V. J. kom ikke mere til Skibs, men overtog i Sept. 1566 den vigtige Post som Hovedsmand paa Baahus. Da K. Munk skulde angribe Varbjerg Havn, skulde J. V. (1567, 22. Marts) bistaa ham med Baade og Knægte.¹ 1568 fik han en Tilrettevisning, fordi han tillod, at Besætningerne paa Kongens Koffardiskibe om Vinteren paa egen Haand oplagde deres Skibe i Lenet og drog derfra.¹⁸⁰ Ogsaa d. A. i Juli skulde han med Espinger og Skærbaade støtte et Angreb paa Varbjerg.¹ 1569 udkrev han 300 Baadsmænd af Lenet, men udbad sig at maatte forløves fra Slottet. Dette blev ham tilstaaet. Af Len havde han desuden: Bøvling, Bergenhus, Koldinghus o. fl. Da han i 1579 var sendt til Lifland for at udrette Kongens Ærinder der, forgik han 28. Sept. under Bornholm med 3 Skibe, over hvilke han dog vist ikke havde nogen Kommando (S. 198).

34. Hans Prütz var Hofjunker 1557—59. Men 1559, 6. Dec. blev han *angenommen* af M. Gyldenstjerne som Skibshovedsmand med 20 eller 24 Marks Løn; han kaldes ogsaa Hans Fodt 5: Foged og opføres 1562 blandt de daglige Hovedsmænd, der har Vagt paa Skibene.³ Han omtales sidste Gang ved Mikkelsdag 1565 og var da Profos Foged: paa Jægeren Jægermesteren, og da hans Hustru modtager hans Pension, er han da vist enten død eller fangen. 1560 betales 10 Postejer (Skueretter), som forgyldtes til H. P.s Bryllup i Odense.²⁰ — 1576 nævnes en H. P., der førte Hamborgbøjerten Svanen.²⁴

35. Torbern Bille⁸⁶ til Spannerup var Søn af Hans B. og Inger Rønnov Korfitsdatter.⁷⁷ Han fo'r med sit eget Koffardiskib paa Lybek, men hans mange Kreditorer beslaglagde baade Skib og Ladning. I Marts 1560 havde H. Trolle bestemt ham til Chef for et Orlogsskib til Norge, men Kongen satte en anden i hans Sted: dog indkaldes han Apr. til Skibs og har vel ligget i Sundet d. A.¹ I Slutningen af 1563 udstedtes et Fribytterpas for en Barthold Gussman, men i Registrantens Margin staar vedføjet: »Torben Bild»: han har altsaa haft Part i Fribytterskibet.¹³ 1577 fik han Brev paa nogen Furage af Malmø Slot, og han levede endnu 1580.

36. Knud Stensøn til Lundbygaard var Søn af Peder S. og Maren Skinkel Hansdatter og gift med Anna Lunge.¹⁵ Han nævnes blandt Hofjtjerne og bliver 1554 Befalingsmand paa Island. sejler

derop paa David og overvintrer dér. 1559 modtager han Folkets Hylding: David var udrustet til at modstaa de Sorovere, der tilforn havde gæstet Oen.¹ 22. Apr. var han sejlfærdig;¹ for Helsingør kompletterer han sit Skyts.² 1560 ligger han i Sundet som Skibshovedsmand under H. Trolle.¹ 1562 er han blandt de 5 Hovedsmænd, der ikke daglig er ved Skibene uden Tilsigen;³ han kommanderede Hektor i Sundet, men hans Skib blev lækt og maatte hjem.¹ I Følge hans egne Optegnelser¹⁵ har han været med i alle Ottearskrigens Aktioner til Sos. undtagen da Mageløs blev brændt, thi da var han i Norge for at undsætte Nordlandet. Straks i 1563 sendes han med Mercurius til Danzig for at købe Tommer for Sild.²⁰ I Feb. 1564 blev han udskrevet¹ først for at gore et Togt til Island (S. 40) og dernæst for at bidrage til Stenvigsholms Undsætning. 1565 Feb. har han Station ved Elfsborg, som skulde undsættes (S. 77), vistnok som Chef paa Kogehøg, senere (Juni) sendes han til Osterso, kæmper som Chef paa samme Skib under O. Rud²⁰ og udtager i Nov. Baadsmænd paa Sjælland. 1566 er han atter udskrevet¹ som Chef paa Floris, deltager i Slaget 26. Juli, men skal i Ulykkesnatten ved Gul-land ikke have været om Bord paa sit Skib, der forgik, men i Visby hos P. Hvitfeldt,⁶¹ saa at »Gud hjalp ham, skønt han fik stor Skade.¹⁸ 1567 skal Agershus undsættes og et Angreb gores paa Varbjerg: K. S. var paa dette Togt maaske Admiral over Nattergalen og 6 andre Orlogsskibe og 19 Førselskibe (S. 132). 1568. Marts bringer han de i det sydlige Norge udskrevne Baadsmænd til København.¹³⁰ 1558—70 havde han Romsdals Len, men opholdt sig der aldrig.¹³⁶ Han døde 1575, 24. Dec.¹⁸

37. Knud Gedde⁷⁷ til Tommerup, Søn af Knud G. og Sidsel Brostrup Tetsdatter, havde tjent Hertug Frederik, da han 1560 blev Hovedsmand til Skibs og laa under H. Trolle i Sundet.¹ Gift med Margrete Ulfeldt Klavsdatter. Deres Sonnesøn var Rigsadmiral Ove G., hvorum C4., 49 og F3., Registret.

38. Knud Alsing fik 1550 Livsbrev paa et Stenhus og 2 Boder i Aalborg. Hidtil havde han været Enspænder, men forlovedes 1560, 14. Apr. og »kom af Gaarden« for sin Alderdoms Skyld og skulde hele sin Levetid beholde sin sædvanlige Løn.¹ Men han var rask nok til straks derpaa at blive Skibshovedsmand med 48 Marks Løn.²⁰ 1562 udtager han Baadsmænd i det sydlige Norge og lige-saa (S. 24) i 1563.¹³⁰ 1565 havde han ogsaa Ærinder i Norge;⁸ men var i Juli Løjtnant paa Danske Kristoffer under Admiral O. Rud.²⁶ Dec. 1569 skal han i Nedenæs Len bygge en Galej.¹²⁰ Dernæst forekommer han ikke mere som Skibsofficer, men blandt »adskillige Hofjtjenere« og nyder den i 1560 bestemte Efterløn²⁰ samt Klæde.²¹ Han var død ved Paaske 1582, og Enken Maren hævede hans Rest. Han ejede en Gaard paa Graabrodre (Lovstræde) og 2 Boder paa Rosengaarden i København.³³

39. Klavs Klavson (Tot) til Hjulebjerg⁷⁷ var Søn af Klavs T. og Ellen Ronnov Kortsdatter og gift med Agnete Bjelke Pedersdatter og med Vibeke Krabbe Tygesdatter. Han blev 1560, Apr. Skibshovedsmand under H. Trolle og laa i Sundet. 1563, Sept. toges han til Fange ved Varbjergs Erobring. Han udstedte forskellige Forpligtelser af 1567, Dec., 1568, Sept. og Okt.¹¹ og kom fri 16. Dec.^{10f} Han døde 1585.

40. Jørgen Navl (Nagel)⁷¹ til Vesterbygaard var Søn af Jørgen N. og . . . . . Grubbe og nævnes 1536. 1560 er han til Skibs og ligger under H. Trolle i Sundet. Fra 1558 havde han Birkende Len, men fik 1562 i Stedet Livsbrev paa Sebberkloster, hvoraf han skulde tjene selvanden til Skibs;¹ derfor nævnes han som Nr. 1 af de Hovedsmænd, der ikke daglig er hos Skibene uden Tilsigten;³ i Apr. møder han og er L. Andersøns Løjtnant paa Fortuna, som ligger i Sundet; herfra sendes han til Frederiksborg for at berette om 2 arresterede Handelsskibe. 1563 skal han (i Marts) møde straks, kommer i J. Brokkenhus'cs Eskadre¹ som Chef paa Hjorten.^{32p} laaner nogle Varer af et Koffartskib ved Bornholm²⁵ og fanges derpaa 30. Maj. 1567, Feb. udsteder han en Forpligtelse angaaende sin Udløsning, kommer ogsaa til Danmark, men maa vende tilbage til sit Fængsel, hvori han i Dec. forpligter sig at forholde sig ærlig;¹¹ i Sept. 1568 var han endnu ikke udløst,^{49f} og da Sebberkloster Apr. 1569 gives en anden,¹ er J. N. vel død ved denne Tid. Han var gift med Kirsten Vasspyd Lavritsdatter.

41. Hans Norby³² til Uggerslevgaard var Søn af Jakob N. og Anne Bille Bentsdatter. Han nævnes 1550 og var 1560 Maj Skibshovedsmand under H. Trolle i Sundet, hvor han ogsaa laa 1562 under L. Andersøn; det ser dog ud, som om Nr. 3 blev Chef paa Herkules i hans Sted. 1563 var han, i Følge hans Frues Udsagn af 19. Juni, i Kongens Tjeneste,^{35d} kom til Skibs under P. Skram⁶¹ og deltog i Slaget 11. Sept.¹⁵ Han maa være død før Jan. 1566. Han og hans Hustru Anne Oldeland Hansdatter er begge bekendte som vældige Præstehadere.³²ⁿ

42. Eskild Okse til Løgismose⁷¹ var Søn af Johan O. og Mette Goje Mogensdatter og Broder til Peder O. Han var Rente-mester til 1557 eller 58.¹ Fra Maj 1560 fungerer han som Skibshovedsmand under H. Trolle i Sundet. 1563, Apr. skal han begive sig ind paa det Skib, Fr. Bille har i Befaling,¹ i Ronneslaget deltaget han med Hæder som Chef paa Kristoffer.^{32p} men i Juli omtales han som Hovedsmand paa Solen;³ han tjente i P. Skrams Flaade og deltog i Underhandlingerne med en polsk Greve, der blev truffet i Østersøen.^{32p} I Efteraaret maa han være død; i Nov. nævnes hans Arvinger,¹ og 19. Dec. jordes han i København,³⁸ hvor han ejede en Gaard paa Købmagergade (Postgaarden?).¹⁷ Han havde haft flere mindre Len og var ugift.

43. Erik Ugerup til Færelde var Son af Hr. Aksel U. til Urup og Anna Trolle Arvidsdatter og Broder til Nr. 117. Hans Hustru hed Regitse Grubbe Sivertsdatter.¹⁸ 1560, Maj var han om Bord paa et Orlogsskib under H. Trolle i Sundet. 1563 skulde han i Marts oieblikkelig rejse til København for at tjene til Skibs under J. Brokkenhus som Chef paa Akilles og tog virksom Del i Kampen ved Rønne:¹⁹ dernæst fungerede han i Kattegat S. 46; i Østersøen har han ogsaa under P. Skram kæmpet 11. Sept.¹⁵ 1564 kæmpede han derimod til Lands og døde enten dette eller næste Aar.

44. Erik Basse til Sørup⁷⁷ var Son af Basse Kristofferson og Margrete Neb Klavsdatter og Broder til Nr. 71. 1560 i Maj) laa han i Sundet under H. Trolle, men senere kom han ikke til Søs. 1567 skulde han og J. Nielson udtage Baadsmænd paa Sjælland, men udkrev gifte Folk med Gaard og Avl, som maatte ødes i deres Fraværelse, hvorfor det blev ham paabudt at skaffe ugifte i Stedet.¹ Han levede endnu 1582: var gift med Anne Størle Pedersdatter og med Kirsten Gyldenstjerne Ludvigsdatter.

45. Bjørn Sakstorp til Osby, Søn af Søren S. og Anne Stalder Bjørnsdatter,¹⁸ blev 1560 Maj Skibshovedsmand og laa under H. Trolle i Sundet.¹ Senere blev han Landsdommer i Skaane og havde Gladsakse og Rønnebæksholm Len. 1556 stod hans Bryllup paa Københavns Slot med Magdalene Bild.⁸³ Han døde 1596 som den sidste Mand af Slægten.¹⁸

46. Niels Gyldenstjerne Ludvigson til Palsgaard blev 1556 indstævnet for Herredagen af Mads Hvid, der var gift med Lene G., for Ukvemsord, N. G. havde brugt mod Fru Lene, og for Uret og Vold, han havde øvet mod M. Hvid og hans Bønder.¹ 1560 anføres N. G. som Skibshovedsmand med 80 Marks Aarsløn;²⁰ da han er hindret paa Kongens Orlogsskib, maa ingen Retssag forfølges imod ham, medens han er i Kongens Ærinde. I Juni 1563 kaldes N. G. for salig;⁷⁵ hans Broder Otte havde nemlig slaaet ham ihjel og vilde endda ikke stille hans Slægt tilfreds, men modte blot Trusler og Voldsomheder.¹

47. Bjørn Kaas⁷⁷ til Starupgaard, Tybjerggaard etc., Søn af Niels Kaas og Anne Bjørn Bjørnsdatter,⁷² var først udenlands (1540), dernæst Hofsinde, derpaa atter paa Udenlandsrejse, under hvilken han erklærede Byen Lyneborg aabenlys Fejde paa Grund af en Broders Henrettelse selv. 1561 fik han Vordingborg Len og forpligtede sig til at døde selvtiende til Skibs (hans andre Len var: Helsingborg, Malmø, Bygholm o. fl.) 1565 var han Proviantmester i Skaane; i Mars 1567 blev han Rigsraad og gør sammen med F. Brokkenhus Toget til Agershus, mere som Hovedsmand over Tropperne om Bord og som den, der skulde underhandle med de frafaldne Bønder, end

som Admiral, uagtet det befaledes Skibshovedsmænd og Skibsfolk at være baade F. Brokkenhus og B. K. lydige (S. 131). De to Anførere giver dog deres Mening til Kænde i en maritim Sag (S. 133). B. K. krigede derpaa nogen Tid i Smaaland. Han døde 1581. 26. Marts og var gift med Kristense Rotfeldt Nielsdatter.⁷¹

48. Jørgen Borchwold (Buchwald? kom i Tjeneste 14 Dage efter Martini 1560« og nævnes baade 1561²⁰ og 1562, da han anføres som daglig Hovedsmand, forordnet paa Skibene til Vagt og Tilsyn.³

49. Søren Barfod nævnes Maj—Nov. 1562 som Skibshovedsmand; han var om Bord paa Herkules.²⁰

50. Herman Højer faar 1562, Avg. Ordre med Havfruen at hindre forbudne Varers Udførsel; han havde 48 Marks Lon. 1563 deltog han i Slaget ved Rønne som Løjtnant paa Hektor, der toges af Svenskerne,³²¹ hvorfor han Paaske 1564 anføres som fangen udi Sverige«. Paaske 1565 faar han atter Betaling.²⁰ Jfr. Nr. 209.

51. Peder Knudson nævnes 1556 som Hoftjener²⁰ og kaldes Hallands P. K.;⁷⁹ 1562 er han vistnok i Enkedronningens Tjeneste, men har i denne gjort sig skyldig i en Forseelse. Kongen lover vel 3. Juli, at han skal blive draget til Ansvar derfor; dog kan det ikke ske straks, da han er med paa Kongens udgjorte Skibe.^{2a} P. K. er da ogsaa blandt de Skibshovedsmænd, der faar Betaling til Mikaelis 1562, men derpaa »fik han Forlov«. ²⁰ — 1565, Juni befalede Kongen, at P. K. skulde være Admiral over Jagterne ved Elfsborg-Varbjerg (S. 78. 1569 sendes P. K. for at undersøge nogle Uregelmæssigheder ved Baadsmundsudskrivningen i Norge (S. 151). — En P. K. var Søn af Slotsskriver paa Københavns Slot Knud Pederson og Ane Hansdatter; det er vist ham, der 1565 og 66 omtales som den kgl. Maj.s Tjener, der oppebærer Skat i Baahus Len;¹¹ han var Foged i Vigen og tilsidst Slotsskriver i Oslo⁴⁷ og havde vist Raade, Ide, Aabygge og Frølands Skibreder 1568—69.¹⁸⁰ En P. K. var 1581 Lagmand i Oslo og fik 1582—85 Gods paa Tjørn og ved Baahus.¹³⁰ En P. K. Leve, Broder til Nr. 278 og 295 og Søn af Knud Wunkeson eller Knudson L. skriver sig 1580 til Næsbygaard.⁷⁷

52. David Bryske var Hofjunker og Hingstrider 1557—62. I 1559 havde han været til Osel med Hertug Magnus.⁷⁹ 1562 var han Skibshovedsmand, modtog Betaling til Mikkelsdag, men fik »Forlov«. ²⁰

53. Jakob Brokkenhus,⁷¹ til Damsbo var Søn af Mikkel B., der havde tjent som Admiral, og Karen Lykke Hansdatter ⁷⁷ (Broder

til Nr. 100 og 120 og fødtes 1521, 7. Apr. Han var Hofsinde til 1547 og havde dernæst flere store Len: Roskildegård, Aalborghus, Helsingborg og Landskrone. Ved Kongens Kroning afslog han at modtage Ridderslaget. Apr. 1562 sendtes han som Gesandt til Rusland S. 10 og blev efter Hjemkomsten Kongens Admiral, hvorpaa han atkærdigedes til Sverige. Om hans Færd som Søkriger se S. 23—31. Som svensk Fange maatte han 20. Juni drage ind i Stokholm i Jakob Bagges Triumftog. 1564 sad han indespærret paa Orby Slot alene med en »Dreng« og savnede gejstlig Trøst. En Skoledegn fra Roskilde, vistnok udsendt af Slægtningene, lykkedes det med stort Besvær at komme i Forbindelse med ham ved at udgive sig for svensk Feltpræst.¹⁰² 1566 var han Fange paa Svartsjø Slot. Her udstedte han 25. Maj Forpligtelse om at ville vende tilbage, hvis han paa den ham tilladte Rejse til Danmark for at forhandle om Udveksling mod Jakob Bagge intet Resultat opnaaede; 23. Juni underskrev han i Stokholm en lignende Obligation;¹¹ J. B. skal selv have taget Initiativet i denne Sag; Kong Erik gik ind derpaa, uagtet han mente, at J. B. ikke vilde kunne opnaa mere end andre, eftersom han ikke var meget godt anskrevet hos Kong Frederik. (J. B. mistede ogsaa ganske rigtig Stege Len⁸⁰ s. A., vistnok et Udslag af Kongens Ugunst. Men J. B. havde endvidere afgivet det Løfte, at han, hvis Rançoneringssagen mislykkedes, vilde give Kong Frederik tusinde Djævle og opsigse ham Huldskab og Mandskab og blive Kongen af Sveriges Undersaat, og med sine Slægtninge iværksætte en Stempling mod den danske Konge. Hertil vilde Kong Erik dog ikke ligefrem forpligte ham, men havde J. B. selv Lyst til denne Affære, skulde han faa Erstatning for alt det Gods, han eventuelt vilde miste i Danmark. J. B. takkede herfor og skal have underskrevet en ny Obligation desangaaende.¹⁰¹ Derpaa drog han til Danmark; Erik XIV. skrev til Enkedronningen her om hans Komme,¹⁰¹ som dog ikke var vel set af alle hans Standsfæller: »Jeg kan vel tro, at ham nogen Tiltale hænger paa«, skriver Hans Lavritson; »er det ham muligt at lægge dem fra sig og paa en anden, det vil ikke forsømmes. Men paa J. B.s Ansøgning om Udveksling kunde Kong Frederik ikke give noget andet Svar end det tidligere.⁸ Da Sendelsen saaledes var mislykket, skulde J. B. jo have »søgt Sveriges Gavn«, medens han endnu var i Danmark. Dette gjorde han ikke, og efter han (i Avg.) var vendt tilbage, stillede han for den svenske Konges Næmbd. 4. Dec. begyndte Sagen; han hævdede først, at han intet havde lovet, og da den sidstnævnte Obligation fremlagdes, paastod han, at han ikke havde hatt den Mening dermed. De andre danske, der var til Stede som Tilhørere, bad da om Sagens Opsættelse, for at de kunde gøre Forbøn hos Kong Erik. Dette tilstodes dem, men de udrettede intet. Næste Dag dømte Retten da J. B. som en æreløs, ordløs og utro Mand.¹⁰¹ — Mærkelig nok findes J. B. dog i 1567 blandt en Del Mænd, som Kong Frederik, der vel den Gang endnu ikke har kendt noget til J. B.s Forræderi, vilde udløse;¹⁰¹ men Fredsdokumentet af

1568 erklærer udtrykkelig, at J. B. (alene) vilde Kongen af Danmark ikke forløse.⁶¹ Dog sendtes han i 1569 atter til Danmark, maaske fordi hans Hustru, Susanne Bølle Ejlersdatter, var dødssyg, (hun døde 28. Juni); 3. Juni havde han først maattet underskrive et Forpligtelsesbrev om at ville udvirke en almindelig Udveksling;¹¹ men da hans Medfange og Ledsager paa denne Rejse, Klavs Skel Nr. 85), er blevet fri, har J. B. vist ogsaa faaet sin Frihed og har maaske tilkøbt sig den; thi 1570 indbetalte han i Rentekamret 5000 Dlr., som han havde tilsagt Kongen.^{11f} 1577, 17. Okt. døde han paa Damsbo.⁸²

54. Bertel Svart havde i Foraaret 1563 lovet J. Brokkenhus at ville lade sig bruge paa Orlogsskibene mod at faa Frihed for borgerlig Tyng; senere klager han over at være sat i Skat og belagt med Indkvartering, og Kongen stadfæster da Admiralens Løfte til ham (30. Juni). 1567 er han Borger i Helsingborg og faar forskellige Begunstigelser.¹

55. Hartvig Skram til Dejbjerglund, Søn af Ove S. og Mette Juell Pallesdatter,¹⁸ nævnes 1547 og var til Skibs 1563 ved Paaske;²⁰ senere, under P. Skram, kæmpede han 11. Sept.¹⁵ 1566, 3. Jan. nævnes hans Hustru Kirstine Skovgaard Jørgensdatter som Enke.¹

56. Peder Lykke⁸⁹ til Skovsbo var Søn af Joakim L. og Maren Bille Pedersdatter og fik 1563 Brev paa Klingstrupgaard; i Marts skulde ham mælde sig hos J. Brokkenhus¹ og har som Løjtnant paa Kristoffer deltaget i Rønneslaget;^{32p} senere var han Kristoffers Chef og fik i Nov. betalt, hvad han havde udlagt til Skibsbehov.²⁰ Kort efter døde han og jordedes 16. Dec. i Nikolaj Kirke i København.³⁸ Hans Enke Lisbet Urne Jøhansdatter ægtede senere Nr. 203.

57. Peder Hvitfeldt til Engestofte og Skibelundgaard⁷¹ var Søn af Otte H. og Barbara Blaa Eriksdatter og blev gift med Anna Urne Jørgensdatter.⁷⁷ Han havde været Slotsfoged paa Bergenhus, da han 1547 blev Norges Kansler og fik Brev paa en Del Len. I Nedenæs Len bygger han 1554 Skibe for Kongen;²⁰ 1555 og 57 udtager han Baadsmænd i Norge; hugger 1556 Skibstømmer, underhandler 1557 med Byerne i Norge om Drægtigheden af de Skibe, de skal stille; bygger 1559 det Skib, som Nedenæs Len skal udrede; har 1556—57 Tilsyn med Marinestationen Flekkerø, dens Montering og Forsyning; skal 1557—58 anordne, naar de Eskadrer, der skal værne Stationen, maa sejle hjem, og Borgerskibene skal have al Besked af ham og være ham lydige.¹³⁰ — 1560 klagede en Franskmand over at have lidt stor Æret af ham.¹ Ved Paasketid 1563 er P. H. Hovedsmand paa Kristoffer von Lybek;²⁰ i Juni skaffer han Flaaden Skibe, Skyts og Baadsmænd (S. 36) i Sundet¹ og har dernæst under P. Skram deltaget i Slaget 11. Sept., og det er ham, der

afgiver det skarpeste Vidnesbyrd mod Merkurius'es Opræden paa denne Dag.¹⁵ Det var vel paa dette Togt, at P. H. tog et Skib med Gods, hvoraf P. Skram mente sig berettiget til at kræve den 1ode Penning;¹ i 1564 tik P. H. Betaling for Tjære, som hans Pinke vistnok Den blaa Jagt havde taget som Bytte i Vester sø.²⁰ Om hans Admiral-gjærning paa Holmen se S. 47. 1564 udgik Brev om, at P. H. ikke kunde fungere som Norges Kansler, da han var forordnet til at løbe ud med nogle Orlogsskibe;¹³⁰ han kom i Østersøen med 6 Skibe (S. 40), og siden har han vist været Underadmiral under H. Trolle, skønt han ikke nævnes med denne Charge. Han var Chef paa Merkurius, som blev lækt og maatte reparere i Bodekul. Imedens sendtes P. H. paa Morian som Admiral til Varnemynde (S. 62), da han var »beskedens forstandig» nok til at handle med de »vittige Folk der i Rostok.⁸⁰ Efter Tilbagekomsten er han atter traadt over paa Merkurius, der stadig var svagt og tilmed led meget af Sygdom om Bord. Han hjemkom med sit Skib i lige saa ynkelig Tilstand som den øvrige Flaade, men er udlobet igen med en mindre Eskadre mod Stralsund (S. 72—73). Ved denne Tid omtales det, at P. H. bygger Skibe i Norge (S. 108), og at han har solgt Kongen ét (S. 75). Om hans Uheld til Søs 1565 se S. 78—82. Efter sin Hjemkomst fra Nydyb udsendtes P. H. atter i Juli som Chef paa Akilles;²⁶ senere har han maaske gjort Nytte paa Holmen.⁸ 1566 var han Chef paa Borgmesteren af Rostok, deltog i Slaget 26. Juli, men var, efter hvad der fortælles, Rædselsnatten 28. Juli slet ikke om Bord, men opholdt sig i Visby.⁶¹ I Avg.-Sept. udsendtes han saa med en mindre Eskadre (S. 128). 1567 skulde han til Nederlandene (med 2000 Dlr.)²⁰ for at hverve Baadsmænd; derhos tillodes det ham at lade et Skib løbe til Narven med Salt. Efter at have brugt 4—500 Dlr. endnu,¹ vendte han tilbage i Maj og sendtes i Juni til Varbjergs Undsætning (S. 130. 132. — I Sundet blev der standset et Skib, ladet med russisk Ejendom, hvilket P. H. havde »bestillet og stafferet». 31. Okt. befaler Kongen, at P. H. i den Anledning skal fængsles paa Slottet. En ny Ordre af 18. Nov. viser, at Kongen endnu ikke er adlydt og endnu ikke formildet. P. H. saa nu Lejlighed til at flygte til Danzig, men da Kongen havde erklæret at ville give ham Lejde, hvis Russerne vilde indvillige deri, opnaede han 6. Sept. et 4 Maaneders Lejdebrev;¹ dog vilde Russerne, med hvem han nu forhandlede, ikke give noget endeligt Svar, før de fik Fuldmagt af deres Herre, »Grotfyrsten af Moskov, og derfor forlængedes Lejdet til Paaske 1569;⁵ paa Københavns Raadhus er det derpaa kommet til Forlig med Russerne paa den Betingelse, at Grotfyrsten senere skulde tilfredsstilles. P. H. havde sammen med Kristoffer Valkendorf og Medredere haft den Plan paa egen Bekostning at opsoge Grønland mod at faa Eneret paa Sejladts til Landet; men videre Efterretninger herom savnes.⁴⁴ P. H. ejede en Gaard i København, hvor en Gade har Navn efter ham. 1573 vilde Hvitfeldterne tilforhandle sig et kgl. Skib (S. 166). P. H. døde 1584.

58. Peder Daa⁷⁷ var Søn af Klavs D. og Anne Lykke Pedersdatter. 1562 tjente han F. Brokkenhus og »varede« russiske Gesandter i København.¹⁴ 1563 ved Paaske er han Skibshøvedsmand og kæmper som Løjtnant paa Akilles i Slaget 30. Maj;³²⁰ ogsaa i Slaget 11. Sept. har han deltaget.¹⁵ 1564 er han i Marts F. Brokkenhus'es Løjtnant paa Solen og senere Chef paa Bysens Løve, efter at det havde været sendt til København for at reparere. Efter Slaget 14. Avg. bliver han (og Skibet) taget af Fjenden (S. 69) og beder fra Kalmar om Udløsning (se Nr. 29). 1567, Dec. forpligtede han sig i Stokholm til at ville holde sig ærlig i sit Fængsel;¹¹ 1568 sendtes han fra Upsala til Hertug Johan i Stokholm for paa de danske Fan-gers Vegne at udvirke et mildere Fængsel for disse,⁴¹ og 1570, 6. ell. 16. Juni udstedte han sædvanlig Obligation angaaende Birge Isak-søns Udveksling.¹¹ Dog berettes, at han i Sept. 1567 er druknet i en Aa paa Hjemvejen fra Sverige.⁷⁷ At P. D. i 1570 har været hindret i at rejse, ses af en Paategning paa et Brev af 26. Juni, som gav Albert Bek (Nr. 68) Tilladelse til at lade sig udveksle: »Haver jeg A. Bek annammet denne P. D.s Fribrev med mig, at om B. Isakson kommer los for samme Brev, skal dette være magtløs; eller om Brevet, som Peders Fribrev er, kommer til Stedes [i Sverige] igen, er det og magtløs.«¹¹

59. Wilcke (Wülich) von Deckelborg nævnes 1563—67 som Skibshøvedsmand med 72 Marks Aarsløn.²⁰

60. Otte Galskyt⁷⁷ til Sønderskov og Plovstrup, Søn af Tomas G. og Anna Stensøn, var Hofjunker til o. 1562. 1560, Maj betaltes ham, hvad han havde udlagt og fortæret paa det Tog mod »Øxel, der han blev nedlagt.²⁰ hvorved hentydes til den litfandske Parti-gænger Konrad Uexküll, der blev dræbt paa dansk Foranstaltning.⁴⁹ 1563 var O. G., der havde faaet Pederstrup Birk som Len, til Søs med Kongens Orlogsbojert, der tog en Prise, som uheldigvis tilhørte den lybske Landfoged paa Bornholm;¹² derfor fik O. G. kun Fetaljen, der var om Bord og var hans »rette Bytte«, godtgjort med Penge.²⁰ 1564, Marts er han Chef paa Flyvende Gejst, sejler under H. Trolle i Ostersø, sendes i Juni til den pommerske Side og kommer 27. Juli tilbage; 16. Sept. skal Gejsten o. fl. vare paa Stralsund⁸⁹ og bringe et Truselsbrev til Grejfsvalde;¹⁸⁰ i Nov. er han hjemkommet og bestemmes til Chef paa Engelske Mikael,²⁰ hvormed han opererer 1565 ved Elfsborg-Varbjerg (S. 77); men 12. Juni beordres han til Ostersø,¹ er i Juli Chef paa Flyvende Gejst under O. Rud²⁶ og i Efteraaret paa Elefanten.²⁰ 1566 skal han møde 7. Apr. og bliver Chef paa Svanen, deltager vel i Slaget 26. Juli, men undgaar Skibbruddet ved Gulland.⁶¹ 1567 udtager han Baadsmænd paa Langeland og skal derpaa møde 7. Apr. til Skibs; da A. Olson som Admiral ved Marstrand syntes at forsømme sin Pligt, udsés O. G. eventuelt til at træde i hans Sted; men i Eskadren, der skal undsætte Agershus og

udsejler 12. Maj, er O. G. Svanens Chef. I Okt. var han Admiral over 4 Skibe, der laa færdige som Reserve; han skulde udsendes til Østersø at styrke S. Frankes Eskadre (S. 139). 1568 opererer han ved Værbjerg (S. 148), men afløses nogen Tid af S. Franke.¹ 1570 fik han Brev paa Dal Præstegæld i Norge og 1572 paa 1 Gaard og 1 Bol ved Nørrejyllands Grænse mod at paasé, at intet Kreatur passerede Kongeaen ved Foldingbro uden at svare Told.¹⁰³ 1574 skulde han bruges til Skibs og møder 28. Marts. Men Sept. 1575 blev han ihjelslagen i Ribe af Jakob Skram.¹

61. Oluf Daa⁷⁷ var Søn af Erik D. og Inger Present Torbernsdatter (og altsaa Broder til Nr. 28 og 32). Da han Feb. 1563 havde været til Gilde i Bergen, udøvede han paa Hjemvejen fra Gildetstedet adskillige Voldsomheder, rev nogle Mænd i Skægget, slog andre med sit Væрге etc.¹³³ Ved Paasketid er han Skibshovedsmand (med 60 eller 75 Marks Løn), kæmper under P. Skram i Slagst 10.--11. Sept.¹⁵ og er hjemme i Nov.²⁰ 1564 deltager han i Trondhjems Undsætning (S. 50) og støder 31. Avg. med Falk von Bergen til H. Trolles Flaade, sendes 16. Sept. til Pommerns Side og med Truselsbrev til Grejfsvalde og tvinger en lybsk Fribytter, som med Urette havde gjort Landgang paa Rygen, til at gøre Afbigt.¹⁸⁰ 1565, Feb. beordres han til Skibs, udtager Handelsskibe i Sundet til Krigsbrug (S. 93) og tjener under H. Trolle og under O. Rud som Chef paa Floris;²⁶ i Slaget 7. Juli blev han eller hans Skib (S. 97) »skudt tvende Sted igennem».³² 1566 skal han møde 7. Apr. og bliver vel Chef paa Kind Gottes;³⁴ skulde han være undgaaet Forliset 28. Juli? Hans Løn beregnedes indtil 10. Okt.²⁰ Han er vist død ugift.

62. Malte Jønsøn (Sehested)⁷¹ til Holmegaard, Vellingshøj og Højris.³²⁰ Søn af Jens Tomesøn og Anne Juel Maltedsdatter, var 1548 Hofsinde. 1563, Marts skal han straks mælde sig hos J. Brokkenhus, under hvilken Admiral han som Officer paa Hjorten blev svensk Fange 30. Maj;¹⁵³ han interneredes paa Tavastehus i Finland, hvor han sad i et »kristeligt Fængsel«. Efter at have udstedt sædvanlig Forpligtelse 1567, 20. Feb.¹¹ sendtes han til Danmark og blev udlost.⁴⁹¹ 1575 blev han Landsdommer i Nørrejylland og døde 1592, 17. Apr. Han var gift med Sofie Bille Klavsdatter.⁸³

63. Mads Stensøn (Laksmænd)⁷⁷ til Rønneholm. Søn af Sten Stensøn L. og Merete Stalder Bjørnsdatter, og gift med Merete Størle Pedersdatter.¹⁸ nævnes 1541 og blev 1557 Landsdommer i Nørrehalland. 1563, Marts skulde han straks mælde sig hos J. Brokkenhus og blev Officer paa Herkules; 30. Maj toges han til Fange.¹⁵³ 1565, Marts underskrev han en Forpligtelse angaaende Fangers Udløsning og sendtes til Danmark, hvorfra han vendte tilbage med det Svar, at Kristoffer Andersson Gyllengrib skulde blive udvekslet mod ham, naar han kunde præstere Bævis fra Kong Erik for, at han selv

virkelig var frigivet af denne. Dette Bevis opnaaede M. S. og, mod ny Forpligtelse af 22. Juni, vendte han tilbage til Danmark; men nu var Kristoffer Andersson blevet syg og kunde ikke rejse, hvorfor det befalede M. S. at begive sig tilbage til Sverige og holde sit Fængsel som en ærlig Mand. I en Samtale, han havde med Kong Frederik paa Bremerholm, foreslog M. S. at ville skrive til Kong Erik og udbede sig dennes Tilladelse til at blive i Danmark, til Kristoffer blev rask; men efter at have talt med Rigsraaderne mente Kong Frederik, at det vilde skade hans gode Navn og Rygte, hvortor han 25. Avg. befalede M. S. øjeblikkelig at rejse tilbage til sit Fængsel.¹ Her havde han det saa trangt, at han maatte laane 100 Dlr. af selve »Jutehaderen Jöran Person,⁴⁹⁷ og han skal, inden Aaret var omme, være død i Aabo af Pest.⁴¹ Hans Søn var Nr. 265.

64. Jørgen Splid (Fasti)⁷⁷ til Mindstrup og Møltrup, Søn af Palle S. og Helvig Krabbe Mogensdatter, nævnes 1536. 1563, Marts befales det ham straks at begive sig til København og tage Besked af J. Brokkenhus.¹ Han havde Aalegaard i Pant, var gift med Karen Dyre Iversdatter og levede endnu 1577.

65. Jørgen Prip til Brudager, Søn af Jørgen P. og Margrete Stifeldt Andersdatter, var gift med Agnete Schenck.¹⁸ 1563 fik han i Juni Søbrev (S. 38) paa at løbe i Øster- og Vestersø med Svanen for at hindre Tilførsel til Sverige.¹ Skibshovedsmand havde han dog været fra Paaske, (han havde deltaget i Slaget ved Rønne som Løjtnant paa Svanen³²⁹), og var det endnu til Nov.²⁰ 1565, Jan. var han Hovedsmand over 800 Udbudsknægte fra Aalborg Len, men i Avg. omtales hans Hustru som Enke. Han havde Pandumgaard og Snardrupgaard som Len.¹

66. Erik Bille⁸⁶ til Lindved, Søn af Knud B. og Berete Rønnow Markvardsdatter, fødtes 1520 og fik 1554 Sallingherred Len. 1563, Marts indkaldes han til Skibs og modtog Besked af J. Brokkenhus. Han har dog næppe sejlet under denne Admiral, eftersom han i Apr. blev Proviantmester paa Fyn og i Juni skulde monstre Bønderne i sit Len. 1564 skal han atter møde (16. Apr.) til Skibs, men mere vides ikke om hans Søfærd. 1565 deltog han i Svarteraa-slaget, 1566 kaldtes han til København, men vistnok kun for at laane Kongen Penge; 1567 fik han Odensegaard Len.¹ Han var gift med Karen Marsvin Pedersdatter og med Geske Brokkenhus Mikkelsdatter, døde 1573, 3. Juni og jordedes i Vor Frue Kirke i København.

67. Frans Dyre⁷⁷ til Damsgaard, Dyreholm og Palstrup³² var Søn af Iver D. og Anne D. Povlsdatter. Han synes at have været en meget voldsom Mand, der bl. a. laa i Fejde med Henrik Blome, Lensmand paa Hald.³² 1563 var han til Søs og i Maj om Bord paa Merkurius, men i Juli Chef paa Flyvende Drage, deltog i Slaget

11. Sept.¹⁵ og fik Afregning i Nov.²⁰ 1564 er han med H. Trolle i Osterso og bliver sat i Juli til Chef for Dragen, som han skal føre til København; senere synes Nr. 16 at have været Hovedsmand over Skibet.⁸⁹ 1565 fik han i Marts Sobrev til at sejle med Forlorne Son fra Gulland til København. 1566 er han i H. Lavritsons Flaade paa Falken, men undgaar Skibbruddet 28. Juli. 1567 skal han møde 6. Apr. for at tjene til Skibs. Han døde 1569, 5. Okt. paa Dyreholm; hans Hustru hed Kirsten Kaas Mogensdatter. «F. D. var og derhos, da en Vise om Frk. Annas Bryllup, (der holdtes 1548), blev »lagt« af en vis Ove Lavritsøn.¹¹¹

68. Albert Bek⁷⁷ til Beldringe og Olstrup, Søn af Rente-
mester Jokim B. og Anne Ravensberg Jakobsdatter og Broder til Nr. 157, blev 1563 Skibshovedsmand. Admiral J. Brøkkenhus vilde sætte ham til Løjtnant hos L. Anderson paa Hektor, men Kongen ønskede (26. Maj), at han ikke skulde have nogen selvstændig Kommando, men at han skulde være »stille« hos Admiralen eller en anden Officer.¹ Endnu inden denne Befaling kunde blive adlydt, toges A. B. til Fange om Bord paa Hektor.^{32p} 1567, Dec. forpligtede han sig til at holde sig ærlig i sit Fængsel og 1570, 26. Juni (se Nr. 58), at han vilde forløse Tor Bonde.¹¹ Ved denne Tid er han da vel blevet fri. Han var gift med Karen Galt Pedersdatter og levede endnu 1597.

69. Arild Olsøn fører 1566 en halv Hjort i sit Vaaben⁸ og kunde formodes at være en Slægtning til Lavrits Olsøn Gren, der førte et Hjortehoved i Vaabenet, hvis han da ikke, hvad der dog er mindre sandsynligt, er en »ufri«, der har taget ovennævnte Vaaben til Bomærke. I ethvert Fald er han ikke identisk med den senere Lagmand i Oplandene Arild Olsøn Gyldensø til Krogsbøl, der 1591 førte et Mandehoved i sit Vaaben. (Velvillig Meddelelse af Hr. Arkivar A. Thiset i Rigsarkivet). — A. O. kom i Tjenesten ved St. Hans Tid 1563 med 90 Marks Løn.²⁰ 1564, Marts bestemmes han til Chef paa Enckhuyzer Jomfru, som skulde sendes forud for Hovedflaaden for at skaffe Kundskab om Fjendens Stilling. 16. Sept. sendes han (under O. Trondsøn) ud paa det revalske og rigaiske Farvand.⁸⁹ 1565 er han under P. Hvitfeldt Chef paa Falk von Bergen, som sendes mod Stralsund (S. 81). Efter Hjemkomsten fra det ulykkelige Togt anvendtes A. O. i »Norge« (ved Marstrand osv.) baade Resten af dette Aar (S. 78) og i 1566, men havde nær paadraget sig Kongens Ugunst (S. 123, 131). 1568, Marts affærdiges han for at skaffe de i Norge udtagne Baadsmænd til København.¹³⁰ I 1569 hører vi intet videre til ham, men i 1570 dukker han op igen som Befalingsmand paa Holmen. (S. 161, 172). Om hans Gaard og hans Embedsbolig i København er talt S. 184. 1574 fik han en Gaard (Neldager?) i Luggude Herred i Mageskifte for en Gaard, han havde ejet i Frosteherred;¹ tillige tillagdes ham Kronens visse Rente af Ejds-

berg Sogn.¹³⁰ I Maj 1576 fik han en Lønningstørhøjelse paa 100 Dlr., der ogsaa skulde gælde for Aar 1575. Han omtales S. 103, og endnu 13. Feb. 1578 betaltes noget efter A. O.s Befaling,²⁰ men 26. Feb. skal han være død (S. 183); hans Enke, Fru Kirstine Ulfeldt paa Neldager i Luggude Herred, omtales i Juni 1578.¹ A. O. var Broder i Danske Kompagni siden 1576.³³ En »A. O.s Pinke benyttedes i Holmens Tjeneste.²⁴

70. Erik Hansøn (Schønnebøl)⁷¹ var Søn af Hans S. og Maren Bernhofs Eriksdatter¹⁸ og blev, da han i sin Ungdom havde foretaget Sørejser i Sydevropa, antaget til Skibshovedsmand ved St. Hans Tid 1563 med 90 Marks Løn: da han fik Hofklædning indtil Mikkelsdag 1564, har han tjent de to Aar.²⁰ 1565, 26. Avg. stod paa Bergenhus velbyrdig Svend, Foged paa Nordmøre. E. H.s Bryllup med Jfr. Brynhilde Benkestok, der var udredet paa Spansk.¹³⁰ Han var i en Del Aar Lensmand over Lofoten og Vesteraalen og forfattede 1591 en Beskrivelse over disse Landstrækninger.

71. Kristoffer Basse til Sørup,⁷⁷ Søn af Basse Kristoffersøn B. og Margrete Neb Klavsdatter og Broder til Nr. 44, var i 1524 vistnok udenlands og kom da i saa stor Nød, at han maatte laane 8 Gylden, da hans Fader ej vilde hjælpe ham. 1563 ved St. Hans Tid blev han Skibshovedsmand med 60 Marks Løn og sejlede under P. Skram.²⁰ 1564 var han vist Chef paa Sundiske Engel og skulde ledsage Svenske Jomfru til Bodekul.⁸⁹ Endnu 1565 ved Paaske hævede han Løn.²⁰

72. Henrik Høg blev Skibshovedsmand ved St. Hans Tid 1563 med 60 Marks Løn²⁰ og var en Tid bestemt til Officer paa Svanen. 1564, Jan. skaffer han nogle i Jylland udtagne Baadsmænd til København, og i Marts er han udset til J. Brahes 2den Løjtnant paa Arken.¹ 1565 hæver han Løn til Paaske.²⁰

73. Erik Mortensøn (Godov) til Nørgaard⁷⁷ og Urup i Rynkeby Sogn⁷⁵ var Søn af Morten Erikson og Mette Mortensdatter og blev ved St. Hans Tid 1563 Skibshovedsmand 60 Mark, hvorefter han stod under P. Skrams Kommando i Østersø;²⁵ han fik senere Erstatning for noget Gods, han da havde gjort til Bytte og som han overlod Kongen.²⁰ 1565 i Juni holder han Strandvagt med 400 Knægte paa Møen.¹ Fra 1571 er han atter i Søtjenesten og i Apr. Chef paa Nattergalen under H. Gyldenstjerne i Vestersø;¹ 22. Avg. udsendes han igen til samme Farvand, men som Admiral over Norske Galej og 3 andre Smaaskibe (S. 171). 1573, Juli ligger han med Svenske Jomfru paa Strømmen.⁹⁷ 1574 skal han møde 28. Marts og bliver Chef paa Forgylde Maage, der skal efterstræbe Fribyttere i Vestersø (S. 178). 1576, Maj fik E. M. som Hovedsmand paa Hanen 3 Maaneders Proviant.²¹ 1583 havde Kongen først paa-

tænkt at skaane E. M. for at bruges til Skibs for hans Alderdom, men bestemmer dog i Feb., at han skal være om Bord paa et af de Skibe, der skal lægges paa Strømmen.¹ E. M. havde nogle Smaalén, var gift med Elsebe Gyldenstjerne Olufsdatter og døde o. 1588 som Slægtens sidste Mand.

74. Oluf Trondson blev Skibshovedsmand 1563 ved St. Hans Tid 60 Mark, men har maaske allerede ved Paaske været om Bord paa Sundiske Engel;²⁰ deltog i Slaget 11. Sept.¹⁵ og fik udlagte Penge godtgjorte i Dec.²⁰ 1564, Marts er han Chef paa Mejer von Dansken,²¹ der dog kom noget senere til H. Trolles Flaade; i Sept. skal O. T. paa Enhjørningen søge at opsnappe den svenske Kansler mellem Pommern og Sverige, og dernæst sendes O. T. som Admiral over Enhornet og 2 à 3 andre Skibe til Lifland for muligvis at overvinde der (S. 70). Han skal være druknet i Fejdetiden.⁷²

75. Lavrits Norby kom i Tjeneste 1563 ved St. Hans Tid 60 Mark.²⁰ 1564 henter han Skibsmaterialier fra Elfsborg til København med Lødsmandspinken;¹ ogsaa 1565 er han i Tjenesten²⁰ og 1566 Løjtnant hos M. Sehested paa Gabriel,⁴¹ som undgaar Forliset ved Gulland. 1567 er han Chef paa Havfruen,²⁰ som skal medvirke ved Agershus's Undsætning. 1570, Apr. udtager han Baadsmænd i Skaane og sættes i Marts til Chef paa Bullen under S. Franke. Endelig faar han Nov. 1573 nogle Kirketiender mod at lade sig bruge til Skibs, naar det befales.¹

76. Enevold Kruse til Vingegaard⁷⁷ var Søn af Kristoffer K. og Anne Sefeldt Tygesdatter og Broder til Nr. 91. Han var i 1563 først Proviantmester, men kom dernæst til Skibs som Chef paa Falk von Aalborg under P. Skram²⁰ og deltog i Slaget 11. Sept.¹⁵ 1564 udnævnes han til Chef for Morian, og 5. Juli vil H. Trolle sende dette Skib til Rostok for at tage et svensk Krigsskib der, men sætter P. Hvitfeldt til Admiral over Eskadren om Bord paa Morian.⁸⁹ 1565, Feb. udskrives E. K. til Skibs, men det ses kun, at han i Nov. har udtaget Baadsmænd i Jylland. 1566 skal han (Feb.) følge udskrevne Baadfolk til København, hvor han selv skal møde 21. Apr. for at tjene til Skibs; samme Befaling faar han selv ogsaa i 1567, men hvad han udrettede, vides ikke.¹ Han var død 22. Maj 1573 og var gift med Maren Rod Tomasdatter og med Dorte Vesteni Lavritsdatter. Nr. 296 var hans Søn; Enevold K. (død 1626) og Gabriel K. (død 1647), begge Kristian IV.s Skibsofficerer, var hans Sønnesønner (se C4., 175 og 177).

77. Kristiern Juel til Udstrup, Søn af Mogens J. og Dorte Krabbe Mogensdatter og Broder til Nr. 81, var gift med Anne Lunge Kristoffersdatter.¹⁸ 1563 var han til Skibs under P. Skram²⁰ og deltog i Slaget 11. Sept.¹⁵ 1564 bestemmes han til Chef paa Gribben

von Kongsberg. 1565 er han atter til Skibs ved Elfsborg (S. 77), maaske paa Gribben; men 12. Juni skal han begive sig med dette Skib til Ostersø og kæmper derpaa under O. Rud:²⁶ i Nov. udtager han Baadsmænd i Jylland. 1566, da han skal møde 21. Apr., bliver han Chef paa Elefanten, deltager i Slaget 26. Juli og redder sig ikke uden Havari ved Visby 28. Juli.⁶¹ Han faar nogle Tiender, Livsbrev paa Bækkemarkgaard og Brev paa Snegaard.¹ 1566 og 67 synes K. J. (S. 109) at have fungeret som Holmens Admiral. Han døde 1585.

78. Niels Madsøn (Skade)⁷⁷ til Skovbylund (Skabelund), Søn af Mads Jønson S. og Kirsten Høg og gift med Maren Nielsdatter, er 1563 i P. Skrams Flaade som Chef paa Papegøjen,²⁰ udses 1564 til Chef paa Høgen under H. Trolle, og skal ogsaa til Skibs Foraar 1565. 1566 skal han møde 21. Apr., fører nogle i Jylland udskrevne Baadsmænd til København, faar 21. Juni en Kongetiende¹ og forliser 28. Juli med Solen, hvorpaa han var Løjtnant.⁶¹

79. Hans von Hassel har været til Skibs i 1563.²⁰ 1564, 11. Sept. blev H. v. H., Hovedsmand paa en Pinke, jordet i Bergen; han skal tilforn have tjent den svenske Konge.¹³³

80. Hans Hess, Skibshovedsmand, faar 1563 en Hofklædning skænket »for den Bøjert, han hjalp kgl. Maj. at faa til Købs«. ²⁰ En H. H. nævnes dernæst som Enspænder 1567—74; 1568 var han i Lifland, men fra 1574, 11. Apr. skulde han herefter have Hovedsmands Besolding.⁷⁹ I Begyndelsen af 1576 var han til Skibs, thi 22. Dec. forud udstedtes Søbrev for ham som Chef paa Juppiter, der skulde ud efter Fribyttere.⁹⁹ 1578, 21. Marts aftakkes han, da Kongen ej mere behøver hans Tjeneste.¹

81. Jens Juel til Alsted,⁷¹ Søn af Mogens J. og Dorte Krabbe Mogensdatter, og Broder til Nr. 77, var i 1557 af Rigsraadet blevet foreslaaet til Løjtnant hos den Admiral Borge Trolle, der eventuelt skulde sættes over Flaaden.⁸² 1554 blev han Lensmand paa Aarhusgaard og skulde føre Tilsyn med Pasningen af Anholt Fyr, som baade 1561 og 62 »blussede ilde«. 1563 var han om Børd paa Fortuna, hans Svigerfaders Admiralskib; han forhandlede med de svenske Gesandter om Overfart til Rostok (S. 39) og deltog i 11. Sept.-Slaget, men da Flaaden laa ved Karlsø, døde han 21. Sept. paa Fortuna; (»12. Okt.« S. 44 er en Fejl). Han jordedes i Aarhus Domkirke.⁷⁴ Hans Hustru hed Anne Skram Pedersdatter.

82. Iver Juul til Bigum var 1563 til Skibs under P. Skram og kæmpede 11. Sept.¹⁵ 1564 er han Chef paa Bjørnen og sendes i Juni fra Karlsø (som Admiral) med Bjørnen og Gejsten ad den pommerske Side: 27. Juli kom han tilbage til Flaaden ved Bornholm.⁸⁰

25. Dec. befales det ham at kæmpe til Lands, og han faar ikke — som andre af hans Fæller — Modordre.¹ Da Bjørnen i 1565 atter sendes til Nydyb, er I. J. vist ikke Høvedsmand derpaa.

83. Klavs Holst var 1551 i Fængsel i Svenborg, men kom løs mod en Orfejde.¹ 1563 klager Dromningen af Skotland over, at K. Holster. Kaptejn paa et dansk Skib, har plyndret en Skotte;³⁰ og i samme Fejde havde en af Kaptejnerne over Kongens Udliggere, K. H. under Norge frataget et fransk Skib noget Gods; herover fortes Klage 1578. Kongen erindrede ikke Lejligheden; men hvis K. H. endnu levede og var i Tjenesten, skulde der gaa Dom i Sagen.¹

84. Albert Bornholm omtales 1563, Avg., da han skulde være paa Skib hos Hr. P. Skram, og 1564, Marts, da han fik Besolding som Skibsløjtnant.²⁰

85. Klavs Skel Dyre⁸⁷ til Hesselballe og til Endrupholm var Son af Niels S. og Berte Vind Henriksdatter⁷⁷ og Broder til Nr. 133 og til Hans S., der 1563 var i svensk Søkrigstjeneste. 1563 er han Chef paa Nordmand og deltager først i Slaget ved Rønne³² og dernæst vist i Elfsborg Belejring og Erobring, siden han faar Erstatning for Ankere og Tov, han havde gjort til Bytte ved Elfsborg;²⁹ han faar ogsaa Erstatning for stralsundsk Gods, han havde taget paa en bornholmsk Skude.²⁰ 1564, Marts bestemmes han til Chef paa Engelske Ketze¹ eller Mikael, der i Juni af H. Trolle sendes paa Kundskab mellem Karlso og Skærene: 16. Sept. udsendes han som Admiral over Engelske Mikael, Falken og Gejsten for at afskære Sverige Tilførsel fra Stralsund (S. 70). 1565 skal han igen til Skibs til Foraaret; en Retssag opsættes af den Grund.⁸⁷ Han var Chef paa Nattergalen under P. Hvitfeldt til Nydyb, men maa sætte Skibet paa Land og rejse hjem. I Slaget 7. Juli er han Løjtnant paa Jægermesteren²⁶ og fanges. 1566, Feb. sendtes han til Danmark for at udløse Jakob Bagge¹¹ men vendte i Apr. tilbage med den Besked, at det ikke kunde ske, da J. Bagge ej blot var dansk, men lybsk Fange.¹ 1567, Dec. maa han love at holde sig ærlig i sit Fængsel, men efter ny Forpligtelse af 3. Juni 1569¹¹ bliver han udvekslet, og i Avg. er han kommet hjem, hvorfor en tidligere udsat Retstrætte nu kan forfølges imod ham.¹ 1570, Maj ligger han som Skibshøvedsmand i Sundet og har arresteret 2 meklenborgske Handelsskibe, men de frigives, og han selv skal med sit Skib løbe tilbage til København.¹ Senere 1577—79 havde han Vardøhus Len. Han døde 1590 og jordedes i Nykirke.³³ Han var gift med Mette Vohnstfeth Henriksdatter.

86. Arild Hake var 1548 Raadmand i København og blev Borgmester Nov. 1565;⁴⁷ han leverede 1560 Boldavit til Bremerholms Behov.²⁰ og blev i Fejden Kongens Skibshøvedsmand; som saadan

tog han en Skude fra de svenske.¹ I Juni 1569 aftakkedes han som Borgmester og 26. Okt. 1500 døde han. Hans Hustru hed Kristine Hansdatter.⁴⁷

87. Bloch (Ploch) von Münster blev 14. Feb. 1564 antaget som Skibshovedsmand (60 Mark: han var Chef paa Nordmand under H. Trolle, men maa i Søen (i Sept) afgive det meste af sit Mandskab, da Skibet var lækt og maatte hjem. Senere vilde H. Trolle sende Skibet med de 3 andre til Lifland, hvor de eventuelt skulde overvintre.⁸⁹ 1566. Maj har han ligget ved Varbjerg-Marstrand; han maa der udlevere 2 Falkoner til Baahus Slot.¹³⁰ 1567 er han paa Toget til Agershus Chef paa Elfsborg Pinke.^{88b}

88. Asmus Storm var antaget som Skibshovedsmand 1564, 25. Feb. og nævnes endnu ved Mikkelsdag.²⁰ Han var Chef paa Skotske Pinke og sendtes i Sept. til Lifland, hvor han eventuelt skulde overvintre.⁸⁹ 1565, 27. Okt. dømmes han af Kong Eriks Næmbd til Døden som Rømningsmand,¹⁵⁵ hvad enten han før har været i svensk Tjeneste, eller han har været Krigsfange og er derpaa flygtet.

89. Jens Jude skal Marts 1564 føre Sild fra København til Danzig paa Skibet Job.¹ I Fejden tog J. J. en fremmed Baad ved Marstrands Brygge og brugte den i Skærene uden nogen kgl. Ordre. Da Sagen blev taget for i Retten, mødte J. J. ikke, hvorfor der afgaves den Kændelse, at han skulde have tabt Sagen, hvis han ikke gav Møde.¹³⁰ En J. J. var Enspænder ved Aarene 1567—73.¹ En ufri Mand J. J. var gift med Kirsten Høg Tomasdatter.⁷⁷

90. Mikkell Zelle eller Skriver nævnes 1542, og boede 1547 i København i Store Færgestræde.⁴⁷ 1549, da han faar Søpas for 2 Skibe til Norge og til Holland, er han Byfoged. 1555 har han Part i Svanen, der farer paa Spanien. 1556 tildeltes ham Følgebrev paa Færøerne med Tilladelse til at besejle Lenet; et Aars Tid efter fik han Brev paa Rosbæk Mølle,¹ da han nu var Borgmester.⁴⁷ 1559 havde Hertug Magnus og hans Folk en Tid haft Herberg hos ham og ikke blot fortæret Ol og Mad, men ogsaa ført de Duge, Haandklæder og Tinpotter med sig, som de havde brugt.²⁰ Da M. S. uden Medejeren Hartvig Billes Vilje havde solgt en Skibspart i Svanen, blev der anlagt Sag imod ham, og det var sikkert en Følge af denne Rets sag, at han i Juli mistede baade Borgmesterværdigheden og Rosbæk Mølle. (Færø var han blevet kvit 1559). I Krigens Tid blev der dog Brug for »Borger M. S.« Juni 1563 optegner han den Faltje, der indleveredes i Helsingborg, i Juli er han lønnet Proviantskriver i København, og i Okt. udnævnes han til Tolder i Baahus Len, hvorfor han købte sig en Gaard i Marstrand; da han tillige skulde føre Tilsyn med Fiskeriet dér, udrustedes Gøgen til at følge M. S. derop S. 46; i Feb. 1564 har han atter Rosbæk Mølle, denne

Gang som Pant for Penge, han har laant Kongen. Om M. Z.s Foretagender ved Marstrand i 1564: se S. 49, og i 1565: S. 77. Endnu i Apr. træffer vi ham i disse Farvande, men i Maj er han i Lybek. Medens de lybske Orlogsskibe endnu laa paa Lybeks Red, (de afsejlede 17. Maj, havde M. S., der var bekendt med mange Købmænd og Borgere der i Byen, ladet sig finde i Travemynde ved Skibene og taget al Ting i Ojesyn, og ingen havde den Gang fattet Mistanke til ham; man fik først Øjnene op, da han var rejst og bl. a. havde efterladt et uafsendt Brev fra ham til Peder Okse.¹⁹⁵ Brevet er dateret Lybek, 4. Juni. Han fortæller heri, at han forfølges af nogle Adelsmænd, som gerne vil skaffe ham en uaaadig Konge, fordi han har sagt dem nogle ubehagelige Sandheder. Han er nu paa Vejen til P. Okse, men er blevet opholdt; han véd alle Anslag baade i Danmark og Norge¹⁹⁹ og derfor kan han tjene P. Okse bedre end nogen anden af hans Lige. Ogsaa med de svenske skal han have ført Brevveksling.⁴⁷ 2. Juli blev M. S. sat som Fange paa Københavns Slot og alt hans Gods skrevet;¹¹ 25. Juli halshuggedes han udenfor Byen ved Galgen og jordedes paa den ny Kirkegaard.¹³³ Gaarden i Marstrand, som ogsaa var blevet konfiskeret, skænkedes dog 1567 til Enken.¹³⁰ M. S. skildres som en »klog, lærd og vel-talende Mand.«³⁵

91. Tyge Kruse til Hjermeslevgaard,⁷⁷ Søn af Kristoffer K. og Anne Sefeldt Tygesdatter (altsaa Broder til Nr. 76), var gift med Birgitte Munk Lavritsdatter. Han er 1564, Marts Chef paa Jonas, møder 1565 til Føraaret og bliver atter Chef paa samme Skib.²⁶ følger 1566 nogle i Jylland udskrevne Baadsmænd til København, hvor han selv skal møde 21. Apr., i 1567 skal han møde 6. Apr.¹ Af Len havde han Nørre Herred og Pandumgaard. Han døde 1610. Hans Søn var Nr. 246.

92. Torluf Bildt⁷⁷ til Hassinggaard, Søn af Peder B. og Abel . . . . . og gift med Anne Benderup Movritsdatter og med Abel Rod Tomasdatter, nævnes 1525 og levede 1556 i smaa Kaar. 1564, Marts er han udsæt til Løjtnant paa Papegøjen og faar i Dec. Brev paa Hollumgaard; 1565 er han Chef paa Enckhuyzer Jomfru, som under P. Hvitfeldt maa gaa i pommersk Sekvester (S. 81). I Juli er han ved Ellsborg, hvor han skal have Befaling over de smaa Skibe og selv være paa Sorte Nordmand, men i Avg. faar Peder Knudsen Kommandoen (S. 78). T. B. havde klaget over Mangel paa Penge til Pinkernes Besætninger og paa Krudt, Lod og større Skyts.⁴¹

93. Povl von Sara var i 1560 Grev Gynter af Schwartzburgs Felttojmester og medvirkede ved Underhandlingerne om Frederik II.s Ægteskab med Hertuginde Renate af Loiringen; endnu i Apr. 1563 synes han at have arbejdet for denne Sag.¹⁹ 1566 forlangte han sin Løn hos Greven.¹⁴ — 1562 fik han 27. Avg. Frederik II.s Bestalling

som Oberst med 500 Dlr.s Løn.¹³ og 1. Sept. blev han overste Arkelmester.²⁰ Efter Indtagelsen af Ellsborg 1563 mente han sig forurettet ved Fordelingen af Byttet; dog blev han i sin Stilling Vinteren over.¹⁹ Men 1564 blev han Chef paa Krabaten, der var udrustet bedre end de andre Skibe og stødte til Flaaden i Slutningen af Maj; han skriver et Par Breve til M. Gyldenstjerne af 4. Juni og 2. Avg. I Juni havde det været paatænkt, at P. v. S. atter skulde bruges til Lands; i saa Fald vilde H. Trolle sætte O. Rud til Chef paa Skibet, men Kongen resolverede dog til sidst, at P. v. S. skulde blive om Bord.¹⁴ Men henad Efteraaret ansogte han om at maatte forloves fra Flaaden, hvilket Kongen tilstod ham, men han skulde blive i Tjenesten (som øverste Tojmester) med ny Bestalling, dog med den samme Løn.¹ D. A. omtales »P. v. S.s Jagt«, der brugtes ved Flaaden.²⁰ Det næste Aar opholder han sig i Udlandet Sonderhausen og Wien, men vedbliver at kalde sig Kongens: overste Tojmester.¹² uagtet der vist ikke er blevet udfærdiget nogen ny Bestalling for ham. 1566 udnævnes han derimod til Kejsereisens Felttojmester i Krigten mod Tyrkerne.¹⁹

94. Otte Munk, vel en Søn af Niels Munk og Berete Kruse og gift med Anne Hak og med Kirsten Juel,¹⁸ var 1564 Løjtnant paa Morian under H. Trolle.¹

95. Niels Trolle⁷⁷ til Braade og Torupgaard, Søn af Hr. Jakob T. Admiral 1517 og Kirsten Skave Herlufsdatter og Broder til Nr. 8), er født 1520, 23. Apr. og var 1548 Hofsinde. 1557 gjorde Kongen hans Bryllup med Anne Fris Henriksdatter paa Københavns Slot.⁸³ 1564 sættes han til Chef paa Danske Kristoffer,¹ og 1565 fører han samme Skib, hvilket under Femern ved Vaadeild lider saa meget, at det maa sendes til København (S. 90); 25. Juni stod N. T. ved sin Broder Herlufs Dødsleje.⁸⁹ Under O. Rud saares N. T. dødelig i Slaget 7. Juli og gaar under med samme Skib (S. 96—99). At N. T. stiftede en Seng i Helliggæsthus (Vartov),⁴⁷ er endog kommet til en lybsk Kronikeskrivers Kundskab.¹⁹⁵ Hans Søn var Nr. 321.

96. Mattias Damsfleth var 1564 Chef paa Hertug Adolfs Pinke,¹ der skulde løbe forud for Flaaden paa Kundskab.⁸⁹ 1565 synes han at have været om Bord paa det lybske Engelen og være bragt saaret til Lybek.²⁶ 1569 i Juli sendes han af P. Munk ved Reval med dennes Pinke til S. Franke ved Hogland, men overfaldes af 2 Kapere og vilde være blevet taget, hvis ikke han havde faaet Hjælp (S. 155). 1572 er M. D. Chef paa Svalen under Admiral J. Abildgaard i Østersø.¹³ 1576, Juni er han Løjtnant paa Strudsen, der skal til Lifland under A. Durham.²⁴

97. Ludvig Munk⁷¹ til Nørlund, Søn af Ludvig M. og Kirsten Lykke⁸¹ og Broder til Nr. 118, var født 1537, blev 1561 Hofjunker og tjente 1563 med 9 Heste ved Hoffanen,¹⁹ da det befaledes

ham at møde til Skibs 1564, 16. Apr. som 3dje Officer paa Krabaten. der i Slutningen af Maj stødte til Flaaden. I Juli sendtes han af H. Trolle (S. 62. 64) til Kongen for mundtlig at berette om Flaadens Tilstand og var tilbage ved Flaaden 27. Juli. 1565 faar han Besked paa atter at tjene til Skibs, men ellers kendes intet mere om hans Solarter, uagtet det hedder,³¹ at han i 1566 var Chef paa Svalen og undgik Forliset ved Gulland. Han deltog derimod i Landkrigen, bl. a. i Svarteraaslaget, hvori han blev fanget; men han blev snart efter udlost. Han var 1568—71 Hofmarskalk og havde derpaa en Række norske Len: Trondhjem, Agershus (som Norges Statholder), Lister etc. Men hans Udsugelser vakte Klager, Lenene blev ham fratagne, og han maatte give Skadeserstatning. Han døde 1602, 8. Apr., var gift med Ellen Marsvin Jørgensdatter og blev Fader til Kirstine Munk, Kristian IV.s Hustru.

98. Lavrits Grøn,⁷⁷ Søn af Jens G. og Bodil Rodsten Markvørsdatter, er 1564 Erik Lykkes Løjtnant paa Jægeren.²⁰ 1565 var han Chef paa Falk von Aalborg under O. Rud,²⁶ og i 1566 Chef paa Kogehøgen,¹ som forgik med Top og Tagl 28. Juli.⁶¹

99. Lave Venstermand til Stadager og Pederstrup, Søn af Jørgen V. og Alhed . . . . ., var 1554 Hofsinde, deltog i Ditmarskerkrigen⁶² og var 1563 Proviantmester. Men 1564 sattes han til Løjtnant paa Lybske Kristoffer. 20. Feb. havde han skrevet: »Jeg kommer til Skibs i Aar; jeg faar derfor tøve hjemme fra min Søster Annes Bryllup, og det slog til;»⁹⁸ i Juli sendtes han fra Flaaden til København (S. 62). 1565 var han Chef paa Bjørnen¹ paa det ulykkelige Togt til Nydyb under P. Hvitfeldt; i Nov. udtager han Baadsmænd paa Lolland. Selv skal han 1566 møde i København 21. Apr.¹ og bliver Chef paa Lybske Kristoffer; i Østersøen laaner han Skys til Skibet af en fremmed Skipper.²⁵ Da han atter i 1567 skal udskrive Baadsmænd paa Lolland, møder der ham megen Modstand fra Befolkningen (S. 130); han har maaske d. A. ligget i Sundet med et Orlogsskib.²⁵ 1568 blev han Landsdommer paa Lolland-Falster; men da han senere forsømte sit Embede, fik han 1572 en stræng Tilrettevisning. Han døde 1587 og jordedes 5. Apr.⁸³

100. Lave Brokkenhus⁷⁷ til Folderup, Søn af Mikkil B. og Karen Lykke Hansdatter (altsaa Broder til Nr. 53 og 120), fødtes 1532, 1. Apr., blev 1556 kgl. Sekretær, 1558 tillige Hofsinde, deltog i Ditmarskerkrigen⁶² og var 1563 Proviantmester for Hær og Flaade; H. Trolle skriver 1564: »Dersom jeg ikke havde forladt mig paa L. B. og Oluf Kuld, da skulde jeg vel have haft Register (over den medbragte Fetalje) med mig.»⁸⁹ 1564 blev L. B. 1ste Løjtnant paa Mercurius og skulde møde 16. Apr.¹ Han sendes 5. Juli fra Flaaden til København for at skaffe mere Proviant og berette om Flaadens Tilstand. Da han (og Provianten) kom til Flaaden i Avg., maatte

han forfatte klart Regnskab over Fetaljen.⁸⁹ Han døde 1569, 21. Feb. og var gift med Anne Stygge Hansdatter.

101. Kristoffer Mogensøn (Handingmand)⁷⁷ til Brandstrup, Søn af Mogens Torkildsøn H. og Inger Kamp Asgautsdatter, var gift med Elline Godske Mogensdatter. Han var 1556—62 Foged paa Københavns Slot og fik 1557 Brev paa Raade Skibrede, 1559 paa Lister Len (paa Afgift), 1560 paa Rygge, Aabygge og Ide Skibreder (mod den halve visse Indtægt) og endelig 1562 paa Raade og de tre nævnte Skibreder mod den halve visse og uvisse Indtægt; men nu skulde han tjene selvsjette til Lands og Vands;¹³⁰ desuden var der tildelt ham et Par Tiender etc. 1563 er han og hans Mænd udskrevne til med Harnisk og Hest at ligge i Oslo; han klager (30. Maj, 3. Sept.) over den store Udgift, dette foraarsager; han har ikke saa megen Fordel nu, som da han var Slotsfoged; tilmed er der nogle, der tragter efter at faa hans Len, men han haaber, at M. Gyldenstjerne vil hjælpe ham til noget mere Lensgods.⁸ 1564 bestemmes han til Løjtnant hos H. Trolle paa Fortuna (S. 51). Da Skibet efter Slaget ved Oland var stærkt havareret, blev det hjemsendt med K. M. som Chef (S. 71, 72). Ligesom K. M. roser H. Trolle S. 72, saaledes skriver ogsaa denne: »K. M. er en god Mand og vor gode Ven; han kunde Admiralen ikke undvære længe; han skulde sige Besked om alle Ting; men tillige anbefaledes han til at opnaa Lenet paa bedre Betingelser, da de nuværende var altfor haarde og kun fastsatte af Had. Det hjalp; 13. Dec. faar han Lenet uden Afgift, saa længe han er i Kongens Bestilling paa Bremerholm som Holmens Admiral (S. 74—76). 1565 udsejlede han 1. Juni som H. Trolles Løjtnant (S. 83), og da han efter Slaget 4. Juni var hjemvendt, fik han Brev paa en Kongetiende og paa Rosbæk Mølle.¹ 25. Juni Kl. 3 om Morgenen kaldtes han til H. Trolles Dødsleje. 1566 deltog han i Slaget 26. Juli som Chef paa Akilles,³⁴ og i Solbjergningen blev han skudt.¹¹ For at hans Lig kunde faa en hæderlig Begravelse i Visby, ankredes op ved denne By. Men efter Jordefærdens ramtes Flaaden af den forfærdelige Ulykke 28. Juli (S. 117).

102. Knud Reventlov,⁷⁷ Søn af Anders Jakobsøn R. og Sidsel Lange Nielsdatter, var Hofjunker 1560 og tjente 1563 med 9 Heste ved Hoffanen,¹⁹ men 1564 blev han Løjtnant paa Bjørnen og gav Møde 16. Apr. Fra Karlsø sendtes Bjørnen i Juni til den pommerke Side.⁸⁹ 1565 blev han Chef paa Papegojen og fulgte baade H. Trolle¹ og O. Rud.²⁶ 1566 befales det ham 26. Feb. at møde straks; han bliver atter Hovedsmand paa Papegojen, som forliser totalt ved Gulland; her ligger han begravet. Han var vist ugift.

103. Jørgen Høg⁷⁷ til Klarupgaard og Kjeldgaard, Søn af Erik H. og Kirsten Rekhals, nævnes 1551, bestemmes 1564 til Officer paa Høgen, men kæmper 1565 til Lands og saares ved Svar-

teraa. Han dør 1589. 20. Sept. og havde ægtet Anne Stygge Enevoldsdatter.

104. Jørgen Brahe⁷⁷ til Tostrup og Elved. Søn af Tyge B. og Sofie Rud Jorgensdatter. fødes 1515. er 1537 Hofsinde og tjener 1563 først som Proviantmester, derpaa ved Hoffanen med 15 Heste,¹⁹ men bliver 1564 Chef paa Arke Noe. Mod Fjenderne havde han, som H. Trolle skriver, holdt sig som en ærlig Mand ved Mageløses Erobring, men i Juni overvældede Sygdom ham,⁸⁰ og han maatte hjemforloves,¹ dog kom han allerede i Avg. tilbage og fik atter sit Skib i Befaling.⁸ 1565, Marts monstrer han udskrevne Bønderkarle paa Lolland og sender de søvante til København,¹ og i Maj er han Chef paa Merkurius, deltager i Slaget 4. Juni (S. 89) og følger sin Admiral tro i Kampen, hvorefter han kommer tilbage til København. En Uges Tid efter faldt Frederik II. i Vandet fra et Skib ved »Amagerbro«^{61b} og J. B., der var, vist ligesom Kongen selv, »bene potus«, — en Rus var jo ikke vanærende i de Tider —, faldt under Forsøget paa at hjælpe Kongen op ogsaa i Vandet og døde faa Dage derefter (21. Juni)⁸⁵ han jordedes 22. Juli i Vor Frue Kirke. Han var gift med Inger Okse Johansdatter. Af de Len, han havde, kan nævnes: Tranekær, Odensegaard, Vordingborg, Nykøbing osv.

105. Just Mienhart (Mejnert) fik 1564, 15. Marts Bestalling som »Skibshovedsmand« med 400 Marks Løn og frit Hus;¹³ han var antaget paa H. Trolles Befaling²⁰ og fik ogsaa en Kommando paa dennes Skib, men kaldes oftest kun »Skipper«. Medens han var til Søs, forulempedes hans Hustru af en Landsknægt, der var indkvarteret hos hende; dette skulde M. Gyldenstjerne raade Bod paa.⁸⁹

106. Anders Fris,⁷⁷ Søn af Niels F. (Skaktavl) og Anne Høg (Banner) Tomasdatter, var 1558 Hofjunker, tjente i Okt. 1563 til Lands under Hoffanen med 9 Heste,¹⁹ men kaldes Marts 1564 til Skibs som 2den Løjtnant paa Merkurius under P. Hvitfeldt. Ogsaa 1565 var han Løjtnant paa Akilles²⁶ under samme Chef; men i 1566 blev han under Gulland paa Hannibal 28. Juli.⁷²

107. Johan Skovgaard til Skovgaard var Søn af Jørgen S. og Anne Flemming. I 1562 havde han i beruset Tilstand øvet Vold mod en uberygtet Pige i Kolding; Enkedronningen indmældte Sagen for Kongen,⁶⁴ som dog vist har taget lempelig paa den; men da J. S. 1563 ved Hove satte sig op imod Kongens »Marskalk«,⁴⁹ kom han i Taarnet, og maatte, for at slippe ud, underskrive en stræng Orfejde; tillige forvistes han Kongens Gaard.¹ Alligevel tjener han i Okt. ved Hoffanen med 9 Heste⁴⁹ og bliver 1564 kaldt til Skibs (16. Apr.) som yngste Officer paa Krabaten.¹ 8. Sept. skriver H. Trolle spøgefuldt til den kgl. Sekretær Hans S.: »Din Broder Johan holder jeg noget haardt, saa jeg er ham et haardt Herskab; det sker

dog ikke af det onde.³⁹ 1565 er J. S. atter til Skibs under H. Trolle og O. Rud og tages 7. Juli til Fange.⁴¹ Efter at han i 1567 har underskrevet sædvanlig Forpligt (af 15. og 20. Feb.) sendes han til Danmark,¹¹ modtager noget af sin fortjente Pension²⁰ og skikkes i Apr. tilbage med et ret imødekommende Svar fra Frederik II., hvilket dog ikke tilfredsstiller Kong Erik; 26. Dec. maa J. S. da erklære at ville holde sig ærlig i sit Fængsel.¹¹ I Fangenskabets trolovede han sig med »en Jomfru i Sverige«, Else Trolle Arvidsdatter. Efter at være kommet fri og hjem (efter 1568) rejser han 1571 til Sverige med en Anbefalingskrivelse fra Frederik II. (»J. S. er af adelig Slægt og Brudens Lige«) for at opnaa Slægtens Samtykke,⁴⁹ og Fastelavn 1572 fejrer Kong Johan Brylluppet paa Kalmar Slot.¹⁵⁷ J. S. døde 1586 og jordedes 16. Sept.³⁸

108. Jakob Ulfeldt til Kogsbøl, Søn af Knud U. og Anne Hardenberg Eriksdatter,¹⁸ var Hofsinde 1556—62 og giftede sig 1562 med Anna Flemming Jakobsdatter. I 1563 var han sammen med J. Brokkenhus i Sverige i et diplomatisk Ærinde.¹¹ 1564 er han (fra Apr.) Løjtnant paa Svenske Jomfru, der i Juni stødte til Flaaden i Østersø og deltog i Slaget ved Øland. 1565 skal han atter til Skibs til Foraaret. Men o. 1566 blev han Rigsraad og anvendtes til Lands; senere blev Kongen af en ubekendt Grund nødsaget til at afsætte ham som Raad; i Dec. 1570 lod Kongen dog sin Unaade falde og genoptog ham i Raadet. 1573 var han saa svag, at han fik beskikket Værge for sine Børn. 1575 laante han et kgl. Skib til en Gullandsrejse (S. 166). Men da J. U. i 1578 hjemkom fra sin Sendelse til Moskov, — paa hvilken Udrejsen til Søs havde været meget besværlig (S. 195), — faldt han igen i Unaade og dømtes 13. Juli fra sin Rigsraadsstilling og sine Len (Dalum Kloster osv.). 1579 frafaldt Kongen dog al yderligere Tiltale og lovede at være ham en naadig Herre.¹ Men 1588, 12. Avg. gav J. U. alligevel sin Harme Luft mod den afdøde Konge, hvem han jo havde tjent saa tro baade til Lands og Vands.⁶⁷ Han døde 1593, 8. Okt.⁸⁴ og havde ejet en Gaard i Løvstræde.⁴⁷ Om hans Søn Mogens se C4., 39.

109. Iver Kaas⁷⁷ til Ørndrup og Lindbjerggaard, Søn af Mogens K. og Magdalene Spend Mogensdatter, var 1560 Hofsinde og Køgemester,⁷⁹ tjente 1563 under Hoffanen med 5 Heste,⁴⁹ men var 1564 Løjtnant paa Elefanten. 25. Avg. blev I. K. betalt i København og kom til Skibs.²⁰ — 1568 faar han Skarpenborg Gods i Len og skal 1569 »gøre et Tog ind i Sverige«;¹ c. 1570 kom han i Slagsmaal med den voldsomme Lavrits Brokkenhus til Bramstrup, hvorom et Forligelsesbrev vidner.¹¹² Han levede endnu 1606, ugift.

110. Henrik Gyldenstjerne Knudson⁷¹ til Aagaard, Søn af Knud G. Henrikson og Jytte Podebusk Predbjørnsdatter, fødtes 1540,

1. Jan., var Kammerdreng hos Kristian III. og dernæst Hofjunker. I Fejden maa han 1563 laane Kongen 4 Stykker med Gyldenstjernerne Vaaben paa: han tjener ved Hoffanen med 9 Heste og ved den jydsk Fane¹⁹ og bliver 1564 kaldt til Skibs (fra 16. Apr.) som O. Ruds Løjtnant paa Bysens Love. 1565, Maj er han Chef paa Akilles¹ og faar i Slaget 4. Juni, da han bistod H. Trolle godt (S. 89, et Stykke af den ene Hæl afskudt, saa at han maatte søge Sengen,⁸⁹ og blev saa hjemme den Sommer over.⁸⁵ 1566 skal han møde 21. Apr.: bliver Chef paa Krabaten, laaner i Østersø en Skøjte af en fremmed Skipper.²⁵ deltager i Slaget 26. Juli, men undgaar Havari ved Gulland, idet han straks efter Jordefærden i Visby søger rum Sø (S. 118). 1567 skal han (Feb., Maj) udtage 300 Baadsmænd i Jylland og skaffe dem til København.¹ 1568 har han haft en Pinke i Soen som Kaper): under Norge tog den en Bøjert og dræbte Besætningen; Kaperkaptejnen fængsledes, men løslodes, efter at Kongen havde talt med H. G., og da ingen anklagede Kaptejnen, kunde man ikke »faa Halsen af ham«.¹ 1569 er H. G. Chef paa Jomfruen under P. Munk, deltager i Angrebet paa Reval, udstaar Stormen paa ryske Boddum og ligger 29. Juni ved Gullands Sandøer S. 153—6). 1571, Apr. er han Admiral over 8 Skibe i Vestersø (S. 171). 1574 skal han møde 28. Marts; men det vides ikke, om han kom til Skibs. — H. G. havde en Del mindre danske Len: Vitskøl Kloster, Hanherred, Aastrup osv. Fra 1575 begynder den Række af kgl. Paa-mindelsbreve angaaende Betaling af skyldig Lensafgift, som han modtog lige til sin Død. 1576 fik han Baahus Len.¹³⁰ Som Lensmand her skal han 1576, 79, 81 yde Hjælp ved Wohl Herr's Reparation, 1576, 81, 82, 85, 87 skaffe Skibstommer, 1582 betale en Galej, som byggedes der i Lenet. 1584, 85, 86 udtage Baadsmænd osv. — 1588 var han syg i Benene, men baade 1589 og 90 tjente han til Søs og døde 1592, 2. Apr.: hans Hustruer hed Lisbet Bryske og Mette Rud. Se C4., 135. I København havde han en Gaard paa Østergade.³³ 1580, 31. Maj, samme Dag, paa hvilken Mage-løs for 16 Aar siden blev brændt«, dediceredes der ham »En liden ny Skibsbog«, hvori det hedder: Da H. G. i saa mange Aar har set Herrens Gærninger paa de store blaa Vandbølger i alle Haande Leg og farlige Tilfald og har ladet sig bruge i Fejden, kan han sammenlignes med Jason, Alkibiades, Lysander, Konon og andre drabelige Mænd, Admiraler og Skibsøverster hos de gamle Grækere.¹⁸

III. Hartvig Høcken⁷⁷ til Taagerød var 1554 Hofjunker (min naadige Frues Tjener), tjente 1563 under Hoffanen med 9 Heste,¹⁹ var 1564 (fra 16. Apr.) udset til Løjtnant paa Falk v. Aalborg, der vistnok fulgte H. Trolle i Østersøen. 1565 brugtes han atter til Skibs, i Juli som Løjtnant paa Krabat.²⁶ hvorfor Retssager imod ham skulde opsættes, da han var i Kongens Bestilling;¹ i Østersøen laante han en Skøjte af en fremmed Skipper til kgl. Maj.s Pinke.²⁵ 1568 i Feb. fører han svenske Fanger fra Varbjerg til

Hvidøre. Han var gift med Alhed Rosengaard Klavsdatter og Søn af Jasper H. paa Als og en Frue af Mejndorfslægten. Død 1595. 7. Apr. Det fortælles, at han lod en Skytte skyde paa en Præst, fordi denne havde foreholdt ham hans ugudelige Levnet.

112. Hans Pedersøn⁷⁷ (Basse) (eller Litle) til Sem og Fos, Søn af Peder Hanson, der havde været Skibshovedsmand, og Ingeborg Gyldenløve Nielsdatter, fik 1561 Tilladelse til at beholde sit Kannikedømme i Oslo, skønt han havde mistet det ene Oje og ikke mere kunde studere.⁷¹ 1564 udskrives han til Søs som 1ste Løjtnant paa Høgen;¹ i Dec. bruges han ved Hæren i Norge, men faar 1565, Feb. Befaling til atter til Foraaret at møde til Skibs og bliver i Juli Løjtnant paa Mercurius.²⁶ Men fra 1565 er han desuden Lensmand i Norge over forskellige Len, deriblandt Bergenhus og Nedenæs. 1593 blev han Norges Kansler og forbereder Udarbejdelsen af den ny norske Lov. Han døde 1602, 15. Nov. — 1569 anmodede han M. Gyldenstjerne skriftlig om at maatte faa hans Datter Else til Ægte, thi denne Krigshandel hindrede ham i at forlade Landet og fremføre sit Ærinde mundtlig.⁸ Han fik da ogsaa den Gang Else til Hustru og giftede sig siden med Anne Skinkel Hansdatter.

113. Hans Bintse var 1564 Officer hos J. Skel paa Kind Gottes, der skulde udløbe i Maj.¹

114. Franke Hansøn nævnes 1553 som Raadmand i Tunsberg;¹³⁵ han bestemmes i Marts 1564 til Officer paa Arken af Danzig.¹ Apr. 1565 skulde han nedsendes (fra Norge) til Danmark.⁸

115. Erik Lykke⁷¹ til Skovgaard og Rugaard, Søn af Erik L. og Anne Kaas, var Hofsinde 1557—67, og 1563 Proviantmester i Jylland. 1564 er han (fra 16. Apr.) Chef paa Jægeren og har deltaget i dette Aars Tøgt; efter de store Storme 29. Sept. 4. Okt. (S. 72) sendes E. L. til Kongen for at berette ham al Lejligheden.⁸⁹ 1565 skulde han atter til Skibs til Foraaret og skulde have været Chef paa Jægeren, men 8. Juni skriver hans daværende Hustru, Kirsten Rotfeldt Nielsdatter: Jeg haver spurgt, at det Skib er opbrændt, som Erik skulde have været paa. Det var sket paa P. Hvitfeldts sørgelige Tøgt til Nydyb. Under O. Rud blev han Chef paa Elefanten.²⁶ — Af Len havde E. L. Økloster, Riberhus, Aarhusgaard, Odensegaard, men hans Pengeforhold var slette. Han døde i Slutningen af 1592.⁸³ Hans anden Hustru hed Margrete Goje Falksdatter.

116. David Her van Ungenadt (Ungnaden) skulde 1564 være Løjtnant paa Krabaten under H. Trolle.¹ 1588 traf Sivert Grubbe ham i Wien som overste kejserslige Raad og Overpræsident i Ungarn; han fortalte, at han havde deltaget i den svenske Krig og været ved Bornholm, den Gang Kongens Flaade i en Storm (4. Okt. se S. 72) led Havari og nær var gaaet helt under ved denne Ø.³²

117. Arild Ugerup⁹⁶ til Ugerup, Son af Hr. Aksel U. og Anne Trolle Arvidsdatter og Broder til Nr. 43, fødtes 1528. 10. Feb., kom efter Udenlandsrejsen i Kongens Gaard c. 1548; 1560 havde Hertug Magnus ønsket at faa ham med til Litland;⁹⁵ 1561 sendtes han til Sverige til Kong Eriks Kroning²⁰ og sloges til Ridder af denne Konge. 1563, Feb. medvirkede han ved svenske Gesandters Tiltangetagelse i Kobenhavn³² og kæmpede ellers til Lands; men 1564 skal han (fra 16. Apr.) være Chef paa David under H. Trolle. Han⁹⁶ aafhædighedens mod Rigens Fjender i den østre So. hvor han beviste sig mandeligen. første Gang 30. og 31. Maj mod Mars og i Magelos, som Kong Erik havde udsendt med 36 Orlogsskibe. Det Vidnesbyrd gav H. Trolle hannem paa Karlso under Gulland, baade udi de danskes og lybskes deres Aahoring, at han beviste sig som en ærlig Mand udi alle Maade. Haver han udi samme Sommer været udi trende Slagtinger med de svenske og fjerde Gang formedelst Guds Væder og Vind selv tredje fangen udaf de svenske mellem Norre Olands Odde og de svenske Skarø (Se S. 60). Han maatte deltage i det haanende Triumftog i Stokholm: »Kan jeg ikke fuldt ud sige den Spot, som jeg har lidt for min Herres og Konges Skyld; var vi dog ingen Forrædere, skriver han.⁹⁹ 1567, Okt. foreslog det svenske Rigsraad Kong Erik at sende A. U. til Danmark for at udveksle Fanger;³⁰ men i Dec. maa han dog love at holde sig ærlig i sit Fængsel. 1568, 21. Sept. og 16. Okt. underskriver han nye Forpligter angaaende Hr. Arvid Trolles Udveksling¹¹ og bliver virkelig selv udvekslet mod denne Fange.⁴⁹ Men en Folkevise¹¹¹ fortæller med digtersk Frihed, hvad der forinden var sket her hjemme: »Arild Akselson sidder i Sverige fangen og lider baade Kummer og Nød; Anders Banner han rider til Eriksholm og kysser hans Fæstemø, og det ikke uden Jomfruens. Tale Tot Tagedatters gode Vilje, thi hun kunde ikke fordrage at bo i Skaane, hvorhen A. U. vilde hjemføre hende som Brud. Tiden for Brylluppet med Anders blev da ogsaa fastsat, men tre Mænd, deriblandt Sten Bille (Nr. 21), klagede til Kongen: »Arild Akselson sidder i Sverige og er en fangen Mand, alt haver han skikket sig ærligen baade til Land og Vand. I sendte Arild Akselson imod eders Fjender, de stærke Bolger at bryde; skal nu Anders Banner fange hans Fæstemø, det skal os alle fortryde!« Kongen lover nu i Visen, at den giftesyge Jomfru ikke maa hjemføres dette Aar; men i Virkeligheden ægtede Jomfru Tale dog A. U., da denne kom hjem; han havde i Forvejen været gift med Gisel Podebusk Klavsdatter). I Resten af Fejden lod han sig finde villig med Hest og Harnisk. Af Len havde han Odensegaard, Helsingborg o. fl. Han deltog (S. 195) i J. Ulfeldts Sendefærd til Rusland, som vakte Kongens Vrede; men 1579 frafalder Kongen al Tiltale mod A. U.¹ 1584 skulde han opspørge Opfinderen af en Dykkerklokke³² og var i Sept. Gæst hos Kongen i Frederiksborg Badstue.⁴⁹ Han døde 1587, 5. Feb.

118. Peder Munk⁷¹ til Estvadgaard, Sæbygaard etc.⁷⁶ Søn af Ludvig M. og Kirsten Lykke og Broder til Nr. 97), fødtes 1534. 13. Marts. Efter et Ophold i Udlandet blev han 1559 Hofjunker, fulgte med Kongen som hans Livopvagter paa Ditmarskertoget og forholdt sig mandelig, og det var i samme Egenskab, at han 1563 tjente ved Hoffanen med 9 Heste. 1564 beordres han (fra 16. Apr.) til Søs som 3dje Officer hos H. Trolle paa Fortuna. Efter at have deltaget i Slaget 30. 31. Maj sendes han (S. 57. 61) i Juni til Kongen for at berette al Lejligheden, med Instruks i 21 Artikler.¹⁴ Da J. Brahe, der var Chef paa Arken, var hjemsendt som syg, fik P. M. ved sin Tilbagekomst til Flaaden Kommando over dette Skib; men da J. Brahe i Avg. kom tilbage, maatte P. M. atter træde ind paa Fortuna; dog tænkte H. Trolle at sætte ham til Hovedsmand paa et af de Skibe, der muligvis vilde blive sendte til Flaaden fra København.⁸ 1565 var han Officer paa Akilles,⁴¹ der 4. Juni kom H. Trolle godt til Hjælp; ligeledes kæmpede han 7. Juli, »der det store Blodbad angik«, som Løjtnant²⁶ paa Svenske Jomfru.⁸ I Nov. udtog han Baadsmænd paa Fyn. 1566 skulde han møde 21. Apr. og blev da Chef paa Danske Jomfru; men da Flaaden led den elendig Skibbrud ved Gulland, reddede han sit Skib ved at lægge betimelig fra Land (S. 118). 1567 (Feb. Maj) skal han udtage 400 Baadsmænd i Jylland og skaffe dem til København, heraf 70 i Kalø Len (S. 130). Han blev dernæst Løjtnant hos øverste Admiral Evert Bild paa Den ny Fortuna, men paa Grund af Storm m. m. kom Flaaden ikke ud af Sundet. Ved E. Bilds Død blev P. M. 1. Avg. øverste Admiral over Flaaden (S. 137 ff.). Om Aar 1568 se S. 144—6; om 1569: S. 153—6; om 1570: S. 159—60; om 1571—75: S. 163—4. 176. 178. 180; om 1576: S. 182—3. 186—7; om 1577: S. 189—90; om 1579: S. 197. 202; om 1584—89: S. 205—6. 224—5. 227 og 230. Om hans Gaard og Embedsbolig i København S. 183—4. Se ellers C4., 37 f.

119. Erik Rud⁷¹ til Fuglsang og Møgelkær,⁸⁸ Søn af Knud R. og Dorte Bølle Madsdatter (og Broder til Nr. 15), fødtes 1519, 19. Feb.; som Faddere indskreves St. Mogens og St. Anna. 1542 dræbte han Niels Skram, maaske i Tvekamp, hvorfor Lejde og Orfejde blev udstedte. Fra o. 1545 er han Hofsinde, er 1559 Færnik paa Ditmarskertoget, men nægter at lade sig slaa til Ridder af Kongen. 1564 udskriver han nogle Baadsmænd paa Lolland og skal dernæst møde 16. Apr. for at være Chef paa Svenske Jomfru; om Bord fandtes det af Kurfyrsten af Saksen laante Skyts. 28. Juni indtraf E. R. med sit Skib ved H. Trolles Flaade og vakte straks Misundelse, fordi Jomfruen var bedre forsynet end de andre Skibe; men det viste sig snart, at Skibet var lækt, saa at Pumperne aldrig stod stille om Bord. Det skulde da repareres i Bodekul, men H. Trolle beholdt det dog ved Flaaden. Om Slaget ved Oland se S. 66; efter Slaget var Jomfruen blevet taget af Fjenden, hvis E. R. ikke i Tide

havde undgaaet Faren. Senere klagede han over Mangelen paa Baadsmænd. D. A. havde E. R. købt en Pinke, der som Kaper gjorde godt Bytte.⁷⁰ 1565 monstret han først udkrevne Karle paa Lolland og sender de sovante til København. 23. Maj faar han Brev paa atter at være Chef paa Svenske Jomfru og følger derpaa H. Trolle tro i Slaget 4. Juni S. 89. Om hans Forhold i 7. Juli-Slaget og i Tiden derefter se S. 96—108. 1566, 22. Apr. er han Kommissær ved Landfolket og faar samtidig Sæde i Rigsraadet. Naar Kongen fortæller,⁷¹ at E. R.s Underadmiralskib befandt sig i P. Munks Flaade i 1567 (S. 137), kunde det synes, som om E. R. havde været til Søs d. A. Det er dog rimeligere, at Kongen med dette Udtryk kun mener det Skib, som forhen (i 1565) havde haft E. R. til Chef. — Han døde i Juli 1577 og var gift med Anne Hardenberg Jakobsdatter. Af Len havde han Vestervig, Riberhus, Halsted Kloster, Ravensborg, Nykøbing og Aalborgus.

120. Frans Brokkenhus⁷¹ til Egeskov og Bramstrup,⁷² Søn af Mikkil B. og Karen Lykke Hansdatter og Broder til Nr. 53 og 100),⁴⁹ fødtes 1518, 9. Feb.,⁸³ sendtes som kgl. Sekretær til Frankrig, ægtede Anne Skinkel Tinhus Lavritsdatter og blev 1545 Lensmand paa Nyborg Slot, hvorved han bl. a. fik Tilsynet med det kgl. Skibsværft dér og med de Orlogsskibe, som i Bæltet skulde paasé, at intet Handelsskib forløb Tolden. En lang Række Befalinger til ham desangaaende¹ viser, at der blev lagt stærkt Beslag paa hans Evner i Søværnets Tjeneste. 1559 deltog han i Ditmarsktoget som Overvagtimester,⁷³ men afslog at modtage Ridderslaget af Kongens Haand. 1562 blev han Rigsraad og ombyttede Nyborg Len med Københavns, Krogens og Abrahamstrups, i hvilken Stilling han ogsaa 1563 og 64 medvirkede ved Styrelsen af Flaadens Hovedstation S. 23—26. 36. 46) og modtager i den Anledning talrige kgl. Befalinger. Desuden var han i 1563 Medlem af det i Kongens Fraværelse hjemmeladte Raad. Vel var han i Feb. 1564 udsét til Hovedsmand for det danske Fodfolk, men i Marts bestemtes han til Chef paa Solen og samtidig blev han Københavns Len kvit. Under H. Trolle afsejlede Solen og den øvrige Flaade 8. Maj, men kort efter opkom der Ild paa F. B.s Skib (S. 54). Det er maaske denne Ulykke, hvorom M. Gyldenstjerne har skrevet til Kongen, som dog paalægger ham at skaffe nærmere Underretning derom.¹ I Juli medtages F. B. som Vidne, da H. Trolle vil opfordre den lybske Admiral til større Virksomhed.⁸⁹ I Okt. hjemvendte Flaaden, og 10. Dec. blev F. B. Oberst over de danske Knægte, hvorefter han under D. Rantzau udførte store Bedrifter til Lands. 1567 forte han Tropperne paa Toget til Agershus Undsætning og mod Varbjerg (S. 131—133) og udnævntes derfor til Marsk. Han saaredes 1569, 31. Okt. under Varbjergs Belejring og døde 14. Nov. i Halmstad. — Han ejede en Gaard paa Nytorv i København. Foruden de nævnte Len havde han haft: Tranekær, Hindsgavl, Hagenskov, Solte o. fl.

121. Jakob Røstrup til Lergrav⁷¹ var Søn af Hans R. og Anne Hog. 1563 tjente han med 9 Heste til Lands, men 1564 befales det ham at møde 16. Apr. for at tjene til Skibs. — 1566 var han Hofjunker, var i 1570 ikke mødt ved Adelens Monstring i København,¹ og ledsagede Kongen 1576 til Meklenborg.⁷⁹ Da han var meget forgældet, drog han udenlands, optraadte som kgl. Udsending« baade i London, Amsterdam og Bryssel og slog sig saa paa Kaperlivet. Som ægte Sørøver har han endog en Gang kastet Besætningen paa et kapret Skib over Bord.⁷⁵ Da han kom til Danmark, blev han grebet og dømt 1594 til at straffes paa sin Hals. 7. Juni henrettedes han da mellem Københavns Slot og Kongens Stald;⁸² hans »Selskab«, 27 Personer, havde da alt lidt Døden i Helsingør. Han var ugift.

122. Iver Munk til Tvis Kloster⁷⁷ var Søn af Oluf M. Mogensøn, (der tidligere var Biskop og 1564 endnu var Rigsraad, død 1569) og Drude Rantzau Kajsdatter. 1564 befaler Kongen, at Oluf M. eller hans Søn Iver M. skal møde 16. Apr. for at tjene til Skibs. Da Oluf M. da var nær de Halvfjerds, maa det antages, at Sønnen mødte. Denne havde 1570—72 Gudum Kloster som Pantelen¹ og var trolovet med Mette Krabbe, der døde før Brylluppet.

123. Godske Brøkkenhus⁷⁷ til Lejholm (Pilegaard),⁴⁹ Søn af Johan B. og Gese Tidemand Pedersdatter, var Hofjunker 1552 og tjente ved Enkedronning Doroteas Hof paa Koldinghus, hvor han blev trolovet med Anne Venstermand Jørgensdatter, Hofjomfru dér: Brylluppet var alt fastsat til 16. Apr. 1564, da Brudgummen fik Befaling til at møde til Skibs netop samme Dag. Da der ikke var Tid til at afsige den indbudte Adel, gik Enkedronningen, der vilde gøre Brylluppet, i Forbøn for de unge hos Kongen, som ogsaa indvilligede i, at Vielsen fandt Sted den bestemte Dag mod, at Brudgummen mødte paa Flaaden straks efter Festens Afslutning.⁹⁸ — 1568 blev G. B. »Rentemester« for Jylland. Som Pantelen havde han Tisted Bispegaard og her døde han 1589, 10. Marts.⁸³

124. Frans Banner⁷¹ til Kokkedal, Oksholm etc., Søn af Erik Erikson B. og Mette Rosenkrans Nielsdatter, var 1546 vel Hofsinde og laante Kongen 1563 to Kobberstykker. 1564 skal han møde 16. Apr. for at tjene til Skibs. Men 1565 er han Ritmester over den jydsk Fane og deltager i Svarteraaslaget. Han havde Holbæk, Kalø og Børglum Len og døde 1575; hans Hustru var Anne Okse Johansdatter.

125. Erik Podebusk⁷¹ til Bistrup, Søn af Jørgen P. og Erme-gaard Bille Andersdatter, var 1554 Hofjunker. 1564 fik han Befaling til at møde 16. Apr. paa Orlogsskibene; i Dec. skulde han derimod møde ved Landhæren, og da denne Befaling ikke blev til-

bagekaldt for hans Vedkommende. er han i 1565 Ritmester ved Høren. 1567 gjorde Kongen hans Bryllup med Sidsel Okse Johansdatter.¹ Han havde Vrejlev Kloster som Pantelen og desuden Aalborgshus Len; her udtog han 1568 og 1570 Baadsfolk til Flaaden og skulde som Lensmand føre Tilsyn med Fyrlampen paa Skagen og Tønden paa Trindelen.¹ Han døde i Okt. 1573.

126. Erik Munk⁷¹ til Hjørne i Halland var Søn af Niels M., der 1552 regnedes til den hallandske Adel, og en vistnok »ufri« Moder.¹⁵ Efter at have deltaget i den Krig, som Filip II. af Spanien førte med Frankrig, var han 1562—64 Slotsfoged paa Vardøhus. 1564 medvirker han mægtig til Stenvigsholms Tilbagetagelse. (S. 50—51) og drager til Danmark, men her i Frederiksborg stikker han en Skriver i Brystet med sin Daggert; den havde han om Natten altid liggende paa et Bord ved sin Seng.¹³³ 1565 nævnes han som Bygmester for den store Galej, »hvis Mage aldrig havde været i Norge« (S. 133), og faar Nonnesæters Kloster som Len; paa et Orlogsskib sejler han ogsaa d. A. til København. 1566 kaldes han Anfører for Tropperne i Bergen og Nordland;¹⁶¹ han fører Norges Skatter og den svenske Fange Hans Garp ned til Danmark.¹³⁰ 1567 undsætter han Agershus (S. 133). 1568 opholder han sig vist mest i Danmark og bliver efter Roskildefreden sendt til Sverige, hvorfra han vender tilbage i Juni 1569 (S. 151). Dernæst er han Admiral i Østersøen (S. 156); han dræber Gregers Skram (Nr. 202),¹³³ saa at der maa udstedes Ordeje for ham.³² I 1570 udtog han Baadsmænd i Norge og er atter til Søs, maaske to Gange (S. 159. 160). S. A. fik han Nedenæs og i 1572 Bratsbergs og Skiens Syssels Len, (hvilke sidste han havde til 1575). Dog skulde han straks derpaa mærke Kongens Vrede. E. M. havde dømt nogle skotske Fribytere i Kongens Naade og Unaade; men Frederik II. befalede, at der skulde fældes en endelig« Dom, som saa straks skulde udføres. Denne Befaling efterkom E. M. ikke, hvorfor Kongen maatte strængeligen tilskrive ham om at lade Skotterne stande deres Ret. Da E. M. alligevel intet lod høre fra sig, affærdigedes en kgl. Udsending, som, hvis E. M. befandtes ulydig, skulde fængsle ham og føre ham ned til Danmark. Tilmed havde det vist sig, at noget af E. M. leveret Tømmer aldeles ikke duede; vilde E. M. ikke udrette Kongens Befalinger anderledes, nødtes denne ogsaa til at tænke anderledes derom og vise ham sin Unaade.¹³⁰ Men E. M. rokkedes ikke i sin Stilling; for at formilde Kongen har han maaske ved denne Tid lovet at gøre en Opdagelsesrejse til Grønland; herpaa kunde en »Undskyldning« fra ham for ikke at have opsøgt Grønland¹⁰⁵ vistnok tyde. 1576 fik E. M. Admiral« paa Krabaten Proviant for 3 Maanedg;²⁴ han førte da vist en større Eskadre i Østersøen (S. 187). 1577 sendes han samme Steds hen til Undsætning for Danzig (S. 189—93). 1579 befales det ham at møde paa Holmen 8. Marts for at lade sig bruge i Østersø (S. 197); men i Avg. skal han »tro og flittig« udrette det

Hverv at udforske Moskoviternes Forhold ved den norske Grænse (S. 200). Ved Aarskiftet udtager han 500 Baadsmænd i Norge, og 1580 kaldes han til København inden Fasten; først var det paatænkt, at han skulde til Vardøhus for at afværge Russernes Indfald, men han sendtes til Ostersø som Chef paa Krabaten (oprindeligt var han udset til Chef paa Dragen) under J. Daa. Uagtet E. M. forlængst var kaldet »velbyrdig«, fik han nu 9. Avg. Brev paa Adelsfrihed, da han i Fejden troligt og flittigt havde ladet sig bruge til Lands og Vands, »som en ærlig Mand bør, sømmer og vel anstaar«, paa det samme hans Tjeneste ikke skulde blive ubelønnet;¹ allerede i Apr. var der tilskødet ham Gods med slig Frihed, som andre af Adelen i Norge havde.¹⁸⁰ 1582 gik endelig Rejsen om Vardøhus for sig (S. 217—9), paa hvilken han hjembragte 3 eller 4 Priser. Baade dette Aar og det næste eftergives ham Restancer af Nedenæs Len, da en af hans Gaarde i Norge var afbrændt ved Ildspaaættelse. 1583 udskriver han 120 Baadsmænd søndenfjelds og nævnes som Chef paa Svenske Jomfru i den Eskadre, der skulde udrustes mod Englænderne.⁶¹ Da der havde lydt Klager over hans Lensstyrelse lige fra 1578, blev Nedenæs endelig ham frataget 1585 og en Undersøgelseskommision nedsat, der bl. a. skulde udforske, om E. M. havde bygget Skibe til sig selv i Lenet og hugget Tømmer dertil i Kronens Skove. Det viste sig da, at han havde bygget en »Baad« eller »Pinke« (S. 209). 1586 erklærer Kongen, at E. M.s Skyld er aabenbar, og 25. Avg. udstedes Ordre om hans Indsættelse paa Dragsholm.¹ Her i »denne elendige Væsen« skrev han sit mærkelige Forsvarsskrift,¹³⁴ gjorde et forgæves Forsøg paa at undfly og hængte sig tilsidst (1594 i Fængslet, hvorfor han jordedes under Galgen. Anna Bartolomæusdatter er vist den »løse Kvinde«, med hvilken E. M. — efter Kongens Udsagn — »brugte sin onde forargelige Levnet«.¹³⁰ Hans Søn er Jens Munk se C4, 193.

127. Piil van Nimwegen skulde 1564 være Skibshovedsmand hos V. Juel paa Elefanten¹ og faar 40 Dlr. om Aaret i Løn. 1565 i Maj omtales 1000 Mark, som P. v. N.s Knægte skal forstrækkes med, naar de kom til Norge. Han er maaske identisk med den »Skibshovedsmand Peder Piil«, som s. A. faar Hofklædning.²⁰

128. Kristoffer Juel til Estrup var Søn af Tomas J. og Lene Rosenkrans Ludvigsdatter og gift med Kirsten Kaas Mogensdatter.¹⁸ 1564. Maj kommer en Bartskeer om Bord hos K. J. paa Den flyvende Gejst.²⁰ Da Chefen paa dette Skib den Gang var O. Galskyt,¹ tjente K. J. vel kun som Løjtnant. 1578 beskikkes der Værge for K. J. og hans Born; dog foretager han selv Mageskiite med Kronen næste Aar.¹

129. Frans Gyldenstjerne, Søn af Mogens G. og Anne Sparre Movritsdatter, bliver 1558 Kannik i Lund (i Stedet for Broderen Nr. 141). Fra 1559 studerer han i Vittenberg og træffer her paa den

S. o omtalte Ungarer. I øvrigt rettes der slemme Beskyldninger mod F. G. for Lediggang, Drik og Nattesværn paa Gaden.³⁵ 1564 er han til Skibs paa Fortunen hos H. Trolle, som i Juli skriver til Faderen: Hvad jeg kan gøre Frans til gode, skal ikke blive (efter-) ladt. Da P. Munk blev forflyttet fra Fortuna, satte Chefen K. Mogenson F. G. i hans Sted, og skriver til Faderen: Jeg vil gerne undervise hannem i alt, hvis here er at bestille, og handle mig imod ham, som jeg vil have godt af eder og ham selv. Da P. Munk kom igen om Bord paa Fortunen, beholdt F. G. dog sin Plads, og han lover sin Fader, at han skal forholde sig lige overfor Fjenderne, saa at han selv skal have Ære deraf. Han har ej andet om Bord end sine gamle sorte Hoser, de graa Bukser og den graa Kjortel og trænger derfor til at faa sine andre Klæder tilsendt; men vilde Faderen give ham noget til Klæder, gjorde han vel. Derimod takker F. G. for Tilsendelsen af 2 Par Sko og 1 Par Handsker (Brev af 28. Avg.) I et Brev af 13. Sept. skriver han om Flaadens snarlige Afsejling mod Øland.⁸ 1566 indkaldes han under Ritmester Hak Ulfsstands Fane i Væ; her hindrer han og Broderen med Magt en Morders Paagribelse.¹ 1569 havde Brødrene med Vold indtaget« Faderens Gaarde, uagtet denne vilde yde dem deres Modrener. En Klage til Kongen fremkaldte et Kongebrev, hvori Brødrene truedes med saadan Straf, at de skulde fortryde det alle deres Livs Dage.³⁵ Sept. 1570 er Kannikedømmet ledigt efter F. G.¹

130. Verner Klot var om Bord paa et af de 3 Skibe, som 16. Avg. 1564 blev tagne af de svenske.¹⁵³ Han var endnu Fange i Sept. 1568.⁴⁹

131. Jens Lavritsøn antages 1564, 12. Sept. af Børge Trolle som Skibshovedsmand paa Den sorte Pinke.²⁰

132. Anders Grøn, Søn af Erik G.,⁷⁷ har deltaget i Søkrigen i 1564, thi ved Paaske 1565 faar han udbetalt Aarsløn som Skibshovedsmand.²⁰ I Sept. 1564 ses det dog, at han har faaet Tilladelse til at blive hjemme for at have Opsigt med de Slotte, Holger Rosenkrans havde i Værgen.¹ 1580 skrev han sig til Bisgaard; hans Hustru hed Anne.

133. Kristen Skel (Dyre),⁷⁷ Søn af Niels S. og Berte Vind Henriksdatter (og Broder til Nr. 85), har maaske været til Skibs 1563; sikkert er det, at han i Feb. 1565 faar Befaling til at tjene til Søs til Foraaret og derpaa anvendes ved Elfsborg (S. 77); men 12. Juni kaldes han derfra til Østersøen som Chef paa Engelen under O. Rud,²⁶ og faar som Chef paa St. Jørgen i Sept. et godt Bytte der (S. 106). 1566, Feb. skal han møde straks og bliver Officer paa Admiralskibet Samson, deltager i Slaget 26. Juli og omkommer ved Gulland 28. Juli.⁷²

134. Albert Maltesson Viffert til Møllerup og Gelskov.⁷⁷ Søn af Malte Lavritson V. og Karen Skel Albertsdatter og gift med Magdalene Emmikson Hartvigsdatter.⁷⁸ skal 1565, Marts fremføre Udbudskarle. deriblandt 130 Sokarle fra Kalo Len. til København,¹ men det vides ikke, om han ogsaa fulgte dem til Søs. Han levede endnu 1585.

135. Benediktus Hogenhus var i 1565 H. Lavritsons Løjtnant paa Lybske Kristoffer og havde maaske ogsaa været Officer om Bord i 1564.²⁰

136. Tomas Bagge var i Avg. 1564 Enspænder,⁷⁹ men snart efter Skibshovedsmand, thi som saadan faar han Løn i 1565.²⁰ 1566 er han Chef paa Gejsten og blandt de »uforsagte, ikke-adelige Søhaner«, der reddede deres Skibe Ulykkesnatten 28. Juli;⁶¹ fra Juni 1567 havde han 100 Marks Løn om Aaret; i Okt. sejlede han under S. Franke i Østersøen og havde taget nogle Fanger.¹⁶ 1570 kriger han ved Baahus, men det befales ham 20. Juli at ligge stille paa videre Besked.¹⁸⁰ 1571 er han Chef paa Strudsen under J. Daa i Østersø.¹³ 1578 faar han Brev paa nogle Gaarde i Agershus Len.¹⁸⁰

137. Anders Fynbo nævnes blandt de Skibshovedsmænd, som 1565 og ved Paaske 1566 fik Løn,²⁰ og S. 96.

138. Sylvester Francke⁷¹ var sikkert af holstensk Æt og tjente 1564 Morits Rantzau, Lensmand paa Gottorp, som Fribytter paa Dragen; han blev anholdt i Apr.²⁵ i Sundet af Tolderen der, men løslodes mod at sejle direkte hjem; i Stedet løb han, trods Forbudet, ad en Omvej til Narva; men da en kgl. Pinke i Maj havde truffet ham ved Bornholm, besluttede H. Trolle som Admiral i Østersøen at beholde Dragen ved Flaaden, naar denne traf Skibet paa dets Tilbagevej fra Narva. Dette skete virkelig midt i Juli; og da S. F. var en forsøgt Karl, der havde tjent Kejseren og Kongen af Spanien, ønskede H. Trolle at beholde ham som Hovedsmand og lod ham ogsaa sværge paa at ville lade sig bruge. Men Kongen befalede, at Skibet og dets Chef skulde til København. Efter nogen Tids Forløb synes S. F. at være sat paa fri Fod og rejste til Hamborg, men i Okt. sendtes der Bud eiter ham.²⁰ og i Nov. befalede det M. Gyldestjerne at holde S. F. til Stede,¹ medens Dragen skulde udleveres til M. Rantzau, hvilket dog ikke saa snart kunde ske, da det var brugt ved Flaaden og laa havareret ved Visby;⁴ det maatte først repareres, dog med saa lidt Bekostning som mulig.⁸ S. F. blev nu ligefrem fængslet, skønt flere fornemme Holstenerer gik i Forbøn for ham; desuagtet tillod H. Trolle uden Kongens Vidende, at S. F. maatte drage bort; men da dette opvakte Frederik II.s Vrede, maatte H. Trolle tilbyde selv at skaffe ham igen til Stede. S. F. var endnu

ikke kommet igen 12. Marts 1565, men indfandt sig dog straks efter. Da ændredes Stemningen imod ham; 27. Marts tillod Kongen, at S. F. maatte drage til Peder Steding, som hvervede Baadsmænd i Hertugdømmerne, og som havde skrevet efter ham; og 23. Maj bestemtes S. F. til Chef paa St. Jørgen og fulgte H. Trolle i Østersø, hvorpaa han udtog Handelsskibe i Sundet til Krigsbrug (S. 93; under O. Rud førte han²⁰ Engelske Kette,²⁶ 60 Læster, og opfordrede i 7. Julislaget forgæves Skibskaptejnerne til at staa deres Admiral bi; nogle af hans Folk erobrede paa vidunderlig Vis det svenske St. Jørgen (S. 98—99). 17. Avg. tiltænkte der ham (som Belønning) 130 tyske Dlr.s Løn, 1 Hofklædning, Genant, frit Hus og fri Disk for sin Person »zu Hof« samt en Bondegaard i Solbjerg, hvor han kunde have sit Kvæg; men dette Kongebrev og et lignende for ham som Skibshovedsmand er dog overstreget i Registranten.¹³ 1567—71 opføres derimod S. F. blandt »adskillige Hofjtjenere«.²⁰ — 11. Okt. 1565 beordres S. F. til at hverve Baadsmænd i Lybek¹³ og samtidig overdrages ham Tilsynet med det Orlogsskib, som skulde bygges der (S. 110). 1 Feb. 1566 skulde han bemægtige sig og nedlægge en svensk Tjener, Jokim Meyer, der havde gjort mange Praktiker; Kongen saa helst, at han blev fanget levende.¹³ 20. Marts ønsker S. F. et »gelegenes Haus« i Lybek, hvori han kunde have sin Armuth und Nothturft.⁸ 26. Avg. gives ham (ny) Bestalling som Skibshovedsmand med 130 Dlr., 2 Hofklædninger, Foder til 2 Heste, frit Hus og to Gaarde i Solbjerg for hans og hans Hustrus Levetid;¹³ i Avg. og Sept. besigtiger han de Skibe i Sundet, som Kongen muligvis kunde bruge (S. 127). 1 Nov. skal han følge nogle Knægte til Gulland, hvortil han 17. Nov. bliver Oberst og Befehlhaber over dette Krigsfolk (S. 129). 1567 henter han først Skyts ved Gulland (S. 122), sendes dernæst mod Varbjerg (S. 131) og endelig til Østersøen (S. 138—40). 1568 er han atter i Østersøen (S. 143, 146—7) efter først at have været ved Varbjerg (S. 148). 1569 i Marts indkøber han Planker i Tyskland og deltager i Revaltoget (S. 154—5). 1570 udsendes han nogen Tid som Admiral til Østersø (S. 159—61) og lige-saa i 1571 (S. 170), men fra Juli blev han J. Daas Underadmiral samme Steds. 1572 faar han Brev paa 120 Dlr. aarlig af Kongens Kammer paa Livstid; han maatte drive sit Husvæsen paa sit »Gut« ved Lybek og bo der, naar han ikke virkede i Kongens Tjeneste,¹³ mod at opgive de to Gaarde i Solbjerg.¹ 1574 bruger Raadet i Lybek ham til at bringe en Sag angaaende en Fribytter i Orden;¹² han skaffede (S. 177) d. A. Baadsmænd fra Lybek. 1577 klagede han over, at Bestallingen af 1572 havde afkortet ham en Del, som var ham tilstaaet i 1566; denne Forskel blev ham erstattet, og 19. Marts bevilges ham 300 Dlr. og 2 Hofklædninger i Løn som andre Skibshovedsmænd.¹ 1579 antog han Baadsmænd i Hamborg og Bremen og skulde i Slutningen af Aaret skaffe 6 gode Styrmand, som var kendte i Østersø, og med dem indstille sig i København i Marts 1580;¹³⁰ der blev han først udset til Hovedsmand paa Dragen,

saa paa Krabaten, for endelig slet ikke at faa nogen Kommando.¹ Kongen havde tilforn laant ham 1000 Dlr., som skulde være tilbagebetalte i 1579; men da dette ikke var sket, overtog Kongen nu Valensgaard paa Bornholm, som var sat i Pant. 1582 ligger S. F. i Oresund med Jakobs Galej; 1583. Marts skal han iligen komme til Kobenhavn for at hente Heste i Danzig. Dernæst sendes han som »Underadmiral« til Øsel (S. 222). 1583 tillades det ham i ét Aar at søge sin Næring i Rigerne med et Skib paa 30 Læster saa frit som Kongens egne Undersaatter. 1584 hverver han Baadsmænd udenlands (S. 223) og 1586 ikke mindre end 1000 Skibsfolk, der skal møde til Foraaret 1587, og selv skulde han møde 29. Apr.; han blev Chef paa Gabriel under Admiral A. Durham i Vestersø.¹ S. A. blev han Broder i Danske Kompagni.³³ Efter at han 1589 havde været Chef paa Blaa Due paa Skotlandsrejsen, hører man intet mere til ham, se C4., 134.

139. David Gyntelsberg fik 1565 Befaling til som Høvedsmand paa Danske Jomfru at følge H. Trolle¹ og O. Rud²⁶ i Østersø. — 1570, Marts skal han følge S. Franke i Østersø paa Mariflor.¹

140. Jakob (James) Cullen af Skotland blev 1565, 4. Juni antaget til Kaptejn og Høvedsmand for et Aar.¹³ 27. Nov. modtog han 300 Mark Klippinge, 100 enkende Dlr. og 100 Rosenobler og drog til England for at hverve Baadsmænd; men han udeblev uden al Besked og antagelig Undskyldning.¹³ Og dog var han lovlig undskyldt. Kongen havde bedet Dronning Elisabet om, at J. C. maatte hverve i hendes Land, men Elisabet afsløg denne Anmodning og beklagede, at hun paa Grund af indre Uroligheder havde maattet tilbageholde Kaptejnen³⁰ (S. 110).

141. Henrik Gyldenstjerne til Fultofte, Søn af Mogens G. og Anne Sparre Movritsdatter⁸⁹ (og Broder til Nr. 129), studerede 1554 i Leipzig, havde nogen Tid et Kanonikat i Lund, blev 1558 Hofsinde og var 1559 i Enkedronningens Tjeneste, men kom med Hertug Magnus til Litland og klagede i 1560 over Hertugens Opførsel; han havde bl. a. jaget 4 Herremænd af sin Tjeneste.⁵⁹ Han deltog i Fejden til Lands, men skrev 1565, Maj fra Varbjerg: »Dersom jeg havde maattet komme til Skibs denne Sommer, da skulde jeg have holdt mig som til Lands ved Halmstad og andet Steds.«⁸ H. Trolle tilskrifer Faderen 1. Juni: »Din Søn Henrik skrev mig til, at han vilde gærne til Skibs; dersom det er din Vilje, da vil jeg gærne gøre ham til Bedste.«⁸⁹ Fik H. G. sit Ønske opfyldt? 1566 rider han under Ritmester Hak Ulfstands Fane.¹ og maa have kæmpet ved Baahus, thi Jens Holgersøn havde inden sin Død givet ham nogle Penge. 1567 hindrede han og Broderen med Vold en Mand-drabers Paagrøbelse. 1569 optræder han ogsaa voldsomt mod Faderen og faar Kongens Straffeprædiken at høre. Han skal være død 1572.

142. Rudbek Pors, Søn af Kristen P. og Lucie Mortensdatter Ebbeson¹⁸ og Broder til Nr. 207, var i Juli 1565 Løjtnant paa Elefanten under Admiral O. Rud;²⁶ det berettes,⁶¹ at han har været om Bord paa Engelen 1566 og er omkommet ved Gulland 28. Juli; men han maa have været blandt dem, som drev i Land paa Vraget ved Griesund, thi 1567 befaledes det ham at møde 6. Apr. for at tjene til Skibs, og i Efteraaret var han om Bord paa S. Frankes Flaade i Ostersø; da han paa dette Togt havde forset sig, blev han senere holdt i Bestriking i København (S. 130). 1568 har han maaske kæmpet til Lands, men udtager 1570 Baadsmænd i Malmø Len, bliver i 1571 Chef paa Svalen under H. Gyldenstjerne i Vestersø¹³⁰ og faar Lindelse Kongetiende. Nogle Aar efter har han gjort Tjeneste paa St. Oluf, men 1583 vil Kongen ikke bruge ham til Søs, da der er Kaptejner nok til Skibene.¹ Det er vel ham, som 1583—9 havde Hovgaard som Landsdommer paa Langeland.⁸⁰

143. Peder Bild til Sonnerup,⁷⁷ Søn af Niels B. og Berete Ulfeldt Eggertsdatter og Broder til Nr. 14,⁷¹ var 1548 Hofsinde og havde fra 1554 adskillige til Dels store Len, saasom Bratsberg-Skien, Riberhus, Odensegaard¹ o. fl. 1561 fik han Befaling til at udskrive Baadsmænd i det norske Len til Foraaret 1562.¹³⁰ I Listen over O. Ruds Flaade 1565 (S. 95) forekommer en »P. Bilde« som Chef paa St. Jørgen; da dette ikke kan være den bekendte Rigsraad og Krigskommissar P. Bille til Svanholm, ejheller P. Bille Erikson, der var før ung til at være Skibschef paa dette Tidspunkt, kan der kun være ment den ovenfor omtalte P. Bild, som døde vistnok i Norge i Begyndelsen af 1566, før 20. Feb.,¹³⁰ og var gift med Dorte Ravensberg Kristoffersdatter. En Søn af ham er Nr. 277.

144. Jørgen (Georg) Pedersøn angives som Chef paa Solen i O. Ruds Flaade 1565 (S. 95). Ved denne Tid kendes flere Mænd med dette Navn: en Tolder i Marstrand,¹ en Raadmand i København, som havde været Byfoged der 1557—64 og 1569 blev Borgmester samme Steds,⁴⁷ og endelig en Borger i København, som 30. Juni 1566 blev Tolder i Skaane (Falsterbo).¹ Sandsynligheden taler mest for, at sidstnævnte har været Solens Chef, — hvis J. P. ikke er en af de os bekendte Skibskaptejner, som ellers fører et andet Efternavn, saasom Nr. 11 eller Nr. 193.

145. Oluf Iversøn (Baden),⁷⁷ Søn af Iver Jenson B. og Karen Galde Olufsdatter, fødtes 1546; var hos O. Rud paa Jægermester 7. Juli 1565 og fangedes med ham; førtes til Svartsjø Slot og døde her i Sept.¹³¹

146. Baltasar Lavritson var i 1565 Skibshovedsmand²⁰ og Chef paa Havfruen under O. Rud.²⁶ 1568 var en B. L., der havde boet i Haderslev, blevet dræbt i Assens, men havde selv været den udfordrende.¹

147. Oluf Krabbe⁷² til Damsgaard, Søn af Kristen K. og Karine Rytter Olufsdatter, og vist gift med Anne Fris Nielsdatter, nævnes 1559, skal 1566. Feb. følge nogle i Jylland udtagne Baadsmænd til København.¹ og er maaske derpaa kommet til Skibs. Man antager, at han er faldet i Krigen.

148. Vogn Godskesøn (Vognsøn) til Stenshede var Søn af Godske V., der førte 3 Morianshoveder i Vaabenet, (og Broder til Nr. 158) og var gift med Bodil Vognsdatter, der førte en væbnet Arm.¹⁸ 1566 tilsiges han at møde 21. Apr. og skal til Skibs. Men 1567 og 68 faar han mod Betaling Frihed for at holde en gerust Hest.¹ I Juni 1571 kaldes Fru Bodil Enke, og Væрге udnævnes for hendes faderløse Barn.¹

149. Tomas Bentsøn (Bærntson) nævnes blandt de Herremænd, der 1566 tilsiges at møde 21. Apr. og skal til Skibs. 1568 faar han Brev paa en Gaard i Hjerm Herred og nævnes ogsaa 1571.¹

150. Peder Vinter til Nandrup, Søn af Niels V. og Anne Spend, nævnes 1552, udtager 1566 Karle til Skibs i Aalborghus Len, skal selv møde 21. Apr. for at tjene til Søs og faar 1569 Brev og 1574 fornyet Brev paa en Kongetiende paa Mors.¹ Han var Slægtens sidste Mand.⁵²

151. Palle Gris⁷⁷ til Slette og Nørgaard, Søn af Niels G. og Bodil Orning Svendsdatter, var 1561 Slotsfoged paa Aalborghus; 1566 skulde han møde 21. Apr.¹ og blev Løjtnant paa Krabaten, som undgaar Odelæggelsen ved Gulland.⁴¹ S. A. fik han Tustrupgaard som Pantelen, der 1571 ombyttedes med Burholt. Han var gift med Anne Brun Nielsdatter og levede endnu 1608.

152. Niels Stygge faar 1563 Brev paa Gods i Aars Herred, hvilket han havde endnu i 1574.⁸⁰ 1566 skal han møde 21. Apr.¹ og bliver Løjtnant paa Svanen, som undgaar Skibbruddet 28. Juli.⁶¹ 1579 faar N. S. Brev paa Gods i Gislum Herred¹ og har Lenet endnu 1583.⁸⁰ Dette Aar skal han møde i København 7. Apr. for at være Chef paa Dragen, men Flaaden kom ikke ud.⁶¹ — En N. S. af Gullerup paa Mors nævnes 1566. 1568—1604 ejedes Sogaard i Hillerslev Herred af en N. S.⁵² Vor N. S. skrives vistnok til Nørgaard og var Søn af Hans S. og Kristense Svendsdatter og gift med Sofie Sandberg Andersdatter og med Else Munk Jespersdatter.¹⁸

153. Niels Mikkelsøn (Tornekran) til Kyøgaard, Søn af Mikkil Nielson T. og Kirsten Lykke Jakobsdatter,¹⁸ følger 1566 nogle jydsk Baadsmænd til København, hvor han selv skal møde 21. Apr.; han undgaar Faren 28. Juli, fordi Borgmesteren, han var Løjtnant paa, blev reddet.⁶¹ 1570 var han ikke mødt ved Mønstringen af

Adelen i København.¹ Han havde Hedemarkens og Osterdalens Len og var gift med Anne Dyre Klavsdatter.¹⁸

154. Niels Jonsøn (Viffert)⁹⁶ til Torstedlund, Søn af Jon Madson V. og Anne Krabbe Mikkelsdatter¹⁸ og født 1532, gik i Aalborg Skole, hvor han »smukt forbedrede sig og lærte sin Katekismus, tjente som Dreng bl. a. Kansleren Johan Fris, der gjorde ham værgagtig. I Krigens Tid lod han sig mandelig bruge paa 8de Aar som en Riddermandsmand. 1566 befales det ham at møde 21. Apr. for at tjene til Skibs;¹ men det synes dog, som om han er brugt til Lands; han bliver syg og maa drage hjem, men faar i Avg. Paa-mindelse om atter at møde ved sin Fane, da han dog nu kan ride til Tinge og ellers være paa Færde, hvor han havde noget at bestille. 1570 har han til Kongens Forundring ikke givet Møde ved Adelen Mønstring i København.¹ Desuagtet paaastaar Ligprædikenen, at han var i stor Gunst hos Kongen; 1571 blev Gulland forgæves tilbudt ham som Len, derimod tog han 1573 mod Hald. Han døde 1595. 26. Juni.⁸³

155. Mikkell Sehested til Grosser Nordsee, Gavnø og Harre-
sted. Søn af Kaj S. og Begge Ahlefeldt Henriksdatter og gift med Regitse Gyldenstjerne Knudsdatter, var af holstensk Æt og tjente 1546 som Hofsinde. 1566 skulde han møde 21. Apr. og blev Chef paa Gabriel, som undgik Skibbruddet 28. Juli ved at søge rum Sø for Orkanen (S. 118); han var herved trolig bistaact af den dygtige Lav-
rits Skipper.⁴¹ 1567, Dec. skal han kæmpe til Lands.¹ Han døde 1587, 27. Nov.

156. Albert Høg⁷⁷ til Estvadgaard, Søn af Søren H. og Fru Anne, en Datter af Mads Hvid, som, skønt ufri, havde ægtet Lene Gyldenstjerne Olufsdatter.⁷⁵ 1566 skulde han møde 21. Apr. og blev Chef paa Gribben, som gik under med ham ved Gulland i Juli.⁷² Hans Søn var Jørgen H. til Fuglsang se C4., 153.

157. Lave Bek til Førsløv, Beldringe etc.,⁷⁷ Søn af Rente-
mester Jokim B. og Anne Ravensberg Jakobsdatter og Broder til Nr. 68, studerede i Vittenberg og var 1563 Kannik i Roskilde. L. B. blev 1565 Proviantmester for Orlogsskibene (S. 103), men fra 1566 derimod fungerede han som Proviantmester for Hæren alene (S. 110). 1566, Feb. fik han vel Ordre til at møde straks for at tjene til Skibs,¹ men er vist næppe kommet til Søs. Efter Krigen blev han Lands-
dommer paa Sjælland og Lensmand paa Roskildeggaard, men da der klagedes over ham, mistede han straks efter baade Embede og Len og maatte betale en stor Bøde. Omtr. 1577 fik han Embedet og Lenet tilbage, men fratraadte begge Dele i Firserne, for endelig 1591 atter at overtage Dommerstillingen tilligemed Ringsted Klosters Len, indtil 1605, da han tog sin Afsked. Han var gift med Kirsten Hvit-

fældt Kristoffersdatter og med Agate Grubbe Sivertsdatter og døde 1607, 14. Maj.

158. Lars Godskesøn (Vognsøn), Søn af Godske V.¹⁸ og Broder til Nr. 148, skal 1566 møde 21. Apr. for at tjene til Skibs. 1567 faar han Frihed for at holde en geruset Hest. 1571 blev han ikke udnævnt til Værge for sin afdøde Broders Barn, da Broderens Enke var bange for, at han vilde øde Barnets Gods, ligesom han havde ødet sit eget.¹

159. Kristoffer Lavritsøn (Udsen) til Overgaard var vist Søn af Lavrits Simonson Udsen og Karen Simonsdatter og var gift med Margrete Vesteni Lavritsdatter.¹⁸ 1566 skulde K. L. møde 21. Apr. og blev P. Munks Løjtnant paa Svenske Jomfru og kom heldig fra Skibbruddet 28. Juli. I Efteraaret øvede han Vold paa Svogeren Erik Vestenis Gaard Hagested og maatte holde Indlager, for at denne Tvist kunde stilles efter Loven. Folby Kongetiende, som han havde faaet, beholdt han dog, og 1573 udstedtes Brev paa, at han skulde have den frit mod at lade sig bruge i Kongens Tjeneste, naar det begæredes. Desuden forlenedes han 1567 med en Mølle og 1575 med en Gaard. Men omtr. 1580 endte Fejden mellem ham og Svogeren med, at Erik Vesteni stak K. L. ihjel i Aarhus.⁸³ Se Nr. 160.

160. Kristoffer Lavritsøn (Serlin). Den »K. L.«, som 1566 blev Løjtnant paa Svenske Jomfru og undgik Døden paa Visby Red, er foran Nr. 159 ment at tilhøre Slægten Udsen, men kunde ogsaa være en samtidig levende K. L. Serlin, som dog maa være død s. A., thi i Dec. udnævnes Værge for Enken Fru Maren og hendes Born.¹

161. Jokim (Jakob) Niefiend var en lybsk Borger, som 1563 fik dansk Fribytterbestalling. I Sept. 1564 blev han sendt paa Kundskab til Stralsund (S. 70), men plyndrede siden paa Rygen og maatte gøre Afbigt derfor.¹⁸⁰ 1566, Feb. anbefaler S. Franke Jokim von Lybek til Kongen som en erfaren Krigsmand; S. Franke vil bruge ham paa det i Lybek byggede Orlogsskib, naar det skal sendes til København,³ hvilket Kongen indvilliger i; Jan. 1567 gives dernæst J. N., der er Hovedsmand paa Gabriel, Maanedsløn (12 Mark) fra 24. Feb. 1566 at regne.²⁰ Efteraar 1567 var han i Østersø under Admiral S. Franke, men beskyldtes for at være sejlet bort om Natten uden Admiralens Tilladelse (S. 139). 1568, Nov. klages der over S. Frankes og J. N.s Røvierier paa Rygen (S. 147). 1570, Marts er J. N. Chef paa Maagen under Admiral S. Franke i Østersø.¹

162. Jesper Krafse til Basnæs,⁷¹ Søn af Hr. Hans K. og Lene Hak Ejlertsdatter,⁷⁷ fødtes 1522, 1. Nov.,³⁶ var 1545 Hofsinde og 1550—64 Lensmand paa Riberhus. 1565 saaredes og fangedes han ved Svarteraa, men løskøbte sig straks igen.³² 1566 overførte han

i Jan. Ryttere over Bæltet og skulde møde 21. Apr. for at blive Officer paa Engelen; under Gulland var han om Bord paa Hannibal og gik til Grunde med dette Skib. Hans eget forgik ogsaa, berettes der, kun 15 Mand af Besætningen drev levende i Land paa Vraget.⁶¹ Han var gift med Karen Krabbe Mogensdatter og med Kirsten Bolle Eriksdatter.

163. Jens Fredberg til Fredberggaard var Søn af Jens F. og gift med enten Katrine Feltenhof eller Else Vinter Andersdatter.⁷⁷ Han nævnes 1543. 1566 skal han møde 21. Apr. og være Chef paa Solen; ved Gulland strander Skibet, og alle undtagen Skibskokken omkommer.⁶¹

164. Gregers Holgersøn Ulfstand⁷⁷ til Sønder Vosborg, Søn af Hr. Holger Gregersøn U. og Anne Podebusk Predbjørnsdatter, var 1546 Hofsinde, skulde 1566 møde 21. Apr. for at tjene til Skibs.¹ Senere havde han Pantelenet Skivehus. Han døde 1583 og havde været gift med Anne Lange Eriksdatter.

165. Erik Kaas til Aas og Nibstrup,⁷⁷ Søn af Mogens K. og Mette Fris Godskesdatter, skal 1566 i Feb. udskrive Baadsmænd i Jylland og selv møde 21. Apr. for at være Officer paa Elefantén. Dette Skib undgik Ødelæggelsen 28. Juli.⁶¹ Det ses, at han besad Ejendom i Sæby Købstad. Han var gift med Ellen Juel Mogensdatter, med Johanne Stygge Enevoldsdatter og med Berte Ulfeldt Klavsdatter.

166. Jørgen Nielsøn (Basse)⁷⁷ til Jonstrup, Søn af Niels Hansøn og Sidsel Knudsdatter, tjente Hr. Eske Bille 1543 som Ridefoged, var 1565 Hovedsmand over 400 Udbudsknægte fra Vordingborg Len, skulde 1566 møde 21. Apr.¹ og blev Løjtnant paa Floris, men var Ulykkesnatten 28. Juli i Land i Visby og altsaa i god Behold, medens hans Skib strandede.⁶¹ 1567, Feb. udtog han Baadsmænd paa Sjælland, men skulde 1568 tjene ved Landhæren. Han døde 1577, 12. Juli og var gift med Karen Daa Eriksdatter.

167. Jørgen Knudsøn affærdiges 1566, Jan. til Hertugdømmerne for at hverve Baadsmænd;¹³ han var da til Stede hos S. Franke i Lybek.³ 7. Marts fik »vor kære tro J. K.« ny Bestalling som S. Frankes Løjtnant over de hvervede Krigsfolk og desuden som Kongens Hovedsmand til Skibs.¹³ 1568 nævnes en Adelsmand J. K. i Færggaard i Hundborg Herred.⁵²

168. Mads Møller van Aachen gjorde 1566 Tjeneste fra 28. Apr.; i Okt. havde han i 5 Maaneder været Hovedsmand paa Fejetaske.²⁰

169. Søren Munk omkom 1566, 28. Juli som Officer paa Samson ved dette Skibs Forlis.⁷² Han skrives til Drammelstrup og Morum.

170. Peder Nielsøn nævnes blandt de adelige, som omkom 1566, 28. Juli ved Gulland; han var Officer paa Hannibal.⁷²

171. Niels Munk skrev sig maaske til Hungstrup og var da Søn af Lavrits M. og Anne Lunov og giit med Marie Sefeldt Jensdatter.⁷⁷ 1566, 28. Juli blev N. M. paa Papegøjen, hvor han var Løjtnant om Bord.⁶¹

172. Mogens Fasti,⁷⁷ Søn af Kristen F. og Anne Strangesøn (Bild) Klavsdatter. Hvor han og hans 2 Brødre lod sig drive ud, der skulde Fanden selv ikke komme ud; saadant var M. F.s Rygte. 1566 fortaltes det i Bergen, at Mons Fase var omkommen om Bord paa Engelen ved Gulland.¹³³

173. Michel von Duicke omkom 28. Juli 1566 om Bord paa Samson;⁶¹ han var maaske Hovedsmand over Knægtene og ikke Skibshovedsmand.

174. Lavrits Hansøn til Kærgaard. 1565 faar han Skærn og Borriss Kongetiende uden Afgift.¹ 1566 er han Officer paa Engelen, som forgaar 28. Juli.⁶¹ I Dec. faar Enken Fru Johanne Tiladelse til at oppebære nævnte Tiende ogsaa for Aaret 1567.¹

175. Kristen Jenson Aalborg er i Juli 1565 Skipper paa Falk von Nassau, der sejler til Elfsborg.²⁵ 1566 er han Chef paa Jonas, men undgaar Skibbruddet 28. Juli,⁶¹ og 1567 Hovedsmand først for David og saa for Bjørnen, begge Skibe til Bergen; paa den anden Rejse fanger han Bothwell (S. 140 f.); d. A. har han 80 Mark i Aarsløn.²⁰ Til Grønland kom han ikke, som først bestemt (S. 149—50). 1569 skal han udtage Baadsmænd i Norge; da han i Apr. kom til Bergen, fortalte han, at han alt havde udskrevet 1500.¹³³ 1570 skal han eller en anden paalidelig Karl føre en fangen Fribytter til Hald. 1571 faar han og hans Hustru Brev paa, at de maa bo i København og der for Livstid være fri for Tynge;¹ i Juli er han Chef paa Nattergalen under Admiral J. Daa i Østersøen.¹³ 1579 skænker K. A. og Hustru 8 Boder til de husarme; senere giver han 1500 Dlr. i samme Øjemed. Han var altsaa formuende og havde Grundejendom i Studiestræde, (hvor han selv boede), Antoniestræde, Vandmøllestræde, Kompagnistræde osv.³³ Han skal være død 1597 eller 98.

176. Jørgen Jyde var 1566 Chef paa Svenske Jomfru, men undgik Katastrofen 28. Juli.⁶¹

177. Jens Trudson (Ulfstand)⁷⁷ til Vemmetofte¹⁰¹ var Søn af Trud Gregerson U., der selv havde været Søkrieger 1537 og 42, og Ide Brok Lavesdatter. J. T. var Hofsinde 1548 og senere Hofmarskalk; førte Hoflanen som Ritmester i Ditmarsken, men fik et svært Saar i Kampen ved Heide,⁷⁴ var 1562 sendt til Rusland, skulde i 1563 fungere som Proviantmester for Hæren¹ og vistnok ogsaa for Flaaden²⁵ og begav sig i Avg. til København. 1564, 26. Marts blev han derpaa Befalingsmand over Kobenhavns Len, men synes ikke at have befattet sig meget med Holmen (S. 47. 74); i Skibsskriverens Instruks staar dog, at hvad der fattes til Skibene, skal eventuelt Lensmanden skaffe til Veje. 1565, Marts monstret han 400 jydskke Udbudsknægte, hvoraf de 150 tages til Flaaden.¹ 1566 afgav han Lenet og kom til Skibs som Underadmiral⁴¹ paa Hannibal (S. 109. 115); han havde Uheldet i Øresund og gik under med Skibet 28. Juli; af Besætningens 948 Md., fortælles der, reddedes kun 5 Fænnikedragere og 2 Drengene.⁶¹ J. T. havde haft Solte Len frit paa Livstid og været gift med Lisbet Bille Klavsdatter.

178. Henning Hansøn (Mytling), var »født paa Lavind«, Søn af Hans Jakobson M. i Katsebølle,⁷² deltog i Søkriegeren 1566 om Bord paa Gribben som A. Høgs Løjtnant⁶¹ og druknede 28. Juli ved Gulland.⁴

179. Gregers Bryske til Skaftlev,⁷⁷ Søn af Karl B. og Kirsten Ulfstand Gregersdatter, nævnes 1544, havde 1561 dræbt Torbern Nielson Arenfeldt, der var hans Hustru Kirsten Gyldenstjerne Ludvigsdatters Morbroder, og maatte sone Drabet; s. A. jagede han trods et givet Løfte paa Kongens Enemærker. 1563 krigede han til Lands, og hans Pung havde den Sygdom, at der ingen Penge var i den.⁵³ hvilken Sygdom en Mængde Pantebreve, han efterlod ved sin Død, vidner om. 1566 var han om Bord paa Hannibal og gik 28. Juli under med Skibet.⁷² Enken fik s. A. Vesterbygaard som Len.¹

180. Gabriel Skinkel til Søholm, Søn af Hans S. og . . . Akeleje Mikkelsdatter (og Halvbroder til Nr. 269),¹⁸ blev 1559 Hofjunker. 1566 var han Eggert Billes Løjtnant paa Merkurius, som strandede 28. Juli, men de 2 Hovedsmænd og 30 Mand af Besætningen skal have reddet sig i Land i Skibets Baad;⁶¹ i Avg. fik G. S. Kong Kongetiende. 1567, Feb. udtog han Baadsmænd paa Fyn, i Sept. sendtes han til Lagholm med Penge til de Knægte, der land-sattes fra Flaaden.²⁰ 1568 var han Hovedsmænd for nogle Knægte,⁶⁶ men 1569 tjente han til Skibs og modtog Foder til 4 Heste, saa længe han var til Søs.¹ 1586 fik han 6 Gaarde paa Livstid.⁸⁰ Han var gift med Dorete Hejdersdorf Regnvaldsdatter, med Agnete Fris Iversdatter og med Anne Rantzau Ottedatter;¹⁸ han jordes 1600, 22. Jan. i Køng Kirke.⁸³

181. Eggert Bille til Markie og Gedsholm,⁷⁷ Søn af Hr. Anders B. og Pernille Krognos Olufsdatter (og Broder til Nr. 13), var 1553 udenlands, men 1562 meget vanvittig og under Frans B.s Førmynderskab; 1566 er han dog karsk nok til at kunne faa Befaling til at møde i Væ for at krige til Lands;¹ han maa da være den Evert B., der s. A. blev Chef paa Mercurius, viste sig kæk i Slaget 26. Juli (S. 117) og 28. Juli ved Visby reddede sig i Land i Skibsbaaden.⁸¹ 1580 besejler han Hyldingen. Han var gift med Abel Kaas Mogensdatter.

182. Tomas Svendsøn (Orning) til Ellinggaard, Søn af Svend Madsøn O. og Maren Munk Ottesdatter og gift med Dorte Munk Kristensdatter,¹⁸ faar 1567 Befaling til at møde 6. Apr. for at tjene til Skibs. 1570 tildeles ham Aasted Kongetiende; han ejede en Gaard i Sæby.¹

183. Niels Møvritsøn (Benderup) til Kvottrup og Skovbygaard,⁷⁷ Søn af Møvrits Jepsøn og Else Sten Knudsdatter, nævnes 1546. 1565 er han udset til Høvedsmand over 400 Udbudsknægte fra Jylland og skal i Avg. undersøge, om Udskrivningen er gaaet lovligt for sig. 1567 skal han møde 6. Apr. for at tjene til Skibs.¹ Han har 1568 vist atter udtaget jydsk Bønderkarle, og faar n. A. en Kongetiende. Han døde 1605 som Slægtens sidste Mand og var gift med Maren Høg (Banner) Kristensdatter. Se Nr. 184.

184. Just Møvritsøn (Benderup) maa være Broder til Nr. 183. Han fik 1567 Befaling til at møde 6. Apr. for at tjene paa Flaaden.¹

185. Erik Vognsøn (med et halvt Hjul i Vaabnet) til Søndervang og Kongensgaard skal 1567 møde 6. Apr. og til Skibs. Han forlenes senere med Tienderne af Stadil og Vindinge Sogne. 1585 fik han (28. Feb.) Bestalling til at have Tilsyn og Befaling paa Holmen som Tilsynsmand dér (S. 206—7). Han var gift med Maren Væbner Torkildsdatter.¹⁸ Se C4, 66.

186. Aksel Nielsøn (Arenfeldt) til Palsgaard og Gundetved,⁷⁷ Søn af Niels Henrikson A. og Margrete Bille Jensdatter, bruges 1540 i Kongens Tjeneste³² paa Sønderborg og havde nogle Pantelen. Hans Broder Torbern var blevet dræbt af G. Bryske (Nr. 179), og 1564 truede Otte Gyldenstjerne med at gøre det samme ved A. N. selv. 1567 skal han møde 6. Apr. for at gaa til Skibs. 1568 vilde Kongen laane Penge af ham.¹ Han var gift med Anne Skel Hansdatter.

187. Erik Hardenberg til Torslundegaard,⁹⁸ Skjoldemose og Ferritslevgaard, Søn af Kortits H. og Mette Skram Kristensdatter.⁷⁷

kaldes den fattige E. H. ; af de nævnte Gaarde maatte han sælge en og pantsætte en anden; 1556 takseredes han til personlig at møde som selv Skytte. 1567 var han udskrevet til Skibstjeneste, men var Betalingen overhørig, til Kongens store Forundring (S. 131); derfor blev det ham befaleet 10. Juli, at han straks skulde møde hos Admiralen E. Bild) og rette sig efter hans Ordre, hvis han ej vilde fortabe Adels-Navn og Frihed.¹ Han levede endnu 1595; var gift med Regitse Ulfeldt Kristoffersdatter og med Birgitte Daa Jensdatter.

188. Jens Pedersøn til Bro^{49g} var i 1564 nedsendt af Bergens Lensmand for at mælde Kongen om Stenvigsholms Stilling (S. 51) og blev her nede udnævnt til Lagmand i Stegen; i Sept. sejlede J. P. tilbage paa Den svenske Engel, led Havari paa Skibet i en stor Storm og kom først i Nov. til Bergen.¹³³ 1567 deltog han i Agershusens Undsætning (S. 133). 1568 er han Underadmiral for en Afdeling af P. Munks Flaade i Østersø (S. 146—7). 1570 fik han Brev paa nogle Gaarde i Ryfylke;¹³⁰ men 1575 blev Lagmand J. P. af Stegen afsat fra sit Embede og »rettet med Sværd«, fordi han havde bedrevet meget »Tyranni«.¹³³ Han var gift med en Datter af den tidligere Søofficer Trond Iversøn.¹³⁰

189. Frans Fris. 1555 er der en norsk Lensmand(?) af dette Navn; men 1565 faar F. F., »vor Undersaat og Borger udi vor Stad Hamborg, og Medredere Tilladelse til, som hidtil, at besøge Lister Len med deres Skib.¹³⁰ 1567 i Foraaret samler han udskrevne Baadsmænd, nævnes derpaa sammen med K. Stensøn og A. Olson og har vel virket med dem ved Varbjerg-Marstrand; han har da sendt Brev fra Norge med Efterretninger. 1568, Marts skal F. F. udtage Baadsmænd paa Læsø; en Skude skal føre ham til Oen og Baadsmændene til København.¹

190. Borchort van Gyldenssen, Hovedsmand paa Fejetaske, fik sin Besolding i Maj 1567.²⁰

191. Bertel von Bremen, Hovedsmand paa Svalen, faar 1. Avg. 1567 Betaling; i Okt. er han Chef paa Flyvende Drage; ogsaa i 1568 nævnes han som den, der har gjort Bytte.²⁰ 1569 hverver han Baadsmænd i Tyskland, og 1570 skal han som Chef paa Bjørnen følge S. Franke i Østersø.¹ Men ved Bornholm maa han overgive Skibet og sig selv til Fjenden (S. 159—60).

192. Evert Brochen, en engelsk Herremand,²⁰ var i 1567 paa Skibet hos Admiral Evert Bild og dernæst til Søs med S. Franke; han synes saa at have været Hovedsmand over en Afdeling paa 2 Pinker (S. 140). Er det ham, som tillige omtales med Ros S. 159? I saa Fald er han forlist 1570. En anden engelsk Kaptejn omtales S. 190.

193. Jørgen Busch havde i 1563 ihjelslaaet en Tømmermand, men fik Lejde, saa længe han var Skipper paa Kongens Orlogsskib (Fortun) og 6 Uger derefter. I Dec. hugger han Tømmer i Jylland. 1564, Marts gives ham Kaperbrev paa et Skib; han skal være Kongens Admiral lydig.⁴¹ Frederik II. synes at have ejet en Part i Skibet. Resten købte E. Rud, og Kaperen gjorde godt Bytte i Østersø.²⁰ Selv var J. B. om Bord som Skipper paa Svenske Jomfru.²⁰ 1565 udtager han Tømmermænd i Jylland og er maaske den Jørgen Pedersen, der omtales S. 95 som Officer paa Solen i Juli 1565 (se dog Nr. 11 og 144). I 1567 hverver han Baadsmænd i Hamborg, bliver i Maj Chef paa Jonas ved Agershuses Undsættelse, sejler senere under S. Frankes Kommando i Østersøen, skal afsendes til Bælt med 3 Skibe, men afsejler uden Ordre og holdes i Bestriking i København, indtil Kongen kommer dertil (S. 139). 1568 var han Chef paa Svalen og tog nogle Priser i Østersø (S. 141, 147—8). Da nogle Hamborgere skyldte ham og hans Hustru Penge, sendte Kongen i 1569 en Opfordring til Hamborg om, at der ingen Hindring maatte gøres ham ved Inddrivelsen af disse Fordringer.² 1570 er han Chef paa Strudsen under Admiral S. Franke i Østersø.¹ 1572 hverver han Baadsmænd i Tyskland; 1573 var det paatænkt, at han skulde til Frankrig for at udforske Tilstanden dér (S. 177), men Kongen mente, at J. B. ikke kunde udrette noget. 1575 foræredes Skibshøvedsmanden J. B. rødt Damask og Skellert til en Khædning, Hoser og Troje.¹ 1576 gives J. B.s tidligere Bolig tvært overfor Toldboden ved Slottet til en anden Skibskaptejn.³³

194. Peder Spansk (Spanier) antages 1568, 12. Marts som Skibskaptejn,²⁰ først i Dec. 1569 underrettes Renteskriveren derom. 1570 er P. S. Chef for Droslen i Østersø¹ og har sandsynligvis under Bornholm gjort noget Bytte.²⁰

195. Pros Lavritsøn (Hørby) til Nørholm,⁷⁷ der skal være Søn af Ingeborg Prosdatter Kørning og Lavrits Bertelson H., fik 1545 et Vikarie i Oslo, hvor han blev Lagmand; samtidig gives ham Marker Len og senere Nedenæs, uagtet nogle mente, at han var »en Skalk«. 1560 fik han Tilladelse til at føre sin Faders og Moders Vaaben. 1565 udtager han Baadsmænd i Norge, er vist i Apr. sendt til Varbjerg for at udforske Fjenden dér, skal i Avg. hugge Tømmer til Kongens Skibe og til et Skib, som skal bygges af Størrelse som Fortun (S. 109); og skal endelig udtage Baadsmænd over al Norge og i Foraaret 1566 følge dem ned. Han maatte dog indberette, at der kun var faa at bekomme (S. 111), og er vist heller ikke rejst til Danmark; men i Okt. fik han Befaling til at komme til København og var da ogsaa rede til at indtræde paa det kgl. Skib, der laa ved Nedenæs, men det blev Modvind. Vinteren var nær, og derfor opgav han Rejsen.² 1567 udskrev han atter Baadsmænd og ligesaa i 1568; han skal d. A. selv følge dem ned og møde 28. Marts for at lade

sig bruge til Skibs. Til et stort Skib paa Bremerholm skal han skaffe Tommer: desuden bygges i hans Len en Galej af en fransk Skibsbygger og en anden af Knud Alsing.¹³⁰ P. L. blev til sidst Lagmand i Skien og var død 1506. 11. Jan.: hans Hustru hed Kirsten Baden Iversdatter.

196. Henrik von Bremen, Skibshovedsmand 1568, fik Dec. sin Besolding.²⁰

197. Jokim von Hamborg, Skibshovedsmand, hævede ogsaa Lon 1568. Dec.

198. Johan de la Rou, af fransk Æt, er i Eftersommeren 1568 Kaptejn paa Galejen; han har d. A. begivet sig over Hamborg til Frankrig i Kongens Ærinde og har faaet tilstaaet et Hus i København; han føres i Regnskaberne blandt adskillige Hofjentenere.²⁰ Nyaar 1569 faar han Bestalling som Skibskaptejn med 300 Dlr. i Hofklædning, frit Hus, Underhold om Bord og tillige Genant;¹³ han skal tjene paa Livstid. 1570. Marts skal han føre Galejen i Vestersø og 1571. Apr. Franske Galej samme Steds; han afsejlede midt i Maj, noget senere end Admiral H. Gyldenstjernes øvrige Eskadre (S. 171); det ses, at han har været i Nyborg og ved Baahus.²⁰ 1572, Maj er han Chef for Norske Galej i Vestersø¹³ og har i 1573 ogsaa været ved Norges Kyster.²⁰ Da han havde klaget over, at Daleren efter Møntændringen beregnedes ham for lavt 3 og ikke 4 Mark, fik han en Erstatning paa 200 Dlr. 1576 laa han vist med Galejen i Bælt, men skulde i Maj løbe i Østersøen med de andre Skibe mod Fribyttere; samtidig fik han Skøde paa det Hus i Kongensgade, han beboede, og noget senere paa et andet Hus samme Steds;¹ i Marts havde den franske Udsending modtaget hans Lon.²⁰ 1577 fik han som Chef paa den ny Galej Jakob 3 Maaneders Proviant og løb, under Admiral E. Munk, for Danzig; i Søen tog han noget Bytte, som Kongen skænkede ham.¹ Han var i 1580 atter bestemt til Chef paa Jakob i Østersøen, men i Marts sættes en anden i hans Sted;⁴ 12. Apr. døde han, og Rentekamret ydede 12 Dlr. til hans Jordfæstelse.²¹ Smlg. C4, 137.

199. Jørgen Abildgaard,⁷⁷ Søn af Jørgen A. og Magdalene (eller Dorotea) Lund var Hofsinde (Køgemester) 1568—71; men 4. Apr. 157; blev han Skibshovedsmand med 200 Dlr. i Lon og Kostpenge, naar han var til Stede i København.¹ Allerede 1568 var han dog Kaptejn paa Snuekatten, som fik noget Salt af Helsingørs Tolder, men løb af uden at give nogen »Bekendelse«.²⁵ 1571, Avg. laa han som Admiral i Bælt med 4 Orlogsskibe, deriblandt Snuekatten (S. 171). 1572, da hans Bestalling fornyedes, var han atter Admiral; i Okt. skulde han med 3 Skibe afgaa til Østersø mod danzigiske Fribyttere (S. 172). 1573 findes han igen i Bælt og skal senere krydse

mellem Varnemynde og Gedser for at anholde alle Rostokskibe S. 175. 1575 faar han Følgebrev paa de Bonder, der laa under Nyborg Len, og 1576 ny Bestalling med 300 Dlr.s Løn.¹ 1577 er han til Søs med Strudsen²¹ og ligger 1578 med Krabaten ved Kastруп Knæ. 1579 skal han møde 20. Marts for at tjene til Skibs.¹ Senere bosatte han sig i Sønderjylland og døde dér 1608; han var gift med Dorotea Magnussøn Povlsdatter.

200. Raf Kletan (Clethan, Kleton) er maaske den (Skipper) Raf Tomassøn, som i 1568 fra England var sendt til Reval efter Gods.¹ 1569, 1. Jan. blev R. K. Skibshøvedsmand paa Livstid med 300 Dlr., Genant, 1 Hofklædning, frit Hus og Kost om Bord;¹³ han findes ogsaa opført blandt »adskillige Hof tjenerne».²⁰ 1570 er han Chef paa Svalen under S. Franke i Østersø. Under Fejden havde han desuden købt 2 Skibe i England og havde hvervet Baadsmænd dér, saa at han maatte pantsætte Hus og Gaard i England for at kunne gøre Udlæg dertil; han havde ogsaa mistet 2 Skibe i Kongens Rejser til Norge. Denne Sag forestillede han Kongen i 1575.¹ — 1571 fører han Danske Galej i Vestersø under Admiral H. Gyldenstjerne;¹³⁰ 1572, Maj er han selv Admiral over Danske Galej, Norske Galej og Juppiter samme Steds (S. 172). 1573 ligger han med sin Galej i Bælt¹ og har senere været i Norge.²⁰ 1574 førte han Fortuna derop til Reparation. Han sendes 1576 til England for at opspore en Bedrager,³⁰ der dog var flygtet til Nederlandene.¹ 1577 er han i Feb. Fører af Danske Hane, og sendes dernæst paa de danzigske Farvande (S. 189); senere faar han et Par Galejer og Hamborg-Løve til Undsætning, men 12. Maj døde R. K.; hans Hustru, der hed Gelion (eller Gertrud),²⁰ tillodes det at blive boende i København uden Tynge og dog at søge sin Næring der. 1577 fremkom hans Søn Johan Hans Mauel eller Meell med Anmodning om Erstatning for Faderens 2 ovennævnte forliste Skibe; der blev ham tilbudt at faa Enckhuyzer Jomfru (S. 186), og det tillodes ham at drive Købmandshandel lige saa frit som en indfødt.¹ 1579 fik Enken 100 Dlr.²⁰ — 1569 havde den engelske Kaptejn R. K. solgt Kongen 2 støbte halve Kartover paa den Betingelse, at hvis de sprang inden Aar og Dag, skulde Skaden være hans egen og ikke Kongens.²⁹

201. Lavrits Straale til Torpegaard, Søn af Peder Lavritsøn S. og Anne Skinkel, har i 1569 tjent Kongen som Hofsinde med 5 Heste, men skal eller er til Søs, hvorfor der tillægges Hestene Foder, medens han er til Skibs.¹ Han var gift med Margrete Fris og med Mette Bille Stensdatter, (der siden fik Nr. 269). L. S. døde 1596, 17. Marts.⁸³

202. Gregers Skram var 1565 Færrik (over Knægtene?) paa Jægermester, men blev Fange 7. Juli.⁴⁹ 28. Juni havde Kongen skænket ham 100 Mark.²⁰ 1568, i Sept, udsteder han i Sverige

sædvanligt Forpligtelsesbrev og er i Feb. 1569 vendt hjem, faar noget Korn af Kongen.¹ hvorefter han kommer om Bord paa E. Munks Eskadre i Østersø. Efter Togtet opkom der Strid mellem Erik og Gregers angaaende deres Forhold paa Togtet, og Erik stak G. S. i Armen med sin Rapir, saa at den saarede døde straks efter.¹³³ Se Nr. 126.

203. Johan Bockholt var født i Lifland 1537, 3. Avg. 1565 er han Hopmands-Løjtnant over den Fænnike Knægte, der skulde til Skibs med H. Trolle (S. 88), og faar 100 Mark som Gave.²⁰ Fra 1566 opføres han paa Listerne over Fangerne i Sverige.¹⁹ 1567 foreslog det svenske Rigsraad, at J. B. skulde sendes til Danmark for at udveksle Fanger,³⁰ men 26. Dec. maa han dog love at ville holde sig ærlig i sit Fængsel.¹¹ Først 1569 kom han fri, og Kongen tilstod ham 249 Dlr. til at betale Gæld med i Sverige, for at han skulde være des villigere i Tjenesten. 1570 lovede han 14. Jan. at tjene som Skibshovedsmand (100 Dlr.s Løn), men var tillige Hofsinde²⁰ og Befalingsmand paa Island med Ret til at lade en Foged styre Lenet, naar han selv var fraværende; Lensbrevet fornyes 1574, 76, 82 og 86.¹⁸⁰ Det ses bl. a., at han 1577 fik Proviant til Islandsrejsen;²¹ d. A. skulde han kapre Hamborg-Skibe paa Op- og Nedrejsen.¹ Da Sorøvere i 1579 havde plyndret paa Øen (S. 199), blev det nødvendigt, at J. B. blev der baade Vinter og Sommer, og at der medgaves ham et Skib, der kunde værge Island mod Røverne. Da han 1581 vendte tilbage fra Øen, led han Skade paa Rejsen, hvorfor der ydedes ham nogen Erstatning. 1582 ønskede han højere Løn som Lensmand, men Kongen lod ham vide, at hvis han ikke vilde, kunde man sagtens faa en anden til at styre Lenet; dog tilstodes der ham nogen Forhøjelse. 1583 sejlede han derop med Hanen. Men 1587 kunde Kongen ikke længere unde ham Lenet, da Fisken derfra ikke kunde undværes til Brug for Holmens Folk og Orlogsskibene. 1589 skyldte J. B. Kongen 4959 Dlr. for Island.¹ Dette Len havde han dog igen 1597—1601. Til Skibs var han siden i 1592, 94 og 95. Han var gift med Lisbet Urne (se Nr. 56) og døde 1601, 1. Okt. Se C4., 157.

204. Johan Marikarch var Marts 1570 Chef paa Regnholt i Østersø under S. Franke.¹

205. Kristoffer Fikkesson,⁷⁷ Søn af Niels Lavritsøn F. og Bodil Grubbe (Sparre) Olufsdatter, skrives til Sandbygaard. 1570, Marts var han Fører af Danske Jomfru i Østersøen under S. Franke; fik 1576, 26. Sept. Bestalling som Skibshovedsmand (60 gamle Dlr. aarlig og Kostpenge i København som de andre Hofstjenere);¹ 1577 modtog han som Chef paa St. Morten 2 Maaneders Kost²¹ og tog i Søen et Kornskib, hvorfor en Del af Kornet foræredes ham.¹ 1580 var han først bestemt til Chef paa Strudsen, dernæst paa Enckhuyzer

Jomfru,⁴ men synes endelig slet ikke at være blevet brugt.³⁸ 1586. 5. Apr. aftakkes han af Tjenesten »paa denne Gang«. ¹ Han regnes at være Slægtens sidste Mand.

206. Peder Adrian var en Englænder fra Byen Rye,¹⁰⁸ som 1568 havde faaet Fribytterbestalling.¹³ 1569 kalder han sig »kgl. Skipper« og staar i Forbindelse med John Clark og den engelske Minister Cecil og besøger, nærmest som Spion i dennes Tjeneste, Grev Bothwell i hans Fængsel.¹⁰⁸ 1570, Marts er han Fører af Fuksen i Østersø under S. Franke.¹ 1571, Juli af Danske Galej samme Steds under J. Daa, og 1572, Juni af Svalen, ogsaa i Østersø, mod Fribyttene der (S. 172). 1573 lover han at tjene sin Livstid som Skibshovedsmand (300 Dlr. og Kost om Bord)¹ og faar 1576 J. Busk's tidligere Vaaning overfor Toldboden ved Slottet³³ (Nr. 101). 1577 er han Norske Galejs Chef og ligger 1578 i Bælt med en Galej (S. 194). 1579 skulde han sendes til Grotfyrsten i Moskov¹ for at overbringe det Brev, hvori Kongen nægtede at godkænde de af J. Ulfeldt Nr. 108' vedtagne Fredsbetingelser; der bevilgedes P. A. en Damaskes Æresklædning; der medgaves ham en af de gemene Skibskokke og en Bartskaarersvend, og der bestemtes som Foraring til Grotfyrsten en »Ordens Kar« eller Kredensbæger, der skulde indsvøbes i Gørløst.²¹ De samtidig i Danmark nærværende russiske Gesandter er vel rejste med ham. I Juni 1580 skrev Kansler Niels Kaas: »Er mig fast sølsomt, at vi ikke fanger nogen videre Besked om P. A. og de ryssiske Gesandter«. ⁶ Videre Besked om P. A. er heller ikke senere indløbet.

207. Stig Pors til Ellingsø, Søn af Kristen P. og Lucie Ebbeson Mortensdatter (og Broder til Nr. 142), studerer 1524 i Vittenberg,¹⁸ skal 1566 kæmpe til Lands, men faar 1570, Marts Bestalling som Chef paa Isak i Østersø; 1571 tildeles ham Humble Kongetiende.¹ Var gift med Karen Daa Klavsdatter.¹⁸

208. Peder Wille (Wall) var 1570, Marts B. v. Bremens Løjtnant paa Bjørnen¹ og maa vel være blevet svensk Fange, da Skibet senere erobredes. Er vist ikke identisk med den C4., 138 nævnte P. Asmussen Vejle.

209. »Herman N.« var 1571, Apr. Chef paa Juppiter under Norge (Admiral H. Gyldenstjerne).¹ Se Nr. 50.

210. Hans Knabstob var 1571, Apr. Chef paa Maagen, men i Avg. paa Svalen, begge Gange i Vestsø¹⁴ og 1572, Maj paa Juppiter samme Steds.¹³ men 1573 Juli paa Gyldne Maage i Østersøen. 1575, Dec. udses han til Admiral over Enckhuyzer Jomfru og Juppiter i Østersø (S. 186); var 1576 i Juni Chef paa Svalen, dernæst paa Strudsen (til Lifland) og endelig 1577, Feb. paa Svalen i Østersø.²⁴

211. Gilbert Young Jung, en engelsk Adelsmand, nævnes 1570 som Rytter fra Meklenborg. 1571, Apr. er han derimod Chef paa Norske Galej i Vestersø¹ og i Avg. paa Mariflor samme Steds.¹¹ Han anføres baade som Skibskaptejn og blandt »adskillige Hofjtjenere«.²⁰ 1572 bestemmes hans Løn til 200 Dlr. og 2 Hofklædninger; 1573, Juli er han Fører af Haymanden mod Rostokkerne. Han faar d. A. Skøde paa Rostokgaarden i Malmø og 1576, Avg. forhøjet Løn (300 Dlr.: i Maj er han Chef paa Elefanten, i Avg. paa Svalen (til Liffland og 1577, Apr. paa Abraham Galej, som kom under Admiral E. Munk før Danzig (S. 190). Paa Grund af Fejltrin blev han ved Hjemkomsten arresteret, men fik dog ikke Afsked, thi 1579 betales hans Løn ham paa Malmø Slot.²¹ 1580 var han først bestemt til Chef paa Isak Galej, men førte Jakob Galej i Østersø under J. Daa;¹ men Avg. udnævntes han selv til Admiral (S. 213) over nogle Skibe i Østersø for at tage de Skibe, som sejlede paa Stæder, Russerne havde inde. 1581, Juni fører han Galejerne Jakob og Isak til Eskadren i Østersø (S. 215), men underlægges straks efter Admiral L. Kruses Kommando. 1582 ligger han med Abraham Galej i Sundet og sendes 1584, Juli med en Pinke til Bergen for at arrestere Mogens Hejneson; 1587 skal han møde 1. Maj for at føre Samson i Vestersø.¹ 1584, 30. Apr. gjorde Kongen selv G. J.s Bryllup med Maren Sandberg paa Nygaard.¹¹² Han var død før Maj 1592.⁷⁷ 1579 havde den »skotske« Kaptejn G. J. endnu Rostokgaarden i Malmø.¹

212. Sander Lyddel (Lejel). 1571, Juli bestemmes »Sonder Schotte« til Chef paa Hanen i Østersø,¹³ og 1572, 4. Maj gives S. L. Bestalling som Skibshovedsmand med 100 Dlr. og 1 Hofklædning i Løn;¹ han hører vel til den bekendte Familie Lejel i Helsingør.

213. Jens Falster⁷⁷ til Korselitse og Ottestrup, Søn af Peder F. og Ølgaard Valkendorf Henningsdatter og gift med Anne Baden Hansdatter, var omtr. 1567 Hofjunker⁷⁹ og 1571, 22. Avg. Chef paa Franske Galej i Vestersø.¹⁴ Han døde 1600, 30. Dec. som Slægtens sidste Mand.

214. Svarte Hans. Flere Personer af dette Navn forekommer i det 16. Aarh. Saaledes en Rytter 1536—9, en Mand i Sønderjylland 1543—6, en kgl. Hofjtener 1536—43. — 1552 lægges Landsknægten S. H. i Borgleje i Aalborg; 1559 monstrar Profos S. H. Krigsfolk i Skaane; 1560 forløves Landsknægtene, men Profossen S. H. bliver i Tjenesten;¹ 1563 sættes S. H. til Profos over D. Rantzaus Knægte, medens den forrige afskediges,⁸⁹ men straks efter genindsættes den gamle, og S. H. fjernes fra denne Stilling. 1565 faar S. H. i Apr. Afsked og noget til Tæring samt Pasbord ud af Landet,¹ men i Avg. bliver en S. H. Enspænder og skal opdrage med Jens Bille (til Gulland).⁷⁹ 1572 i Okt. er Schwartz Hans Chef paa Regnholt i Østersø.¹³ og 1574, Marts ligger Skibshovedsmand S. H. med Danske

Galej i Bælt (S. 178); han har ligeledes været til Søs fra 1576, Maj til 1577, Apr.²⁴

215. Adam Lestmand (Lejstmand) skulde 1573, Juli operere mod Rostok;¹ var 1576 Chef paa Juppiter, førte i 1577 samme Skib²¹ og laa 1579 med Galejen Hildebrandt i Bælt.¹ Han havde d. A. 25 Dlr. og 1 Hofklædning i Lonning.²¹

216. Aleksander Durham⁷¹ havde vistnok i Skotland staaet i Darnleys Tjeneste og efter dennes Død faaet Pension af Maria Stuart, hvorfor han siden en Tid lang maatte sidde i Fængsel.¹⁰⁸ 1568 antog Aksel Viffert og Johan Baptista (Nr. 223) Krigsfolk i Skotland, og ved den Lejlighed kom A. D. i dansk Tjeneste; Juni 1569 betaltes en Sum til dem af hans Krigsfolk, som kom til Skibs,²⁰ men de øvrige af hans Knægte øvede saa store Voldsomheder i Roskilde, at Kongen maatte misbillige A. D.s Færd;³² i Sept. skulde han følge med paa Toget mod Varbjerg.¹ 1570 var han blandt John Clarks Dommere og opførtes fra 1571 blandt Hofsinderne, men 3. Avg. 1573 blev han Skibshovedsmand med 300 Dlr., 3 Hofklædninger og Kosten om Bord; Jan. 1575 har han lovet at tjene sin Livstid, hvorfor der ogsaa tilsiges ham Kostpenge, naar han i Kongens Tjeneste ligger i København; den Skade, han har lidt ved Møntændringen, erstattes ham.¹ S. A. stod hans Bryllup med Mette Urne.⁸³ 1576 var han Chef paa Strudsen (i Maj) og i Avg. Admiral paa Danske Hanen til Litland.²⁴ 1577, Dec. udtog han Baadsfolk paa Fyn.¹ Om hans Søtogt 1578 se S. 195. 1579 skulde han møde 20. Marts for at tjene til Skibs og laa da ogsaa 3 Maaneder i København; i Feb. søgte han Avdiens hos Kongen, men da Tiden var ubejlelig, maatte han opsætte at tale sin Sag til en anden Gang;⁹⁹ det angik enten et Mageskitte¹ eller Overtagelsen af Salten Len, hvilket sidste bragtes i Stand i Juni; sin Pension som Skibshovedsmand maatte han da opgive¹³⁰ og fik kun de 3 Hofklædninger udleveret.²¹ D. A. udtog han atter Baadsmænd paa Fyn. 1580 bestemtes han først til Underadmiral paa Josva, saa til Chef paa Svalen,⁴ men han blev Fører af Dragen, som løb i Østersø under J. Daa, og som efter 29. Juli laa paa Strømmen.³⁸ 1581 skulde han ogsaa møde og blev da Admiral over 7 Skibe i Østersø (S. 213); 1582 laa han med Josva, Abraham og Jakob i Øresund.¹ 1583 udtog han Baadsmænd paa Fyn, mødte 7. Apr. i København,¹ førte dernæst Prinsebarken,⁶¹ der skulde paa den nordiske Fart; men sendtes i Stedet til Haderslev for af Kongen at faa Besked paa, hvorledes han kunde være Rostokkerne til Tjeneste (S. 222), hvilket Togt dog heller ikke blev til noget. 1584 skulde han møde i Juni; han blev vist Chef paa Rafael og sejlede (maaske som Admiral over 4 Skibe) til Øsel (S. 224). 1586 mødte han 13. Marts og førte Rafael paa et Togt til England; senere laa han ved Gedsør; hele Sommeren var han ude og maatte derfor gøre Gæld, men Kongen skænkede ham den Afgift af Salten Len,

som A. D. ellers skulde have ydet d. A.:¹ samtidig maatte han dog opgive Lenet mod at oppebære 200 Dlr. af Rentekamret.¹³⁰ 1587 skulde han møde 1. Maj for at være Admiral over Gideon og 7 andre Skibe i Vester sø (S. 230). Han fik ved denne Tid Skibhvejt og Spydebjerg Len¹³⁰ samt noget Gods i Derup; Afgiften for dette Gods. 31. Dlr., afkortedes i hans Pension.¹ Jan. 1588 overbragte han Dronningen af England Frederik II.s Tilbud om at mægle i Striden mellem hende og Skotland.³⁰ Han var endvidere til Søs 1580. 90. 91. 93 og 99 se C4. 140. Han døde 1600, 31. Jan.

217. Niels Kaas, Skibshovedsmand, var endnu ikke mødt 1574. 2. Maj. uagtet Flaaden var sejlferdig, hvorfor hans Kommando blev tilbudt en anden. 1577 havde han faaet Befaling til at udtage Baadsmænd paa Fyn, men hindredes deri. vistnok af Sygdom.¹ 1579 skulde han møde 20. Marts og i 1582 den 28. Feb.¹ Han kan enten være den N. K., der skrev sig til Ørndrup og Hessel, som var Søn af Mogens K. og Mette Fris Godskesdatter og gift med Dorte Munk (Lange) Hansdatter, og som 1559 havde dræbt Oluf Rytter, eller den N. K., der skrives til Ølby og nævnes 1535—82, Søn af Niels K. og Abel Hog Banner Pedersdatter og gift med Maren Dyre Iversdatter.⁷⁷

218. Gabriel Svale havde 1575 tilbudt Kongen sin Tjeneste som Skibshovedsmand, derfor fik Rigshofmesteren Ordre i Apr. til at forhandle med ham om hans Løn, hvorpaa Kongen vilde give ham Bestalling.¹

219. Johan Gaschuner blev 1575, 7. Maj antaget til Skibshovedsmand eller til Krigsmand til Lands med 100 Dlr.s Løn og Kosten om Bord.¹

220. Sander Uhr(?). 1576 tilbød »S. Uhr« sin Tjeneste, og Kongen svarede i Feb., at han nok vilde antage ham, hvis S. U. vilde lade sig bruge som Skibshovedsmand og nøjes med 30—60 Dlr.s Løn; i Juni s. A. omtales »S. Orm« som Løjtnant paa Danske Galej, og i 1577 som Løjtnant paa Abrahams Galej.²⁴ Men 1578, 21. Marts aftakkedes »S. Ørt«, da Kongen ikke mere behøvede hans Tjeneste.¹

221. Karsten Rode (Rødt). 1564, Marts sendte Lensmanden paa Gulland, Jens Bille, nogle Priser til København og lod K. R. følge med, da han kendte al Lejligheden ved de Skibe; han var en Lybekker, der havde været fanget i Sverige, og som til Søs var en meget forsøgt Mand; han vilde lade sig bruge mod Kongens Fjender, hvis denne havde hans Tjeneste behov. K. R. blev dog ikke kgl. Kaptejn, men maa have faaet dansk Fribytterbrev; 1566 havde han Kongens Pasbord til Narven, hvilket dog inddrog.⁴ Han er

da blevet »Ivan IV.s Korsar«, kaldes i et moskovitisk Bestallingsbrev overste Admiral og udfærdiger Bestallinger for andre Fribyttere. Men desuden havde han Hertug Magnus'es Bestalling og fik god Støtte fra Danmark (S. 167); han forte sine Priser til Bornholm, ja til København, hvor man jo ikke kunde agte paa enhver fremmed, og solgte dem der; selv Befalingsmanden paa Holmen, A. Olson, havde taget imod en hollandsk Prise af ham; Jens Kaas lod sin Pinke røve sammen med K. R. og tog et Embderskib, der førtes til Svenborg;¹ den lybske Hovedsmand paa Bornholm og den danske paa Gulland udfærdigede Anbefalingsbreve for K. R.s Tilhængere til Peder Okse;¹⁸⁰ ja K. R. selv forte dansk Flag¹² osv. Slige Klager indløb alle Vegne fra over ham. De lybske vilde da ikke anerkænde ham som lybsk Købmand, men paastod, at han var fra Ditmarsken,¹⁸⁰ og Sept. 1570 maatte den danske Konge derfor byde Jens Bille og sin Admiral i Østersøen at arrestere K. R.¹ Denne er ogsaa i Okt. Arrestant i København,⁷ hvorfra han velforvaret sendes i Fængsel paa Hald Slot; her maa han ikke tale med nogen, da han er en forslagen Kompan. 1573 løslodes han mod en Bøde paa 1000 Dlr. og er dernæst indtraadt i Sotjenesten; 1576, Maj er han Løjtnant paa Løven, i Avg. paa Hanen (til Lifland) og førte i Apr. 1577 Strudsen²⁴ imod Danzig; da han havde udleveret nogen Munition fra sit Skib, skulde han sættes i Blaa Taarn, hvis han ej kunde angive, paa hvis Befaling han havde gjort det (S. 193). 1579 er han dog endnu i Tjenesten og faar 100 Dlr.s Aarsløn og 8 Dlr. til Hushyre.²¹ Iblandt Anders Sørensen Vedels Papirer findes den dunkle Optegnelse: »K. R.s Bestilling de foedere inter Daniam et Suetiam«.¹⁰⁴

222. Hans Anckersøn, Skibshovedsmand, førte Enckhuyzer Jomfru fra Maj 1576 til Apr. 1577 dels til Lifland, dels i Østersø.²⁴

223. Johan Baptista (Quideti) faar 1550, 19. Marts Bestalling¹³ som Hoftjener (Herold med 40 Dlr.s Løn (forbedret 1572 til 150 og 1577 til 222 Dlr.).²⁰ I Nov. er han i fuld Gang med at »holde Kongens Ord« til de fremmede Fyrster, der drog gennem Landet; 1563 skal han skaffe Underretning om, hvad en hollandsk Bøssesløber vil have i Løn; 1564, 66 og 68 er han i Skotland og England for at hverve Krigsfolk.²⁰ 1570, Juni sendes han til Stettin for at bestille Herberg til de danske Fredsunderhandlere¹⁷ og udraaber siden Freden i København (S. 162); 1571 køber han i Lybek det af denne Stadagne svenske Skyts,²⁰ og 1574 medvirker han ved Bestillingen i Antwerpen af en Alabast-Altartavle og 1576 af den »Begravelse«, Kongen vilde have gjort til sin Fader.²⁹ 1577, Jan. sendes »Hans Baptista, vor Skibshovedsmand«, til Norge for at erfare Salt-syderiernes og Jærnhytternes Tilstand.¹³⁰ Han døde 1578, 14. Okt.²⁰

224. Villum Johansøn var 1577 Feb. Kaptejn paa Enckhuyzer Jomfru i Østersøen.²⁴

225. Kristoffer Skel Skeel, Skoell, Schiell). 6. Feb. 1577 faar Rentemesteren Ordre til at antage K. S. som Skipper, men 17. Marts blev K. S. dog Skibshovedsmand med 50 Dlr.s Løn og Maanedsfetalje af Københavns Slot som andre Skibshovedsmænd,¹ og han fungerer derefter i Maanederne Feb.—Apr. s. A. 1579 har han 100 Dlr. aarlig.²¹ 1580 bestemmes han til Chef paa Danske Galej¹ under J. Daa i Østersø.³⁸

226. Peiter Fris var Skibshovedsmand fra 1577, 7. Apr. med 100 Dlr.s Løn og Maanedskost, naar han gjorde Tjeneste i København.¹ 1580 var han først udset til Fører af St. Morten,⁴ men blev Chef paa Isak,²⁴ som kom til Østersø.³⁸

227. Kristen Munk til Gissinggaard,⁷¹ Søn af Niels M. og Birgitte Kruse Ottesdatter,¹⁸ blev Hofsinde 1559 og Køgemester 1564, og tjente 1563 ved Hoffanen med 9 Heste.⁴⁹ 1567 sendtes han som Proviantmester til Baahus og Elfsborg for at erkjendige sig om Beholdningernes Størrelse¹ og anvendtes derpaa mod Varbjerg (S. 131), og da Undsættelseseskadren afsejlede til Agershus i Maj, fulgte K. M. med som Proviantmester.³⁸ Han skulde dernæst have kæmpet til Lands i Sverige, men kom til Norge og blev Lensmand i Trondhjem, hvorfra han planlagde et Tog ind i Jæmteland; men 1571 blev han Lenet kvit, hvilket dog ikke skulde betragtes som en Unaade fra Kongens Side,¹³⁰ og han blev atter Hofsinde, hvorpaa han 1573—76 havde Gulland som Len; han skulde 1575 have godt Udkig efter Fribytterne, der var i Søen;¹ 1576 forsynede han det kgl. Skib Engelen med Fetalje.²¹ 1577, 21. Apr. antoges han til Skibshovedsmand med 300 Dlr., Kosten om Bord og Kostpenge i Land, naar han var tilsagt til Tjenesten; men da han 1579 fik noget Gods som Len, maatte han opgive Pengelønnen;⁸⁰ dog udbetaltes ham »Dienstgeld«.²⁰ 1577 i Dec. udtog han Baadsfolk i Jylland, og 1579 mødte han 20. Marts og har vel sejlet i Østersø. 1580 udskrev han atter Baadsmænd i Jylland,¹ skulde have været Chef paa Krabaten,⁴ men blev J. Daas Underadmiral paa Josva³⁸ (S. 212). 1582 mødte han 1. Apr.; 1583 udtog han Baadsfolk i Jylland og mødte selv 7. Apr.; han skulde have været Underadmiral paa Josva Norden om (S. 220), men Togtet opgaves. 1584 udskreves han i Juli for at sejle til Øsel med Mikael, og 1586 skulde han komme til Stede 13. Marts for at være Admiral over Gideon, Rafael og Mikael, der sendtes først til England og saa til Gedsør (S. 226—7). Ogsaa 1587 skulde han møde 1. Maj, men blev dog ikke Admiral d. A.; endnu 1589 var han til Søs. Se C4., 141. Han døde 1612, 25. Juni og var gift med Anne Skram Eriksdatter.

228. Lavrits Kruse til Balle og Rørbæk,⁷⁷ Søn af Peder K. og Dorte Viffert Maltesdatter, var født 1533. 13. Maj 1577 fik han Bestalling til at tjene til Lands og Vands med 300 Dlr.s Løn, Kosten

om Bord og Kostpenge i Land, naar han brugtes: han skulde i Dec. have udtaget Baadfolk i Jylland, men forhindredes deri af Sygdom.¹ 1578, 10. Juni blev han dernæst Befalingsmand paa Holmen og fik ny Bestalling af 9. Apr. 1579 (S. 183—4, 196, 203—4, 206). 1580 gaves der ham Brev paa 22 Gaarde i Jylland og 1582 paa 18 andre.⁸⁰ 1581 fungerede han som Admiral til Søs, da ingen anden var til Stede, som kunde bruges dertil (S. 215—6). 1582, Avg. skal han forhøre de Klagemaal, som E. Munk og hans Skibskaptejner havde imod hinanden (S. 218); ved Aarsskiftet udtager han Baadsmænd paa Sjælland og Moen.¹ Over den Flaade, som 1583 paatænkes sendt Norden om, var L. K. udset til Admiral (S. 220), men Togtet blev opgivet. I 1584 blev han forløvet og aftakket som Holmens Admiral (S. 206). 1586 beder L. K. de kgl. Sekretærer om at skaffe ham den kgl. Bevilling, som han talte med dem om i Viborg;⁴ videre Oplysning herom fattes. Han døde 1597, 22. Avg. og var gift med Inger Høg (Banner) Eriksdatter.

229. Charles de Mars (Carolus de Moris), fransk Kaptejn, fik 1577, 15. Juni Bestalling til at lade sig bruge til Lands og Vands¹ med 250 Dlr.s Løn.²¹ 1580 var han først udset til Kaptejn paa Norske Galej,⁴ men blev sat paa Galej David, som kom i Østersø.³⁸ 1582, Juli havde han faaet Afsked og modtog en Rest af sin Pension.¹

230. Johan Otteson (Otzen) skulde fra 1577, 16. Juni lade sig bruge til Lands og Vands med 200 Dlr.s Løn.¹

231. Tjostulf Baardsøn (Hartgenger) (eller Rosensværd, Handingmand) til Blekengaard etc..⁷⁷ Søn af Præsten Baard Rolfson og Karen Turi Tjostulfsdatter og gift med Anne Gyntelsberg Akselsdatter, lovede 1577, 25. Nov. at ville være Skibshovedsmand og fik som Lønning 300 Dlr., 2 Hofklædninger og Underhold om Bord.¹ 1578 oppebærer han noget af sin Løn paa Agershus;²¹ han var d. A. tiltalt for et Drab, han havde begaaet i Bergen. 1579 skulde han møde 20. Marts for at tjene til Skibs.¹ 1585 er han Lagmand i Oplandene, senere i Bergen, og han lever endnu 1604.

232. Johan Gordon (Gardoen) blev 1577, 19. Dec. Skibshovedsmand med 200 Dlr.s Løn, men han skal selv holde sig med Kost undtagen om Bord. 1578, 15. Maj forløvedes han for »med de Ruder« at kunne drage til Nederlandene i Krig, og da han havde Brøst for Penge, bevilgedes det ham fremdeles at nyde sin Besolding og at faa sit Tilgodehavende: han og Broderen (Nr. 233) havde i København boet hos Mikkell Skrædder, men havde ikke kunnet betale deres Underhold hos ham. I 1579 ansøger han som Kongens »Bestilter« om at faa sin Pension, da han havde maattet gøre Gæld i Nederlandene.¹ — En Enspænder Johan Grodrian havde tjent fra 1575 til 21. Maj 1578.⁷⁹

233. Jørgen Gordon blev 1577, 19. Dec. Skibshøvedsmand med 150 Dlr.s Løn og forloves ligesom Nr. 232 i Maj 1578.¹

234. Villum Meldram blev 1577, 19. Dec. Skibshøvedsmand med 200 Dlr.s Løn, 2 Hofklæder, Kost og Husleje og sendes dernæst til Osee; men det tillades ham i Maj 1578 at drage til Nederlandene med nogle skotske Knægte og dog beholde sin Løn.¹

235. Mikkil Knudson Akeleje⁷⁷ til Nedergaard og Nordskov, Søn af Knud Mikkelsøn A. og Kirsten Algudsatter, blev 1578, 6. Juni udnævnt til Skibshøvedsmand med 150 Dlr.s Løn (og Kostpenge, naar han var i Land)¹ og hævede d. A. noget af Pensionen hos Oluf Bager i Odense.²¹ 1579 skulde han møde 20. Marts og kom til Skibs under J. Daa; i Maj var han hjemkommet med en Prise og gjorde i Avg. og Sept. Tjeneste i Kobenhavn.²¹ 1580 var han udset til Chef paa Enekhuyzer Jomfru, men blev vist Løjtnant hos Underadmiral K. Munk paa Josva¹ og kom i Østersø.³⁸ 1582 laa han med Dragen i Bælt (sammen med Mikael og Gottmituns). 1583 skulde han møde 7. Apr.¹ og bestemtes til Chef paa Strudsen, men kom ej af Sted,⁶¹ lige saa lidt, som da han dernæst skulde sendes mod Rostok. 1586, 5. Apr. aftakkedes han dernæst.¹ 1589, Nov. jordedes han i Gæstelev Kirke.⁸³ Han var ugift.

236. Jørgen Kaas⁷⁷ til Gelskov og Mejlgaard, Søn af Erik K. og Anne Emmikson Emmiksdatter, fødtes 1554, drog udenlands,⁹⁶ og blev dernæst 1578, 6. Juni Skibshøvedsmand med 150 Dlr. (og Kostpenge, naar han var i Land); skulde 1579 møde 20. Marts og 1582, 1. Apr., hvorpaa hans Løn forhøjedes til 200 Dlr. 1583 skulde han møde 7. Apr. (og blev da Løjtnant paa Samson,⁶¹ men kom ej ud) og ligeledes 1587, 29. Apr.¹ »For sin flittige og tro Tjeneste fik han 1587 Vardøhus Len, og det tillodes ham, for at undgaa Skorbug og anden Skrobelighed, at residere i Bergen og kun visitere Lenet én Gang om Aaret; efter at have afgivet Vardøhus 1596 havde han Københavns Len 1608—14, og derpaa, »da han begyndte at blive gammel og tung, Aarhus Len til sin Død 8. Maj 1619. Han var gift med Dorete Juel Ovesdatter.⁹⁶

237. Jens Knudson blev 1578, 6. Juni Skibshøvedsmand med 150 Dlr., 2 Hofklædninger (og Kostpenge i Land).¹ I 1579 hævede han noget af Lønningen paa Varbjerg Slot og modtog endvidere 5 Maaneders Kostpenge.²¹ 1581 var han Admiral J. Daas Løjtnant paa Svenske Jomfru,⁴ der kom i Østersø og senere laa paa Strømmen.³⁸

238. Peder Brøkkenhus⁷⁷ til Hovindsholm og Sande, Søn af Ejler B. og Kirsten Gyldenhorn Eriksdatter (og Broder til Nr. 263 og 272.⁴⁹) var Hofjunker 1572. 1579 skulde han møde 20. Marts

til Skibs. og hans Løn er da 130 Dlr. og 2 Hofklædninger; Juni —Avg. laa han i København og fik Kostpenge.²¹ 1580 var han først udsæt til Chef paa Isak, dernæst paa Danske Vildmand,¹ men han kom vist slet ikke til Søs d. A. 1583 skrev Kongen: »Efter at vi gerne ser, vore Skibe maa med gode duelige Kaptejner blive for-
sørget, og P. B. tilforn er brugt til Skibs, da har vi ham tilskrevet at skulle være til Stede i København 10. Marts at bruges paa vore Skibe, og vi vil da handle med ham om en tilbørlig Besolding.«¹ 16. Feb. fik P. B. Brev paa Skebjerg Sogn, men Lenets Indtægt skulde afkortes i hans Skibsbestillings Besolding.¹³⁰ 1586 atfakkedes han som Skibshovedsmand,¹ men 1589 forpligtedes han dog atter til eventuelt at tjene til Skibs.¹³⁰ Han døde 1608 før 28. Apr. og var gift med Elsebe Juel Mogensdatter. Se C4., 145.

239. Lavrits Ovesøn (Rød) til Søgaard fik 1570 en Kongetiende og 1575 4 Gaarde og 3 Bol i Nordjylland, hvor han 1577 udtog Baadsmænd; han skulde 1579 møde 20. Marts (og har vel været i Østersø under J. Daa) og udtog atter i 1583 Baadsmænd i Nordjylland.¹

240. Henrik Rudenkrantz havde 1579, 9. Jan. tilbudt Kongen sin Tjeneste som Skibskaptejn. Admiralen P. Munk havde vel selv »skrevet for« ham, men Kongen vilde dog kun antage ham »paa en Forsøgelse« som Løjtnant, fordi han ikke tilforn havde været til Søs; senere kunde man forbedre hans Løn, eftersom man fornåm hans Duelighed.¹

241. Klavs Tønnesøn opføres 1579, 28. Jan. som Skibshovedsmand med 24 Dlr. og 1 Hofklædning i Løn.²¹ 1580 fører han Norske Galej⁴ i Østersø.³⁸

242. Jakob Alday antages 1579, 17. Feb. som Skibskaptejn til at opsøge ubekendt Skibsfarvand, med 200 Dlr. i Løn og 1 Hofklædning (S. 198—200).

243. Erik Gertsøn var 1579, Marts Skibshovedsmand med 200 Dlr. og 2 Hofklædninger; modtog Lonnen paa Aalborghus og tjente 2 Maaneder i Land.²¹ 1580 bestemtes han først til Chef paa Svalen, men blev Fører af Strudsen,⁴ som kom i Østersø.³⁸ 1581 i Marts var han om Bord paa Gottmituns under Admiral A. Durham, der skulde hindre Narvafarten, og senere paa Salomons Galej ved Gedsør.¹

244. Frans Fransos (Frantzovs) blev 1579, 15. Marts Skibskaptejn med 200 Dlr. og 1 Hofklædning), »hvoraf han skulde underholde sig selv«. ¹

245. Aksel Gren⁷⁷ til Bakke. Søn af Lavrits Olson G. til Sundby, der som Lagmand havde udtaget Baadsfolk i Baahus Len i 1565 og 66. og s. A. sammen med Arild Olson virket til Slottets Forsvar, og Bente Baden Andersdatter, tilbød i 1579 Kongen sin Tjeneste og blev Skibshovedsmand 20. Marts med Besolding »som en Hovedsmand af Adels.¹ 150 Dlr. og 2 Hofklædninger; Lønne hævede han paa Varbjerg Slot.²¹ Han var død 1585.

246. Unge Lavrits Kruse Tygeson⁷¹ til Svendstrup. Søn af Nr. 91 og Berete Munk Lavritsdatter,⁷⁷ blev 1579, 25. Marts Skibshovedsmand med en Besolding som andre af Adel,¹ 150 Dlr.; d. A. indtil 22. Marts 1580 modtog han 4 Maaneders Skibsfetaltje og 5¹/₂ Maaneders Kostpenge; endvidere havde han faaet 1 Maanedes Forlov i sit eget Ærinde.²¹ Han var Officer paa et af de Skibe, som skulde føre Vincens Juel o. fl. til Øsel men forgik under Bornholm (S. 198; de Klæder, som L. K. mistede ved denne Lejlighed, erstattedes ham med en Æresklædning, bestaaende af Damask, Skellert, Sardug, Furskind, Silke og Knapper. Ved Aarsskiftet udtager han Baadsmænd i Skaane i 3 Uger.²¹ 1581 i Marts blev han bestemt til Chef paa Galej David under A. Durham i Østersø,¹ men i Apr. fik han Vardohus Len, som han havde til 1587 og atter 1596—97.¹³⁰ 1584 og 86 deltog han i Gesandtskaberne til Malmis (S. 224, 226); ligeledes i 1595. Fra 1588 til 91 var han Lensmand paa Island, 1596—1606 paa Bergenhus og 1606 og indtil sin Død (3. Feb. 1609) paa Dueholm. Han var ugift.

247. Tomas Norman de la Naveté til Skovsgaard, fransk Adelsmand, toges 1579, 26. Maj til Skibshovedsmand med 300 Dlr. og 2 Hofklædninger.²¹ 1580 bestemtes han først til Chef paa Fransk Galej,⁴ men førte Salomons Galej i Østersø under J. Daa. 1581 var han Chef paa samme Skib under A. Durham, senere paa Abrahams Galej under L. Kruse, begge Gange i Østersø, og 1582 vistnok paa Davids Galej under E. Munk Norden om (S. 217—9). 1583 fik han, der nu skulde tjene som Krigsmand hele sin Levetid, ny Bestalling, som forogede Lønne med 24 Dlr. til Hushyre; men saa maatte han ikke bemøde Kongen om mere Pension;¹ han var først udset til Chef paa Lille Fortun, men førte Musen paa Farten Norden om (S. 221). 1584 var han ligeledes i dette Farvand med 2 Pinker (S. 224). Næste Aar stod hans Bryllup med Maren Lykke Pedersdatter;⁸³ som Æresklædning gav Kongen ham til denne Fest rødt Fløjl til Hoser og Trøje og sort Damask til en vid Omhængskjortel;²¹ tillige fik T. N. al Renten og Kongetienden af Rakkestad Sogn.¹³⁰ 1586 var han igen paa den nordiske Fart (S. 226; 1587 skulde han møde 29. Apr. for at være Chef paa Josafat under A. Durham i Vestersø.¹ 1589 sendtes han til Skotland, 1592 til Malmis og døde 1606, se C4., 143.

248. Carolus von Orlantz (?) blev 1579, 31. Maj Skibshovedsmand med 100 Dlr.s Løn.²¹

249. Jon Nielson (Skak⁷² til Skælbred. Søn af Niels Jonson S. og Juliane Lystrup Engelbrektsdatter. var 1579 Skibshøvedsmand med 150 Dlr.s Løn, som han d. A. hævede paa Agershus; han fik 2 Maaneders Kostpenge i København.²¹ 1580 var han udset til at føre David, saa Strudsen.¹ men blev endelig Chef paa Svalen i Østersø.³⁸ 1586 fik han Eger Kongetiende mod at lade sig bruge i Kongens Tjeneste, naar han blev tilsagt.¹³⁰ Han var gift med Gudrun Gren Lavritsdatter, som var Enke 1595.

250. David Jensøn⁴⁴ havde været Deltager i J. Aldays Grønlandsfart 1579, Maj—Okt. (S. 198) og fik 30. Nov. den Ros, at han var god for en Kaptejn, hvorfor Kongen ønskede, at han for en temmelig Besolding skulde blive i den kgl. Tjeneste til Skibs.¹

251. Jørgen Schult (Skulle) fik 1. Dec. 1579 Befaling til at udtage Baadsfolk i Sjælland.¹

252. Johan Haye (Høye) var fra 26. Feb. 1579 Skibshøvedsmand¹ med 100 Dlr.s Løn og 2 Hofklædninger.²¹ 1580 var han Chef paa Abraham⁴ under J. Daa i Østersø.³⁸

253. Kjeld Baad til Skovsbo og Tidselholt,⁷⁷ Søn af Jens B. og Karen Kjeldsdatter. var 1573 Hofjunker. 1580 Marts blev han Løjtnant paa Krabaten.¹ der udsejlede til Østersø under J. Daa og siden laa paa Strømmen.³⁸ 1582 og 83 faar han Bestalling som Skibshøvedsmand med 150 Dlr. og Underhold, naar han befales til København eller til Skibs. 1583 skal han begive sig til Kongen i Haderslev for at faa Ordre til Aktion mod Rostok, men Ekspeditionen opgives. 1584 ledsager han paa David Galej P. Munk til Osel. og 1587 skal han møde 1. Maj;¹ i de senere Aar har han 200 Dlr. i Løn. 1589—1606 er han omtrent hvert Aar til Skibs, se C4., 144. Han døde Feb. 1608 og var gift med Birgitte Grubbe Lavritsdatter.

254. Jakob Højer var 1580 Chef paa Franske Galej under J. Daa i Østersø;³⁸ en J. H. havde 1577 en Ejendom i Sværtegade i København.³³

255. Mads Appelroth førte i 1580 Danske Vildmand under J. Daa i Østersø;³⁸ var 1581 først Chef paa Galej Jakob til Narva og dernæst paa Bergen-Grib ved Gedsør under L. Kruse; laa 1587 med Svalen i Bælt og affærdigedes siden med Davids Galej under H. Roskej til Vestersø,¹ og maa derpaa være forløvet; men 1592 antages han igen af synderlig Gunst og Naade, se C4, 156.

256. Jens Bøjsøn førte 1580 St. Morten, der løb i Østersø under J. Daa.³⁸

257. Henrik Sten. Fra 29. Sept. 1580 havde H. S. Bestalling som Skibskaptejn med 50 Dlr., 1 Hofklædning og Kost om Bord:¹ men allerede i Maj var han Chef paa Enckhuyzer Jomfru i Østersø og senere paa Strømmen.²⁸ En H. S. havde 1564 en Sag med en Kaper angaaende en Prise og var vist en Lybekker.¹

258. Hartvig Brun til Vindumgaard⁷⁷ var Søn af Jep B. og Mette . . . . og havde i Maj 1580 tilbudt sin Tjeneste, hvorfor der skulde tilbydes ham Løn som de andre adelige Hovedsmænd, 150 Dlr., 2 Hofklædninger og Kost om Bord, alt fra 3. Apr. at regne: fra 1585 forhojedes Lønnen til 200 Dlr. 1587 skulde han møde 1. Maj,¹ og i 1588. 90 og 92 var han til Skibs, men afskedigedes 1593, se C4., 151; (den dér omtalte H. Moritsen maa være en anden Person). H. B. døde 1629 og var gift med Johanne Kaas Hermansdatter. Deres Søn var Movrits B., Skibschef (se C4., 292 og F3., Registret).

259. Daniel Galde til Holleby,⁷⁷ Søn af Svend G. og Anne Væbner Pedersdatter (og Broder til Nr. 286), blev 1580 Skibshovedsmand med 100 Dlr., 1 Hofklædning og Kost om Bord, fra 29. Sept. at regne.¹

260. Hans Roskej(?). 1580, 5. Sept. havde Kongen antaget H. Rostrocke til Løjtnant eller hvad han ellers kunde bruges til. 1581. Maj førte H. Rostock Galej David i Bælt og derfra til Gedsør for at gelejde Fru Moder fra Varnemynde; senere underordnedes han L. Kruse.¹ 1583 var H. Rodsten bestemt til Løjtnant paa Dragen, der dog ej kom ud.⁶¹ 1584—86 var H. Roske Hofjunker og senere Jagtjunker.⁷⁹ 1585 skulde H. Roskey om Bord paa Rafael i Vestersø, og 1586 var H. Roszke paa Mikael under K. Munk. S. A. fik H. Roskeir ny Bestalling og skulde »fremdeles herefter som til des« have 300 Dlr., 2 Hofklædninger og Kost om Bord (men ej i København). 1587 skulde H. Roske møde 1. Maj; og H. Roskei (eller Reskie) blev først sat til Fører af Mikael under A. Durham i Vestersø, men derpaa selv Admiral over Pinken Hvide Rose, David- og Jakob-Galej ved Flekkerø, hvor der skulde overvintres (S. 230). 1589 og 90 var H. R. Chef paa Hvide Due paa Skotlandsrejserne, se C4., 149.

261. Peder Ljustrup fik 1580 Bestalling som Skibskaptejn med 100 Dlr. og Kost om Bord, fra 29. Sept. at regne.¹

262. Kristoffer Pedersøn (Rytter) fik 1580 Bestalling som Skibskaptejn med 100 Dlr. og Kost om Bord, fra 29. Sept. at regne. 1583, 1. Jan. skrev Kongen, at han havde forfaret, at »en ved Navn K. P.« tilforn havde været i kgl. Tjeneste og Bestilling til Skibs; derfor skulde han være til Stede i København 10. Marts, for at der kunde forhandles med ham om hans Besolding,¹ da Kongen vilde

bruge nogle tro Undersatter af Adelen paa sine Orlogsskibe.¹³⁰ 1586. Apr. aftakkedes han dernæst.¹

263. Erik Brokkenhus til Strøm,⁷⁷ Søn af Ejler B. og Karen Gyldenhorn Eriksdatter (og Broder til Nr. 238 og 272) havde (fra 1566 Mandals Len, Tune og Skjebergs Skibreder, Bratsberg Len, Aabygge Skibrede, og var 1568 Ritmester over norsk Rytteri. 1573 havde han haft stor Ulejlighed og Udgift med Skibet St. Olufs Bygning (S. 164) og sejlede ned med Skibet for at klargøre sit Lensregnskab. 1580 skulde han ufortøvet begive sig til København og være der inden 14. Feb., vistnok for at sejle Norden om; men det kan ej ses, om han kom af Sted.¹ Han døde 1583, vistnok ugift.

264. Jens Riber var 1581 først Chef paa Bergens Grib til Narva og senere paa Isak Galej under L. Kruse ved Gedsør.¹

265. Sten Madsøn (Laksmand)⁷⁷ til Rønneholm,⁷¹ Søn af Nr. 63 og Merete Størle Pedersdatter og gift med Margrete. Datter af Nr. 17, var 1574 Hofjunker og sendtes til Lifland og 1578 til Rusland (S. 195). I Juni 1581 talte Kongen selv med ham om, at han skulde lade sig bruge som Skibshovedsmand; Besoldingen skulde blive saa stor, at han nok »dermed skulde tilkomme«; den blev 300 Dlr., 3 Hofklædninger og Kost om Bord. Kongen ønskede endog at sætte S. M. til Admiral over Flaaden, der d. A. skulde i Østersø, og til Chef paa Josva, men frafaldt dog sin Tanke (S. 215). 1582 mødte S. M. 1. Apr. og blev Officer paa en af de Galejer, der fulgte E. Munk til Vardøhus (S. 217—9); 1583 var han bestemt til at føre Krabaten,⁶¹ men kom ej ud; og 1587 skulde han møde 1. Maj og blev Chef paa Josva under A. Durham i Vestersø.¹ Han var endvidere til Søs 1589 og 90 og maaske 1610. Han døde 1615—16. Se C4. 146.

266. Kristen Vind til Endrupholm,⁷⁷ Søn af Iver V. og Anne Sandberg Henriksdatter, styrede 1579 Vardøhus Len for Klavs Skel og fik 1580 selv Baadsted Len. 1582, 11. Marts fik han Bestalling som Skibshovedsmand med 200 Dlr. og Kost, naar han blev forskrevet til København eller til Skibs; han blev Chef vistnok paa Jakobs Galej paa E. Munks Fart Norden om (S. 217—9), som skaffede ham megen Harm. 1583 mødte han 7. Apr. og blev udset til Løjtnant paa Josva i Vestersø og til at agere mod Rostok, men kom ikke af Sted. 1584 skulde han møde i Juni for paa Salomon Galej at følge P. Munk til Øsel. 8. Apr. 1585 tilstodes K. V. »til Lydom Besolding for et helt Aar, uagtet hans Lønningsaar endnu ikke var udløbet;¹ han er da vel blevet forløvet. Han var gift med Margrete Rantzau og blev 23. Marts 1605 ihjelstukket paa Lydom af Hans Stygge.

267. Jørgen Mus havde (1582) paa ulovlig Vis 5: uden Pas ladet et Skib løbe Norden om Norge, hvorfor det blev erklæret for en god Prise. Men da J. M. dog var en indfødt og havde tilbudt at lade sig bruge i Kongens Tjeneste, gav Kongen ham 1. Okt. det gamle Skib Svalen (S. 210), 1 Maanedes Fetalje til dette Skib og Tilladelse til at udføre en Ladning ferske Sild toldfrit, alt mod Forpligtelse til at tjene, naar Kongen behøvede hans Tjeneste.¹ Senere brugtes han 1590—2 som Underhandler i Rusland, se C4., 155.

268. Mads Eriksøn (Vasspyd) til Søgaard, Søn af Erik Madsøn V. og Ermegaard Brokkenhus og gift med Ellen Ulfeldt Justdatter.¹⁸ 1582, Dec. havde Kristoffer Valkendorf foreslaaet, at M. E. skulde tages i Skibstjeneste, »efter at han var dér nær ved Haanden«, og der blev skrevet til ham, at han skulde forhandle derom med Rentemesteren.¹ M. E. ejede Vinderupgaard⁸⁰ og en Gaard paa Graabrødre i København.⁴⁷

269. Niels Skinkel til Gerskov og Søholm, Søn af Hans S. og Anna Bille (?) (og Halybroder til Nr. 180),¹⁸ blev 1575 Hofjunker, sendtes 1576 til Litland²⁴ og gjorde 1578 Tjeneste paa Kronborg.⁷⁹ 1582, 30. Dec. blev han Skibshovedsmand med 200 Dlr. og Kost, naar han var forskrevet til København og til Skibs.¹ 1583 skulde han møde 7. Apr., blev Løjtnant paa Prinsebarken, men kom ej ud.⁶¹ 1584 skulde han give Møde i Juni for straks at foretage en Rejse til Skibs;¹ men han fik da Færo i Len med 200 Dlr.s Løn og skulde besejle Øerne med Kongens egne Skibe.¹³⁰ 1589, 90 og 92 var han til Skibs, se C4., 147, men afskedigedes 1593. Han var gift med Inger Kold (?) og med Mette Bille Stensdatter,¹⁸ som før havde haft Nr. 201.

270. Morten Skinkel til Østrupgaard var født dér 1547, 29. Sept. og Søn af Povl S. og Ide Dresselberg Andersdatter,¹⁸ og var gift med Sidsel von Mehlen Pallesdatter⁹⁷ og med Magdalene Jørgen Hartvigsons Datter.⁸³ Han blev 1573 Hofjunker,⁷⁹ sendtes 1576 til Litland²⁴ og udnævntes 30. Dec. 1582 til Skibshovedsmand med 200 Dlr. og Underhold under Udkommando i København og til Skibs. 1583 var han udset til Løjtnant paa Krabaten, skulde møde 7. Apr., men kom ikke til Søs.⁶¹ 1584 skulde han møde i Juni; han fik da i Avg. Brev paa Lyse Kloster, men maatte derfor opgive baade sin Pension som Skibshovedsmand og hvad han skulde have til Tæring, naar han laa i København. 1585 overfaldt 10 Personer af den tyske Vagt paa Bergens Brygge M. S. og blev dømte fra deres Hals, men fik paa gode Mænds Forbøn Benaadning.¹³⁰ 1587 skulde M. S. møde 29. Apr. og blev da Chef paa Dragen under A. Durham i Vestersø;¹ 1588 var han til Stede ved Kongens Jordefærd.⁶¹

271. Kjeld Brokkenhus til Lerbæk,⁷⁷ Søn af Johan B. og Sofie Skel Andersdatter,⁹⁶ fødtes 1550, 28. Apr., gik i Skole i Varde

og Hamborg, tjente forskellige Herrer inden- og udenlands og kom hjem 1577, hvorefter han 1582, 30. Dec. blev Skibshovedsmand med 200 Dlr. og Underhold i København og til Skibs, naar han var forskrevet. 1583, da han skulde møde 7. Apr., bestemtes han til Officer paa Samson, men kom ej ud;⁶¹ 27. Okt. holdt han Bryllup med Edel Ulfeldt Justdatter. Han døde 1616, 23. Nov.⁶⁶ og havde haft Nim Herred i Len.⁸⁰

272. Henrik Brökkenhus til Ellin og Strøm,⁷⁷ Søn af Ejler B. og Kirsten Gyldenhorn Eriksdatter og Broder til Nr. 238 og 263,⁴⁹ fødtes 1542, var under Krigen Hovedsmand for hvervede Knegte og fik (fra 1569) Lenene: Stavanger, Jæderen-Dalerne-Ryfvilke, Onso, Mandal, Bratsberg og Rejskloster; han var 1580 kommet til agters med Betalingen af Lensafgiften og fik ogsaa Henstand, men modtog derpaa talrige Paamindelser om Betalingen. Et Skib solgte han til Kongen (S. 186). Da Kongen i Jan. 1583 søgte duelige Kaptejner til sine Skibe, og H. B. tilforn havde været brugt til Skibs, befaledes det ham at møde 10. Marts for at forhandle om Besoldingen. Men da Broderen Erik døde samtidig, begærede H. B. sig forlovet fra den foreskrevne Sørejse, hvilket Kongen for denne Gang ogsaa tilstod ham.¹³⁰ Han døde 1588, 6. Maj paa sin Gaard Evje⁶⁶ og var gift med Elisabet Basse (Litle) Pedersdatter og med Dorte Juel Nielsdatter.

273. Styring Bohl (von Bohlen)⁷¹ til Wodswitz var af rygisk Adel og gift med Margrethe Galt Gjordsdatter. Han var 1582 Hofjunker, men 1583, Marts præsenterede han sin Tjeneste at lade sig bruge til Skibs, idet han ønskede at være hos Admiralen (L. Kruse for desbedre at se og lære noget. Pension fik han da som sine lige-stillede.¹ Togtet, han ønskede at deltage i, blev dog opgivet; men 1585 sendtes han med Raaderne til Skotland, dog vel som Hofjunker.⁷⁹ Under Kristian IV. blev han Staldmester, Kammerjunker, Lensmand over Agdesiden, deltog 1612 i Krigen og døde 1618.

274. Tomas Furbas, en Englænder, der tilforn havde tjent Kongen som Dreng, ønskede 1583 at komme til Skibs og være hos Admiralen for at lære noget. Dette bevilgedes; men da T. F. var ung og uforfaren i det danske Tungemaal, endskønt temmelig forfaren som Dreng til Skibs, skulde Admiralen føre Tilsyn med, at der ikke vistes T. F., som mere fremmed end de andre, nogen Foragt eller Overmod, men at han blev holdt og haandhævet ved Ret og Billighed. Flaaden kom jo ikke ud, men 21. Juni bestemtes, at T. F. ikke skulde være ved Hove, men blive ved Skibene i København, selv om han ikke brugtes paa dem, for at være rede til at tjene til Skibs, naar det behøvedes. I den Stilling skulde der gives ham Besolding og Underhold.¹

275. Kristoffer Kardiott havde tjent Kongen som Dreng, men ønskede 1583 at komme til Skibs og lære hos Admiralen. Det bevilgedes 13. Marts, men Flaaden kom ej i Søen.¹

276. Hans Kaspar von Gottfahrt havde været Hofjunker fra 1582. Okt.⁷⁹ da han 1583 ønskede at komme til Skibs og at være hos Admiralen, der ogsaa faar Befaling til at tage ham ind paa Skibet og holde ham til det bedste.¹ Men Flaaden kom ej ud, og 7. Juni er han atter Hofjunker, som 1584 sejler til Øsel med P. Munk⁷⁹ og 1586 faar Løn udbetalt.¹

277. Kristoffer Bild til Sonnerup,⁷⁷ Søn af Nr. 143 og Dorte Ravensberg Kristoffersdatter, nævnes 1608 og døde ugift. Han var 1583 bestemt til yngste Officer paa Prinsebarken, men kom ej til Søs.⁶¹

278. Torluf Knudson (Leve)⁷⁷ til Næsbygaard, Søn af Knud Wunkeson Knudson³ og Broder til Nr. 295 (og 517); var 1583 udset til Chef paa Lille Fortun, som dog ikke sendtes i Søen;⁶¹ 1587 skulde han møde 1. Maj i København.¹ 1589 deltog han i Skotlandsrejsen, og 1593 modtog han sin Afsked. Se C4., 146. Hans Søn Knud Torlufson var ogsaa Søofficer, se C4., 246.

279. Kristoffer Preuss var 1582 Hofjunker og blev 1583 bestemt til Officer paa Samson, der dog ej kom ud.⁶¹ 1584 var han atter Hof- og Jagtjunker og fulgte med P. Munk til Øsel; 1589 skulde han med Frk. Anna drage til Skotland og blive der, men 1592—4 føres han igen som Hofsinde.⁷⁹

280. Hans Francke blev Pinsedag 1570 Stalddreng,²⁰ 1571 Hofjunker og sendtes som saadan til Litland 1576²¹ og ligeledes 1578—9;⁷⁹ 1580 skænkedes der ham 100 Dlr. som Gave.¹ 1583 er han bestemt til Officer paa Samson.⁶¹

281. Folmer Dresselberg til Kastrup,⁷⁷ Søn af Niels Andersøn D. og Johanne Rud Hansdatter, var 1583 udset til 2den Løjtnant paa Krabaten, men kom ej til Søs;⁶¹ 1585, 11. Maj fik han Bestalling som Skibshøvedsmand: han skulde tjene som Kaptejn, Løjtnant eller Krigsmand og hvert Aar møde 24. Apr. i København og ikke drage derfra, før han forløvedes. Rattede han sig ej herefter, havde han forbrudt sin Aarspension. Men alt 1586, 5. Apr. aftakedes han.¹ blev senere Hertug Hans'es Husfoged paa Als, og døde 1595, 12. Maj, ugift.

282. Klavs Bille Jensen⁷⁷ til Lyngsgaard,⁸⁶ Søn af Jens B. og Karen Rønnow Ejlersdatter,⁷¹ fødtes 1560, 28. Dec. paa Visborg Slot, tjente i Danske Kancelli 1581,⁷⁹ bestemtes 1583 til Officer paa Prinsebarken.⁶¹ var 1587 om Bord paa Gideon, som 7. Juni laa ved

Norre Tonde og kom til Vestersø, var i Fart 1580 og 90 som bestalter Skibskaptejn og afskediges 1593. Han var gift med Lisbet Spejl Hansdatter og døde 1600, 1. Dec. Se C4., 148.

283. Knud Bildt til Abildgaard, Morland og Lungegaard,⁷⁷ Søn af Daniel B. og Blansetor Lunge Dyre Vincensdatter, var 1566 Kongens Dreng og blev 1583 21. Juni Skibshovedsmand med 50 Dlr.s Løn, saa længe det behagede Kongen at bruge ham;¹ han blev i Foraaret bestemt til Løjtnant paa Svenske Jomfru.⁶¹ Han var død 1604 og havde været gift med Sidsel Brun Romelsdatter.

284. Hans Holst nævnes maaske som Drabant 1572¹ og som Knægt og ærlig Krigsmand, der har tjent vel i Fejden og nu 1576—7 faar nogle Gaarde i Norge.¹³⁰ 1583, 5. Sept. bliver H. H. af Haderslev Skibshovedsmand med 100 Dlr., i Hofklædning og Underhold i København og om Bord; 1596 fornyedes Bestallingen.¹ 1585 var han Udligger i Bælt og sendtes 1586 til Vespene imod Sorøverne og de Englændere, der med Urette drev Handel der.¹³⁰ Se C4., 149.

285. Just von der Heck, »af Adel«, tillodes det at deltage i den nordiske Fart 1584 under T. Norman; efter endt Rejse skulde der gives ham Besolding som andre af Adel. 1587 er han Chef paa Jakobs Galej til Vestersø (Flekkerø) under H. Roskej.¹

286. Oluf Galde til Tom og Egebjerg,⁷⁷ Søn af Svend G. og Anne Væbner Pedersdatter og Broder til Nr. 259, blev 1584 26. Juni Skibshovedsmand med 200 Dlr. og Underhold i København og til Skibs.¹ 1585 havde han Mandals Len og 1597 Verne Skibrede. Han døde 1622 og var gift med Dorte Skovgaard Movritsdatter. Sønerne Gude og Movrits G. var begge Skibskaptejner se C4., 218 og 177). — En O. G. var svensk Fange 1564—65.⁴⁹

287. Hans Andersøn fik 1584, 28. Juli Bestalling til at lade sig bruge til Lands og Vands, saa længe det behagede Kongen at bruge ham. Løn: 120 Dlr. og 1 Hofklædning.¹

288. Martin Laurentson anbefaledes 1584, 27. Avg. af Frederik II. til at komme i Skibstjeneste hos Dronningen af England.³⁰ Havde han været i dansk Sotjeneste? Der kan ikke være ment M. Frobisher S. 210—20), da denne var en Søn af Bernard F.

289. Niels Brun,⁷⁷ Søn af Hans B. og Anne Nielsdatter, nævnes 1579, faar 1584 12. Okt. Bestalling til at bruges til Lands og Vands med 100 Dlr. (om Underhold anføres intet), og aftakkes 1586, 5. Apr. Han var gift med Kirsten Baden Akselsdatter og levede endnu 1602. Hans Søn var Hans Brun. C4., 164.

200. Kristoffer Hertzwelt blev 1585, 11. Maj Skibshovedsmand (enten Kaptejn, Løjtnant eller Krigsmand) med 120 Dlr. i Løn; han skulde møde hvert Aars 24. Apr. i København; men forsømte han dette, skulde Pensionen være forbrudt.¹

201. Herman . . . von Hamborg antages 1585, 11. Maj til Kaptejn, Løjtnant eller Krigsmand og skal møde hvert Aars 24. Apr. i København; retter han sig ikke efter Bestallingen, forbrydes Lønnen: 120 Dlr. og 1 Hofklædning.¹ Er maaske den samme som den H. Becker, som 1586 af Frederik II. anbefales til 1 å 2 Aar at maatte tjene paa den engelske Flaade.³⁰

202. Henrik Mund, Søn af Klavs M. og Kirsten Harbo og gift med Berete Mormand,¹⁸ havde 1585, Apr. tilbudt Kongen sin Tjeneste til Skibs, hvorfor Rentemesteren skulde forordne hans Løn efter hans Tjeneste; 11. Maj udfærdigedes Bestallingen, der antager ham til at tjene til Skibs som Kaptejn, Løjtnant eller Krigsmand, til at møde hvert Aar i København 24. Apr. og til at nyde i Løn 120 Dlr. og 1 Hofklædning, som forbrydes, hvis han er forsømmelig.¹

203. Berent Heidebrecker tillodes det 1584, Maj at deltage i den nordiske Fart, hvorefter han skulde have Besolding som »andre af Adel«. 1585, 11. Maj fik han saa Bestalling som en Kaptejn, Løjtnant eller Krigsmand (med 120 Dlr. og 1 Hofklædning), der skulde møde hver 24. Apr., men forbrød Lønnen, naar han var forsømmelig.¹

204. Hans Klavson Russwurm blev 1584 Hofjunker og Drabantshovedsmand⁷⁹ og var 1585 Hovedsmand over Krigsfolket paa Kronborg, da han 29. Maj fik Befaling til med Gideon og Rafael at begive sig i Vestersø mod Sorøvere.¹ 1587, Marts udsendtes han fra Skanderborg for at aftakke Skibsherremænd, hvis Løn kunde spares (S. 225. 229).

205. Knud Knudson (Leve)⁷⁷ til Møsbjerggaard, Søn af Knud Wunkeson (Knudson), Broder til Nr. 278 (og 51?) og gift med Karen Prosdatter Hørby, havde en Tid lang været i Kongens Bestilling som Skibshovedsmand, men aftakkedes 1586, 5. Apr.¹ Han levede endnu 1630.

206. Unge Enevold Kruse til Vingegaard,⁷⁷ Søn af Nr. 76 og Dorte Vesteni Lavritsdatter, var Hofsinde 1580 og havde derpaa en Tid lang været Skibshovedsmand, men aftakkedes 1586, 5. Apr. Han blev (fra 1602) Lensmand paa Island, Landsdommer i Nørrejylland og fik Asmild Klosters Len. Han var gift med Anne Vindiversdatter, som var Enke 1613.

297. Anders Rytter til Kappel blev 1586 1. Maj Skibshovedsmand med 80 Dlr. og 2 Hofklædninger samt Underhold i København: 1587 skulde han møde 1. Maj.¹ Han var gift med Anne Goje. Se C4., 156.

298. Sivert Blikson blev Hofjunker 1586 og Skibsjunker 19. Juli, men afgik 13. Juli 1587.⁷⁹

299. Melkior Parch blev Hofjunker 1586 og Skibsjunker 19. Sept., men afskedigedes 1587, 16. Apr.⁷⁹

300. Steffen Schult blev 1586, 26. Juli Hof- og Skibsjunker, men afgik 1587, 16. Apr.⁷⁹

301. Jørgen von Eppingen blev 1586, 11. Avg. Hof- og Skibsjunker, fik Afsked 1587, 16. Apr., men antoges straks paa ny (som Hofjunker) og kom med Frk. Anna til Skotland.⁷⁹

302. Henrik von Schwerin var 1581—82 Enspænder og blev 1586, 19. Avg. Hof- og Skibsjunker.⁷⁹

303. Daniel Mandyvel (Manteufel) var Hof- og Skibsjunker 1586, 27. Avg. — 1587, 16. Apr.⁷⁹

304. Johan Helldorf var Hof- og Skibsjunker 1586, 27. Avg. — 1587, 16. Apr.⁷⁹

305. Bernhard Marschalk var Hof- og Skibsjunker 1586, 6. Sept. — 1587, 16. Apr.⁷⁹

306. David Mortoun (Martin) var Hofjunker 1585—7 og blev Skibsherremand 1586, 19. Sept.;⁷⁹ men 1587, 16. Apr. udstedtes Lejdebrev for ham, da han havde ønsket at udtræde af Kongens Tjeneste og vende hjem (til England eller Skotland).⁸⁰

307. Jørgen Redtz blev Hofjunker 1584 og var som saadan 1585 med Raaderne i Skotland og 1586 med Henrik Ramel i England; blev 19. Sept. 1586 Skibsherremand, men fik Afsked 1587, 16. Apr.⁷⁹

308. Hans Meseberg blev 1584 Hofjunker og var dernæst i Sept. med P. Munk til Øsel, 1585 med Raaderne i Skotland og 1586 med Henrik Ramel i England; blev derpaa 19. Sept. s. A. udnævnt til Skibsherremand, men afskedigedes 1587, 16. Apr.⁷⁹

309. Frederik Køller var 1586 Hofjunker, blev 19. Sept. Skibsjunker, men afskedigedes 1587, 16. Apr.⁷⁹

310. Bernt von Wedel var Hofjunker 1585—7 og atter 1588—90. 1586 var han med Henrik Ramel i England og blev 19. Sept. Skibsjunker, men fik vel Afsked 16. Apr. n. A.⁷⁹

311. Hartvig von Plate blev 1586, Apr. Hofjunker; var Juni—Avg. til Skibs i Nordlandene (med Simon von Salingen). blev saa 19. Sept. Skibsjunker, men aftakkes 1587, 16. Apr.⁷⁹

312. Robert Were, engelsk Adelsmand, blev Jan. 1586 Hof- og Kammerjunker og 19. Sept. Skibsherremand; men frattraadte 1587, 16. Apr.,⁷⁹ da der gaves ham Lejdebrev til at vende tilbage til hans Fødeland.⁸⁰

313. Jørgen Natzmer bliver 1586, 22. Okt. Hof- og Skibsjunker, men aftakkes 1587, 16. Apr.⁷⁹

314. Hans von Kerkow var Hof- og Skibsjunker fra 13. Nov. 1586, til 16. Apr. 1587.⁷⁹

315. Karsten Rikardsøn (Richersøn) fik 1586, 18. Dec. Bestalling som Skibshovedsmand med 120 Dlr. og Underhold til Skibs, saa længe Kongen beholdt ham i Tjenesten. hvilket skal være til vor naadigst Behag og Vilje hjemstillet.¹ Se C4., 164.

316. Daniel Buchow var Hof- og Skibsjunker 1587, 1. Feb.—16. Apr.⁷⁹

317. Anders Parch anføres som Hof- og Skibsjunker 1587, 13. Feb.—Apr.⁷⁹

318. Tomas Dux var Hof- og Skibsjunker 1587, 13. Feb.—16. Apr.⁷⁹

319. Klavs Mogensøn var Hof- og Skibsjunker 1587, 16. Feb.—16. Apr.⁷⁹

320. Morten Mogensøn var Hof- og Skibsjunker 1587, 16. Feb.—16. Apr.⁷⁹ Var det ham, der 1588 nævnes som Ejer af Ørslevgaard?⁸⁴

321. Børge Trolle til Braade,⁷⁷ Søn af Nr. 95 og Anne Fris Henriksdatter, studerede 1576 i Rostok, blev 1586 Hof- og Jagtjunker⁷⁹ og forordnedes til Hovedsmand paa Livskibet Rafael, at forholde sig flittig og uforsømmelig som en ærlig Adelsmand egner og bør at være (S. 230). Skipperen paa Rafael skulde annamme ham om Bord og med alt Skibsfolket være ham lydige. I Juni udsejlede saa Rafael under A. Durham til Vesterso. Se videre C4., 68. Han var gift med Anne Munk (Lange) Povlsdatter og døde 1610.

KILDER.

De smaa Tal i Bogens Tekst henviser til denne Fortegnelses Numre.

I.

Utrykte Kilder.

A. I Rigsarkivet.

1. Registre og Tegnelser indtil 1588 [til Dels trykte: i Frederik Is Registranter, i Danske Kancelliregistranter 1535—50, i Danske Magazin 3. R. V. VI. og 4. R. I. II. IV. VI. og i Kancelliets Brevbøger 1551—70].
2. Ausländische Registranten 1563—64, 1567—70.
- 2 a. Inländische Registranten 1562—69.
3. Soforsvar.
4. Indkomne Breve til Danske Kancelli og Indlæg til Registranterne 1558—80.
5. a) Breve til Kongen fra Regeringsraaderne 1563—70.
b) Breve til og fra Regeringsraader 1563—70.
6. Indkomne Breve og kgl. Missiver til Rentemestrene 1575—87.
7. Breve til Rigshofmester P. Okse 1567—75.
8. Personalhistorisk Samling til 1600: Hr. M. Gyldenstjernes indkomne Sager 1559—69; kgl. Missiver, Koncepter og Optegnelser.
9. Lybek 1563—70.
- 9 a. Hansestederne A 1563 f.
10. Danzig 1576—78.
11. Sverige A 1561—74.
12. Frederik II's Krigsarkiv. Indkomne Breve. Nr. 1.
13. Registrant. k. Majt. bestallt. Rethé, Diener, Befehls- Haupt- und Kriegsleute 1555—73.
14. Danske Kongers Historie 45, 57—59 (samt Registranten over Samlingen).
15. Domme og Tingsvidner 79.
- 15 b. Herredagsdombog 1570—83.
16. Langebeks Diplomatarium 1564—70.
17. Registrant over Danske Samlinger.
18. a) Klevenfeldts Stamtavler. b) Benzonske Stamtavler.

20. Rentemesterregnskaberne 1551, 54, 56, 58—88 samt Bilag 1563—65, 70—71.
21. Niels Pedersons Regnskab 1579—80 (Side 201).
22. Regnskab over Kedler og Gryder 1577—78.
23. Ekstrakt af Bremerholms Regnskab 1576—79 (Side 185).
24. Regnskab over Fetalje 1576—77 (Side 184).
25. Oresundstolderens Regnskaber 1563—66.

B. I Lybeks Statsarkiv.

26. Acta Svecica V. Heri: »Relation« over den forenede Flaades »Handel« i Østersøen 1565 (Maj—Sept.).
27. Acta Danica IX. Fasc. Misc. 49.

C. I det store kgl. Bibliotek.

28. Ny kgl. Samlinger 4to. 868. Tidsregister ved Kristen Svendsen (Udtag i Suhms Samlinger II, 3).
29. Ny kgl. Samlinger 4to. 868 k. G. F. Lassens Samlinger.

II.

Trykte Kilder.

30. Regesta diplom. historiae Danicae. 1. R. II. 2. R. II.
31. Secher, Corpus constitutionum Daniae I. II.
32. Danske Magazin. Især: b) 1. R. IV: Johan Fris'es Breve. d) 2. R. I: Kgl. Breve til K. Valkendorf. f) 2. R. VI: Kaperreglement. g) 3. R. I: Jakob Bagges Lejde. i) 3. R. II: Slaget ved Bornholm 1565. k) 3. R. III: Peder Skram's Levnet. l) 3. R. V: Frederik II's Brev 1. Jan. 1570. n) 4. R. V: Hans Norby og Fru Oldeland. Om den danske Sehestedlinie. o) 4. R. VI: Voldsomheder af Lejetropper 1569—70. p) 5. R. IV: Bidrag til Søkrigshistorien 1563.
33. O. Nielsen, Københavns Diplomatarium.
34. Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt I.
35. Kirkehistoriske Samlinger. Især: a) 2. R. III: Morten Pedersons Kalenderoptegnelser. b) 2. R. IV: Om Frans Gyldenstjerne i Vittenberg. c) 2. R. V: Kristen Nielson Juels Dagbog. d) 4. R. VI, 514 f.
38. Bruun, Nielsen og Birket Smith, Danske Samlinger etc. Især a) 1. R. III: Breve fra P. Godske. b) 2. R. II: Bidrag til Syvaarskrigens Historie. c) 2. R. V: Klavs Billes Optegnelser. d) 2. R. VI: Frederik II's Brev af 1585.
39. Samlinger til Fyns Historie og Topografi. Især: a) I: Om Hans Jenson Skibspræst. b) I: Om Hans Madson i Svanninge. c) VII: Kristiern Bruns Optegnelser.
40. Samlinger til jydsk Historie og Topografi. Især: a) 1. R. VIII. Om de jydskes Fyr. b) 2. R. III: (Om Skanderborg). c) 3. R. II: Det danske Fyrvæsens Historie 1560—1660.

41. Rordam, Monumenta historiae Danicae. Især 1. R. II. og 2. R. I.
42. Hübertz, Aktstykker til Bornholms Historie.
44. Grønlands historiske Mindesmærker III.
45. Kinch, Ribes Historie og Beskrivelse 1536—1660.
46. Rordam, Kobenhavns Universitets Historie 1537—1621.
47. Nielsen, Kobenhavns Historie og Beskrivelse II—IV.
48. Bruun, København.
49. (Dansk) Historisk Tidsskrift. Især: a) 1. R. V: Det danske Kobstads-
væsen. c) 2. R. I: De danske Kobsteders Borgervæbning. d) 4. R. III:
Frederik II's Kalenderoptegnelser. e) 4. R. IV. V: Adelslægten Brok-
kenhus. f) 5. R. II: Bidrag til den nordiske Syvaarskrigs Historie.
g) 5. R. V. VI: Familien Rosenkrans. h) 6. R. IV: Hvem anførte de
forenede Flaader i 1535? i) 7. R. II: Artilleriet i 16. Aarh. j) 7. R. II:
Narvahandelen.
50. Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie 1536—1700.
51. Tidsskrift for Søvæsen. Ny Række XXV: Om Kristian IV's Orlogsflaade.
52. Trap, Kongeriget Danmark. 3dje Udgave.
53. Bruun, Hovgaard og Rist: Museum. Især a) 1891: Frederik II. b) 1894:
Lybekkerne paa Bornholm. c) 1896: Om og af gamle Breve.
54. Molbech, Nordisk Tidsskrift for Historie etc. I.
55. Mansa, Folkesygdommenes Historie i Danmark.
56. Heise, Kristiern II. i Norge.
58. Krag og Stephanius, Kristian III., hans Historie I. II.
59. Møllerup, Danmarks Forhold til Lifland 1346—1561.
60. Gaspar Ens, Rerum Danicarum Frederico II. historia.
61. Resen, Frederik II's Krønike.
62. Molbech, Historie om Ditmarskerkrigene 1500 og 1559.
63. Rasm. Hans. Reravius, Kong Frederik II's og Fru Sofiæ Kronings og
Bryllups Historie.
64. Aarsberetninger fra det kgl. Gehejmearkiv. I. III. (Dronning Doroteas
Breve).
65. Vaupell, Den nordiske Syvaarskrig.
66. Grundtvig, Frederik II's Statshusholdning.
67. Tr. Lund, Historiske Skitser.
68. Tr. Lund, a) Danmarks og Norges Historie i 16. Aarh. Indre Historie;
især V. VI. b) Kristian IV's Skib paa Skanderborg Sø.
69. Danmarks Riges Historie III. og IV. af Heise, Møllerup og Fridericia.
- 69a. Fridericia, Danmarks ydre politiske Historie I.
70. L. Benedicht, Søkartet over Øster- og Vester Søen.
71. Bricka, Dansk (norsk) biografisk Leksikon I—XVI.
72. Personalthistorisk Tidsskrift. Især a) 1. R. I: Adelsmænd, som døde
1563—66. b) 1. R. III: Krabberne paa Damsgaard. c) 1. R. V: Familien
Kaas. d) 2. R. III: Familien Rosenkrans. e) 4. R. II: Skifte efter K.
Trondson.
73. Resen, Inscriptiones Hafnienses.
74. Pontoppidan, Marmora Danica.
75. Rosenvinge, Gamle danske Domme I—IV.

77. Thiset og H.-Lorenzen. Adelsaarbog 1884—1902.
78. Rothe, Brave danske Mænds og Kvinders Eftermæle I. II.
79. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarkivet. 1873—76.
80. Erslev, Danmarks Len og Lensmænd 1513—96.
82. Magasin til den danske Adels Historie I. (P. Hegelunds Almanakker).
83. Grundtvig, Ejler Brokkenhus'es Kalenderoptegnelser.
86. Møllerup, Billeættens Historie.
87. Skel, Optegnelser om Familien Skel. Og Supplementet.
88. Vedel Simonsen, Om de danske Rud'er.
89. Wad, Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjø. I. II.
90. H. Petersen, Minder om H. Trolle i Herlufsholms Kirke.
91. Boesen, H. Trolles Levnet og Bedrifter.
94. Chr. Machab. Alpinas, Oratio funebris Herluffi Trolle ammiraldi.
95. A. S. Vedel, Ligprædikenen, Frederik II. til Amindelse.
96. Ligprædikener over a) Peder Munk 1623, b) Arild Ugerup 1666, c) Kjeld Brokkenhus 1616, d) Henrik Brokkenhus 1588, e) Niels Jønsøn Viffert 1596 og f) Jørgen Kaas 1619.
97. Ryge, P. Okses Levnetsbeskrivelse.
98. Bricka, Frederik II.s Ungdomskærlighed.
99. Rørdam, Arild Hvitfeldt.
102. Bang, Breve til og fra Kff. Gøje og Birg. Bolle.
103. Nielsen, Efterretninger om Malt Herred.
104. Wegener, Om And. Sør. Vedel.
105. Lavriitsen, Jens Munks Navigatio septentrionalis.
107. Tr. Lund, Mogens Hejnesøn.
108. Schiern, Nyere historiske Studier.
109. Det kgl. danske Vidensk. Selsk. Skrifter. 5. R. Hist. Afd. IV, 404 f.
111. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser III.
112. Thiset, Danske adelige Brevkister.
114. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 2 R. III. (Engelens Kanoner).
115. Nord og Syd. 1897—98. (Hertug Magnus).
117. Bricka, Indberetninger fra Ch. de Dançay 1567—73.
C4, 5: Lind, Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm.
F3, 5: Lind, Frederik III.s Sømagt.
130. Norske Rigsregistranter I. II.
131. Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I.
132. Norske Samlinger I.
133. Norske Magasin I. II.
134. (Norsk) Historisk Tidsskrift, 1. R. Især a) II: Frederik II.s lotningske Giftermaal. b) II: K. Trondson Rustung. c) III: Fru Inge Ottesdatter. d) III: Erik XIV.s Spejdere. e) IV: Erik Munks Forsvarsskrifter.
135. Diplomatarium Norvegicum.
136. Daa, Krigen nordenfjelds 1564.
137. Munch, For Hjemmet III.
150. Westling, Det nordiska Sjuårskrigets historia I. II.
151. Zettersten, Svenska flottans historia 1522—1634.
152. Handlingar rör. Skandinaviens historia. Især a) IX: Instruks for den

- narviske Flaade 1562. b) XI: Correspondance de Dantzai 1575—80. c) XII: Sw. Elofssons Paralipomena. d) XII: Er. Ludvicssons Chronica. e) XXI: M. Stigtomptensis. Erik XIV.s handlingar. f) XXXVI: (Rapporter fra Reval).
153. Tegel, Erics den XIVdes historia.
154. Gyllengranat, Sveriges Sjökrigshistoria I.
155. (Svensk) Historisk Tidsskrift. Især a) I: Om Joran Persson. b) VI: Spanske Depecher 1578 f. c) XI: Svenska flottan under Vasakonungarne. d) XII: (Om den nord. Syvaarskrig). e) XIX: (Om P. Skram i Grevens Fejde).
156. Fant, Handlingar til svenska Historien II (Erik XIV.s Antegnelser 1566—67).
157. Sylvander, Kalmar Slotts och Stads historia VII.
158. D. Hansson Hund, Erik XIV.s Chronicka paa Rim.
159. Linköpings Bibliotheks Handlingar I (En kort historia om feiden 1563—65).
160. Ahlqvist, Karin Mansdotter.
161. Historiska Handlingar. Især a) VIII: Kansliets Diarium 1566. b) XIII: Erik XIV.s Nämnds Dombok.
162. De la Gardiska Archivet I.
163. Adlersparre, Historiska Samlingar III.
164. Den swenska Fatburen 1767.
165. Gjörwel, Svenskt Bibliotek II. (Instruks for den svenske Flaade 1566).
166. Æ. Girs, Johan III.s Chronika.
167. Silfverstolpe, Historiskt Bibliothek II, 136. 389.
180. Baltische Studien XXXX. XXXXI.
181. Hoffmann, Geschichte der freien und Hansestadt Lübeck II.
182. Becker, Geschichte der freien Stadt Lübeck II.
183. Archiv für die sächsische Geschichte II. V. (Aus den dänischen Büchern).
184. Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. Neue Folge XXVII. (Drei Briefe 1566).
185. Willebrant, Hansische Chronick og: Vorbereitung.
186. Quellensammlung der schleswig-holstein-lauenb. Gesellschaft II, 2.
187. Weber, Anna, Churfürstinn zu Sachsen.
189. Schmidt, Allgemeine Zeitschrift für Geschichte VII.
191. Neue Zeitung und Beschreibung eines Scharmützels 1564.
192. Hansische Geschichtsblätter. a) 1876, 56 (Brev 1564). b) 1899: Der Flottenführer in der Grafenfehde.
194. Zober, Stralsundische Chronicken II. (Lindemanns Memorialbuch).
195. Fahne, Die Herren von Hövel III. (G. v. Hövels 5: Reimar Kochs Chronick).
196. Büsching, Magazin für Historie und Geographi VII.
197. Ein alter Kriegsmann, Beschreibung der Stadt Danzig Belegerung.
198. Löschen, Geschichte Danzigs.
199. Schirren, Archiv für die Geschichte Liv-, Est- und Churlands. Neue Folge VI. X. XI.
200. Lübeckische Blätter 1901, Nr. 22.

OVERSIGT
OVER
HOVEDINDHOLDET

AF SIDERNE 1—235.

- Statholdere 1, 45, 47, 125, 163, 181, 204.
Lensmænd 1, 8, 18, 23, 36, 47, 74, 109, 175, 181, 207.
Rentemestre 2, 9, 74, 103, 157, 164, 183, 190, 203-6, 211-2, 217-9, 222, 227-31, 233.
Tilforordnet (120, 134), 205, 207, 219, 229, 233.
Øverste (Rigs-) Admiraler 8, 23, 36, 47, 93, 102, 107, 109, 126, 136-7, 163-4, 178, 182-4, 186, 190, 194, 197, 203-6, 224-5, 227, 230.
Holmens Befalingsmænd 1, 8, 18, 24, 36, 47, 74-5, 108, 161, 164, 183-4, 193, 196, 203-4, 206-7, 213, 215-6, 218, 220-1, 225, 231, 233.
Rente-(Klædekammer-)skrivere 2, 126, 157, 164, 184, 201-2, 207-8.
Proviantmestre 103, 110.
Slots-(Proviant-)skrivere 2, 9, 54, 74, 103, 110, 126, 184.
Skrivere paa Holmen 74, 109, 112, 126, 157, 164, 185, 196, 202.
Admiralitetslav 187, 242.
Skibshovedsmænd (-Herremænd, -Junkere) 11, 15, 18, 48, 75, 111, 130-1, 152, 178, 194, 197, 201, 205, 213, 216-7, 220-3, 227, 229-31.
Skibspræster 37, 48, 130, 164, 198-9, 201, 207, 232.
Haandværksmestre 5, 54, 109, 112, 127, 142, 165, 185, 201-2.
Vragere og Dykkere 20, 84, 121-2, 225.
Baadsmænd, Bøsseskytter etc. 2, 12, 13, 17, 24, 26, 36, 48, 75, 93, 110-1, 129-30, 142, 151-2, 158, 172, 175-7, 186-8, 194, 197-8, 201, 203, 205, 207, 210-11, 214, 217, 220, 223-6, 228-9, 231-3.
Bremerholm 20, 28, 34, 83, 144, 188, 196-7, 200-2, 204-7, 214, 224-5, 229, 231-4; Krabbeløkke 188, 200-1; Admiralgaaarde 34, 183-4; Smedjer 34, 185, 201; Reberbane 185, 200-1; Sejlhus 200-1; Skriverstue 185; Provianthus 185; Fanger i Jærn 179-80; Artikler 196-7, 203-4, 207, 231-3.
Pengeudgift til Søværnet 2, 24, 47, 75, 107, 112, 125, 151, 158, 163, 167, 175, 177, 180, 185, 186, 188, 194, 210, 216, 220, 223, 225-6, 228-9.
Orlogsskibe opregnes 4, 5, 6, 14, 15, 26, 37, 55, 76, 82-3, 94-5, 112, 134, 143, 159, 168, 173-4, 177, 187, 193-4, 200-1, 211; bygges 9, 47-8, 75, 109-

- 10, 127, 141, 164-5, 185-6, 208-10; kobes 5, 9, 36, 48, 75, 109, 127-8, 141-2, 165, 186, 199, 210; stilles af danske Kobsteder og af Norge 3, 6, 7, 28, 48, 70, 110; udtages i Sundet 20, 36, 93, 127; erhverves ved Erobring 45, 57, 97, 99, 140-1, 153-5, 159, 161, 164, 197, 210, 213, 218-9, 223; faas tilbageleverede 151, 161, 168, 170, 198; udgaar af Flaadens Tal, 5, 29, 66, 69, 73, 80-3, 96-101, 105, 107, 118-9, 147, 153, 159, 166-8, 186, 188, 194, 197-8, 210. — Galejer 88, 116, 133-5, 141-2, 148-9, 164-6, 170-2, 175, 177, 179-80, 188-90, 192, 209, 211, 213-5, 217-8, 222, 224, 230.
- Udrustning af Flaaden 2, 3, 9, 10, 11, 13, 16, 18, 24-6, 36, 53-4, 76, 83-4, 103, 112-3, 129, 134, 143-4, 151, 159, 170, 172, 175, 177, 180, 186, 194, 197-8, 205, 211-2, 215, 217, 220-3, 230, 234.
- Skjyts 11, 26, 36, 54, 66, 76, 81-2, 93, 112, 121-2, 126-7, 168-70, 188, 196, 212.
- Proviant (Madskat) 10, 17, 24, 37, 44, 48-9, 53-4, 62, 64, 76, 93, 106, 110, 129, 142, 158, 168, 172, 175, 177-8, 188, 192, 194, 210, 217, 220, 225, 227-8.
- Ballast 106, 110, 115, 129.
- Skjolde 15, 25, 37, 133.
- Skibsartikler 13, 26, 34, 38, 51-3, 83-4, 136, 144, 147, 156, 212, 217, 227.
- Taktiske Regler 40, 42, 52-3, 55, 84, 86-7, 94-5.
- Forsømmelser, Forhør 30, 42-3, 61-2, 80, 83-4, 94, 100-1, 103, 115, 118, 120, 130-1, 152, 193, 213.
- Søslag 29-31, 40-42, 50, 57-61, 64-5, 65-9, 88-91, 96-101, 116-7.
- Sænkning af Farvande 73-4, 86, 147, 192.
- Storm 9, 16, 65, 71-3, 101, 105-6, 113-4, 118-21, 137-9, 147, 155, 159, 162, 195, 198, 205-6, 213, 216, 218, 227.
- Vinter 44, 76-7, 112, 129, 143, 151, 157, 162, 167, 172, 175, 177, 188, 230.
- Højhedsret 19, 20, 29, 170, 189, 192-3, 214-6, 228.
- Fyr og Sotønder 20-22, 85, 176.
- Fribyttere 2, 10, 19, 25, 51, 112, 142, 159, 152, 154-5, 166-2, 166-7, 170-2, 174-6, 178, 180, 188-9, 191-2, 195, 199-200, 230.
- Sundet (Moen etc.) 4, 11, 12, 16, 18, 19, 56, 74, 79, 85-7, 89-92, 94-5, 102-3, 105-7, 113-5, 136-7, 139-40, 146, 158-60, 175-7, 180, 194-5, 211, 217, 222, 224-5.
- Bælt (store) 17, 24, 32, 140, 171-2, 175-6, 178, 187, 194, 211, 215, 217, 224-5, 227, 230, 234.
- Medelfarsund 225.
- Ditmarsken 3.
- Vestersø (Kattegat, Nordso, Norge) 2, 4, 10, 17, 32, 45-6, 49-51, 76-78, 106, 110-1, 123-4, 131-3, 140-1, 148-9, 164, 166, 171-2, 175, 178-9, 188, 197, 200, 205, 215, 225-7, 230-1.
- Norden om Norge 34, 107, 181, 200, 214, 217-9, 220-1, 224, 226.
- Island og Færøerne 2, 16, 17, 49, 76, 112, 134, 149, 187-8, 199-200, 210, 222, 226, 228.
- Grønland 149-50, 198-9, 219-20, 262, 284.
- Østersø (se Søslag) 19, 24, 25, 27, 45, 49, 104, 112, 116, 128, 138, 143, 146-7, 153-7, 159-60, 167, 170, 172, 180, 186-9, 195, 197, 210, 212-3, 215-6, 227.
- Bornholm 25, 29-32, 39, 49, 56, 59, 61-4, 70-2, 80, 87, 89, 91, 96, 101-2, 104-6, 111, 114-5, 128, 135, 138-9, 144-5, 146-7, 159-60, 189, 195-6, 212.
- Gulland 3, 10, 19, 27, 29, 32, 35, 38-41, 43-5, 56, 61, 66-7, 71, 73, 117-23,

- 129, 131, 140, 150, 155, 160-1, 167, 174, 187, 189, 195, 225.
- Øsel (Lifland, Kurland) 9, 16, 18, 28, 71, 73, 135, 150, 167, 170-80, 185, 187, 195, 198, 205, 222, 224-5.
- Sverige 3, 4, 5, 11-12, 16-19, 23-25, 28-29, 36, 38-40, 45, 56, 59, 62-8, 84-5, 94, 103-6, 112, 114, 116, 122, 124, 128, 135, 138, 143, 150-3, 159, 161, 166-7, 178, 188, 196-8, 211, 213-5.
- Stokholm 40, 64, 143, 161, 168.
- Øland, Kalmar og Kalmarsund 39-40, 57-61, 64-71, 104-5, 112, 116-7, 128, 138, 144-6, 196.
- Lvbek og Travemynde 26-27, 32-4, 38, 42, 49-50, 54, 58-9, 62, 64, 73, 76, 78-9, 83-90, 94-5, 97-100, 102-5, 107, 110, 113, 128, 134-41, 144-6, 152, 158, 160-2, 189, 198, 213, 234.
- Meklenborg, Rostok, Vismar 4, 19, 28, 31, 62-3, 73-4, 87-90, 152, 166, 172, 174-5, 187-8, 210, 214-6, 222, 227.
- Pommern, Stralsund, Nydyb, Rygen, Grejfsvalde etc. 28, 43, 45, 63, 70, 73, 78-82, 88-91, 95-6, 104, 112, 128, 130, 144-7, 152-3, 161, 170.
- Polen 26, 32, 170, 176, 189.
- Danzig (Elbing) 25, 117, 128, 141, 150, 152, 154-5, 160, 165, 167, 170-1, 174, 176, 185, 188-93, 224.
- Rusland 19, 28, 34, 160, 167, 171, 180-1, 186-7, 195, 200, 214, 218, 224, 226.
- Reval 17, 62, 70, 73, 153-5, 222.
- Narva 45, 73, 154-5, 176, 178, 180-1, 185, 197-8, 211-3, 215, 217.
- Hamborg 3, 16, 20, 33, 107, 128, 179, 197.
- Holland 107, 128, 166, 197, 200, 218, 228, 230.
- England og Skotland 34, 110-1, 128, 141-2, 171, 181, 199, 200, 205, 217-8, 221-2, 225-8.
- Frankrig 2, 9, 32, 176-7, 218. Lotringen 3, 10, 13, 107.
- Spanien og Portugal 17, 33, 107, 171, 180, 187, 195, 218, 221, 227-8, 230.
- Den romerske Kejser 19, 107, 216.

FORTEGNELSE
OVER
SKIBSHØVEDSMÆNDENE,

SOM OMTALES S. 237—322.

Tallene henviser til Levnetsbeskrivelsernes Numre.

- A**alborg Kristen Jensen 175
Abildgaard Jørgen 199
Adrian Peder 206
Akeleje Mikkel Knudson 235
Alday Jakob (James) 242
Alsing Knud 38
Anderson Hans 287 — Lavrits 18
Ankerson Hans 222
Appelroth Mads 255
Arenfeldt Aksel Nielson 186
- B**aad Kjeld 253
Baardson Tjostulf 231
Baden Hans Lavritsøn 17 — Lavrits
Anderson 18 — Oluf Iverson 145
Bagge Bent 23 — Tomas 136
Banner Frans 124
Baptista Johan 223
Barfod Søren 49
Basse Erik 44 — Hans Pederson 112 —
Jørgen Nielson 166 — Kristoffer 71
Becker Herman 291
Bek Albert 68 — Lave 157
Benderup Just Movritsøn 184 — Niels
Movritsøn 183
Bentson Tomas 149
Berlin Movrits von 22
Bernt von Wedel 310
- Bertel von Bremen 191
Bild Evert 14 — Kristoffer 277 —
Peder 143
Bildt Knud 283 — Torluf 92
Bille Erik 66 — Eggert 181 — Frans
13 — Klavs 282 — Peder 143
Sten 21 — Torbern 35
Bintse Hans 113
Blikson Sivert 298
Bloch von Münster 87
Bockholt Johan 203
Bohl Styning 273
Borchwold Jørgen 48
Bornholm Albert 84
Brahe Jørgen 104
Bremen Bertel von 191 — Henrik
von 196
Brochen Evert 192
Brokkenhus Erik 263 — Frans 120 —
Godske 123 — Henrik 272 — Jakob
53 — Kjeld 271 — Lave 100
Peder 238
Brun Hartvig 258 — Niels 289 —
Vitus 30
Bryske David 52 — Gregers 179
Buchow Daniel 316
Busch Jørgen 193
Bojson Jens 256

Clethan Raf 200
Cullen Jakob 140

Daa Jørgen 28 — Oluf 61 — Peder
58 — Torbern 32
Damstleth Mattias 96
Deckelborg Wilcke von 59
Dresselberg Folmer 281
Duicke Mikkel von 173
Durham Aleksander 216
Dux Tomas 318
Dyre Frans 67 — Klavs 85 — Kri-
sten 133

Eppingen Jørgen von 301
Erikson Mads 268

Falster Jens 213
Fallwater Kristoffer 27
Fasti Jørgen 64 — Mogens 172
Fikkeson Kristoffer 205
Foged Hans 34
Francke Hans 280 — Sylvester 138
Fransos Frans 244
Fredberg Jens 163
Fris Anders 106 — Frans 189 — Peder
226
Frobisher Martin Side 198, 219-20
Furbas Tomas 274
Fynbo Anders 137

Galde Daniel 259 — Oluf 286
Galskyt Otte 60
Gaschuner Johan 219
Gedde Knud 37
Gertson Erik 243
Godov Erik Mortensøn 73
Godskeson Lars 158 — Vogn 148
Gordon Johan 232 — Jørgen 233
Gottfahrt Hans Kaspar 276
Gren Aksel 245
Gris Palle 151
Grubbe Villum 31
Gron Anders 132 — Jørgen 11 —
Lavrits 98
Gyldenssen Borchort van 190

Gyldenstjerne Frans 129 — Henrik
110 — Henrik 141 — Niels Lud-
vigson 46
Gyntelsberg David 139

Hake Arild 86
Hals Mikkel 6
Hamborg Herman von 291 — Jokim
von 197
Handingmand Kristoffer Mogensøn 101
— Tjostulf Baardson 231
Hans Svarte 214 — von Hassel 79
Hanson Erik 70 — Franke 114 —
Henning 178 — Lavrits 174
Hardenberg Erik 187
Hartgenger Tjostulf Baardson 231
Hassel Hans von 79
Haye Johan 252
Heck Just von der 285
Heidebrecker Bærnt 293
Helldorf Johan 304
Henrik 196 og 302
Herman 50, 209 og 291
Hertzwelt Kristoffer 290
Hess Hans 80
Hogenhus Benediktus 135
Holgerson Gregers 164
Holst Hans 26 — Hans 284 — Klavs
83
Hustet Karl de 2
Hvide Jakob 57 — Otte Stigson 12
Hvitfeldt Peder 57
Høcken Hartvig 111
Høg Albert 156 — Henrik 72 — Jør-
gen 103
Højer Herman 50 — Jakob 254
Hørby Pros Lavritsøn 195

Iversøn Frans 67 — Oluf 145

Jakob von Meideborg 10
Jenson David 250 — Jørgen 3 —
Kristen 175 — Malte 62
Johanson Villum 224
Jokim von Hamborg 197
Jonson Niels 154

Jude Jyder Jakob 9 — Jens 50
 Jørgen 176 — Peder 25
 Juul Jens 81 — Kristiern 77 — Kristoffer 128 — Vincens 33
 Jung Gilbert 211
 Juul Iver 82
 Jørgen von Eppingen 301

Kas Bjørn 47 — Erik 105 — Iver 109 — Jørgen 236 — Niels 217
 Kalips Oluf 19
 Kardiot Kristoffer 275
 Kerkow Hans von 314
 Klavson Hans 294 — Klavs 39
 Kletan Raf 200
 Klot Verner 130
 Knabstob Hans 210
 Knudson Jens 237 — Jørgen 107 — Knud 295 — Mikkel 235 — Peder 51 — Torluf 278
 Krabbe Oluf 147
 Krafse Jesper 162
 Kruse Enevold 76 — Unge Enevold 296 — Lavrits 228 — Unge Lavrits 246 — Tyge 91
 Kullen Jakob 140
 Koller Frederik 309

Laksmænd Mads Stenson 63 — Sten Madson 265
 Lavrentson Martin 288
 Lavritson Baltasar 140 — Hans 17 — Jens 131 — Kristoffer 159 og 160 — Pros 195
 Lejel Sander 212
 Lestmand Adam 215
 Leve Knud Knudson 295 — Peder Knudson (?) 51 — Torluf Knudson 278
 Little Hans Pederson 112
 Ludvigson Niels 46
 Lyddel Sander 212
 Lykke Erik 115 — Peder 56
 Lystrup Peder 261

Madson Niels 78 — Sten 265
 Maltson Albert 134

Mandyvel Daniel 303
 Marikarch Johan 204
 Mars Charles de 229
 Marschalk Bernhard 305
 Meideborg Jakob von 10
 Mejnert Just 105
 Meldram Villum 234
 Meseberg Hans 308
 Mienhart Just 105
 Mikkelson Niels 153 — Peder 170
 Mogenson Klavs 319 — Kristoffer 101 — Morten 320
 Mortenson Erik 73
 Mortoun David 306
 Movrits von Berlin 22
 Movritson Just 184 — Niels 183
 Mund Henrik 292
 Munk Erik 126 — Iver 122 — Kristen 227 — Ludvig 97 — Niels 171 — Otte 94 — Peder 118 — Søren 169
 Mus Jørgen 267
 Mylting Henning Hansøn 178
 Münster Block von 87
 Møller Mads 168

Natzmer Jørgen 313
 Naveté Tomas Norman de la 247
 Navl Jørgen 40
 Niefiend Jokim 161
 Nielson Aksel 186 — Jon 249 — Jørgen 166 — Peder 170
 Nimwegen Piil van 127
 Norby Hans 41 — Lavrits 75
 Norman Tomas 247

Okse Eskild 42
 Olson Arild 69
 Orlantz Carolus von 248
 Orm (?) Sander 220
 Orning Tomas Svendsøn 182
 Otteson Johan 230
 Ovesøn Lavrits 239

Parch Anders 317 — Melkior 299
 Peder Spansk 194
 Pederson Hans 112 — Jens 188 — Jørgen 144 — Kristoffer 262

- Pil van Nimwegen 127 — Peder 127
 Plate Hartvig von 311
 Podobusk Erik 125
 Pors Rudbek 142 — Stig 207
 Povl von Sara 93
 Preuss Kristoffer 279
 Prip Jorgen 65
 Prütz Hans 34
Quideti Johan Baptista 223
Redtz Jorgen 307
 Reventlov Knud 102
 Ribber Jens 204
 Rikardson Karsten 315
 Rode Karsten 221
 Rosenkrans Kristoffer 4 — Peder 16
 Rosensværd Tjostulf Baardson 231
 Roskej Hans 260
 Rostrup Jakob 121
 Rou Johan de la 198
 Rud Erik 119 — Otte 15
 Rudenkrantz Henrik 240
 Rustung Kristoffer Trondson 7
 Russwurm Hans Klavson 294
 Rytter Anders 297 — Kristoffer Peder-
 son 262
 Rod Lavrits Ovesen 239
Sakstorp Bjørn 45
 Sara Povl von 93
 Schult Jorgen 251 — Steffen 300
 Schønnebøl Erik Hanson 70
 Schwerin Henrik von 302
 Sehested Malte Jensen 62 — Mikkel 155
 Serlin Kristoffer Lavritson 160
 Skade Niels Madson 78
 Skak Jon Nielson 249
 Skel Albert 5 — Jakob 24 — Klavs
 85 — Kristen 133 — Kristoffer 225
 Skinkel Gabriel 180 — Morten 270 —
 Niels 269
 Skotte Karl 2 — Sander 212
 Skovgaard Johan 107
 Skram Gregers 202 — Hartvig 55 —
 Peder 1
 Skriver Mikkel 90
 Spansk Peder 194
 Sparre Villum 31
 Splid Jorgen 64 — Mogens 172
 Sten Henrik 257
 Stenson Knud 36 — Mads 63
 Stigson Otte 12
 Storm Asmus 88
 Straale Lavrits 201
 Stygge Kristoffer 4 — Niels 152 —
 Peder 16
 Svale Gabriel 218
 Svart Bertel 54
 Svarte Hans 214
 Svendson Tomas 182
 Sorenson Kristiern 29
Tornekrans Niels Mikkelson 153
 Tot Klavs Klavson 39
 Trolle Borge 321 — Herluf 8 —
 Niels 95
 Trondson Kristoffer 7 — Oluf 74
 Trudson Jens 177
 Tonneson Klavs 241
Udsen Kristoffer Lavritson 159
 Ugerup Arild 117 — Erik 43
 Uhr Sander 220
 Ulfeldt Jakob 108 — Jørgen Jensen 3
 Ulfstand Gregers Holgersen 164 —
 Jens Trudson 177
 Ungenadt (Ungnaden) David Hr. von
 116
Vasspyd Mads Erikson 268
 Valkendorf Jørgen 20
 Wedel Bernt von 310
 Venstermand Lave 99
 Were Robert 312
 Wilcke von Deckelborg 59
 Viffert Albert Maltesen 134 — Niels
 Jonson 154
 Wille Peder 208
 Vind Kristen 266
 Vinter Peder 150
 Vognson Erik 185 — Lars Godskesen
 158 — Vogn Godskesen 148
Young Gilbert 211
Zelle Mikkel 90

RETTELSER OG TILFØJELSER.

- S. 37, L. 11. Foran »Forstanderen« indføjes: Værgen for Vor Frue Kirke og
S. 44, L. 5. 12. Okt. læs: 21. Sept.
S. 107, L. 12. »klagede« læs: havde klaget (nemlig ved Aar 1570).
S. 209, L. 6. »Gelaess« bør skrives: Gelass og er et Rum, hvori man kan
»lassen« o: opbevare noget (maaske et Fadebur, Stirrids).
S. 269, L. 34. »hans Svigerfaders« udgaar.
S. 276, L. 34. »Flemming« læs: Urne Johansdatter.
-

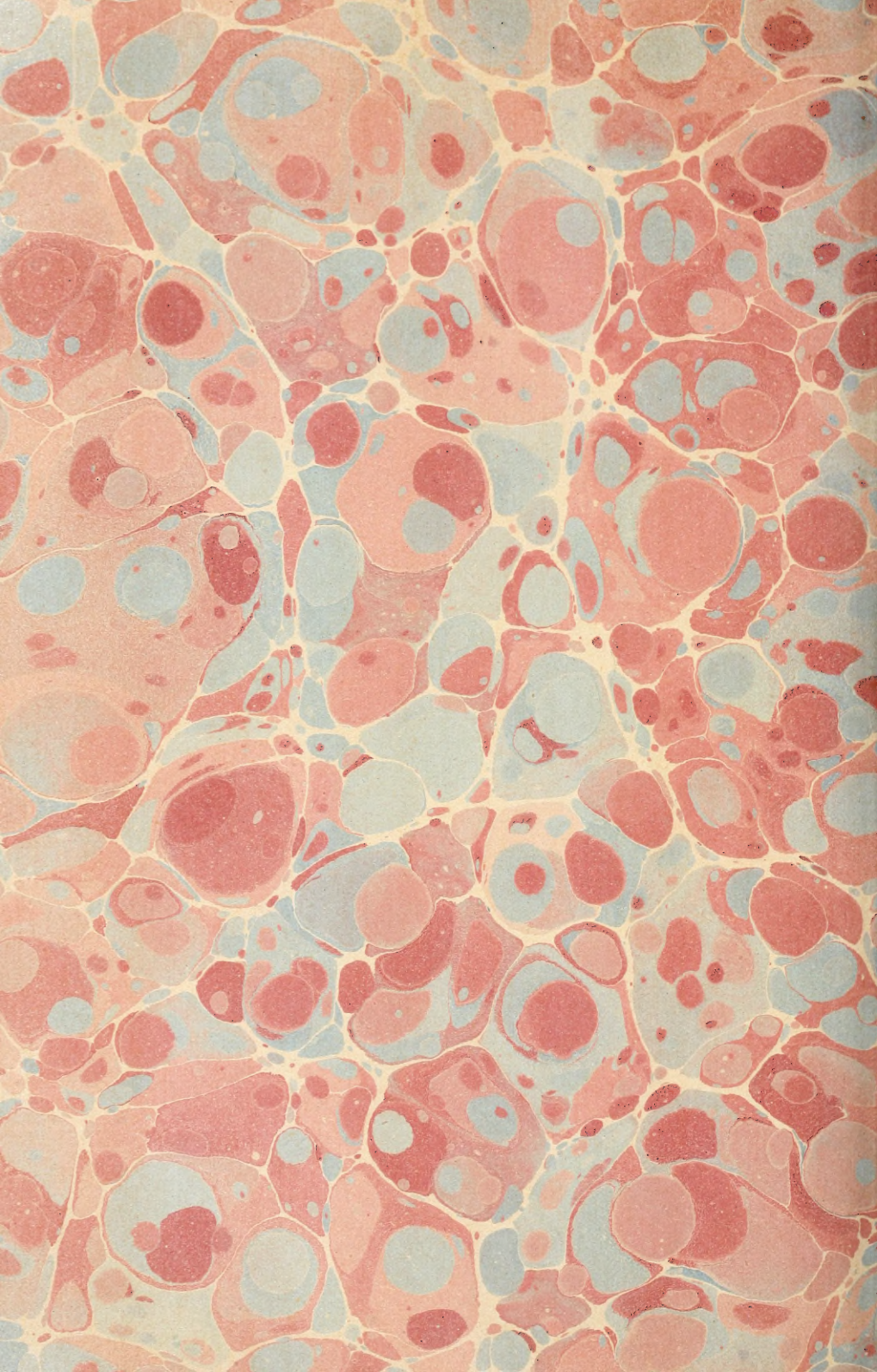

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

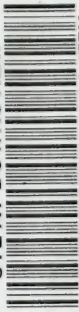
BRIEF

DL

0041436

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 13 11 08 018 9